

੧ਓ ਸਤਿ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸੋ ਸਿਖੁ ਸਖਾ ਬੰਧਪੁ ਹੈ ਭਾਈ ਜੇ ਗੁਰ ਕੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਆਵੈ
ਆਪਣੈ ਭਾਣੈ ਜੋ ਚਲੈ ਭਾਈ ਵਿਛੜਿ ਚੋਟਾ ਖਾਵੈ ॥ ਸੋਰਿ: ਮ: ੩

ਪਹਿਲੀ ਸੈਂਚੀ

ਸਿਧਾਂਤ ਬੋਧਿਨੀ

(ਟੀਕਾ)

ਕਥਿਤ ਸ੍ਰੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ

ਕ੍ਰਿਤ

ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਸੰਤ ਸੰਪੂਰਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਟਿਪਣੀਂ ਟੀਕਾਕਾਰ
ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਾਂਣ ਸੰਗਲੀ ਤੇ ਕਰਤਾ ਸੁਚਾ ਜੀਵਨ ਅਕਾਲੀ ਜੋਧਾ
ਰਹਿਤ ਰਹਸਯ (ਰਹਤ ਨਾਮੇ) ਸੁਧਰਮ ਮਾਰਗ
ਸੁਖ ਯੋਗ ਆਦਿ
ਸ੍ਰੀ ਤਰਨ ਤਾਰਨ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ)

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ
ਭਾਈ ਅਰਜਨਸਿੰਘ ਵੈਦਯ (ਤਰਨ ਤਾਰਨੀਂ)
ਕੌਲਸਰ ਦੇ ਪਾਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

"ਲਾਇਲ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਵਰਕਸ" ਰੇਲਵੇ ਰੋਡ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ
ਕੇਵਲ ਟਾਈਟਲ ਛਪਿਆ ॥

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ੧੦੦੦ ਮੋਖ ੨।)

ਸੁਗਿਆਨਾਰਾਗ — ੮ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ...

੨) ਗੁਰੂ ਦੇਵ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਦਰਸ਼ਨ -

੩) ਦਸਮ ਦੁਆਰ, ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ — ੧੦

੪) ਸਿਖ ਸੁਰਤ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸੁਰਤ ਦਾ ਮਿ...
ਗੁਰ (ਸਿਖ ਸੰਧਿ ਮਿਲੇ)

ੴ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਨਿਵੇਦਨ

—:o:—

ਇਹ ਗੱਲ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਅਰੁ ਮਤ ਮਤਾਂਤਰਾਂ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ..ਜ ਦੇ ਖਾਸ ਖਾਸ ਖੋਜੀਆਂ ਅੰਦਰ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮਤ ..ਚ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਸਤਿਕਾਰੀ ..ਦੀ ਹੈ ॥ ਪ੍ਰੰਤੂ ਦੇਖਣ ਵਿੱਚ ਔਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਜਾਣਕਾਰ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਤੋਂ ਸਿਵਾਯ ਯਾ ਸਟੇਜਾਂ ਉਪਰ ਇਨਾਂ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈਣ ਦੀ ਬਜਾਯ ਹੋਰ ਕੁਛ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਉਠਾ ਰਹੇ ॥

ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਟੀਕਾ ਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੀਸ਼ਰਮ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾਨ ਦਾ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਿੰਤੂ ਮੈਂ ਖਿਮਾਂ ਦੀ ਜਾਚਨਾਂ ਕਰਦਾ ਹੋਯਾ ਇਹ ਆਖੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਓਨਾਂ ਨੇ ਇਸਦਾ ਕੁੰਜੀ ਪਣਾ ਸਹੀ ਕਰਣ ਵਿੱਚ ਸਫਲਤਾ ..ਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ॥

ਇਹ ਬਾਣੀ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਚਮਤਕ੍ਰਿਤੀ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ..ਗਜ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਮਿਲਨ ਕਾਰਣ ਏਨਾਂ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਰਾਹੀਂ ਡਾਢੇ ਸਤਿਕਾਰ ਅਰੁ ਪਯਾਰ ਵਜੋਂ ਇਉਂ ਕਹਿਣ ਵਿੱਚ ਗੁਮਾਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਇਕ ਪੱਖਪਾਤ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਟੱਪੇ ਹੋਏ ਪਰਮ ਬੀਤਰਾਗ—ਰਾਜ ਫੱਕਰ ਲੋਕ ਮਹਾਂ ਸੰਤ (ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ) ਦੀ ਉਚਾਰੀ ਹੋਈ ਇਹ ਬਾਣੀ ਅਵਸ਼ਯ ਹੀ ਬੰਦਿਆਂ ਲਈ ਪਾਰ ਪੁਗਾਊ ਬਾਣੀ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਉਚਾਰਣ ਕਰਤਾ ਸਿੱਖ ਸਿਰਤਾਜ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕਮਾਲ ਦੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਗੁਰਮਤ ਦੀ ਸ਼ਰਾਅ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਅੰਦਰ ਐਉਂ ਨਿਪਟਾਯਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨੁਕਤਾ ਚੀਨੀ ਦਾ ਅਵਸਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ॥

ਗੁਰੂਆਂ ਨੂੰ ਕਮਾਲ ਤੋਂ ਭੀ ਕੋਈ ਉਚੱਾ ਦਰਜਾ—ਜਿਸਦੇ ਉਹ ਸੱਚਮੁਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸਨ, ਅਗਰ ਹੋ ਸਕਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਦੇਣੋਂ ਆਪ ਨਹੀਂ ਝਿਜਕੇ। ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਦਿਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਅਭੇਦ ਵਿਖਲਾਨ ਲਗਿਆਂ ਭੀ ਆਪ ਨੇ ਅਨੋਖੇ ਪਨ ਦੀ ਹੱਦ ਹੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ ॥

ਦੂਸਰਿਆਂ ਮਤਾਂ ਉਪਰ ਕਟਾਖਸ਼ ਭਰੀ ਸਮਾਲੋਚਨਾਂ (Review) ਦਾ ਢੰਗ ਅਤਯੰਤ ਹੀ ਮਨੋਹਰ, ਤੇ ਸਭ ਮਤ ਮਤਾਂਤਰਾਂ ਤੋਂ ਉਚਾ ਅਤੇ ਸੁੱਚਾ ਸਿੱਖ ਮਤ, ਤਥਾ ਇਸ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਪਾਏ ਬਿਨਾਂ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਲਯਾਨ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ; ਆਦਿਕ ਬਾਤਾਂ ਦਾ ਖੁਲਮ ਖੁੱਲਾ ਕਹਿਨਾਂ ਆਪਦੇ ਅਦਭੁਤ ਅਨੰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਹਨ। ਜੋ ਇਹ ਆਖਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਅਪਣੇ ਮਤ ਦੇ ਬੜੇ ਪੱਕੇ ਤੇ ਸੱਚੇ ਪੱਖਪਾਤੀ ਸਿੱਖ ਸਨ। ਅਤੇ ਓਨਾਂ ਦਾ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਮਹਾਂਨ ਸੰਤ ਪਣਾ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਅਨਭਉ ਦੀ ਕਸੌਟੀ ਉਤੇ ਕੱਸਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸਰਬ ਸਮਝ ਜੋਗ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਣ ਤੋਂ ਹੀ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ॥

ਐਹੋ ਜੇਹੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਨੇ ਜਦ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਅਪਣੀ ਰਚਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਹੱਦ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਓਸ ਰਚਨਾਂ ਉਪਰ ਟੀਕੇ ਦਾ ਪੁਸ਼ਾਕਾ ਪਹਨੌਂਦਿਆਂ ਇਸ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਏਸ ਤੋਂ ਹੋਰ ਵਧਕੇ ਪਖਪਾਤੀ ਖਿੱਚ ਵਿੱਚ ਲਯਾਣ ਦਾ ਜਤਨ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਮੈਂ ਇਸਦੀ ਮੁੱਦ੍ਰਤਾ ਨੂੰ ਵੱਟਾ ਲਗਾਣਾ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ॥

ਟੀਕਾ ਕਰਣੀ ਕੋਈ ਸੁਖੱਲੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਤੇ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਕਾਲ ਤੋਂ ਇਹੋ ਖਯਾਲ ਰੱਖਦਾ ਆਯਾ ਹਾਂ ਕਿ ਟੀਕਿਆਂ ਵੱਲ ਤ੍ਵਜੋ ਨਾਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਅਭਯਾਸੀ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਹਾਨੀ ਕਾਰਕ ਚਾਲ ਹੈ। ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਟੀਕਾ ਕਾਰ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਨ ਕੇਵਲ ਓਹ ਪੁਰਖ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਹਿਰਦਾ ਗੁਰੂ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੋਵੇ। ਜਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੀ ਮੂਲ ਬਾਣੀ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਧੁਰੋਂ ਲਿਆਏ, ਉਸਦਾ ਗਯਾਨ ਧੁਰ ਪੁਜਿਆ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪਯਾਰਾ ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਲਗਾ ਤੇ ਜਿਸਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਲਾ ਲਾਕੇ ਓਸਦੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਵਿੱਚ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਜ਼ਬ ਕੀਤਾ ਹੋਯਾ ਸੀ, ਇਹ ਹਿੰਮਤ ਓਸੇ ਪਾਸੋਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਲਿਖ ਸਕਦਾ॥

ਕੁੰਜੀ ਨਾਮ ਵਿਦਯਕ ਪ੍ਰੀਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਗੂੜ੍ਹ ਸਬਦਾਰਥ ਬੋਧਕ ਟੀਕੇ ਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਈ ਘਾਲਾਂ ਘਾਲਕੇ ਅਰਥਾਤ ਸੇਵਾ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਅਤੇ ਸਤਿਸੰਗ ਆਦਿ ਵਿਖੇ ਪੂਰਿਆਂ ਉਤਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧਕੇ ਤਥਾ ਜਯੋਂ ਕਾ ਤਯੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਬਣਕੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਸਭ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਅਪਨੇ ਅੰਦਰ ਲੀਨ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲੋਂ ਪੂਰਾ ੨ ਅਨਭਉ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ, ਤੇ ਫੇਰ ਐਸਾ ਹੋਣ ਉਪ੍ਰੰਤ ਓਨਾਂ ਨੇ ਅਪਨੇ ਵਿੱਚ ਢਾਲੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਪ੍ਰਗਟਾਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਸਫਲ—ਤੇ ਸੱਚਮੁਚ ਹੀ ਸਫਲ ਹੈ॥

ਮੇਰੀ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਕੁੰਜੀ ਰੂਪ ਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਬ੍ਰੀਕੀਆਂ ਬਾਬਤ ਕੁਛ ਵੀਚਾਰ ਕਰ ਸੱਕਾਂ, ਟੀਕੇ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਵਜੋਂ ਤਾਂ ਕਹਿਣਾਂ ਹੀ ਕੀਹ ? ਇਹ ਬਾਣੀ ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਬੇਦਾਂ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਗੁਰੂ ਕੀ ਸੁਸੰਬੇਦ (ਅਨਭਉ ਦ੍ਵਾਰੇ ਹੀ ਜਾਨਣੇ ਜੋਗ) ਬਾਣੀ ਦੀ ਸਾਰ ਗਰਭਿਤ ਟੀਕਾ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ ਬਜਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸੂਤਰ ਗੁੰਥਨ ਕਰਕੇ ਇਹ ਗੁਰ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸੂਤਰ ਭਾਸ਼ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸਦੇ ਉਪਰ ਵਜਾਖਜਾ ਕਰਣ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਬੇਦ ਸੂਤਰ ਰੂਪ ਭਾਸ਼ ਉਪਰ ਮਹਾਂਭਾਸ਼ ਕਾਰ ਸ਼ੰਕਰਾ ਚਾਰਯ ਜੀ ਦੇ ਸਦ੍ਰਿਸ਼ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੈਸਾ ਅਵਤਾਰੀ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਹੀ ਨਿੱਤਰ ਸਕਦਾ ਹੈ॥

ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਵਰਤਮਾਨ ਟੀਕਾ ਕਾਰਾਂ ਦਾ ਜਤਨ ਸ਼ਲਾਘਾ ਜੋਗ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਧੰਨਤਾ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹਨ, ਪਰ ਓਨਾਂ ਨੇ ਅਸਲੀਅਤ ਦੀ ਪੂਰੀ ਖੋਜ ਕਰਣ ਦਾ ਉਪ੍ਰਾਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਜੇ ਉਹ ਮਾਫ਼ ਕਰਣ ਤਾਂ ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ "ਅਨਭਉ"ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਣ ਵਿੱਚ ਓਨਾਂ ਦੀ ਲੇਖਨੀ ਨੇ ਧੋਖਾ ਖਾਧਾ ਹੋਯਾ ਹੈ। ਐਸਾ ਹੀ ਓਨਾਂ ਨੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀਯ ਪ੍ਰਪਾਟੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਨਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਗਯਾਨ ਸ੍ਵਯੰ ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਹੀ ਵਿਚ ਲਿਆ ਧਸਾਵਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਅਰਮਾਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ॥

ਇਸ ਇਸ ਭਾਂਤ ਦੀ ਅਰਮਾਨ ਜੋਗ ਦਸ਼ਾ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਤੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਅੱਧ ਨੂੰ ਗਯਾਨੀ ਪਣੇ ਦੇ ਮਾਨ ਮੱਤਿਆਂ ਇਹ ਦਾਹਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਤੱਕ ਕੇ ਕਿ ਉਹ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੈਸੀ ਬਾਣੀ ਰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਭਾਰੀ ਖੇਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ, ਜਾਣਿਆ ਜੋ ਉਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਮਰਮ ਦਾ ਗਯਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਐਸੀਆਂ ਤ੍ਰੁਟੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਝਾਨ ਖਾਤਰ ਆਖਰ ਕਾਰ ਐਹੋ ਜੈਹੀ ਢਿਠਾਈ ਕਰਣ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਪਿਆ ਉਹ ਭੀ ਇਸ ਖਯਾਲ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਕਿ ਜਦ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕਾਸ਼ੀ ਜੇਹੀ ਵਿਦਯਾ ਭੂਮੀ ਵਿਖੇ ਪਧਾਰ ਕੇ ਪੰਡਿਤਾਂ ਤੇ ਪੰਡਿਤ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ ਅਪੂਰਬ ਵੀਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਇਕ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਰਾਜੇ ਸਮੇਤ ੭੦੦ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖ ਸਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਹਰ ਇਕ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਹੀ, ਨਹੀਂਨਹੀਂ ਹਰ ਮੇਰੇ ਜੈਸੇ ਨਾਮ ਧਰੀਕ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਭੀ ਜੇਕਰ ਉਹ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤੇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਵਸ਼ਯ ਹੀ ਸਹੈਤਾ ਪੁਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਅਵਸ਼ਯ ਪੁਜਾਂਨਗੇ, ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਕਬਿੱਤ ਸ੍ਵੱਯਾਂ ਉਪਰ ਅਖਰਾਂ ਮਾਤਰ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਰਥ ਕਰਣ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ॥

ਇਹ ਟੀਕਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਟੀਕਾ ਨਾਮ ਹੈ ਟਿੱਕੇ ਦਾ, ਤੇ ਮੇਰੇ ਗੰਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਨਹੀਂ ਜੋ ਇਸ ਉਪਰ ਤਿਲਕ ਲਗਾ ਸਕਾਂ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਇਸ ਜਤਨ ਦਾ ਨਾਮ ਰਖਦਾ ਹਾਂ:-

"ਸਿਧਾਂਤ ਬੋਧਨੀ ਕਬਿੱਤ ਸ੍ਵੱਯੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ"

ਪਰ ਇਹ ਮੇਰੀ ਢਿਠਾਈ ਸਰਾ ਸਰ ਬਾਲਕਾਂ ਵਾਲੀ ਦਿਲ ਚਲੀ ਢਿਠਾਈ ਹੈ। ਤੇ ਸਚਮੁਚ ਓਸ ਬਾਲਕੇ ਵਾਕੂੰ ਹੀ ਇਹ ਮੇਰਾ ਵਤੀਰਾ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਰੂਪੀ ਅਗੰਮੀ ਬਗੀਚੇ ਵਿੱਚੋਂ ਤਯਾਰ ਕੀਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗੁਲ ਦਸਤੇ ਦੀ ਗੁੰਥਨਾਂ ਨੂੰ ਇਨਾਂ ਨਾਚੀਜ਼ ਹੱਥਾਂ ਰਾਹੀਂ ਖੇਰੂ ਖੇਰੂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਹਾਂ ਬੁਰੇ ਖਯਾਲ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸ੍ਵਾਰਥੀ ਚਾਲ ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਇਸ ਵੀਚਾਰ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਧਾਰਕੇ ਕਿ ਇਹ ਖਿਲਰੇ ਤੇ ਜਾ ਬਜਾ (ਹਰ ਟਿਕਾਣੇ) ਫੈਲੇ ਅਤੇ ਇੱਕੋ ਟਿਕਾਣੇ ਸੰਗਠਿਤ ਰਹਿਣ ਦੀ ਬਜਾਯ ਥਾਂ ਪਰਥਾਂ ਤੇ ਸੁਗੰਧੀ ਨੂੰ ਪਸਾਰਕੇ ਓਨਾਂ ਦਿਮਾਗ਼ਾਂ ਨੂੰ ਥੌਹ ਸਿਰ ਲਿਆਏ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਚਮਤਕਾਰੀ ਪਰਮਾਰਥ ਦੇ ਨਾਂ ਹੋਣ ਦੀ ਖੋਟੀ ਭੌਣੀ ਨੂੰ ਧਾਰਕੇ ਠੱਗਾਂ ਦੇ ਠਗਾਏ ਹੋਏ ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਤਯਾਗੀ ਜਾ ਰਹੇ ਅਰੁ ਬ੍ਰਿਭਚਾਰੀ ਬਣ ਮੂਰਖਤਾ ਦੇ ਤਾਣ ਹੋਰਨੀਂ ਪਾਸੀਂ ਖ੍ਵਾਰ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਧੁਨਾਂ ਧਾਰ ਰਹੇ ਹਨ॥

ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਵੀਚਾਰ ਤੋਂ ਸੱਖਣਿਆਂ ਅਰ ਕੋਰੇ ਪਖ ਪਾਤ ਦੀ ਪੱਟੀ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਬੱਧੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਰਸਤਾ ਭੀ ਇਸ ਜਤਨ ਦੀ ਸਹੈਤਾ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ ਜੋ ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਏਸ ਜੋਗ ਬਣਾ ਸਕੂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਪ੍ਰਪਾਟੀ ਕੀਹ ਕੁਛ ਹੈ? ਤੇ ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਸਮਝ ਆ ਜਾਣ ਦਾ ਭ੍ਰੋਸਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਬਿਨਾਂ ਪੂਰੀ ਵੀਚਾਰ ਦੇ ਇਹ ਆਖਣ ਲਈ ਧੋਖਾ ਖਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਪੱਧਤੀ ਦਾ ਤੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਫਿਲਸਫਾਨਾ (ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਿਕ) ਪਧੱਤੀ ਦਾ ਕੋਈ ਭਿੰਨ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ "ਸਿਧਾਂਤ ਬੋਧਿਨੀ" ਤੋਂ ਕਈਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਘਰ ਦੀ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਦਾ ਅਵਸ਼ਯ ਅਨਭਉ ਹੋ ਸਕੇਗਾ। ਗੁਰੂ ਕਰਨ ਜੋ ਅਵਸ਼ਯ ਹੀ ਐਸਾ ਹੋਵੇ।

ਇਕ ਗੱਲ ਝੋਰੇ ਵਾਲੀ ਭੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਐਹੋ ਜੇਹੇ ਸੱਜਨ ਭੀ ਕੁਛ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਸ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪਾਠ ਦੀਆਂ ਕਲਪਿਤ ਤ੍ਰੁਟੀਆਂ ਨੂੰ (ਜੋ ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਵਯੰ ਪਾਠ ਉਚਾਰਣ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਅਜਾਨਤਾ ਕਾਰਣ ਭਾਸ ਰਹੀਆਂ ਹਨ) ਆਪਣੀ ਵੱਲੋਂ ਹੋਰ ਪਾਠ ਪਾ ਪਾਕੇ ਬੇ ਅਦਬੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਬ੍ਰਾਕਟਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕਯੋਂ ਨਾਂ ਹੋਵੇ ਪਰ ਹੈ ਇਹ ਅਜੋਗ ਢੰਗ। ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਦੋ ਛਪਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਾਕਟਾਂ ਉਡਕੇ ਨਕਲ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਰਲਕੇ ਅਸਲ ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਖੋਟ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਜਾਣਦਾ ਡਰ ਹੈ, ਜੋ ਅਸਲੀ ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਕਰਤਾ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਰੂਹਾਨੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਹਾਨੀ ਪੁਚਾਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ—ਵਾਹਗੁਰੂ ਐਸਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਮੱਤੇ ਲਾਵੇ। ਇਸ ਦੋਖ ਦੇ ਸਬਬ ਜੋ ਮੂਲ ਪਾਠ ਆਪ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਿੰਨ ਪਿਰਤਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਦਾ ਆਪੋ ਵਿੱਚ ਟਾਕਰਾ ਕਰਕੇ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਨੀ ਲਿਖਤੀ

ਪਿਰਤ ਹੈ॥

ਅਰਥ ਦੀ ਸਹੂਲੀਅਤ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਮੂਲ ਪਾਠ ਦੇ ਥੱਲੇ ੨ ਅੰਗ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਓਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਅਰਥ ਤੋਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਏਸ ਨਾਲ ਅਨ੍ਵਯ ਵਿਤਰੇਕ ਦੇ ਯਾ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅੱਡੋ ਅੱਡ ਅਰਥ ਵਖਰੇ ਦੇਣ ਦੇ ਵਿਸ-ਤਾਰ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਬਚਾਉ ਸੋਚ ਕੇ ਬਜਰਥ ਪਸਾਰੇ ਨੂੰ ਸੰਕੋਚਿਆ ਗਿਆ ਹੈ॥

ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਅਵਸ਼ਯਕ ਵੀਚਾਰ ਇਸ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਕਿ ਵਿਦਯਾਰਥੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਲ ਸੋਚਨ ਦਾ (ਖੋਜ ਦਾ) ਸੁਭਾਵ ਪੈਦਾ ਕਰਣ ਦਾ ਖਯਾਲ ਫੁਰ ਆਵੇ ਤੇ ਉਹ ਇਸ ਰਸਤੇ ਅਪਣੀ ਦਿਮਾਗੀ ਉੱਨਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਨ॥ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਇਕ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਨੂੰਛ੨ ਪ੍ਰਯਾਯ ਵਾਚੀ (ਸਮ ਅਰਥ ਬੋਧਕ) ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਖਾਤਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਕਿ ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਐਸੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਉਸਰ (ਟਿਕਾਣੇ) ਦਾ ਅਰਥ ਲਗਾਂਨ ਦਾ ਢੰਗ ਆ ਜਾਵੇ॥

ਇਨਾਂ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਅਟਕਲ ਬਾਜੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈਣ ਦਾ ਜਤਨ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਜਰਾ ਭੀ ਸੰਸਾ ਭਾਸਯਾ, ਹਰ ਸਮੇਂ ਕੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਹੈਤਾ ਲੈਕੇ ਤਸਦੀਕ ਕੀਤੀ ਜਾਕੇ ਅਰਥ ਨਿਰਸੰਸੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਭੀ ਵਿਦਿਤ ਕਰਾ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਰਮਾਰਥੀ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਛੋਡਕੇ ਕੋਈ ਬੇਪ੍ਰਸੰਗੀ ਬਾਤ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਣ ਦਾ ਹੀਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਬਚਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨੀ ਉਥਾਨਕਾ ਰਾਹੀਂ ਇਕ ਦੂਏ ਕਬਿੱਤ ਆਦਕ ਦਾ ਅਗੇ ਪਿਛੋਂ ਸਰਬੰਧ ਦੱਸਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਲੜੀ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕਰਣ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਸੇ ਭਾਂਤ ਜਿਸ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਅਰੁ ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਸਚੇ ਗਯਾ-ਨੀਆਂ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸ੍ਰੇਣੀਆਂ ਦਾ ਧ੍ਰੂਵਾ ਚਲਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਜਯੋਂ ਕਾ ਤਯੋਂ ਦਸਯਾ ਗਿਆ ਹੈ॥

ਗੱਲ ਕੀਹ ਕਿ ਸਚਮੁਚ ਹੀ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਗੁਰ ਬਾਨੀ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਸਹੀ ਕਰ ਦਿ-ਖਾਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤ੍ਰੁਟੀ ਅਪਣੀ ਵਲੋਂ ਨਹੀ ਰਹਣ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਆਖਯਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਸ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰਾਂ ਲਾਭ ਦਾਯਕ ਬਨਾਣ ਦਾ ਵੀਚਾਰ ਹਰ ਦਮ ਸਾਮਨੇ ਰਖ ਕੇ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਪਟਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ॥

ਹਾਂ! ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਭੀ ਤਯਾਰੀ ਸਮੇਂ ਏਕਾਂਤ ਦੇ ਘਾਟੇ ਤਥਾ ਮੇਰੀ ਜਲਦ ਬਾਜ਼ (ਕਾਹਲ ਕਰਣ ਦੀ) ਵਾਦੀ ਕਾਰਣ ਇਸ ਪ੍ਰੀਸਰਮ ਵਿਚ ਅਵਸਯ ਬਜੰਤ ਘਾਟੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹੋਣਗੇ। ਜਿਨਾਂ ਨੂੰ ਅਗਲੀ ਛਪਾਈ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਖੋਜ ਕੇ ਸੋਧਨ ਦਾ ਖਯਾਲ ਰਖਯਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਆਸ ਹੈ, ਨਹੀ ਨਹੀ ਭ੍ਰੋਸਾ ਹੈ ਕਿ ਵਰਤਮਾਨ:ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਭੀ ਇਹ ਖਰੜਾ ਅਪਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਘੱਟ ਲਾਭ ਦਾਯਕ ਸਿਧ ਨਹੀ ਕਰੇਗਾ। ਅਰੁ ਪਾਠਕ ਲੋਗ ਤਥਾ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਪੁਰਖ ਮੇਰੀ

ਢਿਠਾਈ ਨੂ ਛਿਮਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਦਾਰ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਇਸਦਾ ਸ੍ਵਾਗਤ ਕਰਣਗੇ ਜੋ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੇਰੇ ਭਲੇ ਤੇ ਉਂਨਤੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਵਿਦਯਾਰਥੀਆਂ ਲਈ ਮੇਰਾ ਨਿਸਚਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਅਤਯੰਤ ਤੋਂ ਭੀ ਵੱਧ ਕੋਈ ਦਰਜਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਤਨਾਂ ਲਾਭ ਦਾਯਕ ਸਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ॥

ਮੈਂ ਹਾਂ—ਆਪ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਦੀਵ
ਹਿਤ ਚਹੁਨ ਹਾਰਾ।
ਸੰਤ ਸੰਪੂਰਣ ਸਿੰਘ Ph. D Sc.

—:o:—

ਉਥਾਨਕਾ

੧੯੯੬ ਸੰਃ ਬਿਕ੍ਰਮੀ, ਦੀਪ ਮਾਲਾ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਗੁਰੂ ਕੀਆਂ ਜੁੜੀਆਂ। ਗੁਰੂ ਕਿਆਂ ਅਪੂਰਬ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਅੱਗੇ ਸਿਖੀ ਸਿਦਕ ਉਤੇ ਸਾਬਤੀ ਦੀ ਕਠਿਨਤਾ ਦਾ ਚਰਚਾ ਚਲਿਆ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕਚਿਆਂ ਦਾ ਡੋਲਨਾਂ ਮੰਨਿਆਂ ਪਰ ਪੱਕਿਆਂ ਦੇ ਭੁੰਨੇ ਦਾਣਿਆਂ ਵਾਙੂ ਕਦਾ ਚਿਤ ਨਹੀਂ ਤਿੜ ਸਕਨ ਦੇ ਪੱਖ ਉਪਰ ਹੀ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਅਰੁ ਪੁਸ਼ਟੀ ਵਜੋਂ ਅਪਣੀ ਬਾਨੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ "ਜੇ ਮਾਂ ਹੋਵੇ ਧਾਰਨੀ....." ਵਾ "ਜੇ ਗੁਰ ਸਾਂਗ ਪਲਟਿਆ......" ਆਦ ਸੁਣਾਏ ਤੇ ਏਹੀ ਆਖਿਆ ਜੋ ਸਿਦਕੀ ਨਹੀਂ ਡੋਲਦੇ ॥

ਨੋਟ—ਇਸ "ਅਰਥ ਸਿਧਾਂਤ ਬੋਧਨੀ" ਨੂੰ ਅੱਡ ੨ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਣ ਦਾ ਵੀਚਾਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲਾਭ ਦੀ ਖਾਤਰ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਹੈ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਕਤਕ ਪੂੰਨਮ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਦਿਹਾੜੇ ਦੇ ਨਿਬੇੜੇ ਉਪਰ ਭੀ ਸਾਖਯਾਤ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁਖਵਾਕ ਦਾ ਖਾਸ ਵੀਚਾਰ ਭੀ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਅਗਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਐਡੇ ਬਰਕਤੀ ਸਿੱਖ ਅੰਦਰ ਸੂਖਮ ਅਭਿਮਾਨ ਦੇ ਬੀਜ ਨੂੰ ਨਾਂ ਸਹਿ ਸਕੇ ਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਨਿਵਾਰਨ ਦਾ ਬਾਨਣੂੰ ਬੰਨਕੇ ਆਪ ਨੇ ਭਾਈ ਜੀ ਨੂੰ ਪੰਦਰਾਂ ਕੁ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਪੰਜਾਹ ਹਜਾਰ ਮੋਹਰਾਂ ਦੀ ਖੱਚਰ ਲੱਦਕੇ ਘੋੜੇ ਖਰੀਦਨ ਲਈ ਕਾਬਲ ਤੁਰ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਯਾ ਦਿੱਤੀ ॥

ਮੁਨਸ਼ੀ ਦੁਨੀ ਚੰਦ ਪਿਸ਼ੌਰੀਆ ਤੇ ਭਾਈ ਹਰਾ ਕਾਬਲੀ ਆਦ ਸਿੱਖ ਨਾਲ ਤੋਰੇ। ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤਾਂ ਭਾਈ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਰੂਪ ਜਾਣ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਮਾਯਾ ਭੀ ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਅਰਦਾਸੇ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ॥

ਮੁਨਸ਼ੀ ਦੁਨੀ ਚੰਦ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਅਤੇ ਪੁਤ੍ਰ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਦਾ ਸਮਾਚਾਰ ਮਿਲਨ ਪੁਰ ਭੀ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਦੇ ਮਜਬੂਰ ਕਰਣ ਉਪਰ ਉਸਦਾ ਸੇਵਾ ਦੇ ਪਹਿਰੇ ਤੋਂ ਮੋਢਾ ਨਾਂ ਫੇਰਨਾਂ ਅਰੁ ਭਾਈ ਗੁਰਦਿਤੇ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਭੀ ਚੋਰੀ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਪਰ ਓਨਾਂ ਦਾ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਇਕ ਮਿੰਟ ਲਈ ਨਾਂ ਖਿਸਕਨੇ ਆਦ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ ਸਤਿ ਗੁਰਾਂ ਮਾਨੋਂ ਰਾਹ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਇਸ ਲਈ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦਿਖਾਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਭੀ ਜਦ ਅਜੇਹਾ ਭਰਮਨ ਦਾ ਅਉਸਰ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਤਾਜੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਚੇਤਾ ਰਖਕੇ ਸੰਭਲ ਸਕਨ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਆਪ ਜਿਸਨੂੰ ਭਰਮਾਨਾਂ ਚਹੁਨ ਉਹ ਮਾਯਾ ਤੋਂ ਕੀਕੂੰ ਬਚ ਸਕੇ ॥

ਖੈਰ! ਕਾਬਲ ਜਾ ਤੰਬੂ ਗੱਡੇ ਤੇ ਦਲਾਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਘੋੜੇ ਖਰੀਦ ਗੁਰੂ ਮਹਾ-ਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਆਗਯਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪਸ਼ਿੰਦ ਕਰਣ ਖਾਤਰ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਭੇਜੇ ਗਏ ਪਰ ਜਯੋਂ ਹੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੁਲ ਅਦਾ ਕਰਣ ਦੀ ਮੰਜ਼ੂਰੀ ਪੁੱਜੀ ਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬਾਂ ਤੰਬੂ ਅੰਦਰ ਵੜ ਪੇਟੀਆਂ ਖੋਲੀਆਂ ਤਾਂ ਭਰਮ ਚਿਤੀ ਦਾ ਮਾਯਕ ਜਾਲ ਭਾਈ ਜੀ ਦੇ ਚਿੱਤ ਅਰੁ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਤਣ ਗਿਆ। ਬਸ ਮੋਹਰਾਂ ਤਾਂ ਠੀਕਰੀਆਂ ਨਜਰ ਆਨ ਲਗ ਪਈਆਂ ॥

ਹੈਰਾਨ! ਸੋਚਾਂ ਵਿੱਚ ਲਹਿ ਗਏ:— ਕੀਹ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਚੋਰੀ ਕੀਤੀ, ਯਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਹਾਸੀ ਮਸ਼ਕਰੀ ਦਾ ਬਿਲਾਸ ਕਰਕੇ ਠੀਕਰੀਆਂ ਭਰ ਦਿੱਤੀਆਂ!!! ਇਕ ਸੰਸਾ ਲਥੇ ਇਕ ਚੜ੍ਹੇ, ਜਦ ਕੁਝ ਬਣ ਸਰ ਨਾਂ ਆਯਾ ਤਾਂ ਤੰਬੂ ਨੂੰ ਪਿਛੋਂ ਪਾੜ ਚੁਪ ਚੁਪਾਤੇ ਹੀ ਖਿਸਕ ਨਿਕਲੇ। ਡਰ ਨਾਲ ਕਲੇਜਾ ਕੰਬਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮਤਾਂ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਵੇਚਨ ਵਾਲੇ ਪਠਾਨ ਹੀ ਪਿਛੋਂ ਆਨ ਭੁਗਤ ਸੁਆਰਨ ਯਾ ਜਾਨੋਂ ਹੀ ਆ ਮਾਰਨ ਅਥਵਾ ਕੋਈ ਸਾਥੀ ਸਿੱਖ ਹੀ ਗੁਰੂ ਕਾ ਚੋਰ ਜਾਨਕੇ ਨਾਂ ਆਨ ਨੱਪੇ ਤੇ ਮੁਸ਼ਕਾਂ ਨਰੜਕੇ ਕਿਤੇ ਖੁਆਰੀ ਨਾਂ ਕਰੇ। ਐਹੋ ਜੇਹੀਆਂ ਗਿਣਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਾਂ ਰਾਤ ਚੈਨ ਤੇ ਨਾਂ ਦਿਨੇ ਅਰਾਮ, ਵਾਹੋ ਦਾਹੀ ਪੰਧ ਕੱਟਦੇ ਗੁਰੂ ਕੀ ਜੂਹੋਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਨੱਠੇ, ਸਗਮਾਂ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਾਂਤ ਨੂੰ ਹੀ ਤਯਾਗ ਕਾਸ਼ੀ ਨਗਰ-ਧਰਤੀ ਦੇ ਨਵਾਂ ਖੰਡਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਭੂਮੀ ਵਿੱਚ ਜਾ ਧਸੇ ॥

ਚਿਰ ਕਾਲ ਉਪ੍ਰੰਤ ਜਦ ਭਾਈ ਜੀ ਇਧਰ ਤੰਬੂਓਂ ਬਾਹਰ ਨਾਂ ਨਿਕਲੇ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਨੇ ਅੰਦਰ ਜਾਕੇ ਤੱਕਿਆ ਤਾਂ ਪੇਟੀਆਂ ਮੋਹਰਾਂ ਦੀਆਂ ਖੁਲੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਲੋਪ। ਭਾਈ ਦੁਨੀਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਮੁੱਲ ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਚੁਕਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਜੋ ਮੋਹਰਾਂ ਫੇਰ ਭੀ ਬਚੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਓਨਾਂ ਦੇ ਪੰਜ ਘੋੜੇ ਹੋਰ ਖਰੀਦ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਚਾਲੇ ਪਾਏ ਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਪੰਧ ਕਟ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਆਨ ਦਰਸਨ ਕੀਤੇ॥

ਇਧਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਨੇ ਮੇਵੜੇ ਹੱਥ ਕਾਸ਼ੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਵੱਲ ਹੁਕਮ ਨਾਮਾ ਘੱਲਿਆ ਕਿ ਓਨਾਂ ਦੇ ਚੋਰ ਗੁਰਦਾਸ ਨਾਮੀ ਨੂੰ ਪਕੜ ਮੁਸ਼ਕਾਂ ਤਾੜ ਹਜ਼ੂਰ ਵਿਚ ਭੇਜੇ। ਜਿਸ ਹੁਕਮ ਨਾਮੇ ਪੁਰ ਕਾਸ਼ੀ ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਡੌਂਡੀ ਪਿੱਟੀ ਗਈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਇਸ ਨਾਮ ਦਾ ਗੁਰੂ ਕਾ ਚੋਰ ਲੁਕਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ਦਰਬਾਰੇ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂ ਹਾਜਰ ਕਰੇ ਯਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਉਹ ਪਕੜਾਵੇ। ਪਰ ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ ਡੌਂਡੀ ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਆਨ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਕਾ ਚੋਰ ਏਹੋ ਹੀ ਗੁਰਦਾਸ ਹੈ॥

ਸਭ ਨੇ ਮੂਹ ਵਿੱਚ ਉਂਗਲਾਂ ਲਈਆਂ, ਕੋਈ ਮੰਨੇ ਨਹੀਂ ਓੜਕ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਅਪਨੇ ਭਰਮ ਜਾਂਣ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਸੁਣਾਇਆ, ਜਿਸ ਪਰ ਫੇਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮੁਸ਼ਕਾਂ ਤਾੜਨ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਨਾਂ ਵੇਖਕੇ ਆਪ ਹੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਪਨੇ ਆਪਨੂੰ ਚਾ ਨਰੜਿਆ ਤੇ ਮੇਵੜੇ ਸਾਥ ਕਾਸੀਓਂ ਉਠ ਤੁਰੇ। ਰਾਜੇ ਅਰੁ ਨਗਰ ਬਾਸੀ ਨਾਲ ਹੀ ਤੁਰ ਪਏ ਪਰ ਭਾਈ ਸਾਹਬ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਦੇ ਕੇ ਦੋਹਾਂ ਕੂ ਕੋਹਾਂ ਤੋਂ ਰਾਜੇ ਸਮੇਤ ਸੰਗਤਨੂੰ ਮੋੜਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹਠ ਕਰਕੇ ਅਗੇ ਤੁਰਨੋਂ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਓਨਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖ ਸਜਾਈ ਸੰਗਤ ਸੈਂਕੜਿਆਂ ਦੀ ਹੀ ਗੇਣਤੀ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਸਾਥ ਹੀ ਰਹੀ॥ ਅਰੁ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਸਹਜ ਸਹਜ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਸਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਉੱਤੇ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਆਨ ਹਾਜਰ ਹੋਏ॥

ਕੁਛ ਰਾਹ ਲੰਘਕੇ ਮੇਵੜੇ ਅਰੁ ਸੰਗਤ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਾਰਣ ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ ਮੁਸ਼ਕਾਂ ਖੁਲਾ ਲੈਣੀਆਂ ਪ੍ਰਵਾਣ ਕਰ ਲਈਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਜੂਹ ਵਿਚ ਵੜਦੇ ਸਾਰ ਮੁੜ ਕਸਾਕੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਹੁਕਮ ਨਾਮੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਆਏ॥

ਰਿਸ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪੁਛਿਆ। ਸੁਣਾ ਗੁਰਦਾਸ! ਕਿਥੇ ਸਿਦਕ? ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਬਿਨਯ ਭਰੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਤੇ ਅਰੁ ਕਬਿਤਾਂ ਸ੍ਵਯਾਂ ਦੀ ਧਾਰਣਾਂ ਤੇ ਉਚਾਰਣ ਕਰ ਨਿਵੇਦਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਚਿਆ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਜੇ ਮਾਂਹੀ ਬੱਚੇਨੂੰ ਵਿਹੁ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਪਾਲੇ ਕੌਣ, ਜੇ ਵਾੜ ਖੇਤ ਨੂ ਖਾਣ ਉਠ ਪਵੇ ਤਾਂ ਸੰਭਾਲੇ ਕਿਹੜਾ ਅਰੁ ਜੇ ਪਹਰੇ ਦਾਰ ਲੋਟੂ ਬਣ ਲੁੱਟਨ ਡਹੇ ਤਾਂ ਰਖਵਾਲਾ ਕੌਣ ਅਤੇ ਜੇ ਆਪ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਭਰਮਾਨ ਲਗ ਪੈਨ ਤਾਂ ਭਰਮ ਕਿਥੋਂ ਕਟੀਵੇ?—ਐਸੀ ਬਿਨਯ ਉਚਾਰਦੇ ਗੜ ਗੜਾ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਉਪਰ ਢਹਿ ਪਏ, ਜਦਕਿ ਬਿਹਬਲ ਹੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ

ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਉਠਾਕੇ ਅਪਨੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤੇ ਹੋਣਦੇ ਬਿਰਦ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਅਪਣੀ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾਇਆ ਤੇ ਮੁਸ਼ਕਾਂ ਜਕੜੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪ ਹਥੀਂ ਖੋਹਲਕੇ ਬਰਕਤਾਂ ਬਖਸ਼ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ।

ਓਸ ਬਿਰਹ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਖੇ ਕਾਸ਼ੀ ਅੰਦਰ ਆਪ ਨੇ ਭਾਰੇ ੨ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਪੰਡਿਤਾਂ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਤਰਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਗੋਸ਼ਟ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦ੍ਵਾਰੇ ਉਨਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਸਮੇਤ ੭੦੦ ਸਤ ਸੌ ਸਿੱਖ ਸਜਾਏ ਸਨ। ਜਿਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਅੰਤ ਸਿੱਖ ਨਾਲ ਹੀ ਆਏ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀਆਂ ਖ਼ੁਸੀਆਂ ਤੋਂ ਵਰੋਸਾਏ ਸਨ॥

ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੋ ਕੁਜ ਚਰਚਾ ਗੋਸ਼ਟ ਆਪਦੇ ਅਰੁ ਪੰਡਿਤ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਹੋਈ, ਉਹੀ ਕਬਿੱਤ ਸ੍ਵਯਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਿਛੋਂ ਗੁਥਨ ਕਰਕੇ ਅਥਵਾ ਸਭਾ ਅੰਦਰ ਹੀ ਇਸ ਭਾਂਤ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ ਸੁਨਾਈ ਹੋਈ ਇਨ ਬਿਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਹੈ॥

ਇਸ ਬਾਤ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਹਸ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀ ਜਾਪਦੀ ਕਿ ਇਹ ਪਿਛੋਂ ਗੁੰਥਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਯਾ ਕਿ ਉਸੇ ਵੇਲੇਹੀ ਜਯੋਂ ੨ ਪੰਡਿਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ ਤੇ ਆਪ ਉਤੱਰ ਵਿਚ ਇਹ ਬਚਨ ਬੋਲਦੇ ਗਏ। ਹੋ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਬਾਤਾਂ ਸਕਦੀਆਂਹਨ, ਕਯੋਂਕਿਜਿਹੜੇ ਭਾਈ ਸਾਹਬ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਲ ਨਾਲ ਐਡੇ ੨ ਪੰਡਿਤ ਰਾਜਿਆਂ ਤਾਈਂ ਚਰਚਾ ਨਾਲ ਹਰਾਕੇ ਅਪਣਾ ਮਤ ਸਥਾਪਨ ਕਰਣ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਹੋ ਸਕਦੇ ਸਨ ਓਨਾਂ ਲਈ ਕਬਿੱਤ ਸ੍ਵੱਯਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਣ ਕਰੀ ਜਾਣੀ ਕੁਛ ਕਠਿਨ ਨਹੀ ਸੀ। ਪਰ ਅਸਾਡੀ ਰਾਯ ਵਿਚ ਇਹ ਇਨ ਬਿਨ ਨਹੀ ਆਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਕਯੋਂ ਜੁ ਐਸਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਬਹਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਸਪਸ਼੍ਟ ਹੁੰਦਾ। ਸੋ ਐਸਾ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀ ਦਿੰਦਾ। ਅਲਬੱਤਾ ਬਚਨ ਇਕ ਲੜੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਤੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੋ ਐਸਾ ਖਯਾਲ ਕਰਣ ਦਾ ਅਵਿਕਾਸ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਨਿਰਣਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਏਕਾਂਤ ਅੰਦਰ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਗੁੰਥਨ ਕੀਤਾ ਜਾਯਾ ਕਰਦਾ ਸੀ॥

ਆਪ ਦਾ ਨੁਕਤਾ ਵੀਚਾਰ ਹਰ ਇਕ ਚਰਚਾ ਕਰਤੇ ਨਾਲ ਏਹੀ ਰਿਹਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ—ਗੁਰੂ ਦਾ ਘਰ ਸਭ ਮਤ ਮਤਾਂਤਰਾ ਤੋਂ ਉਚਾ। ਗੁਰੂ ਕੀ ਸਿਖਯਾ ਸਭ ਸਿਖਯਾਵਾਂ ਤੋਂ ਉਚੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਕੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਭੀ ਸਮੂਹ ਅਵਤਾਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਉਚੇ ਤੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਸੁੱਚੇ ਹਨ॥

ਗੁਰੂ ਮਤ ਦਾ ਸਾਰ ਸਿਧਾਂਤ ਜੋ ਆਪ ਨੇ ਮੁੜ ਮੁੜ ਨਿਰੂਪਿਆ ਉਹ ਸਬਦ ਸੁਰਤ ਦਾ ਅਭਯਾਸ, ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਸੇਵਨ, ਭਾਣੇ ਉਪਰ ਸ਼ਾਕਰ ਰਹਿਣਾ ਤੇ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਕਾਰਾਂ ਵਿਹਾਰਾਂ ਤੋਂ ਅਰੁ ਮੋਹ ਮਾਯਾ ਤੋਂ ਅਲੇਪ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਸੀ, ਜੋ ਸਭ ਸ੍ਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਸਚੇ ਕਰਾਯਾ। ਜਿਸਨੂੰ ਪਾਲਨ ਵਿਖੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਹਠ ਦੀ ਲੋੜ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰਨ ਯਾ ਜਵਰ

ਜ਼ਾਲਨ ਦੀ ਜਰੂਰਤ ਪਵੇ ॥

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਪਨੇ ਕਥਨ ਦਾ ਧ੍ਰਵਾ ਹਡਬੀਤੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਅਤੇ ਨਿਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਦੇ ਲੌਕਿਕ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਯੁਕਤੀਆਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਕੰਮ ਲੈਣ ਦਾ ਕਾਯਮ ਕਰੀ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਸੱਚੀਆਂ ਅਰਸੁੱਚੀਆਂ ਗਲਾਂ ਧਾਰਣਾਂ ਸਰੂਪ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਿਠੀਆਂ ਮਿਠੀਆਂ ਲਗ ਮੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਵਿੰਨ ਦੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਜਿਨਾਂ ਤੋਂ ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਦੇ ਇਕ ਸਿਖ ਦੀ ਰਸਨਾ ਵਿੱਚ ਐਡਾ ਬਲ ਹੈ ਉਹ ਗੁਰੂ ਅਵਸ਼ਯ ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਸੂਰਾ ਹੈ-ਇਹ ਨਿਸਚਾ ਝੱਬ ਓਨਾਂਨੂੰ ਨੂੰ ਸਰਣਾਗਤ ਬਣਾਂਦਾ ਗਿਆ ॥

ਕਾਸ਼ ! ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਵਰਗੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਭੱਗਲ ਸਿਖ ਦੇ ਸਿਦਕ ਪ੍ਰੇਮ ਅਰੁ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਉਤਸਾਹ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਦੇਖੀਏ ਤੇ ਅਪਨਿਆਂ ਗਿਰੇਬਾਨਾਂ ਵਿਚ ਮੂੰਹ ਪਾਕੇ ਤੱਕੀਏ ਅਰੁ ਸਿਖਯਾ ਲਈਏ ਕਿ ਬਜਰਬ ਦਾਹਵਿਆਂ ਦੀ ਬਜਾਯ ਅਪਨੇ ਆਪਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਸੱਚੇ ਸਚੇ ਵਿਚ ਢਾਲੀਏ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਭੀ ਇਕ ਇਕ ਸਤ ਸਤ ਸੌ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕੇ ਰਸਤੇ ਪੌਣ ਵਾਲੇ ਬਣੀਏ ਤੇ ਗੁਰੂ ਕੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਲਈਏ ॥

ਵਾਹਗੁਰੂ ਕਰੇ ਜੋ ਅਸਾਨੂੰ ਐਸਾ ਸੱਚਾ ਉਤਸਾਹ ਹੋਵੇ ਤੇ ਅਸੀਂ ਅਪਨਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਪਛਾਣੀਏ ॥

—:o:—

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਅਥ ਬਾਨੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਭੱਲੇ ਕੀ ਲਿਖਯਤੇ

ਕਬਿੱਤ ਸ੍ਵਯੇ

(ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਅਰੁ ਗਰੰਥ ਦੀ ਸੂਚਨਾ)

"੧" ਏਕਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਏਕੰਕਾਰ ਦਾ ਚਿੰਨ ਹੈ-

ਅਰਥਃ—

ਇਸ ਨੂੰ ਏਕਾਂਗ ਭੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸਦਾ ਨਾਮ ਇਕਾਊਂ ਭੀ ਹੈ॥ ਇਹ ਸੰਗਯਾ ਇਸ ਦੀ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਅੰਗ-ਜਿਤਨੀ ਕੁਛ ਭੀ ਵਿਸਤਾਰ ਖ੍ਯਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਓਨਾਂ ਸਭ ਦੀ ਹਸਤੀ (ਅਸਤਿਤ੍ਵ- ਸੱਤਾ ਵਾ ਜਿੰਦ

ਗਿਆਨ) ਇਹ ਇਕਾਂਗ ਹੀ ਹੈ–ਭਾਵ ਸਭ ਅੰਗਾਂ ਦਾ ਅੰਗ ਪੁਨਾ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਹੈ ਹੀ ਇਹ ਇਕਾਂਗ- ਜਿਹਾ ਕਿ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਦੇਖਿਆਂ ਸਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥

ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਏਕਾ ਇਕ ਗੁਣਾ ਹੋਰ ਵਿਸਤਾਰ ਪਾਏ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਸਤਾਰਨ ਵਿਚ ਏਹੋ ਹੀ ਮਿਲਕੇ ਓਸਨੂੰ ਦੋ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ- ਅਤੇ ਏਸੇ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਇਕ ਕਰਕੇ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਪੰਜ ਆਦ ਹੋ ਨੌਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਮੁੜ ਆਪਣੀ ਇਕਾਈ ਵਿਚ ਸਿਮਟ ਔਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਅਗੋ ਫੇਰ ਆਪੇ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੀ ਨਿਰਾਕਾਰ ਬਿੰਦੂ ਭਾਵ ਨਾਲ ਰਲ ਉਵੇਂ ਹੀ ਇਕ ਇਕ ਕਰਕੇ ਅਸੰਖਜਾਤ ਪਸਾਰਾ ਧਾਰਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ॥

ਵਾਹਗੁਰੂ ਨੇ ਉਪਤ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਸਚੱਮੁਚ ਇਵੇਂ ਹੀ ਅਪਨੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪਸਾ-ਰਿਆ ਹੈ। ਤੇ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਅਸੰਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਇਕ ਦੇ ਵਧਾਊ ਨੂੰ ਘਟਾਊ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਮੋੜਿਆਂ- ਇਕ ਇਕ ਘਟਦਾ ਮੁੜ ਏਕੇ ਤੇ ਹੀ ਆਨ ਬੱਸ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਬਿਲਕੁਲ ਏਹੋ ਹੀ ਹਾਲ ਉਪਤ ਤੋਂ (ਇਸ ਪ੍ਰਪੰਚ ਦੀ)ਖਪਤ ਦੇ ਗਿੜਾਊ ਦਾ ਹੈ॥

ਉਤਪੱਤੀ ਤਥਾ ਪ੍ਰਲਯ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੋ ਤਰਾਂ ਦੇ ਅਨਭਉਵਾਨਾਂ ਨੇ ਅਨਭਉ ਕੀਤੇ ਹਨ–ਇਕ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ,ਜਿਨਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਪਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆ ਹਨ–ਜਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀਨੇ ਅਪਣਿਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਤਾਂਈਂ ਅਪਣੇ ਅਨਭਉ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ"ਸਾਚੇ ਤੇ ਪਵਣਾ ਭਇਆ ਪਵਣੈ ਤੇ ਜਲ ਹੋਇ। ਜਲ ਤੇ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸਾਜਿਆ ਘਟਿ ਘਟਿ ਜੋਤਿ ਸਮੋਇ।" ਇਸ ੨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਰਨਣ ਕੀਤੀ ਹੈ॥ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ ਰੀਤੀ ਉਪਤ ਦੀ ਸਹਜ ਭਾਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ॥ ਇਸ ਉਪਤ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਜੀਕੂੰ ੨ ਮਾਲਕ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਦਾ ਹੈ ਤੀਕੂੰ ੨ ਹੀ ਪ੍ਰਲਯ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਪਜਜਾ ਪ੍ਰਪੰਚ ਉਕੂ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਪ੍ਰਲਯ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਸਹਜ ਭਾਵੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਹੋਵੇ ਉਹ ਸਹਜੇ ਹੀ ਵਿਲਯ ਭੀ ਓਕੂਹੀ ਹੋ ਜਾਯਾ ਕਰਦਾਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ" ਸਹਜੇ ਆਵੈ ਸਹਜੇ ਜਾਇ" ਵਾ "ਹਰਨ ਭਰਨ ਜਾਕਾ ਨੇਤ੍ਰ ਫੋਰ"– ਐਸਿਆਂ ਬਚਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਨ ਬਯਵਸਥਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਮੁਖਾਰ ਬਿੰਦੋਂ ਉਚਾਰਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ॥ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਪਯਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾ ਦੇ ਸੁਆਰੇ ਸਿੱਖ, ਸੁਰਤ ਦੇ ਵਾਹਗੁਰੂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਤੇ ਉਥਾਨ ਪੌਂਦਿਆ ਇਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸਿਲਸਿਲਜਾਂ ਨੂ ਅਨੁਭਵ ਦੀਆਂ ਅਖੀਆਂ ਨਾਲ ਜਿਥੋਂ ਕਾ ਤਥੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਿਆਂ ਦੇਖ ਸਕਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ॥

ਅਧਿਕ ਵਿਸਤਾਰ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਔਣੇ ਹਾਂ ਅਪਣੇ ਪਸੰਗ ਵੱਲੋਂ ਜੈਸਾਕਿ ਇਕਤੋਂ ਅਨੇਕ ਹੋ ਪਸਰਨ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਵਰਤਦਾ ਤੇ ਉਹ ਪਹਿਲ

ਪ੍ਰਥਮੇਂ ਸ਼ਬਦਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋ ਪਸਰਿਆ । ਚਾਹੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਵਰਣਨ ਮਹਾਨ ਵਿਸਤਾਰ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸ਼ਾਯਦ ਹੈ ਕਿ ਸੌ ਪਤ੍ਰੇ ਭੀ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹੋਨ ਪਰ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਚਹੁੰਦੇ ਬਹੁਤ ਝਬੇਲੇ ਵਿਚ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਪੌਣਾ ਤੇ ਜੀਕੂੰ ਆਪ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਾਰੇ ਸਿਲਸਿਲੇ (ਪ੍ਰਪਾਟੀ) ਨੂੰ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਸੰਕੋਚਕੇ ਕੇਵਲ

"੧ਓ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ"—ਰੂਪ ਇਨਾਂ ਦਸਾਂ ਅਖਰਾਂ ਅੰਦਰ, ਅਸੀਂ ਭੀ ਸਮੇਟੀਏ ਸਮੂਲਚੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਮੋਟੇ ੨ ਅਰਥ ਮਾਤ੍ਰ ਤੇ ਹੀ।

ਗੱਲ ਕੀਹ ਕਿ ਜੀਕੂੰ ਇਸ "ਏਕੇ" ਨੇ ਅਸੰਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਧਾਰੀ, ਤੀਕੂੰ ਹੀ ਇਸ ਨੇ ਅਪਨੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪ ਜਿਨਾਂ ਨੂ ਆਖਦੇ ਹਨ "ਅਖੱਰ"॥ ਅਤੇ ਉਹੀ ਅਖੱਰ ਆਪੋ ਵਿਚ ਮਿਲਕੇ ਪਸਰ ਤੁਰਦੇ ਹਨ ਨਾਮ ਰੂਪ ਹੋਕੇ । ਜਿਹਾਕਿ ਅਗਲੇ ਕਥਨ ਤੋਂ ਆਸ ਹੈ| ਆਪ ਲੋਕਾ ਉਪਰ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਆਵੇਗਾ। "ਇਕ" ਦਾ ਅਸਲੀ ਸਰੂਪ ਸੀ "ਬਿੰਦੂ" ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਨ ਖਾਤਰ ਆਖਯਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ "ਸੂੰਨ" (ਬਿੰਦੀ) ਪਰ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਉਹ "ਸੂੰਨ" ਸੁੰਨੀ ਤਿੰਨ ਕਾਲ ਨਹੀ ਹੁਦੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹੈ ਸਮੂਹ ਚੇਤਨ ਕਲਾ ਦੀ ਬੀਜ ਮਾਤ੍ਰ"ਚਿਨਮਯ" ਸੁਰੂਪ ॥

ਸੋ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਨੇ ਬਣਾਇਆ ਮੌਜ ਮਾਤ੍ਰ ਤੇ "ਕਾਰ" Line ਰੂਪ ਤਾਂ ਹੋ ਭਾਸਿਆ ਇਸਦਾ ਰੂਪ ਸੂਰਤ ੧"ਏਕਾਂਗ" ਦੀ। ਭਾਵ ਅਪਣੀ ਪੂਰਣ ਨਿਰਾਕਾਰ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦਰਜਾ ਹੇਠਾਹਾਂ ਨੂੰ ਰੁਖ ਕਰਕੇ ਇਹ ਆਗਿਆ "ਨਿਰੰਕਾਰ" ਭਾਵ ਵਿਚੋਂ "ਏਕੰਕਾਰ" ਭਾਵ ਵਿਖੇ ॥ ਏਕੰਕਾਰ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ "ਏਕ—ਅੰਕ —ਆਕਾਰ" ॥ ਅਤੇ ਜਿਸ ਏਸੇ ਹੀ "ਏਕੰਕਾਰ" ਨੇ ਜਦ ਅਪਣੇ ਇਸ ਨਿਰਾਕਾਰ ਸਰੂਪੀ ਆਕਾਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਸਤਾਰਨ ਦੀ ਮੌਜ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਤਾਂ ਹੇਠਲੀ ਦਾਓਂ ਮੁੜ

ਪਿਛੋਂ ਦੀ ਅਗੇ ਹੋ ਅਪਣੀ ਉਚਾਈ ਵਲੱ ਖਾਧਾ ਗੇੜ ੧ ਤਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਤਰਾਂ

ਦਾ ਸਰੂਪ ਆਨ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ– ਜਿਸ ਨੂ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਣ ਦੀ ਖਾਤਰ ਪਹਿਲੇ ਸਮਯ ਦੇ ਆਚਾਰਯਾਂ (ਗੁਰੂਆਂ) ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਖਾਲੀ ਓਂ ਪ੍ਰਣਵ ਦੀ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਇਸਦਾ ਆਕਾਰ ਬਣਾਕੇ "ਓ" ਦਾ॥

ਇਹ ਕੀਹ ਬਣਿਆਂ ? ਇਹ ਸੀ ਓਅੰਕਾਰ। ਤੇ ਓਅੰਕਾਰ ਹੋਰ ਕੁਛ ਨਹੀ ਓ—ਅੰਕ—ਕਾਰ—ਅਰਥਾਤ ਓਹੀ ਬਿੰਦੂ ਨਾਦ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਆਯਾ ਹੋਯਾ ਏਕਾ ਇਕ ਆਕਾਰ॥ ਇਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਬ੍ਰਹਮ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਬਦ ਰਚਨ ਨਹੀ

ਪ੍ਰਪਾਟੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹੀ ਆਦਿਲੀ ਸਾਕਾਰ ਦਸ਼ਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਏਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਅਵਤਰਨ "ਆਦਿ ਪੁਰਖ" ਤੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀਯ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਰੂਪਯਾ ਹੈ ਮਾਯਾ ਸਬਲ॥

ਅਸਾਡਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੈ ਸ਼ਬਦ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਨਿਰੂਪਣ ਦਾ, ਕਯੋਂਕਿ ਅਸਾਡਾ ਇਸ਼ਟ ਹੈ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ। ਇਸ ਲਈ ਮਾਯਾ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਆਦਿ ਦੇ ਸਿਲ ਸਿਲੇ ਨੂੰ ਨਜਰੋਂ ਉਹਲੇ ਹੀ ਰਖਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂ ਕੇਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਮਾਤ੍ਰ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਇਸ ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਸ਼ੀਘਰ ਜਾਣੂੰ ਹੋ ਸਕਨ॥ ਥੋੜ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਜਿਤਨੇ ਜਿਤਨੇ ਬੇਗ ਨਾਲ ਹੇਠਾਂ ਉਪਰ ਯਾ ਸਿੱਧੀ ਪੁੱਠੀ ਅਥਵਾ ਲੰਬਾਈ ਚੁੜਾਈ ਦੀ ਸੂਰਤ ਉਹ ੧ ਇੱਕ ਆਕਾਰ ਵਿਸਤਾਰਦਾ ਗਿਆ—ਓਹੀ ਸਭ ਊੜਾ ਐੜਾ (ੳ—ਅ) ਆਦਿ ਅਖਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਹੋ ਪਸਰੇ, ਜਿਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪੋ ਵਿਚ ਜੋੜਿਆਂ ਮਿਲਾਇਆਂ ਬਣਦੇ ਗਏ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਨਾਮ। ਬੱਸ! ਇਉਂ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਮੂਲ ॐ-ਓਂ ਕਾਰ ਕਹਾਯਾ। ਤੇ ਓਅੰਕਾਰ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਣ 'ਏਕੰਕਾਰ' (੧ੳ) ਏਕਾਂਗ ਸਹਿਤ ਓਅੰਕਾਰ॥

ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਨਾਮ ਮਾਤ੍ਰ ਸਮੂਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਓਅੰਕਾਰ ਮਾਤ੍ਰ ਤੋਂ ਜਾਣਕੇ ਉਸਦੇ ਅਗੋਂ ਉੱਨਤੀ ਨਾਂ ਕੀਤੀ ਉਹ ਰਹਿ ਗਏ ਸਨ ਓਅੰਕਾਰ ਉਪਰ ਹੀ। ਅਰੁ ਏਸ ਵਿਚ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਜਾਣਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਨਾਂ ਸਮਝਿਆ ਇਸਦਾ ਅਰਾਧਨ ਅਸਲੀ ਮੋਖ ਦਾ ਦਾਤਾ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪਕੜਿਆ ਓਨਾਂ ਨੇ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਇਕਾਂਗ ਨੂੰ—ਤੇ ਅਖਵਾਇਆ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਪਾਸੋਂ ਓਅੰਕਾਰ ਦੀ ਥਾਂ ਏਕੋਂਕਾਰ "੧ ੳ"॥

ਚੂੰਕਿ ਸਾਰੇ ਅਖਰ ਨਿਕਲੇ ਸਨ ਇਸੇ ਓਅੰਕਾਰ ਵਿਚੋਂ, ਤੇ ਅੱਖਰ ਮਿਲ ਮਿਲਕੇ ਬਣਦੀ ਹੈ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਬਾਣੀ, ਦ੍ਵਾਰੇ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਪਦੇਸ਼—ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅੱਪਣੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਈ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸੰਚਾਰ ਨਿਮਿੱਤ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਰਖਿਆ ਹੈ ਪ੍ਰਵਾਣ ਓਅੰਕਾਰ ਨੂ, ਪਰ ਇਸਦੇ ਪਰਮ ਕਾਰਣ ਏਕੇ ਸਹਿਤ ਏਕੋਂਕਾਰ॥

ਜਿਸਤਰਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਿਛੇ ਦੱਸ ਆਏ ਹਾਂ: ਏਕ ੳ ਅਯੰਕਾਰ—ਏਕਾ ਹੀ ਉਹ ਇਸ ਆਕਾਰ ਵਿਚ। ਜਿਹਾਕਿ ਉਚਾਰਣ ਸਮੇਂ ਏਕਾਖਯਰ ਸਰੂਪ ਵਿਖੇ ਉਚਾਰਦਿਆਂ ਸਭ ਉਹ—ਇਹ ਆਦ ਵਿਚਾਲੇ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਏਕੇ (ਮੂਲ) ਮਾਤ੍ਰ ਵਿਖੇ ਲੀਨ ਹੋਕੇ ਰਹਿਜਾਂਦਾ ਹੈ ਆਕਾਰ ਸਹਿਤ ਨਿਰਾਕਾਰੀ ਸਰੂਪ "ਏਕੋਂਕਾਰ"—ਭਾਵ ਜੋ ਕੁਛ ਭੀ ਸਾਕਾਰ ਪ੍ਰਪੰਚ ਤਥਾ ਨਿਰਾਕਾਰ ਮਾਤ੍ਰ ਹੈ ਸਭ ਏਕ ਹੀ ਹੈ॥

ਇਸ ਤੋਂ ਸੁੱਧ ਪਾਠ ਭੀ ਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿਇਹ "ਏਕੋਂਕਾਰ" ਹੈ ਤੇ ਅਰਥ ਭੀ ਸਾਫ ਸਪਸ਼੍ਟ ਹੋ ਗਏ। ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਾਰਣ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਭੀ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ

ਕਿ ਐਸ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਮਤ ਬੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਨਿਆਰਾ ਤਥਾ ਉਚਾ ਹੈ ॥

ਜੀਕੂੰ ਏਸ ਏਕੇ ਨੇ ਪਸਾਰਿਆ ਹੈ ਅਨੰਤ ਪਸਾਰਾ ਤੇ ਪਸਾਰਕੇ ਪਸਾਰੇ ਨੂੰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਬੀਜ ਮਾਤ੍ਰ ਤੇ ਇਕ ਦਾ ਇਕ ਹੀ ਰਮਿਆ ਹੋਯਾ ਸਮੂਹ ਪਸਾਰੇ ਵਿਚ, ਅਤੇ ਮੋੜੀਏ ਰੁਖ਼ ਉਲਟਾ ਓਸ ਪਸਾਰੇ ਦਾ ਜਦ ਪਿਛਾਹਾਂ ਨੂੰ—ਤਾਂ ਓੜਕ ਨੂੰ ਸਾਫ ਰਹਿ ਦਿਖੌਂਦਾ ਹੈ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ "ਏਕਾ" ਹੀ ਆਪਣੂੰ—ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਏਸਨੂ ਥਾਪਿਆ ਚਿੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਏਕੰਕਾਰ ਦਾ। ਤੀਕੂੰ ਓਸਦਾ ਪਸਾਰਾ ਭੀ ਇਵੇ ਹੀ ਬਿਲ-ਕੁਲ ਅਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੋ ਭਾਸਦਾ ਹੈ ਅਨੰਤ ਰੂਪ "ਪਰਪੰਚ"—ਜਿਹਾਕਿ ਆਖਿਆ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ "ਏਕਸ ਤੇ ਹੋਇਓ ਅਨੰਤਾ" ਵਾ "ਏਕਹਿ ਤੇ ਪਸਰਿਓ ਪਾਸਾਰਾ"

ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਆਦਿ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਫੁਰਨਾ ਫੋਰਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਮਾਯਾ ਆਪ ਤੋਂ। ਫੇਰ ਮਾਯਾ ਹੋਈ ਤ੍ਰਿਨ ਗੁਣ ਰੂਪ ਅਤੇ ਪਸਾਰੀ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਓਸ ਨੇ—ਗੱਲ ਥੋੜੇ ੨ ਮਰਮ ਦੇ ਭੇਦ ਕਾਰਨ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਢੰਗ ਨਿਆਰੇ ੨ ਨਿਰੂਪਣ ਦੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਆਪ ਹੀ ਉਹ ਅਪਨੇ ਆਪ ਤੋਂ ਅਪਨਾ ਆਪ ਪ੍ਰਗਟਾਨਹਾਰਾ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਜਦ ਤਕ ਮੌਜ ਬਣੀ ਰਹੇ ਸਭ ਪਸਾਰੇ ਨੂੰ ਥਾਪਨ (ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਨ) ਹਾਰਾ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤਰੰਗ ਆਪੇ ਵਿਚ ਮਾਰ ਲਵੇ ਸਭ ਸਮੇਟਨਾ ਸਮੇਟ ਜਯੋਂ ਕਾ ਤਯੋਂ ਆਪਣੀ ਸ੍ਵੈ ਮਹਮਾ ਵਿਚ ਹੋ ਬਿਰਾਜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਭ ਇਕ ਤੋਂ, ਇਕਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ, ਅਤੇ ਓੜਕਨੂੰ ਇਕੇ ਵਿਚਹੀ ਵਿਲੀਨ ਹੋਣ ਹਾਰਾ ਹੈ ॥

ਤਾਂਤੇ ਸਿੱਧ ਹੈ ੧ ਓ—ਸਮੂਹ ਸਥੂਲ ਸੂਖਮ ਪ੍ਰਪੰਚ (ਪਸਾਰਾ) ਇਕ ਹੀ ਅਨੇਕ ਹੈ ਅਨੇਕ ਹੀ ਇਕ ਹੈ—"ਜਬ ਉਦ ਕਰਖ ਕਰਾ ਕਰਤਾਰਾ। ਪ੍ਰਜਾ ਧਰਤ ਤਬ ਦੇਹ ਅਪਾਰਾ। ਜਬ ਆਕਰਖ ਕਰਤ ਹੋ ਕਬ ਹੂੰ। ਤੁਮ ਮਹਿ ਮਿਲਤ ਦੇਹ ਧਰ ਸਭ ਹੂੰ" ਇਸਦਾ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਇਹੀ ਹੈ ॥

ਸੋ ਇਕ ਓਂਕਾਰ ਦੁਆਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਪਰਮਾਰਥ ਵਸਤੂ ਦਾ ਹੀ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਕੇ ਇਸਦਾ ਗਯਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੁਆਰੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ ਬੋਧਨ ਕਰਾਇਆ। ਅਤੇ "੧ਓ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ"—ਰਾਹੀਂ ਹਰ ਇਕ ਰਚਨਾ ਮਈ ਕਾਰਜ ਦੀ ਨਿਰ-ਵਿਘਨ ਸਮਾਪਤੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸਾਖਯਾਤ ਆਪ ਹੀ ਏਸ ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ ਰੂਪ ਪ੍ਰਮਾਣ ਕਰਕੇ ਪੂਰਣੇ ਪਾ ਦੱਸੇ ਕਿ ਸਿਖ ਮਾਤ੍ਰ ਹੀ ਹੋਰਨਾਂ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਯਾ ਸੁਰਸਤੀ ਗਣੇਸ਼ ਆਦਿ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਆਰਾਧਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰੀਤਯਾਗ ਕਰਕੇ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ ਇਸੇ ਹੀ ਮੰਗਲ ਮਈ ਮੰਤ੍ਰ ਦੁਆਰੇ ਮਨੋਚਿੰਦੀਆਂ ਕਾਮਨਾਂ ਦਾ ਪੂਰਣ ਹੋਣਾ ਚਿਤਵੇ। ਜਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅੰਦਰ ਵਰਤੇ ਇਸ ਨਿਯਮ ਮੂਜਬ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਾਹਬ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸਾਰ ਸਿਧਾਂਤ ਰੂਪਿਣੀ ਪਰਮ ਤੱਤ੍ਵ ਨਿਰਣੇ ਸਰੂਪ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾਂ ਨੂੰ ਅਰੰਭ ਕਰਣ ਲਗਿਆਂ ਓਸਦੀ ਨਿਰਵਿਘਨ ਸਮਾਪਤੀ ਦੀ ਬਾਂਛਾ ਵਿਚ ਮਾਨੋ ਇਹ

ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਹੈ:—

"ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ"

ਅਰਥਾਤ ਹੇ ਏਕੋਂਕਾਰ ਸਰੂਪ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅੰਤਰਯਾਮੀ) ਸਤਿਗੁਰੋ (ਅਪਣੀ) ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ—ਜੋ ਮੈਂ ਇਸ ਅਰੰਭੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਤੋੜ ਚਾੜ ਸੱਕਾਂ।

ਸੋ ਇਸ ਭਾਂਤ ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਰੂਪ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟਾਚਾਰ ਪਾਲਦੇ ਹੋਏ ਉਕਤ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਆਪ ਬਾਨੀ ਦਾ ਆਰੰਭ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਗੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:

" ਅਥ ਬਾਨੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਭੱਲੇ ਕੀ
ਲਿਖਯਤੇ- ਕਬਿਤ ਸ੍ਵਯੇ"

ਅਰਥ ਇਹ ਕਿ 'ਅਥ'-ਇਸ ਤੋਂ ਉਪ੍ਰੰਤ ਬਾਨੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਭੱਲੇ ਬੰਸ ਵਾਲੇ ਦੀ ਕਬਿੱਤ ਸ੍ਵਯਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਾਖਯਾਤ ਰਸਨਾ ਦ੍ਵਾਰੇ ਵਾ ਸੰਗਤਿ ਅੰਦਰ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਸਦਾ "ਭਾਈ" ਸਬਦ ਦ੍ਵਾਰੇ ਹੀ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ ਜਾਯਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਮਾਨੋ ਉਨਾਂ ਦਾ ਖਿਤਾਬ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਤੇ ਇਸੇਕਰਕੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਬਾਂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਅਪਣੇ ਹਥੀਂ ਅਪਣੇ 'ਨਾਮ ਸਰੋਮਣੀ ਭਾਈ' ਸਬਦ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਵਰਤਿਆ ਹੋਵੇ।

ਆਪ ਜਾਤ ਪਾਤ ਬੰਸ ਗੋਤ ਦੇ ਅਧ੍ਯਾਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਸਨ ਪ੍ਰੰਤੂ "ਭੱਲਾ" ਸੰਗ੍ਯਾ ਜੋ ਓਨਾਂ ਦੀ ਜਾਤ ਦੀ ਸੀ ਇਸ ਨੂੰ ਓਨਾਂ ਨੇ ਇਕ ਤਾਂ ਇਸ ਖਯਾਲ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭੱਲਿਆਂਦੀ ਬੰਸ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਉਚਿੱਆਂ ਬਣਾ ਦਿਤਾ,ਸੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਭੱਲਾ ਹੋਣ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨਾਦੀ ਬਿੰਦੀ ਅੰਸ ਦੀ ਸੂਚਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਅਧਿਕ ਬਖਸ਼ਸ ਦੇ ਪਾਤ੍ਰ ਹੋ ਸਕਨ। ਅਰ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਏਸ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਬਾਣੀ ਕਦਾਚਿਤ ਰਚੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਓਸ ਨਾਲੋਂ ਇਹ ਬਾਣੀ ਨਿਖੜੀ ਰਹਿ ਸਕੇ॥

ਐਸਾ ਹੀ ਆਪ ਵਾਰਾਂ ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ ਪਹਲੇ ਰਚ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਓਸ ਨਾਲੋਂ ਵਖਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤੇ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਕਬਿੱਤ ਸ੍ਵਯਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਇਸਦਾ ਨਾਮ ਆਪ ਨੇ ਕਬਿੱਤ ਸ੍ਵਯੇ ਹੀ ਦਿੱਤਾ॥ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਹਰੇ ਸੋਰਠੇ ਭਥਾ ਝੂਲਨੇ ਛੰਦ ਇਸ ਬਾਣੀ ਵਿਖੇ ਕੁਛ (ਕੇਵਲ) ਨਾਮ ਮਾਤ੍ਰ ਹੀ ਹਨ॥

—:o:—

ਅਗੇ ਮੂਲ ਦਾ ਅਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:—

ਸ਼ਬਦ ਸਿਧਾਂਤ ਬੋਧਿਨੀ ਕਬਿੱਤ ਸ੍ਵਯੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ
ਵਾਰਤਿਕ ਅਨੁਵਾਦ

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਸੋਰਠਾ ॥

ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਆਦੇਸ ਓ ਨਮ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿ ਗੁਰ ਚਰਨ ।
੧੩ ੧੨ ੧੪ ੧ ੬ ੨ ੩ ੪ ੫

ਘਟ ਘਟ ਕਾ ਪਰਵੇਸ ਏਕ ਅਨੇਕ ਬਿਬੇਕ ਸਸਿ ॥
੯ ੭ ੧੦ ੧੧ ੮

(੧) ਬਾਣੀਦਾ (ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ) ਮੂਲ, ਸਬ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ [ਸੁਤੇ ਹੀ ਮੰਗਲ ਰੂਪ] । (ਓਨਮ = ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਆਦ ਅੰਤ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਣੇ ਜੋਗ ਸੰਪੁਟ ਰੂਪ ਸੰਕੇਤੀ ਅਖਰ ੴ)
(੨) ਸ਼ੋਭਾ, ਕਲਯਾਣ, (ਅਨੰਦ) ।
(੩) ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਰਸ ਰਹਿਨ ਵਾਲਾ ਜੋ ਹੋਵੇ (ਨਾਸ਼ ਰਹਿਤ) ।
(੪) ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਚਾਨਣਾਂ ਕਰਣ ਵਾਲਾ (ਜੜ੍ਹ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ) ਚੈਤਨਯ ਸਰੂਪ ॥
(੫) ਚਲਨ (ਸੁਭਾਵ) । ਖ਼ਾਸਾ ।

(੧ = ੬) ਨਮਸਕਾਰ, ਓ—ਨਮ, ਓ–।– ੦ –।– ਮ = ਓਂ ।
(੭–੮) ਇਕ ਚੰਦ੍ਰਮਾ (ਜੈਸੇ) ।
(੯) ਘੜੇ ਮਟਕੇ ਆਦਿ ਵਿਚ ਪਰਵੇਸ਼ (ਸਮਾਈ ਪਾਕੇ = ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬਤ) ਹੋਕੇ
(੧੦) ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ, ਬਹੁਤ ਰੂਪੀ ।
(੧੧) ਜਾਣੋ, ਵਿਚਾਰੋ (ਐਸੇ ਹੀ)
(੧੨) ਪੁਰੀ ੨ (ਸ਼ਰੀਰ੨) ਵਿਖੇ ਸ਼ਯਨ ਕਰਣ ਵਾਲਾ (ਪ੍ਰਤਯਕਆਤਮਾ) ਸਰਬ ਸਰੀਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਭ ਦਾ ਆਤਮਾ (ਆਪ ਰੂਪ) ਹੋ ਬਿਰਾਜਨ ਵਾਲਾ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ।
(੧੩) ਸਭ ਦੀ ਆਦ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਆਦ ਦਾ ਭੀ ਜੋ ਆਦ) ਹੈ ।
(੧੪) ਤਿਸ ਦੇ ਤਾਈਂ (ਆਤਮ ਭਾਵ ਕਰਕੇ) ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਪ੍ਰਣਾਮ-ਦਾ ਹਾਂ ॥

ਅਰਥ :-ਸਤਿ ਚਿਤ ਆਨੰਦ ਸਰੂਪ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅੰਤਰਯਾਮੀ) ਤਾਈਂ ਨਮਸਕਾਰ ਹੋਵੇ। ਜੋ ਇਕ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ (ਅਨੇਕਾਂ) ਘੜਿਆਂ ਮਟਕਿਆਂ ਆਦਿ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬਿਤ ਹੋ ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਹੋਣ ਵਤ ਅਨੰਤ ਰੂਪ ਹੋ ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤਿਸ ਸਰੀਰ ੨ ਵਿਖੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਆਦਿ ਸ੍ਵਰੂਪ ਨੂੰ ਐਸਾ ਜਾਣਕਰ (ਅਨੁਭਵ ਵਿਖੇ ਲਿਆਕੇ) ਆਦੇਸ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ॥ ੧ ॥

ਵੀਚਾਰ (੧)

ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਉਚਾਰਣ ਦਾ ਅਰੰਭ ਕਰਣ ਲਗਿਆਂ ਭਾਈ ਸਾਹਬ ਨੇ ਸਮਾਪਤੀ ਦੀ ਕਾਮਨਾਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਖੜੀ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲੇ ਜਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜਯੋਤੀ ਸਰੂਪ ਦਾ ਧਯਾਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਸਾਖਯਾਤ ਸਤਿ ਚਿਤ ਆਨੰਦ ਸਰੂਪੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਖੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੀ ਦਰਸਨ ਹੋਏ, ਜਿਸ ਦਰਸਨ ਨੂੰ ਮੰਗਲ ਰੂਪ ਮੰਤ੍ਰ ਦੀ ਢਾਲ ਢਾਲਕੇ ਓਨਾਂ ਨੇ ਇਸਤਰਾਂ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਤੇ ਓਂ-ਨਮਃ = ਓਂ ਆਦ ਅਰੁ ਨਮਃ ਅੰਤ, ਇਸ (ਮੰਤ੍ਰ ਉਚਾਰਣ ਦੇ) ਸੰਕੇਤ ਪਾਲਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਪਹਿਲ ਪ੍ਰਥਮੇਂ ਆਪ ਨੇ ਐਸਾ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਭਾਵ ਹੈ "ਓਂ ਨਮਃ ਸੱਚਿਦਾਨੰਦ ਸ੍ਵਰੂਪਾਯ"-ਇਸ ਭਾਂਤ ਮੂਲ ਉਕਤ ਰੀਤੀ ਦ੍ਵਾਰੇ ਕਹਿਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਬ ਨੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਗੁਰਇਸ਼੍ਟੀਏ ਹੋਣਾ ਸੂਚਨ ਕਰਾਯਾ ਹੈ ॥

"ਬਿਨ ਗੁਰ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਕੋਈ ਨਾਹੀ"-ਇਸ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮੂਜਬ ਆਪ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਾਖਯਾਤ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖਤਾ ਨੂੰ ਅਨਭਵ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਮੰਤ੍ਰ ਦ੍ਵਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਰੂਪ ਭੀ ਮੁੜ ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਪਸ਼੍ਟ ਮੰਨ ਆਦੇਸ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਯਾਂ ਅਰਾਧਿਆ ਹੈ ॥

ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਸੋਰਠੇ ਦ੍ਵਾਰਾ ਮੰਗਲਾ ਚਰਣ ਦੀ ਮ੍ਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਮੰਗਲਾ-ਚਰਣ ਦੇ ਤਿੰਨੇ ਹੀ ਅੰਗ ਭੀ ਪਾਲਨ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਦਿਖਾਲਿਆ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਤਾਂਈਂ ਨਮਸਕਾਰ ਦ੍ਵਾਰਾ ਨਮਸਕਾਰ-ਆਤਮਿਕ ਮੰਗਲ ਨੂੰ ਨਿਬਾਹਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਗੁਰੂ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਦਾ ਵਾਸਤਵਿਕ ਸਰੂਪ ਨਿਰਦੇਸ਼ (ਕਥਨ) ਕਰਣ ਵਿਖੇ ਵਸਤੂ ਨਿਰਦੇਸ਼-ਆਤਮਿਕ ਤਥਾ "ਆਦੇਸ, ਬਿਬੇਕ"-ਇਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦ੍ਵਾਰੇ ਅਸ਼ੀਰ ਬਾਦ-ਆਤਮਿਕ ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਦਰਸਾਕੇ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠ-ਕਾਂ ਸ੍ਰੋਤਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੀ ਸਤਿਗੁਰ ਦ੍ਵਾਰੇ ਭਗਤੀ ਪਾਲਦਿਆਂ ਹੋਯਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਗਯਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਹੋਣਾ ਸੂਚਨ ਕਰਾਯਾ ਹੈ ॥

2

ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ

ਦੋਹਰਾ ॥ ਓਨਮ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਚਰਣ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਆਦੇਸ

ਏਕ ਅਨੇਕ ਬਿਬੇਕ ਸਸਿ ਘਟ ਘਟ ਕਾ ਪਰਵੇਸ ॥ ੨ ॥

ਅਰਥਃ—ਓਂਨਮ (ਓਂ) ਮੰਗਲ ਮਈ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਉਚਾਰਣ ਕਰਕੇ, ਆਦਿ ਪਹਿਲੇ ਸ੍ਰੀ (ਸ਼ੋਭਾਯਮਾਨ), ਸਤਿਗੁਰ ਪੁਰਖ [ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਸਰੂਪ ਜੋ ਹੋਕੇ ਪ੍ਰਗਟੇ ਤਿਨਾਂ ਦੇ ਤਾਂਈ] ਆਦੇਸ (ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ)। ਘਟ ਘਟਿਕਾ ਪਰਵੇਸ਼ (ਘੜੇ ਘੜੀਆਂ) ਆਦਿ ਸਰੂਪੀ ਪੁਰਖ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਆਦਿ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਖੇ ਜਿਸ ਨੇ ਪਰਵੇਸ਼ ਪਾਕੇ (ਪ੍ਰਤਿ ਬਿੰਬਿਤ ਹੋਕੇ) ਇਕ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਤੋਂ ਅਨੇਕ (ਵਤ) ਅਪਨਾ ਬਿਬੇਕ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ ॥ ੨ ॥

ਵੀਚਾਰ (੨)

ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਸਰੂਪੀ ਅਕਾਲੀ ਸੱਤਾ ਨੂੰ ਧਯਾਨ ਮਈ ਅਵਸਥਾ ਵਿਖੇ ਅਰਾਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਜਦ ਭਾਈ ਸਾਹਬਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਸ ਜਯੋਤੀ ਸਰੂਪ ਨੇ ਗੁਰੂਵਾਣੀ ਕਲਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਪਣਾ ਚਮਤਕਾਰ ਵਿਖਲਾਯਾ ਤਦ ਉਸ ਆਤਮ ਰੂਪਣੀ ਭਾਵ ਨੂੰ ਸੂਖਮ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਆਪ ਨੇ ਐਉਂ ਉਤਾਰਿਆ :—

"ਓਨਮ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਚਰਣ..."

ਕਯੋਂ ਜੋ ਸ਼ੋਭਾਯਮਾਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਣ ਸੇਵਨ ਬਿਨਾਂ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਦਾ ਗਯਾਨ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਣ ਆਰਾਧਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਆਦੇਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਦੀ ਜੋਤਿ ਚੰਦ੍ਮਾਂ ਦੇ ਘਟ ਮਟਕੇ ਆਦਿ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬਤ ਹੋਣ ਸਮਾਨ ਸਮੂਹ ਸਰੀਰਾਂ ਅੰਦਰ ਬਯਾਪਕੇ ਇਕ ਤੋਂ ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਹੋ ਭਾਸ ਰਹੀ ਹੈ॥

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਅਨਾਮੀ ਸਰੂਪ ਹਨ:—

੩

ਛੰਦ ॥ ਘਟ ਘਟ ਕਾ ਪਰਵੇਸ ਸੇਸ ਪਹਿ ਕਹਿਤ ਨ ਆਵੈ ॥
੧ ੨ ੪ ੩ ੫
ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਕਹਿ ਨੇਤਿ ਬੇਦ ਬੰਦੀ ਜਨ ਗਾਵੈ ॥ ਆਦਿ ਮੱਧ
੭ ੮ ੯ ੬ ੧੦ ੧੧ ੧੩
ਅਰੁ ਅੰਤ ਹੁਤੇ ਹੁਤ ਹੈ ਪੁਨ ਹੋ ਨਮ ॥ ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਆਦੇਸ
੧੫ ੧੨ ੧੪ ੧੬ ੧੭ ੧੮ ੨੨
ਚਰਨ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਓਨਮ ॥ ੩ ॥
੨੧ ੨੦ ੧੯ ੨੩

ਅਰਥਃ–੧ ਘੜੇ ਘੜੀਆਂ ਵਿਖੇ ਚੰਦ੍ਰ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਵਤ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਤਿਗੁਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਊਚ ਨੀਚ ਆਦਿ ਸ਼ਰੀਰਾਂ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ੨ ਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਗ ਪਾਸੋਂ (ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਤੋਂ ਭੀ) ,੩ ਨਹੀ ੪–੫ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ॥ ੬ ਬੇਦ ਭੱਟਾਂ ਸਮਾਨ, ੭—੮ ਨ ਇਤੀ ਨ ਇਤੀ—ਨਇਤੀ (ਨਹੀ ਏਸ-ਨਹੀ ਬਸ–ਨਹੀ ਬਸ) ਵਾ ਨਹੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਇਦੰਤਾ ਕਰਕੇ ਕਥਨ ਕਰਣ ਜੋਗ– ਨਾਰੰਬਾਰ)੯, ਉਚਾਰ ਉਚਾਰ ਕੇ,੧੦ ਗਾਯਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥

੧੧ ਆਦਿ ਵਿਚ ਭੀ (ਉਹ) ੧੨ ਹੈ ਸੀ, ੧੩ ਅਰੁ,ਮਧ (ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ) ਵਿਖੇ ਭੀ, ੧੪ ਹੈਨਵੇ, ੧੬ ਬਹੁੜੋ (ਐਸਾਹੀ), ੧੫ ਅੰਤ (ਪ੍ਰਲਯ ਕਾਲ ਵਿਖੇ- ਓੜਕ) ਸਮੇਂ ਭੀ, ੧੭ ਹੋਣਗੇ ॥

੧੯ ਮੰਗਲ ਮਈ ਅਖਯਰ ਦਾ ਉਚਾਰ ਕਰਕੇ (ਐਸੇ) ੨੦ ਸਤਿ ਚਿਤ ਅਨੰਦ, ੨੧ ਚਲੱਨ(ਸੁਭਾਵ)ਵਾ ਸਰੂਪ ੧੮ ਆਦਿ ਪੁਰਖ (ਆਦਿ ਗੁਰੂ) ਤਾਂਈਂ ੨੩ (ਮੈਂ) ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ॥੩॥

ਵਿਚਾਰ (੩)

ਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਗ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰ ਫਣ ਹਨ ਤੇ ਸਰਪਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਦੋ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਦੋ ਹਜਾਰ ਚੰਚਲ ਜਬਾਨਾਂ ਨਾਲ, ਓਸ ਵਾਂਙੂ ਬਹੁਤ ਸ਼ੀਘਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਸੁਜੱਸ ਨੂੰ ਨਹੀ ਗਾਯਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ॥

ਬੇਦਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰ ਅਖਯਰ ੨ ਪ੍ਰਮਾਣ ਰੂਪ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਅਨੰਭਤਾ ਲਈ ਗਾਯਨ ਕਰਤਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਬੇਦ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਣ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਤੇ ਓਨਾਂ ਦੇ ਐਡਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸਰੂਪ ਹੁਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਭੀ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਅਨੰਤ ੨ ਉਚੋਰ ਕਰਣਾ ਮਾਨੋ ਇਸ ਗੱਲ ਉਪਰ ਮੁਹਰ ਦਾ ਲਗਾਣਾ ਹੈ॥ ੩॥ Invocation to Guru Nanak

---

ਸਰੀਰ ਧਾਰੀ ਹੋਕੇ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਸ਼ਰੀਰੀ ਹਨ :—

ਸੋਰਠਾ ॥ ਅਬਿਗਤਿ ਅਲਖ ਅਭੇਵ, ਅਗਮ ਅਪਾਰ ਅਨੰਤ ਗੁਰ ॥
੨ ੩ ੪ ੫ ੬ ੭ ੧

ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ,ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ॥ ੪ ॥
੮ ੯ ੧੦

ਅਰਥਃ-੧ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ,੨ ਅਬਯਕਤ ਸਰੂਪ ਹਨ, ਅਥਵਾ ਅਬਿ = ਅਖਯ = ਅਖਯਰ ਗਤਿ = ਗਯਾਨ ਵਾ (ਮਹਿਮਾਂ ਜਿਨਾਂ ਦੀ ਗਤਿ ਮਹਮਾ ਅਖਯਰ ਨਹੀ ਛੀਨ੍ਰ ਹੋਣ ਵਾਲੀ, ਯਾ ਜਿਨਾਂ ਦਾ ਗਯਾਨ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਰੂਪ ਹੈ)੩ ਜਿਨਾਂ ਦੀ ਲਖਤਾ

(ਮਾਨੁਖੀ ਕੋਟੀ ਵਿਖੇ) ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ੪ ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਜਿਨਾਂ ਦਾ ਭੇਵ (ਮਰਮ) ਹੀ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ੫ (ਨਾਲ ਹੀ ਫੇਰ ਉਹ) ਗੰਮਤਾ (ਪਹੁੰਚ) ਤੋਂ ਪਰੇ ਹਨ, ਅਰੁ ੬ ਓਨਾਂ ਦਾ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ (ਅਤੇ ਐਸਾ ਹੀ ਉਹ), ੭ਅਨੰਤ (ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਵਸਤੂ ਕਰਕੇ ਅੰਤ ਤੋਂ ਭੀ ਰਹਤ)ਹਨ ਭਾਵ ਸਰਬ ਦੇਸਾਂ ਵਿਖੇ ਅਰੁ ਸਮੂਹ ਕਾਲਾਂ ਵਿਖੇ ਤਥਾ ਸਮਗ੍ਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਖੇ ਇਕ ਰਸ ਓਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰੀਪੂਰਣ ਹੈ, ੮ ਆਪਨੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਰੁ ੯ ਨਰ ਤਨ [ਧਾਰਕੇ ਆਏ ਭੀ ਉਹ] "ਬ੍ਰਹਮ" ਪਦ ਦ੍ਵਾਰੇ ਕਹੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਆਕਾਸ਼, ਮਾਯਾ ਅਰੁ ਮਾਯਾ ਸਬਲ (ਈਸ੍ਵਰ] ਆਦਕਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ—ਪਰਮ ਉਤਕ੍ਰਿਸ਼ਟ = ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਹਨ ੧੦ ਅਤੇ ਉਕਤ ਬ੍ਰਹਮ ਆਦਿਕਾਂ ਵਿਚ ਓਨਾਂ ਦੀ ਸੱਤਾ ਸਫੁਰਤੀ ਦੇ ਪਰੀ ਪੂਰਣ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹੀ ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਹਨ ॥ ੪ ॥

ਵੀਚਾਰ (੪)

ਪਿਛਲੇ ਕਥਨਦ੍ਵਾਰੇ ਭਾਈ ਸਾਹਬਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਅਨਾਮੀ ਸਰੂਪ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਮੰਗਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤੇ ਹੁਣ ਇਸ ਸੋਰਠੇ ਰਾਹੀਂ ਅਨਾਮੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਉਪਜੇ ਨਾਮ ਰੂਪ ਵਿਚ ਫਥੇ [ਬੰਧਾਇਮਾਨ] ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿ-ਨਾਮ ਦਾ ਦਾਨ ਕਰਣ ਹਿਤ ਨਾਮ ਰੂਪ ਦੇ ਓਹਲੇ ਹੋ ਪ੍ਰਗਟੀ ਸ੍ਵਯੰ ਅਕਾਲੀ ਜੋਤ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਮ ਲੈਕੇ ਓਨਾਂ ਦੇ ਸਤਯ ਸਰੂਪ ਦਾ ਅਰਾਧਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮੰਗਲਾ ਚਰਣ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਕੇ ਕਰਤਾਰੀ ਸੁਯੱਸ਼ ਦਾ ਮੁੜ ੨ ਗਾਨਾ ਪੁਨਰੁਕਤੀ ਦੋਖ ਦਾ ਭਾਗੀ ਨਹੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ—ਐਸਾ ਸੰਕੇਤ ਹੈ ॥

———

ਬਯਕਤੀ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦੇ ਭੀ ਬਯਕਤੀ ਵਾਨ ਦਿਖਲਾਯਾ

ਦੋਹਰਾ ॥ ਅਗਮ ਅਪਾਰ ਅਨੰਤ ਗੁਰ ਅਬਿਗਤਿ ਅਲਖ
੧ ੨ ੩ ੪ ੫ ੬

ਅਭੇਵ ॥ ਪਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ॥੫॥
੭ ੮ ੯ ੧੦

ਅਰਥਃ-੧ ਜਿਸਨੂੰ ਗੰਮਤਾ ਤੋਂ ਦੂਰ, ੨ ਧਾਰਾਂਵਾਰ ਤੋਂ ਰਹਤ, ੩ ਅਰੁ ਬੇਓੜਕ, ੪ ਤਥਾ ਅਗਯਾਨ ਅੰਧਕਾਰ ਦਾ ਨਿਵਿਰਤਕ ਆਖਦੇ ਹਨ, ੫ ਜੋ ਅਬਯਕਤ (ਅਪ੍ਰ-ਕਟ) ਸਰੂਪ, ੬ ਅਤੁ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਖਤਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ, ੭ ਅਤੇ ਐਸਾ ਹੀ ਜਿਸ ਦਾ ਮਰਮ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਦਾਚਿਤ ਪਾ ਸਕੀ ਦਾ, ੮ ਉਹੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ੯ ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ੧੦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਹੈ ॥੫॥

ਉਪਰ ਕਥਨ ਕੀਤੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰੌਢਤਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ :-

ਛੰਦ ॥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇਵ ਦੇਵੀ ਸਭ ਧਯਾਵਹਿ ॥
੧ ੨ ੩

ਅਗਮ = ਅਗਮ, ਅਪਹੁੰਚ, ਜਿਥੇ ਆਦਮੀ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ
ਜੋ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੋਵੇ

ਨਾਦ ਬਾਦ ਬਿਸਮਾਦ ਰਾਗ ਰਾਗਨਿ ਗੁਨ ਗਾਵਹਿ ॥
੪

*ਸੁੰਨ ਸਮਾਧ ਅਗਾਧ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸਪਰੰਪਰ॥ ਅਬਿਗਤਿ ਅਲਖ
੮ ੧੦ ੯ ੭ ੬ ੫

ਅਭੇਵ ਅਗਮ ਅਗਮਿ ਤਿ ਅਪਰੰਪਰ ॥੬॥
੧੧ ੧੨ ੧੩ ੧੪

ਅਰਥਃ—(੧)ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ [ਪਰਮ ਦੇਵ] ਨੂੰ,੨ ਦੇਵਤੇ ਔਰ ਦੇਵੀਆਂ ਸਭ ਦੇ ਸਭ ਹੀ [ਸਿਧ ਬੁਧ ਗਣ ਗੰਧਰਬ ਜਛ ਕਿੰਨਰ ਆਦ ਅਪਣੀਆਂ ੨ ਸਮੂਹ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇਵਾਂ ਗਨਾਂ ਸਮੇਤ],੩ ਧਿਔਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ[ਧ੍ਯਾਨ ਵਿਚ ਲਿਆਈ ਰਖਦੇ) ਹਨ, ੪ ਨਾਦ ਅਰੁ ਬਾਦ [ਬਾਜੇ ਸਾਜ ਆਦ) ਵਲੋਂ ਬਿਸਮਾਦ (ਹਰਾਨ) ਹੋਕੇ ਛੀਏ ਹੀ ਰਾਗ ਆਪੋ ਆਪਨੀਆਂ ਰਾਗਨੀਆਂ ਸਮੇਤ [ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ] ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਗਾਯਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥

੫ ਪਰੰਪਰਾ ਤੋਂ, ੬ ਸ [ਸੋ] ਤਿਸਨੂੰ—ਅਥਵਾ ਸਪਰੰਪਰ = ਸ—।—ਪਰ ਸਰੂਪ [ਆਕਾਰ ਧਾਰੀ] ਹੋਕੇ ਭੀ ਜੋ ਅਪਰ ਰੂਪ ਹੈ [ਤਿਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਲਈ] ੭ ਸਾਧ ਸੰਗਤ [ਇਕਤ੍ਰ ਹੋਕੇ], ੮ ਅਫੁਰ ਭਾਵ ਵਿਖੇ [ਨਿਰਵਿਕਲਪ ਹੋਕਰ], ੯ ਅਗਾਧ [ਨਾਂ ਗਾਹੀ ਜਾ ਸਕਨ ਵਾਲੀ] ੧੦ ਸਮਾਧੀ [ਇਸਥਿਤੀ] ਨੂੰ ਸਾਧਦੇ ਹਨ ॥

੧੧ ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਬਿਗਤਿ ਹਨ, ਅਲਖ ਹਨ ਤੇ ਅਭੇਵ ਹਨ੧੨ ਅਰੁ ਅਗੰਮ ਤੋਂ ਭੀ ਅਗੰਮ ੧੩ ਬਸ ੧੪ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਅਪਰੰਪਰ—ਅਸੀਮ ਹਨ ॥੬

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਆਕ੍ਰਿਤੀ [ਸਾਕਾਰ ਰੂਪਿਤਾ] ਦਾ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਦੇ ਹਨ

ਸੋਰਠਾ ॥ ਜਗ ਮਗ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ਪਰਮਜੋਤਿ ਮਿਲ ਜੋਤਿ
੨ ੧ ੪ ੬ ੩

ਮਹਿ ॥ ਅਦਭੁਤ ਅਤਿਹਿ ਅਨੂਪ ਪਰਮਤੱਤ ਤੱਤਹਿ ਮਿਲਿਯੋ੭
੫ ੧੧ ੧੦ ੧੨ ੮ ੭ ੯

ਤੀਸਰੀ ਵਾ ਚੌਥੀ ਤੁਕਦੇ ਐਉਂ ਭੀ ਨਿਰਦੋਖ ਅਰਥ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ:—

ਸਪਰੰਪਰ–ਸ—।—ਪਰੰਪਰ = ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਾ ਅਰੁ ਅਪਰਾ ਵਿਦ੍ਯਾ [ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਅਰੁ ਨਿਵਿਰਤੀ ਰੂਪ ਵਿਦ੍ਯਾ] ਦ੍ਵਾਰੇ ਨਿਰੂਪਣਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਭੀ ਉਸ[ਵਿਖੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ]ਅਗਾਧ[ਗਾਹੀ ਨਾਂ ਜਾ ਸੱਕਨਵਾਲੀ]ਸਮਾਧੀ[ਇਸਥਿਤੀ] ਨੂੰ ਧਾਰ ਕੇ ਸੁੰਨ [ਅਫੁਰ] ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਉਹ ਅਬ੍ਯਕਤ ਹੈ, ਅਲਖ ਹੈ, ਅਭੇਵ ਅਗੰਮ ਤੋਂ ਭੀ ਅਗੰਮ, ਇਤਿ [ਐਸਾ ਹੀ] ਪਰ ਅਪਰ [ਸਰਗੁਣ ਨਿਰਗੁਣ] ਸਰੂਪ॥ ਸਪਰੰਪਰ = ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਨਾਲ, ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਾਰ, ਇਕ ਰਸ, ਲਗਾਤਾਰ.

ਅਰਥ:—੧ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਭਾਵ ਸੂਰਤ,੨ਦੀ ਜੋਤ [ਆਭਾ] ਜਗਮਗ ਜਗ ਮਗ = ਦਗ ਦਗ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ, ੩ ਅੰਦਰਲੀ ਜੋਤ ਚੈਤੰਨ ਸੱਤਾ [ਜੀਵ ਭਾਵਨੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੋਈ ਭੀ], ੪ ਪਰਮ ਜਯੋਤੀ [ਜਯੋਤੀ ਸਰੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾਂ] ੫ ਵਿਖੇ ੬ ਮਿਲੀ ਹੋਈ—ਅਭੇਦ ਹੈ ॥

ਅਰਥਾਤ—੭ ਤੱਤਾਂ [ਪੰਜ ਭੌਤਿਕ ਰਚਨਾ] ਅੰਦਰ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੇ—ਖੇਲਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਆਪ] ੮ ਸਭ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਪਰਮ ਸਾਰ ਰੂਪ ਤੱਤ—ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ—ਪਰਮਾਤਮਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਵਿਖੇ, ੯ ਮਿਲੇ ਹੋਏ [ਲਿਵ ਲੀਨ],੧੦ ਅਤਯੰਤ ੧੧ ਅਚਰਜ ਰੂਪ ਅਰੁ ੧੨ ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਤ ਹਨ ॥ ੭ ॥

—:੦:—

ਮੁੜ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ:—

ਦੋਹਰਾ ॥ ਪਰਮਜੋਤਿ ਮਿਲ ਜੋਤਿ ਮਹਿ ਜਗਮਗ ਜੋਤਿ
੧ ੪ ੩ ੨ ੭ ੬
ਸਰੂਪ॥ ਪਰਮ ਤੱਤ ਤੱਤਹਿ ਮਿਲਯੋ ਅਦਭੁਤ ਅਤਿਹਿ ਅਨੂਪ ॥੮॥
੫ ੯ ੮ ੧੦ ੧੧ ੧੨ ੧੩

ਅਰਥ:—੧ ਪਰਮ ਜੋਤ [ਸਭ ਸੂਰਜ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਬਿਜਲੀ ਆਦ ਜੋਤਾਂ ਨੂੰ ਜੋਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਣ ਵਾਲੀ ਅਰੁ ਸਮੂਹ ਐਸੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ] ਸਾਰੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਮਾਨੋ ਹਦ ਰੂਪ ਪਾਰ ਬ੍ਰਹਮੀ ਜੋਤ ੨ਵਿਖੇ(ਜਿਸ ਸਤਿਗੁਰੂਦੀ)੩ ਆਤਮ-ਜਯੋਤੀ ੪ ਅਭੇਦ ਹੋਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ੫ਆਕ੍ਰਿਤੀ[ਸੂਰਤ]ਦੀ ੬ਆਭਾ ਜਿਨਾਂਦੀ ੭ਦਗ ਦਗ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਤੱਤ ਸਰੂਪੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਭੀ। ਉਹ ੯ਪਰਮ ਤੱਤ ੮ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਹੀ ੧੦ਇਸਥਿਤ ਹਨ। ੧੨ ਅਤਿਸੈਂ ੧੧ ਕਰਕੇ ਅਦਭੁਤ ਅਰੁ ੧੩ ਅਨੂਪ- ਉਪਮਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਨ ॥ ੮ ॥

ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਜੋਤ ਜਗਾਈ

ਛੰਦ ॥ ਅਦਭੁਤ ਅਤਿਹਿ ਅਨੂਪ ਰੂਪ ਪਾਰਸ ਕੈ ਪਾਰਸ ॥
੨ ੧-੩ ੪ ੬ ੫ ੮ ੭
ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਮਿਲ ਅੰਗ ਸੰਗ ਮਿਲ ਸੰਗ ਉਧਾਰਸ ॥ ਅਕਲਕਲਾ
੧੦ ੯ ੧੨ ੧੩
ਭਰਪੂਰ ਸੂਤ੍ਰ ਗਤਿ ਓਤ ਪੋਤ ਮਹਿ ॥ ਜਗ ਮਗ ਜੋਤਿ
੧੪ ੧੬ ੧੭ ੧੫ ੨੬ ੨੫

ਸਰੂਪ ਜੋਤਿ ਮਿਲ ਜੋਤਿ ਜੋਤਿ ਮਹਿ ॥੯॥
੨੪ ੨੩ ੨੨-੨੧ ੨੦ ੧੮ ੧੯

ਅਰਥ:—੧-੨ ਅਤਿਸੈਂ ਕਰਾਕੇ ਅਦਭੁਤ (ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ), (ਅਰੁ ੩-੪ ਅਤਯੰਤ ਅਨੂਪ ਹਨ ੫-੬ ਪਾਰਸ ਸਰੂਪ (ਐਸੇ ਜੋ) ਪਾਰਸ ਦੇ ਭੀ ਬਨਾਣ ਹਾਰੇ ੭-੮ [ਜਿਹਾਕਿ] ੯ ਅਪਣੇ ਅੰਗਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਕੇ (ਓਨਾਂ ਨੇ) ੧੦-੧੧ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਬਣਾ ਲਿਆ ੧੨ ਜਿਨਾਂ ਦੇ ਸੰਗ (ਮੇਲ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਜੋ ਭੀ ਆ ਰਲਿਆ ਉਧਾਰ (ਨਿਸਤਾਰੇ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਗਿਆ ॥

[ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਅਪਣੀ] ੧੩ ਅਕਲ ਕਲਾ- ਮਾਯਕ ਭਾਵੋਂ ਰਹਿਤ ਕਲਾ [ਦਿਬਯ ਸ਼ਕਤੀ] ਐਸੀ ਓਨਾਂ ਵਿਚ ੧੪ ਕੁਟ ਕੁਟਕੇ ਭਰੀ ਕਿ੧੫[ਕਪੜੇ] ਦੇ ਤਾਣੇ ਪੇਟੇ ਵਿਚ ੧੬ ਸੂਤ੍ਰਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਵਤ ੧੭ [ਸਰਬਾਂਸ਼ ਰੂਪਤਾ ਕਰਕੇ ਹੀ] ਗਤਿ [ਓਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ] ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਗਏ- ਰਮ ਗਏ। ਭਾਵ ਆਪ ਨੇ ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਤਦ ਰੂਪ ਹੀ ਬਣਾਲਿਆ। ਅਰਥਾਤ-੧੮ ਜੋਤ ੧੯—੨੦ਵਿੱਚ ਜੋਤ੨੧ [ਐਸੀ] ਮਿਲਾਈ [ਕਿ ਜੋ ਭੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਓਸ ੨੨—੨੩ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ] ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ (ਓਸ ਅੰਦਰ ਭੀ) ੨੫-੨੬ ਜੋਤ ਜਗਮਗ ਜਗ ਮਗ ਕਰ ਉਠੀ ॥੯॥

Invocation to Guru Amar Das

੧੦

ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਸੋਰਠਾ ॥ (੨)ਅੰਮ੍ਰਿਤ (੧)ਦ੍ਰਿਸਟ (੩) ਨਿਵਾਸ (੪) ਅੰਮ੍ਰਿ-ਤ ਬਚਨ [੫]ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ। (੬)ਸਤਿਗੁਰਅਮਰ(੭)ਪ੍ਰਗਾਸ (੯)ਮਿਲ(੮)ਅੰਮ੍ਰਿਤ (੧੦)ਅੰਮ੍ਰਿਤ (੧੧) ਭਏ ॥ ੧੦ ॥

ਅਰਥਃ-ਜਿਨਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (ਨਿਗ੍ਹਾ ਵਿਚ੨—੩ ਅੰਮ੍ਰਿਤ)ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਸੀ। ੪ ਅਰ ਜਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਈ ਬਚਨ (ਮਾਨੋ ਸਾਖਯਾਤ) ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਸਨ।

ਜੋ ੮ ਅੰਮਿਰਤ ਸਰੂਪ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ) ੯ ਮਿਲਕੇ ੬-੭ ਸਤਿਗੁਰੂਅਮਰਦੇਵ ਰੂਪਤਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ੧੦—੧੧ ਸਤਯ ਸਰੂਪ ਹੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ॥ ੧੦ ॥

ਵੀਚਾਰ

ਜਿਸ ਨੂੰ ਭੀ ਇਕੋਰਾਂਨਿਗ੍ਹਾ ਭਰਕੇ ਦੇਖ ਲਿਆ ਓਸਨੂੰ ਉਹ ਅਮਰੀ ਜੀਵਨ

ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਨਿਘ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਰਸਨੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦੇ ਇਕ ਸਾਰ ਓਸ ਦੀ ਲਿਵ ਦੀ ਤਾਰ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿਚ ਜੁਟ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਚਮੁਚ ਹੀ ਓਨਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸਚਖੰਡੀ (ਅਮਰੀ ਬਾਣੀ) ਸਬਦ ਸਰੂਪ ਸਨ। ਗੱਲ ਕੀਹ ਕਿ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚ-ਰਣ ਪਰਸ ਐਸੇ ਅਮਰੇ ਹੋਏ ਕਿ ਓਨਾਂ ਦੀ ਨਿਵਾਸ ਭੂਮੀ ਅਰ ਪਰਜਾ ਭੀ ਸਚ ਮੁਚ ਅਮਰੀ (ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਰੂਪ) ਹੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ॥ ੧੦ ॥

—:o:—

੧੧

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦੇਵ ਜੀ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪ੍ਰਗਟੇ

ਦੋਹਰਾ ॥ (੪)ਅੰਮ੍ਰਿਤ (੩)ਬਚਨ (੨)ਅਨਹਦ (੧)ਸਬਦ (੬)ਅੰਮ੍ਰਿਤ (੫)ਦ੍ਰਿਸਟਿ (੭)ਨਿਵਾਸ॥(੯)ਮਿਲ (੧੦)ਅੰਮ੍ਰਿਤ (੧੧)ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਏ (੮)ਸਤਿਗੁਰ (੧੨)ਅਮਰ (੧੩)ਪ੍ਰਗਾਸ॥੧੧

ਅਰਥ:-੧ ਸ਼ਬਦ ਦਾ,੨ ਇਕਰਸ(ਬੇਹੱਦ ਕੋਟੀ ਵਿਖੇ)ਵਾ ਲਗਾਤਾਰ ਅਨਹਦ ਧੁਨੀ ਵਿਖੇ ਇਸਥਿਤ ਹੋ, ਅਭਯਾਸ ਕਰਕੇ, ਜਿਨਾਂ ਦੇ ੩ ਬਚਨ (ਬੋਲ) ੪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ (ਮਿਠੇ ਵਾ ਕਲਯਾਨ ਕਾਰੀ) ਹੋਗਏ ਸਨ (ਤੇ ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਓਨਾਂ ਦੀ)੫ਦ੍ਰਿਸ਼ੀ ਭੀ, ੬ ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਮ੍ਰਿਤ੍ਯੂ ਰਹਿਤ—ਅਮਰ ਪਦ) ਵਿਖੇ ੭ ਇਸਥਿਤ ਹੋਗਈ ਸੀ

ਓਹ ੮ ਸਤਗੁਰ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵਜੀ)ਨੂੰ ੯ ਮਿਲਿਅਾਂ ਮਿਲਿਆਂ(ਮਿਲਨੇ ਸਾਰ ਹੀ) ੦ ਮ੍ਰਿਤ = ਆਪੇ ਵੱਲੋਂ ਮਰਕੇ (ਆਪ ਤਯਾਗਕੇ) ੧੧ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਿਰਤੂ ਰਹਿਤ ਹੋਗਏ ਤੇ (ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ) ੧੨ ਅਮਰ ਦੇਵ ੧੩ (ਦੇਵਾ ਧਿਦੇਵ =ਸਤਯ ਸਰੂਪੀ ਪ੍ਰਗਾਸਰੂਪ)ਕਹਾਏ ॥੧੧॥

ਵੀਚਾਰ

ਸੋਰਠੇ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਜੋ ਇਨਾਂ ਹੀ ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਬ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਕਲਾ ਦੇ ਮਹੱਤ ਪਰਥਾਇ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਦੋਹੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਓਹੀ ਬਚਨ ਇਨ ਬਿਨ ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਉਚਾਰ ਕੇ ਆਪਨੇ ਇਹ ਦਰਸਾਂਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਸਿੱਖੀ ਭਾਵ ਨੂੰ ਕਮਾਇਆ ਤੇ ਅਪਨੇ ਆਪੇ ਦੀ ਥਾਂ ਗੁਰਵਾਣੀ ਕਲਾ ਨੂੰ ਵਧਾਕੇ ਗੁਰ ਪਦਵੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਭਾਵ ਨਯਾਰਾ ਨਯਾਰਾ ਕਰਕੇ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਖਿੱਚ ਧਾ ਵਿਰੋਧ ਦਾ ਖਯਾਲ ਨਹੀ ॥ ੧੧ ॥

੨੭

ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਚਰਣ ਸਰਣ ਮਹਮਾਂ

ਛੰਦ ॥ ੧ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਅਮਰ ਪ੍ਰਗਾਸ ੨ ਤਾਸ ੩ ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਪਾਵੈ ॥ ੪ ਕਾਮ ਨਾਮ ੫ ਨਿਹਕਾਮ ੬ ਪਰਮ ਪਦ ਸਹਿਜ ਸਮਾਵੈ॥ ੭ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੰਧਿ ੯ ਸੁਗੰਧਿ ੮ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ੧੦ ਨਿਜ ਆਸਨ ॥ ੧੨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ੧੧ ਦ੍ਰਿਸਟ ੧੩ ਨਿਵਾਸ ੧੬ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ੧੪ ਮੁਖ ੧੫ ਬਚਨ ੧੭ ਪ੍ਰਗਾਸਨ ॥ ੧੨ ॥

ਅਰਥः—ਐਸੇ ਜੋ ੧ ਸ੍ਰੀ (ਸ਼ੋਭਾਯਮਾਨ) ਗੁਰੂ ਅਮਰਦੇਵ ਜੀ ਹਨ, ੨ ਤਿਨਾਂ ਦੇ, ੩ ਚਰਣਾਂ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਚਰਣ ਪਾਹੁਲ) ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਭੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਪਾਵੇ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ) ਹੈ ॥ ਉਹ ੪ ਕਾਮ ਹੈ ਨਾਮ ਜਿਸਦਾ ੫ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਹੋਕੇ—ਭਾਵ ਕਾਮਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਕੇ ੬ ਪਰਮ ਪਦ (ਜਿਸ ਪਦ = ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੋਰ ਕੁਛ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਣੇ ਜੋਗ ਨਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਐਸੀ ਕੈਵਲਯ ਮੁਕਤੀ ਵਾਲੇ ਦਰਜੇ) ਵਿਖੇ ਸਹਜੇ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ਤਾਤਪਰਜ ਕੀਹ ਕਿ—੭ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁਰ-ਮੁਖੀ ਭਾਵ ਦਾ ਜੋੜ ਜੁੜਿਆਂ ਅਰਥਾਤ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਭਾਂਵਦੇ ਸਾਰ,੮ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ, ੯ ਉਕਤ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਸੁਗੰਧਿ (ਕੀਰਤੀ),ਪਸਰ ਤੁਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ੧੦ (ਉਹ ਇਉਂ ਸਤਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਦਾ ਮਨ ਭਾਂਵਦਾ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਣ) ੧੧ ਆਤਮ ਇਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੧੨ ਉਸਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਸਨ ੧੩ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਅਤੇ ੧੪ ਮੁਖ (ਰਸਨਾ) ਤੋਂ ੧੫ ਬਾਣੀ ਭੀ ੧੬ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਈ ਹੀ ੧੭ ਪ੍ਰਕਾਸ (ਪ੍ਰਗਟ) ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ॥ ੧੨ ॥

ਵੀਚਾਰ

ਇਸ ਛੰਦ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਤੁਕ ਵਿਚ "ਕਾਮ ਨਾਮ ਨਿਹਕਾਮ..." ਦੀ ਥਾਂ "ਰਾਮ ਨਾਮ ਨਿਹ ਕਾਮ ..." ਪਾਠਾਂਤਰ ਭੀ ਹੈ। ਜੋ ਵਾਰਤਿਕ ਕਾਰ ਦੇ ਵੀਚਾਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀਦੇ ਪ੍ਰਥਾਇ ਨਹੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਹਾਂ ਇਸ ਪਾਠ ਨਾਲ ਅਰਥ ਦੀ ਸੂਰਤ ਅਵਸ਼ਯ ਪਲਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਪਾਨ ਕਰਦਾਹੈ ਭਾਵ ਗੁਰ ਮ੍ਰਯਾਦਾ ਅਨਸਾਰ ਸਿੱਖ ਸਜਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਨਿਸ਼ਕਾਮ (ਕਾਮਨਾਂ ਰਹਿਤ) ਹੋਕੇ ਰਾਮ ਦੇ ਨਾਮ ਦੁਆਰੇ ਸਹਜੇ ਹੀ ਪਰਮ ਪਦ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੧੨ ॥

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦੇਵ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ

ਸੋਰਠਾ ॥ ੮ ਬ੍ਰਹਮਾਸਨ ਬਿਸ੍ਰਾਮ ੬ ਗੁਰੁ ਭਏ ੭ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੰਧਿਮਿਲ । ੪ ਗੁਰਮੁਖਿ ੬ ਰਮਤਾ ੫ ਰਾਮ ੧ ਰਾਮਨਾਮ ੨ ਗੁਰ ੩ ਮੁਖਿ ਭਏ ।।੧੩ ॥

ਅਰਥ:-੧ ਰਾਮ ਹੈ ਨਾਮ (ਜਿਨਾਂ ਦਾ) ਜਦ ਉਹ ੨ਗੁਰੂ (ਸ੍ਰੀਗੁਰੂ ਅਮਰਦੇਵ ਜੀਦੇ) ੩ ਮੁਖ ਭਏ=ਸਨਮੁਖ ਹੋਏ, ਭਾਵ ਜਦ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ, ੫ ਰਾਮ (ਪ੍ਰੀਪੂਰਣ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਖੇ) ੬ ਰਮਣ ਕਰਣ ਹਾਰੇ ੪ ਗੁਰਮੁਖ ਹੀ ਬਣਗਏ ॥ (ਬਿਧੀ ਪੂਰਬਕ ਗੁਰਮੁਖ = ਗੁਰ ਸਿਖ ਬਨਣ ਮਾਤ੍ਰ ਤੇ ਹੀ) ਗੁਰਮੁਖੀ ਸੰਧੀ (ਜੋੜ) ਵਿਖੇ ਆਪਦਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲਾ ਮਿਲਗਿਆ-ਅਰਥਾਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਓਨਾਂ ਉਪਰ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਉਪਰ ਮਨ ਪਤੀਜ ਗਿਆ,ਜਦ ਕਿ ੮ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਆਸਨ-ਇਸਥਿਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਅਸਥਾਨ ਵਿਖੇ ਉਸ "ਦਸਵੇਂ ਵਾਸਾ ਅਲਖ ਅਪਾਰੇ" ਦਸਮ ਦੁਾਰੇ-ਵਿਖੇ ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਰਾਮ (ਟਿਕਾਉ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਗਿਆ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਹੁਣ-੯ ਉਹ (ਗੁਰ ਮੁਖ ਰਾਮ ਦਾਸ ਤੋਂ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਬਣ ਗਏ ॥ ੧੩ ॥

ਵੀਚਾਰ

ਰਾਮ ਹੈ ਨਾਮ ਜਿਨਾਂ ਦਾ ਐਸਾ ਉਚੱਾਰਣ ਕਰਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਬ ਨੇ ਅਪਨੇ ਇਸ਼ਟ ਦੇਵਤਾ ਦੀ ਗੌਰਵਤਾਦਿਖਲਾਈ ਹੈ ।ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਰਾਮ ਹੋਕੇ ਫੇਰ ਰਾਮ ਦਾ ਦਾਸ (ਰਾਮਦਾਸ) ਆਖਣਾ ਮਾਨੋ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸੋਂ ਸਹਾਰਿਆ ਨਹੀ ਗਿਆ ॥

ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਆਪ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਪ੍ਰਪਾਟੀ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰਕੇ ਤੇ ਕੀਕੂੰ-ਇਕ ਸੱਚਾ ਸਿੱਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਲਿਵ ਲੀਣ ਹੋਕੇ ਪੂਰਣ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ॥ ੧੩ ॥

ਮਾਲਕ ਹੋਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾਸ ਕਹਾਏ

ਦੋਹਰਾ॥ ੬ਗੁਰੁ ਭਏ ੭ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੰਧਿ ਮਿਲ ੮ ਬ੍ਰਹਮਾਸਨ ਬਿਸ੍ਰਾਮ॥ ੪ਰਾਮਨਾਮ ੫ ਗੁਰਮੁਖਿ ੬ ਭਏ ੩ ਗੁਰਮੁਖਿ ੧ ਰਮਤਾ ੨ ਰਾਮ ॥ ੧੪ ॥

ਅਰਥ:-੧ ਸਭ ਵਿਖੇ ਰਮਣ ਕਰਣ ਹਾਰੇ(ਸਰਬ ਬਯਾਪੀ ਸਰੂਪ)੨ ਰਾਮ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਭੀ (ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਅਪਨੇ ਆਪ ਨੂੰ) ੩ ਗੁਰਮੁਖ (ਦਾਸ) ਅਰਥਾਤ "ਰਾਮ ਦਾਸ"

ਕਹਾਯਾ ਸੀ ਓਹੀ ੪ ਰਾਮ ਨਾਮੀਏ (ਨਾਮ ਲੇਵੇ = ਦੀਖਸਤ) ੫ ਗੁਰਮੁਖੀ-ਗੁਰਸਿਖ (ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ) ੬ ਬਣੇ॥ ਅਰੁ ਫੇਰ ਜਦ ੭ ਗੁਰਮੁਖੀ ਸੰਧੀ ਵਿਖੇ ਮੇਲਾ ਮਿਲ ਗਿਆ—ਭਾਵ ਪੂਰਣ ਪ੍ਰਤੀਤ ਆ ਗਈ ਤਾਂ ੮ ਬ੍ਰਹਮ ਆਸਨ (ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪੀ ਇਸਥਿਤੀ) ਵਿਖੇ ਬਿਸਰਾਮ (ਅਰਾਮ) ਪਾ ਕਰ—ਇਸਥਿਤ ਹੋਕੇ ੯ ਸਾਖਯਾਤ, ਗੁਰੂ ਹੀ ਬਣ ਗਏ॥ ੧੪॥

੧੫

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਗੁਰੂ ਹੋ ਪ੍ਰਗਟੇ

ਛੰਦ॥ ੧ ਗੁਰਮੁਖਿ ੨ ਰਮਤਾ ਰਾਮ ੩ ਨਾਮ ੪ ਗੁਰਮੁਖ ੫ ਪ੍ਰਗਟਾਇਓ। ੭ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ੬ ਗੁਰੁ ੮ ਗਯਾਨ ੯ ਧਯਾਨ ੧੦ਗੁਰੁ ਗੁਰੂ ਕਹਾਇਓ॥ ੧੧ਦੀਪ ਜੋਤਿ ੧੨ਮਿਲ ਦੀਪ ਜੋਤਿ ੧੫ ਜਗਮਗ ੧੪ਅੰਤਰ ੧੩ਉਰ।੧੬ਗੁਰਮੁਖਿ ੧੭ਰਮਤਾ ੧੮ਰਾਮ ੧੯ਸੰਧਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਿਲ ੨੦ਭਏ ਗੁਰ॥ ੧੫॥

ਅਰਥ:-੧ਸਰਿਸ਼ਟੀ ਮਾਤ੍ਰ ਦੇ ਇੱਕ ਹੀ ਮੁਖ ਗੁਰੂ (ਆਦਿ ਗੁਰੂ) ੨ ਰਮੰਤਾ ਰਾਮ ਹੁੰਦਿਆ ਸੁੰਦਿਆਂ ਜਿਨਾਂ ਨੇ ੩ ਅਪਣਾ ਨਾਮ ੪ ਗੁਰਮੁਖ (ਦਾਸ)-੫ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕੀਤਾ-ਭਾਵ-ਸਾਖਯਾਤ ਆਦਿਪੁਰਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੋਣ ਤੇ ਭੀ ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂ ਨਰੋਲ "ਰਾਮ ਦਾਸ" 'ਰਾਮਦਾਸ' ਅਖਵਾਇਆ॥ (ਓਨਾਂ ਨੇ ਭੀ ਸ੍ਰੀਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੀ ਚਲਾਈ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਪੱਧਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਪਾਟੀ ਨੂੰ ਅਗਾਹਾਂ ਚਲਾਣ ਖਾਤਰ,)—੬ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦੇਵ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ੭—੮ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤ ਦਾ ਗਯਾਨ [ਮਰਮ] ਜਾਣਕੇ ੯ ਓਸ ਮੁਜਬ ਧਯਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ੧੦ ਮਹਾਂ ਗੁਰੂ (ਸਮੂਹ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਗੁਰੂ) ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੂੰ (ਅੰਤਰਮੁਖੀ ਭਾਵ ਵਿਖੇ) ਜਪਿਆ॥ ਇਉਂ ਅਭਯਾਸ ਸਾਧ ਦਿਆਂ ਜਦ ੧੧ ਆਤਮ ਜੋਤੀ ੧੨ ਪਰਮਾਤਮ ਜੋਤੀ ਵਿਖੇ ਮਿਲ ਗਈ—ਭਾਵ ਸ਼ਬਦ ਵਿਖੇ ਸੁਰਤ ਦਾ ਧਯਾਨ [ਲਿਵ] ਲਗਾਂਦਿਆਂ ਲਗਾਂਦਿਆਂ "ਆਤਮਾ ਪਰਾਤਮਾ ਏਕੋ ਕਰੈ॥ ਅੰਤਰ ਕੀ ਦੁਬਿਧਾ ਅੰਤਰਿਮਰੈ"। ਇਸ ਬਚਨ ਮੂਜਬ ਜਦ ਏਕਤਾ ਦਾ ਭੇਦ ਖੁੱਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ੧੩ ਰਿਦੇ ੧੪ ਅੰਦਰ ੧੫ ਜਗ ਮਗ ਜਗ ਮਗ ਚਮਤਕਾਰ ਹੋ ਆਯਾ॥ ਤੇ ਇਸ ਅਨੁਭਵ ਵਿਖੇ ਜਯੋਂ ਹੀ ੧੬ ਗੁਰਮੁਖੀ ਸੰਧੀ ਮਿਲੀ ੧੭ਰਮਤੇ (ਲਿਵਲੀਨ = ਮਸਤਾਨੇ) ੧੮ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ੧੯ਗੁਰਮੁਖ ਤੋਂ ੨੦ ਗੁਰੁ ਹੀ ਹੋ ਗਏ॥ ੧੫॥

੧੬

ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਪੁਤ੍ਰ ਪ੍ਰਗਟਿਆ

ਸੋਰਠਾ॥ ੧ਆਦਿ ੩ਅੰਤ ੨ਬਿਸਮਾਦਿ ੪ਫਲ ਪਦਮ ੭ਗੁਰ

ਸਿੱਖ ਸੰਧਿ ੬ਗਤਿ ॥ ੯ ਆਦ ੮ਪਰਮ ੧੦ਪਰਮਾਦ ੧੨ਅੰਤ ਅਨੰਤ ੧੧ਨ ਜਾਨੀਐ ॥੧੯॥

ਅਰਥ:—੧ ਆਦਿ = ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਅਮਰ ਦੇਵ ਸਾਹਬ ਦਿਆਂ ਚਰਣ ਕਮਲਾਂ ਵਿਚ ਔਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਅਥਵਾ ਅਵਤਾਰ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪ੍ਰਥਮ ਭੀ, ਜੋ ੨ ਬਿਸਮਾਦ (ਅਸਚਰਜ) ਸਰੂਪ ਸਨ, ਅਤੇ ੨-੩ ਬਿਸਮਾਦ ਰੂਪ ਹੀ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਪਦਾਰ ਬਿੰਦ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਅਨੰਤਰ ਅਥਵਾ ਮਾਨੁਖੀ ਨਰ ਨਾਟ ਸਮਾਪਤ ਕਰਕੇ ਦੂਸਰੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਜੋਤ ਜਗਾਵਨ ਦੇ ਸਮਯ) ਅੰਤ ਨੂੰ ਭੀ ਸਨ, ੪ (ਐਸੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ) ਫਲ ਅਰੁ ੫ ਬਿਰਛ ਵਾਲੀ ੬ ਦਸ਼ਾ (ਚਾਲ) ਅਨੁਸਾਰ ੭ ਗੁਰ ਸਿਖਸੰਧੀ (ਗੁਰੂ ਅਰੁ ਸਿਖ ਦੇ ਮੇਲੇ ਮਿਲਨ) ਦੀ, ੬ ਮ੍ਰਯਾਦਾ ਭੀ (੨) ਬਿਸਮਾਦ ਰੂਪ ਹੀ ਵਰਤਾਈ ॥

੮-੯ ਆਦ ਪਰਮ = ਜਿਨਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ "ਆਦ" ਰੂਪ ਕੋਈ ਨਹੀਂ-ਅਰਥਾਤ ਸਭ ਦੀ ਆਦ ਦੇ ਜੋ ਆਦ ਹਨ, ਤੇ ੧੦ ਆਦ ਅੰਤ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹਨ ੧੧ ਨਹੀਂ ਜਾ-ਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ (ਓਨਾਂ ਦਾ ਮਰਮ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤਰਾਂ ਨਾਲ) ਕਯੋਂਕਿ ਉਹ ੧੨ ਅਨੰਤ ਰੂਪ ਹਨ = ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਵਸਤੂ ਪਰਿਛੇਦ ਤੋਂ ਪਰੇ ॥ ੧੯ ॥

ਵੀਚਾਰ

"ਬਿਸਮਾਦ" ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਦੇਹਲੀ ਦੀਪਕ ਵਤ ਤਿੰਨਾਂ ਸਬਦਾਂ— "ਆਦ" "ਅੰਤ" ਅਰੁ "ਗਤਿ" ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ॥

ਅਤੇ "ਗਤਿ" ਸਬਦ ਦਾ 'ਫਲ ਦ੍ਰਮ' ਅਰੁ "ਗੁਰ ਸਿਖ ਸੰਧਿ" ਨਾਲ ॥

ਫਲ ਤੇ ਦ੍ਰੁਮ ਦੀ ਗਤੀ [ਦਸ਼ਾ] ਇਉਂ ਬਿਸਮਾਦ ਰੂਪ ਹੈ ਕਿ ਆਖਣਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜੋ ਬਿਰਛ ਤੋਂ ਫਲ (ਬੀਜ ਭੰਡਾਰ) ਹੈ ਯਾ ਫਲ ਤੋਂ ਬਿਰਛ, ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਜੀਕੂ ਅਨਿਰਬਚਨੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਵਰਤਦਾ ਚਲਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਐਸਾ ਹੀ ਗੁਰ ਸਿਖ ਸੰਧੀ ਦੀ ਮ੍ਰਯਾਦਾ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਵਰਤਾਕੇ ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਵਰਤ ਦਿਖਾਲਿਆ, ਜਿਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕੀਹ ਮਰਮ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਨੇ ਆਪ ਅਪਨੇ ਤੋਂ ਸਿਖ ਸਾਜਿਆ ਤੇ ਮੁੜ ਅਪਣੀ ਗੁਰਿਆਈ ਨੂੰ ਸਿਖੀ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਪਲਟ ਗੁਰੂ ਪਣੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਿੰਦੀ ਰੂਪ ਤੇ ਉਤਪੰਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਤ੍ਰ ਪਣਿਓਂ ਪ੍ਰਥਮ ਸਿਖ ਭਾਵ ਵਿਚ ਤੇ ਮੁੜ ਸਿਖੋਂ ਗੁਰੂ ਭਾਵ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਗਟਾਨ ਵਿਚ ਅਲੌਕਿਕ ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ॥ ੧੯ ॥

ਇਹ ਅਪੂਰਬ ਚਾਲ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਤੋਰੀ।

ਦੋਹਰਾ॥ ੧ ਫਲ ੨ ਦ੍ਰੁਮ ੨ਗੁਰ ਸਿਖ ਸੰਧਿ ਗਤਿ ੩ ਆਦਿ ਅੰਤ ੪ ਬਿਸਮਾਦ॥ ੬ ਅੰਤ ੫ ਅਨੰਤ ਨ ੮ ਜਾਨੀਐ ੧੧ ਆਦਿ ੧੦ਪਰਮ ੯ਬਿਸਮਾਦ॥੧੭॥

ਅਰਥ:—੧ ਫਲ ਅਰੁ ਬਿਰਛ ਦੇ (ਚਕ੍ਰਾਕਾਰ ਚਾਲੇ ਵਤ) ਜਿਨਾਂ ਨੇ, ੨ ਗੁਰੂ ਸਿਖ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਰੀਤੀ ਨੂੰ, ੩ ਆਦਿ ਅੰਤ ਵਿਖੇ ਹੀ, ੪ ਬਿਸਮਾਦ ਰੂਪ ਵਰਤਾਇਆ॥ ਉਨਾਂ ੫ ਅਨੰਤ ਰੂਪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ੬ ਅੰਤ (ਓੜਕ) ੭-੮ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਉਹ ੯ ਬਿਸਮਾਦ ਰੂਪ ੧੦ ਸਭ ਦੀ ਪਰਾ ਕਾਸ਼ਟਾ (ਪਰਮ ਹੱਦ) ੧੧ ਆਦ ਹਨ। ਭਾਵ ਉਨਾਂ ਦੀ ਆਦ ਕੋਈ ਨਹੀਂ॥੧੭॥

ਵੀਚਾਰ

੧੧—੧੦ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਜੋ ਕੁਛ ਭੀ ਭੌਤਿਕ [ਪੰਜ ਭੂਤ ਰਚਿਤ] ਵਾ ਅਭੌਤਿਕ [ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ] ਜਗਤ ਅਥਵਾ ਜਗਤ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹਨ, ਉਨਾਂ ਸਭ ਦੀ ਆਦ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨਦੇਵ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰੂ ਬਣੇ

ਛੰਦ॥ ੧੨ ਆਦਿ ੧੧ ਪਰਮ ੧੩ ਪਰਮਾਦ ੧ ਨਾਦ ਮਿਲ ੨ ਨਾਦ ਸਬਦ ੩ ਧੁਨਿ॥ ੮ ਸਲਿਲਹਿ ੫ ਸਲਿਲ ੯ ਸਮਾਇ ੬ ਨਾਦ ੪ ਸਰਿਤਾ ੭ ਸਾਗਰ ੧੦ ਸੁਨ॥ ੧੪ ਨਰਪਤਿ ਸੁਤ ੧੫ ਨ੍ਰਿਪ ਹੋਤ ੧੮ ਜੋਤਿ ੧੬ ਗੁਰਮੁਖਿ ੧੭ ਗੁਨ ਗਰਜਨ॥ ੧੯ ਰਾਮ ਨਾਮ ੨੧ ਪਰਸਾਦਿ ੨੫ ਭਏ ੨੦ਗੁਰੁ ੨੨ ਤੇ ੨੪ ਗੁਰੁ ੨੩ ਅਰਜਨ॥੧੮॥

ਅਰਥ:—੧-੨ ਨਾਦ ਮਿਲਕੇ ਨਾਦ ਵਿਖੇ (ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ), ੩ ਸਬਦ ਦੀ ਧੁਨੀ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ) ੪ ਨਦੀ ਦਾ ੫ ਪਾਣੀ ੬ ਨਾਦ (ਗਰਜਨਾਂ) ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ੭ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਦੇ (ਨਿਸਤਰੰਗ) ੮ ਜਲ ਵਿਖੇ ੯ ਸਮਾ (ਅਭੇਦ ਹੋ) ਕੇ ੧੦ ਸ਼ਾਂਤ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਅਰੁ ਤੈਸੇ ਹੀ, ਜੈਸੇ ਸਮੂਹ ਜੜ ਜੰਗਮ ਰੂਪ ਵਾਨ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਚਨਾਂ ਵਿਖੇ) ੧੧ ਪਰਮ (ਉਤਕ੍ਰਿਸ਼ਟ ਰੂਪ ਭਾਵ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਸਭਦਾ ਪ੍ਰਥਮ ਭਾਵੀ) ੧੨ ਆਦਿ (ਜੋ) ਜੀਵਾਤਮਾ ਹੈ, ਸੋ ੧੩ ਪਰ-ਮਾਦਿ-ਸੰਪੂਰਨ ਆਦਾਂ ਦੇ ਆਦ = ਪਰਮ ਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਖੇ ਸਮਾਯ (ਅਭੇਦ

ਹੈ) ਉਹੀ ਸਰੂਪ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ੧੪ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਦੇ ੧੫ ਰਾਜਾ ਹੋਣ ਵਤ ੧੬ ਗੁਰਮੁਖ (ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ) ੧੭ ਗੁਣਾਨੁਵਾਦ ਗਾਯਨ ਕਰਤਾ (ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੋਯਾ) ੧੮ ਜੋਤ ਰੂਪ ਹੀ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥ ਜਿਹਾ ਕਿ ੧੯-੨੦ ਰਾਮਹੈ ਨਾਮ ਜਿਨਾਂ ਦਾ ਐਸੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਦੀ੨੧ ਕ੍ਰਿਪਾ ੨੨ ਕਰਕੇ੨੩ ਸ੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ੨੪ ਗੁਰੂ ਬਣ ਗਏ ॥ ੧੮ ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਬ

ਸੋਰਠਾ ॥ ੪ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ੨ ਬਿਬੇਕ ੧ ਆਪਾ ੩ ਆਪ ੫ ਪ੍ਰਗਾਸ ਹੋਇ ॥ ੭ ਨਾਮ ਦੋਇ ੬ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕ ੮ ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ੯ ਬਖਾਨੀਐ ॥ ੧੯ ॥

ਅਰਥ :-੧ ਆਪਾ (ਜੀਵੱਤ ਭਾਵ = ਆਤਮੇ), ੨ ਦਾ ਵੀਚਾਰ [ਨਿਰਣਾ] ਕੀਤਿਆਂ, ੩ ਇਹ ਆਤਮਾ ਹੀ ੪ ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ [ਪਰਮਾਤਮਾ] ਸਰੂਪ ੫ ਹੋ ਭਾਸਦਾ ਹੈ-"ਆਤਮ ਚੀਨਿ ਪਰਾਤਮ ਚੀਨਹੁ..." ੬ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ [ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ] ਵਾਹਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੀ, ੭ ਇਹ ਆਤਮਾ ਪਰਾਤਮਾਂ ਕਰਕੇ ਦੋ ਨਾਮ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ੮ ਜਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਰੁ ਗੋਬਿੰਦ [ਇਕ ਰੂਪ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਭੀ] ਦੋ ਕਰਕੇ [ਅੱਡੋ ਅੱਡ] ੯ ਵਰਨਣ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੧੯ ॥

ਨਾਮ ਮਾਤ੍ਰ ਤੋਂ ਹੀ ਜੀਵ ਈਸ਼੍ਵਰ ਦਾ ਵਖੇਵਾਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਖਲਾਯਾ।

ਦੋਹਰਾ ॥ ੧ ਆਪਾ ੨ ਆਪ ੩ ਪ੍ਰਗਾਸ ੪ ਹੁਇ ੫ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਬੇਕ ॥ ੬ ਗੁਰੁ ੭ ਗੋਬਿੰਦ ੮ ਬਖਾਨੀਐ ੧੨ ਨਾਮ ੧੧ਦੋਇ ੧੦ਪ੍ਰਭੁ ੯ਏਕ ॥ ੨੦ ॥

ਅਰਥ:-੧-੨ ਆਪੇ ਦਾ ਆਪੇ ਵਿੱਚ ਜਦ ੩-੪ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ [ਸਾਖਯਾਤਕਾਰ] ਹੋ ਆਵੇ-ਭਾਵ ਆਤਮਾ ਵਿਖੇ ਆਪ ਰੂਪ ਇਸਥਿਤ ਹੋਇਆਂ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਆਪੇ ਦਾ ਆਪਾ ਜਯੋਂ ਕਾ ਤਯੋਂ ਅਪਣੇ ਵਾਸਤਵ ਸਰੂਪ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਆਵੇ, ਤਾਂ ਇਸੇ ਸਾ-ਖਯਾਤਕਾਰਤਾ ਦ੍ਵਾਰੇ ਹੀ ਸਾਖਯਾਤ ੫ ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ [ਪਰਮਾਤਮਾ] ਦਾ ਹੀ [ਸੁਤੇ] ਨਿਰਣਾ [ਵੀਚਾਰ] ਹੋ ਆਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੬ ਆਹ "ਗੁਰ" ਜੀਵ ਹੈ-"ਬੋਲਨਿਹਾਰੁ ਪਰਖ ਗੁਰ ਏਹੀ"-ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਅਨੁਸਾਰ, ਦੇਹ ਆਦਿਕ ਅਨਾਤਮ ਜੜ੍ਹ ਸੰਘਾਤ ਰੂਪ ਅੰਧਕਾਰ ਵਿਖੇ ਚਾਨਣਾ ਕਰਣਹਾਰ ਹੋਣ ਤੇ-"ਸਭ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਜੋਤ ਹੈ ਸੋਇ। ਤਿਸਕੇ ਚਾਨਣ ਸਰਬ ਮਹਿ ਚਾਨਣ ਹੋਇ"-ਭਾਵ ਦੇਹਾਂ ਅੰਦਰ ਚੈਤੰਨ ਰੂਪ ਚਾਨਣਾ ਹੀ "ਗੁਰ" ਮਹਾਂਨ ਵਸਤੂ

ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਕਰਕੇ ਆਖਯਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ–ਤੇ ੭ ਆਹ "ਗੋਬਿੰਦ"- ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰੂਪ ਆਕਾਰ ਸਮੂਚਯ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਭਾਵ ਰਚਨਾ ਮਾਤ੍ਰ ਵਿਖੇ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ, ੮ ਕਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਜੀਵ ਅਰੁ ਗੋਬਿੰਦ[ਈਸ਼੍ਰ]ਕਰਕੇ ਜਿਨਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਹੋ ਰਿਹਾਹੈ, ੯ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਇਕ ਹੀ ੧੦ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀ- ਮਾਨ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਦੇ ੧੧ ਦੋ [ਅੱਡ ਅੱਡ] ੧੨ ਨਾਮ ਹਨ ॥ ੨੦ ॥

22

ਓਹੀ ਬਾਰਤਾ ਮੁੜ

ਛੰਦ ॥ ੪ ਨਾਮ ੩ਦੋਇ ੨ ਪ੍ਰਭੁ ੧ ਏਕ ੬ਟੇਕ ੫ ਗੁਰਮੁਖ ੭ ਠਹਰਾਈ ॥ ੯ ਆਦਿ ਭਏ ੮ ਗੁਰ ਨਾਮ ੧੦ ਦੁਤੀਆ ੧੧ ਗੋਬਿੰਦ ਬਡਾਈ ॥ ੧੨ ਹਰਿ ੧੩ ਗੁਰੁ ੧੪ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ੧੫ ਰਚਨ ਰਚ ੧੬ ਥਾਪ ਉਥਾਪਨ ॥ ੨੦ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ੨੧ ਬਿਬੇਕ ੧੯ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁਇ ੧੭–੧੮ ਆਪਾ ਆਪਨ ॥੨੧॥

ਅਰਥः–੧ ਇਕੋ ਹੀ ੨ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ੩-੪ ਦੋ ਨਾਮ ਹਨ। ੫ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ੬ ਏਹੀ ਟੇਕ-ਨਿਸਚਾ ੭ ਦ੍ਰਿੜ (ਪ੍ਰਪੱਕ) ਕਰ ਰਖਿਆ ਹੈ॥ (ਕਿਉਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਬ ਨੇ) ੮ ਗੁਰੂ ਨਾਮ ੯ ਆਦਿ ਵਿਚ (ਪਹਲੇ) ਹੋਕੇ ੧੦ ਦੂਸਰੇ ਦਰਜੇ ਉਪਰ ੧੧ ਗੋਬਿੰਦ ਨਾਮ ਦੀ ਬਡਾਈ (ਮਹੱਤ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ (ਇਹ ਸਿਖ੍ਯਾ ਸਾਨੂੰ) ਨਿਸਚੇ ਕਰਾਈ ਹੈ॥ ਜਿਹਾ ਕਿ ੧੨ ਹਰਿ (ਸਾਖ੍ਯਾਤ) ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਸਰੂਪ ਹੁੰਦਿਆਂ ਭੀ ੧੩ ਆਪ ਨੇ "ਗੁਰੂ" ਅਗ੍ਯਾਨ ਅੰਧਕਾਰ ਨਾਸ਼ਕ ਮਨੁੱਖ ਬਣਕੇ ੧੪ ਹਰ ਇਕ ਵਿਚ ਵਸਨ ਵਾਲੇ ਤਥਾ ਸਮੂਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਜਾਨਣਹਾਰ ਵਾਲੀ ੧੫ ਰਚਨਾਂ ਰਚਕੇ ਅਰੁ ੧੬ ਥਾਪਨਾ ਉਥਾਪਨਾਂ ਕਰਕੇ ੧੭ ਇਹ ਪਰਤੱਖ ਕਰ ਦਿਖਾ- ਲਿਆ ੧੮ ਕਿ ਅਪਨਾ ਆਪਾ ਜਦ ਅਪਨੇ ਅਸਲੀ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ੧੯ ਪ੍ਰਗਟ [ਉਘਾ] ਹੋ ਆਵੇ ਤਾਂ ੨੦ ਉਸੇ ਦਾ ਹੀ ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪੀ ੨੧ ਗ੍ਯਾਨ ਹੋਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ॥ ੨੧॥

23

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਰੂਪ ਵਰਨਣ

ਸੋਰਠਾ ॥ ੧ ਬਿਸਮਾਦਹਿ ਬਿਸਮਾਦ ੩ ਅਸਚਰਜਹਿ ੨ ਅਸਚਰਜ ਗਤਿ॥ ੫ ਆਦਿ ੯ਪੁਰਖ ੪ਪਰਮਾਦਿ ੭ ਅਦਭੁਤ ੬ ਪਰਮਦਭੁਤ ੯ ਭਏ॥ ੨੨ ॥

ਅਰਥः—੧ ਬਿਸਮਾਦ ਤੋਂ ਬਿਸਮਾਦ [ਮਹਾਂਨ ਤੋਂ ਮਹਾਂਨ ਅਚੰਭੇ ਵਿਚ ਪਾਣ ਵਾਲਾ] ਅਰੁ ੩ ਅਸਚਰਜ ਤੋਂ ਭੀ ਅਸਚਰਜ [ਮਹਾਂ ਅਪੂਰਬ, ਅਲੌਕਿਕ

ਚਮਤਕਾਰ ਸਰੂਪੀ] ੨ ਗਯਾਨ ਹੈ [ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਦਾ] ॥ ੪ ਈਸ਼੍ਵਰ ਔਰ ਮਾਯਾ ਆਦ ਸਭਨਾਂ ਆਦਿ ਰੂਪਾਂ ਦੇ ੫ ਆਦਿ [ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਇਸਥਿਤ ਰੂਪ] ੬ ਮਹਾਂਨ ਤੋਂ ਮਹਾਂਨ ਵਿਲੱਖਣ [ਅਨੋਖੇ] ਭਾਵ ਤੋਂ ਭੀ ੭ ਅਦਭੁਤ [ਵਿਲੱਖਣ] ਸਰੂਪ ੮ ਪੁਰਖ [ਨਰ ਤਨ ਧਾਰੀ] ੯ [ਉਹ] ਹੋਏ ਹਨ ॥ ੨੨ ॥

ਓਹੋ ਹੀ ਸਿਧਾਂਤ ਮੁੜ

ਦੋਹਰਾ ॥ ੨ ਅਸਚਰਜਹਿ ਅਸਚਰਜ ੧ ਗਤਿ ੩ ਬਿਸਮਾ-ਦਹਿ ਬਿਸਮਾਦ ॥ ੪ ਅਦਭੁਤ ੫ ਪਰਮਦੰਭੁਤ ੮ ਭਯੇ ੭ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ੬ ਪਰਮਾਦ ॥ ੨੩ ॥

ਅਰਥ :-੧ਚੇਸ਼ਟਾ [ਗਤਿ] ਉਨਾਂ ਦੀ ੨ ਅਸਚਰਜ ਤੋਂ ਭੀ ਅਸਚਰਜ [ਅਤਯੰਤ ਕਰਕੇ ਚਮਤਕਾਰੀ] ੩ ਵਿਸਮਾਦ ਨੂੰ ਭੀ ਵਿਸਮਾਦ [ਅਚੰਭੇ] ਵਿਚ ਪੌਣ ਵਾਲੀ॥ (ਤਥਾ)੪ ਆਸਚਰਜਤਾ ਵਿਖੇ ਪੌਣ ਹਾਰੀ ਐਸੀ ਕਿ ੫ ਉਸਤੋਂ ਵਧਕੇ ਕੋਈ ਅਦ-ਭੁਤ (ਅਨੋਖਾ) ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਭਾਂਤ ਦੇ ੬ ਆਦਿ ਰਹਿਤ (ਪਰਮ+ਆਦਿ), ੭ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ੮ ਉਹ ਹੋਏ ਹਨ ॥ ੨੩ ॥

ਵੀਚਾਰ

ਕਈਆਂ ਗਯਾਨੀਆਂ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੋਹਰੇ ਵਿਖੇ ਭਾਈ ਸਾਹਬ ਨੇ— ਪਰ, ਪਰਾਤਪਰ ਅਰੁ ਪਰਮ ਅਰਥਾਤ ਪਰੇ, ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਅਤੁ ਅਤਯੰਤ ਪਰੇ(ਮਹਾਂਨ ਤੋਂ ਮਹਾਂਨ ਉਤਮ) ਸਰੂਪ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਸਚਰਜ, ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਅਸਚਰਜ, ਉਪ੍ਰੰਤ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦੇਵ ਜੀ ਬਿਸਮਾਦ ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਬਿਸਮਾਦ ਰੂਪ ਅਰੁ ਐਸਾ ਹੀ ਫਿਰ ਉਨਾਂ ਤੋਂ ਅਦਭੁਤ ਰੂਪੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਅਰੁ ਅਗੇ ਓਨਾਂ ਤੋਂ ਪਰਮ ਅਦਭੁਤ ਗਤਿ (ਗਯਾਨ) ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਬ ਜੀ ਹੋਏ ॥ ਪ੍ਰੰਤੂ ਅਸਾਡੇ ਖਯਾਲ ਵਿਚ ਇਥੇ ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ ਕੇਵਲ ਸ੍ਰੀਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੀ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਯੋਂਕਿ ਓਨਾਂ ਦੀ ਪਾਰੰਗਤ ਨਿਘਾ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਇਕ ਹੀ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਨਾਂ ਕਿ ਛੀ ॥ ਪਿਛੇ ਜੋ ਨਾਮ ਲੈ ਲੈਕੇ ਅਡੋ ਅਡ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਕ ਤਾਂ ਗੁਰ ਪ੍ਰਣਾ-ਲੀ ਸੂਚਨ ਕਰਨੀ ਸੀ ਦੂਏ ਸਭ ਗੁਰੂਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਰੂਪ ਹੀ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਣ ਦਾ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਸੀ। ਜਿਹਾ ਕਿ "ਨਾਮ ਦੋਇ ਪ੍ਰਭੁ ਟੇਕ ਏਕ ਗੁਰਮੁਖ ਠਹਿਰਾਈ" ਆਖ ਕੇ ਹਟੇ ਹਨ ॥੨੩ ॥

ਅੰਕ ੨੨ ਤੇ ੨੩ ਦੀ ਸਪਸ਼ਟ ਵਯਾਖਯਾ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਸਾ-ਖਯਾਤ (ਨਿਜ) ਸਰੂਪ ਦਾ ਬੋਧ ਕਰੌਂਦਿਆਂ ਹੋਯਾਂ ਇਸ ਅੰਕ ਉੱਪਰ ਮੰਗਲਾ-ਚਰਣ ਦੀ ਹੀ ਸਮਾਪਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ:—

ਛੰਦ॥ ੨ਆਦਿ ਪੁਰਖ ੧ ਪਰਮਾਦਿ ੩ ਸ੍ਵਾਦ ਰਸ ੪ ਗੰਧਿ ੫ ਅਗੋਚਰ ॥ ੭ਦ੍ਰਿਸਟਿ ੬ ਦਰਸ ੮ ਅਸਪਰਸ ੧੦ ਸੁਰਤਿ ੧੧ਮਤਿ ੯ ਸਬਦ ੧੨ ਮਨੋਚਰ॥੧੩ ਲੋਗ ੧੫ ਬੇਦ ੧੪ ਗਤਿ ੧੬ ਗਯਾਨ ੧੯ ਲਖੇ ੧੮ ਨਹੀਂ ੧੭ ਅਲਖ ਅਭੇਵਾ ॥ ੨੦ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ੨੪ ਕਰ ੨੩ ਨਮੋ ਨਮੋ ਨਮ ੨੨ ਸਤਿਗੁਰੁ ੨੧ ਦੇਵਾ ॥੨੪

ਅਰਥ:--੧"ਪਰਮਾਦਿ" ("ਪਰਮਦਭੁਤ") ਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣਾਂ ਸੰਜੁਗਤ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤੇ ਗਏ, ੨ ਆਦਿ ਪੁਰਖ (ਸਤਿਗੁਰੂ),੩ ਸ੍ਵਾਦ ਰਸ[ਦੀ ਆਧਾਰ ਰਸਨਾ], ਅਰੁ ੪ ਗੰਧਿ—ਬਾਸਨਾਂ ਦੀ ਆਧਾਰ ਨਾਸਿਕਾ ਇੰਦ੍ਰੀ ਤੋਂ ੫ ਅਗੋਚਰ ਹਨ [ਅ-|-ਗੋ-|-ਚਰ=ਗੋ ਨਾਮ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਤੇ-|-ਚਰ = ਓਨਾਂ ਵਿਖੇ ਵਿਚਰਣੇ ਯਾ ਵਰਤਨੇ ਵਾਲਾ ਐਸਾ ਜੋ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਵਿਖਯ ਪਦਾਰਥ ਹੋਵੇ ਓਸਨੂੰ ਗੋਚਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ,ਤੇ"ਅ"ਅਖਯਰ ਨਿਖੇਧੀ ਵਾਚਕ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ"ਅਗੋਚਰ"ਸਬਦ ਸਿੱਧ ਹੋਯਾ, ਭਾਵ ਜੋ ਉਕਤ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਯ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇ] ।

ਐਸਾ ਹੀ ੬-੭ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਆਧਾਰ ਨੇਤ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰੀ,ਅਰੁ ੮ ਅ-|-ਸਪਰਸ਼ (ਤੁਚਾ ਇੰਦ੍ਰੀ ਜੋ ਸਪਰਸ਼ ਦੀ ਆਧਾਰ ਹੈ ਓਨਾਂ ਤੋਂ ਭੀ) ਵਿਸ਼ਯ ਹੋਣੇ ਜੋਗ ਨਹੀਂ ਤੈਸਾ ਹੀ ੯ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਆਧਾਰ ੧੦ ਸੁਰਤਿ (ਕੰਨ ਇੰਦ੍ਰੀ), ਅਤੇ ੧੧ ਮਤਿ (ਮਨਨ ਕਰਤਾ ਬਿਰਤੀ) ੧੨ ਮਨ ਦੀ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੋਕੇ ਵਰਤਨ ਵਾਲੇ ਹਨ । (ਮਨੋਚਰ = ਮਨ-|-ਉਚ-|-ਚਰ ਰੂਪ ਮਿਸ਼੍ਰਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੰਧੀ (ਜੋੜ) ਹੋਕੇ ਬਣਯਾ ਹੋਯਾ ਹੈ)।

ਉਪਰੋਕਤ ਸਮੂਹ ਕਥਨ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਤਥਾ ਮਨ ਦੀ ਗੰਮਤਾ ਗੋਚਰੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹਨ ॥

ਇਸੇ ਤਰਾਂ ੧੩ ਲੋਗ-|-੧੪ ਗਤਿ = ਲੋਕਾਚਾਰ (ਲੌਕਿਕ ਗਯਾਨ) ਪਰਤੱਖ ਚਾਲੀ ਅਰੁ ੧੫ ਬੇਦ ੧੬ ਗਯਾਨ (ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਣ) ਦ੍ਵਾਰੇ ਭੀ ੧੭ ਅਲਖ ਅਭੇਵ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ੧੮---੧੯ ਨਹੀਂ ਲਖੇ (ਜਾਣੇ) ਜਾ ਸਕਦੇ ॥

ਤਾਂਤੇ ੨੦ ਨੇਤਿ = ਨ ਇਤੀ = ਨਹੀਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ,ਨਹੀਂ ਐਸਾ ਵੈਸਾ ਕਰਕੇ ਕਥੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ੨੧ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ੨੨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤਾਈਂ ੨੩ ਨਮ-ਸਕਾਰ ਹੀ ਬਾਰੰਬਾਰ ੨੪ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ॥ ੨੪ ॥

ਵੀਚਾਰ

"ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ"—ਦੋ ਵਾਰ ਕਰਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਬ ਨੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਮਾਣ ਅਰੁ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਣ ਆਦ ਕਰਕੇ ਕਿਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭੀ ਓਨਾਂ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਵਰਨਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਇਹ ਸੂਚਨ ਕਰਾਯਾ। ਇਸ ਲਈ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਮਨ ਬਾਣੀ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ

ਨਮਸਕਾਰ ਹੀ ਓਨਾਂ ਤਾਈਂ ਕੀਤੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਭੀ ਓਨਾਂ ਦਾ ਆਸ਼ਯ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨਮਸਕਾਰ ਕੋਈ ਸਿਰ ਝੁਕਾਨ ਆਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਖੇ ਸਤਕਾਰ ਭਾਵੀ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਜਿਥੇ ਪੇਸ਼ ਚਲਦੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖਕੇ ਅਸਮਰੱਥਤਾ ਦਾ ਇਕਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਰੁ "ਨਮਸਕਾਰ" ਆਖਕੇ ਹਾਰ ਮੰਨੀ ਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦਾ ਯਥਾਰਥ ਬੋਧਨ ਕਰਾਣ ਵਿਖੇ ਓਨਾਂ ਨੇ ਅਪਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮੂਲਚਾ ਅਸਮਰੱਥ ਸੂਚਨ ਕਰਾਯਾ ਹੈ॥

Spiritual Vision of the Lord

੨੫

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨ--ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਅਰੰਭ

ਕਬਿੱਤ ॥ ੧ ਦਰਸਨ ਦੇਖਤ ਹੀ ੨ ਸੁਧ ਕੀ ਨ ਸੁਧ ਰਹੀ ੩ ਬੁਧਿ ਕੀ ੫ ਨ ੪ ਬੁਧਿ ੬ ਰਹੀ ੭ ਮਤਿ ਮੈਂ ੯ ਨ ੮ ਮਤਿ ੧੦ ਹੈ॥ ੧੧ ਸੁਰਤਿ ਮੈਂ ਨ ਸੁਰਤਿ ੧੨ ਅਉ ਧਯਾਨ ਮੈਂ ਨ ਧਯਾਨ ੧੩ ਰਹਯੋ ੧੪ ਗਯਾਨ ਮੈਂ ਨ ਗਯਾਨ ੧੫ ਰਹਯੋ ੧੬ ਗਤਿ ਮੈਂ ਨ ਗਤਿ ਹੈ॥ ੧੭ ਧੀਰਜ ਕੋ ਧੀਰਜ ੧੮ ਗਰਬ ਕੋ ਗਰਬ ਗਯੋ ੧੯ ਰਤਿ ਮੈਂ ਨ ਰਤਿ ਰਹੀ ੨੦ ਪਤਿ ੨੧ ਰਤਿ ਪਤਿ ਹੈ ॥ ੨੨ ਅਦਭੁਤ ਪ-ਰਮਦਭੁਤ ੨੩ ਬਿਸਮੈ ੨੫ ਬਿਸਮ ੨੬ ਅਸਚਰਜੈ ੨੮ ਅਸਚਰਜ ੨੪ ਅਤਿ ੨੭ ਅਤਿ ੨੯ ਹੈ॥ ੧ ॥ ੯ ॥

ਅਰਥ:—੧ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਖਦੇ ਸਾਰ ਹੀ (ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਸਗੁਣ ਸਰੂਪੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਸਾਰ ਭੀ ਜੋ ਝਲਕਾ ਓਨਾਂ ਦੇ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਅੰਦਰ ਵੱਜਾ ਅਰਥਾਤ ਅਨਭਉ ਹੋਯਾ ਤਾਂ ਤਤਕਾਲ ਹੀ), ੨ ਸੁਧ ਨਾਮ ਚੇਤੇ ਦੀ ਚਿਤਵਨ (ਸਿਮਰਣ = ਯਾਦ) ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਸਰ ਗਈ—ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਮੁੜ ੨ ਚੇਤੇ ਆਨ ਆਨ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅੰਦਰ ਉਠਿਆ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ, ਇਕੋ ਵਾਰ ਹੀ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਅਰੁ ੩ ਬੁਧਿ (ਬੁਝਨ ਸ਼ਕਤੀ) ਦੀ ੪ ਬੂਝ ੫--੬ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਈ। ੭ ਮਤਿ (ਬੁਧੀ = ਅਕਲ) ਵਿੱਚੋਂ ੮ ਅਕਲ (ਢੋਹ ਲਾ ਲੈਣ ਦਾ ਬਲ), ੯—੧੦ ਲੋਪ ਹੋਗਿਆ॥

੧੧ ਸੁਰਤਿ (ਸੋਝੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ = ਸੂਹ ਦੀ ਤਾਕਤ) ਵਿਚ ੧੨–੧੩ ਸੂਝ ਨ ਰਹੀ ੧੩ ਅਤੇ ਧਯਾਨ (ਸੋਚ–ਵਿਚਾਰ) ਵਿਚ ਧਯਾਨ (ਸੋਚਨ = ਖਯਾਲ) ਕਰਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਾਂ ਰਹੀ। ੧੪–੧੫ ਗਯਾਨ ਵਿਚ ਗਯਾਨ ਨਾਂ ਰਿਹਾ (ਭਾਵ ਜਾਨਣਦਾ ਬਲ ਅਥਵਾ ਜੋ ਕੁਛ ਜਾਣਿਆ ਹੋਯਾ ਸੀ ਉਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਿਚੋਂ ਉਠ ਗਿਆ) ਅਤੇ

੧੬ ਗਤਿ (ਰੀਤੀ, ਢੰਗ,ਪਹੁੰਚ,ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ)–ਗੱਲ ਦੀ ਤਹਿ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਨ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਜੋ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀ ਓਸਦੀ (ਉਹ) ਗਤਿ (ਦਸ਼ਾ) ਨਹੀਂ ਰਹੀ॥

੧੭ ਧੀਰਜ ਦਾ ਧੀਰਜ, । [ਅਤੇ] ਗਰਬ (ਹੰਕਾਰ) ਦਾ ਗਰਬ ਪਣਾ(ਅਹੰਭਾਵ) ਚਲਾ ਗਿਆ,(ਤਥਾ)੧੯ ਰਤਿ(ਪ੍ਰੀਤੀ)ਦਾ ਪ੍ਰੀਤ ਭਾਵ ਰਹਿ ਗਿਆ, ੨੦ ਅਰੁ ਪ੍ਰਤਿ-ਸ਼ਟਾ (ਮਾਨੁਖੀ ਗੌਰਵਤਾ ਦੀ ਮਨੌਤ) ਭੀ ੨੧ ਰਤਿ ਪਤਿ (ਲੱਤ ਪੱਤ) ਹੋ ਗਈ–"ਰ" ਦਾ "ਲ" ਹੋਕੇ ਲੱਤ ਪੱਤ (ਲੁੜ ਖੜ੍ਹਾ ਗਈ) ਖ੍ਵਾਰ ਹੋ ਗਈ ਅਰਥ ਹੋਯਾ॥

(ਓਸ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਕੀਕੁਰ ਦਸਜਾ ਜਾਵੇ) ੨੨ ਅਦਭੁਤ (ਵਿਲੱਖਣ) ਤੋਂ ਭੀ ਮਹਾਂਨ ਵਿਲੱਖਣ (ਅਨੋਖੀ ਭਾਂਤ ਦੀ),ਤੇ ੨੩ ਅਚੰਭੇ ਤੋਂ ਭੀ ੨੪—੨੫ ਅਤਯੰਤ ਅਚੰਭਾ ਸਰੂਪ ਤਥਾ ੨੬ ਅਸਚਰਜੈ (ਚਮਤਕਾਰੀ = ਹਰਾਨੀ ਵਿਚ ਪਾਨ ਵਾਲੀ ਦਸ਼ਾ ਤੋਂ ਭੀ) ੨੭-ਅਤਯੰਤ ਕਰਕੇ ਚਮਤਕਾਰ ਸਰੂਪ ਉਹ ਦਸ਼ਾ ਹੈ ॥੧॥੯॥

ਵੀਚਾਰ

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਾਹਬ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਥਮ ਅੰਕ ਵਿਖੇ (ਕਬਿੱਤ) ਦ੍ਵਾਰਾ ਯਥਾਰਥ ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਸਾਖਯਾਤਕਾਰ ਨਾਮ ਨਾਲ ਇਸੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤਾ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਯਾ ਅਨਭਉ ਦੇ ਅਰਥ ਨਿਰਭੈ ਕਰਯਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵੀ ਵਿਦਯਾ ਦੇ ਅਨਭਉ ਕਰਣ ਵਿਚ ਅਵਸ਼ਯ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਬਿੱਤ ਦੇ ਕਈ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਯਾਣੇ ੨ ਲੋਕ ਅਰਥ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਇਕੱਲਾ ਚਮਤਕਾਰ ਅਸਲੀ ਚਮਤਕਾਰ ਤੋਂ ਉਰੇ ਹੀ ਰਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸਲਈ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਸੰਕੋਚ ਹੈ॥

ਏਸ ਕਬਿੱਤ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਉੱਪਰ ਅੰਕ॥੧॥ ੯॥ ਹੈ,ਅਰੁ ਇਸਤੋਂ ਅਗਲੇ ਕਬਿੱਤ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ॥ ੨ ॥ ੧੦॥ ਅਰੁ ਫੇਰ ਅਗੋ ਸਿਲਸਿਲੇਵਾਰ ॥੧੧॥ਤੋਂ ਚੱਲਕੇ ਇਕਾਹਰਾ ਅੰਗ ਹੀ ਚਲਿਯਾ ਹੈ, ਜਿਸਤੋਂ ਸਾਫ ਸਿਧ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛੇ ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਵਿਖੇ ਸੋਰਠਾ, ਦੋਹਾ ਅਰੁ ਛੰਦ ਇਕੋ ਇੱਕ ਅੰਗ ਹੀ ਗਿਣਿਆ ਹੈ,ਇਉਂ ੨੪ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਅੱਠ ਅਰੁ ਇਹ ਕਬਿੱਤ ਮੰਗਲ ਮਈ ਹੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ॥ ੯॥ ਪ੍ਰੰਤੂ ਗ੍ਰੰਥ ਅਰੰਭ ਦਾ ਮੰਗਲ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ॥ ੧ ॥ ਜਿਸ ਕਰਕੇ॥ ੧ ॥ ੯॥ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਐਸਾ ਹੀ ਅਗਲਾ ਕਬਿੱਤ ਭੀ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਰਬਿੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਗੁਰਮੁਖੀ ਮਹੱਤ ਉੱਪਰ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਭੀ ਇਸੇ ਹੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਗਿਣਿਆ ਜਾਕੇ ॥ ੨ ॥ ੧੦॥ਹੋਇਆ॥੧॥੯॥

ਗੁਰੂ ਦਰਸਨ ਸਰੂਪੀ ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਸਥਾਨ

੧ ਦਸਮ ਸਥਾਨ ਕੈ ੨ ਸਮਾਨ ੩ ਕੌਨ ਭੌਨ ਕਹੋਂ ੫ ਗੁਰ

ਮੁਖਿ ਪਾਵੈ ੪ ਸੁ ਤਉ ੬ ਅਨਤ ਨ ਪਾਵਈ ॥ ੭ ਉਨਮਨੀ ਜੋਤਿ ੯ ਪਟੰਤਰ ਦੀਜੈ ੮ ਕਉਨ ਜੋਤਿ ੧੧ ਦਯਾ ਕੈ ਦਿਖਾਵੈ ੧੦ ਜਾ-ਹੀ ੧੨ ਤਾਹੀ ਬਨ ਆਵਈ ॥ ੧੩ ਅਨਹਦ ਨਾਦ ੧੭ ਸਮਸਰ ੧੬ ਨਾਦ ੧੫ ਬਾਦ ੧੪ ਕਉਨ ੧੯ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸੁਨਾਵੈ ੧੮ ਜਾਂਹਿ ੨੦ ਸੋਈ ਲਿਵ ਲਾਵਈ ॥ ੨੧ ਨਿਝਰ ਅਪਾਰ ਧਾਰ ਤੁੱਲ ਨ ੨੨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਰਸ ੨੪ ਅਪਿਉ ਪੀਆਵੈ ੨੩ ਜਾਂਹਿ ੨੫ ਤਾਹੀ ਮੈ ਸਮਾਵਈ ॥ ੨ ॥ ੧੦ ॥

ਅਰਥ:- ੧ ਦਸਵੇਂ ਸਥਾਨ (ਦੁਾਰ) ਦੇ ੨ ਬਰਾਬਰ ੩ ਕਿਹੜਾ ਭੌਨ (ਟਿਕਾਣਾ) ਦੱਸਾਂ, ੪ ਉਹ ਤਾਂ ੫ ਗੁਰੁਮੁਖ ਰਾਹੀਂ ਅਥਵਾ ਗੁਰਮੁਖ ਬਣਕੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੀਦਾ ਹੈ,੬ ਅਨਤ(ਹੋਰ ਦਿਰੋਂ)ਕਿਤੋਂ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ॥

੭ ਉਨਮਨੀ ਜੋਤਿ ਦੀ ੮ ਕਿਹੜੀ ਜੋਤਿ ੯ ਪਟੰਤਰੇ(ਬ੍ਰਾਬਰੀ) ਵਾਸਤੇ ਦਿਆਂ (ਪੇਸ਼ ਕਰਾਂ) ੧੦ ਜਿਸਨੂੰ ੧੧ ਦਯਾ ਕਰਕੇ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਇਸ ਜੋਤੀ ਨੂੰ ਦਿਖਾਵਨ ੧੨ ਤਿਸ (ਗੁਰਮੁਖ) ਨੂੰ ਹੀ ਇਸ ਵਿਖੇ ਬਣ ਔਂਦੀ ਹੈ-ਭਾਵ ਉਸੇ ਦਾ ਹੀ ਇਸ ਦਸ਼ਾ ਵਿਖੇ ਪਰਚਾ ਪਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥

੧੩ ਅਨਹਦ ਧੁਨੀ ਵਾਸਤੇ ੧੪ ਕਿਹੜੇ ੧੫ ਬਾਜੇ ਦੀ ੧੬ ਧੁਨੀ ਨੂੰ ਸਮ-ਸਰ (੧੭ ਬਰਾਬਰ) ਕਹਾਂ, ੧੮ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ੧੯ ਸਤਿਗੁਰੂ ਇਹ(ਅਗੰਮੀਧੁਨ) ਸੁਨਵਾਨ ੨੦ ਓਹੋ ਹੀ ਲਿਵ (ਤਾਰ) ਲਗਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥

੨੧ ਨਿਝਰ (ਨਿਰੰਤਰ = ਲਗਾਤਾਰ ਝਰਨ ਵਾਲੀ) ਧਾਰ ਜੋ ਅਪਾਰ ਹੈ (ਭਾਵ ਜਿਸ ਦਾ ਪਾਰ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਪਾਯਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਵਾ ਬੇ ਸ਼ੁਮਾਰ ਹੈ) ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਯਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸਦੇ (ਸੁਆਦ) ਤੁੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ੨੨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ (ਸੁਰਗੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਭੀ ਸ੍ਵਾਦ) ੨੩ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ੨੪ ਇਹ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਜਲ ਆਦਿ ਦੇ ਪੀਣ ਵਤ ਨਾਂ ਪੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਅਥਵਾ ਕ੍ਰਿਪਾ ਪਾਤ੍ਰ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰਸ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਭੀ ਨਾਂ ਪੀਤਾ ਜਾਣ ਜੋਗ) ਅਪਿਓ ਰੂਪ (ਪਰਮ ਦਿਬਯ ਰਸ) ਪਿਆਲਦਾ [ਅਨੁਭਉ ਕਰੌਂਦਾ] ਹੈ, ੨੫ ਉਹ ਐਸਾ ਅਨੁਭਈਆ [ਅਨਭਉ ਕਰਣ ਹਾਰਾ] ਗੁਰਸਿਖ ਤਿਸ [ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਾਲੇ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ] ਵਿਖੇ ਹੀ ਸਮਾ [ਲੀਨ ਹੋ] ਜਾਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥ ਅਰਥਾਤ ਆਪੇ ਭਾਵ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਆਪੇ ਦੇ ਮਾਲਕ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥੨॥੧੦॥

ਵੀਚਾਰ

(੧) ਦਸਵਾਂ ਸਥਾਨ (ਦਸਮ ਦੁਆਰ) ਉਹ ਸ੍ਰੋਤ (ਸੋਮਾ) ਰੂਪ ਸਥਾਨ

ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਮਨ ਔਰ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਬਿਰਤੀਆਂ ਤਾਕਤ ਲੈਕੇ ਬਾਹਰ ਮੁਖ ਦੌੜਦੀਆਂ ਤੇ ਬਾਹਰ ਅਪਣੇ ੨ ਵਿਖਯ [ਪਦਾਰਥ] ਤਕ ਗਮਤਾ ਪਾਕੇ ਪਿਛਾਹਾਂ ਅਪਣੇ ਅੰਦਰ ਉਕਤ ਕੇਂਦ੍ਰ ਵਲ ਮੁੜ-ਲਗਾਤਾਰ ਬਾਹਰਲੀ ਅੰਦਰਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ॥

(੭) ਉਨਮਨੀ ਜੋਤ = ਅੰਦਰ ਲਖਸ਼ [ਨਿਸ਼ਾਨਾ] ਕਾਯਮ ਕਰਕੇ ਜਦ ਨਿਗ੍ਹਾ ਬਾਹਰ ਪਈ ਰਮੇ--ਤਾਂ ਇਸ ਧਾਰਣਾ ਵਿਚ ਉਹ ਉਨਮਨੀ ਭਾਵ ਵਾਲੀ ਇਸਥਿਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਪੂਰਣ ਪ੍ਰਪਕਤਾ ਹੋਇਆਂ ਦਸਮ ਦ੍ਵਾਰ ਵਿਖੇ ਜ੍ਯੋਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਔਣਾ ਉਨਮਨੀ ਜੋਤ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ॥

ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਉਨਮਨੀ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਅਭ੍ਯਾਸ ਦੀ ਪ੍ਰਪਾਟੀ ਦੇ ਪੱਕ ਪਿਆਂ ਜੋਤੀ ਦਾ ਸਾਖਯਾਤਕਾਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਹਜ ਧੁਨੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦੀ ਤਾਰ ਬੱਝਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਅਨਹਦ ਧੁਨੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਧੁਨ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਇਕਸਾਰ ਜੁੱਟਦੀ ਹੋਈ ਇਕ ਅਦਭੁਤ ਰਸ ਨੂੰ ਅਨਭਉ ਕਰਯਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸਦੀ ਤੇਲ ਧਾਰਾ ਵਤ ਪ੍ਰਵਾਹਿਤ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਅਪਾਰ ਨਿਝਰ ਧਾਰ ਕਰਕੇ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨਾਂ ਬਾਤਾਂ ਦੇ ਮੁੜ ੨ ਅਨੇਕ ਰੀਤੀਆਂ ਨਾਲ ਇਸ ਬਾਣੀ ਅੰਦਰ ਔਣ ਕਾਰਣ ਭਾਈ ਸਾਹਬ ਨੇ ਇਸ ਕਬਿੱਤ ਰਾਹੀਂ ਮਾਨੋਂ ਅਪਣੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਆਦਲੇ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤੇ ਹਨ--ਜਿਸ ਕਰਕੇ-੨ ॥੧੦॥ ਅੰਗ ਦੇਕੇ ਇਸ ਕਬਿੱਤ ਨੂ ਭੀ ਏਸ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਿਆਂ ਨਿਖੇੜ ਭੀ ਦਿਖਾਲਿਆ ਹੈ॥

ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਹੋਵੇ ਕੀਕੂੰ ?

੧ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸੰਧਿ ਮਿਲੈ ੨ ਬੀਸ ਇਕ ੩ ਈਸ, ੪ ਇਤ ਤੇ ਉਲੰਘ ੫ ਉਤ ਜਾਇ ਠਹਿਰਾਵਈ ੬ ਚਰਮ ਦ੍ਰਿਸਟ ਮੁੰਦ ੮ ਪੇਖੈ ੭ ਦਿੱਬ ਦ੍ਰਿਸਟ ਕੈ ੧੦ ਜਗ ਮਗ ਜੋਤਿ ੯ ਉਨਮਨੀ ਸੁਧ ੧੧ ਪਾਵਈ। ੧੨ ਸੁਰਤ ਸੰਕੋਚਤ ਹੀ ੧੩ ਬਜ੍ਰ ਕਪਾਟ ਖੋਲ ੧੫ ਨਾਦ ੧੪ ਬਾਦ ੧੬ ਪਰੈ ੧੭ ਅਨਹਤ ਲਿਵ ਲਾਵਈ॥ ੧੮ ਬਚਨ ਬਿਸਰਜਤ ੧੯ ਅਨਰਸ ਰਹਿਤ ਹ੍ਵੈ ੨੦ ਨਿਝਰ ੨੧ ਅਪਾਰ ਧਾਰ ੨੨ ਅਪਿਉ ਪੀਆਵਈ॥ ੧੧॥

ਅਰਥ:--੧ ਗੁਰੂ ਸਿੱਖ ਦੀ ਸੰਧਿ (ਜੋੜ = ਮਿਲਾਪ) ਦੇ ਮਿਲਿਆਂ ਵਾ ਜੁੜਿਆਂ- ਅਰਥਾਤ ਇਨਾਂ ਦੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਪਤੀਜ ਪਿਆਂ, ੨ ਬੀਸ ਇਕ = ਇਕ ਕੌੜੀ ਦਾ ਆਦਮੀ (ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ ਜਗਯਾਸੀ) ੩ ਈਸ ਈਸ=ਈਸ਼੍ਵਰਾਂ (ਪ੍ਰਤਾਪੀਆਂ) ਦਾ

ਭੀ ਈਸ਼੍ਵਰ (ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਪੁਰਖ) ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੪ ਇਤ (ਇਸ ਲੋਕ) ਤੋਂ ਉਲੰਘ (ਪਾਰ ਹੋਕੇ) ੫ ਉਤ (ਓਸਲੋਕ) ਲੋਕ (ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਦੇਸ਼) ਵਿਖੇ ਜਾ ਠਹਿਰਦਾ ਨਿਵਾਸ ਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ॥

(ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਦਾ ਦੂਆ ਅਰਥ)

(ਗੁਰੂ ਅਰ ਸਿਖ ਦੇ)ਸੰਧੀ (ਮੇਲ ਹੋ ਜਾਵਨ ਤੇ ਭਾਵ ਸਿੱਖ ਦੇ ਆਪਾ ਭੇਟਨ ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਸ ਉਪਰ ਪਸੰਨ ਹੋ-ਦ੍ਰਵ ਪੈਣਾ ਰੂਪ (ਮਨ-|-ਮੇਲੇ) ਹੋਇਆਂ—ਬੀਸ ਵਿਸਵੇ ਰੂਪ ਕਾਲ ਦੀ ਹੱਦ ਅੰਦਰ ਵਰਤੌਨ ਵਾਲੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤਥਾ ਇਕੀਸਵੇਂ (ਇਸ ਨੂੰ) ਅਪਨੀ ਮ੍ਰਯਾਦਾ (ਨੇਤ) ਵਿਚ ਵਰਤਨ ਹਾਰੇ ਈਸ਼੍ਵਰ ਦਾ (ਮਰਮ) ਮਿਲ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ) ਔਂਦਾ ਹੈ (ਅਰੁ ਉਪ੍ਰੰਤ) ਇਤ = ਜਗਤ ਤਥਾ ਜਗਤਪਤੀ ਦੀ ਹੱਦ ਤੋਂ ਭੀ ਟੱਪਕੇ ਉਤ = ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਿਖੇ ਜਾਯ ਇਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ॥

੬ ਚੰਮ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਅੱਖਾਂ) ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਕੇ, (ਜਦ)੭ਦਿੱਬ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (ਅੰਤਰੀਵੀ = ਮਾਨਸੀ ਨੇਤ੍ਰ) ਨਾਲ, ੮ ਧਯਾਨ ਕਰੇ (ਤੱਕੇ), ਤਾਂ ੯ ਉਨਮਨੀ ਭਾਵ (ਮਨ ਦੇ ਅੰਤਰ ਮੁਖੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਉਲਟ ਆਯਾਂ) ਅਰਥਾਤ ਅੰਤਰ ਲਖਯ ਬਾਹਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਪ੍ਰਪੱਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿਖੇ, ੧੦ ਜਗ ਮਗ ਜਗ-ਮਗ(ਦਗ ਦਗ) ਕਰ ਰਹੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੋਤ(ਪ੍ਰਕਾਸ਼)ਦੀ ੧੧ਸੁਧ(ਅਨੁਭਵ = ਸੂਝ) ਨੂੰ (ਸਿੱਖ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥

(ਤਾਤਪਰਯ ਕੀਹ ਕਿ) ੧੨ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਸ਼ੰਕੋਚਤ ਹੀ (ਸੰਕੋਚਦੇ ਸਾਰ) ਅਰਥਾਤ ਬਾਹਰਲੇ ਪਸਾਰੇ ਵੱਲੋਂ ਅੰਤਰਮੁਖ ਕਰਣ ਸਾਰ ਹੀ ੧੩ ਮੋਖ ਦ੍ਵਾਰ ਦੇ ਬਜ੍ਰਵਤ (ਦ੍ਰਿੜ) ਜੜਿਆਂ ਹੋਯਾਂ (ਆਸਾ ਅੰਦੇਸਾ ਰੂਪ) ਕਿਵਾੜਾਂ ਨੂੰ ਖੋਲਕੇ ੧੪ ਬਾਦ (ਸਾਜ ਬਾਜ ਆਦ) ਦੀ ੧੫ ਨਾਦ (ਸਾਂਗੀਤਿਕ ਧੁਨੀ) ਤੋਂ ਪਰੇ ੧੭ ਅਨਹਤ (ਪੌਣ ਆਦਕਾਂ ਦੀ ਅੰਤਰੀਵੀ ਚੋਟ ਅਥਵਾ ਹਿਲੋਰ = ਹਰਕਤ ਆਦ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਣਹਾਰੀ ਧੁਨੀ ਤੋਂ ਵਿਲੱਖਣ) ਧੁਨੀ ਵਿਚ ਲਿਵ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ॥ ਜਦ ਕਿ ੧੮ ਬਚਨ (ਬਿਲਾਸ) ਤਯਾਗਕੇ ੧੯ ਅਨਰਸ (ਬਾਹਰ ਮੁਖੀ ਸ੍ਵਾਦਾਂ) ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਇਆ ਹੋਯਾ ੨੦ ਨਿਝਰ—ਨਿਰੰਤਰ ਝਰ ਰਹੀ ਅਪਾਰ ੨੧ ਧਾਰਾ ਵਾਨ ੨੨ ਅਪਿਉ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ = ਅਨਭਉ ਰਸ)ਨੂੰ ਪੀਆ ਕਰਦਾ ਹੈ॥ ੧੧॥

ਵੀਚਾਰ

(੧) ਗੁਰ ਸਿਖ ਸੰਧਿ ਮਿਲੈ—ਇਹ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਬਾਣੀ ਅੰਦਰ ਆਯਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਬਾਤ ਦਾ ਸਮਝ ਰਖਣਾ ਜਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਅਪਨੀ ਮਨ ਮੰਨੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ੨ ਪਰਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਸਿੱਖ ਭੀ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੰਨੇ ਪਰਚੇ ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਨਾਂ ਦੀ ਆਪੋ

ਵਿਚ ਸੰਧੀ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਮਨ ਮੇਲੇ ਅਥਵਾ ਸੱਚੇ ਜੋੜ ਮੇਲੇ ਹੋਯਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਪ੍ਰਜਨ (ਪਤੀਜਨ)ਤੇ ਹੀ ਇਹ ਨਾਤਾ ਪੱਕਾ ਹੋਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥ ੧੧ ॥

(੨) "ਬੀਸ" ਸਬਦ ਦੇ ਅਰਥ "ਇਕ ਕੌੜੀ" ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਭਾਵ ਅਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ "ਕੌੜੀ" ਨਾਮ ਨਾਲ ਕਹੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ "ਇਕ ਵੀਹੜੀ" ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ। ਇਕ ਇਕ ਵੀਹੜੀ ਰੁਪਯਾਂ ਵਾਲੇ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਲੰਗੋਟੀ ਬੰਦ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਹੀ ਸਮਝੇ ਜਾਯਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ "ਬੀਸ ਇਕ" ਇਕ ਵੀਹੜੀਆ ਆਦਮੀ ਗ੍ਰੀਬੀ ਭਾਵ ਵਾਲਾ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਮੋੜ ਅੰਤਰਮੁਖ ਹੋਵੇ

੧ ਜਉ ਲਉ ੨ ਅਨਰਸ ਬਸ ੩ ਤਉ ਲਉ ਨਹੀ ੪ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ੫ ਜਉ ਲਉ ੬ਆਨ ਧਿਆਨ ੭ਆਪਾਆਪ ੮ ਨਹੀ ਦੇਖੀਐ ॥ ੯ ਜਉ ਲਉ ੧੦ ਆਨ ਗਿਆਨ ੧੧ ਤਉ ਲਉ ਨ ੧੨ ਅ-ਧ੍ਯਾਤਮ ਗਿਆਨ ੧੩ ਜਉ ਲਉ ੧੪ ਨਾਦ ੧੫ ਬਾਦ ੧੬ ਨ ਅਨਾਹਦ ੧੭ ਬਿਸੇਖੀਐ ॥ ੧੮ ਜਉ ਲਉ ਅਹੰਬੁਧ ੨੦ ਸੁਧ ਹੋਇ ਨ ੨੧ ਅੰਤਰਿ ਗਤਿ ੨੨ ਜਉ ਲਉ ੨੩ ਨ ਲਖਾਵੈ ੨੪ ਤਉ ਲਉ ਅਲਖ ੨੫ ਨ ਲੇਖੀਐ ੨੬ ਸਤਿਰੂਪ ੨੭ ਸਤਿ ਨਾਮ ੨੮ ਸਤਿਗੁਰ ੨੯ ਗਿਆਨ ੩੦ ਧਿਆਨ ੩੧ਏਕ ਹੀ ੩੨ ਅਨੇਕ ਮੇਕ ੩੩ ਏਕ ਏਕ ਭੇਖੀਐ ॥ ੧੨ ॥ ੮ | ੨੮

ਅਰਥ—੧ ਜਉਲਉ = ਜਦੋਂ ਤਕ ੨ ਅਨਰਸ (ਸ਼ਬਦ ਸਪਰਸ਼ ਰੂਪ ਰਸ ਗੰਧ--ਰੂਪ) ਹੋਰ ਹੋਰ(ਅਨਾਤਮ)ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਬਸ (ਵੱਸ = ਅਧੀਨ)ਹੋਇਆਹੋਇਆ ਹੈ-ਭਾਵ ਵਿਖਯ ਰਸਾਂ ਬਿਨਾਂ ਜਦ ਤਕ ਰਹਿ ਨਹੀ ਸਕਦਾ, ੩ ਤਦੋਂ ਤਕ ਨਹੀਂ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ) ੪, ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ (ਅੰਦਰਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਸੁਆਦ) ॥ (ਅਰੁ ਇਸੇ ਤਰਾਂ) ੫ ਜਦੋਂ ਤਕ ੬ ਆਨ ਧ੍ਯਾਨ = ਅਨਾਤਮ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਤਾਂਘ [ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਬਾਹਰਲੇ ਭੋਗ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਖਯਾਲ) ਹੋਵੇ ੭ ਆਪ ਆਪ [ਆਪਨਾ ਆਪ = ਸ਼ੁਧ ਸਰੂਪ ਆਤਮਾ] ੮ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ—ਭਾਵ ਉਸ ਦਾ ਸਾਖ੍ਯਾਤ ਅਨ-ਭਉ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ॥

(ਇੰਵੇਹੀ) ੯ ਜਦੋਂ ਤਕ ੧੦ ਹੋਰ ਹੋਰ ਗ੍ਯਾਨਾਂ (ਆਤਮ ਗ੍ਯਾਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਣ ਦੇ ਖ੍ਯਾਲ ਨੂੰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਛੱਡਕੇ(ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਅਨਾਤਮ ਪ੍ਰਾਇਣਾ

ਸਜਾਲਪਾਂ (ਜਾਣ ਕਾਰੀਆਂ) ਦੀ ਧੁਨ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ, ੧੧ ਤਦੋਂ ਤਕ ਨਹੀਂ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਯਾ ਕਰਦਾ) ੧੨ ਅਧਜਾਤਮ ਗਜਾਨ (ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਹੀ ਆਸ਼ਰੇ ਕਰਣ ਵਾਲਾ) ਆਤਮ ਪ੍ਰਾਇਣੀ ਗਜਾਨ, (ਅਰੁ ਫੇਰ) ੧੩ ਜਦ ਤਕ ੧੪ ਨਾਦ (ਗੂੰਜ = ਧੁਨੀ = ਸ੍ਵੈਦ) ੧੫ ਬਾਦ (ਬਾਜਿਆਂ) ਦੀ (ਅੰਦਰ ਵੱਸ ਰਹੀ) ਹੋਵੇ—ਭਾਵ ਓਨਾਂ ਦੇ ਸੁਨਣ ਲਈਂ ਜੀ ਲਲਚੌਂਦਾ ਹੋਵੇ, (ਤਦ ਤਕ) ੧੬—੧੭ ਨਹੀਂ ਅਨਾਹਦ (ਅਗੰਮੀ ਸ਼ਬਦ ਦੀ)ਧੁਨੀ ਦੀ ਕੁਛ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ (ਵਡਿਆਈ) ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਸਕਦੀ॥

ਅਤੇ ਐਸਾ ਹੀ ੧੮ ਹਉਮੈ ਬੁੱਧੀ (ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਦਾ ਮਾਨ ਅੰਦਰ ਵੱਸਿਆ) ਹੋਵੇ ੧੯ ਜਦੋਂ ਤਕ, ੨੦ ਸੁਧ [ਸੋਝੀ] ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ੨੧ ਅੰਤਰਗਤਿ [ਅੰਦਰਲੇ ਚੱਜ ਦੀ] ਵਾ ਅੰਦਰਲੀ ਦਸ਼ਾ ਅਥਵਾ ਚਾਲੇ ਦੀ॥ ਯਾ ਇਉਂ ਕਹੋ ਕਿ ਜੋ ਅੰਤਰ = ਵਿੱਥ [ਭੇਦ ਭਾਵਨਾ] ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ ਵਾਹਗੁਰੂ ਵੱਲੋਂ ਜੀਵ ਦੀ–ਤਦ ਤਕ ਨਹੀਂ ਗਤਿ[ਕਲਜਾਨ]ਹੋ ਸਕਦੀ॥ ੨੨ ਜਦ ਤਕ, ੨੩ ਨਹੀਂ ਲਖਤਾ [ਸਮਝ] ਵਿਚ ਔਂਦੀ ਇਹ ਗੱਲ, ੨੪ ਤਦ ਤਕ ਅਲਖ [ਲਖਤਾ ਤੋਂ ਪਾਰ = ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ] ਨੂੰ ੨੫ ਨਹੀਂ ਲੇਖਿਆ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ॥

[ਮੁਕਦੀ ਗੱਲ ਕੀਹ ਕਿ ੨੬ ਸਤਿਗੁਰੂ ੨੭ ਸਤਿਨਾਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਕੇ ੨੮ ਸਤਿ ਸਰੂਪ [ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ] ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ੨੯ ਗਯਾਨ [ਜਾਣ ਕਾਰੀ] ਕਰਾਣ [ਤੇ ਗੁਰਮੁਖ] ੩੦ ਉਸ ਵਿਖੇ (ਚਿੱਤ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਹੋੜ ਹੋੜਕੇ ਜੋੜਨ ਵਿਚ ਸਾਵਧਾਨਗੀ ਪਾਲਨਦਾ ਅਭਜਾਸ ਰੂਪ) ਧਜਾਨ ਧਾਰੇ, ਤਾਂ ੩੧ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੀ ੩੨ ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਖੇ—ਮੇਕ = ਮਿਲਜਾ (ਰਮਜਾ) ਹੋਇਆ (ਦ੍ਰਿਸਟ ਆਕੇ) ਐਉਂ ਜਾਪੇਗਾ ਕਿ ਉਸ ੩੩ ਇੱਕ ਨੇ ਇੱਕ ਸਰੂਪ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਹੀ ਇਹ ਸਭ ਭੇਖ [ਅਨੇਕ ਅਕਾਰ ਰੂਪ] ਸਾਂਗ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ॥

ਯਥਾਃ—

"ਬਾਜੀ ਗਰ ਜੈਸੇ ਬਾਜੀ ਪਾਈ।
ਨਾਨਾ ਰੂਪ ਭੇਖ ਦਿਖਲਾਈ॥" ॥੧੨॥

੨੬

ਅੰਤਰ ਮੁਖੀ ਸਾਧਨ ਦੀ ਸਾਧਨਾ

੧ ਨਾਂਨਾ ਮਿਸਟਾਨ ਪਾਂਨ ੨ ਬਹੁ ਬਿੰਜਨਾਦਿ ੪ਸ੍ਵਾਦ ੫ ਸੀਚਤ ੩ ਸਰਬ ਰਸ ੬ਰਸਨਾ ਕਹਾਈ ਹੈ॥ ੮ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ੭ ਦਰਸ ੯ਅਰ ਸਬਦ ੧੦ ਸੁਰਤ ੧੨ ਲਿਵ ੧੧ ਗਜਾਨ ਧਜਾਨ ਸਿਮਰਣ ੧੩ ਅਮਿਤ ਬਡਾਈ ਹੈ॥੧੮ ਸਕਲ ਸੁਰਤ ੧੯ ਅਸ ਪਰਸ ੧੪ਅਉ ਰਾਗ ਨਾਦ ੧੫ ਬੁਧ ਬਲ ੧੬ ਬਚਨਬਿਬੇਕ ਟੇਕ ੧੭ਪਾਈਹੈ॥

ਧਨ ਪ੍ਰਿਗਟ ਨੇਹ

੨੦ ਗੁਰਮਤਿ ੨੧ ਸਤਿਨਾਮੁ ੨੨ ਸਿਮ੍ਰਤ ੨੬ ਸਫਲ ਹੋਇ ੨੫ ਬੋਲਤ ੨੪ ਮਧੁਰ ਧੁਨਿ ੨੩ ਸੁਨ ਸੁਖਦਾਈ ੨੭ ਹੈ ॥ ੧੩ ॥ ੨੯

ਅਰਥ:—੧ ਨਾਨਾਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਮਿਸ਼ਟਾਨ ਪਾਨ (ਮਿੱਠੇ ਮਿੱਠੇ ਅਨੁਪਾਨ = ਖਾਣ ਪੀਣ ਜੋਗ ਮਿੱਠੇ ਮਿੱਠੇ ਪਦਾਰਥ), ੨ ਹੋਰ ਭੀ ਬਹੁ ਬਿੰਜਨਾਦਿ (ਬਹੁਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਸਾਗ ਸਲੂਣੇ ਪੁਲਾ ਆਦਿ) ਭੋਜਨ ਲੈਕ ਪਦਾਰਥ (ਜੋ ਹਨ) ੩ ਏਨਾਂ ਸਰਬ ਸਮੂਹ (ਖਟ ਰਸਾਂ) ਦਿਆਂ ੪ ਸ੍ਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ੫ ਸੀਚਤ (ਸੰਚਨ = ਸਮੇਟਨ ਹਾਰੀ) ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਬਣ ਕੇ (ਉਸ ਸਰਬ ਬਯਾਪੀ—ਅੰਤਰਯਾਮਿਨੀ ਸਮਾਨ ਸੱਤਾ ਨੇ ਅਪਨੇ ਆਪ ਨੂੰ) ੬ ਰਸਨਾ ਕਹਾਇਆ ਹੈ।

੭ ਸਰਬੱਤ ਦਰਸ਼ਨਾਂ (ਰੂਪ ਵਾਨ ਪਦਾਰਥਾਂ) ਨੂੰ ਤੱਕ ਵਿਚ ਰਖਨ ਵਾਲੀ ੮ ਦ੍ਰਿਸਟਿ [ਨੇਤ੍ਰ ਸ਼ਕਤੀ] ੯ ਅਤੁ ਸ਼ਬਦ [ਬਚਨ] ਦੇ ਸੁਨਣ ਵਾਲੀ ਹੋਕੇ ਉਸਨੇ ੧੦ ਸੁਰਤ [ਸੁਨਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਆਧਾਰ ਕੰਨ] ਅਖਵਾਇਆ ਹੈ, ਤੇ ੧੧ ਗਿਆਨ ਧਯਾਨ ਅਰੁ ਸਿਮਰਣ ਰੂਪ ਕਾਰਜਾਂ ਦਾ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸਨੇ ੧੨ ਲਿਵ [ਸੁਰਤ] ਨਾਮ ਦ੍ਵਾਰੇ ੧੩ ਅਮਿਤ (ਅਮਾਪ = ਬੇਮ੍ਰਯਾਦ) ਵਡਿਆਈ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥

੧੪ ਅਤੁਰ (ਸੰਪੂਰਣ) ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਨਾਦ (ਧੁਨੀ) ਨੇ ੧੫ (ਤਥਾ) ਬੁਧੀ ਬਲ [ਨਿਸਚੇ ਕਾਰਣੀ ਸ਼ਕਤੀ] ੧੬ ਵਾ ਬਚਨ ਬਿਬੇਕ [ਵਚਨ ਦੇ ਨਿਰਣੇ] ਨੇ ਭੀ ਉਸ [ਇਸੇ] ਪਾਸੋਂ ਹੀ ੧੭ ਟੇਕ [ਸਹਾਰਾ] ਪਾਇਆ ਹੈ। ਇਨਾਂ ਉਕਤ ਸਮੂਹ ਕਾਰਯਾਂ ਦੀ ੧੮ ਸੁਰਤ [ਸੁਗਯਾਤ ਰੂਪ = ਅਨੁਭਵ ਕਾਰਿਣੀ ਸੱਤਾ] ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਭੀ, ਇਹ [ਮੂਲੋਂ ਹੀ] ੧੯ ਅਸਪਰਸ—ਅਰਥਾਤ ਅਸੰਗ ਹੈ (ਕਿਸੇ) ਪ੍ਰਕਾਰ ਭੀ ਲਿਪਾਯਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ॥

ਹਾਂ !!! ੨੦ ਗੁਰਮਤਿ [ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ] ੨੧ ਸਤਿਨਾਮ [ਵਾਹਗੁਰੂ] ਤਾਈਂ ਅਜਪ ਜਾਪ ਰੂਪੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਖੇ ੨੨ ਸਿਮ੍ਰਤ [ਜਪਦਿਆਂ] ੨੩ ਤਥਾ ਸੁਣਨ ਵਿਖੇ ਸੁਖਦਾਈ ੨੪ ਮਿਠੀ ਮਿਠੀ ਧੁਨੀ (ਆਵਾਜ਼) ੨੫ ਉਚਾਰਦਿਆਂ ੨੬ ਇਹ (ਅਪਨੇ ਸੁਰਤ ਨਾਮ ਵਿਖੇ) ਸਫਲ ਹੋਂਦੀ ੨੭ ਹੈ ॥ ੧੩ ॥

ਪ੍ਰੇਮ ਪੂਰਬਕ ਅੰਤਰਮੁਖੀ ਧਯਾਨ ਸਾਧੇ ੩੦

੧ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਬਸ ਹ੍ਵੈ ੨ ਪਤੰਗ ੩ ਸੰਗਮ ਨ ਜਾਨੈ ੪ ਬਿਰਹ ੬ ਬਿਛੋਹ ੭ ਮੀਨ ੫ ਹ੍ਵੈ ੬ ਨ ੮ ਮਰ ੧੦ ਜਾਨੇ ਹੈ ॥ ੧੨ ਦਰਸ

ਮੇਰਾ ਔਖਾ ਤੇ ਕਪਟ ਔਖਾ।

੧੧ ਧਿਆਨ ੧੩-੧੪ ਜੋਤਿ ਮੈ ੧੫-੧੬ਨ ਹ੍ਵੈ ਜੋਤਿ ੨੬ਸ੍ਵਰੂਪ
੧੭ ਚਰਨ ਬਿਮੁਖ ਹੋਇ ੧੮ ਪ੍ਰਾਨ ਠਹਿਰਾਨੇ ਹੈ ॥ ੨੦ ਮਿਲ
੨੨-੨੩ ਬਿਛਰਤ ੧੯ ਗਤਿ ਪ੍ਰੇਮ ਨ ੨੧ ਬਿਰਹ ੨੫ ਜਾਨੀ
੨੭ਮੀਨ ਅਉ ਪਤੰਗ ੨੬ ਮੋਹਿ ੨੮ ਦੇਖਤ ਲਜਾਨੇ ਹੇ ॥ ੨੯
ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਧ੍ਰਿਗ ੩੨ ਧੰਨ ਹੈ ੩੧ ਤ੍ਰਿਗਦ ਜੋਨਿ ੩੦ ਕਪਟ
ਸਨੇਹ ਦੇਹ ੩੩ਨਰਕ ਨ ਮਾਨੇ ਹੈ ॥ ~~੧੪~~ ॥ ੩੦

ਅਰਥ:-੧ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਵੱਸ (ਅਧੀਨ) ਹੋਕੇ, ਕੀਹ ੨ ਪਤੰਗਾ (ਭੰਬਟ) ੩ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਹੈ—(ਦੀਪਕ ਦੇ) ਸੰਗਮ (ਮਿਲਾਪ) ਤੋਂ ਹੋਣ ਹਾਰੇ ਮਰਣ ਰੂਪ ਦੁਖ ਨੂੰ? ਕਿੰਤੂ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਅਰੁ ੪ ਬਿਰਹ (ਵਿਛੋੜੇ) ਤੋਂ ੫ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ੬ ਵਿਛੋੜ (ਜੁਦਾਈ) ਕਰਕੇ੭ ਮਛਲੀ ੮-੧੦ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ ਹੈ ੯ ਮਰਣੇ=ਮੌਤ ਨੂੰ ? ਕਿੰਤੂ ਜਾਣਦੀ ਹੈ ॥

(ਜਦ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਵੱਸ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਮਿਰਤੂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਨਾਂ ਨੂੰ ਰਵਾਲ ਭਰ ਭੀ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਭੀ)

੧੧ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ(ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ)ਦੇ ੧੨ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ੧੩ ਤਾਂਘ ਵਿੱਚ- ਭਾਵ ਉਕਤ ਸਰੂਪ ਦਾ ਇਕ ਟਕ ਧਯਾਨ (ਖਯਾਲ) ਕਰਦਿਆਂ, ੧੫-੧੬ ਜਯੋਤੀ ਸਰੂਪ ਨਾ ਹੋਕੇ ਅਰਥਾਤ ਉਸ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਨਾਂ ਹੋਕੇ,ਅਰੁ ੧੭ ਚਰਣਾਂ ਤੋਂ ਵਿਮੁਖ (ਓਹਲੇ) ਹੋਕੇ ਬੈਠੇ ੧੮ ਮੇਰੇ,ਪ੍ਰਾਨ ਠਹਿਰੇ ਪਏ ਹਨ (ਭਾਵ ਮੈਂ ਤੜਪ ਕੇ ਮਰ ਨਹੀਂ ਗਿਆ) ਇਸ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ— ੧੯ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵ ਕਰਕੇ ੨੦ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ੨੩ ਗਤਿ (ਦਸ਼ਾ) ਨੂੰ, ਅਰੁ ੨੧ ਵਿਛੋੜੇ ਕਰਕੇ ੨੨-੨੩ ਬਿਛੜਨ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ੨੪-੨੫ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ (ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ)-ਜਿਸ ਕਰਕੇ ੨੬ ਮੈਨੂੰ ੨੭ ਮੱਛੀ ਅਤੇ ਪਤੰਗਾ ੨੮ ਦੇਖ ਦੇਖਕੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ॥

ਤਾਂਤੇ ੨੯ ਇਸ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਨੂੰ ਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਜੋ ੩੦ ਕਪਟ ਦਾ ਸਨੇਹ [ਦਿਖਾਵੇ ਮਾਤ੍ਰ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ] ਧਾਰੀ ੩੩ ਇਸ ਦੇਹ ਨੂੰ ਨਰਕ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਉਹ ੩੧ ਤਾਮਸੀ ਜੂਨਾਂ ੩੨ ਧੰਨ ਹਨ, ਜੋ ੩੩ ਨਰਕ ਰੂਪ ਦੇਹ ਦਾ ਮਾਨ [ਆਦਰ] ਨਹੀਂ ਕਰ ਦੀਆਂ(ਭਾਵ ਪਯਾਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਤੋਂ ਤੁਛ ਸਮਝ ਕੇ ਵਾਰ ਸਿੱਟਦੀਆਂ) ਹਨ ॥ ੧੪ ॥

ਗੁਰਮੁਖੀ ਭਾਵ ਧਾਰਣ ਦਾ ਮਹੱਤ

੧ ਗੁਰਮੁਖ ੩ ਸੁਖ ੨ਫਲ ੪ ਸ੍ਵਾਦ ੬ ਬਿਸਮਾਦ ੫ ਅਤਿ ਅਕਥ ਕਥਾ ੭ਬਿਨੋਦ ੯ ਕਹਿਤ ਨ ਆਵਈ॥ ੧੦ ਗੁਰਮੁਖ ਸੁਖ ਫਲ ੧੧ ਗੰਧ ੧੨ ਪਰਮਦਭੁਤ ੧੩ ਸੀਤਲ ਕੋਮਲ ੧੪ ਪਰਸਤ ੧੫ ਬਨ ਆਵਈ॥ ੧੬ ਗੁਰਮੁਖ ਸੁਖ ਫਲ ੧੭ ਮਹਿਮਾ ਅਗਾਧ ਬੋਧ ੧੯ ਗੁਰਸਿਖ ਸੰਧ ੨੧ ਮਿਲੇ ੨੦ ਅਲਖ ੧੮ ਲਖਾਵਈ॥ ੨੨ ਗੁਰਮੁਖ ਸੁਖ ਫਲ ੨੩ ਅੰਗ ਅੰਗ ਕੋਟਿ ਸੋਭਾ ੨੪ ਮਧਾ ਕੈ ਵਿਖਾਵੈ ਸੋ ਤੋ ੨੫ ਅਨਤ ੨੬ ਨ ਧਾਵਈ॥ ੧੫॥

ਅਰਥ:-੧ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ (ਅਪਨਾ ਮੁਖ--ਧਿਆਨ=ਰੁਖ਼) ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵੱਲ ਕਰਦਿਆਂ-ਭਾਵ ਗੁਰਮੁਖਤਾ ਧਾਰਿਆਂ ਜੋ ੨ ਫਲ ਰੂਪ, ੩ ਸੁਖ (ਆਨੰਦ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਓਸਦਾ ੪ ਸ੍ਵਾਦ (ਰਸ = ਅਨਭਉ) ੫ ਅਤਯੰਤ ੬ ਵਿਚਿਤ੍ਰਕਾਰੀ (ਭੈਚਕ ਵਿਚ ਪਾਣ ਹਾਰਾ) ਹੈ। ੭ ਜਿਹੜੇ ਬਿਨੋਦ (ਕੌਤਕ) ਕਰਤਾਰੀ ਕੁਦਰਤ ਦੇ, ਓਸਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਗੋਚਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ੮ ਉਹ ਅਕਥ ਕਥਾ ਰੂਪ ਹਨ—ਓਨਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਜੇ ਕੋਈ ਕਥਨ (ਕਹਨ) ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੇ ਭੀ, ਤਾਂ ੯ ਕਹਨ ਵਿਚ ਨਹੀ ਆ ਸਕਦੀ, ਭਾਵ-ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਅਗੰਮ ਹੈ॥

੧੦ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ (ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਧਾਰਦੇ ਸਾਰ) ਜਿਸ ਸੁਖ ਫਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੰਦੀ ਹੈ। ਓਸ ਦੀ ੧੧ ਗੰਧ (ਸੁਗੰਧੀ = ਪ੍ਰਫੁਲੱਤਤਾ) ਅਰਥਾਤ ਅੰਗ ਅੰਗ ਵਿਖੇ ਖੇੜੇ ਦਾ ਖਿੜਨਾ (ਰੋਮ ਹਰਖ਼ ਆਦ ਹੋਣਾ) ੧੨ ਪਰਮ ਅਦਭੁਤ = ਅਤਿ ਸੈਂ ਕਰਕੇ ਚਮਤਕਾਰੀ (ਅਨੋਖਾ) ਹੈ, ੧੩ ਐਸਾ ਸੀਤਲ ਤੇ ਕੋਮਲ ਕਿ ੧੪ ਪਰਸਨ ਮਾਤ੍ਰ ਤੇ ਹੀ ਅਰਥਾਤ ਅਨਭਉ ਕੀਤਿਆਂ ਹੀ (ਓਸਦਾ ਸਮਝਣਾ) ੧੫ ਬਣ ਆ ਸਕਦਾ (ਫੱਬਦਾ) ਹੈ॥

੧੬ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ (ਗੁਰਮੁਖੀ ਭਾਵ ਧਾਰ ਦੇ ਸਾਰ ਹੀ) ਜਿਸ ਸੁਖ ਫਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੰਦੀ ਹੈ, ੧੭ ਓਸਦੀ ਮਹਿਮਾ (ਗੌਰਵਤਾ = ਕਦਰ = ਬਜ਼ੁਰਗੀ) ਦਾ ੧੮ ਬੋਧ (ਬੂਝਨਾਂ) ਅਗਾਧ ਗਾਹਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਂ ੧੯ ਗੁਰੂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਸੰਧੀ (ਜੋੜ) ਜਦ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ—ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਅਰੁ ਸਿੱਖ ਦੇ ਮਨ ਮੇਲੇ ਦਾ ਆਪੋ ਵਿਚ ਪਰਚਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ, ੨੦ ਇਹ ਨਾਂ ਲਖੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਅਲਖ ਪਦ, ੨੧ ਲਖਤਾ [ਸੁਜਾਨ] ਵਿਚ ਆ ਜਾਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ॥

੨੨ ਗੁਰਮੁਖ (ਗੁਰਮੁਖ ਬਣਿਆਂ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁਖਦੇਵ-

ਪਰਮ ਇਸ਼ਟ) ਸਰੂਪ ਸਮਝਨ ਦੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ਔਣ ਮਾਤ੍ਰ ਤੇ ਹੀ (ਜਿਹੜੇ ਸੁਖ ਫਲ ਦਾ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ੨੩ ਉਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰਮੁਖ (ਗੁਰਸਿੱਖ) ਦੇ ਅੰਗ ਅੰਗ (ਰੋਮ ਰੋਮ) ਵਿਖੇ ਕ੍ਰੋੜ ਗੁਣਾਂ ਸੋਭਾ (ਤੇਜ) ਦਮਕ ਉਠਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਹਰੀ ਸਾਰੀ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ। ੨੪ (ਕੇਵਲ ਵੇਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹ) ਜਿਸਨੂੰ ਮਯਾ (ਕਿਰਪਾ)ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਿਖਲਾਵਨ (ਅਨਭਉ ਕਰਾਨ)। "ਮਾਯਾ"— ਪਾਠਾਂਤਰ ਹੋਣ ਤੇ ਅਰਥ ਇਉਂ ਹਨ:-ਜਿਸਨੂੰ "ਚਮਤਕਾਰ" ਮਾਤ੍ਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਿਖਾਨ ੨੫ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਉਸਦੀ ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਓਹ ਸਿੱਖ ੨੫ "ਅਨਤ"-ਹੋਰਦਿਰੇ ਕਿਤੇ (ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦਵਾਰੇ ਯਾ ਮਾਯਕੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਪਿਛੇ) ਕਦਾ ਚਿਤ ੨੬ ਨਹੀ "ਧਾਂਵਦਾ" ਦੌੜਦਾ = ਭਟਕਦਾ ॥ ੧੫ ॥ ੭ ॥

੩੨

ਗੁਰਮੁਖੀ ਅਭਜਾਸ

੪ ਉਲਟ ੩ ਪਵਨ ੧ਮਨ ੨ ਮੀਨ ਕੀ ਚਪਲ ਗਤਿ ੫ ਸਤਿਗੁਰ ਪਰਚੇ ੬ ਪਰਮ ਪਦ ਪਾਏ ਹੈ॥੭ਸੂਰ ਸਰ ਸੋਖ ੯ ਪੋਖ ੮ਸੋਮ ਸਰ ਪੂਰਨ ਕੈ ੧੧ਬੰਧਨ ਦੈ ੧੦ ਮ੍ਰਿਤਸਰ ੧੨ ਅਪਿਅ ਪੀਆਏ ਹੈ॥ ੧੩ ਅਜਰਹਿ ਜਾਰ ੧੪ ਮਾਰ ਅਮਰਹਿ ੧੫ ਭ੍ਰਾਂਤਿ ਛੋਡ ੧੬ ਅ- ਸਥਿਰ ਕੰਧ ੧੭ ਹੰਸ ੧੮ ਅਨਤ ੧੯ ਨ ਧਾਏ ਹੈ॥ ੨੦ ਆਦੈ ਆਦਿ ੨੧ ਨਾਦੈ ਨਾਦਿ ੨੨ਸਲਿਲੈ ਸਲਿਲ ਮਿਲ ੨੩ਬ੍ਰਹਮੈ ਬ੍ਰ- ਹਮ ਮਿਲ ੨੪ ਸਹਜ ਸਮਾਏ ਹੈ ॥ ~~੧੬ ॥੮~~। ੩੨

ਅਰਥ:-੧ ਮਨ (ਜਦ), ੨ ਮਛਲੀ ਦੀ (ਜਲ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲ ਧਾਰਾ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਉਕਤ ਸ੍ਰੋਤ ਦੇ ਨਿਕਾਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਖਾਤਰ), ਚਪਲ ਗਤਿ = ਚੰਚਲ ਚਾਲ (ਵਤ), ੩ ਪਵਨ (ਪ੍ਰਾਣਾਂ) ਦੀ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਪਕੜਕੇ ਉਲਟਾ ਹੋ ਵਗਦਾ ਹੈ-ਭਾਵ ਬਾ- ਹਰਲੇ ਫੁਰਣਿਆਂ ਸੰਕਲਪਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹਟਕੇ ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਦੀ ਤਾਰ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਉਨਾਂ ਦੀ ਔਣ ਜਾਣਦੀ ਚਾਲ ਮੂਜਬ ਜਦ ਉਲਟਾ [ਅੰਤਰਮੁਖ] ਹੋ ਵਗਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ੫ ਸਤਿਗੁਰ ਪਰਚੇ = ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਉਪਰ ਪੂਰਣ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨੂੰ ਲਿਆਕੇ ੬ ਪਰਮ ਪਦ (ਮੋਖ ਪਦ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ-(ਭੋਗਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਅਥਵਾ ਰਸਾਂ ਦੀ ਖਿੱਚ ਵੱਲੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ) ੭ ਸੂਰ ਸਰ ਸੋਖ = ਸਰ ਨਾਮ ਪ੍ਰਵਾਹ ਦਾ ਹੈ, ਸੋ ਸੂਰਜ ਸੁਰ ਨੂੰ ਸੋਖਨ (ਸੁਕੌਣਾ) ਕਰੇ ਯਾ ਸੂਰਜ ਨਾਮੀ (ਇੜਾ) ਨਾੜੀ ਸਜੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਨਾਸ ਰਸਤੇ ਚਲਨ ਹਾਰੀ ਸ੍ਵਾਸ ਦੀਸੁਰ ਨੂੰ ਸੁਕਾਵੇ—ਬਾਹਰ ਨਿਕਾਲ ਦੇਵੇ (ਜੋ ਖੱਬੀ ਨਾਸ ਦੇ ਬੰਦ ਕੀਤਿਆਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਯਾ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਸਮਝਕੇ ਕਰੇ ਤਾਂ ਐਵੇਂ

ਸੁਰਤ ਸ਼ਬਦ

ਭੀ) ਅਰੁ ਐਸਾ ਕਰਕੇ ੯ ਸੋਮਸਰ (ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨਾਮੀ ਸੁਰ ਸ੍ਵਾਸ ਦੀ) ਜੋ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਨਾਸ ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਓਸ ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ ਕਢੇ ਸ੍ਵਾਸ ਨੂੰ—ਪੂਰਨ ਕੈ = ਭਰ ਕਰਕੇ ੯ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਮੁੜ "ਪੋਖ" ਨਾਮ ਪਾਲੇ ਅਰਥਾਤ ਖਾਲੀ ਸ੍ਵਾਸ ਤੋਂ ਵਰਤੀ ਸ਼ਿਥਲਤਾ ਨੂੰ ਮੁੜ ਥੌਹ ਸਿਰ ਲਿਆਵੇ, (ਪ੍ਰਭੂ ਜੀਊ ਮੱਛੀ ਉਲਟੀ ਚਲਕੇ ਟੱਕਰ ਖਾਕੇ ਫੇਰ ਮੁੜ ਔਂਦੀ ਤੇ ਮੁੜ ਪਹਿਲੇ ਦੀ ਤਰਾਂ ਹੀ ਉਲਟੀ ਚਲਦੀ ਹੈ ਅਰੁ ਲਗਾਤਾਰ ਅਜੇਹਾ ਕਲੋਲ ਜਲ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਅੰਦਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਸ੍ਵਾਸ ਪਰਸ੍ਵਾਸ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਯਾ ਹੇਠ ਉਪਰਲੀ ਚਾਲ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨ ਭੀ ਇਸ ਅਭਯਾਸ ਵਿਚ ਇਕਸਾਰ ਜੁਟਿਆ ਰਹੇ ਤਾਂ) ੧੦ ਬੰਧਨ ਦੈ ਮਿਰਤ ਸਰ = ਜਿਸ ਟਿਕਾਣੇ ਸੁਰ ਅਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਤਯਾਗ ਕੇ ਦੂਸਰੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਪਲਟਦੀ ਹੈ ਤੇ ਦੂਸਰੀ ਵਿੱਚ ਪਲਟਕੇ ਮੁੜ ਪਹਲੀ ਹਾਲਤ ਵਲ ਹੀ ਜਿਥੋਂ ਦੀ ਹੋਕੇ ਉਲਟਦੀ ਹੈ, ਉਹ(ਸੁਰ ਦੀ ਮਿਰਤੂ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ) ਜੋ ਸੁਖਮਣਾਂ ਦਾ ਘਾਟ ਆਖਯਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਕੁਛ ਕਾਲ ੧੧ ਬੰਧਨ ਦੈ (ਟਿਕਾਉ ਸੁਰਤ ਦਾ ਕਰੇ), ੧੨ (ਅਜੇਹਾ ਬਾਰੰਬਾਰ ਕਰਦੇ ਰਿਹਾਂ) ਅਪਿਯ (ਨਹੀ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਪੀਣੇ ਲੈਕ ਜੋ ਅਨੁਭਵ ਰਸ ਰੂਪ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਉਸਨੂੰ ਪੀਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥ ੧੩ ਅਜਰਹਿ ਜਾਰ = ਨਾਂ ਸਾੜੀ ਜਾ ਸਕਨ ਵਾਲੀ ਹਉਮੈਂ ਨੂੰ (ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਭਯਾਸ ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਹੋਯਾ) ਸਾੜ ਸਿੱਟਦਾ ਹੈ ਤੇ ੧੪ ਅਮਰਹਿ ਮਾਰ = ਅਮਰ ਹੋਏ ਹੋਏ, ਭਾਵ ਆਮਰ—ਆਕੀ ਹੋਏ ਹੋਏ ਮਨ ਨੂੰ ਭੀ ਮਾਰ (ਪਛਾੜ) ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ੧੫ (ਜਦ ਕਿ) ਭ੍ਰਾਂਤਿ (ਭਰਮਨਾਂ) ਭਰਮਚਿੱਤੀ ਅਥਵਾ ਦੇਹ ਅਧਯਾਸ ਭਾਵ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੀ (ਇਸਨੂੰ) ਛੋੜ (ਤਯਾਗ) ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ੧੬ ਅਸਥਿਰ ਕੰਧ = ਕੰਧ ਰੂਪ ਸਰੀਰ(ਦੇਹ)ਅਜਰ ਅਮਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ੧੭ ਹੰਸ—ਜੀਵ (ਫੇਰ) ੧੮ ਅਨਤ (ਹੋਰਥਿਰੇ = ਹੋਰ ਹੋਰ ਜੂਨ ਜੂਨਾਂਤਰਾਂ ਵਿਚ) ੧੯ ਨ ਧਾਏ ਹੈ--ਨਹੀਂ ਭਟਕਯਾ ਕਰਦਾ ॥

੨੦ ਆਦੈ ਆਦਿ--ਸਭ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਆਦ ਜੋ ਆਕਾਸ਼ ਹੈ, ਜੀਕੂੰ ਘਟ ਮਟ (ਘੜੇ,ਕੋਠੇ) ਆਦ ਦੇ ਟੁੱਟ ਗਿਰ ਪੈਣ ਤੇ ਮਹਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰੁ ੨੧ ਨਾਦੈ ਨਾਦ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨੀ ਧੁਨੀ ਵਿਖੇ ੨੨ ਤਥਾ ਜਲ ਵਿਖੇ ਜਲ, ਮਿਲਕੇ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ੨੩ ਤੀਕੂੰ ਹੀ ਇਹ [ਜੀਵੰਤ ਭਾਵ ਨੂੰ ਤਯਾਗ] ਬ੍ਰਹਮ ਭਾਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਬ੍ਰਹਮ ਸ੍ਵਰੂਪ ਵਿਖੇ ਮਿਲਕੇ ੨੪ ਸਹਜੇ ਹੀ ਸਮਾ (ਲੀਨ) ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥ ੧੬ ॥ ੯ ॥

੩੩

ਗੁਰਮੁਖ ਬਨਣ ਵਿਖੇ ਡੇਰੀ ਨਹੀਂ ਲਗਾਵੇ:--

੧ਚਿਰੰਕਾਲ ੩ ਮਾਨਸ ਜਨਮ ੨ ਨਿਰਮੋਲ ੪ ਪਾਏ ੬ ਸਫਲ

ਜਨਮ ੫ ਗੁਰ ਚਰਨ ਸਰਨ ਕੈ॥੮ ਲੋਚਨ ਅਮੋਲ ੭ ਗੁਰਦਰਸ ਅਮੋਲ ਦੇਖੇ ੧੦ ਸ੍ਰਵਨ ਅਮੋਲ ੯ ਗੁਰ ਬਚਨ ਧਰਨ ਕੈ॥ ੧੩ਨਾ-ਸਕਾ ਅਮੋਲ ੧੧ ਚਰਨਾਰ ਬਿੰਦ ੧੨ ਬਾਸਨਾ ਕੈ ੧੫ ਰਸਨਾ ਅਮੋਲ ੧੪ ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿਮਰਨ ਕੈ ॥ ੧੮ਹਸਤ ਅਮੋਲ ੧੬ ਗੁਰ ਦੇਵ ਸੇਵ ੧੯ ਸਫਲ ੧੭ ਕੈ ੨੧ ਚਰਨ ਅਮੋਲ ੨੦ ਪਰਦਖਨਾ ਕਰਨ ਕੈ॥ ੧੭॥੯॥ ੩੩

ਅਰਥ:-੧ ਚਿਰੰਕਾਲ (ਸਮੇਂ ਗੁਜਰਨ ਉਪਰੰਤ = ਅਨੰਤ ਜਨਮ ਜੂਨ ਜੂਨਾਂਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭਟਕਨ) ਉਪ੍ਰੰਤ, ੨ ਨਿਰਮੋਲ = ਅਮੋਲਕ (ਲਖੀਂ ਕ੍ਰੋੜੀਂ ਬਹੁਤ ਮਾਯਾ ਖਰਚਿਆਂ ਭੀ ਜੋ ਹਥ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ) ਐਸੇ ੩ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਨੂੰ ੪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ੫ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਣ (ਪੈਣ) ਕਰਕੇ ਹੀ ੬ ਇਹ ਸਫਲਾ ਜਨਮ (ਆਖਣਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੀ ਅਮੋਲਕਤਾ ਦਾ ਮਹੱਤ ਇਵੇਂ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ) ਤਾਤਪਰਜ ਇਹ ਕਿ:—

੭ (ਮਾਯਾ ਤੋਂ ਅਗਾਹ) ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ (ਜੋ) ਅਮੋਲਕ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਦੇਖਿਆਂ ੮ ਨੇਤ੍ਰ ਅਮੋਲਕ (ਦਿਬਜ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲੇ) ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰੁ ੯ ਗੁਰੂ (ਮਹਾਰਾਜ) ਦੇ ਬਚਨ (ਉਪਦੇਸ਼) ਨੂੰ ਧਾਰਣ ਕਰਣ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ੧੦ ਕੰਨ ਅਮੋਲਕ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ—ਭਾਵ ਅਗੰਮ ਲੋਕ ਦੀ ਦਿੱਬ ਧੁਨੀ ਸੁਨਣ ਦੇ ਲੈਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥

੧੧ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਰਬਿੰਦ(ਚਰਣ ਕਮਲਾਂ ਉੱਪਰ ਨਸਮਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਉਨਾਂ ਦੀ ਧੂਲੀ ਵਿਚੋਂ ਉਸਦੇ ਸੁਗੰਧੀ ਦਾ ਅਧਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ-) ਵਾਸਨਾਂ ਦੀ ੧੨ ਲਪਟ ਤੋਂ ੧੩ ਨਾਸਾਂ ਅਮੋਲਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰੁ ੧੪ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ (ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਧੁਰੋਂ ਲਿਆ ਉਪਦੇਸ਼ੇ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ) ਸਿਮਰਣ (ਯਾਦ) ਕਰਦੇ ਰਿਹਾਂ ੧੫ ਰਸਨਾਂ—ਰਸਨਾਂ ਉਪਰ ਟਿਕਾਈ ਰਖਨ ਖਾਤ੍ਰ ਅਮੋਲਕ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ॥

੧੬ ਗੁਰਦੇਵ (ਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰਾਂ) ਦੀ ਸੇਵਾ ੧੭ ਕਰਕੇ ੧੮ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਅਮੋਲਕਤਾ ੧੯ ਸਫਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ੨੦ ਅਤੇ ਪਰਦੱਖਣਾ ਕਰਣ (ਪਰਿਕਰਮਾਂ = ਚਾਰੋਂ ਪਾਸੀਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਲੈਣ) ਕਰਕੇ, ੨੧ ਪੈਰ ਅਮੋਲਕ ਬਣ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥ ੧੭ ॥ ੯ ॥

੩੪ ਇਸੇ ਅਮੋਲਕਤਾ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

੧ਦਰਸ ਧਿਆਨ ੨ ਦਿੱਬ ਦ੍ਰਿਸਟ ਪ੍ਰਗਾਸ ਭਈ ੩ ਕਰੁਨਾ

ਕਟਾਛ ੫ ਦਿਬ ੪ ਦੇਹ ੬ ਪਰਵਾਨ ਹੈ ॥ ੭ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ ੮ ਬਜਰ ੯ ਕਪਾਟ ਖੁੱਲੇ ੧੧ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ੧੦ ਰਸਨ ਕੈ ੧੨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਿਧਾਨ ਹੈ। ੧੩ ਚਰਨ ਕਮਲ ਮਕਰੰਦ ੧੪ ਬਾਸਨਾ ੧੫ ਸੁ ਬਾਸ ੧੬ ਹਸਤ ਪੂਜਾ ਪ੍ਰਨਾਮ ਸਫਲ ੧੭ ਸੁਗਿਆਨ ਹੈ ॥ ੧੮ ਅੰਗ ਅੰਗ ੧੯ ਬਿਸਮ ੨੦ ਸ੍ਰਬੰਗ ਮੈਂ ੨੧ ਸਮਾਇ ਭਏ ੨੨ ਮਨ ਮਨਸਾ ਥਕਤ ੨੩ ਬ੍ਰਹਮ ਧਿਆਨ ਹੈ ॥ ੧੮ ॥ ੧੦॥

ਅਰਥ:--੧ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਧਯਾਨ ਕਰਕੇ (ਇਕਟਕ ਅੰਤਰ ਮੁਖ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤੱਕਦਿਆਂ ਤੱਕਦਿਆਂ), ੨ ਦਿੱਬ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ = ਸ੍ਰੇਛ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ—ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਪ੍ਰਾਇਣੀ ਨਿਧ੍ਯਾ = ਮੋਖ ਦੀ ਸਾਧਨ ਰੂਪ ਨੇਤ੍ਰ ਸ਼ਕਤੀ) ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਸਾਖ੍ਯਾਤ) ਹੋ ਆਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥ ਅਰੁ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਰੁਣਾ (ਕਿਰਪਾ ਭਰੇ) ਕਟਾਛ (ਨੇਤ੍ਰ ਦੇ ਭਾਵ)– ਅਰਥਾਤ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਭਰੀ- ਨਦਰੀ ਨਦਰ ਨਿਹਾਲ ਕਰਣ ਹਾਰੀ ਨਿਧ੍ਯਾ ਦੀ ਤੱਕਨ–ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਜਿਸ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਕੇ) ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੀ ੪ ਦੇਹ ੫ ਦਿੱਬ–ਰੱਬੀ ਦਮਕ ਵਾਲੀ (ਸਦਾ ਨਵੀਂ ਨਰੋਈ) ਤੇ ੬ ਲੇਖੇ ਪਈ [ਪ੍ਰਵਾਨ] ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ –

੭ ਸ਼ਬਦ (ਅੰਤਰੀਵੀ–ਅਨਹਦ ਧੁਨੀ) ਸੁਨਣ ਵਿਖੇ ਲਿਵ ਲਗਾਇਆਂ, ਵਾ ਸ਼ਬਦ (ਅਭ੍ਯਾਸ) ਵਿਖੇ ਸੁਰਤ ਦੀ ਲਿਵ [ਤਾਰ] ਲਗਾਯਾਂ, ਅਥਵਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਰਤ [ਸੁਨ ਕਰਕੇ] ਉਸ ਵਿਚ ਲਿਵ [ਇਕਸਾਰ ਬ੍ਰਿਰਤੀ] ਟਿਕਾਇਆਂ, ੮ ਬਜਰ ਸਮਾਨ ਅਨਭੇਦ (ਭੇਦਨ ਨਾਂ ਹੋ ਸਕਨ ਵਾਲੇ--ਅਤਯੰਤ ਦ੍ਰਿੜ) ੯ ਕਪਾਟ (ਕਿਵਾੜ) ਮਾਯਾ ਅਵਿਦ੍ਯਾ ਦੇ ਆਵਰਣ ਰੂਪ ਪੜਦੇ,--ਖੁਲ ਔਂਦੇ ਹਨ, ਅਰੁ ਇਥੋਂ ੧੦ ਰਸਨ (ਰਸੀਲਾ) ੧੧ ਪ੍ਰੇਮਰਸ ੧੨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਿਧਾਨ-- ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਭੰਡਾਰ (ਇਸ ਨੂੰ ਪੀਣ ਵਾਸਤੇ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਥਵਾ-ਇਸ ਭਾਂਤ ਕਿਵਾੜ ਖੁੱਲਨ ਸਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ (ਅਨੁਭਵ ਰਸ) ਵਿਚ ਰਸਨ (ਪਰਚ ਜਾਨ ਕਰਕੇ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਰੂਪ ਹੀ (ਸ੍ਵਯੰ) ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥

ਐਸਾ ਹੀ:—੧੩ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਣ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਮਕਰੰਦ (ਰਜ = ਧੂਲੀ) ਦੀ ੧੪ ਬਾਸਨਾਂ (ਸੁਗੰਧੀ) ਕਰਕੇ ੧੫ ਸੁਬਾਸ (ਸੁਗੰਧੀਵਾਨ ਵਾ) ਸੁ-----ਬਾਸ = ਆਤਮ ਪਦ ਵਾਸੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੬ ਅਤੇ ਹਥਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਾ ਵਾ ਪ੍ਰਣਾਮ (ਨਮਸਕਾਰ ਸਮੇਂ) ਚਰਣ ਸਪਰਸ ਕਰਦਿਆਂ ਸਫਲੇ ਬਣੌਨ ਸਾਰ ੧੭ ਸੁ---ਗ੍ਯਾਨ = ਸ੍ਰੈ ਗ੍ਯਾਨ (ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗ੍ਯਾਨ) ਆਤਮ ਗ੍ਯਾਨ (ਇਸ ਨੂੰ) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥

ਸੋ ਇਸ ਭਾਂਤ ੧੮ ਅੰਗ ਅੰਗ ਕਰਕੇ ੧੯ ਬਿਸਮ–ਅਚੰਭਿਤ (ਆਪਣੇ

ਬਾਹਰ ਹੋਯਾ ਹੋਯਾ) ੨੦ ਬਰਬੰਗ (ਸਰਬ ਸਰੂਪੀ ਵਾਹਗੁਰੂ) ਵਿਖੇ ੨੧ ਲੀਨ ਹੋਕੇ ੨੨ ਮਨ ਦੀਆਂ ਕਲਪਨਾਂ ਜਦ ਕਿ ਥਕਿਤ ਹੋ (ਹੁਟ) ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ੨੩ ਤਦ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰੋ ਕਿ ਇਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਧ੍ਯਾਨ (ਬ੍ਰਹਮ ਪਾਇਣੀ ਅਵਸਥਾ) ਹੈ। (ਅਥਵਾ ਐਸੀ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲੇ ਗੁਰਸਿਖ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਗ੍ਯਾਨ ਸੰਪੰਨ ਬ੍ਰਹਮਗ੍ਯਾਨੀ -ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲਯਾਈ ਦਾ ਹੈ) ।੧੯॥੧੦॥

੩੫ ੧ ਗੁਰਮੁਖ ੨ ਸੁਖ ਫਲ ੩ ਅਤਿ ਅਸਚਰਜ ਮੈ ੪ ਹੇਰਤ ੫ ਹਿਰਾਨੇ ੬ ਆਨ ਧਿਆਨ ਬਿਸਰਾਨੇ ਹੈ ॥ ੭ ਗੁਰਮੁਖ ੮ ਸੁਖ ਫਲ ੯ ਗੰਧਰਸ ੧੦ ਬਿਸਮ ਹ੍ਵੈ ੧੧ ਅਨਰਸ ੧੩ ਬਾਸਨ ੧੨ ਬਿ-ਲਾਸ ੧੪ ਨ ਹਿਤਾਨੇ ਹੈ ॥ ੧੫ ਗੁਰਮੁਖ ੧੬ ਸੁਖਫਲ ੧੮ ਅ-ਦਭੁਤ ੧੭ ਅਸਥਾਨ ਦੇਖ ੧੯ ਮ੍ਰਿਤ ਮੰਡਲ ਅਸਥਲ ੨੦ ਨ ਲੁਭਾਨੇ ਹੈ ॥ ੨੧ ਗੁਰਮੁਖ ਸੁਖ ਫਲ ੨੨ ਸੰਗਤ ਮਿਲਾਪ ਦੇਖ ੨੩ ਆਂਨ ੨੫ ਗਯਾਨ ਧਯਾਨ ੨੪ ਸਭ ੨੬ ਨਿਰਸ ਕਰ ਜਾਨੇ ਹੈ ॥ ~~੧੬ ॥ ੨੧~~॥ ੩੫

ਇਸੇ ਅਨਭਵੀ ਦਸ਼ਾ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਦੇ ਅਨੰਦ ਰੂਪ ਫਲ ਦਾ ਮੁੜ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਦੇ ਹਨ:—

੧ ਗੁਰਮੁਖ (ਗੁਰਸਿੱਖ) ਨੂੰ (ਉਕਤ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਭ੍ਯਾਸ ਕਰਦਿਆਂ) ਜੋ ੨ ਸੁਖ ਸਰੂਪੀ ਫਲ (ਪ੍ਰਾਪਤ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ, ੩ ਅਤ੍ਯੰਤ ਅਚਰਜ ਰੂਪ ਹੈ, (ਵਰਨਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ)—ਬੱਸ-੪ ਉਸਦੇ ਹੇਰਤ(ਤੱਕਦੇ ਸਾਰ)ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸਾਰ ਹੀ ੫ ਹਿਰਾਨੇ(ਹਉਮੈ ਦਾ ਮੂਲ—ਆਪਾ ਭਾਵ ਥਕਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)ਵਾ ਬਾਹਰਲੀ ਸੁਧ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਧਾ:) ੨ ਹਿਰ (ਨਿਵਿਰਤ) = ਆਨੇ (ਦ੍ਵੈਤ) = ਹਿਰਾਨੇ ਅਰਥਾਤ ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵਨਾਂ ਨਿਵਰਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤੇ ੬ ਆਨ ਧਯਾਨ = ਦੂਸਰੀ ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਦੀ ਤਾਂਘ ਅਥਵਾ ਦੂਸਰੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ ਆਦ ਇਸ਼ਟ ਦਾ ਧਯਾਨ (ਖ੍ਯਾਲ)ਚੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥

੭ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ੮ ਜੋ ਸੁਖ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ੯ ਉਸਦੀ ਗੰਧ (ਮਹਕ) ਪ੍ਰਫੁਲਤੱਤਾ ਦਾ ਰਸ (ਸ੍ਵਾਦ) -ਅਜੇਹਾ- ੧੦ ਬਿਸਮ (ਅਚੰਭਿਤ ਕਰਣ ਵਾਲਾ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ੧੧ ਦੂਏ ਰਸਾਂ ਦੇ ੧੨ ਬਿਲਾਸ (ਵਿਸਤਾਰ-ਪਸਾਰੇ-ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ) ਦੀ ੧੩ ਬਾਸਨਾ (ਕਲਪਨਾ) ਫੁਰਣੀ ਹੀ ੧੪ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਔਂਦੀ (ਭੌਂਦੀ ਨਹੀਂ) ॥

੧੫ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ੧੬ ਜੋ ਸੁਖਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ੧੭ ਉਸਦਾ ਅਸਥਾਨ (ਟਿਕਾਣਾ) ਟਿਕਾ੍ - ਐਸਾ ੧੮ ਅਦਭੁਤ (ਅਲੌਕਿਕ = ਅਨੋਖਾ) ਹੈ ਕਿ ੧੯ ਉਸ

ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਸੁਖ ਫਲ

ਵਿਖੇ ਇਸਥਿਤ ਹੋਏ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੀਹ) ਦੇਖਨ ਮਾਤ੍ਰ (ਦੇਖਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਭੀ) ਮਾਤਲੋਕ (ਧਰਤੀ ਮੰਡਲ) ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ੨੦ ਹੁਣ ਲੁਭਾਯਮਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਭਾਵ ਪਰਮ ਪਦ ਵਿਖੇ ਸੁਰਤ ਦਾ ਖਿਚਾਉ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੂੰ ਹੁਣ ਮਾਨੁਖੀ ਭੋਗ ਪਦਾਰਥ [ਰਸ ਕਸ ਆਦ] ਨਹੀਂ ਖਿੱਚ ਸਕਿਆ ਕਰਦੇ॥

੨੧ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਸੁਖ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਦੇ [ਉਪ੍ਰੰਤ]—ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਸਦੀ ੨੨ ਸੰਗਤਿ ਕੀਤੀ ਯਾ ਮਿਲਾਪ ਦੇ [ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ] ਦੇਖਿਆ [ਤੱਕਿਆ = ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ] ਉਹ ਭੀ– ੨੩ ਹੋਰਨਾਂ ੨੪ ਸਾਰਿਆਂ ੨੫ ਗਜਾਨਾਂ ਧਜਾਨਾਂ ਨੂੰ ੨੬ ਨਿਰਸ [ਫਿੱਕਿਆਂ = ਬੇਸੁਆਦਿਆਂ] ਕਰਕੇ ਜਾਨਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ॥੧੯॥ ੧੧ ॥

ਇਸ ਗੁਰਮੁਖੀ ਸੁਖ ਫਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਯਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਮੁੜ ਉਹੀ ਬਾਰਤਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰੌਂਦੇ ਹਨਃ–

੩੬

੧ ਗੁਰਮੁਖ ਸੁਖ ਫਲ ੩ ਦਯਾ ਕੈ ਦਿਖਾਵੈ ੨ ਜਾਹਿ ੪ਤਾਹਿ ੫ ਆਨਰਸ ਰੂਪ ਰੰਗ ੬ਦੇਖੇ ਨਹਿ ਭਾਵਈ॥੯ ਗੁਰਮੁਖ ਸੁਖ ਫਲ ੮ ਮਯਾ ਕੈ ੧੦ਚਖਾਵੈ ੭ਜਾਂਹਿ ੧੧ਤਾਹਿ ੧੨ *ਅਨਰਸ ੧੪ ਨਹੀ ੧੩ ਰਸਨਾ ੧੫ ਹਿਤਾਵਈ॥੧੯ ਗੁਰਮੁਖ ਸੁਖ ਫਲ ੧੭ ਅਗਹੁ ੧੯ ਗਹਾਵੈ ੧੬ਜਾਂਹਿ ੨੦ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ੨੧ਪਰਸਨ ਕੌ ੨੨ ਨ ਧਾਵਈ ॥ ੨੫ ਗੁਰਮੁਖ ਸੁਖ ਫਲ ੨੪ ਅਲਖ ੨੬ ਲਖਾਵੈ ੨੩ ਜਾਹਿ ੨੮ ਅਕਥ ਕਥਾ ੨੭ ਬਿਨੋਦ ੨੯ ਵਾਹੀ ਬਨ ਆਵਈ ॥ ੨੦ ॥~~੧੨~~॥ ੩੬

ਅਰਥ:–੧ [ਇਹ] ਗੁਰਮੁਖੀ ਸੁਖ ਫਲ ੨ ਜਿਸਨੂੰ [ਸਤਿਗੁਰ] ੩ ਦਯਾ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾਲਦੇ ਹਨ ੪ ਓਸਨੂੰ ੫ ਹੋਰ ਰਸ [ਸ੍ਵਾਦ] ਰੂਪ (ਦਰਸਨ) ਰੰਗ (ਪਯਾਰ ਪਾਤ੍ਰ ਪਦਾਰਥ) ਭਾਵ–ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਖਯ ਰੂਪ ਭੋਗ ਪਦਾਰਥ ੬ ਤੱਕੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਭੌਂਦੇ ਅਰਥਾਤ ਦੇਖਨ ਲਈ ਭੀ ਓਸਦਾ ਜੀ ਨਹੀਂ ਲਲਚਦਾ ॥

੭ ਜਿਸਨੂੰ (ਸਤਿਗੁਰੂ), ੮ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ੯ ਇਹ ਗੁਰਮੁਖੀ ਸੁਖ ਫਲ ੧੦ ਚਖਾ ਦੇਣ (ਅਨੁਭਵ ਕਰਾ ਦੇਣ) ੧੧ ਤਿਸਨੂੰ ੧੨ ਅਨਰਸ (ਹੋਰ ਹੋਰ ਸ੍ਵਾਦ–ਬਾਹਰਲੇ ਸ੍ਵਾਦ) ੧੩ ਰਸਨਾ (ਰਸੀਲੇ ਹੋ ਹੋ ਕੇ) ੧੪–੧੫ ਨਹੀਂ ਹਿਤ ਔਂਦੇ–ਅਰਥਾਤ ਰੁਚਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ॥

੧੬ ਜਿਸ ੧੭ ਅਗਹੁ = ਨਹੀਂ ਗ੍ਰਹਣ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਨ ਜੋਗ (ਅਗੰਮ)

---

*ਕਈ ਜਗਾ ਪਾਠ "ਰਸ" ਨਹਾਂ ਹੈ ਤੇ ਕਈ ਜਗਾ "ਅਨਰਸ" ਪਾਠ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਸਾਂ "ਰਸ" ਸਹਤ ਪਾਠ ਨੂੰ ਯੋਗਯ ਸਮਝਕੇ ਵਰਤਯਾ ਹੈ ॥

੧੮ ਗੁਰਮੁਖੀ, ਸੁਖ ਫਲ ਨੂੰ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ੧੯ ਗਹਾਵੈ (ਫੜਾ ਦੇਣ = ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾ ਦੇਣ) ੨੦ (ਉਹ ਮੁੜ ਸਭ ਪਕਾਰ ਦੀਆਂ ਨਿੱਧਾਂ ਨੂੰ-ਦਿੱਬਜ ਖਜ਼ਾਨਿਆਂ ਨੂੰ ਸਨਮੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ) ਦੇਖਕੇ ਭੀ) ੨੧ ਪਰਸਨ ਕਉ (ਛੋਹਨ ਵਾਸਤੇ) (ਕਦਾਚਿਤ) ੨੨ ਨਹੀਂ ਧਾਂਵਦਾ (ਭਟਕਦਾ) ॥

੨੩ (ਮੁੱਕਦੀ ਗਲ ਕੀਹ ਕਿ) ਜਿਸਨੂੰ ੨੪ ਅਲਖ (ਲਖਤਾ ਵਿਚ ਨਾ ਆ ਸਕਨ ਵਾਲੇ) ੨੫ ਗੁਰਮੁਖੀ ਸੁਖ ਫਲ ਨੂੰ (ਸਤਿਗੁਰ) ੨੬ ਲਖਾ ਦੇਣ ੨੭ ਉਸਦੇ ਬਿਨੋਦ (ਕੌਤਕ-ਖੇਲ)ਦੀ ੨੮ ਕਥਾ ਅਕੱਥ ਰੂਪ(ਕਹਣ ਤੋਂ ਪਾਰ)ਹੈ,੨੯ (ਜਿਸਨੇ ਅਨਭਉ ਕੀਤੀ ਬੱਸ)ਉਸੇ ਨੂ ਹੀ (ਸਮਝੀ) ਬਣ ਔਂਦੀ ਹੈ--(ਦੂਸਰੇ ਆਖ ਸੁਣਕੇ ਇਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਖ = ਖ਼ਾਸ) ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ॥ ੨੦ ॥ ੧੨ ॥

ਹੋਰਨਾਂ ਮਤਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਮਨ ਸਤਜਤਾ ਵਿਚ ਨਹੀ ਮੰਨਣਾ,
ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਹੀ ਪੂਰਣ ਸਿੱਧੀ (ਕਾਮਯਾਬੀ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ:--

੧ ਸਿਧ ੨ ਨਾਥ ੩ ਜੋਗੀ ੪ ਜੋਗ ੫ ਧਿਆਨ ਮੈਂ ਨ ਆਨ ਸਕੇ ੬ ਬੇਦ ਪਾਠ ਕਰ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ਨ ਜਾਨੇ ਹੈ ॥੮ ਅਧਜਾਤਮ ਗਜਾਨ ਕੈ ੭ ਨ ਸਿਵ ਸਨਕਾਦਿ ਪਾਏ ੯ਜੋਗ ਭੋਗ ਮੈਂ ੧੦ ਨ ਇੰਦ੍ਰਾਦਿਕ ਪਹਿਚਾਨੇ ਹੈਂ ।੧੧ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕੈ ੧੨ ਸੇਖਾਦਿਕ ਨ ਸੰਖਜਾ ਜਾਨੀ ੧੪ ਬ੍ਰਹਮ ਚਰਜ ਕੈ ੧੩ ਨਾਰਦਾਦਿਕ ੧੫ ਹਿਰਾਨੇ ਹੈਂ ॥ ੧੬ ਨਾਨਾ ਅਵਤਾਰ ਕੈ ੧੭ ਅਪਾਰ ਕੋ ਨ ਪਾਰ ਪਾਇਓ ੧੮ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ੧੯ ਗੁਰੂ ਸਿੱਖ ੨੦ ਮਨ ਮਾਨੇ ਹੈਂ ॥੨੧॥

ਅਰਥ:--੧ ਸਿੱਧ ਲੋਕ ਜਿਨਾਂ ਨੂੰ ਅਨਿਮਾ ਮਹਿਮਾ ਆਦਿ ਅੱਠ ਐਸ਼੍ਵਰਯ ਸਿੱਧੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ--ਵਾ ਦਿਨ ਰਾਤ ਜਪ ਤਪ ਆਦ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਸਿੱਧ ਕਰਣ ਵਿਚ ਜੁਟਕੇ ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਅਪਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਸਾਧ ਲਿਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਅੰਗ ਅੰਗ ਉਪਰ ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਵਸ਼ੀਕਾਰ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ, ੨--ਨਾਥ--ਉਹ ਲੋਕ ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਅਪਨੀਆਂ ਮਨ ਅਰੁ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਬਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨੱਥ ਲਿਆ ਤੇ ਸਾਧਾਰਣ ਸਿੱਧਾਂ ਉੱਪਰ ਮਹਾਂਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ ਹੋਵੇ—ਐਸੇ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਆਦਿ (ਜਿਨਾਂ ਦੀ ਗੇਣਤੀ ਨੌਂ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ)--ਇਹ ਸਿੱਧ, ਨਾਥ, ੩ ਅਰੁ ਜੋਗੀ--ਜਿਨਾਂ ਦਾ ਕਰਤਬ (ਕਿਸਬ) ਹੀ ਜੋਗ ਦਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਯੋਗੀ ਸਦੌਂਦੇ ਹਨ—੪ ਜੋਗ(ਅਸ਼ਾਂਗ ਯੋਗ) ਸਾਧਨੇ ਆਦਿ ਜਤਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ੫ ਜਿਸਨੂੰ ਧਜਾਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕੇ, ੬ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਦਿਕ ਨੇ ਬੇਦ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਜਿਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ (ਭਾਵ ਜਿਸਦੇ ਗਜਾਨ ਤੋਂ ਬੰਚਿਤ ਰਹੇ) ॥

੭ ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਅਰੁ ਸਨਕਾਦਿਕਾਂ ਨੇ ੮ ਅਧਜਾਤਮ ਗਜਾਨ ਕਮਾ

ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਦੀ ਅਵਸਥਾ

ਕਮਾਕੇ ਜਿਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਾ, ੯ ਓਸਨੂੰ ਭੋਗਾਂ ਵਿਖੇ ਜੋਗ ਸਾਧ ਦਿਆਂ ਹੋਯਾਂ ੧੦ ਇੰਦ੍ਰ ਆਦਿਕਾਂ ਭੀ ਨਹੀ ਪਛਾਨਿਆ ਹੈ ॥ ਭਾਵ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਆਸ਼੍ਰਯ ਕਰਣ ਹਾਰ (ਆਤਮ ਗਯਾਨ ਪ੍ਰਾਇਣ) ਅਧਯਾਤਮ ਵਿਦਯਾ ਰੂਪ ਵੇਦਾਂਤ ਦ੍ਵਾਰੇ ਜੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਅਰੁ ਜੋਗ ਭੋਗ=ਰਾਜ ਯੋਗ ਸਾਧਨ ਭੀ ਜਿਸਦੀ ਪਛਾਨ ਕਰਾਨ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ।

੧੧ ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ ਕੈ=ਗਿਣਤੀਆਂ ਵਿਚ ਨਾਮ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰ ਕਰਕੇ-- ੧੨ ਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਗ ਆਦਿਕ ਨੇ ਭੀ (ਉਸ ਅਸੰਖ) ਦੀ ਸੰਖਯਾ (ਸ਼ੁਮਾਰ) ਨੂੰ ਨਹੀ ਜਾਣਿਆ ੧੩ ਨਾਰਦ ਆਦਿਕ ਮੁਨੀ ਭੀ ੧੪ (ਜਿਸਦੇ ਮਰਮ ਨੂੰ ਲੱਭਦੇ) ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਨੂੰ ਸਾਧਦੇ ਸਾਧਦੇ ੧੫ ਥੱਕ ਗਏ ॥

੧੬ (ਇਵੇਂ ਹੀ ਭਗਵਾਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭੀ) ਅਨੇਕਾਂ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰ ਧਾਰ ਕੇ ਜਿਸ ੧੭ ਅਪਾਰ ਦੇ ਪਾਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ ੧੮ ਓਸ ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ੧੯ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਹੀ (ਜਯੋਂ ਕਾ ਤਯੋਂ) ੨੦ ਅਪਣੇ ਮਨ ਵਿਖੇ ਮੰਨਿਆ ਭਾਵ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਨਿਸਚੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥ ੨੧ ॥ ੩੮

ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਕੇਵਲ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੂ ਹੀ ਕਯੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ? ਇਸ ਲਈ ਕਿ

੪ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ ੨ ਰਿਦ ੩ ਨਿਮ੍ਰਤ ਨਿਵਾਸ ੧ ਜਾਸ ੭ ਧਯਾਨ ੫ ਗੁਰ ਮੂਰਤ ਕੈ ੬ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ ॥ ੮ ਗੁਰਮੁਖਿ ੯ ਸਬਦਿ ਸੁਰਤ ੧੦ ਉਨਮਾਨ ੧੫ ਗਯਾਨ ੧੧ ਸਹਜ ੧੨ ਸੁਭਾਇ ੧੪ ਸਰਬਾਤਮ ਕੈ ੧੩ ਸਮ ਹੈ ॥ ੧੬ ਹਉਮੈ ਤਯਾਗ ਤਯਾਗੀ ੧੭ ਬਿਸਮਾਦ ਕੈ ਬੈਰਾਗੀ ਭਏ ੧੮ ਮਨ ਉਨਮਨ ੧੯ ਲਿਵ ੨੦ ਰੀਮਤਾ ਅਰੀਮ ਹੈ॥ ੨੧ ਸੂਖਮ ਸਥੂਲ ੨੨ ਮੂਲ ਏਕ ਹੀ ੨੩ ਅਨੇਕ ਮੇਕ ੨੪ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ੨੫ ਨਮੋ ਨਮੋ ਨਮੋ ੨੬ ਨਮ ਹੈ ॥ ੨੨ ॥ ੩੯

ਅਰਥ:-੧--ਜਿਸਦੇ ੨ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ੩ ਨਿਮ੍ਰਤਾਈ (ਗਰੀਬੀ) ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ੪ ਗੁਰਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਭੀ ਨਿਵਾਸ (ਟਿਕਾਉ) ਹੈ। ਉਹ ੫ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ੬ ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਹੀ ੭ ਧਯਾਨ (ਧਿਆਨ) ਵਿਚ ਲਿਔਂਦਾ ਹੈ॥

੮ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵੱਲ ਰੁਖ ਵਾਲਾ (ਐਸਾ) ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਹੈ ੯ਸੋ ਸ਼ਬਦ ਵਿਖੇ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ੧੦ ਤੋਲਦਾ ਤੋਲਦਾ (ਧਾਰਣਾਂ ਕਰਦਾ ਹੋਯਾ) ੧੧ ਸਹਜੇ (ਨਿਰਜਤਨ= (ਸੁਤੇ) ਹੀ ੧੨ ਸੁਭਾਇ=ਸੁ-|-ਭਾਇ=ਸ੍ਵੈ-|-ਭਾਵੀ=ਆਤਮ ਭਾਵੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਖੇ ਅਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀ) ੧੩ ਸਮ (ਇਕ ਰਸ ਪ੍ਰੀਪੂਰਣ ਵਾਹਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਨੂੰ ੧੪ ਸਰਬਾਤਮ ਕੈ=ਸਭ ਦਾ ਅਪਨਾ ਆਪ ਸਰਬ ਸਰੂਪੀ ਹੋਯਾ ਹੋਯਾ ੧੫ ਗਯਾਨ

ਤ੍ਰਿਗਦ ਜੋਨਿ ਨਾਲ ਟਾਕਰਾ

= ਜਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ॥

(ਇਸ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਕੇ) ਦੇਹ ਅਧ੍ਯਾਸ ਰੂਪ ਆਪੇ ਦੀ ਗੰਢ ਸਰੂਪ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਤ੍ਯਾਗ ਦੇਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਤ੍ਯਾਗੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰੁ ੧੭ ਦੇਹ ਅੰਦਰ ਵਸਦਾ ਹੋਯਾ ਭੀ ਇਸਤੋਂ ਜਿਉ ਕਾ ਤਿਉਂ ਅਸੰਗ ਅਲੇਪ ਹੋ ਭਾਸਨ ਵਾਲੀ ਬਿਸਮਾਦ (ਅਚੰਭਿਤ) ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ (ਮਾਨੋ) ਉਹ ਬੈਰਾਗੀ (ਮੈਂ ਮਮਤਾ ਆਦ ਸਮੂਹ ਮੋਹ ਮਾਯਾ ਤੋਂ) ਵਿਰਾਗਵਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ੧੮ ਅਰਥਾਤ ਮਨ ਲੌਕਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਖੇ ਬਾਹਰ ਵਰਤਦਾ ਭਾਸਦਾ ਹੋਯਾ ਭੀ ਅੰਤਰ ਨਿਸਚੇ ਵਿਚ ਅਡੋਲ ਟਿਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥

ਤੇ੧੯(ਇਸੇ) ਲਿਵ ਕਰਕੇ ਹੀ ਓਸਨੂੰ ੨੦ ਅਗੰਮ ਦੀ ਗੰਮਤਾ (ਪਹੁੰਚ) ਹੋ ਔਂਦੀ ਹੈ॥ ੨੧(ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਇਉਂ ਅਨੁਭਵ ਕਰਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੂਖਮ ਮਨੋ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਗੰਮ੍ਯ) ਅਰੁ ਅਸਥੂਲ (ਚਰਮ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਗੰਮ) ਜੋ ਕੁਛ ਭੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਅੰਦਰ ਦੇਖਣ ਸੁਨਣ ਯਾ ਚਿੰਤਨ ਵਿਖੇ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ੨੨ ਓਸਦਾ ਮੂਲ (ਮੁਢ) ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੀ ਹੈ ੨੩ ਤੇ ਓਹ ਇਕ ਹੀ (ਉਕਤ ਸਥੂਲ ਸੂਖਮ ਭਾਵੀ) ਅਨੇਕਤਾ ਵਿਚ ਮਿਲਨਾ ਹੋਯਾ ਹੈ। ੨੪ ਸੋ ਐਸੀ ਅਨੁਭਵੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸੰਪੰਨ ਜੋ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਭਾਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਯਾ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਹੈ ੨੫ ਤਿਸਦੇ ਤਾਂਈ ਮਨ ਬਾਣੀ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ੨੬ ਅਧੀਨਗੀ ਸਹਤ॥ ੨੨॥

ਪੂਰਬ ਉਕਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਲਾ ਸਿੱਖ ਇਹ ਮਨੁੱਖ–ਪ੍ਰੇਮੀ ਕਯੋਂ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ਇਸ ਬਾਬਤ ਖੇਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਪਣੀ ਦਸ਼ਾ ਉਪਰ ਝੁਰਦੇ ਹਨ:—

3੬ ੩ ਦਰਸਨ ਜੋਤਿ ਨ ੨ਜੋਤੀ ਸ੍ਵਰੂਪ ਹ੍ਵੈ ੧ ਪਤੰਗ ੫ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤ ੪ ਮ੍ਰਿਗ ਜੁਗਤਿ ਨ ਜਾਨੇ ਹੈ॥੮ ਚਰਨ ੭ ਕਮਲ ਮਕਰੰਦ ੬ ਮਧੁਕਰ ਗਤਿ ੯ ਬਿਰਹਿ ਬਿਓਗ ਹ੍ਵੈ ਨ ੧੦ ਮੀਨ ਮਰ ਜਾਨੇ ਹੈ। ੧੧ ਏਕ ਏਕ ਟੇਕ ੧੨ ਨ ਟਰਤ ਹੈ ਤ੍ਰਿਗਦ ਜੋਨਿ ਚਾਤੁਰ ੧੩ ਚਤੁਰ ਗੁਨ ਹੋਇ ੧੪ ਨ ਹਿਰਾਨੇ ਹੈ॥ ੧੬ ਪਾਹਨ ਕਠੋਰ ੧੫ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਮੈ ੧੭ ਸੁਨ ਮਮ ਨਾਮ ੧੮ ਜਮ ਨਰਕ ਲਜਾਨੇ ਹੈਂ॥ ੨੩॥ 3੬

ਅਰਥ:–੧ ਪਤੰਗਾ (ਜੀਕੂੰ ਅਪਣੀ) ਪ੍ਰੀਤਮ ਲਾਟ ਉਪਰ ਸਦਕੇ ਹੋਕੇ, ੨ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਹੋਇ = ਲਾਟ ਦੀ ਸੂਰਤ ਨੂੰ ਹੀ ਧਾਰਣ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, (ਤੀਕੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ) ੩ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਜੋਤਨਾਂ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਉਪਰ ਇਕ ਟਕ ਮਗਨ ਹੋਕੇ ਕਯੋਂ ਲਿਵ ਲੀਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ? ਤੇ ਐਸਾ ਹੀ–੪–ਮਿਰਗ (ਹਰਣ) ਵਾਕੂੰ ਸ਼ਬਦ ਬੇਧੀ (ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸੋਦ ਉਪਰੋਂ ਆਪਾ ਵਾਰਨ ਵਾਲੀ) ਜੁਗਤਿ (ਰੀਤੀ) ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, (ਜਿਸ

ਕਰਕੇ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ) ੫ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤਿ (ਸ਼ਬਦ = ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਰ ਸੁਣਦਾ ਸੁਣਦਾ ਆਪਿਓਂ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇ) ॥

੬ ਮਧੁਪ (ਭੌਰੇ) ਗਤਿ (ਚਾਲ = ਵਾਂਙੂ)-ਜਿਸਤਰਾਂ ਫੇਰ ਭੌਰੇ ਦੀ ਦਸ਼ਾ (ਚਾਲ) ੭ ਕਮਲ ਦੀ ਮਕਰੰਦ (ਧੂਲ਼ੀ ਰਸ) ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਯਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਵਾਂਙੂ-੮ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਣ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਰਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ (ਕਯੋਂ) ਗੁਰਸਿੱਖ ਲੱਟੂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ? ਅਰੁ ੯ ਬਿਛੋੜੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਬਿਜੋਗ (ਜੁਦਾਈ) ਦੇ ਕਾਰਣ, ੧੦ ਮਛਲੀ ਦੇ ਜਲ ਤੋਂ ਅੱਡ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਮਰ ਜਾਣ ਵਤ ਇਹ ਕਯੋਂ ਨਹੀਂ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ? ॥

੧੧ ਅਤਯੰਤ ਖੇਦ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ) ਤ੍ਰਿਗਦ ਜੋਨਿ = ਤਾਮਸੀ ਜੂਨਾਂ ਵਿਖੇ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਉਕਤ ਜੀਵ ਇਕੋ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਟੇਕ ਨੂੰ ਧਾਰਣ ਕਰਕੇ ਓੜਕ ਦੀ ਹੱਦ ਤਕ ਨਹੀਂ ਟਲਦੇ, ੧੨ (ਪਰ ਇਹ ਮਨੁਖ ਸਭ ਤਰਾਂ ਕਰਕੇ) ਚਾਤੁਰ = ਚਾਲਾਕ ਚੁਸਤ ਅਰੁ ੧੩ ਚਤਰ ਗੁਨ ਹੋਇ (ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ਸੰਪੰਨ) ਹਰ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪੁਨ (ਸਯਾਣਾ ਬਯਾਣਾ) ਹੁੰਦਾ ਹੋਯਾ ਭੀ-੧੪ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੁਟਾ ਦਿੰਦਾ (ਵਾਰ ਸਿੱਟਦਾ) ॥

੧੫ [ਹੋਰਨਾਂ ਦੀ ਮੈਂ ਕੀਹ ਆਖਾਂ ਹਰਦਮ] ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਸਮੁਦਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ [ਚਰਣਾਂ] ਵਿਚ ਵੱਸਦਿਆਂ ਹੋਯਾਂ ਭੀ-੧੬ ਮੈਂ ਕਰੜਾ ਪਥਰ ਹੀ ਰਿਹਾ [ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਕੇ ਨਾ ਭਿਜਿਆ], ੧੭ ਮੇਰਾ ਨਾਮ [ਭੌਗਲਾਂ ਵਾਲੀ ਕਰਤੂਤ ਕਰਣ ਵਾਲੇ ਬਾਬਤ) ਸੁਣਕੇ ੧੮-ਜਮ-ਜਮਦੂਤਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਅਰੁ ਨਰਕ ਭੀ ਸਰਮਿੰਦੇ ਹੋ (ਸੋਚ) ਰਹੇ ਹਨ (ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹੜੇ ਨਰਕ ਵਿਚ ਪੌਣਗੇ) ॥ ੨੩ ॥

ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮੁਖਤਾ ਨੂੰ ਜਯੋਂ ਕਾ ਤਯੋਂ ਪਾਲ਼ਨਾ ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਕੀਹ ਕੀਹ ਲਾਭ ਪੁੱਜਾ:— ੪੦

੧ਗੁਰਮਤਿ ੨ ਸੱਤਿਕਰ ੩ ਚੰਚਲ ੪ਅਚਲ ਭਏ ੫ ਮਹਾਂਮਲ ਮੂਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ੬ ਨਿਰਮਲ ਕੀਨੇ ਹੈਂ ॥ ੭ ਗੁਰਮਤਿ ਸੱਤਿਕਰ ੮ ਜੋਨਿ ਕੈ ੯ ਅਜੋਨਿ ਭਏ ੧੦ ਕਾਲ ਸੇ ਅਕਾਲ ਕੈ ੧੧ ਅਮਰ ਪਦ ਦੀਨੇ ਹੈਂ ॥ ੧੨ ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿ ਕਰ ੧੩ ਹਉਮੈ ਖੋਇ ੧੪ ਹੋਇ ਰੇਨ ੧੫ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਤ੍ਰਿਬੇਨੀ ੧੬ ਪਾਰ ਆਪਾ ਆਪ ੧੭ ਚੀਨੇ ਹੈਂ॥ ੧੮ ਗੁਰਮਤਿ ਸੱਤਿਕਰ ੧੯ ਬਰਨ ਅਬਰਨ ਭਏ ੨੧ ਭੈ ਭ੍ਰਮ ੨੦ਨਿਵਾਰ ੨੨ ਡਾਰ ੨੩ ਨ੍ਰਿਭੈ ਕੈ ਲੀਨੇ ਹੈਂ ॥ ੨੪ ॥ ੪੦

ਅਰਥ:-੧ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ = ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ (ਵੀਚਾਰ ਵਾ ਮਤੇ ਨੂੰ) ੨ ਸਤਿ (ਯਥਾਰਥ) ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ੩ (ਉਹ) ਚੰਚਲ ਭਾਵ (ਭਟਕਨਾਂ ਵਾਲੇ ਸੁਭਾਵ)

ਨੂੰ ਤਯਾਗ ਕੇ, ੪ ਅਚਲ ਭਏ (ਸ਼ਾਂਤ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ) ਸਾਂਤਕੀ ਬਣ ਗਏ ਹਨ, ੫ ਅਰੁ ਅਤਯੰਤ ਮਲ ਮੂਤ੍ਰ ਧਾਰੀ (ਮਲ ਮੂਤ੍ਰ ਦੇ ਸਾਜੇ ਦੇਹ ਦੀ ਲਿੰਬਾ ਪੋਚੀ ਵਾ ਪਾਲਨਾ ਪੋਖਨਾ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ ਫਿਕਰ ਜਿਨਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਕਰਕੇ ਮੰਨਣ ਕਾਰਣ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ) ੬ ਨਿਰਮਲ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ (ਭੈੜੀਆਂ ਵਾਸਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁਡਾਕੇ ਅਪਨੇ ਪੰਨੇ ਪਾ ਲਿਆ ਵਾ ਸ਼ੁਧ ਆਤਮਾਂ ਬਣਾ ਲਿੱਤਾ ਹੈ ॥

੭ ਜਿਨਾਂ ਨੇ (ਇਵੇਂ ਹੀ) ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਚੋ ਸੱਚ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ੮ ਮਾਤ ਜੋਨੀ ਵਿਚ ਔਣ ਤੋਂ (ਭਾਵ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਭਟਕਨੋਂ) ਛੁੱਟਕੇ ਅਗੇ ਲਈ ੯ ਅਜੋਨਿ ਭਏ = ਅਜਨਮੇ ਬਣ ਗਏ ਹਨ, (ਅਰੁ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਅਪਣੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਲ ਕਰਕੇ) ੧੦ ਕਾਲ ਤੋਂ (ਮੌਤ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣੋ = ਮਰਣੋਂ) ਅਕਾਲ ਕੈ = ਮਰਣ ਰਹਿਤ ਬਣਾਕੇ ੧੧ (ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਉਨਾਂ ਨੂੰ) ਅਮਰ ਪਦ = ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਇਸਥਿਤੀ ਵਾ ਨਾਸ਼ ਰਹਿਤ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗਤੀ [ਮੁਕਤੀ] ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ੧੨ [ਜਿਨਾਂ ਨੇ] ਗੁਰਮਤਿ ਨੂੰ ਸਤਿ ਕਰਕੇ [ਮੰਨਯਾ] ਵਾ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਸਤਿ (ਸਤਯਾ = ਬਲ] ਕਰਕੇ, ੧੩ (ਗੁਰਸਿਖ) ਹਉਮੈ (ਹੰਕਾਰ ਵਾਲੀ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਖੋਇ-ਗੁਵਾਕੇ ੧੪ ਹੋਇ ਰੇਨੁ = ਧੂਲੀ ਸਮਾਨ ਨਿੰਮਰਤਾਈ ਦੇ ਧਾਰਣ ਵਾਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ੧੫ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ (ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਅੰਤਰ ਵਰਤੀ ਉਤਪਤਿ ਇਸਥਿਤੀ ਅਰੁ ਸੰਘਾਰ ਕਰਤਾ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਅਸਥਾਨ) ਅਰੁ ਤ੍ਰਿਬੇਣੀ (ਇੜਾ ਪਿੰਗਲਾ ਸੁਖਮਣਾ ਰੂਪ ਪ੍ਰਾਣ ਧਾਰਾਂ ਦੇ ਮਿਲੌਣੀ ਅਸਥਾਨ) ਨੂੰ ਉਲੰਘਕੇ ਪਿੰਡ ਮੰਡਲੋਂ ਅਰੁ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਦੀ ਹੱਦੋਂ ਪਾਰ ਹੋਕੇ ੧੬ ਆਪ ਰੂਪ ਹੋਏ ਸਭ ਦੇ ਆਪੇ ਸਰੂਪ (ਪਰਮ ਤੱਤ) ਨੂੰ ੧੭ ਚੀਨੇ ਹੈ (ਪਛਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹ)॥

੧੮ ਜਾਤ ਪਰਥ ਕੀਹ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਤਿ ਬਚਨ ਰੂਪ ਮੰਨਕੇ (ਗੁਰਮੁਖ) ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਖਤ੍ਰੀ ਆਦ ਵਰਨ ਭਾਵੋਂ ਛੁਟ ਕੇ ਅਬਰਨ (ਵਰਣ ਆਸ਼ਰਮ ਦੇ ਅਭਿਮਾਨ ਤੋਂ ਰਹਤ) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹ, ੧੯ ਡਰ ਨੂੰ ੨੦ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ੨੧ ਤੇ ਭਰਮ (ਸੰਸੇ) ਨੂੰ ੨੨ ਪਰੇ ਸਿੱਟਕੇ ੨੩ ਨਿਰਭੈ ਪਦ (ਮੁਕਤ ਪਦਵੀ) ਵਿਖੇ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੨੪ ॥

ਇਸੇ ਵਾਰਤਾ ਨੂੰ ਪੁਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨਃ-

੧ ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿਕਰ ੨ ਅਧਮ ੩ ਅਸਾਧ ਸਾਧ ੪ ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿਕਰ ਜੰਤ ਸੰਤ ੫ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੬ ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿਕਰ ਅਬਿਬੇਕੀ ਹ੍ਵੈ ਬਿਬੇਕੀ ੭ ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿਕਰ ਕਾਮ ੮ ਨਿਹਕਾਮ ਹੈ ॥ ੯ ਗੁਰ੍ਮਤਿ ਸਤਿਕਰ ਅਗਯਾਨੀ ੧੦ ਬ੍ਰਹਮ ਗਯਾਨੀ ੧੧ ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿਕਰ ੧੨ ਸਹਜ ੧੩ ਬਿਸ੍ਰਾਮ ਹੈ ॥ ੧੪ ਗੁਰਮਤਿ

ਸਤਿਕਰ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਭਏ ੧੫ ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿਕਰ ੧੬ ਨਿ-ਹਚਲ ਧਾਮ ਹੈ ॥ ੨੫ ॥

ਅਰਥ:- ੧ ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ (ਗੁਰਉਪਦੇਸ਼) ਨੂੰ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਵਾ ਗੁਰਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ (ਧਾਰਣ ਕੀਤਾ) ਉਹ–੨ ਅਧਮ = ਪਾਂਬਰ--ਨੀਚ ਨਿੰਦਤ ਕਰਮੀ, ੩ ਅਸਾਧ—ਭੈੜੇ ਭੀ ਚਾਹੇ ਸਨ ਸਾਧ = ਭਲੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਪੁਰਖ ਬਣ ਗਏ(ਜੀਕੂੰ ਕਿ ਬਾਲਮੀਕ ਧਾੜਵੀ ਅਰੁ ਅਜਾਮਲ, ਭੀਲਨੀ ਆਦ ਦੇ ਨਾਮ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ), ੪ ਗੁਰਮਤਿ ਨੂੰ ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਅਥਵਾ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਸਤਿਆ ਕਰਕੇ, ੫(ਜਿਹੜੇ ਬਾਲਮੀਕ ਸੁਪੱਚ ਜੇਹੇ ਭੰਗੀ) ਜੰਤ (ਨੀਚ ਜੰਤੂਆਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਦਰਜੇ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਸਨ ਉਹ ਭੀ) ਸੰਤ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਹੋ ਗਏ ਵਾ ਸੰਤ ਨਾਮ (= ਪ੍ਰਸਿੱਧ) ਹੋਏ ॥

੬ ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਅਬਿਬੇਕੀ (ਬਿਬੇਕ--ਵੀਚਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਮੂਰਖ) ਲੋਕ ਭੀ ਬਿਬੇਕੀ(ਵੀਚਾਰਵਾਨ)ਸਜਾਣੇ ਬਣ ਗਏ, ੭ ਅਰੁ ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਨੂੰ ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਕਾਮ = ਕਾਮਨਾਂ ਕਰਕੇ ਗ੍ਰਸੇ ਹੋਏ ਕਾਮੀ ਲੋਕ ੮ ਨਿਹਕਾਮ (ਨਿਸ਼ ਕਾਮਤਾ ਵਾਨ) ਕਾਮਨਾ ਰਹਿਤ = ਵੈਰਾਗੀ ਪੁਰਖ ਬਣ ਗਏ ॥

੯ ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਅਗਜਾਨੀ (ਅਗਜਾਨ = ਮਾਯਾ, ਅਵਿਦਜਾ) ਦੇ ਅਧੀਨ ਵਰਤਨ ਵਾਲੇ ਬੇ ਸਮਝ ਲੋਕ ੧੦ ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨੀ = ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਜਾਨਣ ਹਾਰੇ (ਮਨ ਬੁਧੀ ਆਦਕਾਂ ਦੀ ਗੰਮਤਾ ਤੋਂ ਭੀ ਪਾਰ ਪਰਮ .ਤੱਤ ਨੂੰ ਸਮਝਨ ਵਾਲੇ) ਹੋ ਗਏ, ਤੇ ੧੧ ਗੁਰਮਤਿ ਨੂੰ ਸਤਿ ਕਰਕੇ ੧੨ ਸਹਜ (ਸ੍ਵਰੂਪ) ਗਜਾਨ ਸਰੂਪ (ਉਕਤ) ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਖੇ ੧੩ ਬਿਸ਼੍ਰਾਮ (ਚੈਨ–ਟਿਕਾਉ–ਇਸਥਿਤੀ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਏ—ਵਾ ਸਹਜੇ ਹੀ (ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ) ਓਨਾਂ ਨੇ ਜਿਸ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ਓਸ ਵਿਖੇ ਇਸਥਿਤ ਹੋਗਏ (ਅਨੁਭਵ ਸੰਪੰਨ ਬਣ ਗਏ) ॥

੧੪ (ਇਸ ਪਕਾਰ) ਗੁਰਮਤਿ ਨੂੰ ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਉਹ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਜੀਉਂਦੇ ਜੀ ਹੀ ਮੈਂ ਮੇਰੀ—ਮੋਹ ਮਮਤਾ) ਦਿਆਂ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਏ—ਵਾ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿਖੇ ਵਸਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਅੰਦਰਲੇ ਨੂੰ ਵਾਹਗੁਰੂ ਪ੍ਰਾਇਣ ਕਰਕੇ ਅਲੇਪ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਬਣ ਗਏ ੧੫ ਤੇ ਇਸੇ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਸਤਜਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਮੁਕਤ ਧਾਮ = (ਬ੍ਰਹਮ ਪਦ) ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਭਾਵ ਵਾਲੀ ਇਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ੧੬ ਨਿਰਮਲ (ਇਕ ਰਸ–ਅਡੋਲ) ਟਿਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ ਇਕ ਵਾਰ ਇਸ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਸਦਾ ਲਈ ਮੁੜ ਇਸ ਤੋਂ ਚਲਾਯਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ) ॥ ੬੨

ਉਸੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁੜ ਵਿਸਤਾਰਦੇ ਹਨ:—

੧ ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿਕਰ ੨ ਬੈਰ ੩ ਨਿਰਬੈਰ ਭਏ ੪ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰ ੫ ਸਰਬ ਮੈ ਜਾਨੇ ਹੈਂ ॥ ੬ ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿਕਰ ਭੇਦ

ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਮਹਤ

੬ ਨਿਰਬੇਦ ਭਏ ਦੁਬਿਧਾ ੭ ਬਿਧਾ ਨਿਖੇਧ ੯ ਖੇਦ ਬਿਨਸਾਨੇ ਹੈਂ ॥੧੦ ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿਕਰ ਬਾਇਸ ੧੧ ਪਰਮ ਹੰਸ ੧੨ਗਜਾਨ ਅੰਸ ਬੰਸ ੧੩ ਨਿਰਗੰਧ ੧੪ ਗੰਧ ੧੫ ਠਾਨੇ ਹੈਂ ॥੧੬ ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿਕਰ ਭਰਮ ਖੋਏ ਆਸਾ ਮੈਂ ਨਿਰਾਸ ਹ੍ਵੈ ੧੭ਬਿਸ੍ਵਾਸ ੧੮ ਉਰ ਆਨੇ ਹੈ ॥ ੨੬ ॥

ਅਰਥ:-੧ ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿ ਕਰਕੇ ੨ ਵੈਰ (ਵਿਰੋਧ) ਕਰਣੋਂ ਨਿਰਵੈਰ (ਮਿਲਾਪੜੇ) ਸੁਭਾਵ ਵਾਲੇ ਬਣ ਗਏ- ੩ (ਕ੍ਯੋਂਕਿ ਇਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ)੪ਪੂਰਣ (ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ) ਬ੍ਰਹਮ (ਬਜਾਪੇ ਹੋਏ) ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਵਸਤੂ ਦੇ ਪ੍ਰਛੇਦ(ਭਿੰਨ ਭੇਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਇਕ ਰਸ ਰਮੇ ਹੋਏ) ਗੁਰੂ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਨੂੰ ੫ ਸਰਬ ਮੈਂ (ਸਰਬ ਸਰੂਪੀ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਅਥਵਾ) ਸਭ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਵਿਖੇ (ਸਭ ਦਾ ਆਪਾ ਰੂਪ ਕਰਕੇ) ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ ॥

੬ ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਭੇਦ ਭਾਵ (ਦ੍ਵੈਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਵੱਲੋਂ ,ਨਿਰਭੇਦ ਪਾਠਾਂਤਰੇ: ਨਿਰਬੇਦ = ਵੈਰਾਗ ਸੰਪੰਨ (ਅਦ੍ਵੈਤ ਦਰਸ਼ੀ, ਭਏ)—ਹੋਗਏ ਅਥਵਾ ਫੁੱਟ (ਭੇਦ) ਪੌਣ ਵਾਲੀ ਬਾਣ ਨੂੰ ਤਜਾਗਕੇ—ਨਿਰਭੇਦ (ਮਿਲੌਨੀ ਵਿਚ ਵਰਤਨ ਵਾਲੇ) ਬਣ ਗਏ,-ਅਰੁ ੭ ਅਮੁਕਾ ਕਾਰਜ ਕਰਣਾਂ ਧਰਮ ਹੈ ਤੇ ਅਮੁਕਾ(ਫੁਲਾਨਾ) ਅਧਰਮ ਰੂਪ ਏਸ ਭਾਂਤ ਦੇ ਬਿਧੀ ਨਿਖੇਧ ਰੂਪਾ ਵੀਚਾਰ ਦੀ ੮ ਦੁਬਿਧਾ(ਕਲਪਨਾਂ) ੯ ਦਾ ਖੇਦ (ਦੁਖ) ਸੰਤਾਪ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾਹੈ ॥

੧੦ ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਬਾਇਸ (ਕਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਮੈਲਾ ਫੋਲਨ ਯਾ ਕੂੜ ਬੋਲਨ ਵਾਲੀਆਂ ਵਾਦੀਆਂ ਦੇ) ਚੱਲਨ ਨੂੰ ਤਜਾਗ ਕੇ ੧੧ ਪਰਮ ਹੰਸ(ਦੁਧ ਪਾਣੀ ਦਾ ਨਿਤਾਰਾ ਕਰਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਮੋਤੀ ਭਖਣ ਹਾਰੇ) ਪਰਮ ਬਿਬੇਕੀ [ਨਿਰਮਲ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲੇ ਬਣ ਗਏ-ਪਰਮ ਹੰਸ ਭੀ ਉਹ ਕਿ ਜਿਨਾਂ ਦੀ ੧੨ ਅੰਸ [ਸੰਤਾਨ = ਨਸਲ] ਹੀ ਪਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਗਜਾਨ ਸੰਪੰਨ ਪ੍ਰਗਟਦੀ ਹੈ, ਓਨਾਂ ਦੀ ਬੰਸ (ਗੁਰਸਿਖੀ)ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਪਾ ਗਏ–ਜਿਸ ਕਰਕੇ ੧੩ ਸੁਗੰਧੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨਿਰਗੰਧ (ਕੀਰਤੀ ਹੀਨ) ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ੧੪ ਗੰਧ (ਸੁਗੰਧੀ) ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕੀਰਤੀ ਵਾਨ ੧੫ ਠਾਨੇ (ਬਣਾਏ ਗਏ)—(ਜਿਹਾ ਕਿ ਸਿੰਬਲ, ਕਿੱਕਰ, ਟਾਹਲੀ, ਆਦਿ ਨਿਰਗੰਧ ਬਿਰਛ (ਭੀ) ਚੰਨਣ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਸੁਗੰਧਵਾਨ ਬਣ ਜਾਯਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥

੧੬ ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਭਰਮ (ਅਮੁਕਾ ਕੰਮ ਨਾਂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਔਹ ਹਾਨੀ ਹੋਜਾਊ, ਫੁਲਾਨੀ ਰੀਤ ਭੁਲਾ ਧਰਮ ਦੀ ਨਾਂ ਪਾਲੀ ਤਾਂ ਆਹ ਉਪਦ੍ਰਵ ਆਨ ਵਰਤੂ,ਇਹ ਭਰਮ ਚਿਤੀ–ਸੰਸਿਆਂ ਵਿਚ ਗਰਕੀ ਰਹਣ ਦੀ ਵਾਦੀ) ਖੋਹ (ਗੁਵਾ) ਦਿੱਤੀ, ਅਤੇ ੧੭ ਆਸਾਂ ਉਮੈਦਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸੰਸਾਰੀ ਧੰਦਿਆਂ ਵਿਖੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ

ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਮਹੱਤਵ

ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਵਾਕੂੰ ਗੁਜ਼ਾਰਨੋਂ) ਨਿਰਾਸ ਹੋਕੇ (ਭਾਵ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਸਾਰੀ ਉਮੈਦਾਂ ਨੂੰ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਤ੍ਯਾਗਕੇ, । ੧੯ ਇਹ ਬਿਸ੍ਵਾਸ (ਭ੍ਰੋਸਾ=ਨਿਸਚਾ) ਉਰ (ਹਿਰਦੇ) ਅੰਦਰ ਲੈ ਆਂਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਸਹਜੇ ਹੋਤਾ ਜਾਇ ਸੁ ਹੋਇ । ਕਰਣੈਹਾਰੁ ਪਛਾਣੈ ਸੋਇ" ॥ ੨੬ ॥

੪੩ ਪਿਛਲੀ ਬਾਰਤਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਪਸ਼ਟ ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਮੁੜ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ:-

੧ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿ ਕਰ ਸਿੰਬਲ ੨ਸਫਲ ਭਏ ੩ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿਕਰ ਬਾਂਸ ਮੈਂ ਸੁਗੰਧ ਹੈ ॥ ੪ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿਕਰ ਕੰਚਨ ਮਨੂਰ ਭਏ ੫ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿਕਰ ਪਰਖਤ ਅੰਧ ਹੈ ॥ ੬ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿਕਰ ਕਾਲ ਕੂਟ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ ੭ਕਾਲ ਮੈਂ ੮ਅਕਾਲ ਭਏ ੧੦ਅਸਥਿਰ ੯ਕੰਧ ਹੈ ॥ ੧੧ਗੁਰਮਤਿ ਸੱਤਿਕਰ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਭਏ ੧੨ਮਾਯਾ ਮੈ ੧੩ਉਦਾਸ ੧੪ਬਾਸ ਬੰਧ ੧੫ਨਿਰਬੰਧ ਹੈ ॥ ੨੭ ॥

ਅਰਥ-੧ ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਸਿੰਬਲ=ਪ੍ਰਪੰਚੀ ਭਾਵੇਂ (ਦਿਖਾਵੇ ਦੇ ਪਾਜ ਮਾਤ੍ਰ ਪਸਾਰੇ ਵਾਲੇ ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ ਪਲਟਕੇ)-੨ ਸਫਲ ਭਏ (ਫਲਦਾਰ ਬਣ ਗਏ) ਭਾਵ ਕਰਣੀ ਵਾਲੇ ਹੋ ਗਏ। ਤੇ-੩ ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਵਾਂਸ ਸਮਾਨ ਅਭਿਮਾਨੀਆਂ ਵਿਚ ਭੀ ਸੁਗੰਧ ਹੋਗਈ (ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਦੀ ਪਾਹ ਨਾਲ ਨਿਰਅਭਿਮਾਨਤਾ ਧਾਰ ਲਈ ਤੇ ਚਿਕਨੀਆਂ ਚੋਪੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਵਾਦੀ ਨੂੰ ਤ੍ਯਾਗ ਦਿੱਤਾ) ॥

੪ ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਕੰਚਨ ਹੋਗਏ ਮਨੂਰ ਤੋਂ-ਭਾਵ ਊਰਾ ਮਨ (ਉਨ-ਤਾਈਆਂ ਨਾਲ ਭਰ੍ਯਾ ਮਨ) ਸ਼ੁੱਧ (ਨਿਰਮਲ) ਦਿਬ੍ਯ ਤੇਜ ਵਾਲਾ (ਸੂਰਨ ਵਤ) ਬਹੁ ਮੁੱਲਾ ਬਣ ਗਿਆ, ੫ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿ ਕਰਕੇ, ਅੰਧ (ਅੰਨ੍ਹੇ) ਵਿਵੇਕ ਵੀਚਾਰ ਰੂਪ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਭੀ-ਪਰਖਤ-ਪਰਖਨ ਲਗ ਪਏ (ਤੱਤ ਮਿਥ੍ਯਾ ਭਾਵੀ ਸੱਚ ਝੂਠ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਣ ਵਾਲੇ) ਪਰਖਊਏ ਹੋ ਗਏ ॥

੬ ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿ ਕਰਕੇ, ਕਾਲਕੂਟ ਪ (ਵਿਹੁ, ਭੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਮਿੱਠੀ) ਹੋਜਾਂਦੀ ਹੈ-ਭਾਵ ਕੌੜ ਗੰਦਲ ਵਾ ਨਿੰਮ ਵਾਕੂੰ ਕੁੜਤਨ ਭਰੀ ਬੋਲੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਗੀ ਮਿੱਠੀ ਹੋਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ੭ ਕਾਲ ਮੈਂ (ਕਾਲ ਦੇ ਮੂੰਹ ਆਏ ਰਹਿਣੋਂ) ੮ ਅਕਾਲ (ਅਮਰ) ਹੋਗਏ ਅਰ ੯ ਕੰਧ (ਸ਼ਰੀਰ) (ਕੁੜਤਨ ਦੀ ਵਿਹੁ ਨਾਲ ਸੜਦੇ ਰਹਿਣੋਂ-ਛੇਤੀ ਮੌਤ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਣੋਂ ਬਚਕੇ) ੧੦ ਅਸਥਿਰ (ਅੱਟਲ=ਬਹੁ ਹੰਢਣਾਂ=ਚਿਰਜੀਵੀ) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥

੧੧ ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਏ, ਤੇ ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ, ੧੨ ਮਾਯਾ ਰੂਪ ਸੰਸਾਰ ਵਾ ਮੇਰ ਤੇਰ ਆਦਿ ਪਸਾਰੇ ਪਸਾਰਨੋਂ, ੧੩ ਉਦਾਸ (ਉਪ੍ਰਾਮ) ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ੧੪ ਬਾਸ ਬੰਧ=ਬਾਸਨਾਂ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਨ ਹਾਰਿਆਂ ਬੰਧਨਾਂ (ਸੰਸਾਰੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਾ ਝੁਰਹਿਆਂ ਦੇ ਲਗਾਉ ਲਪੇਟਾਂ) ਤੋਂ ੧੫ ਨਿਰਬੰਧ-ਬੰਧਨ

ਰਹਿਤ ਹੋਏ ਛੁਟੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥ ੨੭ ॥

ਵੀਚਾਰ:–

ਕੌੜੇ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲਾ ਹਿਤੂਆਂ ਸਨੇਹੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਪਜਾਰੋਂ ਸਖਣਾ ਬਣਾਈ ਜਾਣ ਕਰ ਮਾਨੋਂ ਸਦਾ ਕਾਲ ਦੇ ਮੂੰਹ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ॥–॥

ਜਿਸ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਐਸਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਦੇ ਹਨ:--

੨ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ ੧ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਸੰਧਿ ਮਿਲੇ ੩ਸਸਿ ੪ਘਰ ਸੂਰ ੫ਪੂਰ ੬ਨਿਜ ਘਰ ਆਏ ਹੈਂ ॥ ੭ਉਲਟ ਪਵਨ ਮਨ ਮੀਨ ੮ਤ੍ਰਿਬੇਨੀ ੯ਪ੍ਰਸੰਗ ੧੦ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਉਲੰਘ ੧੧ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਸਮਾਏ ਹੈਂ ॥ ੧੩ਤ੍ਰਿਗੁਨ ਅਤੀਤ ੧੨ਚਤੁਰਥ ਪਦ ਗੰਮਿਤਾਕੈ ੧੪ਨਿਝਰ ਅਪਾਰ ਧਾਰ ਅਮਿਅ ਚੁਆਏ ਹੈਂ ॥ ੧੫ਚਕਈ ੧੬ਚਕੋਰ ੧੭ਮੋਰ ੧੮ਚ੍ਰਾਤ੍ਰਿਕ ੧੯ਅਨੰਦ ਮਈ ੨੧ਕਦਲੀ ਕਮਲ ਸੋ ਬਿਮਲ ਜਲ ੨੦ ਛਾਏ ਹੈਂ ॥ ੨੮ ॥

ਅਰਥ:--੧. ਗੁਰੂ ਅਰ ਸਿੱਖ ਦੀ ਸੰਧਿ (ਜੋੜ) ਮਿਲ (ਜੁੜ) ਪੈਣ ਤੇ–੨ ਸ਼ਬਦ (ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਮ ਦੀ ਸਹਜ ਧੁਨੀ) ਵਿਖੇ ਸੁਰਤਿ ਦੀ ਲਿਵ ਲਗਦੀ ਹੈ, (ਇਉਂ ਕਰਕੇ ਕਿ ਜਦ)* ੩ ਸਸਿ (ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ=ਖਬੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਣ ਧਾਰਾ) ੪ ਘਰ ਸੂਰ (ਸੂਰਜ ਸੁਰ–ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਣ ਧਾਰਾ ਦੇ ਘਰ ਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਇਹੀ ਉਲਟਕੇ–ਭਾਵ ਸੂਰਜ ਸੁਰ ਚੰਦ੍ਰਮੇ ਦੇ ਘਰ। ੫ ਪੂਰ (ਪੂਰਣ) ਆਨ ਭਰੀਵੇ, ਤਾਂ ੬ (ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਮਨ) ਨਿਜ ਘਰ (ਅਪਣੇ ਅਸਲੀ ਟਿਕਾਣੇ) ਆਤਮ ਪਦ ਵਿਖੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥

(ਇਹ ਉਲਟਾਇਆ ਇਸਭਾਂਤ ਜਾਂਦਾ ਹੈਕਿ ਮੱਛੀ ਵਾਕੂੰ ਜਲ ਦੇ ਸ੍ਰੋਤ ਉਪਰ ਪਹੁੰਚਨ ਖਾਤਰ ਜੀਕੂੰ ਉਹ ਪ੍ਰਵਾਹ ਉਲਟਾ ਪਕੜਕੇ ਚਲਦੀ ਤੇ ਥਾਹ ਨਾਂ ਪਾਕੇ ਮੁੜ ਔਂਦੀ ਅਰ ਫੇਰ ਉਂਵੇ ਹੀ ਪਿਛਾਹਾਂਨੂੰ ਉਲਟਾ ਮੋੜਾ ਖਾਂਦੀ ਹੋਈ ਬਾਰਬਾਰ ਐਸਾ ਹੀ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤੀਕੂੰ ਹੀ)

੭ ਸੋ ਮਨ (ਮੱਛ) ਨੂੰ ਪੌਣ ਦੀ ਧਾਰਾ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਆਸਰੇ (ਉਕ੍ਰ) ਧਾਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਸਾਰ ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਦੀ ਆਵਾ ਜਾਈ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤਾਈ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ੮ ਸੱਜੀ ਖੱਬੀ ਸੁਰ ਜੇਹੜੇ ਟਿਕਾਣੇ ਸੁਖਮਣਾਂ (ਨਾੜੀ) ਦੇ ਘਾਟ ਉਪਰ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀਆਂ

---

*"ਘਰਿ" ਦੇਹਲੀ ਦੀਪਕ ਵਤ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਅਰਥ ਵਿਚ ਐਉਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਏ–"ਸਸਿ ਘਰ ਸੂਰ"=ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਘਰ ਸੂਰਜ ਅਰ "ਸੂਰ(ਸੂਰਜ) ਘਰ ਸਸਿ" (ਚੰਦ) ਜਦ ਆਪੋ ਵਿਚ (ਉਲਟ ਪਲਟ ਕੇ) ਆਨ ਭਰੀਵਨ ॥

ਹਨ ਓਸ ਤ੍ਰਿਬੇਣੀ ਦੇ ਟਿਕਾਣੇ ਜਾ ੯ ਪ੍ਰਸੰਗ (ਸਬੰਧ=ਪਹੁੰਚ–) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਰੁ ੧੦ ਫੇਰ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਪੁਜ, ਓਸਨੂੰ ਭੀ ਉਲੰਘਕੇ ੧੧ ਸ਼ਾਂਤ ਸਰੋਵਰ ਨਾਮੀ ਸੁਖ ਸਾਗਰ (ਸੁਖ ਸਮੁੰਦਰ ਰੂਪ ਸੁੰਨ ਪਦ) ਅਫੁਰ ਪਦ ਸਰੂਪ ਚੌਥੇ ਧਾਮ ਵਿਖੇ ਜਾ ਸਮੌਂਦਾ ਹੈ ॥

੧੨ ਜਦ ਇਉਂ ਚੌਥੇ ਪਦ (ਤੁਰੀਆ ਪਦ) ਵਿਖੇ ਰੰਮਤਾ ਕੈ=ਪਹੁੰਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ੧੩ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ(ਰਜੋ ਸਤੋ ਤਮੋ ਅਰੁ ਇਨਾਂ ਦੇ ਬਲ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਣ ਹਾਰੀਆਂ ਜਾਗ੍ਰਤ ਸੁਪਨ ਸੁਖੋਪਤ ਰੂਪ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਬੇਗ ਤੋਂ ਹੋਣ ਹਾਰਿਆਂ ਅਸਰਾਂ) ਤੋਂ ਅਤੀਤ=ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਕਿ ੧੪ ਨਿਝਰ ਝਰਨੇ [ਫੁਹਾਰੇ=ਝਲਾਰ] ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੀ, ਅਪਾਰ ਧਾਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਇਸਦੇ ਅੰਦਰ ਚੋ ਆਯਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ॥

੧੫ (ਸੂਰਜ ਦੀ ਗਤੀ ਸਾਧ ਲੈਣ ਕਰਕੇ) ਚਕਵੀ ਵਤ, ਤੇ ੧੬ (ਚੰਦ੍ਰ ਸੁਰ ਨੂੰ ਸਾਧ ਕੇ) ਚਕੋਰ ਸਮਾਨ, ੧੭ ਅਰ (ਸ਼ਬਦ ਧੁਨੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੋਯਾ) ਮੋਰ ਵਾਕੂੰ, ਤਥਾ ੧੮ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰਾ ਦੇ ਚੋਣ ਕਾਰਣ) ਚਾਤ੍ਰਿਕ=ਪਪੀਹੇ ਸਮਾਨ, ੧੯ ਆਨੰਦ ਮਈ (ਆਨੰਦ ਰੂਪਿਣੀ) ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਮਾਣਦਾ ਹੋਇਆ, ੨੦ ਐਸ ਤਰਾਂ ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਕਿ ੨੧ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਵਿਖੇ ਕੌਲ ਤਥਾ ਕੇਲਾ ॥੨੮॥

ਕੇਲੇ ਤੇ ਕੌਲ ਅੰਦਰ ਇਤਨੀ ਹੱਦ ਦਰਜੇ ਦੀ ਚਿਕਨਾਹਟ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਜੀਕੂੰ ਜਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਤੀਕੂੰ ਹੀ ਗੁਰਮਤ ਵਿਖੇ ਦ੍ਰਿੜ ਹੋਏ ਗੁਰਮੁਖ (ਗਯਾਨੀ) ਨੂੰ ਏਹ ਸੰਸਾਰ ਭੀ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਸੌਂਦਿਆਂ ਭੀ ਲਿਪਾਇਮਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ:--

84 ੨ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ ੧ਗੁਰੁ ਸਿੱਖ ਸੰਧਿ ਮਿਲੇ ੩ਪੰਚ ਪਰਪੰਚ ਮਿਟੇ ੪ਪੰਚ ਪਰਧਾਨੇ ਹੈਂ॥ ਭਾਗੈ ੬ਭੈ ਭਰਮ ੫ਭੇਦ ੭ਕਾਲ ਅਉ ਕਰਮ ਖੇਦ ੮ਲੋਗ ਬੇਦ ਉਲੰਘ ੯ਉਦੋਤ ਗੁਰ ਗਯਾਨੇ ਹੈਂ ॥ ੧੦ਮਾਯਾ ਅਉ ਬ੍ਰਹਮ ੧੨ਸ਼ਮ ੧੧ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਪਾਰ ੧੩ਅਨਹਦ ਰੁਣਝੁਣ ਬਾਜਤ ਨੀਸਾਨੇ ਹੈਂ ॥ ੧੪ਲੀਨ ਮਨ ਮਗਨ ੧੫ਗਗਨ ਜਗ ਮਗ ਜੋਤਿ ੧੭ਨਿੱਝਰ ਅਪਾਰ ਧਾਰ ੧੬ਪਰਮ ੧੮ਨਿਧ ਨੇ ਹੈਂ ॥ ੨੯ ॥

ਅਰਥ:-੧ਗੁਰੂ ਅਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੰਧਿ (ਜੋੜ) ਮਿਲਿਆਂ- ੨ ਸਬਦ ਵਿਖੇ ਸੁਰਤਿ (ਸ਼ਰੀਰ ਅੰਦਰ ਅੰਗ ਅੰਗ, ਰੋਮ ਰੋਮ, ਦੀ ਸੁਰਤ ਰਖਣ ਕਰਕੇ ਚੇਤਨ ਕਲਾ–ਆਤਮ ਸੱਤਾ ਸਰੂਪਿਨੀ-ਅੰਤ੍ਰਯਾਮੀ ਦੀ ਜੋਤ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਨੀ ਅੰਦਰ ਸੰਕੇਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸੁਰਤਿ ਨਾਮ ਨਾਲ ਹੀ ਉਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ–ਸੋ ਉਕਤ ਸੁਰਤਿ)ਦੀ ਲਿਵ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਭਾਵ ਆਪਾ, ਸ਼ਬਦ ਵਿਖੇ ਮਗਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੩ (ਜਿਸ ਕਰਕੇ) ਪੰਚ ਪਰਪੰਚ=ਪੰਜਾਂ ਤਤਾਂ ਦਾ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਪਸਾਰਾ (ਸੰਸਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲਾ) ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਣੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਅਰ ੪ ਪੰਚ+ਪਰ+ਧਾਨੇ ਹੈ=ਪੰਚ(ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਮੋਹ ਅਹੰਕਾਰ)+ਪਰੇ (ਦੂਰ) +ਧਾਨੇ (ਨੱਠ ਜਾਂਦੇ ਹਨ) ਭਾਵ ਇਨਾਂ ਦਾ ਬਲ ਸਮੂਲਚਾ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥

੫ (ਨਾਲ ਹੀ) ਭਰਮ (ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਆਪਾ ਸਮਝਨ ਵਾਲੀ ਭੁੱਲਨਾਂ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ) ਭੇਦ ਅਤੇ ੬ ਭੇਦ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਹਰ ਭਾਂਤ ਦੇ ਭੈ [ਡਰ=ਹਾਨ, ਲਾਭ; ਜਸ ਅਪਜਸ ਵਾ ਜਨਮ ਮਰਣ ਆਦਿ] ਭੀ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ (ਨਿਵਰਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ) ਹਨ ੭ ਅਰੁ [ਐਸਾ ਹੀ] ਕਾਲ (ਦਿਸ਼ਾ,ਯੋਗਨੀਆਂ, ਨਖਤ੍ਰ ਵਾ ਗ੍ਰਹਿ ਆਦਿਕਾਂ)ਤੋਂ ਤਥਾ ਕਰਮ (ਸੰਚਿਤ=ਪੂਰਬਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਅਗੇ ਲਈ ਫਲ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਣ ਵਾਲੇ,ਅਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਜਨਮ ਵਿਚ ਤੀਬਰ ਬਾਸਨਾਂ ਦੇ ਬੇਗ ਕਾਰਣ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਕ੍ਰਿਯਮਾਨ ਕਰਮ ਤਥਾ ਪ੍ਰਾਰਬਧ-ਭੋਗਦਿਆਂ ਵਰਤ ਰਹੀਆਂ ਘਟਨਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣਹਾਰੀਆਂ ਚਿੰਤਾ ਆਦਿਕ)ਦੇ ਖੇਦ(ਕਲੇਸ਼) ਭੀ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।(ਭਾਗੇ-ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਭ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੈ)੮(ਅਤੇ ਇਵੇਂ ਹੀ) ਲੋਕਾਚਾਰ ਵਾ ਬੇਦ ਆਚਾਰ ਰੂਪ (ਲੌਕਿਕ ਬੈਦਿਕ ਰੀਤਾਂ ਰਸਮਾਂ ਦੀਆਂ) ਸਜਾਣਪਾਂ ਤੋਂ ਉਲੰਘ (ਉਪ੍ਰਾਮ ਹੋ) ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ (ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ) ੯ ਗੁਰ ਗਜਾਨੇ ਉਦੋਤਿ ਹੈ=ਬ੍ਰਹਮਗਜਾਨ ਉਦੇ (ਪ੍ਰਗਟ) ਹੋ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। (ਗੁਰੂ ਨਾਮ ਵਡੇ ਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਭੀ ਬੜੇ ਅਰਥ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸਮ ਅਰਥ ਬੋਧਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਅਰ ਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਯਾਯ ਵਾਚੀ ਸ਼ਬਦ ਜਾਣਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਰਥ ਬ੍ਰਹਮ ਲਏ ਹਨ)।

੧੦ ਮਾਯਾ ਔਰ ਬ੍ਰਹਮ (ਜੋ ਦੋ ਨਜ਼ਾਰੇ ਨਜ਼ਾਰੇ ਨਾਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਖਣ ਵਿਚ ਔਂਦੇ ਹਨ) ੧੧(ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰਿਣੀ ਪੂਰਬ ਕਥਨ ਕੀਤੀ ਕਮਾਈ ਸਾਧਦਿਆਂ) ਦਸਮ ਦੁਆਰੋਂ ਪਾਰ ਸੁਰਤ ਦੇ ਲੰਘ ਜਾਣ ਕਾਰਣ-੧੨ ਸਮ (ਸਮਤਾ ਭਾਵ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇਕ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ) ਭਾਵ ਅਧਯਸ੍ਤ ਰੂਪ-ਕਲਪਿਤ-ਮਾਯਾ ਆਪਣੇ ਅਧਿਸ਼੍ਰਾਨ ਸਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਖੇ ਲੀਨ ਹੋਕੇ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ ਸਮਾਨ ਸੱਤਾ ਦਾ ਹੀ ਵਰਤਾਰਾ ਵਰਤ ਜਾਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ)ਜਦਕਿ ੧੩ ਅਨਹਦ ਧੁਨੀ ਦਾ ਰੁਣ ਝੁਣਕਾਰ(ਜੈ ਜੈਕਾਰ) ਗੱਜਦਾ ਹੋਇਆ ਇਸ ਉੱਚ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਦਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਥਵਾ ਅਨਹਦ ਧੁਨੀ ਦੇ ਨਗਾਰੇ (ਨਿਸ਼ਾਨੇ) ਬਾਜਤ (ਵੱਜ ਪਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ)।

੧੪ (ਗੱਲ ਕੀਹ ਕਿ ਇਸ ਅਗੰਮੀ ਧੁਨੀ ਦੀ ਤਾਰ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਸੁਰਤਿ) ਉਨਮਨ(ਉਤਕੰਠਿਤ ਹੋਈ) ਤੀਬਰ ਉਤਸਾਹ ਸੰਪੰਨ ਹੋਈ ਮਗਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ-ਵਾ ਉਨਮਨੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਦ ਕਿ ੧੫ ਗਗਨ (ਆਕਾਸ਼=ਸੁੰਨ=ਅਫੁਰ) ਮੰਡਲ ਵਿਖੇ ਜਗ ਮਗ ਜਯੋਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਾਖਯਾਤ-ਕਾਰਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ੧੬-੧੯ਪਰਮ ਨਿਧਾਨ(ਮਹਾਨ ਨਿਧੀਨ।

ਦਾ ਅਮਰਤਾਨ] ਰੂਪ ੧੭ ਦਿਬਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਅਪਾਰ ਧਾਰਾ ਇਕ ਰਸ ਸੁਵਿਆ ਕਰਦੀ (ਇਸਨੂੰ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਬਖਸ਼ਿਆ ਕਰਦੀ) ਹੈ॥ ੨੯॥

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਉਕਤ ਅਨੁਭਵੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮਾਨੋ ਕ੍ਰਿਤਗਜਤਾ (ਅਹਿਸਾਨ ਮੰਦੀ) ਸੂਚਨ ਕਰੋਂਦੇ ਹਨ:-

੪੬ ੧ਗ੍ਰਿਹ ਮਹਿ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਹ੍ਵੈ ਪਾਯੋ ਨ ਸਹਜ ਘਰ ੨ਬਨ ਬਨਵਾਸ ਨ ਉਦਾਸ ਫਲ ਪਾਯੋ ਹੈ ॥ ੩ਪੜ ਪੜ ਪੰਡਿਤ ਨ ਅਕਥ ਕਥਾ ਵਿਚਾਰੀ ੪ਸਿਧਾਸਨ ਕੈ ਨ ਨਿਜ ਆਸਨ ਦ੍ਰਿੜਾਯੋ ਹੈ॥੫ਜੋਗ ਧਯਾਨ ਧਾਰਨ ਕੈ ਨਾਥਨ ਨ ਦੇਖੇ ਨਾਥ ੬ਜੱਗ ਭੋਗ ਪੂਜਾ ਕੈ ਨ ੭ਅਗਹੁ ਗਹਾਯੋ ਹੈ॥੮ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਸੇਵ ਕੈ ਨ ੯ਅਹੰ-ਮੇਵ ਟੇਵ ਟਾਰੀ ੧੦ਅਲਖ ੧੧ਅਭੇਵ ੧੨ਗੁਰੂ ਦੇਵ ਸਮਝਾਯੋ ਹੈ ॥ ੩੦ ॥

ਅਰਥ:-੧ (ਗ੍ਰਿਹ ਧਰਮ ਦੀ ਪਾਲਨਾਂ ਕਰਣ ਹਾਰੇ) ਗ੍ਰਿਹ ਮੈਂ (ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਗ੍ਰਿਹ ਧਰਮੀ) ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਤਾਂ ਹੋਏ ਪਰ ਸਹਜ ਘਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾਂ ਹੋਈ-ਭਾਵ ਜਿਸ ਅਗੰਮ ਪੁਰੇ ਨੂੰ 'ਗਗਨ' ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਉਪਰ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ ਦੇ ਦਸਮ ਦ੍ਵਾਰ ਨੂੰ ਭੇਦਨ ਕਰਕੇ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਅੰਤ੍ਰਯਾਮੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਸਾਥ ਹੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਆਪਣਾ ਨਿਵਾਸ ਅਸਥਾਨ ਥਾਪਿਆ ਸੀ ਉਹ ਸਹਜ ਘਰ ਨਾਂ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਕੀਹ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਹੋਏ?-੨ ਅਰੁ ਐਸਾ ਹੀ ਬਨ (ਉਜਾੜ ਬੀਆਬਾਨ)ਵਿਖੇ ਵੱਸਨ ਵਾਲਿਆਂ ਹੋਕੇ ਭਾਵ ਬਨਵਾਸੀ ਬਣਕੇ ਉਦਾਸੀ ਧਾਰੇ ਦਾ ਫਲ (ਉਤ+ਆਸ) ਉੱਚੀ ਆਸਾ ਦਾ ਫਲ ਰੂਪ ਸਮੂਹ ਆਸਾਂ ਉਮੈਦਾਂ ਤੋਂ ਉਚੀ ਆਸ਼ਾ (ਮੋਖ ਦੀ ਆਸਾ ਦਾ ਫਲ) ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਗਯਾਨ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ।

੩ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ (ਬੜੇ ੨) ਪੰਡਤ ਬਣ ਗਏ ਪ੍ਰੰਤੂ ਅਕਥ ਕਥਾ (ਬਾਣੀ ਦੀ ਗੰਮਤਾ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਕਥਾ ਦਾ ਕਥਨਾ) ਉਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਨਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ੪ ਅਤੇ ਇਵੇਂ ਹੀ ਸਿੱਧਾਂ ਵਾਲੇ ਆਸਨ ਕੀਤੇ ਯਾ ਸਿੱਧੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਣ ਵਾਲੀ ਇਸਥਿਤੀ ਸਾਧੀ, ਪਰ ਨਿਜ ਆਸਨ (ਆਤਮ ਪਦ ਵਿਖੇ ਇਸਥਿਤੀ)ਦ੍ਰਿੜ (ਪ੍ਰਪੱਕ) ਨਾਂ ਕੀਤੀ॥

੫ ਧਾਰਣਾਂ (ਅੰਦਰ ਖ਼ਾਸ ਖ਼ਾਸ ਸੁਰਤ ਦੇ ਟਿਕੌਣ ਵਾਲਿਆਂ ਟਿਕਾਣਿਆਂ ਉਪਰ ਧਾਰਣਾ ਕਰ ਕਰਕੇ) ਜੋਗ (ਜੋੜਨ ਵਾਲੇ) ਧਯਾਨ ਭੀ ਨਾਥਾਂ ਨੇ ਸਿੱਧ ਕੀਤੇ ਪਰ ਨਾਥ (ਮਾਲਕ ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਦਾ) ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਨਾਂ ਹੀ ਆਯਾ,੬ (ਅਤੇ ਇਸੇਪ੍ਰਕਾਰ)ਯਗਯ

(ਦੇਵਤਿਆਂ ਪ੍ਰਥਾਇ ਹੋਮ) ਕਰ ਕਰਕੇ, ਵਾ ਭੋਗ (ਬ੍ਰਹਮ ਭੋਜ ਆਦਿ) ਕਰਕੇ ਅਥਵਾ ਦੇਵਤਾ ਪੂਜਨ (ਠਾਕਰ ਪੂਜਾ ਆਦਿ) ਕਰ ਕਰਕੇ ੭ ਅਗ੍ਰਹ= ਨਾਂ ਗ੍ਰਿਹਣ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ-ਪਕੜ ਵਿਚ ਔਣੋਂ ਬਾਹਰਾ (ਬੁਧੀ ਆਦ ਦੇ ਗਜਾਨ ਤੋਂ ਪਰ ਬਾਹਰਾ) ਨਾਂ ਗ੍ਰਿਹਣ ਹੋ ਸਕਿਆ-ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭੀ ਐਉਂ ਨਾਂ ਜਾਨਿਆਂ ਜਾ ਸਕਿਆ॥

੮ ਦੇਵੀਆਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਭੀ ਭਗਤ ਬਣ ਬਣ ਕੇ ਸੇਵਾ(ਅਰਾਧਨਾ ਕੀਤੀ) ਪ੍ਰੰਤੂ ੯ ਅਹੰਮੇਵ (ਮੈਂਹੀ ਹਾਂ) ਐਸੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤੀਸਮਾਰਖਾਂ ਮੰਨਨ ਵਾਲੀ ਕੁਬੁਧੀ ਦੀ ਟੇਵ ਖੋਟੀ ਬਾਣ) ਨਾਂ ਹੀ ਟਾਰੀ (ਟਾਲੀ) ਜਾ ਸਕੀ। ਤਾਤਪ੍ਰਜ ਕੀਹ ਕਿ ਅਜੇਹੇ ਅਜੇਹੇ ਸਮੂੰਹ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧ ਸਾਧਕੇ(ਜਫਰ ਜਾਲਕੇ) ਜਿਸਦੇ ਮਰਮ ਨੂੰ ਸਮਝਨ ਬੁਝਨ ਵਾਸਤੇ ਅਨਗਿਣਤ ਲੋਕ ਹਾਰ ਥੱਕੇ, ੧੦ ਉਸ ਅਲਖ [ਲਖਤਾ ਤੋਂ ਪਾਰ] ਅਰੁ ੧੧ ਅਭੇਵ=ਆਪਣਾ ਮਰਮ ਜਣੌਣੋ [ਅਗੰਮ] ਸਰੂਪ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਗੁਰੂ ਨੂੰ ੧੨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ [ਅਸਾਨੂੰ ਯਥਾਵਤ] ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ-ਸਾਖਿਆਤ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ॥ ੩੦ ॥

ਸਹਜ ਸਰੂਪੀ ਇਸਥਿਤੀ:-

੧ਤ੍ਰਿਗੁਨ ਅਤੀਤ ਚਤੁਰਥ ਗੁਨ ਗੰਮਿਤਾ ੨ਪੰਚ ਤਤ ਉਲੰਘ ਪਰਮ ਤੱਤ ਵਾਸੀ ਹੈ ॥ ੩ਖਟ ਰਸ ਤਿਆਗ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਭਏ ਪੂਰ ੪ਸੂਰ ਸਪਤ ੫ਅਨਹਦ ਅਭਜਾਸੀ ਹੈ ॥ ੬ਅਸਟ ਸਿਧਾਂਤ ੭ਭੇਦ ਨਾਥਨਕੇ ੮ਨਾਥ ਭਏ ੯ਦਸਮ ਸਥਲ ਸੁਖਸਾਗਰ ਬਿਲਾਸੀ ਹੈ ॥ ੧੦ਉਨਮਨ ਮਗਨ ਗਗਨ ਹੈ ਨਿਝਰ ਝਰੈ ੧੧ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ ੧੨ਗੁਰੁ ਪਰਚੈ ੧੩ਉਦਾਸੀ ਹੈ ॥ ੩੧ ॥

ਅਰਥ:-੧. ਤ੍ਰਿਗੁਨ ਅਤੀਤ=ਰਜੋ ਤਮੋ ਸਤੋ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ (ਜੋ ਸਦੀਵ ਕਾਲ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਰਹਟ ਦੀਆਂ ਟਿੰਡਾਂ ਵਤ ਹੇਰਾ ਫੇਰੀ ਦਾ ਗੇੜ ਲਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ,ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਛਿਣ ਛਿਣ ਵਿਚ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੁਭਾਵ ਵਿਖੇ ਉਲਟਮ ਪਲਟਮ ਦਸ਼ਾ ਵਰਤਦੀ ਰਿਹਾ ਕਰਦੀਹੈ,ਇਸ ਅਦਲਾਬਦਲੀਤੋਂ)ਅਤੀਤ= ਉਪਰਾਮ ਹੋਕੇ ਭਾਵ ਅਡੋਲ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲੇ ਬਣਕੇ-ਅਥਵਾ ਏਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਚਿੱਤ ਬਿਰਤੀਆਂ ਦੇ ਤਰਥੱਲ ਨੂੰ ਨਿਵਾਰਣ ਕਰਕੇ-ਸ਼ਾਂਤ ਮਨ ਵਾਲੇ) ਹੋਕੇ (ਹੇ ਗੁਰਮੁਖ!) ਚੌਥੇ ਗੁਣ ਰੂਪ ਅਫੁਰ ਭਾਵ (ਅਚਿੱਤ ਦਸ਼ਾ) ਵਿਖੇ ਗੰਮਤਾ ਪਹੁੰਚ) ਕੇ=ਕਰੀਦੀ (ਪਾਈਦੀ) ਹੈ, (ਅਤੇ ਇਉਂ ਚਉਥੇ ਪਦ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ)-੨ ਪੰਚ ਤੱਤ=ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਰਚੇ ਹੋਏ ਦੇਹ ਨੂੰ ਉਲੰਘ(ਟੱਪ)ਜਾਈਦਾ ਹੈ(ਭਾਵ ਦੇਹ ਅਧਜਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ,ਅਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇਹ ਅਧਜਾਸ ਰਹਿਤ ਹੋਣ ਉਪ੍ਰੰਤ) ਪਰਮ ਤੱਤ ਵਿਖੇ ਨਿਵਾਸ ਕਰਣ ਵਾਲੇ ਬਣ ਜਾਈਦਾਹੈ-ਅਰਥਾਤ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਮੇਲ(ਸੰਘਾਤ)

ਟਣ ਦੇਖ ਪਰ

ਰੂਪ ਜੜ੍ਹ ਦੇਹ ਨੂੰ ਤੱਤ (ਸੁਰਜੀਤ ਭਾਵੀ) ਬਣਾਕੇ ਦਿਖਲਾਨ ਵਾਲਾ ਇਨਾਂ ਤੋ ਪਰੇ ਏਨਾਂ ਦਾ ਸਾਖੀ ਸਰੂਪ ਪਰਮ ਤੱਤ (ਚੈਤੰਨ) ਓਸ ਵਿਖੇ ਇਸਥਿਤੀ ਵਾਲੇ ਬਣ ਜਾਈਦਾ ਹੈ॥

੩ (ਪ੍ਰੰਤੂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਅਤੀਤ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਅਵਸ਼ਕ ਹੈ ਕਿ) ਖਟ ਰਸ (ਮਿਠੇ, ਕੌੜੇ, ਕਸੈਲੇ, ਸਲੋਨੇ, ਖੱਟੇ ਅਰ ਚਰਪਰੇ) ਸੁਆਦਾਂ ਦੀ ਚਾਟ ਨੂੰ ਤਯਾਗ ਦੇਵੇ ਕਯੋਂਕਿ ਇਨਾਂ ਦੇ ਤਯਾਗਯਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕੀਦਾ ਹੈ-੪ (ਅਰੁ ਐਸਾ ਹੀ) "ਪੂਰ ਸੁਰ ਸਪਤ"=ਸੱਤ ਸੁਰਾਂ ਜੋ ਰਾਗਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨ,ਇਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਭੀ (ਕੰਨ੍ਹਾਂ) ਨੂੰ ਪੂਰ ਦੇਵ-ਭਾਵ ਰਾਗ ਨਾਦ ਦੀ ਚਾਟ ਵਾ ਕੰਨ ਰਸ ਵੱਲੋਂ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪੂਰ (ਬਸ ਬਸ=ਤੋਬਾ) ਕਰੇ,ਤਾਂ ੫-ਅਨਹਦ (ਅੰਤਰ ਸਬਦ) ਦੀ ਧੁਨੀ ਦਾ ਅਭਯਾਸੀ ਹੋਇਆ ਜਾ ਸਕੀਦਾ ਹੈ॥

੬ (ਹਾਂ ਵਿਦਿਤ ਰਹੇ ਕਿ ਰਸਾਂ ਦਾ ਤਯਾਗ ਕਰਕੇ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਸਾਖਯਾਤ ਕਰਕੇ ਸਬਦ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦਾ ਅਭਯਾਸ ਰੂਪ ਯਤਨ ਭੀ ਸਿਧੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪੱਤ ਕਰਣ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ-ਸੋ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਇਸ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਅਭਯਾਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਬਲਕਿ)ਅਸ਼ਟ "ਸਿਧਾਂਤ ਭੇਦ"=ਅਠਾਰਾਂ ਸਿਧੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਠਾ ਮਹਾਂ ਸਿਧੀਆਂ ਦਾ (ਭਾਵ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਹੀ)ਅੰਤ ਕਰਕੇ(ਖਹੜਾ ਛੱਡਕੇ),ਅਰੁ * ੭"ਨਾਥਨ ਕੋ ਭੇਦ"=ਨੌਂ ਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਥਾਂ (ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ) ਨੂੰ ਭੇਦ ਕੇ (ਭਿੰਨ ਕਰਕੇ)-ਇਨਾਂ ਦਾ ਦਲ ਤੋੜਕੇ ੮ ਨਾਥ ਭਏ=ਏਨਾਂ ਦਾ ਸੁਆਮੀ (ਨੱਥਨ ਵਾਲਾ) ਬਣ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ੯ ਦਸਮ ਸਥਲ (ਦਸਮੇ ਦੁਆਰ ਵਿਖੇ) ਸੁਖ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ (ਅਲਖ ਅਪਾਰ) ਭਗਵੰਤ ਵਿਖੇ ਬਿਲਾਸੀ (ਆਨੰਦ ਮਾਨਣ ਵਾਲਾ) ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥

(ਇਉਂ ਕਰਕੇ) ੧੦ ਗਗਨ ਮੰਡਲ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿਖੇ ਉਨਮਨ=ਉਤ-ਸਾਹਿਤ ਹੋਯਾ ਵਾ ਉਨਮਨੀ ਭਾਵ ਵਿਖੇ ਇਸਥਿਤ ਮਗਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਨਿਝਰ ਝਰਨਾ [ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ] ਝਰਨ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ੧੨ ਜਿਸਨੂੰ ਛਕਦਾ ਹੋਇਆ ਸਹਿਜ ਸਰੂਪ ਵਿਖੇ ਸਮਾਧਿ (ਇਸਥਿਤੀਵਾਨ ਹੋਇਆ) ੧੩(ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ) "ਗੁਰੁ ਪਰਚੈ" "ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰ ਨਾਹੀਂ ਭੇਦ"-ਬਚਨ ਅਨੁਸਾਰ) ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਵਿਖੇ ਪਰਚਿਆ (ਲਿਵਲੀਨ) ਰਹਿੰਦਾ,੧੨ ਉਦਾਸੀ-ਸੰਸਾਰ ਵਿਖੇ ਵਰਤਦਾ ਭੀ (ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਵਾ) ਉਪ੍ਰਾਮ (ਅਟੰਕ=ਅਲੇਪ) ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥ ੩੧ ॥

ਪੂਰਬ ਉਕਤ ਸਹਜ ਸਮਾਧੀ ਵਿਖੇ ਇਸਥਿਤ ਪੁਰਖ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਦੇ ਮੁੜ ਕਥਨ ਕੀਤੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਹੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

੧ਦੁਬਿਧਾ ਨਿਵਾਰ ੨ਅਬਰਨ ਹ੍ਵੈ ਬਰਨ ਬਿਖੈ ੩ਪਾਂਚ ਪਰਪੰਚ ਨ ੪ਦਰਸ ਅਦਰਸ ਹੈ॥ ੫ਪਰਮ ਪਾਰਸ ਗੁਰੁ ੬ਪਰਸ

*"ਭੇਦ"-ਸ਼ਬਦ ਦੇਹਲੀ ਦੀਪਕ ਵਤ ਹੈ।

ਪਾਰਸ ੮ਭੁਏ ਕਨਿਕ ੭ਅਨਿਕ ਧਾਤ ੯ਆਪਾ ਅਪਰਸ ਹੈ॥ ੧੦ਨਵਦੁਾਰ ਪਾਰ ੧੧ਬ੍ਰਹਮਾਸਨ ਸਿੰਘਾਸਨ ਮੈਂ ੧੨ਨਿਝਰ ਝਰਨ ੧੪ਰੁਚਤ ਨ ੧੩ਅਨਰਸ ਹੈ॥ ਗੁਰ ਸਿਖ ਸੰਧਿ ਮਿਲੇ ੧੫ਬੀਸ ੧੬ਇਕ ਈਸ ੧੭ਈਸ ੧੮ਅਨਹਦ ਗਦ ਗਦ ੧੯ਅਭਰ ੨੦ਭਰਸ ਹੈ॥ ੩੨॥

ਅਰਥ—੧ (ਸਹਜ ਸਮਾਧੀ ਵਿਖੇ ਇਸਥਿਤ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ)ਦੁਬਿਧਾ-ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਨਿਵਾਰ [ਨਿਵ੍ਰਿਤ] ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ—੨ ਅਰੁ ਬਰਨ[ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਖਤ੍ਰੀ ਵੈਸ਼ ਸ਼ੂਦਰ ਆਦਿ] ਵਿਖੇ [ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ] ਹੁੰਦਾ ਭੀ ਉਹ ਅਬਰਨ [ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਦਿ ਵਰਨ—ਤਥਾ ਆਸ਼ਰਮ ਦੇ ਅਭਿਮਾਨ ਰਹਿਤ]—ਭਾਵ ਜਾਤੀ ਗੋਤਰ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਅਧ੍ਯਾਸ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੩ ਉਸਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ(ਸੰਕਲਪ) ਵਿਖੇ ਪਾਂਚ=ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਪਰਪੰਚ—ਪਸਾਰਾ,ਨ=ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ[ਅਰਥਾਤ]੪ ਦਰਸ [ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਯ=ਸਮੂਹ ਦੇਖਣ ਯੋਗ ਪਦਾਰਥ] ਅਦਰਸ=ਅਦ੍ਰਿਸ਼੍ਯ ਰੂਪ [ਧ੍ਯਾਨ ਤੋਂ ਓਹਲੇ] ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ,ਭਾਵ ਸੁਖੁਪਤੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਖੇ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੰਸਾਰ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ—ਇਸੇਤਰ੍ਹਾਂ ਗ੍ਯਾਨ ਮਈ ਲਿਵ ਵਿਚ ਸਮੂਲਚੀ ਦ੍ਵੈਤ ਦਾ ਅਭਾਵ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ॥

੫ ਇਹ ਦਸ਼ਾ ਜਦ ਹੀ ਕਿ ਪਰਮ ਪਾਰਸ [ਅਪਨੀ ਸੰਗਤ ਰੂਪ ਮਹਾਂਨ ਉਤਮ ਸਪਰਸ਼ ਦ੍ਵਾਰੇ ਸਾਖਿਆਤ ਪਾਰਸ ਹੀ ਬਨਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ] ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਰਸ [ਪਰਸਿਆ]—ਭਾਵ ਆਪਾ ਭੇਟਿਆ, ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੀਕੂੰ ੬ ਪਰਸ (ਨਾਲ ਲਗਕੇ) ਪਾਰਸ ਦੇ,—੭ ਅਨਿਕ ਧਾਤ [ਲੋਹਾ ਤਾਂਬਾ ਪਿਤਲ ਆਦਿ], ੮ ਭਏ ਕਨਿਕ=ਹੋ [ਬਣ] ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਸ੍ਵਰਣ ਰੂਪ [ਅਤੇ ਜਿਸ ਭਾਂਤ ਉਹ ਧਾਂਤਾਂ ਸੁੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਿਸੇ ਭਾਂਤ] ੯ ਉਕਤ ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਆਪਾ ਭੀ ਅਪਰਸ [ਹੁਣ ਅਲੇਪ ਬਣ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ]॥

੧੦ ਨੌਂ ਦੁਆਰਿਆਂ [ਅੱਖੀਆਂ, ਕੰਨਾਂ,ਨਾਸਾਂ ਦੇ ਦੋ ਦੋ—ਸਾਰੇ ਛੀ ਅਰੁ ਮੂੰਹ ਤੇ ਮਲ ਮੂਤ੍ਰ ਦੇ ਦੋਨੋਂ ਇਹ ਜੋ ਨੌਂ ਦ੍ਵਾਰੇ ਸ਼ਰੀਰ ਅੰਦਰ ਹਨ) ਇਨਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ (ਪਰੇ) ਜੋ ਦਸਮਾਂ ਦੁਆਰ ਹੈ (ਜਿਸ ਦੁਆਰਿਓਂ ਇਨਾਂ ਉਕਤ ਨਵਾਂ ਦ੍ਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਦੀ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਅਪਨਾ ਕਾਰਜ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲਈ ਸਤ੍ਯਾ—ਚਿਤੰਨਤਾ ਦਾ ਧਾਰ ਆਯਾ ਕਰਦੀ ਹੈ) ਓਸ ਵਿਖੇ—੧੧ ਬ੍ਰਹਮਾਸਨ(ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਆਸਨ ਇਸਥਿਤੀ ਦਾ—ਸਿੰਘਾਸਨ ਹੈ, ਭਾਵ "ਦਸਵੈਂ ਵਾਸਾ ਅਲਖ ਅਪਾਰੇ" ਗੁਰੂ ਬਚਨ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਣ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਹੈ (ਉਥੇ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਪੁੱਜਕੇ ਟਿਕਾਉ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ) ਜਿਥੇ ਕਿ ੧੨ ਇਕ ਰਸ ਝਰਨਾ ਝਰਦਾ

(ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਪਾਨ ਕਰਣ ਲਈ, ਇਸਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਛਕਦੇ ਹੋਏ ਮੁੜ ੧੩ ਅਨਰਸ (ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਸੁਆਦ) ਵਿਖਜਾਂ ਦੇ ਰਸ ੧੪ ਨ ਰੁਚਿਤ (ਏਸ ਤਾਂਈ ਨਹੀ ਭਾਇਆ ਕਰਦੇ) ॥

੧੫ ਇੱਥੇ ਪਹੁੰਚਕੇ ਹੀ ਬੀਸ=ਦਸ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ+ਪੰਜ ਪ੍ਰਾਣ+ਚਾਰ ਅੰਤਾਕਰਣ ਤੇ ਇਕ ਜੀਵ ੧੬ ਇਕ ਈਸ (ਇਕੀਸਵੇਂ) ਈਸ਼੍ਵਰ ਵਿਖੇ ਲੀਨ ਹੋਕੇ ੧੭ ਈਸ (ਈਸ਼੍ਵਰ) ਮਈ ਹੀ ਇਕੋ ਇਕ (ਏਕਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤਖ੍ਯ ਨਜ਼ਾਰਾ) ਵਰਤ ਪਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ੧੮ ਅਤ ਇਉਂ ਨਾਮ ਰੂਪ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਵਲੋਂ ਅਨਹਦ (ਬੇਹੱਦ) ਸਰੂਪੀ ਹੋ, ਗਦਗਦ=ਆਨੰਦ ਹੀ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੋਯਾ ੧੯ ਅਭਰ (ਜਨਮ ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਦੇ) ਅਤ੍ਰਿਪਤਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ੨੦ ਭਰਸ ਹੈ (ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ)। ਅਥ੍ਵਾ ਅਭਰ=ਸੰਪੂਰਣ ਸਰੀਰ ਦੇ ਰੋਮ ਕੂਪਾਂ ਪ੍ਰਯੰਤ ਭੀ ਜੋ ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਹਨ ਓਨਾਂ ਵਿਖੇ (ਛੇਕ ਛੇਕ) ਤਾਈ ਭੀ ਉਹ ਆਨੰਦ ਭਰਸ (ਭਰਪੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ) ਹੈ ॥ ੩੨ ॥

ਉਕਤ ਅਨੰਦ ਮਈ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਅਗਾਧ ਬੋਧ ਰੂਪ ਤੇ ਅਕਥ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ :-

[1]ਚਰਣ ਕਮਲ ਭਜ [2]ਕਮਲ ਪ੍ਰਗਾਸ ਭਏ [3] ਦਰਸ ਦਰਸ [4]ਸਮ ਦਰਸ ਦਿਖਾਏ ਹੈਂ ॥ [5] ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਅਨਹਦ ਲਿਵ ਲੀਨ ਭਏ [6]ਉਨਮਨ ਮਗਨ [7] ਗਗਨ ਪੁਰ ਛਾਏ ਹੈਂ॥ [8] ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਬਸ ਹੋਇ [9]ਬਿਸਮ ਬਿਦੇਹ ਭਏ [10]ਅਤਿ ਅਸਚਰਜ ਮੈਂ [11]ਹੇਰਤ ਹਿਰਾਏ ਹੈਂ॥ [12]ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ ਮਹਿਮਾ[13] ਅਗਾਧ ਬੋਧ [14] ਅਕਥ ਕਥਾ [15]ਬਿਨੋਦ ਕਹਿਤ ਨ ਆਏ ਹੈਂ ॥੩੩॥

ਅਰਥ:-੧-ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਨੂੰ ਭਜ (ਅਰਾਧਨ ਕਰਣ ਕਰਕੇ ਅਥਵਾ ਕਮਲ ਸਮਾਨ ਅਲੇਪ-ਅਸੰਗ ਹੈ ਚਰਣ (ਚਲਨ=ਸੁਭਾਵ) ਜਿਸ ਨਿਰੰਕਾਰ (ਨਿਰਾਕਾਰ) ਦਾ ਓਸ ਨੂੰ ਭਜ (ਧ੍ਯਾਨ ਕਰਣ ਕਰਕੇ)-੨ ਕਮਲ ਪ੍ਰਗਾਸ ਭਏ=ਰਿਦਾ ਕਮਲ ਖਿੜ ਔਂਦਾ ਹੈ-ਭਾਵ ਸੰਸਿਆਂ ਫਿਕਰਾਂ ਨਾਲ ਸਮੀਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹਿਰਦਾ (ਮਨ ਦਾ ਅਸਥਾਨ) ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਹੋ ਔਂਦਾ ਹੈ, ੩ (ਜਿਸ ਕਰਕੇ) ਦਰਸ ਦਰਸ=ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਯ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਜੋ (ਅਨੇਕ ਭਾਵੀ) ਹੈ, ਸੋ-੪ ਸਮ ਦਰਸ (ਬ੍ਰਹਮ ਦਰਸ਼ਨ ਰੂਪ) ਹੋ ਭਾਸਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਯਾ-ਚਰਣ ਕਮਲਾਂ ਦਾ ਧ੍ਯਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹਿਰਦੇ ਕਮਲ ਦੇ ਖਿੜ ਔਣ ਪੁਰ, ਦਰਸ (ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰਸਨ ਨੂੰ। ਦਰਸ (ਦਰਸਕੇ) ਦੇਖਨ ਤੇ, ਉਹ ਦਰਸਨ ਸਮ ਦਿਖਾਏ ਹੈ (ਇਕ ਰਸ ਰਮਿਆ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤਾ-ਅਨਭਉ ਹੋਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ) ॥

੫ (ਅਰੁ ਐਸਾ ਹੀ) ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ (ਅਨਹਦ ਧੁਨੀ ਸਬਦ ਦ

ਵਿਖੇ ਸੁਰਤ ਦੇ ਲਿਵਲੀਨ ਹੋਇਆਂ) ੬ (ਮਾਨੋ) ਮਗਨ (ਮਸਤ) ਹੋਕੇ, ਉਨਮਨ (ਉਤਸਾਹ ਪੂਰਬਕ—ਵਾ) ਉਨਮਨੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਖੇ, ੭ ਗਗਨ ਪੁਰ (ਚੇਤੰਨਭਵਨ =ਬ੍ਰਹਮਸਥਲ—ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਿਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਲੋਕ ਵਿਖੇ) ਛਾਏ ਹੈ (ਸ਼ੁਭਾਯਮਾਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ) ॥

੮ (ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਦੇ) ਪ੍ਰੇਮਰਸ (ਅਨੁਭਵੀ ਸ੍ਵਾਦ=ਆਨੰਦਾਕਾਰਿਤਾ) ਦੇ ਬਸ (ਅਧੀਨ) ਹੋਕੇ,੯ *ਬਿਸਮ (ਅਚਰਜ) ਹੋਇਆ ਦੇਹ ਤੋਂ ਬਿਦੇਹ (ਸ਼ਰੀਰ ਦੀ ਸੁਧ ਬੁਧ ਤੋਂ ਰਹਿਤ) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,—੧੦ (ਔਰ) ਅਤਯੰਤ ਅਸਚਰਜ ਮਈ (ਕੌਤਕੀ) ਅਵਸਥਾ ਵਿਖੇ ੧੧ (ਦੈਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਕੌਤਕ ਨੂੰ) ਹੇਰਤ=ਦੇਖਦਾ ਹੋਇਆ (ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ) ਹਿਰਾਏ ਹੈ=ਆਪੇ ਨੂੰ ਭੀ ਖੋਹ ਬੈਠਦਾ ਹੈ(ਭਾਵ ਅੰਦਰਲੇ ਬਾਹਰਲੇ ਗਯਾਨ ਸਭ ਵਿਸਿਮ੍ਰਿਤ ਹੋ ਜਾਯਾ ਕਰਦੇ ਹਨ) ॥

੧੨ (ਸੋ ਇਸਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ)ਗੁਰਮੁਖੀ ਸੁਖ ਫਲ ਦੀ ਮਹਿਮਾ (ਵਡਯਾਈ)ਅਸੀਂ ਕੀਹ ਆਖੀਏ, ੧੩ ਓਸਦਾ ਬੋਧ (ਗਯਾਨ) ਅਗਾਧ (ਨਹੀ ਗਾਹਿਆ ਜਾ ਸਕਨ ਵਾਲਾ) ਹੈ,ਤੇ ੧੪ ਓਸਦੀ ਕਥਾ (ਬਾਰਤਾ) ਚਲਾਣੀ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਅਕਥ(ਕਥਨ ਤੋਂ ਪਾਰ) ਹੈ ੧੫ ਉਹ ਬਿਨੋਦ (ਆਨੰਦ) ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਭੀ ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਨਹੀ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥ ੩੩ ॥

ਇਸ ਅਦਭੁਤ ਅਨਭਉ ਨੂੰ ਹਰ ਕੋਈ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਹ: ਕਿ ਸਤਿਗਰਾਂਦੀ ਸਿੱਖੀਨੂੰ ਧਾਰਣ ਕਰਕੇ ਦੁਰਮਤਿ ਦਾ ਤਯਾਗ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਹੀ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ ਆ ਜਾਵੇ:—

੧ ਦੁਰਮਤਿ ਮੇਟ ੨ ਗੁਰਮਤਿ ਹਿਰਦੇ ਪ੍ਰਗਾਸੀ ੩ਖੋਇਕੈ ਅਗਯਾਨ ੪ਜਾਨੇ ਬ੍ਰਹਮਗਯਾਨੇ ਹੈ॥ ੬ਦਰਸ ੫ਧਯਾਨ ੭ਆਨ ਧਯਾਨ ਬਿਸਿਮਰਨ ਕੈ ੮ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ੯ਮੋਨਿ ਬ੍ਰਤ ਪਰਵਾਨੇ ਹੈ॥ ੧੦ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਰਸਿਕ ਹ੍ਵੈ ਅਨਰਸ ਰਹਿਤ ਹ੍ਵੈ ੧੧ਜੋਤੀ ਮੈ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ੧੨ਸੋਹੰ ਸੁਰ ਤਾਨੇ ਹੈਂ॥ ੧੩ਗੁਰਸਿਖ ਸੰਧਿ ਮਿਲੇ ੧੪ਬੀਸ ਇਕ ਈਸ ਈਸ ੧੫ਪੂਰਨ ਬਿਬੇਕ ਟੇਕ ਏਕ ਹਿਯੇ ਆਨੇ ਹੈਂ ॥ ੩੪ ॥

---

*"ਬਿਸਨ"—ਪਾਠਾਂਤਰ ਹੈ। ਜੋ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਜੇ ਠੀਕ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਰਥ—"ਬਯਸਨ" ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸਦੀ ਯੋਜਨਾ ਐਉਂ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ "ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਦੇ ਵਸ ਹੋਕੇ ਬਯਸਨਾਂ (ਵਿਖਯਾਂ) ਦੀ ਚਾਟ ਵੱਲੋਂ ਬਿਦੇਹ (ਮੁਰਦੇ) ਵਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ" ॥

ਅਰਥ:- ੧- ਦੁਰਮਤਿ (ਦੂਰ ਭਾਵੀ ਮਤਿ) ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵੀ ਬੁਧੀ ਯਾ ਦੁਸ਼੍ਰਤਾ ਪ੍ਰਾਇਣ ਮਤਿ [ਦੂਖਣਾ ਰੂਸੀ-ਵਿਕਾਰੀਂ ਰਚੀ ਬੁੱਧੀ] ਨੂੰ ਮੇਟਕੇ, ਜਦ ੨-ਗੁਰਮੁਖ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹਿਰਦ ਅੰਦਰ ਗੁਰਮਤਿ (ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਿਖ੍ਯਾ) ਪ੍ਰਗਾਸੀ (ਉਜਲੇ-ਉਘੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋ ਭਾਸੀ), ੩ ਤਾਂ ਗੁਵਾ ਕੇ ਅਗ੍ਯਾਨ (ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਬੇਸਮਝੀ ਤੇ ਅਨਜਾਨਤਾ) ਨੂੰ ੪ ਜਾਨੇ-ਜਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਹ ਕੁਛ ਬ੍ਰਹਮਗ੍ਯਾਨ [ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਸ੍ਵਰੂਪ ਦਾ ਜਾਨਣਾ] ਹੈ।

੫-[ਜਦ ਇਉਂ ਜਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ,ਤਦ]ਉਸ ਸ੍ਵਰੂਪ ਨੂੰ ਧ੍ਯਾਨ ਵਿਚ ਲ੍ਯੌਂਦਾ, ਦਰਸ (ਸਾਖ੍ਯਾਤਕਾਰ-ਮਾਨੋਂ ਸਾਮਰਤਖ ਓਸੇ ਅਨਭਉ ਨੂੰ)ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ੬ ਇਸ ਸਾਖ੍ਯਾਤਕਾਰਿਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਯਾਂ-੭ ਹੋਰ ਧ੍ਯਾਨ (ਧਾਰਣੇ) ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਬੇਲੋੜੇ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ),੮ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤਿ [ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਕੁਛ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਸੁਨਣ ਅਥਵਾ ਕਹਨ] ਵਜੋਂ ੯ ਮੋਨ ਬ੍ਰਤ (ਚੁੱਪ ਦੀ ਪ੍ਰਤਗ੍ਯਾ) ਨੂੰ ਹੀ ਪਰਵਾਣ [ਕਬੂਲ] ਕਰ ਲਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਸਮੂਹ ਬਿਰਤੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਚੁਪ ਸਾਧ ਲੈਂਦਾ ਅਥਵਾ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਕੁਛ ਕਹਿਣ ਸੁਣਨ ਦੀ ਰੀਝ ਹੀ ਓਸਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਮੂਲੋਂ ਉਠ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ॥

੧੦ [ਬੱਸ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ] ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਦਾ ਰਸੀਆ ਹੋਕੇ ਤੇ ਹੋਰ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਰਸਾਂ [ਸ੍ਵਾਦਾਂ-ਖਿੱਚਾਂ] ਵੱਲੋਂ ਰਸ ਰਹਿਤ [ਫਿੱਕੇ ਦਿਲ ਵਾਲਾ] ਬਣਕੇ ੧੧ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ[ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਯਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਖੇ ਮਿਲਕੇ]ਜੋਤੀ ਮੈਂ [ਜ੍ਯੋਤੀਮਈ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ]ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ੧੨ "ਸੋਹੰ ਸੋਹੰ" - ਦੀ ਸੁਰ [ਰਟ] ਦੀ ਤਾਨ [ਤਾਰ] ਅੰਦਰੋ ਅੰਦਰ ਬੰਨ ਲਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ॥ ਭਾਵ ਅਪਨੇ ਅੰਦਰ ਓਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪ ਰੂਪ ਹੋ ਵੱਸਿਆ ਸਾਖ੍ਯਾਤ ਅਨਭਉ ਕਰਕੇ "ਸੋਈ ਮੈਂ ਹਾਂ-ਸੋਈ ਮੈਂ ਹਾਂ" ਇਹ ਰਟ ਲਗਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ॥

੧੩ [ਅਸਲ ਵਿਚ] ਗੁਰੂ ਸਿੱਖ ਦੀ ਸੰਧੀ (ਮੇਲ) ਇਸੇ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ੧੪ ਇਥੇ ਆਣ ਕੇ ਹੀ ਵੀਹਾਂ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿਚ ਵਰਤਨਹਾਰਾ ਇਹ ਲੋਕ ਤੇ ਇਕੀਸਵੇਂ ਭਾਵ ਵਿਖੇ ਵਰਤਨਹਾਰਾ ਪਰਲੋਕ [ਪਿੰਡੀ ਔਰ ਬ੍ਰਹਮੰਡੀ ਸਮੂਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ] ਈਸ [ਈਸ੍ਵਰ ਮਈ] ਹੋਣ ਦਾ ੧੫ ਪੂਰਣ ਬਿਬੇਕ [ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਗਿਆਨ] ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਹੀ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ (ਏਕਤਾ) ਦੀ ਟੇਕ [ਨਿਸਚਾ] ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਲਿਔਂਦਾ (ਧਾਰਣ ਕਰਦਾ) ਹੈ॥ ੩੪॥

ਵੀਚਾਰ

ਕਾਸ਼ੀ ਵਿਖੇ ਪੰਡਤਾਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤ ਸਿਧਾਂਤ ਉਪਰ ਸੁਨਾਣ ਅਰ ਪ੍ਰਚਾਰਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ [ਵਜੋਂ ਤਜਾ ਵੀਚਾਰ) ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਭਾਈ ਸਾਹਬ ਨੇ ਜੋ ਕੁਛ ਭੀ ਅਪਨੇ ਅੰਦਰ ਨਿਸਚੇ ਕਰ ਰਖ੍ਯਾ ਹੈਸੀ, ਓਸ ਸਮੂਹ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਮਾਨੋਂ ਭੂਮਿਕਾ (ਮੰਗਲਾ ਚਰਣ ਸਮੇਤ) ਇਸ ਅੰਕ ਪ੍ਰਜੰਤ ਆਪ ਨੇ ਵਰਨਣ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਤੇ ਅਸਲ ਚੋ ਬੂਝ

ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਉਨਾਂ ਦਾ ਹੈ ਓਹ ਅਗਲੇ ਅੰਕ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤਦੇ ਹੀ ਅਗੇ ਨੰਬਰ ।੩੫।੧। ਦਾ ਅਰੰਭ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਅਗਲੇ ਨੰਬਰ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਅਰਾਧਨ ਕਰ ਆਪ ਆਪਣੇ ਲੜੀ ਵਾਰ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦਾ ਆਰੰਭ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥—॥

ਐਹੋ ਜੇਹੇ ਉਤਮ ਗਤੀ ਪ੍ਰਦਾਤੇ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਧਰਤੀ ਮੰਡਲ ਵਿਖੇ ਇਨਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਅੰਦਰ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਐਸੀ ਪੁੱਛ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਮਾਨਵ ਰੂਪ ਹੋ ਪ੍ਰਗਟਨਾ ਵਰਨਣ ਕਰਦੇ ਹਨਃ—

[2]ਰੋਮ ਰੋਮ ਕੋਟਿ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਕੋ ਨਿਵਾਸ [1]ਜਾਸ [3]ਮਾਨਸ ਅਉਤਾਰ ਧਾਰ ਦਰਸ ਦਿਖਾਏ ਹੈਂ ॥ [4]ਜਾਕੇ ਓਅੰਕਾਰ ਕੇ ਅਕਾਰ ਹੈਂ [5]ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ [6]ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ [8]ਸਬਦ [7]ਗੁਰਸਿਖਨ [9]ਸੁਨਾਏ ਹੈਂ ॥ [10]ਜਗਯ [11]ਭੋਗ ਨਈਵੇਦ [12]ਜਗਤ ਭਗਤ ਜਾਹਿ [13]ਅਸਨ ਬਸਨ ਗੁਰ ਸਿੱਖਨ ਲਡਾਏ ਹੈਂ ॥ [14]ਨਿਗਮ ਸੇਖਾਦਿਕ ਕਬਤ [15]ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਕਰ [16]ਪੂਰਨਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰੁਸਿੱਖਨ ਲਖਾਏ ਹੈਂ ॥ ੧ ॥ ੩੫ ॥

ਅਰਥः—੧ ਜਿਸ (ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਕਰਤਾਰ) ਦੇ,੨ ਰੋਮ ਰੋਮ (ਵਾਲ ਵਾਲ) ਵਿਖੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ, ੩ (ਉਸਨੇ ਆਪ) ਮਾਨਸ ਅਉਤਾਰ (ਮਾਨੁਖੀ ਸਰੂਪ) ਧਾਰਣ ਕਰਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਖਾਇਆ ਹੋਇਆਹੈ (ਭਾਵ ਇਸ ਕਾਲ ਵਿਖੇ ਮਨੁੱਖ ਮੰਡਲ ਅੰਦਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ) ॥

੪ ਜਿਸ ਦੇ ਓਅੰਕਾਰ ਰੂਪ ਸ਼ਬਦ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਹੀ ੫ ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ (ਨਜਾਰੇ ਨਜਾਰੇ ਸਰੂਪਾਂ ਵਾਲੇ—ਅਨੰਤ)ਆਕਾਰ(ਜਗਤ—ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰੂਪ ਹੋ ਪਸਰੇ ਹੋਏ) ਹਨ, ੬ (ਓਹੋ ਹੀ ਸ੍ਵੈ) ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ (ਸ਼ੋਭਾਇਮਾਨ ਮੁਖ ਕਮਲ ਦ੍ਵਾਰੇ ੭ ਸਾਖਯਾਤ) ਗੁਰ (ਅਪਣੇ) ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ੮ ਸ਼ਬਦ (ਉਪਦੇਸ਼) —੭—੯ ਸੁਣਾਏ ਹੈ (ਸੁਣਾ ਰਹੇ ਹਨ)॥

੧੦ ਜਗਯ (ਬੇਦਾਂ ਦੇ ਕਰਮਕਾਂਡ ਦ੍ਵਾਰੇ ਨਿਰਪ੍ਰਣ ਕੀਤੀਆਂ ਰੀਤੀਆਂ ਦ੍ਵਾਰੇ ਯਗਯ—ਬ੍ਰਹਮ ਯਗਯ) ਆਦਿ ਹੋਮ ਕਰ ਕਰਕੇ ਜਿਸਨੂੰ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਅਰਾਧਦੇ ਹਨ, ੧੧ ਨਈ ਵੇਦ ਭੋਗ (ਅਨੇਕ ਭਾਂਤ ਦੇ ਭੋਗ—ਭੋਜਨ ਜੋਗ-ਮੋਹਨ ਭੋਗ ਆਦਿ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ) ਅਰਪਣ ਕਰਕੇ, ੧੨ ਜਗਤ ਵਿਚ ਭਗਤ ਜਨ (ਉਪਾਸਨਾ ਕਾਂਡ ਅਨੁਸਾਰੀ ਢੰਗਾਂ ਦ੍ਵਾਰਾ) ਜਿਸਨੂੰ (ਪੂਜਦੇ ਹਨ), ੧੩ (ਉਹੀ ਪਰਮ ਪੂਜ੍ਯ ਪਰਮਾਤਮਾ) ਅਸਨ ਬਸਨ (ਖਾਨ ਪਾਨ ਅਰੁ ਪਹਿਰਾਨ ਜੋਗ ਪਦਾਰਥਾਂ) ਆਦਿ ਦੀਆਂ (ਬਖਸ਼ਸ਼ਾਂ ਬਖਸ਼ ਬਖਸ਼ ਕੇ) ਗੁਰ ਸਿੱਖਨ (ਆਪਣਿਆਂ ਸਿੱਖਾਂ)

ਨੂੰ ਲਾਡ ਲਡੌਂਦੇ ਪਏ [ਦੁਲਾਰ ਰਹੇ] ਹਨ ॥

੧੪ ਨਿਗਮ=ਬਦ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਾ ਬੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵੇਤਾ [ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਦਿਕ], ਤਥਾ ਸੇਖਾਦਿਕ=ਸੇਸ਼ ਨਾਗ [ਪਤੰਜਲੀ] ਆਦਿਕ ਰਿਖੀ ਮੁਨੀ, ੧੫ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ [ਨ+ਇਤੀ, ਨ+ਇਤੀ=ਨਹੀਂ ਬਸ ਬਸ–ਅੰਤ ਜਿਸਦਾ] ਅਨੰਤ ਅਨੰਤ ਕਰਕੇ ਜਿਸਨੂੰ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਓਸ ੧੬ ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਨੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਹੋਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ [ਅਪਣੇ ਆਪ ਤਾਂਈ] ਲਖਾਇਆ ਹੈ ॥ ੩੫ ॥ ੧ ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਲਖਤਾ ਕਰੌਂਦੇ ਹਨ–ਉਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਦਸਦੇ ਹਨਃ--

੧ਨ੍ਰਿਗੁਨ ੫ਸਗੁਨ ੨ਕੈ ਅਲਖ ੩ਅਬਿਗਤਿ ਗਤਿ ੪ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ੬ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਹੈਂ ॥ ੭ਸਰਗੁਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਦਰਸ ਕੈ ੮ਧਿਆਨ ਰੂਪ ੧੦ਅਕਲ ਅਕਾਲ ੯ਗੁਰੂ ਸਿੱਖਨ ੧੧ਦਿਖਾਏ ਹੈਂ ॥ ੧੨ਨਿਰਗੁਣ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ੧੪ਸਬਦ ਅਨਹਦ ਧੁਨਿ ੧੩ਸਬਦ ਬੇਧੀ ਗੁਰ ਸਿੱਖਨ ਸੁਨਾਏ ਹੈਂ ॥ ੧੭ਚਰਨ ਕਮਲ ਮਕਰੰਦ ੧੫ਨਿਹਕਾਮ ਧਾਮ ੧੬ਗੁਰ ਸਿੱਖ ੧੮ਮਧੁਕਰ ਗਤਿ ੧੯ਲਪਟਾਏ ਹੈਂ ॥ ੨ ॥ ੩੬ ॥

ਅਰਥਃ–੧ ਜਿਸਦੇ ਨਿਰਗੁਣ [ਨਿਰਾਕਾਰ] ਸਰੂਪ ਨੂੰ, ੨ ਨਾ ਲਖਿਆ ਜਾ ਸਕਨ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ--ਅਲਖ ਰੂਪ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ੩ ਜਿਸਦੀ ਗਤਿ [ਗਯਾਨ] ਅਬਿਗਤਿ [ਅਬਯਕ੍ਤ=ਅਪ੍ਰਗਟ] ਸਰੂਪ ਹੈ, ਵਾ ਜਿਸਦਾ–ਅਬਿਗਤ [ਗਯਾਨ]–ਗਤਿ [ਨਿਵਿਰਤ] ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ ਬੁਧੀ ਆਦਿਕਾਂ ਦੀ ਗੰਮਤਾ ਤੋਂ ੪ ਐਸੇ ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਨੇ ਹੀ ੫ ਸਗੁਨ [ਸਰਗੁਣ--ਆਕਾਰ ਧਾਰੀ] ਹੈ (ਹੋਕੇ=ਬਣਕੇ) ੬ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ ॥

੭ ਉਸ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ (ਮਨੁਖ ਦੇਹ ਧਾਰੀ) ਸ੍ਰੀ (ਕਲਯਾਨ ਰੂਪ) ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ–ਦਰਸ (ਨੇਤ੍ਰ ਗੋਚਰ ਹੋਣ ਤੇ–ਵਾ) ਦਰਸ਼ਨ ਵਿਚ ਔਣ ਤੇ,ਜਿਨਾਂ ਨੇ, ੮ ਕੈ ਧਯਾਨ=ਕੀਤਾ ਹੈ ਧਯਾਨ ਉਨਾਂ ਦਾ (ਭਾਵ ਅਪਣੇ ਚਿੱਤ ਅੰਦਰ ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਵਸਾਇਆ ਹੈ), ਉਨਾਂ ੯ ਗੁਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ, ਅਪਣਾ ੧੦ ਅਕਲ (ਮਾਯਾ ਅਵਿਦ੍ਯਾ ਦੀਆਂ ਕਲਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਕਾਲ ਰੂਪ(ਸਤਯ ਸਰੂਪ–ਅਬਿਨਾਸੀ ਰੂਪ) ੧੧ ਦਿਖਾਇਆ (ਅਨੁਭਵ ਕਰਾਇਆ) ਹੈ ॥

ਇਸ ਭਾਂਤ ਤਾਂ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦ੍ਵਾਰੇ ਅਪਣਾ ਅਕਾਲ ਰੂਪ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਯਾ, ਤੇ ੧੨ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ੧੩ ਸ਼ਬਦ ਬੇਧੀ (ਜਿਨਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੇ ਵਿੰਨ ਦਿਤਾ ਹੈ--ਜਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ

ਸ਼ਬਦ ਧਸ ਚੁਕਾ ਹੈ ਅਥਵਾ "ਬੇਦੀ" ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜੋ "ਜਾਨਣਹਾਰੇ ਸਬਦ ਦੇ (ਮਰਮੀ) ਹਨ" (ਐਸੇ) ਨਾਮ ਰਸੀਏ ਗੁਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ੧੪ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੁਣਾਕੇ (ਅਨੁਭਵ ਕਰਾਇਆ ਹੈ)॥

੧੫ (ਵਿਉਂ ਕਰਕੇ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੌਣ ਹਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ) ਨਿਹਕਾਮ ਧਾਮ (ਨਿਸ਼ਕਾਮਤਾ ਦਾ ਮੰਦਿਰ–ਵਾ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਪਦ–ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ) ਜਾਣਕੇ–੧੬ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ੧੭ ਉਨਾਂ ਦੇ ਚਰਣ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਮਕਰੰਦ (ਸੁਗੰਧੀ ਦੀ ਸਾਰ ਰੂਪ ਧੂਲੀ) ਰਜ ਨਾਲ ੧੮ ਮਧੁਕਰ ਗਤਿ (ਭੌਰੇ ਵਾਕੂੰ) ੧੯ ਲਪਟਾਇ ਹੈ (ਲੰਪਟ ਹੁੰਦੇ–ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੇ ਵਾ ਉਸ ਵਿਖੇ ਲਿਵ ਲੀਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ)॥ ੩੬॥ ੨॥

ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਆਦ ਸੰਸਥਾਂ ਦੀ ਭਵਿੱਖਤ ਨੂੰ ਤੱਕਦੇ ਹੋਏ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਅਗੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਮਾਰਗ ਪ੍ਰਵਿਰਤਨ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਵਿਉਂ ਦੱਸਦੇ ਹਨ:–

੧ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ੨ਗੁਰੁ ੩ਬੇਲ ਹ੍ਵੈ ਚੰਬੇਲੀ ੪ਗਤਿ ੫ਮੂਲ ਸਾਖਾ ਪਤ੍ਰ ਕਰ ੨ਬਿਬਿਧ ੬ਬਿਸਥਾਰ ਹੈ॥ ੭ਗੁਰਸਿਖ ਪੁਹਪ ੧੦ਸੁਬਾਸ ੯ਨਿਜ ਰੂਪ ੮ਤਾਂ ਮੈਂ ੧੧ਪ੍ਰਗਟ ਹ੍ਵੈ ੧੩ਕਰਤ ੧੪ਸੰਸਾਰ ਕੋ ਉਧਾਰ ਹੈ॥ ੧੫ਤਿਲ ਮਿਲ ੧੬ਬਾਸਨਾ ਸੁਬਾਸ ਕੋ ਨਿਵਾਸ ਕਰ ੧੭ਆਪਾ ਖੋਇ ਹੋਇ ਹੈ ਫੁਲੇਲ ਮਹਿਕਾਰ ਹੈ॥ ੧੮ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਾਰਗ ਮੈਂ ੧੯ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤ ਰੀਤਿ ੨੦ਸੰਸਾਰੀ ਹ੍ਵੈ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ੨੧ਪਰ ੨੨ਉਪਕਾਰ ਹੈ॥ ~~੩॥ ੩੭~~॥ ੫੩

ਅਰਥ:–੧ ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ੨ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸਥਾਰ ਪਾਇਆ ੩ ਚੰਬੇਲੀ ਦੀ ਬੇਲ (ਵੱਲ) ੪ ਵਾਕੂੰ, (ਭਾਵ–ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਚੰਬੇਲੀ ਦੀ ਝੁਕਕੇ ਧਰਤੀ ਉਪਰ ਆਈ ਸ਼ਾਖ ਜਿਥੇ ਭੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਧਸਕੇ ਗਡ ਜਾਂਦੀ ਹੈ-ਅਰਥਾਤ, ਦਾਬ ਰੂਪ ਧਾਰਣ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਉਥੋਂ ਹੀ) ੫ ਮੁਢ (ਜੜ੍ਹ) ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਟਾਹਣੀਆਂ ਪੱਤ੍ਰ ਆਦਿ ਦਾ ੬ ਅਨੇਕ ਤਰਾਂ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ (ਪਸਾਰਾ) ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ–ਐਸੇ ਹੀ ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਖੇ ਪਰਗਟ ਹੋ, ਜਿਥੇ ਭੀ ਮੂਲ ਲਹਿਣੇ ਜੀ ਆਦਿ ਦੀ ਰਿਦੇ ਭੂਮੀ ਵਿਖੇ ਗਡ ਗਏ (ਧਸ ਗਏ), ਉਥੇ ਹੀ ਆਪਣਾ ਨਿਜ ਭਾਵ ਰੂਪ ਮੁਢ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ (ਪੱਧਤੀ, ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਕਰਣ ਹਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਆਦਿ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਖੇ) ਸ਼ਾਖਾ ਰੂਪ ਹੋ ਪ੍ਰਵਿਰਤੇ–ਉਪ੍ਰੰਤ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਸਾਖਜਾਤ ਸਾਜੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਰੂਪ ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ ਬਾਬਾ ਬੁਢਾ ਜੀ ਵਾ ਝੰਡਾ ਬਾਢੀ ਜੀ ਆਦਿ, ਅਥਵਾ ਧੀ ਪੁਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ,

ਪਰਮ ਬ੍ਰਹਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਉਸਦਾ ਮਾਰਗ

ਸ੍ਰੀਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਆਦਿ ਤੋਂ ਸਾਜੇ ਐਸਿਆਂ(ਪ੍ਰਚਾਰਕ)ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤਸ਼ਾਖਾਂ (ਸ਼ਾਖਾਂਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਸੂਖਮ ਸ਼ਾਖਾਂ-ਟਾਹਣੀਆਂ ਪ੍ਰਗਟਾਈਆਂ)-ਇਸ ਭਾਈ ਪਾਰੋ ਜੁਲਕਾ ਵਾ ਸ੍ਰੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸਜੀ ਤਥਾ ਹੋਰ ਮੰਜੀਆਂ ਆਦਿ ਥਾਪਨ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਸਾਜਕੇ ਫੇਰ ਅਗੇ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਦ੍ਵਾਰਾ ਗੁਰ ਸਿਖ ਸੰਗਤਾਂ ਥਾਪੀਆਂ ਉਹ ਮਾਨੋ ਪੁਸ਼ਪ (ਫੁਲ) ਉਤਪੰਨ ਕੀਤੇ। ਅਰ ੮ ਤਿਨਾਂ ਵਿਚ ੯ ਨਿਜਰੂਪ-ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਦੀ ਹ। ੧੦ ਜੈਜੇਕਾਰ ਰੂਪ ਕੀਰਤੀ ਦੀ ਸੁਬਾਸ (ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬਾਸਨਾ) ਸੁਗੰਧੀ ਦੀਆਂ ਲਪਟਾਂ-ਪਸਾਰੀਆਂ, ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਇਉਂ ੧੧ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕਰਕੇ ੧੨ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਉਧਾਰ (ਕਲਜਾਣ) ੧੩ ਕੀਤਾ ੧੪ ਹੈ।

੧੫ [ਇਸ ਭਾਂਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਨੂੰ ਮਹਿਕਾਨ ਵਾਲੇ ਦੇਸੀਂ ਪ੍ਰਦੇਸੀਂ ਵੱਸਨਹਾਰੇ ਸਿਖ ਸੰਗਤਾਂ ਰੂਪ ਫੁਲਾਂ ਨਾਲ] ਤਿਲਾਂ ਦੀ ਨਜਾਈਂ ਤਹਿ ਪਰ ਤਹਿ (ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਇਕ) ਹੋਕੇ ਜੇਹੜੇ ਲੋਕ ਆਣ ਆਣ ਮਿਲੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਭੀ-੧੬ ਉਹੀ ਸੁਗੰਧੀ ਰੂਪ ਬਾਸਨਾ (ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ-ਸ੍ਰੀਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਕੀਰਤੀ) ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ-ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਸਿੱਖ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ। ੧੭ (ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਸਚ ਮੁਚ ਤਿਲਾਂ ਵਾਙੂ ਹੀ) ਆਪਾ ਗੁਵਾਕੇ (ਜਾਤੀ ਗੋਤ ਆਦਿ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਤਿਆਗਕੇ) ਫੁਲੇਲ ਵਾਂਙ [ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬਣਕੇ] ਅਗੇ ਮਹਿਕਾਰ (ਸੁਗੰਧੀ) ਨੂੰ ਪਸਾਰਨਾ ਅਰੰਭ ਦਿੱਤਾ।

੧੮ ਬਸ! ਇਉਂ ਕਰਕੇ-ਗੁਰਮੁਖੀ ਪੰਥ [ਸਿੱਖੀ ਮਾਰਗ] ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ੧੯ ਪਤਿਤ (ਪਰਮਾਰਥੋਂ ਡਿਗਿਆਂ ਵਾ ਮਨੁਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਮਹੱਤ ਤੋਂ ਡਿਗ੍ਰਿਆਂ ਸਭ) ਨੂੰ ਹੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰਣ ਵਾਲੀ ਰੀਤੀ (ਮ੍ਰਯਾਦਾ) ਨਾਲ ੨੦ ਸੰਸਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਨੂੰ ਭੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀ (ਨਿਰੰਕਾਰ ਵਾਲਾ=ਨਾਨਕ ਪੰਥੀਆ) ਬਣਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਯਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੨੧ ਅਰ ਏਹੋ ਹੀ ਪਰ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ੨੨ ਉਪਕਾਰ (ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਮਾਰਗੋਂ ਦੂਰ ਵਿਛੜਿਆਂ ਨੂੰ-ਉਪ+ਕਾਰ=ਉਸਦਾ ਸਮੀਪੀ ਬਣਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਚਾਲਾ) ਵਰਤਨਾ-ਹਰ ਇਕ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦਾ (ਵਾ ਸਿਖੀ ਮਾਰਗ) ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ। ਭਾਵ--ਜੀਵ ਮਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ ਝੰਡੇ ਹੇਠਾਂ ਲਿਆਣਾ ਅਸਾਡਾ ਪਰਮ ਧਰਮ ਹੈ ॥ ੩ ॥ ੩੭ ॥

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ) ਨੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੇ ਅਵਤਾਰ ਲੈਕੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੀ ਹਰ ਜਗਾ ਪਹੁੰਚਕੇ ਵਾਹਗੁਰੂ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਦ੍ਵਾਰਾ ਸਾਖਜਾਤ ਆਪ ਅਥਵਾ ਸਿਖਾਂ ਦ੍ਵਾਰਾ ਜੀਵਾਂ ਉਪਰ ਉਪਕਾਰ ਹੀ ਉਪਕਾਰ ਪਾਲਿਆ ਹੈ:- ਗੁਰੂ ਤੇ ਸਿ

੫੪

੧ ਪੂਰਨਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰੂ ੨ ਬਿਰਖ ਬਿਥਾਰ ਧਾਰ ੩ ਮੂਲ ੪ ਕੰਦ
੫ ਸਾਖਾ ਪਤ੍ਰ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ॥ ੬ ਤਾ ਮੈ ਨਿਜ ਰੂਪ ਗੁਰਸਿੱਖ
ਫਲ ਕੋ ਪ੍ਰਗਾਸ ਬਾਸਨਾ ੭ ਸੁਬਾਸ ਅਉ ਸ੍ਵਾਦ ਉਪਕਾਰ ਹੈ॥

੮ਚਰਨ ਕਮਲ ਮਕਰੰਦ ਰਸ ਰਸਿਕਹ੍ਵੈ ਚਾਖੇ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਸੰਸਾਰ ਕੋ ਉਧਾਰ ਹੈ ॥ ੯ਗੁਰਮੁਖ ਮਾਰਗ ਮਹਾਤਮ ਅਕਥ ਕਥਾ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਨਮੋ ਨਮੋ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥ ੪ ॥ ੩੯॥

ਅਰਥ:-੧ ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪੂਰਬ ਉਕ੍ਤ ਰੀਤੀ ਦ੍ਵਾਰੇ ੨ ਬਿਰਛ ਦੇ ਸਮਾਨ ਵਿਸਤਾਰ ਨੂੰ ਧਾਰਣ ਕਰਕੇ ੩ ਕਿਤੇ ਤਾਂ ਮੂਲ ਰੂਪ ਹੋ (ਮੂਲ ਫਲ ਉਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨਾਂ ਦੇ ਪੱਤ੍ਰ ਜੜ ਉਪਰ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਛਤ੍ਰਨ ਵਾਲਾ ਫਲ ਰੂਪ ਪਦਾਰਥ ਥੱਲੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ--ਭਾਵ ਇਉਂ ਮੁਢੋਂ ਹੀ ਆਪ ਰੂਪ ਹੋ) ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ੪ ਕਿਤੇ ਕੰਦ ਰੂਪ ਹੋ (ਸ਼ਿਵ ਨਾਭ ਰਾਜੇ ਵਰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰੇ ਅੰਦਰ ਹੀ) ਚਾਹ ਤਾਰਿਆ[ਕੰਦ ਫਲ ਧਰਤੀ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਉਗਮ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ) ਹਨ। ਅਰੁ ੫ ਕਿਧਰੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਆਦਿ ਦੇ ਅਨੇਕ ਢੰਗਾਂ ਦ੍ਵਾਰੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਤਾਰਿਆ (ਜਿਸਦੇ ਵਿਚੇ ਬਰਕਤਾਂ, ਬਖਸ਼ਸ਼ਾਂ ਬਖਸ਼ਕੇ ਵਾ ਆਪਣੇ ਉਪਰ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰਦੇ ਕਸ਼ਟ ਸਹਿ ਸਹਿਕੇ ਕੀਤੇ ਉਪਕਾਰਾਂਦਾ ਵੀਚਾਰਹੈ)।

੬ ਤਿਨਾਂ (ਐਸਿਆਂ) ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਕਿਤੇ ਨਿਜ ਰੂਪ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਫਲ ਸਰੂਪ [ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਆਦਿ ਲੈ ਸਮੂੰਹ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਆਪ ਹੀ ਹੋਕੇ] ਪ੍ਰਗਾਸ ਕਰਕੇ,ਭਾਵ ਦੂਸਰੇ ਸਰੂਪਾਂ ਵਿਖੇ ਜੋਤ ਜਗਾਕੇ ਨਿਸਤਾਰਿਆ ਅਰਥਾਤ-੭ ਸੁਗੰਧੀ ਰੂਪ ਬਾਸਨਾ ਰਸਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਖੇੜਿਆ ਅਤੇ ਸ੍ਵਾਦ [ਅਨੁਭਵ ਰਸ) ਨਾਮ ਰਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦ੍ਵਾਰੇ ਸਭ ਕਿਸੇ ਉਪਰ ਇਉਂ ਉਪਕਾਰ ਹੀ ਉਪਕਾਰ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਲਿਆ) ਹੈ।

੮ ਸਿਧਾਂਤ ਕੀਹ ਕਿ-ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਣ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਧੂਲੀ ਦੇ ਰਸ ਦਾ ਰਸਿਕ (ਰਸੀਆ-ਪ੍ਰੇਮੀ) ਬਣਕੇ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਚੱਖਿਆ ਹੈ ਉਸਦਾ ਓਨਾਂ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ (ਜਨਮ ਮਰਣ ਵਿਚ ਟੁੜ੍ਹਦੇ ਰਹਿਣ ਤੋਂ) ਉਧਾਰ [ਨਿਸਤਾਰਾ] ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ।

੯ ਇਸ ਭਾਂਤ-ਗੁਰਮੁਖ ਮਾਰਗ [ਸਿੱਖੀ ਪੰਥ] ਦੇ ਮਹਾਤਮ (ਪ੍ਰਭਾਵ) ਦੀ ਕਥਾ ਅਕਥ ਰੂਪ (ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਪਾਰ) ਹੈ।ਜਸ ਕਰਕੇ ਤਿੰਨਵਾਰ ਨੇਤ ਨੇਤ ਨੇਤ ਦੀ ਪ੍ਰਗਜਾ ਕਰਦਾ ਹੋਯਾ ਬਾਰੰਬਾਰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੀ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ॥ ੪॥੩੯॥

ਚਾਰੋਂ ਵਰਨਾਂ ਦੇ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਿਆ ਹੈਃ-

੧ਬਰਨ ਬਰਨ ੪ਬਹੁ ਬਰਨ ੩ਗੋਬੰਸ ੨ਜੈਸੇ ੬ਏਕ ਹੀ ਬਰਨ ੫ਦੂਹੇ ਦੂਧ ੭ਜਗ ਜਾਨੀਐ ॥ ੮ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਫਲ ਫੂਲ ਕੈ ੯ਬਨਾਸਪਤੀ ੧੦ਏਕੈ ਰੂਪ ਅਗਨ ੧੧ਸਰਬ ਮੈ ਸਮਾ-ਨੀਐ ॥ ੧੩ਚਤੁਰ ਬਰਨ ੧੨ਪਾਨ ਚੂਨਾ ਅਉ ਸੁਪਾਰੀ ਕਾਥਾ

੧੪ ਆਪਾ ਖੋਇ ਮਿਲਤ ੧੫ ਅਨੂਪ ਰੂਪ ਠਾਨੀਐ॥ ੧੬ ਲੋਗਨ ਮੈ ਲੋਗਾ ਚਾਰ ੧੭ ਗੁਰਮੁਖ ੧੮ ਏਕੰਕਾਰ ਸਬਦ ੧੯ ਸੁਰਤ ਉਨ-ਮਨ ੨੦ ਉਨਮਾਨੀਐ॥ ੫ ॥ ੩੯॥

ਅਰਥ:-੧ ਰੰਗ ਰੰਗ ਦੀ (ਰੰਗ ਬਰੰਗੀ=ਨਜ਼ਾਰੇ ਨਜ਼ਾਰੇ ਰੰਗਾਂ ਦੀ) ਹੋਣ ਕਰਕੇ ੨ ਜਿਸਤਰਾਂ ੩ ਗਊ ਜਾਤੀ ੪ ਬਹੁ ਬਰਨ (ਬਹੁਤ ਰੰਗਾਂ) ਦੀ ਆਖਣ ਵਿਚ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ੫ ਦੁਧ ਚੋਇਆ (ਸਭ ਦਾ ਹੀ) ੬ ਇਕੋ ਰੰਗ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ੭ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ-ਬੱਸ ਐਸਾ ਹੀ ਹਾਲ ਗੁਣ ਕਰਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਦਾ ਸਮਝੋ-ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖਤ੍ਰੀ, ਵੈਸ਼, ਅਰ, ਸੂਦਰ ਸੰਗਯਾ ਇਸੇਤਰਾਂ ਹੀ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ (ਗਊਆਂ ਦੇ ਦੁਧ ਵਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਤ੍ਯਾ ਸਭ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮਾਤ੍ਰ ਅੰਦਰ ਇਕ ਸਰੂਪ ਹੀ ਹੈ)॥

੮ ਹੋਰ ਦ੍ਰਿਸਟਾਂਤ:-ਫਲ ਫੁਲ ਆਦਿ ਦੇ ਅੱਡੋ ਅੱਡ (ਭੇਦ ਭਾਵ) ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਕਰਕੇ, ਬਨਾਸਪਤੀ ੯ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ੧੦ ਅਗਨੀ ਇਕ ਰੂਪ ਹੀ ੧੧ ਸਭ ਵਿਖੇ ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ (ਇਵੇਂ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਭ ਜੀਵ ਮਾਤ੍ਰ ਵਿਖੇ ਇਕ ਸਮਾਨ ਰਮਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ)॥

੧੨ ਪਾਨ, ਸੁਪਾਰੀ, ਚੂਨਾ ਅਤੇ ਕੱਥ-ਇਨਾਂ ਚੌਹਾਂ ਦਾ ਹੀ (ਅਡੋ ਅੱਡ) ੧੩ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਰੰਗ ਹੈ, ੧੪ ਜਦ ਆਪੋ ਵਿਚ ਮਿਲਕੇ ਆਪਾ ਗੁਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ੧੫ ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਸੁੰਦ੍ਰ-ਲਾਲ ਗੁਲਾਲ) ਰੰਗ ਬਣ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਏਹੋ ਹੀ ਹਾਲਤ ਅੱਡ ਅੱਡ ਕਰਣੀ ਕਰਮ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਅਭਿਮਾਨ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਦਿ ਚਾਰ ਵਰਣ ਯਾ ਅਨੇਕ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਕਹੇ ਜਾਣ ਦੀ ਹੈ; ਪ੍ਰੰਤੂ ਆਤਮ ਸੱਤਾ ਉਪਰ ਨਿਘਾ ਪਸਾਰਯਾਂ ਕੋਈ ਭਿੰਨ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਭਾਸਦਾ॥

੧੬ (ਸੋ ਦੁੱਧ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਕੇ ਗਊ ਜ਼ਾਤੀ ਦੀ ਏਕਤਾ ਵਤ ਅਰੁ ਅਗਨੀ ਦੀ ਨਿਘਾ ਨਾਲ ਬਨਸਪਤੀ ਦੀ ਇਕ ਰੂਪਤਾ ਨਜਾਈਂ ਤਥਾ ਲਾਲੀ ਵਾਲੀ ਇਕਾਈ ਵਿਚ ਪਾਨ ਸੁਪਾਰੀ ਆਦਿ ਦੀ ਅੱਡੋ ਅੱਡ ਦਸ਼ਾ ਦੇ ਵਿਲਯ ਹੋਣ ਸਮਾਨ-) ਲੋਕਾ ਚਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਚਾਹੇ ਲੋਕ ਨਜਾਰੇ ਨਜਾਰੇ ਹੋਣ ਪ੍ਰੰਤੂ ੧੭ ਗੁਰਮੁਖ ਭਾਵ (ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਭਾਵ) ਵਿਖੇ ੧੮ ਇਕੋ ਆਕਾਰ (ਇਕ ਸਰੂਪ) ਹੀ ਹੋ ਜਾਯਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਹਾਂ ੧੯ ਸੁਰਤਿ ਜੇਕਰ ਸਬਦ (ਗੁਰੂ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼) ਵਿਚ ਉਨਮਨ (ਉਤਕੰਠਾ ਵਾਲੀ ਬਣ ਜਾਵੇ)-ਮਗਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ੨੦ (ਇਸ ਏਕਤਾ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ) ਉਨ ਮਾਨੀਐ= ਵੀਚਾਰ ਵਿਚ ਲਯਾਂਦਾ ਯਾ ਅਨਭਉ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ॥ ੫ ॥ ੩੯॥

ਇਸੇ ਹੀ ਬਾਰਤਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰੌਂਦੇ ਹਨ:-

੨ ਸੀਂਚਤ ੧ ਸਲਲ ੩ ਬਹੁ ਬਰਨ ਬਨਾਸਪਤੀ ੪ ਚੰਦਨ

ਸੁਬਾਸ ੫ ਏਕੈ ਚੰਦਨ ਬਖਾਨੀਐ॥ ੬ਪਰਬਤ ਵਿਖੈ ਉਤਪਤ ਹੈ, ਅਸਟਧਾਤ ੭ਪਾਰਸ ਪਰਸ ਏਕੈ ਕੰਚਨ ਕੈ ਜਾਨੀਐ ॥ ੮ਨਿਸ ਅੰਧਕਾਰ ਤਾਰਾ ਮੰਡਲ ਚਮਤਕਾਰ ੯ਦਿਨ ਦਿਨਕਰ ਜੋਤ ਏਕੈ ੧੦ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ ॥ ੧੧ਲੋਗਨ ਮੈ ਲੋਗਾਚਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਏਕੰਕਾਰ ਸਬਦ ਸੁਰਤ ੧੨ਉਨਮਾਨ ੧੩ਉਨਮਾਨੀਐ ॥ ੬ ॥ ੪੦ ॥

ਅਰਥ:-੧ ਪਾਣੀ ਦੁਆਰੇ ੨ ਸਿੰਜੀ ਹੋਈ ੩ ਬਨਾਸਪਤੀ(ਘਾਹ ਤ੍ਰਿਣ ਬਿਰਛ ਬੇਲ ਆਦ) ਅਨੰਤ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ੪ ਚੰਦਨ ਦੀ ਸੁਬਾਸ (ਸੁਗੰਧੀ) ਦੁਆਰੇ ਸਿੰਚੀਂ ਜਾਕੇ ੫ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ ਚੰਨਣ ਹੀ ਕਹੀ ਜਾਣ ਲਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ॥

੬ਪਰਬਤਾਂ ਵਿਖੇ (*ਲੋਹਾ,ਤਾਂਬਾ,ਚਾਂਦੀ,ਕਲੀ,ਜਿਸਤ,ਸਿੱਕਾ,ਪਾਰਾ,ਸੋਨਾ-) ਅੱਠ ਧਾਤਾਂ ਉਪਜਿਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ੭ ਪ੍ਰੰਤੂ ਪਾਰਸ ਨੂੰ ਪਰਸਨ (ਛੋਹਨ) ਮਾਤ੍ਰ ਤੇ ਹੀ ਇਕ ਸੋਨਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਜਾਨਣ ਵਿਚ ਆਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥

੮ ਰਾਤ੍ਰੀ ਸਮੇਂ ਅੰਧਕਾਰ (ਹਨੇਰਾ ਪਸਰਨ ਸਮੇਂ) ਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮੰਡਲ [ਅਸੰਖਯਾਤ ਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਘੇਰਾ] ਚਮਤਕਾਰ ਵਿਚ ਆਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਪ੍ਰਗ-ਟਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ੯ ਪਰ ਜਯੋਂ ਹੀ ਕਿ ਦਿਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਿਨਕਰ [ਸੂਰਜ] ਦੀ ਜੋਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹੀ ਤਾਰੇ ਭੀ ਅਪਣੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਅਨੇਕਤਾਈ ਨੂੰ ਤਯਾਗਕੇ ੧੦ ਏਕੈ ਪ੍ਰਮਾਣੀਐ-ਇਕੋ ਮਾਤ੍ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਣ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ [ਭਾਵ ਏਕਤਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ] ॥

੧੧ ਬੱਸ ਇਵੇਂ ਹੀ ਬਨਸਪਤੀ, ਧਾਤੂਆਂ ਤਥਾ ਸਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਉਕਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਏਕਤਾ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣ ਸਮਾਨ ਹੀ-ਲੋਕਾਂ ਅੰਦਰ ਲੋਕਾਚਾਰੀ ਵਿਚ ਵਰਤ-ਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਭੀ ਗੁਰਮੁਖੀ ਭਾਵ ਵਿਖੇ ਏਕੰਕਾਰ (ਇਕੋ ਸ੍ਵਰੂਪ=ਗੁਰ ਸਿੱਖ) ਹੀ ਹੋ ਜਾਯਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ੧੨ ਹਾਂ ! ਇਸ ਮਰਮ ਦਾ ਉਨਮਾਨ (ਵੀਚਾਰ) ਤਦ ਪਤਾ ਲਗਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ੧੩ ਜਦ ਸ਼ਬਦ ਵਿਖੇ ਸੁਰਤ ਉਨਮਾਨ (ਉਨਮਨੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਖੇ ਆਈ ਹੋਈ-ਪਰਚੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ=ਮਗਨ) ਹੋ ਜਾਵੇ ॥ ੬ ॥ ੪੦ ॥

ਇਸੇ ਹੀ ਬਾਰਤਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਪੁਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰਮੁਖੀ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਕੇ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਸਮੇਂ ਸੰਜੋਗ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਸ਼ ਚਾਲੀ ਆਦਿਕਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਦੇ ਹਨ,ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਪੂਰਣ ਭਾਵ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਉਪਰ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਪੱਕ ਹੋਯਾ ਹੋਯਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:-

੧ਜੈਸੇ ਕੁਲ ਬਧੂ ੨ਗੁਰ ਜਨ ਮੈਂ ੪ਘੂੰਘਟ ਪਟ ੫ ਸਿਹਜਾ

---

* ਪਿੱਤਲ ਕੈਂਹ ਨੂੰ ਅਠਾਂ ਧਾਤਾਂ ਵਿਚ ਗਿਣਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਯੋਂਕਿ ਇਹ ਮਿਲਾਵਟ ਤੋਂ ਬਣੀਆਂ ਇਨਸਾਨੀ ਸ਼ਾਖਤ (ਬਣੌਟ) ਹਨ।

ਸੰਜੋਗ ਸਮੈਂ ਅੰਤਰ ਨਾ [੩]ਪੀਅ ਸੈ॥ [੬]ਜੈਸੇ ਮਣਿ ਅਛਤ [੮]ਕੁਟੰਬ ਹੀ ਸਹਤ [੭]ਅਹਿ [੯]ਬੰਕ ਤਨ [੧੧]ਸੂਧੋ [੧੦]ਬਿਲ ਪੈਸਤ ਹੈ [੧੨]ਜੀਅ ਸੈ ॥ [੧੩]ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਅਛਤ [੧੫] ਨ ਬੋਲੈ [੧੪]ਸੁਤ ਬਨਿਤਾ ਸੈ [੧੬]ਪਾਛੈ ਕੈ [੧੯]ਦੈ ਸਰਬੰਸ [੧੮]ਮੋਹ [੧੭]ਸੁਤ [੨੦]ਤੀਅ ਸੈ॥ [੨੧]ਲੋਗਨ ਮੈ ਲੋਗਾਚਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਏਕੰਕਾਰ [੨੨]ਸਬਦ ਸੁਰਤ ਉਨਮਨ ਮਨ ਹੀਅ ਸੈ ॥ ੭ ॥ ੪੧ ॥

ਅਰਥ:-੧ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੁਲਾ ਬਧੂ (ਘਰ ਦੀ ਨੂੰਹ) ੨ ਗੁਰ ਜਨ (ਜਠੇ-ਰਿਆਂ=ਵਡੇਰਿਆਂ=ਸੱਸ ਸੌਹਰੇ ਆਦਿਕਾਂ) ਵਿਖੇ, ੩ ਪੀਅ ਸੈ-ਪਤੀ ਪਾਸੋਂ ੪ ਘੁੰਡ ਦਾ ਪੜਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ੫-੩ ਸਿਹਜਾ ਸੰਜੋਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅੰਤਰ (ਪੜਦਾ-ਵਿੜ ਵਿੱਥ) ਨਹੀਂ ਰਖਦੀ ਭਰਤਾ ਕੋਲੋਂ ॥

੬ ਜਿਸਤਰਾਂ ਮਣੀ ਅਛਤ (ਮਣਕੇ ਦੇ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦਿਆਂ ਭੀ), ਅਹਿ=ਸੱਪ ੮ ਅਪਣੇ ਟੱਬਰ ਵਿਚ (ਕੋੜਮੇ ਸਮੇਤ) ੯ ਬੰਕ ਤਨ (ਟੇਢਾ ਸਰੀਰ) ਕੁੰਡਲ ਹੀ ਮਾਰੀ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ੧੦ ਬਿਲ ਪੈਸਤ (ਖੁੱਡ ਵਿਚ) ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਪੌਂਦਿਆਂ-ਧਸਦਿਆਂ ਹੋਯਾਂ ੧੧ ਸੂਧੋ (ਸੱਧਾ ਹੋਕੇ-ਸਰਲਭਾਭਾਵ ਨਾਲ) ੧੨ ਜੀਅ ਸੈ (ਇਕ ਇਕੱਲਾ ਮਾਤ੍ਰ ਹੀ) ਹੁਇ (ਹੋਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ) ॥

੧੩ (ਐਸਾ ਹੀ ਫੇਰ)-ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੇ ਅਛਤ (ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦੇ-ਭਾਵ,ਸਾਮਣੇ) ੧੪ ਪੁਤ੍ਰ (ਅਪਣੀ) ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ੧੫ ਨਹੀ ਬੋਲਜਾ ਕਰਦਾ (ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦਾ) ੧੬ ਪ੍ਰੰਤੂ-ਪਿਛੋਂ ਦੀ ੧੭ ਓਹੋ ਪੁਤ੍ਰ ਹੀ ੧੮ ਮੋਹ (ਮਮਤਾ-ਪਜਾਰ) ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਯਾ ਹੋਯਾ ੧੯ ਦਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸਰਬੰਸ ਹੀ (ਜੋ ਕੁਛ ਭੀ ਉਸਦੇ ਪਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ੨੦ ਤ੍ਰੀਮਤ ਤਾਂਈਂ ॥

੨੧ ਐਸਾ ਹੀ ਲੋਕਾਂ (ਪ੍ਰਵਾਰ ਵਾ ਭਾਈ ਚਾਰੇ ਆਦਿ) ਵਿਚ ਤਾਂ ਜੀਕੂੰ ਜੀਕੂੰ ਲੋਕਾਚਾਰੀ ਦਾ ਵਿਹਾਰ (ਵਾਹ) ਪਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੀਕੂੰ ਤੀਕੂੰ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿੰਤੂ ਵੈਸੇ ਗੁਰਮੁਖ-ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਏਕੰਕਾਰ-ਇਕ ਆਕਾਰ ਮਾਤ੍ਰ (ਨਰੋਲ ਸਿੱਖ) ਹੀ ਹੋਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਰੁ ੨੨ ਮਨ ਚਿੱਤ ਕਰਕੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਖੇ ਸੁਰਤਿ ਉਸ ਦੀ ਉਨਮਨ (ਮਗਨ ਹੋਈ) ਪਰਚੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥ ੭ ॥ ੪੧ ॥

ਗੁਰਮੁਖੀ ਮਤ ਸਭਨਾਂ ਮਤਾਂ (ਸਿਧਾਂਤਾਂ) ਤੋ ਨਜਾਰਾ ਹੈ:-

੫੮ [੧]ਜੋਗ ਵਿਖੈ ਭੋਗ [੨]ਅਰੁ ਭੋਗ ਵਿਖੈ ਜੋਗ ਜਤ [੩]ਗੁਰਮੁਖ ਪੰਥ ਜੋਗ ਭੋਗ ਸੈ ਅਤੀਤ ਹੈ॥ [੪]ਗਿਆਨ ਬਿਖੈ ਧਿਆਨ [੫]ਅਰ ਧਿਆਨ ਵਿਖੈ ਬੇਧੇ ਗਿਆਨ [੬]ਗੁਰਮਤ ਗਤਿ [੭]ਗਿਆਨ

ਧਿਆਨ ਕੈ ਅਜੀਤ ਹੈ ॥ ੮ਪ੍ਰੇਮ ਕੈ ਭਗਤ ੯ਅਰ ਭਗਤ ਕੈ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇਮ ੧੧ਅਲਖ ਭਗਤ ਪ੍ਰੇਮ ੧੦ਗੁਰਮੁਖ ਰੀਤ ਹੈ ॥ ੧੨ਨ੍ਰਿਗੁਨ ਸ੍ਰਗੁਨ ਬਿਖੈ ਬਿਸਮ ਬਿਸ੍ਵਾਸ ਰਿਦੈ ਬਿਸਮ ਬਿਸ੍ਵਾਸ ੧੩ਪਾਰ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੈ ॥ ੯ ॥ ੪੨ ॥

ਅਰਥ:-੧ ਜੋਗ ਬਿਖੈ ਭੋਗ=ਜੋਗ ਦੀ ਸਾਧਨਾਂ ਵਿਖੇ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਆਦ ਦਾ ਭੋਗ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾਂ) ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ,-੨ ਅਰੁ ਭੋਗ ਬਿਖੈ ਜੋਗ ਜਤ=ਯਗਯ ਆਦਿ ਭੋਗ ਵਿਭੂਤੀ (ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤਿਆਂ) ਜੋਗ ਵਿਖੇ ਜੁੜਨਾ ਫਲ ਪ੍ਰਵਾਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ-੩ ਪ੍ਰੰਤੂ ਰਿੱਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਨੂੰ ਚੇਟਕ ਰੂਪ ਤਥਾ ਯਗਯ ਆਦਿ ਸਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸੁਰਗ ਆਦਿ ਲੋਕ ਦੇ ਸਮਾਂ ਪਾਕੇ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਭੋਗਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੂੰ ਛਿਣ ਭੰਗੁਰ-ਛਿਣ ਵਿਨਾਸੀ ਰੂਪ ਹੋਣ ਕਰਕੇ(ਗਿਰਾਉ ਦਾ ਕਾਰਨ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ) ਗੁਰਮੁਖ ਪੰਥ,ਜੋਗ ਤਥਾ ਭੋਗ (ਦੋਹਾਂ) ਤੋਂ ਹੀ ਅਤੀਤ (ਅਸੰਗ) ਨਜਾਰਾ ਹੈ ॥

੪ ਗਯਾਨ ਬਿਖੈ ਧਯਾਨ=ਗਯਾਨ (ਵੀਚਾਰ ਦੇ ਉਤਪੰਨ ਕਰਣਹਾਰੇ) ਸਾਂਖਯ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਧਯਾਨ ਦਾ (ਜੋਗ ਸਾਧਨ ਵਾਲਾ ਹੀ) ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,-੫ ਅਰੁ ਧਯਾਨ ਬਿਖੈ ਬੋਧੇ ਗਯਾਨ=ਅਤੇ ਧਯਾਨ (ਜੋਗ ਦੀ ਸਾਧਨਾਂ ਸਾਧਨ) ਵਿਖੇ ਹੀ ਗਯਾਨ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਦਿੰਦਾ (ਭਾਵ ਗਯਾਨ ਚਿੱਤ ਅੰਦਰ ਆਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ) ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਕਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ-ਪ੍ਰੰਤੂ ੬ ਗੁਰਮਤਿ ਗਤਿ=ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਮਤਿ (ਸਿਧਾਂਤ) ਵਾਲਾ (ਗਤਿ) ਗਯਾਨ (ਅਥਵਾ ਗਤਿ=ਰਹਿਣੀ)-੭ ਗਯਾਨ ਧਯਾਨ ਕੈ ਅਜੀਤ ਹੈ=ਉਕ੍ਰ ਸਾਂਖਯ ਅਰੁ ਯੋਗ ਦ੍ਵਾਰੇ ਨਹੀਂ ਜਿੱਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਅਰਥਾਤ ਉਨਾਂ ਤੋਂ ਸਿਰੋਮਣੀ ਹੈ॥

੮ (ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਕਨਾਂ ਦਾ ਮਤ ਹੈ ਕਿ) ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਕੇ ਭਗਤੀ ਦਾ ਨੇਮ ਧਾਰਿਆਂ (ਪਰਮੇਸ਼ੂਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ) ੯ ਅਰੁ (ਇਕਨਾਂ ਦਾ ਮਤ ਹੈ ਕਿ) ਭਗਤੀ ਦੇ ਖਾਸ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਪਾਲਨ ਕੀਤਿਆਂ (ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ) ਪ੍ਰੰਤੂ ੧੦ ਗੁਰਮੁਖ ਰੀਤ=ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਵਾਲਾ ਚਾਲਾ ੧੧ (ਉਕ੍ਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਵਾਲੇ ਮਤ ਤੋਂ) ਅਲਖ (ਨਹੀਂ ਲਖਯਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ)ਹੈ,ਭਾਵ ਉਹ ਲੋਗ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੁਗ ਸਕਦੇ ॥

੧੨ (ਇਵੇਂ ਹੀ ਇਕਨਾ ਦੇ) ਰਿਦੇ ਅੰਦਰ ਨਿਰਗੁਣ ਦਾ ਬਿਸਮ ਬਿਸ੍ਵਾਸ (ਅਨੋਖਾ ਨਿਸਚਾ)ਹੈ ਤੇ ਇਕਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਰਗੁਣ ਦਾ ੧੩-ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਸ ਦੋਨੋਂ ਭਾਂਤ ਦੇ ਅਨੋਖੇ ਨਿਸਚੇ ਤੋਂ,ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਪੂਰਣ ਪ੍ਰਤੀਤ ਭਰਿਆ ਨਿਸਚਾ ਪਾਰ(ਵੱਧਿਆ ਪਿਆ,ਹੈ,ਭਾਵ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰਗੁਣਤੋਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿਖ ਬਹੁਤਦੂਰਪੁਗਦੇਹਨ॥੯॥੪੨॥

ਉਕ੍ਰ ਗੁਰਮੁਖੀ ਮਤ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?

੧ਕਿੰਚਤ ਕਟਾਛ ੨ਦਿਬ ਦੇਹ ੩ਦਿੱਬ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਹੋਇ ੪ਦਿਬ

ਜੋਤਿ ਕੇ ਧਿਆਨ [੫]ਦਿਬ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਕੈ ॥ [੬]ਸਬਦ ਬਿਬੇਕ ਟੇਕ [੭]ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ ਗੁਰਮਤ [੧੦]ਅਨਹਦ ਗੰਮ [੮]ਉਨਮਨੀ ਕੇ [੯]ਮਤਾਂਤ ਕੈ ॥ [੧੧]ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਕਰਨੀ ਕੈ [੧੨]ਉਪਜਤ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ [੧੫]ਗੁਰਮੁਖ ਸੁਖ [੧੪]ਪ੍ਰੇਮ ਨੇਮ [੧੩]ਨਿਜ ਕ੍ਰਾਂਤ ਕੈ ॥ [੨੦]ਚਰਨ ਕਮਲ [੧੬]ਦਲ ਸੰਪਟ [੧੭]ਮਧੁਪ ਗਤ [੨੨]ਸਹਜ ਸਮਾਧ [੧੮]ਮਧ ਪਾਨ [੧੯]ਪ੍ਰਾਨ [੨੧]ਸਾਂਤ ਕੈ ॥ ੯ ॥ ੪੩ ॥

ਅਰਥ:-੧ [ਜਦ ਮਨੁੱਖ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਆਯਾ ਤੇ] ਕਿੰਚਿਤ ਕਟਾਛ (ਥੋੜਾ ਮਾਤ੍ਰ ਅੱਖ ਭਰਕੇ ਉਨਾਂ ਤੱਕ ਲਿਆ, ਭਾਵ ਕਟ (ਕਾਂਢਾ) +ਅੱਛ [ਅੱਖ ਦਾ]=ਕਿੰਚਿਤ ਭਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਭਰੀ ਅੱਖ ਦੀ ਚੋਭ ਜਿਗਯਾਸੀ ਵੱਲ ਚਲਾ ਦਿਤੀ, ੨ ਤਾਂ [ਇਤਨੇ ਮਾਤ੍ਰ ਨਾਲ ਹੀ] ਉਸ ਦੀ ਦੇਹ ਦਿਬ (ਉਜਲੇ ਭਾਵ ਵਾਲੀ-ਸੁਖੀ-) ਮੂੰਦ੍ਰ ਬਣ ਜਾਯਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ-੩ ਦਿਬ੍ਯ ਦ੍ਰਿਸਟਿ=ਅਲੌਕਿਕ ਗਿਆਨ ਸੰਪੰਨ [ਸਤਿਸੰਗ ਦੀਆਂ ਰਮਜ਼ਾਂ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ] ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ੪ ਅਰੁ ਦਿਬ ਜੋਤਿ ਕੇ [ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ] ਧਿਆਨ ਕੈ (ਕਰਕੇ) ੫ ਦਿਬ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ=ਦਿਬ ਸਰੂਪ [ਭਗਵੰਤ] ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਰ ਆ ਜਾਂਦਾ (ਸਾਖ੍ਯਾਤਕਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ) ਹੈ।

੬ ਸ਼ਬਦ [ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼] ਦਾ ਬਿਬੇਕ (ਜਿਯੋਂ ਕਾ ਤਿਯੋਂ ਵੀਚਾਰ) ਹੋ ਔਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸਦੀ ਟੇਕ [ਸਹਾਰਾ] ਅੰਦਰ ਮਿਲਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ੭ ਗੁਰਮਤਿ (ਪ੍ਰਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰੀ ਗੁਰਮੁਖੀ ਮਤਿ) ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਔਂਦੀ ਹੈ, ੮-[ਅਤੇ ਫੇਰ ਉਸੇ ਹੀ ਭਾਵ ਵਿਖੇ] ਉਨਮਨੀ ਕੇ-ਉਨਮਨੀ ਅਵਸਥਾ ਯਾ ਮੁਦ੍ਰਾ (ਅੰਤਰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਾਹਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਭਾਵੀ ਸਾਧਨਾਂ) ਨੂੰ ੯ ਮਤਾਂਤ ਕੈ [ਮਤੋਂਦਿਆਂ ਮਤੋਂਦਿਆਂ=ਮਨਨ ਕਰਦੇ-ਅਭ੍ਯਾਸ ਕਰਦੇ ਹੋਏ] ੧੦ ਅਨਹਦ ਗੰਮ ਬੇਹੱਦ ਮੰਡਲ ਵਿਖੇ (ਵਾ ਅਨਹਦ ਧੁਨੀ ਦੇ ਸ੍ਰਵਣ ਦੀ) ਗੰਮ [ਪਹੁੰਚ] ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ॥

੧੧ (ਬੱਸ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਕੇ) ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਕਰਨੀ ਕੈ=ਸ਼ਬਦ ਗਿਆਨ ਵਾ ਧਿਆਨ [ਅਭ੍ਯਾਸ ਰੂਪ] ਕਰਣੀ ਕਰਕੇ ਹੀ ੧੨ ਉਪਜ ਔਂਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ (ਅਨੁਭਵ) ੧੩ [ਜਿਸ ਅਨੁਭਵ ਦ੍ਵਾਰੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ] ਨਿਜ ਕ੍ਰਾਂਤਿ ਕੈ=ਆਤਮਿਕ ਤੇਜਨਾ=ਆਤਮਿਕ ਓਜ ਕਰਕੇ ੧੪ ਪ੍ਰੇਮ (ਅਨੁਭਵੀ ਭਾਵ ਵਿਚ ਵਿਕਨ) ਦੀ ਚਾਟ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਏਸੇ ਹੀ ਨੇਮ (ਇਕ ਤਾਰ ਖਿੱਚ-ਟੀਚੇ) ਕਾਰਣ ਵਾ ਨੇਮ=ਨਿਸਚੇ ਕਰਕੇ ੧੫ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਸੁਖ [ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ=ਪਰਮਾਨੰਦ] ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ॥

੧੬ ਕਮਲ ਦਲ ਸੰਪਟ=ਕੌਲ ਫੁਲ ਦੇ ਪੱਤ੍ਰ (ਪੰਖੜੀਆਂ) ਦੇ ਡੱਬੇ ਵਿਚ [ਸਿਮਟਾਉ ਵਿਖੇ] ੧੭ ਮਧੁੱਪ ਗਤਿ (ਭੌਰੇ ਦਸ਼ਾ ਸਮਾਨ) ਭੌਰੇ ਵਾਕੂੰ ੧੮ ਮਧ-

ਪਾਨ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ [ਅਨੁਭਵ ਰਸ] ਨੂੰ ਛਕਦਾ ਹੋਇਆ ੧੯ ਪ੍ਰਾਨ (ਮਨ=ਵਾ ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਦੀ ਗਤੀ ਅਥ੍ਵਾ ਜਾਨ) ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ੨੦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਚਰਣ ਕਮਲਾਂ ਵਿਖੇ [ਅਥ੍ਵਾ ਉਕਤ ਚੱਲਣ=ਮਗਨਤਾਈ ਵਿਖੇ] ੨੧ ਸ਼ਾਂਤ ਕੈ=ਸ਼ਾਂਤੀ ਪੂਰਬਕ (ਅਡੋਲ) ੨੨ ਸਹਜ ਸਮਾਧ [ਸੁਭਾਵਿਕੀ ਇਸਥਿਤੀ] ਵਿਖੇ ਇਸਥਿਤ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ॥੯॥ ੪੩ ॥

ਕੰਠੀ ਛਾਪਾ ਧਾਰੇ ਤਥਾ ਰਾਮ ਨਾਮ ਲਏ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ- ਐਸੀ ਤਰਕਨਾ ਨਿਵਾਰਣ ਖਾਤਰ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਚਰਣ ਸਰਣ ਹੋਣਾ ਅਰੁ ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਹੀ ਕੇਵਲ ਆਤਮ ਗ੍ਯਾਨ ਦਾ ਪਰਮ ਉਪਾਯ ਨਿਰੂਪਦੇ ਹਨ:-

੩ਸੂਆ ੨ਗਹਿ ੧ਨਲਨੀ ਕਉ ੪ਉਲਟ ੫ਗਹਾਵੈ ਆਪ ੬ਹਾਥ ਸੈ ਛਡਾਏ ਛਾਡੈ ੭ਪਰ ਬਸ ਆਵਈ ॥ ੮ਤੈਸੇ ਬਾਰੰਬਾਰ ੯ਟੇਰ ਟੇਰ ਕਹੇ ਪਠੋ ਪਠੋ ੧੦ਆਪਨੋ ਹੀ ਨਾਉ ਸੀਖ ਆਪ ਹੀ ਪੜ੍ਹਾਵਈ ॥ ੧੧ਰਘੁ ਬੰਸੀ ਰਾਮ ਨਾਮ ੧੨ਗਾਲ ੧੩ਜਾਮਨੀ ਸੁ ੧੪ਭਾਖਾ ੧੫ਸੰਗਤ ਸੁਭਾਵ ਗਤਿ ੧੬ਬੁਧ ਪ੍ਰਗਟਾਵਈ॥ ੧੭ਤੈਸੇ ਗੁਰ ਚਰਨ ਸਰਨ ਸਾਧਸੰਗ ਮਿਲੇ ੧੮ਆਪ ਆਪ ਚੀਨੇ ਗੁਰ ਮੁਖਿ ਸੁਖ ਪਾਵਈ ॥੧੦॥੪੪॥

ਅਰਥ:-੧ ਨਲਨੀ=ਨੜੇ ਦੀ ਨਲਕੀ=ਕਵੰ [ਚੰਦ੍ਰਬੰਸੀ ਕੌਲ] ਦੀ ਨਾਲ ਜਿਸਨੂੰ ਚਿੜੀ ਮਾਰ ਲੋਕ ਤੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਫੜਣ ਸਮੇ ਐਉਂ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲਜੌਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਮੋ ਸਾਮਨੇ ਦੋ ਲਕੜੀਆਂ ਗੱਡਕੇ ਉਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਲਕੜ ਦਾ ਪਤਲਾ ਡੰਡਾ ਜਿਸ ਉਪਰ ਨੜੇ ਦੀ ਨਲਕੀ ਫਿਰਵੀਂ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰੋਕੇ ਥੱਲੇ ਓਸਦੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਬੱਠਲ ਭਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੋਤਾ ਪਾਣੀ ਦੇ ਲਾਲਚ ਨਾਲ ਜਜੋਂ ਹੀ ਕਿ ਉਪਰ ਆਨ ਕੇ ਬੈਠਦਾਹੈ ਉਹ ਫਿਰਕੀ ਵਾਂਕੂ ਭੌਂ ਜਾਂਦਾਹੈ ਤੇ ਭਾਰ ਕਾਰਣ ਤੋਤਾ ਥੱਲੇ ਹੋ-ਅਪਣੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਦੇਖ ਦੇਖ ਡਿਗਨ-ਡੁੱਬਨ ਦੇ ਭੈ ਨਾਲ ਓਸਨੂੰ ਫੜੀ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਇਸਤਰਾਂ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੂਰਖਤਾ ਦੇ ਤਾਣ ਸਦਾ ਲਈ ਕਾਬੂ ਕਰਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਅਥ੍ਵਾ ਕਵੀ ਦੀ ਨਾਲ ਜੋ ਮਮੂਲੀ ਜੋਰ ਨਾਲ ਟੁਟ ਨਹੀਂ ਸਕਯਾ ਕਰਦੀ ਓਸਨੂੰ ਦੋ ਅੜਿਆਂ ਵਿਚ ਪਰੋਕੇ ਜਕੜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਉਪਰ ਤੋਤੇ ਦੇ ਬੈਠਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਉਹ ਥੱਲੇ ਨੂੰ ਲਫਕ ਖਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਦ ਕਿ ਭੈ ਭੀਤ ਤੋਤਾ ਓਸਨੂੰ ਨਰੜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥

੨ (ਸੋ ਉਕਤ ਨਲਨੀ ਨੂੰ) ਗਹਿ=ਪਕੜਕੇ ੩ ਤੋਤਾ ੪ [ਜੀਊ] ਉਲਟਦਾ ਹੋਯਾ ੫ ਅਪਨੇ ਆਪਨੂੰ ਗਹਾਵੈ (ਫੜਾ ਮਾਰਦਾ) ਹੈ ਤੇ ੬ ਹੱਥ ਨਾਲ ਛੁਡਾਯਾਂ ਹੀ ਓਸ ਨਲਕੀ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ੭ ਪਰਾਏ [ਚਿੜੀ ਮਾਰ] ਦੇ ਵੱਸ [ਅਧੀਨਗੀ] ਵਿਚ

ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥

੮ ਤੈਸੇ [ਇਸੇ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਫੇਰ] ਮੁੜ ਮੁੜਕੇ ੯ ਪੁਕਾਰ ਪੁਕਾਰ ਕੇ (ਹਾਕਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ) ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪੜ੍ਹੁ ਪੜ੍ਹੁ [ਪੜ੍ਹੁ ਗੰਗਾ ਰਾਮ ਪੜ੍ਹੁ ਰਾਮ ਰਾਮ], ੧੦ ਅਰੁ ਇਉਂ ਆਪਣਾ ਹੀ ਨਾਮ "ਗੰਗਾ ਰਾਮ" ਸਿਖ ਕੇ ਤੇ ਅਗੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ (ਪੜ੍ਹੌਣ ਵਾਲਾ ਬਣਕੇ) ਪੜ੍ਹੌਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਕੇਵਲ ਤੋਤੇ ਵਾਕੂੰ ਰਾਮ ਰਾਮ ਸਿਖ ਕੇ ਜੋ ਸਿਖੌਣ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ੧੧ [ਅਮਲ ਵਿਚ ਇਹ ਨਾਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ] ਰਘੁ ਬੰਸੀ ਰਾਮ ਦਾ ਨਾਮ ੧੨ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਗਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ੧੩ ਜਮਨੀ ਸੁਭਾਖਾ= ਜ਼ਮਨ ਲੋਕਾਂ ਤੁਰਕਾਂ ਦੀ ਅਪਣੀ ਭਾਖਾ (ਬੋਲੀ ਫਾਰਸੀ) ਵਿਖੇ-ਕਜੋਂਕਿ "ਰਾਮ" ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਇਸ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਲੌਂਡਾ ਯਾ ਗੁਲਾਮ ੧੪ ਸੋ ਸਭ ਮੁਚ ਤੋਤਾ ਜਜੋਂ ਜਜੋਂ ਬੇ ਸਮਝੀ ਦੇ ਕਾਰਣ ਰਾਮ ਰਾਮ=ਲੌਂਡਾ ਲੌਂਡਾ ਦਾ ਭੁਜਨ ਕਰਕੇ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਇਹੋ ਸਿਖਾਲਦਾ ਸਿਖਾਲਦਾ ਮਾਨੋ ਅਪਨੇ ਹੀ ਬੰਧਨਾ ਨੂੰ ਪਸਾਰ ਦਾ ਹੈ ਤਜੋਂ ਤਜੋਂ ਹੀ ਦਸਰਥ ਸੁਤ ਰਾਮ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀਆਂ ਆਪ ਟਰਾਂ ਲਗਾ ਲਗਾਕੇ ਤੇ ਦੂਸਰਿਆਂਨੂੰ ਭੀ ਇਸੇ ਹੀ ਵਤੀਰੇ ਦਾ ਬੰਧੂਆ ਬਣਾ ਬਣਾਕੇ ਇਸ ਕਰਮ ਦੇ ਬਦਲੇ ਐਸੇ ਲੋਕ ਆਪਨੇ ਹੀ ਬੰਧਨਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਕ ਪਸਾਰਦੇ ਹਨ] ੧੫ (ਕਜੋਂ ਜੁ) ਸੰਗਤਿ ਸੁਭਾਵ ਗਤਿ=ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਮੁਜਬ ਹੀ ਗਤਿ (ਗਤੀ=ਮੋਖ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਓਸੇ ਮੁਤਾਬਕ ਹੀ ੧੬ ਬੁਧ=ਬੋਧ (ਗਜਾਨ) ਭੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ॥ ਅਥ੍ਵਾ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਭਾਵ ਗਤਿ (ਮੁਜਬ=ਅਨੁਸਾਰ) ਹੀ ਬੁਧ (ਬੋਧ) ਹੋਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਯਾ ਬੁਧੀ (ਅੰਤ ਮਤਾ ਸੋਈ- ਗਤਾ) -ਜਿਹੀ ਜਿਹੀ ਗਤੀ (ਵਰਤੋਂ)=ਨਿਤ ਦੀ ਹੋਵੇ ਤਿਹੀ ਤਿਹੀ ਹੀ ਅੰਤ ਮਤਾ (ਅੰਤ ਸਮੇਂ) ਬੁਧ ਫੁਰਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ- ਬੰਧੂਏ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮੋਖ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ੧੭ (ਸੋ ਜਿਸਤਰਾਂ ਬੰਧੂਏ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ-ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਹੈ) ਤਿਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਮੋਖ ਕਰਤਾ ਹੈ-ਕਜੋਂਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾ ਦੀ ਸਰਣ ਆਯਾਂ ਸਤਿ ਸੰਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ੧੮ ਸਤਿ ਸੰਗ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਭ ਦੇ ਆਪ ਰੂਪ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਚੀਨ (ਪਛਾਣ ਕੇ) ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਯਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਕੀਹ ਕਿ ਤੋਤਿਆਂ ਵਾਕੂੰ ਨਾਮ ਦੀਆਂ ਰਟਾਂ ਨਾਲ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਬਨਣਾ ਜਦ ਸਤਿ- ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਮਾਰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਵਾਸ ਸ੍ਵਾਸ ਨਾਮ ਜਪਯਾ ਜਾਊ ਤਦੇ ਹੀ ਸੱਚਾ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਊ॥ ੧੦॥ ੪੪॥

ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਸਰਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਕਿਹੜੇ ਸਾਧਨ ਤੇ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਾਧਿਆਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ? ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤਨ ਨਾਲ ਗੁਰਮਖ ਦੀ ਵਰਤਨ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਕੇ ਉੱਤਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ:-

੧ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਮਹਿ ੨ਦਰਸ ੩ਦਰਸ ਮਹਿ ੪ਦ੍ਰਿਸਟਿ ੫ਦ੍ਰਿਗ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਦਰਸ ੬ਅਦਰਸ ੭ਗੁਰਧਯਾਨ ਹੈ॥ ੮ਸਬਦਿ ਮਹਿ

ਸੁਰਤ ਸੁਰਤ ਮਹਿ ਸਬਦ ਧੁਨ ੯ਸਬਦ ਸੁਰਤ ੧੦ਅਗਮਿਤਿ ਗੁਰ ਗਜ਼ਾਨ ਹੈ ॥ ੧੧ਗਜ਼ਾਨ ਧਜ਼ਾਨ ਕਰਨੀ ਕੈ ੧੨ਪ੍ਰਗਟਤ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ੧੩ਗੁਰਮਤਿ ਗਤਿ ਪ੍ਰੇਮ ੧੪ਨੇਮ ਨਿਰਬਾਨਹੈ॥੧੫ਪਿੰਡ ਪ੍ਰਾਨ ਪ੍ਰਾਨਪਤਿ ੧੬ਬੀਸਕੋ ਬਰਤਮਾਨ ੧੭ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ੧੮ਇਕ ਈਸਮੇ ਨਿਧਾਨ ਹੈ॥ ੧੧ ॥ ੪੫ ॥

ਅਰਥ:-੧ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਮਹਿ=ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨਵਿਚ,੨-ਦਰਸ=ਦ੍ਰਿਸ਼ਜ(ਦਰਸ਼ਨ ਜੋਗ ਸਮੂਹ ਪਦਾਰਥ ਯਾ ਸੰਸਾਰ) ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ,ਅਰੁ-੩ ਦਰਸ ਮਹਿ=ਦ੍ਰਿਸ਼ਜ ਦੇਖਨ ਜੋਗ ਸਮੂਹ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਖੇ, ੪ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਧਾਰ (ਧਜ਼ਾਨ'-ਇਹ ਹੈ ਆਮ ਲੌਕਿਕ ਵਰਤਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ, ਪ੍ਰੰਤੂ ੫- ਦ੍ਰਿਗ (ਨੇਤ੍ਰ) ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ (ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਤਾਰ-ਧਾਰ ਯਾ ਧਜ਼ਾਨ) ਅਰੁ ਦਰਸ (ਦ੍ਰਿਸਜ)-ਭਾਵ ਤੱਕਨ ਵਾਲੀ ਵਸਤੂ ਤੇ ਜਿਸ ਅੰਤਰ ਵਰਤੀ ਉਕ੍ਤ ਤਾਰ ਦ੍ਵਾਰਾ ਤੱਕਨ ਜੋਗ ਵਸਤੂ ਤੱਕੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਵਸਤੂ ਜਿਸਨੂੰ ਤਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਦ੍ਰਸ਼੍ਟਾ,ਦਰਸ਼ਨ ਅਰੁ ਦ੍ਰਿਸ਼ਜ ਰੂਪ ਤ੍ਰਿਪੁਟੀ ਵਲੋਂ, ੬ ਅਦਰਸ=ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਜ ਭਾਵ (ਹ ਲਤ) ਵਿਖੇ (ਇਸਥਿਤ ਹੋਕੇ) ੭ ਗੁਰ ਧਜ਼ਾਨ=ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਵਾਸਤ੍ਵਕ ਧਜ਼ਾਨ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੮ ਐਸਾ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਵਿਖੇ ਸੁਰਤਿ (ਸੁਨਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ) ਅਰ ਸੁਨਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਖੇ ਸਬਦ ਦੀ ਧੁਨੀ (ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਖੇ ਲੌਕਿਕ ਬਿਵਹਾਰ ਹੈ) ਪ੍ਰੰਤੂ ੯ ਸਬਦ ਅਰੁ ਸੁਰਤਿ ਦੇ ੧੦ ਅਗਮਿਤ (ਅਗਮਜ, ਪਹੁੰਚਨੋ ਪਰੇ-ਭਾਵ ਸ਼ਬਦ ਸੁਨਣ ਵੱਲੋਂ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਟਿਆਂ ਤੇ ਕੰਨਾਂ ਅੰਦ੍ਰਲੀ ਸੁਣਨ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਭੀ ਉਲੰਘਕੇ ਜਿਸ (ਉਕ੍ਤ) ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖ ਪੁਜਦਾ ਹੈ ਉਹ ਲੌਕਿਕ ਵਰਤਾਰੇ ਤੋਂ ਅਗੰਮ ਅਰ ਗੁਰੂ ਗਜ਼ਾਨ ਹੈ॥

੧੧ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਗਜ਼ਾਨ ਅਰ ਧਜ਼ਾਨ ਮਈ ਕਰਣੀ (ਅਭਜ਼ਾਸ) ਨੂੰ ਕਰਕੇ ੧੨ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ (ਅਨੁਭਵ) ੧੩ ਉਹੋ (ਅਸਲ ਗੁਰ ਮਤਿ ਗਤਿ=ਗੁਰਮਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ (ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ) ਹੈ ਅਰ ਏਹੋ ਹੀ ਗਤਿ=ਅਵਸਥਾ (ਦਸ਼ਾ) ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ੧੪ ਜਿਸਦੇ ਅਗੇ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ-ਨੇਮ ਨਿਰਬਾਨ ਹੈ ਅਰਥਾਤ-ਨਿਵਿਰਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ-ਭਾਵ ਇਹ ਉਹ ਅਵਸਥਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਨੇਮ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ(ਵੱਟਾਂ) ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ॥

੧੫-ਦੂਏ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਐਉਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਪਿੰਡ=ਸਰੀਰ ਅਰ ਪ੍ਰਾਨ=ਸ੍ਵਾਸ (ਜਾਂਨ) ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਨਪਤਿ (ਪ੍ਰਾਨਾਂ ਦਾ ਪਤੀ-ਸ੍ਵਾਮੀ ਮਨ) ੧੬ ਇਹ ਸਭ ਵੀਹਾਂ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ (ਸੰਸਾਰੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ ੧੭ ਪ੍ਰੰਤੂ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਜੋਗ ਸੁਖ (ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਦੂਰ) ੧੮ ਇਕੀਸਵਾਂ ਨਿਧਾਨ

(ਘਰ–ਠੌਰ–ਖਜ਼ਾਨਾ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਗੁਰਮੁਖ ਇਕੀਸਵੇਂ ਟਿਕਾਣੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਥਵਾ ਗੁਰਮੁਖੀ ਸੁਖ ਰੂਪ ਨਿਧਾਨ (ਖਜ਼ਾਨਾ) ਇਕੀਸਮੋਂ (ਇਕੀਸਵੇਂ) ਅੰਗ ਪੁਰ ਗਿਣੇ ਜਾਣ ਲੈਕ ਹੈ–ਹੱਦੋਂ ਟੱਪਿਆ ਹੋਯਾ ਬੇਹੱਦ ਰੂਪ ॥ ੧੧ ॥ ੪੫ ॥

ਇਹ ਗੱਲ ਆਖਕੇ ਕਿ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿੰਡ, ਪ੍ਰਾਣ, ਮਨ ਰੂਪ ਬੀਸ (ਬ+ਈਸ=ਈਸ਼੍ਵਰ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਤੇ ਦੂਏ=ਮਾਯਾ ਯਾ ਅਨਾਤਮ ਪਦਾਰਥਾਂ) ਤੋਂ ਉਲੰਘਕੇ, ਨਿਧਾਨ=ਨਿਧੀਆਂ ਦੇ ਆਨ ਅਸਥਾਨ ਰੂਪ ਇਕੀਸਮੋ=ਇਕ+ਈਸ ਮੋਂ ਹੀ ਇਸਥਿਤ ਹੋਕੇ ਪਰਮ ਸੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਈਸ ਨਾਮ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ "ਜਿਸਨੋ ਬਖਸ਼ੇ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ। ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਪਾਤਸਾਹੁ" ਕਿਹਾ ਹੈ; ਇਸ ਲਈ ਐਸੀ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭਾਈ ਜੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਕਰਕੇ ਵਰਨਣ ਕਰਦੇ ਹਨ:–

੧ ਮਨਬਚ ਕ੍ਰਮਹੈ ਇਕਤ੍ਰ ਛਤ੍ਰਪਤਿ ਭਏ ੨ ਸਹਜ ਸਿੰਘਾਸਣ ੩ ਕੈ ਨਿਹਚਲ ਰਾਜਹੈ। ੪ ਸਤ੍ਯ ਐ ਸੰਤੋਖ ਦਯਾ ਧਰਮ ਅਰਥ ੫ ਮੇਲ ਪੰਚ ਪਰਵਾਨ ਕੀਏ ੬ ਗੁਰਮਤ ਸਾਜ ਹੈ। ੭ ਸਕਲ ਪਦਾਰਥ ੮ ਅਉ ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ੯ ਸਭਾ ੧੦ ਸਿਵ ੧੧ ਨਗਰੀ ੧੨ ਸੁਬਾਸ ਕੋਟ ੧੩ ਛਬਿ ੧੪ ਛਾਜ ਹੈ। ੧੫ ਰਾਜਨੀਤ ਰੀਤ ਪ੍ਰੀਤ ੧੬ ਪਰਜਾ ਕੋ ਸੁਖੇਨ ਸੁਖ ੧੭ ਪੂਰਨ ਮਨੋਰਥ ਸਫਲ ਹੋਤ ਕਾਜ ਹੈ ॥ ੧੨ ॥ ੪੬ ॥

ਅਰਥ:–੧ ਮਨ, ਬਚ, ਕ੍ਰਮ=ਮਨ, ਬਾਣੀ ਅਰੁ ਸਰੀਰ–ਜਦ ਇਕਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਣ (ਇਕ ਘਾਟ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਗ ਜਾਣ) ਭਾਵ–ਸਰੀਰ (ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਅਸਥਾਨ) ਉਹ ਕੁਝ ਕਰੇ ਜੋ ਬਾਣੀ (ਮੂੰਹੋਂ) ਨਿਕਲ ਚੁੱਕੀ ਹੋਵੇ ਅਰੁ ਬਾਣੀ ਓਹ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲੇ ਜੋ ਮਨ ਦੇ ਮਨਨ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਹੋਵੇ ਅਰਥਾਤ ਜਿਹੜੀ ਐਨ ਨਿਸਚੇ ਵਿਚ ਆ ਚੁੱਕੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੰਕਲਪ ਕਥਨੀ ਅਰ ਕਰਣੀ ਦੇ ਇਕ ਸਮਾਨ ਵਰ-ਤਾਰੇ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਪ੍ਰਪੱਕ ਹੋਜਾਵੇ ਤਾਂ ਗੁਰਮੁਖ–ਛਤ੍ਰਪਤਿ=ਸੱਚਾ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੨–ਅਰੁ ਐਸੀ ਰਹਿਣੀ ਵਾਲਾ ਹੋਕੇ 'ਸਹਜ ਸਿੰਘਾਸਨ'–ਸਹਜਭਾਵੀ ਇਸਥਿਤੀ ਵਿਖੇ ਇਸਥਿਤ (ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ਨੂੰ ਪੌਂਦਾ, ਹੋਇਆ ੩–ਨਿਹਚਲ ਰਾਜ=ਅਡੋਲ ਅਕੰਟਕ (ਇਕਰਸ) ਰਾਜ (ਸੋਭਾ=ਪ੍ਰਭਾਵ) ਨੂੰ ਮਾਣਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੪--ਸਤ੍ਯ (ਮਨ ਬਾਣੀ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਸੱਚ) ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰਣਾ ਅਰੁ ਸੰਤੋਖ (ਜੈਸੀ ਲੱਭਤ ਹੋਵੇ ਉਸ ਪਰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਹਿਣਾ), ਦਯਾ (ਦੁਖੀਏ ਦੀ ਸਹੈਤਾ ਕਰਣੀ) ਧਰਮ (ਸੱਚੇ ਭਰੋਸੇ ਉੱਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣਾ) ਤਥਾ ਅਰਥ (ਗੁਰਮਤ ਸਿਧਾਂਤ ਉਪਰ ਨਿਸਚਾ ਰੱਖਣਾ) ੫ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਨੂੰ (ਅਪਨੀ ਸਮੂਹ ਵਰਤਨ ਵਿਖੇ--) ਮੇਲ (ਇਕ ਸਮ

ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ) ਪ੍ਰਵਰਤ (ਕਬੂਲ) ਕਰਕੇ ਮਾਨੋਂ ਏਸ ਪੰਜ ਕੌਂਸਲੀ ਰਾਹੀਂ ੬ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਸਾਜਨਾ-ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਨੂੰ (ਨਿਬਾਹਿਆ) ਕਰਦਾ ਹੈ ॥

੭ ਸਕਲ ਪਦਾਰਥ-ਧਰਮ ਅਰਥ ਕਾਮ ਮੋਖ ਰੂਪ ਚਾਰੋਂ ਹੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਰਹਿਣੀ ੮ ਅਉ ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ-ਅਰੁ ਸਮੂੰਹ ਨਿਧਾਨ (ਭੰਡਾਰੇ-ਵੈਰਾਗ ਭਗਤੀ ਆਦਿ ਗੁਣਾਂ ਦੇ) ਭੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।-੯ ਐਸੇ ਉਸ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਸਭਾ (ਕਚੈਹਰੀ) ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ੧੦ ਅਰਥਾਤ-ਇਸੀ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਅਰ ਗੁਣਾਂ ਸੰਪੰਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਅੰਤਾਕਰਣ ਦਾ ਜੋ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਅਫੁਰ ਭਾਵ ਵਿਖੇ ਹੋਜਾਣਾ ਹੈ-ਸੋ ਇਹ ਨਿਵਿਰਤੀ ਭਾਵ ਰੂਪ ਅਰਥਾਤ(ਸਭ ਸੰਕਲਪ ਬਾਸਨਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਅਭਾਵ ਹੋਜਾਣੇ ਉਪ੍ਰੰਤ ਜੋਭਾਵ ਰੂਪ)ਪਦ (ਅਵਸਥਾ) ਹੈ ਇਹੀ ਸਭਾ ਉਸਦੀ ਜਾਣੋ॥

੧੧ ਸ਼ਿਵ ਨਗਰੀ-ਮੰਗਲ ਮਈ ਨਗਰੀ-ਰਾਜਧਾਨੀ ਹੈ ੧੨ ਅਤੇ ਸੁਬਾਸ (ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬਾਸ਼ਨਾਂ)ਸੁਕੀਰਤੀ ਦਾ ਕੋਟ(ਫਸੀਲ-ਵਲਗਨ)ਮਾਨੋ ਉਸਦੀ ਸ਼ਹਿਰ ਪਨਾਹ ਹੈ। ਅਥ੍ਵਾ ਸੁਬਾਸ-ਸੁ (ਆਤਮ ਪਦ) + ਬਾਸ (ਨਿਵਾਸ)-ਆਤਮ ਪਦ ਵਿਖੇ ਹੀ (ਆਤਮਾ ਰਾਮੀ ਹੋਏ) ਰਹਿਣਾ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਪਨਾਹ (ਫਸੀਲ) ਹੈ। ੧੩ ਬਸ ਇਉਂ ਦੀ ਛਬਿ ਸ਼ੋਭਾ) ਸੁੰਦਰਤਾ ਕਰਕੇ ੧੪ ਛਾਜ ਹੈ (ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੰਪੰਨ-ਦਬ ਦਬੇ ਵਾਲਾ ਉਹ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)॥

੧੫ ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਰੀਤ (ਸਭ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀਵਾਲਾ ਚਾਲਾ ਹੀ) ਵਰਤਣਾ ਉਸ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ੧੬ ਅਰੁ ਪਰਜਾ ਕੇ ਸੁਖੈਨ ਸੁਖ-ਜੋ ਸਤਸੰਗੀ ਜਗ੍ਯਾਸੀ ਵਾ ਗੁਰਮੁਖਤਾ ਦੇ ਢੂੰਡਾਊ ਸੰਗੀ ਅਥਵਾ ਵਿਦਯਾਰਥੀ ਆਦਿ ਸਮੀਪਤਾ ਦਾ ਸਮਾਗਮ ਪੌਣ,ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖੈਨ (ਸੁਖ ਅਸਥਾਨੀ-)ਸੁਖ ਦਾ ਬਾਸੀ ਬਨੌਣ ਵਿਚ ਹੀ ਸੁਖ(ਅਨੰਦ ਨੂੰ) ਮੰਨਦਾ ਹੋਯਾ ੧੭ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਹ ਸੰਪੂਰਣ ਮਨੋਰਥਾਂ ਦੇ ਪੂਰਣ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਾਰਜ ਰਾਸ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ ਜਿਸਦੇ-ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸੱਚਾ ਮਹਾਰਾਜ ਬਣ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ॥ ੧੨ ॥ ੪੬ ॥

ਰਾਜਧਾਨੀ ਵਿਖੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਜਿਸਤਰਾਂ ਅਪਨੇ ਦੇਸ ਦੇਸ਼ਾਂਤਰਾਂ ਦਾ ਸੰਪੂਰਣ ਬਿਰਤਾਂਤ ਪਤਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਜੋ ਵੇਲੇ ਕੁਵੇਲੇ ਘਟਨਾ ਵਰਤ ਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਉਸਨੂੰ ਥੌਹ ਲਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਭੀ ਆਪਣਾ ਚਾਨਣਾ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

੪੭ ੧ਚਰਨ ਸਰਨ ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਹ੍ਵੈ ਇਕਤ੍ਰ ੩ਏਮਿਤਾ ੨ਤ੍ਰਿ-
ਕਾਲ ੪ ਤ੍ਰਿਭਵਨ ਸੁਧ ਪਾਈ ਹੈ। ੬ਸਹਜ ਸਮਾਧ ਸਾਧ ੫ ਅਗਮ
ਅਗਾਧ ਕਥਾ ੭ਅੰਤਰ ੮ਦਿਸੰਤਰ ੯ਨਿਰੰਤਰੀ੧੦ ਜਤਾਈ ਹੈ।
੧੧ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ੧੨ ਪਿੰਡ ਪ੍ਰਾਨ ਪ੍ਰਾਨਪਤਿ ਗਤਿ੧੩ ਗੁਰਸਿਖ ਸੰਧਿ
ਮਿਲੇ ੧੪ਸੋਹੰ ਲਿਵ ਲਾਈ ਹੈ। ੧੫ਦਰਪਨ ਦਰਸ੧੬ ਅਉ ਜੰਤ੍ਰ

ਧੁਨਿ ਜੰਤ੍ਰੀ ੧੭ਬਿਧ ਓਤਿਪੋਤ ਸੂਤ ੧੮ਏਕੈ ਦੁਬਿਧਾ ਮਿਟਾਈ ਹੈ॥ ੧੨ ॥ ੪੭॥

ਅਰਥ:-੧ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸਰਣਵਿਖੇ ਮਨ ਬਾਨੀ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਜੋ ਇਕਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ-ਭਾਵ ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਾਇਣ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਓਸ ਨੂੰ-੨ ਬਾਲ ਜੁਬਾ ਅਰੁ ਬਿਰਧ ਅਵਸਥਾ ਰੂਪ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਅੰਦਰ: ਕੀਕੂੰ ਜੀਵ ਭ੍ਰਮਣ ਕਰਦਾ ਹੈ-ਅਥ੍ਵਾ ਪ੍ਰਾਤਃ ਮਧ੍ਯਾਨ ਸੰਧ੍ਯਾ ਸਮੇ ਯਾ ਰਾਤ੍ਰੀ ਦੇ ਤਿੰਨਾ ਸਮਿਆਂ ਅੰਦਰ: ਕੀਹ ਕੀਹ ਏਸ ਲਈ ਕਰਣੇ ਅਰੁ ਅਕਰਣੇ ਜੋਗ ਹੈ-ਅਥ੍ਵਾ ਕੀਹ ਕੀਹ ਦਸ਼ਾ ਇਸ ਨਾਲ ਬੀਤੀ, ਬੀਤਰਹੀ, ਯਾ ਬੀਤਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ੩ ਇਹ ਗੰਮਤਾ (ਗ੍ਯਾਤ) ਇਸਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਔਂਦੀ ਹੈ-੪ ਅਰੁ ਐਸਾ ਹੀ ਤ੍ਰਿਭੁਵਣ-ਮਾਤ ਲੋਕ,ਪਾਤਾਲ ਲੋਕ,ਅਤੇ ਸੁਰਗ ਵਿਖੇ ਕੀਕੂੰ ਜੀਵ ਉੱਨਤੀ ਅਵੰਨਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ-ਅਥ੍ਵਾ ਸਥੂਲ ਸੂਖਮ ਵਾ ਕਾਰਣ ਸਰੀਰ ਵਿਖੇ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੀਵ ਘੁੰਮਦਾ ਤੇ ਕੀਕੂੰ ਕੀਕੂੰ ਕੀਹ ਕਾਰਵਾਈ ਭੁਗਤਾਂਦਾ, ਇਹ ਸਭ ਸੁਧ (ਸੂਝ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ॥

੫ ਸਾਧ (ਸਿੱਖ-ਗੁਰਮੁਖ)ਦੀ ਸਹਜ ਸਮਾਧੀ ਦੀ ਅਗਮ (ਗੰਮਤਾ-ਗ੍ਯਾਨ ਤੋਂ ਪਾਰ) ਅਰੁ ਅਗਾਧ (ਨਾਂ ਗਾਹੀ ਜਾ ਸਕਨ ਵਾਲੀ) ਅਥਾਹ ਕਥਾ ਹੈ, ੬-ਸੋ ਉਸ ਸਮਾਧੀ ਰੂਪ ਇਸਥਿਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਕੇ ੭ ਅੰਤਰ (ਅਪਣੇ ਅੰਤਾਕਰਣ) ਵਿਖੇ ਤਥਾ ੮ ਦਿਸੰਤਰ (ਅਨ੍ਯਤ੍ਰ ਦੇਸਾਂ-ਦੂਸਰਿਆਂ ਦਿਲਾਂ ਅੰਦਰ) ਕੀਕੂੰ ਤੇ ਕੀਹ ਕੀਹ ਫੁਰਨਿਆਂ ਤੇ ਅਫੁਰਨਿਆਂ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਵਰਤਦਾ ਹੈ ੯ ਨਿਰੰਤਰ (ਲਗਾਤਾਰ) ੧੦ ਜਤਾਈ ਹੈ (ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)॥

੧੧ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ-ਖੰਡ (ਸਰੀਰ ਦੇ ਪਿੰਡੀ ਦੇਸ-ਅਧੋ ਪਾਤੀ-ਪਿੰਡੀ ਕਾਰਜ ਸਾਧਕ ਸੁਰਤਿ ਦੇ ਕੇਂਦ੍ਰਾਂ-ਹੇਠਲੇ ਮੰਡਲਾਂ) ਵਿਖੇ ਅਰੁ ਬ੍ਰਹਮੰਡ (ਊਰਧ ਮੰਡਲੀਕ ਉਕ੍ਰ ਕੇਂਦ੍ਰਾਂ) ਵਿਖੇ ਅਰਥਾਤ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਅਰ ਦਿਮਾਗ ਦੀਆਂ ਤਾਹਿਆਂ ਪਰ ਤਹਿਆਂ ਵਿਖੇ ੧੨ (ਭਾਵ) ਸਭ ਪਿੰਡ (ਦੇਹ) ਪ੍ਰਾਨ ਅਰੁ ਪ੍ਰਾਨ ਪਤਿ (ਮਨ)ਪ੍ਰਯੰਤ ਓਸਦੀ ਗੰਮਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ-ਤਾਤਪਰਯ ਇਹ ਕਿ ਓਸਦੀ ਹੀ ਅੰਦਰ ਸਾਰੇ ਦੁਹਾਈ (ਧੂਮ) ਮਚੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ੧੩ ਗੁਰੂ (ਸਬਦ) ਤੇ ਸਿੱਖ (ਸੁਰਤ) ਦੀ ਸੰਧੀ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਅਥ੍ਵਾ ਸਾਖ੍ਯਾਤ ਗੁਰੂ ਅਰੁ ਸਿੱਖ ਦੇ ਅਨਭਉ ਦੀ ਉਕ੍ਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਏਕਤਾ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਣੇ, ੧੪ ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ ਸੋਹੰ-ਸੋ ਪਦ ਵਾਚੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਅਰੁ ਹੰ ਪਦ ਵਾਚੀ (ਜੀਵ ਆਤਮੇ) ਆਪੇ ਦੀ ਅਭੇਦਤਾ ਨੂੰ ਸਾਮਰਤਖ ਅਨੁਭਵ ਕਰਕੇ ਸੋਹੰ ਸੋਹੰ ਦੀ ਰਟ ਲਗਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ,ਤੇ ਇਸੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ਹੀ ਲਿਵ ਲਗਾਈ ਉਹ ਮਗਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ॥

੧੫ ਜਿਸਤਰਾਂ ਦਰਪਨ (ਸ਼ੀਸ਼ੇ) ਵਿਚ, ਦਰਸ (ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਯ-ਦਰਸ਼ਨ ਜੋਗ

ਕਬਿੱਤ ਸਵੈਯੇ- ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ

ਪਦਾਰਥ) ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਇਕ ਰੂਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ੧੬ ਅਉ ਜੰਤ੍ਰ ਧੁਨਿ (ਬਾਜੇ ਵਿਚ ਦੀ ਆਵਾਜ) ਅਤੇ ਜੰਤ੍ਰੀ (ਬਜੌਣ ਵਾਲੇ ਦੀ) ਅਵਾਜ ਦੀ ਬਿਧ (ਦਸ਼ਾ ਯਾ ਰੀਤੀ) ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਇਕੋ ਸਰੂਪ ਹੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ੧੭ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਬਸਤ੍ਰ ਵਿਖੇ ਤਾਣੇ ਪੇਟੇ ਦੀ ਤਾਰ ਇਕੋ ਰੂਪ ਵਤ ਹੀ ੧੮ ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ ਓਸ ਵਾਹਗੁਰੂ ਨਾਲ ਇਕ ਰੂਪ ਹੋ, ਦੁਬਿਧਾ (ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵਨਾਂ) ਮਿਟਾ ਦਿੱਤੀ (ਨਿਵਿਰਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥ ੧੩ ॥ ੪੭ ॥

ਐਸਾ ਗੁਰਮੁਖ ਹੀ ਜੋਗੀ ਰਾਜ ਹੈ:-

੨ਚਰਨ ਸਰਨ ੧ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਹ੍ਵੈ ਇਕਤ੍ਰ ੩ਤਨ ਤ੍ਰਿਭਵਨ ਗਤਿ ੪ਅਲਖ ਲਖਾਈ ਹੈ । ੫ਮਨ ਬਚ ਕਰਮ ੬ਕਰਮ ਮਨ ਬਚਨ ਕੈ ੭ਬਚਨ ਕਰਮ ਮਨ ਉਨਮਨੀ ਛਾਈ ਹੈ ।੮ਗਿਆਨੀ ੯ਧਿਆਨੀ ੧੦ਕਰਨੀ ੧੧ਜਿਉ ਗੁਰ ਮਹੂਆ ਕਮਾਦ ੧੨ਨਿਝਰ ਅਪਾਰ ਧਾਰ ਭਾਠੀ ਕੈ ਚੁਆਈ ਹੈ। ੧੩ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਿਧਾਨ ਪਾਨ ੧੪ਪੂਰਨ ਹ੍ਵੈ ੧੫ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੰਧ ਮਿਲੇ ੧੬ਸਹਿਜ ਸਮਾਈ ਹੈ ॥ ੧੪ ॥ ੪੮ ॥

ਅਰਥ:-੧ ਮਨ ਬਾਣੀ ਸਰੀਰ (ਜੇਕਰ) ੨ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਸਰਣ (ਅੰਦਰ ਵਰਤਦਿਆਂ, ਇਕਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਣ, ਤਾਂ ਤ੍ਰਿਭਵਨ (ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ) ਦੀ ਗਤਿ (ਦਸ਼ਾ) ਜੋ ਅਲਖ ਰੂਪ ਸੀ ੩ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ੪ ਲਖਤਾ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੀ (ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਣ ਲਗ ਪਿਆ ਕਰਦੀ) ਹੈ ॥

੫ ਭਾਵੇਂ-ਜੋ ਕੁਛ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਬਚ-ਬਚਨ (ਬਾਣੀ) ਤੇ ਆਵੇ, ਅਤੇ ਓਹੋ ਹੀ ਫੇਰ ਸਰੀਰ ਦ੍ਵਾਰੇ ਕਰਣੀ ਰੂਪ ਹੋ ਵਰਤੇ-ਅਰਥਾਤ ਸਰੀਰ ਮਨ ਬਾਣੀ ਕਰਕੇ (ਕਥਨੀ-ਕਰਣੀ ਅਰੁ ਸੰਕਲਪ ਸਾਧਨਾਂ ਦ੍ਵਾਰੇ ਅਪਨੇ ਆਪ ਨੂੰ)ਐਸਾ ਸਾਧੇ ਕਿ ੬ ਬਾਨੀ ਬੋਲਦਿਆਂ, ਕੰਮ ਕਾਜ ਕਰਦਿਆਂ ਤਥਾ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦੀ ਤਾਰ ਵਿਖੇ ੭ (ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ) ਉਨਮਨੀ ਦਸ਼ਾ ਹੀ ਵਰਤੀ ਰਹੇ॥

੯ ਤਾਂ ਐਹੋ ਜੇਹੇ ਗਿਆਨੀ (ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਦੀ ਹੀ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਅੰਦਰ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ) ਦਾ ਗਿਆਨ ੮ ਅਰੁ ਮਨ ਦੇ ਧਾਟ ਪੁਰ (ਅਵਸ਼੍ਯਕ ਸੋਚਾਂ ਵੀਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਰਦੇ) ਵਰਤਦੇ ਹੋਏ ਉਸਦਾ ਉਨਮਨੀ ਧਿਆਨ ੧੦ ਤਥਾ ਸਰੀਰ ਯਾਤ੍ਰਾ ਦੇ ਨਿਬਾਹਨ ਸੰਬੰਧੀ ਸਮੂਹ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਰੂਪ ਕਰਣੀ ਉਸਦੀ ਉਨਮਨੀ ਭਾਵ ਰੂਪ ਕਰਣੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀਹੈ ੧੧ ਇਹ ਤਿੰਨੇ (ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਅਰੁ ਕਰਣੀ)ਗੁੜ ਮਹੂਏ ਤਥਾ ਕਮਾਦ ਸਮਾਨ ਸਮਝਕੇ)ਜਿਹੜਾਕੋਈ ਇਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂਸਾਧਨਾਂਨੂੰ(ਸਰੀਰ ਕਰਣੀ ਸੰਪੰਨ ਹੋਣ ਅਰਥ ਤੇ ਬਾਣੀ ਕਰਕੇ ਗਿਆਨ ਸੰਯੁਕ੍ਤ ਤਥਾ ਮਨ ਕਰਕੇ ਧਿਆਨ ਪਰਾਇਣ

ਹੋਣ ਦੇ ਅਭਯਾਸ ਨੂੰ) ਇਕ ਸਮ ਅਭਯਾਸੇ, ਤਾਂ ੧੨ ਇਸ ਅਭਯਾਸ ਰੂਪ ਭੱਠ ਦੁਆਰੇ ਅਪਾਰ ਧਾਰਾ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ) ਨਿਝਰ (ਇਕ ਰਸ) ਚੁਆਈਂ-ਚੋ ਆਯ ਕਰਦੀ ਹੈ॥

੧੩ ਤਿਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਨਿਧਾਨ (ਭੰਡਾਰ) ਰੂਪ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ (ਅਨੁਭਵ) ਨੂੰ, ਪਾਨ (ਛਕ) ਕਰਕੇ ੧੪ ਪੂਰਨ (ਤ੍ਰਿਪਤ) ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੧੫ ਜਦ ਕਿ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ (ਸਤਿਗੁਰੂ--ਅੰਤਰ ਯਾਮੀ)ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਸੰਧੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ੧੬ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸਹਜ ਸਰੂਪ (ਸਾਂਤ ਪਦ) ਵਿਖੇ ਸਮਾਈ (ਵਿਲੀਨਤਾ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੧੪॥ ੪੮॥

ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (ਤੱਕਣੀ) ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

੧ਬਿਬਿਧ ਬਿਰਖ ਬਲੀ ਫਲ ਫੂਲ ਮੂਲ ਸਾਖਾ ਰਚਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਚਿਤ੍ਰ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ। ੨ਬਰਨ ਬਰਨ ਫਲ ੩ਬਹੁ ਬਿਧ ਸ੍ਵਾਦ ਬਸ ੪ਬਰਨ ਬਰਨ ਫੂਲ ਬਾਸਨਾ ਬਿਥਾਰ ਹੈ। ੫ਬਰਨ ਬਰਨ ਮੂਲ ੬ਬਰਨ ਬਰਨ ਸਾਖਾ ੭ਬਰਨ ਬਰਨ ਪਤ੍ਰ ਸੁ ੮ਗਨ ਅਚਾਰ ਹੈ। ੯ਬਿਬਿਧ ਬਨਾਸਪਤਿ ਅੰਤਰ ਅਗਨ ਜੈਸੇ ੧੦ਸਕਲ ਸੰਸਾਰ ਬਿਖੈ ਏਕੈ ਏਕੰਕਾਰ ਹੈ॥ ੧੫॥ ੪੯॥

ਅਰਥ:-੧ ਬਿਬਿਧ-ਅਨੇਕ ਭਾਂਤ ਦੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਬਿਰਛ (ਬੂਟੇ), ਬਲੀ (ਵੇਲਾਂ) ਫਲ, ਫੁੱਲ, ਮੁੱਢ, ਟਾਹਣੀਆਂ (ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਬਨਸਪਤੀ)ਰਚਨਾਂ ਦੇ ਚਲਿਤ੍ਰ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰ (ਦੇਖਣ ਜੋਗ ਪਸਾਰਾ) ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ॥

੨ ਬਰਨ ਬਰਨ ਫਲ-ਰੰਗਾ ਰੰਗੀ ਭਾਂਤ ਦੇ ਫਲ ਹਨ ਤੇ ੩ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੀ (ਫਲ ਭੇਦ ਅਨੁਸਾਰ) ਓਨਾਂ ਦੇ ਸ੍ਵਾਦ ਦਾ ਰਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ,੪ ਬਰਨ ਬਰਨ (ਵੰਨੋ ਵੰਨੀ ਭਾਂਤ ਦੇ) ਫੁਲ ਹਨ (ਅਰੁ ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਫੁੱਲ ਦੀ ਜਾਤੀ ਭੇਦ ਕਾਰਣ) ਬਾਸਨਾ (ਸੁਗੰਧੀ) ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ॥

੫ ਬਰਨ ਬਰਨ ਮੂਲ-ਰੰਗ ਬਿਰੰਗੀ ਮੂਲ (ਮੁੱਢ) ਹਨ ਤੇ ੬ ਬਰਨ ਬਰਨ-ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੀਆਂ ਹੀ ਸ਼ਾਖਾਂ (ਟਾਹਣੀਆਂ) ਹਨ ੭-ਅਤੇ ਤਰਹ ਤਰਹ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਦੇ (ਫੇਰ) ਓਨਾਂ ਦੇ ਪਤ੍ਰ ਹਨ ੮(ਤਿਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ) ਗਨ ਆਚਾਰ (ਸਮੂਹ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਓਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਹਿੱਲਨ ਜੁਲਨ ਆਦ ਦਾ ਚਲਿਤ੍ਰ ਯਾ ਬਿਵਹਾਰ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥

੯ਇਉਂ ਕਰਕੇ, ਜੀਕੂੰ-ਬਿਬਿਧ ਬਨਾਸਪਤੀ(ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਬਨਾਸਪਤੀ ਦੇ) ਹੁੰਦਿਆਂ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਗਨੀ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ ਹੀ (ਇਕ ਸਰੂਪ ਹੀ)ਰਮੀ ਹੋਈ ਹੈ, ੧੦ ਤਿਸੀ ਭਾਂਤ ਸੰਪੂਰਨ ਸੰਸਾਰ (ਨਾਨਾ ਰੂਪ ਹੋਈ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ ਏਕੰਕਾਰ (ਵਾਹਗੁਰੂ) ਹੀ ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ-ਮਾਨੋਂ ਐਸਾ ਗੁਰਮੁਖ ਸਰਬਤ੍ਰ ਇਕ

ਵਾਹਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹੀ ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਹੋਇਆ ਤਕਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥ ੧੫ ॥ ੪੯ ॥

ਇਸਭਾਂਤ ਦੀ ਬ੍ਰਹਮ ਭਾਵੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਲਿਵ ਦੇ ਅੱਡੋ ਅੱਡ ਦਰਜੇ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨ ਦੀਆਂ ਭੀ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਭੇਦ ਦਰਸੌਂਦੇ ਹਨ:-

੧ਗੁਰੁਸਿੱਖ ਸੰਧਿ ਮਿਲੇ ੨ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਦਰਸ ੩ਲਿਵ ੪ਗੁਰਮੁਖਿ ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨ ਸਾਧ ਲਿਵ ਲਾਈ ੫ਹੇ। ੬ਗੁਰੁਸਿਖ ਸੰਧਿ ਮਿਲੇ ੭ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ ੯ਗੁਰਮੁਖਿ ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨ ੮ਧਜਾਨ ਸੁਧ ਪਾਈ ਹੈ। ੧੦ਗੁਰਸਿਖ ਸੰਧਿ ਮਿਲੇ ੧੧ਸ੍ਵਾਮੀ ੧੨-੧੩ਸੇਵ ਸੇਵਕ ਹ੍ਵੈ ਗੁਰਮੁਖ ੧੫ਨਿਹਕਾਮ ਕਰਨੀ ੧੪ਕਮਾਈ ਹੈ। ੧੬ਗੁਰਸਿਖ ਸੰਧਿ ਮਿਲੇ ਕਰਨੀ ਸੁ ਗਜਾਨ ੧੭ਧਜਾਨ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪ੍ਰੇਮਨੇਮ ਸਹਜ ਸਮਾਈ ਹੈ॥ ੧੬ ॥ ੫੦ ॥

ਅਰਥ:-੧ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਸੰਧੀ ਦੇ ਮਿਲਿਆਂ ੨ (ਪਹਿਲ ਪ੍ਰਥਮੇ) ਦ੍ਰਿਸ਼ੀ ਔਰ ਦਰਸ਼ਨ ਰੂਪ ੩-ਲਿਵ (ਅਭਜਾਸ ਦੀ ਤਾਰ) ਦੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਵਰਤਕੇ ਏਕਤਾ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਔਂਦੇ ਹਨ-ਤਾਤਪ੍ਰਯ ਇਹ ਕਿ ਸਭ ਸ਼ਰੀਰ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਮਨ ਆਦਿ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ (ਵਰਤਨ) ਨੂੰ ਨਿਘਾ ਵਿਚ ਰਖਣ ਵਾਲੀ ਅੰਤ੍ਰੀਵੀ ਜੋਤ (ਚੇਤਨ ਸੱਤਾ) ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿਚ ਲਿਵ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

੪(ਅਰ ਇਸੇ ਹੀ)ਸਾਧ ਲਿਵ ਲਾਈ-ਲਿਵ ਲਾਵਨ ਦੀ ਸਾਧਨਾਂ ਸਾਧਦਿਆਂ ੫ ਹੈ-ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਏਹੋ ਹੀ ਸਾਧਨ) ਗੁਰਮੁਖੀ ਬ੍ਰਹਮਗਜਾਨ ।-ਭਾਵ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰੀ ਪਹਿਲੇ ਦਰਜੇ ਦਾ ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨ ਇਸ ਅਭਜਾਸ ਦ੍ਵਾਰੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥

੬ ਉਪ੍ਰੰਤ-ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਸੰਧੀ ਦੇ ਮਿਲਿਆਂ ੭ ਸ਼ਬਦ ਵਿਖੇ ਸੁਰਤਿ ਦੀ ਲਿਵ ਲਗਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ-ਤਾਤਪਰਜ ਇਹ ਕਿ ਤੱਕਨ ਸੁਨਣ ਆਦਿ ਸਮੂਹ ਅੰਦਰਲੀ ਬਾਹਰਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਾਤੇ ਅੰਦਰਲੇ ਦੇ ਬੋਲ("ਬੋਲਨਿ ਹਾਰ ਪਰਮ ਗੁਰ ਏਹੀ") ਰੂਪ ਸ਼ਬਦ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਸੁਨਣ (ਅਨੁਭਵ ਕਰਣ) ਦੇ ਜਤਨ ਰੂਪ ਅਭਜਾਸ ਦ੍ਵਾਰੇ ਜਦ ਸੁਰਤਿ ਦੀ ਲਿਵ ਉਸ ਵਿਖੇ ਲਗਦੀ ਹੈ ਤਾਂ-੮ ਇਸ ਧਜਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਕੇ ਜੋ ਸੁਧ (ਸੋਝੀ) ਪਾਈ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ੯ ਉਹ ਭੀ ਹੈ ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨ ਹੀ ਦਰਜੇ ਦੂਸਰੇ ਦਾ॥

੧੦ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੀ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਸੰਧੀ ਦੇ ਮਿਲਿਆਂ ੧੧ ਸ੍ਵਾਮੀ(ਸਤਿਗੁਰ) ਪਰਮਾਤਮਾ ੧੨ ਸੇਵਕ ਹੋਇ-ਸਿੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਵਾ ਆਤਮੇ ਵਿਚ ਨਿਜਰੂਪ ਦਾ ਸਾਖਜਾਤਕਾਰ [ਜਲਵਾ] ਬਖਸ਼ਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ-ਭਾਵ ਉਪਰਲੇ ਸਾਧਨ ਸਾਧਦੇ ਸਾਧਦੇ,ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਾਇਣਹੁੰਦੇ ਇਸ ਵਿਖੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਚਮਤਕਾਰ ਹੋ ਔਂਦਾ ਹੈ"ਆਤਮਾ ਪਰਾਤਮਾਂ ਏਕੋ ਕਰੈ। ਅੰਤਰ ਕੀ ਦੁਬਿਧਾਅੰਤਰ ਮਰੈ)।-੧੩

ਇਹ ਹੈ ਗੁਰਮੁਖੀ ਬ੍ਰਹਮ ਗਜ਼ਾਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਦਰਜਾ ੧੪ ਇਸ ਕਰਣੀ ਕਮਾਈ (ਅਭਜਾਸ) ਕਰਕੇ ੧੫ ਗੁਰਮੁਖ ਨਿਹਕਾਮ ਹੈ-ਗੁਰਮੁਖ ਨਿਰਸੰਕਲਪ-ਨਿਰ-ਵਿਕਲਪ-ਨਿਰਬਾਣ, ਸਰੂਪ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥

੧੬ ਸਿਧਾਂਤ ਕੀਹ ਕਿ-ਗੁਰਸਿੱਖ ਸੰਧੀਮਿਲਿਆਂ ੧੭ ਉਕੁ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਰਣੀ ਤਥਾ ਗਜ਼ਾਨ ਧਜ਼ਾਨ ਨੂੰ ਸਾਧਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ੧੮ ਗੁਰਮੁਖ ਸਹਜ ਸਰੂਪ ਦੇ ੧੯ ਨੇਮ (ਲਗਾਤਾਰ) ਪ੍ਰੇਮ (ਪਰਚੇ) ਵਿਖੇ ੨੦ ਸਮਾਈ ਹੈ=ਸਮਾਇ ਜਾਂਦਾ (ਲਿਵ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ) ਹੈ-ਇਹ ਹੈ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਬ੍ਰਹਮਗਜ਼ਾਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਦ (ਸਹਜ ਗਜ਼ਾਨ) ਚੌਥਾ ਦਰਜਾ॥ ੧੬ ॥ ੫੦ ॥

ਵੀਚਾਰ

ਬ੍ਰਹਮਗਜ਼ਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਪਰਮ ਸਾਧਨ ਰੂਪ ਲਿਵ ਦੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਸੰਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਗੁਰਮੁਖ ਹੀ ਉਨਤੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ-ਨਾਂਕਿ ਨਾਮ ਧਰੀਕ ਮਾਤ੍ਰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ। ਇਸੇ ਲਈ "ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਸੰਧਿ ਮਿਲੇ" ਨੂੰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਭਾਈ ਸਾਹਬਾਂ ਨੇ ਤਾਕੀਦੀ ਤੌਰ ਤੇ ਉਚਾਰਜਾ ਹੈ॥ ਕਜੋਂਕਿ ਜਜੋਂ ਜਜੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਉਪਰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਾ ਦਰਜਾ ਉੱਚਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਜੋਂ ਤਜੋਂ ਹੀ ਲਿਵ ਦੀ ਉਨਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਰੁ ਜਜੋਂ ਜਜੋਂ ਲਿਵ ਉਚੀ ਉੱਚੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਜੋਂ ਤਜੋਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪਤਾ ਉਚੇ ਉੱਚੇ ਭਾਵ ਵਿਖੇ ਸਾਖਜ਼ਾਤਕਾਰਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਆਪਣੇ ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਦਾ ਜਲਵਾ (ਚਮਤਕਾਰ) ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਵਿਚ ਲੀਨ (ਅਭੇਦ) ਕਰ ਲਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ॥-॥

ਮਿਲਾਪੀ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਬ੍ਰਹਮ ਗਜ਼ਾਨ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਨਿਰਣਾ-ਨਿਖੇੜਕੇ-ਦੱਸਦੇ ਹਨ:-

੧ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੰਧਿ ਮਿਲੇ ੨ਬ੍ਰਹਮ ਧਜ਼ਾਨ ਲਿਵ ੩ਏਕੰਕਾਰ ਕੈ ਅਕਾਰ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ॥ ੪ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੰਧਿ ਮਿਲੇ ੫ਬ੍ਰਹਮ ਧਿਆਨ ਲਿਵ ੬ਨਿਰੰਕਾਰ ੭ਓਅੰਕਾਰ ੮ਬਿਬਿਧ ਬਿਥਾਰ ਹੈ॥ ੯ਗੁਰਸਿੱਖ ਸੰਧਿ ਮਿਲੇ ਸ੍ਰਾਮੀ ਸੇਵ ਸੇਵਕ ਹੈ ੧੧ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਬੇਕ ੧੦ ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਅਚਾਰ ਹੈ॥ ੧੨ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੰਧਿ ਮਿਲੇ ੧੩ਪਰਮਦਭੁਤ ਗਤਿ ੧੪ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ੧੫ਨਮੋ ਨਮੋ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ॥ ੩੭ ॥ ੫੧ ॥

ਅਰਥ:-੧ ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਧਿ ਮਿਲੇ=ਸੰਧਿ (ਜੋੜ) ਮਿਲੇ (ਜੁੜੇ) ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਅਰਥਾਤ ਵਾਹਗੁਰੂ ਨਾਲ ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਜੋੜ ਜੁੜਦੇ ਸਾਰ-੨ ਜਦ (ਪਹਿਲੇ ਦਰਜੇ ਦਾ) ਬ੍ਰਹਮ ਗਜ਼ਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਉਸ ਵਿਖੇ ਧਜ਼ਾਨ ਦੀ ਲਿਵ ਲਗਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ

ਗੁਰਮੁਖ ਵਿਆਖਿਆਕ

ਤਾਂ ੩ ਜਿਸ) ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਾਹਗੁਰੂ ਨੇ ਏਕੰਕਾਰ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਆਕਾਰ [ਪਰਗਟ] ਕੀਤੇ ਹਨ (ਸਨ) ਉਸ ਸ੍ਵਰੂਪ ਦਾ ਭਾਨ (ਜਲਵਾ) ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥

੪(ਜਦ ਦੂਸਰੇ ਦਰਜੇ ਵਿਚ) ਜੋੜ ਜੁੜਿਆ ਗੁਰਮੁਖ (ਉਨਤੀ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ) ੫ ਬ੍ਰਹਮ ਗਯਾਨ ਦੇ ਧਯਾਨ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀ ਲਿਵ ਨੂੰ ਧਾਰਦਾ ਹੈ ੬ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸਨੂੰ ਓਹ ਕੁਛ ਭਾਨ (ਪ੍ਰਤੀਤ) ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ–੭ ਜਦ ਕਿ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੇ ਓਅੰਕਾਰ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ੮ ਬਿਬਿਧ ਬਿਥਾਰ (ਅਨੇਕ ਸਰੂਪੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਪਸਰਾ ਪਸਾਰਿਆ ਸੀ)–ਭਾਵ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਓਅੰਕਾਰ ਰੂਪ ਹੋ ਪ੍ਰਗਟਨ ਦੀ ਬਯਵਸਥਾ (ਹੁ ਬਹੂ ਵਜੋਂ ਤੇ) ਇਸਦੇ ਅੰਤ੍ਰੀਵੀ ਧਯਾਨਵਿਚ ਸਾਖਯਾਤ ਹੋਯਾ ਕਰਦੀ ਹੈ॥

੯ ਗੁਰ ਸਿਖ ਸੰਧਿ ਮਿਲੈ–ਗੁਰੂ ਅਰ ਸਿੱਖ ਦੀ (ਜੀਵ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ) ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੰਧੀ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਸ੍ਵਾਮੀ ਸੇਵ ਸੇਵਕ ਹ੍ਵੈ (ਸੇਵਾ ਸੇ ਸੇਵਕ ਸ੍ਵਾਮੀ ਹੋਇ) ਉਹ ਸੇਵਕ (ਗੁਰਮੁਖ=ਸਾਧਕ) ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੋਯਾ ਸਾਖਯਾਤ ਸ੍ਵਾਮੀ (ਸ੍ਵਾਮੀ ਸਰੂਪ=ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ) ਹੀ ਬਣ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੧੦ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਖੇ–'ਪ੍ਰੇਮਭਗਤਿ ਅਚਾਰ'=ਐਹੋ ਜੇਹਾ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਵਰਤਦਾ ਹੈ ਕਿ (ਪ੍ਰੇਮੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਅਰੁ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰੇਮੀ ਇਕੋ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ,–੧੧ਇਸ ਬ੍ਰਹਮ ਗਯਾਨ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ 'ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਬੇਕ' ਅਰਥਾਤ ਜਿਥੇ ਬਿਬੇਕ=ਬਿਬ+ਏਕ (ਦ੍ਵੈਤਾ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਕੇ) ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਭਾਨ [ਪ੍ਰਤੀਤ] ਹਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ("ਦ੍ਵੈ ਤੇ ਏਕ ਰੂਪ ਹ੍ਵੈ ਗਇਓ") ॥

੧੨ ਏਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਖੇ ਜਦ ਪੁੱਜਕੇ–ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਸੰਧੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ–ਭਾਵ ਵਾਹਗੁਰੂ ਵਿਖੇ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ੧੩ ਉਸਦੀ ਗਤੀ (ਦਸ਼ਾ ਵਾ ਰਜ਼ਾਨ) ਪਰਮ ਅਦਭੁਤ ਅਤਯੰਤ ਕਰਕੇ ਹੀ ਅਨੋਖਾ ਹੈ। ੧੪ ਵਰਨਣ ਕਰਨੇ ਤਾਂ ਉਹ ਅਨੰਤ ਹੈ, ਅਨੰਤ ਹੈ, ਅਨੰਤ ਹੈ ੧੫ ਬਸ ਮਨ ਬਾਣੀ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਐਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਤਾਈਂ ਬਾਰੰਬਾਰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ॥ ੧੭ ॥ ੫੧ ॥

ਅਭੇਦਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਗੁਰਮੁਖ ਪੁਰਖਦੀ ਬਾਹਰਲੀ ਦਸ਼ਾ ਵਰਨਣ ਕਰਦੇਹਨ:–

੧ਗੁਰਮੁਖ ਮਨ ਬਚ ਕਰਮ ਇਕਤ੍ਰ ਭਏ ੩ਅੰਗ ਅੰਗ ਬਿਸਮ ੨ਸ੍ਰਬੰਗ ਮੈ ਸਮਾਇ ਹੈਂ ॥ ੪ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ੬ਅੰਮ੍ਰਿਤ ੫ਨਿਧਾਨ ੭ਪਾਨ ਕੈ ੮ਮਗਨ ੯ਰਸਨਾ ਥਕਤ ਭਈ ੧੦ ਕਹਿਤ ਨ ਆਏ ਹੈਂ ॥ ੧੧ਜਗ ਮਗ ੧੪ਪ੍ਰੇਮ ੧੩ ਜੋਤਿ ੧੨ਅਤਿ ਅਸਚਰਜ ਮੈਂ ੧੬ਲੋਚਨ ੧੭ਚਕਿਤ ਭਏ ੧੫ ਹੇਰਤ ੧੮ ਹਿਰਾਏ ਹੈਂ ॥ ੨੦ਰਾਗ ਨਾਦ ਬਾਦ ੧੯ਬਿਸਮਾਦ ਪ੍ਰੇਮ ਧੁਨਿ ਸੁਨ ੨੧ਸ੍ਰਵਨ ਸੁਰਤਿ ੨੨ਬਿਲੈ ੨੩ਬਿਲੈ ੨੪ਬਿਲਾਏ ਹੈ ॥ ੧੯ ॥ ੫੨ ॥

ਅਰਥ:-੧ ਜੇਹੜੇ ਗੁਰਮੁਖ ਮਨ ਬਾਣੀ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਇਕਤ੍ਰ (ਇਕ+ਅਤ੍ਰ=ਇਕਮਾਤ੍ਰ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਖੇ ਹੀ) ਇਕ ਰੂਪ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ੨ ਸਰਬੰਗ 'ਸਰਬ ਸਰੂਪ'=ਪਾਰ ਬ੍ਰਹਮ) ਮੈਂ ਸਮਾਏ (ਲਿਵ ਲੀਨ ਹੋਏ ਹੋਏ) ੩-ਅੰਗ ਅੰਗ ਬਿਸਮ ਹੈ=ਰੋਮ ਰੋਮ ਕਰਕੇ ਅਚਰਜਰੂਪ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇਹਨ-ਭਾਵ ਰੋਮ ਰੋਮ ਉਨਾਂ ਦਾ ਮੌਲਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

੪ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਰੂਪ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ੫-ਨਿਧਾਨ=ਭੰਡਾਰ-ਸੋਮੇਂ ਵਿਚੋਂ ੬ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ੭-ਪਾਨਕੇ (ਛਕ ਛਕਕੇ) ੮-ਮਦੋਨ=ਮਦਮਸਤ (ਮਸਤ ਅਲਮਸਤ) ਘੂਰਮ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਤੇ ਇਸੇ ਸ੍ਵਾਦ ਕਾਰਣ) ੯ ਰਸਨਾ ਥਕਿਤ (ਅਚਰਜ ਭਾਵ ਵਿਖੇ ਹੁੱਟੀ ਹੋਈ) ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ੧੦ ਕੁਛ ਓਸ ਪਾਸੋਂ ਆਖ੍ਯਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ॥

੧੧ ਐਸਾ ਹੀ-ਜਗ ਮਗ ਜਗਮਗ [ਇਕ ਰਸ ਲਟਲਟ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ]੧੨ ਅਤਜੰਤ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ੧੩ ਜੋਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ੧੪ ਵਿਖੇ-੧੫ ਤਕਦੇ ਤਕਦੇ ੧੬ ਨੇਤ੍ਰ ੧੭ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ ਹੋਏ ੧੮ ਹਿਰਾਇ ਹੈ (ਹੁਟ ਗਏ ਹਨ) ਅਰਥਾਤ ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ ਵੱਲ ਖਿਚੋਨੋਂ ਬਸ ਬਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥

੧੯-ਇਵੇਂ ਹੀ ਬਿਸਮਾਦ(ਅਚੰਭਾ ਕਰਣ ਹਾਰੀ)ਪ੍ਰੇਮ ਧੁਨੀ ਨੂੰ ਸੁਣ ਸੁਣਕੇ-੨੦ ਰਾਗਾਂ ਦੀਆਂ ਨਾਦਾਂ (ਸੁਰਾਂ) ਅਰੁ ਬਾਜਿਆਂ ਦੇ ਸੁਨਣ ਵੱਲੋਂ ੨੧ ਸ੍ਰਵਨ ਸੁਰਤ=ਕੰਨਾਂ ਦੀ ਸੁਨਣਹਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਭੀ ੨੨ ਬਿਲੈ (ਬਿਲੇ ਲਗ ਜਾਂਦੀ-ਬਸ-ਨਾਸ਼) ਹੋਜਾਂਦੀਹੈ-੨੩ ਤੇ ਓੜਕ ਨੂੰ ਬਿਲੈ(ਵਿਲੀਨਤਾ)ਸ੍ਵਯੰ ਲਿਵ ਭੀ ੨੪ ਬਿਲਾਏ ਹੈ-ਵਿਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਯਾ ਕਰਦੀ ਹੈ॥ ੧੮॥ ੫੨॥

ਉਕ੍ਤ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਅਭ੍ਯਾਸ ਕ੍ਰਮ ਤਥਾ ਉਸਦੇ ਅਨੁਭਵ ਨਿਰੂਪਣ ਦ੍ਵਾਰਾ ਹੋਰਸ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

੧ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਨ ਬਚ ਕਰਮ ਇਕਤ੍ਰ ਭਏ ੨ਪੂਰਨ ਪਰਮ ਪਦ ੩ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਹੈ॥ ੪ਲੋਚਨ ਮੈਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦਰਸ਼ ਰਸ ਗੰਧਿ ੬ਸੰਧਿ ੫ਸ੍ਰਵਨ ਸਬਦ ੮ਸੁਰਤ ੭ਗੰਧਰਸ ਪਾਏ ਹੈ॥ ੯ਰਸਨਾ ਮੈਂ ਰਸ ਗੰਧ ਸਬਦ ਸੁਰਤ ਮੇਲ੧੦ਨਾਸ ਬਾਸ ਰਸ ਸ੍ਰੁਤਿ ਸਬਦ ਲਖਾਏ ਹੈ॥ ੧੧ਰੋਮ ਰੋਮ ੧੨ਰਸਨਾ ੧੩ਸ੍ਰਵਨ ੧੪ਦ੍ਰਿਗ ੧੫ਨਾਸ੧੭-੧੮ਕੋਟਿ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ੧੬ਪਿੰਡ ਪ੍ਰਾਨ ਮੈਂ੧੯ਜਤਾਏ ਹੈ॥ ੧੯॥ ੫੩॥

ਅਰਥ:-੧ ਗੁਰਮੁਖ=ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਚਰਣ ਸਰਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਿਗ੍ਯਾਸੀ ਜਦ ਮਨ (ਸੰਕਲਪ) ਬਚ (ਬਾਣੀ) ਕਰਮ (ਸਰੀਰ) ਕਰਕੇ ਇਕੱਤ੍ਰ ਭਾਵ ਵਿਖੇ ਹੋ ਆਵੇ-ਅਰਥਾਤ ਜਦ ਓਸਦੀ ਰਹਿਣੀ ਕਥਨੀ ਅਰੁ ਕਰਣੀ (ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ) ਇਕ ਸਮਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਤਾਂ ੨-ਪਰਮ ਪਦ=ਜਿੱਥੇ ਪਹੁੰਚਕੇ ਹੋਰ ਕੁਛ ਭੀ ਕਰਣਾ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ

ਕਰਦਾ–ਐਸੀ ਕੈਵੱਲ ਮੋਖ ਦਾ (ਓਸ ਨੂੰ) ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਔਂਦਾ ਹੈ॥

੩–ਜਿਸ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਕਾਰਣ ੪ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਵਿਖੇ ਜੋ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੈ ਉਸਦੀ ਦਰਸ਼ਨ ਰਸ ਦੀ ਗੰਧ–ਵਾਸਨਾ (ਖਿੱਚ) ੫ ਸ਼ਬਦ ਵਿਖੇ ਸੁਰਤਿ ਦੀ ੬ ਸੰਧੀ ਨੂੰ ੭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਅਰੁ ੮ ਕੰਨਾਂ ਵਿਖੇ ਜੋ ਸਬਦ ਸੁਨਣ ਦੇ ਰਸ ਦੀ ਵਾਸਨਾ ਹੈਸੀ(ਉਹ ਭੀ)*(੫–੬–੭)ਸਬਦ ਵਿਖੇ ਸੁਰਤ ਦੀ ਸੰਧੀ ਨੂੰ ਪਾ ਲਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ॥

੯ ਐਸਾ ਹੀ–ਰਸਨਾਂ ਵਿਖੇ (ਰਸ ਗ੍ਰਹਣ ਦੀ) ਵਾਸਨਾ ਸਬਦ ਵਿਖੇ ਸੁਰਤ ਦੇ ਮੇਲੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਰੁ ੧੦ ਨਾਸਾਂ ਦੇ ਬਾਸ (ਸੁਗੰਧੀ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਣ ਦੇ) ਰਸ ਦੀ ਬਾਸਨਾ ਭੀ ੧੧ ਸਬਦ ਵਿਖੇ ਹੀ ਸੁਰਤਿ ਨੂੰ ਲਖਾਏ (ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਿਆ ਕਰਦੀ) ਹੈ।

ਸੋ ਇਉਂ ੧੨ ਰਸਨਾਂ ਦ੍ਵਾਰੇ ਸ੍ਵਾਦ ਲੈਂਦਿਆਂ ੧੩ ਕੰਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਦਿਆਂ ੧੪ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਕਰਕੇ ਤੱਕਦਿਆਂ ੧੫ ਅਰੁ ਨਾਸਾਂ ਥਾਨੀਂ ਸੁੰਘਦਿਆਂ (ਗੁਰਮੁਖ ਜਦ ਸਬਦ ਵਿਖੇ ਹੀ ਸੁਰਤਿ ਨੂੰ ਮਿਲੌਣ ਵਿੱਚ ਤਤਪਰ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ) ਭਾਵ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਕਰਕੇ ਸਬਦ ਧਯਾਨ ਵਿਖੇ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਸਾਵਧਾਨ ਰਖਦਾ, ਕੰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਅੰਤਰ ਸਬਦ ਦੀ ਧੁਨ ਸੁਨਣ ਵਿਚ ਸਾਵਧਾਨ, ਰਸਨਾ ਕਰਕੇ ਹਰਦਮ ਸਬਦ (ਨਾਮ) ਦੀ ਹੀ ਰਟ ਲਗੌਂਦਾ ਤਥਾ ਨਾਸਾਂ ਕਰਕੇ ਸ੍ਵਾਸ ਸ੍ਵਾਸ ਸਬਦ ਦੀ ਹੀ ਤਾਰ ਪ੍ਰੋਈ ਰਖਦਾ ਹੋਯਾ,ਉਹ ੧੧ ਗੁਰਮੁਖ ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਖੇ ੧੬ ਪਿੰਡ ਪ੍ਰਾਣ ਮੈਂ–ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ੧੭–੧੮ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਖੰਡਾਂ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂ ਦੇ ਚਮਤਕਾਰ ਨੂੰ ੧੯ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤੱਕਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ॥ ੧੯ ॥ ੫੩ ॥

ਇਹ ਤੌਫੀਕ (ਸਮਰੱਥਾ)ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਹੋਣ ਵਿਖੇ ਕਾਰਣ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਆਪ ਗੁਰਮੁਖ ਬਣ ਬਣ ਕੇ ਇਹ ਧੁਰ ਦੀ ਨੇਤ ਕੈਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ:–

੧ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਆਪ ੨ਆਪਨ ਹੀ ੩ਆਪ ੪ਸਾਜ ੬ਆਪਣ ਰਚਿਓ ਹੈ ਨਾਉ ੫ਆਪ ਹੀ ਬਿਚਾਰਕੈ॥ ੭ਆਦਿਗੁਰ ੮ਦੁਤੀਆ ਗੋਬਿੰਦ ਨਾਮ ਕੈ ਕਹਾਇਓ ੯ਗੁਰਮੁਖਿ ਰਚਨਾ ਆਕਾਰ ਓਅੰ-ਕਾਰ ਕੈ॥ ੧੦ਗੁਰਮੁਖਿ ੧੧ਨਾਦ ੧੨ਬੇਦ ੧੩ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਵੈ ਭੇਦ ੧੪--੧੫ਗੁਰਮੁਖਿ ਲੀਲ੍ਹਾ ਧਾਰੀ ਅਨਿਕ ਅਉਤਾਰ ਕੈ॥ ੧੬ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ੧੭ਅਉ ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਰੂ ੨੦ਏਕਮੇਕ ੧੯ਓਤਪੋਤਿ ਸੂਤ੍ਰ ਗਤਿ ੧੮ਅੰਬਰਿ ਉਚਾਰਕੈ॥ ੨੦॥ ੫੪॥

---

*੫ ਤੋਂ ੮ ਅੰਕ ਵਿਚ "ਗੰਧ ਸੰਧਿ ਪਾਇ ਹੈ" ਜੋ ਅੱਖਰ ਹਨ ਦੇਹਲੀ ਦੀਪਕ ਸ਼ਬਦ ਵਤ ਇਨਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਗੇ ਪਿਛੇ ਹੋਕੇ ਮਿਸ੍ਰਤ (ਮਿਲਵੇਂ) ਅਰਥ ਦੇ ਸਹਾਈ ਹਨ।

ਅਰਥ:-੧ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਨੇ ਆਪ-੨ਅਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੀ-੩ ਆਪ (ਅਪਣੀ)-੪ ਸਾਜਨਾਂ ਕੀਤੀ-੫ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਵੀਚਾਰਕੇ (ਕਿ ਅਕਾਰ ਧਾਰੀ ਬਣਿਆਂ ਅਰਥਾਤ ਅਨੇਕਤਾ ਦਾ ਅੰਗ ਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਵਿਖੇ ਕਿਸਤਰਾਂ ਆਪਣੀ ਏਕਤਾ ਦਾ ਸਿੱਕਾ ਮਾਰਕੇ ਉਘਾ ਕਰਾਂ-ਓਸਨੇ)-੬ ਰਚਿਆ (ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ) ਹੈ ਆਪਣਾ ਨਾਮ (ਨਾਨਕ)--ਜਿਸਦੇ ਅਰਥ ਹਨ, ਅਨੇਕਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ॥

੭ (ਇਸ ਭਾਂਤ) ਆਦਿ ਵਿਖੇ (ਪਹਲ ਪ੍ਰਥਮੇਂ) ਬਣਕੇ ਗੁਰੂ (ਅਵਤਾਰ)-੮ ਓਅੰਕਾਰ ਸ਼ਰੂਪ (ਆਪਣੇ) ਤੋਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਰਚਨਾ ਦ੍ਵਾਰੇ ਆਕਾਰ ਧਾਰ ਧਾਰਕੇ --੯ ਦੁਤੀਆ *(ਦੂਸਰੇ-ਦੂਸਰੀ ਥਾਂ ਤੇ) ਭਾਵ ਅੰਤਲੇ ਗੁਰੂ-ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ, ਵਾ ਮਾਨੋਂ ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ-ਆਪ ਨੇ ਆਪਨੂੰ ਕਹਾਣ ਲਗ ਪਿਆ ਹੈ ॥

੧੦ ਗੁਰਮੁਖ ਬਣਕੇ ਹੀ-੧੧ ਨਾਦ-ਰਬੀ ਸਬਦ ਦੀ ਸੋਦ (ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਮਈ ਉਪਦੇਸ਼) ਦਾ ੧੨ ਬੇਦ-ਗਯਾਨ (ਪ੍ਰਾਪਤ)ਹੋਣਾ ਦਸਜਾ--੧੩ ਤੇ ਉਹ ਗੁਰਮੁਖ (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ) ਬਣਕੇ ਹੀ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਅਗੇ ਫੇਰ) ਭੇਦ (ਇਸ ਮਰਮ) ਨੂੰ-੧੪ ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਏਸਤਰਾਂ ਅਨੇਕ ਅਵਤਾਰ (ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪੀ) ਧਾਰ ਧਾਰਕੇ-੧੫ ਗੁਰਮੁਖ ਭਾਵ ਵਾਲੀ ਲੀਲਾ ਧਾਰੀ (ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ)-ਖੇਲ ਵਰਤਾਈ ॥

੧੬-(ਇਉਂ ਕਰਕੇ) ਗੁਰੂ ਹੋਯਾ ਗੋਬਿੰਦ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰੀ ਹੋਕੇ ਪੱਧਤ (ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ) ਚਲਾਨ ਖਾਤਰ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦੀਖਯਾ (ਸੱਚ ਖੰਡੋਂ ਲੈ)ਗੁਰੂ ਬਣਿਆ ੧੭ ਅਰੁ ਗੁਰੂ (ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀਖਿਆ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀਓਂ ਮੁੜ ਗੁਰੂ)ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾਤਾ ਬਣ ਗਏ-ਗੋਬਿੰਦ[ਨਿਰੰਕਾਰ ਹੀ] ੧੮ ਅਰਥਾਤ-ਜੀਕੂੰ,ਅੰਬਰ-ਬਸਤਰ ਵਿਚ ੧੯ ਸੂਤ੍ਰ[ਤਾਰਾਂ] ਦੀ ਓਤ ਪੋਤ(ਤਾਣਿਓਂ ਪੇਟਿਓਂ ਇਕੋ ਹੀ) ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ [ਪਸਰਾਉ] ਹੋਈ ਹੋਈ ਆਖਣ ਵਿਚ ਔਂਦੀ ਹੈ, ਤੀਕੂੰ ਹੀ ੨੦ ਗੁਰੂ ਤੇ ਗੋਬਿੰਦ ਨੂੰ ਸਰਗੁਣ ਨਿਰਗੁਣ ਭਾਵ ਵਿਖੇ ਵਾ ਅਨੇਕਤਾ ਵਿਖੇ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਵਰਤਾਕੇ ਹੋ ਗਏ ਓਸ ਨਾਲ ਇਕ ਮਿਕ [ਅਭੇਦ] ਸਾਖਯਾਤ ਨਿਰੰਕਾਰ ਹੀ ॥ ੨੦ ॥ ੫੩ ॥

*ਗੋਬਿੰਦ-ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਭਾਵ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਤੋਂ ਭੀ। ਜੇ ਇਹ ਸੰਸਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਅਜੇ ਅਵਤਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਯਾ ਤਾਂ ਚਾਹੇ ਅਜੇ ਅਵਤਾਰ ਨਹੀਂ ਹੀ ਹੋਯਾ ਸੀ,ਪਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੀ ਭਵਿਖਯਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖ ਸਕਦੇ ਸਨ-ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਕੋਈ ਐਸਾ ਭਵਿਖਯਤ ਦਰਸ਼ੀ ਨਾਂ ਮੰਨੇ ਤਾਂ ਸਾਖਯਾਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪੇਸ਼ੀਨ ਗੋਈ ਦਾ ਸਬੂਤ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਅਸਾਡੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਹੀ ਆਸ਼ਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪ ਭੀ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੋਂ ਦਸ ਜਾਮੇ ਧਾਰਣੇ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ॥ ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੂਜੇ ਥਾਂ ਤੇ ਹੀ ਸਦਾ ਆਖਣ ਵਿਚ ਔਂਦੇ ਹਨ।

ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦ੍ਵਾਰਾ ਇਸੇ ਹੀ ਬਾਰਤਾ ਨੂੰ ਮੁੜ ਨਿਸਚੇ ਕਰੌਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦਸ ਗੁਰੂਆਂ ਤੋਂ ਅਗੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਖੇ ਅਭੇਦ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

੧ਜੈਸੇ ਬੀਜ ਬੋਏ ਹੋਤ ਬਿਰਖ ਬਿਥਾਰ ਗੁਰੁ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਨਿਰੰਕਾਰ ਏਕੰਕਾਰ ਹੈ। ਜੈਸੇ ੨ਏਕ ਬਿਰਖ ਮੈਂ ਹੋਤ ਹੈਂ ਅਨੇਕ ਫਲ ਤੈਸੇ ਗੁਰਸਿਖ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਅਕਾਰ ਹੈ॥ ੩ਦਰਸ ਧਿਆਨ ਗੁਰੁ ੪ਸਬਦ ਗਿਆਨ ਗੁਰੁ ੫ਨਿਰਗੁਨ ਸਰਗੁਣ ੬ ਬ੍ਰਹਮ ਬੀਚਾਰ ਹੈ॥ ੮ਗਯਾਨ ਧਯਾਨ ੭ਬ੍ਰਹਮ ਸਥਾਨ ੮ਸਾਵਧਾਨ ੭ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ੯ਪ੍ਰਸੰਗ ੧੦ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਉਧਾਰ ਹੈ॥੨੧॥੫੫॥

ਅਰਥ: -੧ ਜਿਸਤਰਾਂ ਬੀਜ ਬੋਇ (ਬੀਜਿਆਂ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਬਿਰਛ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ (ਪਸਾਰਾ) ਭਾਰਾ ੨-ਤਿਸੇ ਤਰਾਂ ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ (ਨਿਰੰਕਾਰ) ਨਿਰਾਕਾਰ ਨੇ ਏਕੰਕਾਰ (ਇਕ ਅਕਾਰ-ਸਭ ਅਕਾਰਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਸਰੂਪ ਆਕਾਰ)ਆਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ।

੨ ਜਿਸਤਰਾਂ (ਫੇਰ ਅਗੇ) ਇਕ ਬਿਰਛ ਤੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਫਲ, ਤਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਸ ਆਦਿ ਆਕਾਰ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਦੇਵ) ਤੋਂ ਗੁਰੂ-ਸਿੱਖ ਸਰੂਪੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਿਅੰਤ ਆਕਾਰ ਹੋਏ॥

੩ (ਸੋ ਇਉਂ ਸਮਝ ਕੇ ਗੁਰ ਸਿਖ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਦੇ) ਦਰਸਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ, ਧਯਾਨ ਕਰੋ (ਤੱਕੋ), ਇਕੋ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹੀ-੪ ਅਰੁ ਓਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਰੂਪ ਸਬਦ (ਵਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਸਬਦ ਰੂਪ ਉਪਦੇਸ਼) ਤੋਂ ਜੋ ਹੋਵੇ ਗਯਾਨ-ਉਸਨੂੰ ਭੀ ਪ੍ਰਵਾਣ ਕਰੋ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗਯਾਨ। ੫ ਇਸਪ੍ਰਕਾਰ ਵਰਤ-ਦਿਆਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿਖੇ ਤਾਂ ਹੈ ਬੀਚਾਰ (ਨਿਰਣਾ) ਸਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ, ਅਰੁ ੬ ਸਬਦ ਗਯਾਨ ਵਿਖੇ ਜੋ ਹੈ ਗਯਾਨ ਗੁਰੂ ਦਾ,ਉਸਨੂੰ ਨਿਸਚੇ ਕਰੋ ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ।

੭ ਇਸ ਭਾਂਤ ਸਾਧਸੰਗਤ ਨੂੰ-ਬ੍ਰਹਮ (ਪੂਰਣ ਗੁਰੂ-ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ) ਦਾ ਸਥਾਨ (ਨਿਵਾਸ ਦੀ ਠੌਰ) ਨਿਰਣਾ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ੯ ਪ੍ਰਸੰਗ (ਸੰਗਤ)ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ੮ ਉਕਤ ਬ੍ਰਹਮ ਧਯਾਨ ਔਰ ਬ੍ਰਹਮ ਗਯਾਨ ਵਿਖੇ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿੰਦਿਆਂ--੧੦ ਮਾਨੋ ਇਸੇ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤੀ ਕਰਕ ਉਧਾਰ (ਨਿਸਤਾਰਾ) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ-ਗੁਰੂ ਕੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਦਾ ਦਰਸਨ ਅਰੁ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਸੁਨਣਾ ਮੰਨਣਾ ਹੀ ਇਸ ਘਰ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ-ਨਿਸਤਾਰੇ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ ॥੨੧॥ ੫੫॥

ਉਤਪੱਤੀ ਕ੍ਰਮਦ੍ਵਾਰਾ ਫਲ ਮੂਲ ਦੇ ਅਨਾਦੀ ਵਾ ਅਕੱਥ ਸਿਲਸਿਲੇ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼-ਟਾਂਤ ਰਾਹੀਂ ਵਾਹਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਤਥਾ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਦੀ ਇਕ ਰੂਪਤਾ ਦਾ ਗਯਾਨ ਨਿਰੂਪਦੇ ਹਨ:-

੧ਫਲ ਮੂਲ ੨ਮੂਲ ਫਲ ੩ਮੂਲ ਫਲ ੪ਫਲ ਮੂਲ ੫ ਆਦਿ

ਪਰਮਾਦਿ ਅਰ [੬]ਅੰਤ ਕੈ ਅਨੰਤ ਹੈ ॥ [੭]ਪਿਤ ਸੂਤ ਸੂਤ [੮]ਪਿਤ ਸੁਤ [੯]ਪਿਤ ਪਿਤ ਸੁਤ [੧੦]ਉਤਪਤਿ ਗਤਿ [੧੨]ਅਤਿ ਗੂੜ੍ਹ [੧੧]ਮੂਲ ਮੰਤ ਹੈ ॥ [੧੩]ਪਥਿਕ ਬਸੇਰਾ ਕੋ ਨਿਬੇਰਾ ਜਿਉ [੧੪]ਨਿਕਸ ਬੈਠ [੧੮]ਇਤ ਊਤ [੧੫]ਵਾਰ [੧੯]ਪਾਰ [੧੬]ਸਰਿਤਾ [੧੭]ਸਿਧੰਤ ਹੈ ॥ [੨੦]ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ [੨੧]ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਰੂ ਅਬਿਗਤਿ ਗਤਿ [੨੨]ਸਿਮਰਤ ਸਿਖ ਸੰਤ ਹੈ ॥ ੨੨ ॥ ੫੬ ॥

ਅਰਥ:--੧ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਫਲ ਮੂਲ(ਕਾਰਣ—ਬੀਜ) ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ੨ ਆਪ ਮੂਲ ਰੂਪ ਬਣਕੇ ਫਲ ਨੂੰ ਉਤਪੰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ,ਤੇ ੩ ਉਹੀ ਫਲ ਅਗੇ ਫੇਰ ਮੂਲ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਫਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਉਂ ੪ ਫਲ ਮੂਲ ਦੇ (ਸਿਲਸਿਲੇ ਦੀ) ਆਦ (ਆਰੰਭ) ੫ ਪਰਮਾਦਿ (ਆਦਿ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ)—ਭਾਵ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਇਵੇਂ ਹੀ ਅਨਾਦੀ ਰੂਪ ਹੈ ੬ ਅਰੁ (ਐਸਾ ਹੀ) ਅੰਤ ਵੱਲੋਂ ਭੀ ਅਨੰਤ ਹੈ ॥

੭ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਿਸਤਰਾਂ—ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਪੁਤ੍ਰ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ੮ ਤੇ ਪੁਤ੍ਰ ਅਗੇ ਫੇਰ ਪਿਤਾ ਬਣਕੇ ਪੁਤ੍ਰ ਉਪਜੌਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ੯ ਓਹ ਪੁਤ੍ਰ ਮੁੜ ਪਿਤਾ ਬਣਦਾ ਅਰੁ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ੧੦ ਪਿਤਾ ਪੁਤ੍ਰ ਦੀ ਉੱਤਪਤੀ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਦੀ ਗਤੀ ਦਾ ੧੧ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ (ਹੋਲਪਣ ਜਾਂ-ਨਿਰਣਾ) ੧੨ ਅਤਿ ਗੂੜ (ਅਤਯੰਤ ਗੁਝੇ ਮਰਮ ਵਾਲਾ) ਹੈ ॥

੧੩ ਇੰਜੇ ਹੀ—ਜਿਸ ਭਾਂਤ ਪਥਿਕ (ਰਾਹੀਆਂ-ਮੁਸਾਫਰਾਂ)ਦੇ ਬਸੇਰੇ(ਟਿਕਾਣਾ) ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ਦਾ ਨਿਬੇਰਾ (ਫੈਸਲਾ-ਨਿਰਣਾ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ੧੪ ਕਦੀ (ਨੌਕਾ) ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ੧੫ ਉਤ (ਓਸ ਕਿਨਾਰੇ) ੧੬ ਸਰਿਤਾ (ਨਦੀ) ਦੇ ਪਾਰ ੧੭ ਸਿਧੰਤ (ਸਿਧਾਰਦੇ ਹਨ) ਤੇ ੧੮ ਕਦੀ ਇਤ (ਇਸ) ੧੯ ਵਾਰ (ਉਰਾਰਲੇ ਪਾਸੇ) ॥

(ਬਸ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੀ ਫਲ ਬੀਜ ਦੀ ਅਨਾਦੀ ਅਭੇਦਤਾ ਵਤ, ਅਰ ਪਿਤਾ ਪੁਤ੍ਰ ਦੇ ਪਰਸਪਰ (ਕਾਰਜ ਕਾਰਣਤਾ ਦੀ ਇਕ ਰੂਪਤਾ ਦੇ ਅਟੁਟ ਸਿਲਸਿਲੇ ਸਮਾਨ, ਤਥਾ ਨਦੀ ਦੇ ਪਾਰ ਉਰਾਰ ਦੀ ਇਕ ਸਮਾਨਤਾ ਵਾਂਕੂੰ)

੨੦ ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਹੋ ਪ੍ਰਗਟੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਮੁੜ ਗੋਬਿੰਦ (ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਸਮਾਨ ਹੀ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਗਟਤਾ ਦੇ ਕਾਰਣ) ਹੋਏ, ਤੇ ਉਹੀ ਗੋਬਿੰਦ ਭਾਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਗੁਰੂ ਅਗੇ ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਗਟਾਨ ਦਾ ਹੇਤੂ ਹੁੰਦੇ ਆਏ ੨੧ ਜਿਸ ਸਿਲਸਿਲੇ (ਲਗਾ-ਤਾਰ-ਉਪਰੋਥਲੀ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ) ਦੀ ਗਤਿ (ਗਜਾਤ-ਬੂਝ) ਅਬਿਗਤਿ-ਅਬਜਕਤ (ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਸਕਨੋਂ ਦੂਰ) ਹੈ, ੨੧ ਕੇਵਲ ਸਿਖ ਸੰਤ ਹੀ ਇਸ (ਗੂੜ ਤੱਤ) ਨੂੰ ਸਿਮਰੰਤ (ਸਮਝਦੇ ਹਨ) ॥ ੨੨ ॥ ੫੬ ॥

ਵੀਚਾਰ

ਇਸ ਕਬਿੱਤ ਨੂੰ ਅਰੰਭ ਕਰਦਿਆਂ ਭਾਈ ਸਾਹਬਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਇਹ

ਸਲ ਸਿਲਾ ਐਉਂ ਫੁਰਿਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ,ਜਿਸਨੂੰ ਓਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਿੰਨਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ—ਫਲ=ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਮੂਲ=ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟੇ,ਉਹ ਬਣੇ ਫੇਰ ਮੂਲ= ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦਦੇਵ ਦੇ,ਤੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਅਗੇ ਫਲ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦੇਵ ਜੀ—ਅਰੁ ਇਵੇਂ ਹੀ ਇਹ ਬਣੇ ਅਗਾਹਾਂ ਮੂਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਫਲ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ (ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੀ)ਉਪਜੇ ਫਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਬ—ਜੋ ਇਸੀ ਤਰਾਂ ਹੀ ਅਗੇ ਮੂਲ ਹਨ--ਗੁਰੂ ਸਿਖ ਸੰਗਤ ਦੇ ॥

ਇਸ ਭਾਂਤ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਏ ਗੁਰਮੁਖ ਮਾਰਗ ਦੇ ਧਾਰਣ ਕਰਣ ਦਾ ਫਲ:--

੧ਗੁਰਮੁਖ ਪੰਥ ਗਹੇ ੨ਜਮਪੁਰ ਪੰਥ ਮੇਟੇ ੩ਗੁਰਸਿੱਖਸੰਗਪੰਚਦੂਤ ਸੰਗ ਤਜਾਗੇ ਹੈਂ॥੪ਚਰਨਸਰਨ ਗੁਰੂ ੫ਕਰਮ ਭਰਮ ਖੋਏ ੬ਦਰਸ ੭ਅਕਾਲ ਕਾਲ ਕੰਟਕ ਭੈ ਭਾਗੇ ਹੈਂ ॥ ੮ਗੁਰ ੯ਉਪਦੇਸ ਵੇਸ ਬੱਜਰ ਕਪਾਟ ਖੁਲ੍ਹੇ ੧੧ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਮੂਰਛਤ ਮਨ ਜਾਗੇ ਹੈਂ ੧੨ਕਿੰਚਤਕਟਾਛਜ ਕ੍ਰਿਪਾ ੧੩ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ਪਾਏ ੧੪ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਗੁਰ ਗਜਾਨ ਲਿਵ ਲਾਗੇ ਹੈਂ ॥ ੨੩ ॥ ੫੭ ॥

ਅਰਥ:—੧ ਐਸਿਆਂ ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਚਲਾਇਆ ਹੋਇਆ(ਧੁਰੋਂ ਪ੍ਰਵਿਰਤਿਆ) ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਪੰਥ--ਮਾਰਗ (ਪੱਧਤੀ=ਪ੍ਰਨਾਲੀ ਵਾ ਪ੍ਰਪਾਟੀ) ਹੈ, ਓਸਦੇ ਗਹੇ--ਗ੍ਰਹਣ ਕੀਤਿਆਂ (ਧਾਰਣ ਕੀਤਿਆਂ) ੨ ਇਹ ਜਮ ਪੁਰ (ਨਰਕ) ਦਾ ਰਾਹ ਮੇਟ ਸਿੱਟਦਾ ਹੈ। (ਐਹੋ ਜੇਹਿਆਂ) ੩ ਇਸ ਮਾਰਗ ਦੀ ਸਿਖਯਾ ਧਾਰਣ ਵਾਲਿਆਂ ਗੁਰ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਸੰਗ (ਜੋੜ) ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ (ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਦਾ) ਪੰਜ ਦੂਤ (ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਮੋਹ ਹੰਕਾਰ ਰੂਪ ਦੁਸ਼ਟ) ਸੰਗ (ਸਾਥ) ਤਿਆਗ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਭਾਵ ਓਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਏਨਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰਣੋਂ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਯਾ ਕਰਦੀ ਹੈ॥

੪ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਸਰਣ (ਆਂਭ ਸਾਂਭ) ਹੋਣ ਸਾਰ ੫ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਭਰਮ ਖੋਇ (ਨਿਵਿਰਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ) ਹੈ—ਅਰਥਾਤ ਅਮੁਕਾ ਕਰਮ ਕੀਤਿਆਂ ਆਹ ਹਾਨੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਯਾ ਅਮੁਕੇ ਦੇ ਕੀਤਿਆਂ ਫੁਲਾਨਾ ਹਰਜਾ ਵਾਪਰੇਗਾ; ਇਸ ਭਾਂਤ ਦਾ ਕਰਮ ਪ੍ਰਾਇਣੀ ਬਿਧੀ ਨਿਖੇਧ ਦਾ ਸੰਸਾ ਹੀ ਨਿਵਿਰਤ ਹੋ ਜਾਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਔਰ ੬ ਅਕਾਲ (ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ—ਸਤਯ ਸਰੂਪ ਦੇ ਦਰਸ (ਸਾਖਯਾਤ ਦਰਸ਼ਨ) ਕਰਕੇ ੭ ਕਾਲ ਕੰਟਕ—(ਕੰਡੇ ਸਮਾਨ ਦੁਖਦਾਈ ਕਾਲ ਵਾ ਕੰਡੇ ਸਮਾਨ ਹਰ ਸਮਯ) ਚੁਭਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਚਿੱਤ ਅੰਦਰ ਜੋ ਕਾਲ ਦਾ ਖਤਰਾ ਅਥਵਾ ਮੌਤ ਦਾ ਸੰਸਾ ਓਸ) ਦਾ ਭੈ (ਤੌਖਲਾ-ਡਰ) ਭੀ ਭਜ (ਨੱਠ) ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥

੮ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਵੇਸ—ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿਖੇ ਅਵੇਸ਼ (ਸਮਾਈਪਾ ਲੈਣ—ਲਗਨ ਦੀ

ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਹੋ ਜਾਣ) ਵਾ ਪ੍ਰਵੇਸ ਪਾ ਲੈਣ ਕਰਕੇ ਅਰਥਾਤ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦੇ ਸੱਚੇ ਵਿਚ ਢਾਲ ਕੇ ਮਾਨੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਈ ਵੇਸ ਹੀ ਢਲ ਲੈਣ ਕਰਕੇ ੯ ਬੱਜਰ ਸਮਾਨ ਜੜੇ ਹੋਏ (ਆਸਾ ਅੰਦੇਸੇ ਵਾ ਅਗਯਾਨ) ਭਰਮ ਦੇ ਕਪਾਟ (ਕਿਵਾੜ) ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ (ਅਨਭਉ ਜਾਗ ਔਂਦਾ ਹੈ) ਤੇ ੧੦ ਸਬਦ ਵਿਖੇ ਸੁਰਤ ਦੇ ਪੂਰੇ ਪੂਰੇ ਪਰਚ ਗਿਆਂ ਮੋਇਆ ਮਨ ਜਾਗ ਆਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥

੧੧ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਖੇ—ਕਿੰਚਿਤ ਮਾਤ੍ਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਟਾਖਯ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੇ ਸਾਰ ੧੨ ਸਰਬ ਨਿਧੀਆਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ (ਵਾ ਵੈਰਾਗ ਭਗਤੀ ਗਯਾਨ ਆਦ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਔਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ੧੩ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਵ ਸਤਵੀ ਗਯਾਨ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਕੇ ਓਸ ਵਿਚ ਲਿਵ ਲਗੀ ਰਿਹਾ ਕਰਦੀ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ (ਬ੍ਰਹਮ ਗਯਾਨੀ) ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥ ੨੩ ॥ ੫੭ ॥

ਵੀਚਾਰ

ਇਸ ਕਬਿੱਤ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਬਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮੁਖ ਬਨਣ ਦੇ ਦਰਜੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਨਜ਼ਾਰਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਓਨਾਂ ਦਾ ਦਿਖਲਾਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:—

੧ ਪ੍ਰਥਮ ਪੰਕਤੀ (ਤੁਕ) ਦ੍ਵਾਰੇ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਕੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸਾਧਾ-ਰਣ ਤੌਰ ਤੇ ਹੀ ਆਨ ਰਲਨਾ ਭਾਵ ਸਰਧਾ ਧਾਰਕੇ ਆਨ ਮਿਲਣਾ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਦਰਜਾ ਦਸਯਾ ਹੈ ॥

੨ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਸੰਕੇਤੇ ਹੋਏ ਢੰਗ ਨਾਲ (ਦੀਖਯਤ ਸੰਸਕਾਰ ਰੂਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਨ ਆਦ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ੀ) ਸਿਖ ਬਣ ਜਾਣਾ—ਦੂਸਰੀ ਤੁਕ ਦ੍ਵਾਰੇ—ਦੂਸਰਾ ਦਰਜਾ ਗੁਰਮੁਖਤਾ ਦਾ ਦੱਸਯਾ ਹੈ ॥

੩ ਉਪਦੇਸ ਕਮਾਈ ਵਿਚ ਟੁੱਟਕੇ ਲਗ ਜਾਣਾ ਤੇ ਓਸ ਦ੍ਵਾਰੇ ਅੰਦਰ ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਖਿੜ ਪੈਣਾ ਅਰਥਾਤ ਅੰਤ੍ਰ ਮੁਖੀ ਮਨ ਸੁਰਤ ਦਾ ਪਰਚਾਉ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਔਣਾ—ਇਹ ਤੀਸਰਾ ਦਰਜਾ ਤੀਸਰੀ ਤੁਕ ਰਾਹੀਂ ਦਿਖਲਾਯਾ ਹੈ।

੪ ਪੂਰਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦ੍ਵਾਰੇ ਲਿਵ ਦੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਸ੍ਵਰੂਪ ਦਾ ਯਥਾਰਥ ਗਯਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਮਾਨਣ ਲਗ ਪੈਣਾ ਇਹ ਚੌਥੀ ਅਵਸਥਾ (ਸਿੱਧੀ ਰੂਪ) ਵਰਨਣ ਕੀਤੀ ਹੈ ॥—॥

ਗੁਰਮੁਖੀ ਮਾਰਗ (ਸਿੱਖੀ ਪੰਥ) ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਉਪਰ ਮੁੜ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ:—

੧ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੰਥ ਸੁਖ ਚਾਹਤ ਸਕਲ ਪੰਥ ੨ਸਗਲ ਦਰਸ ੩ਗੁਰ ਦਰਸ ਅਧੀਨ ਹੈ ॥ ੪ਸੁਰ ਸੁਰਸਰਿ ਗੁਰ ਚਰਨ ਸਰਨ ਚਹ ੫ਬੇਦ ਬ੍ਰਹਮ ਚਿਕ ਸਬਦ ਲਿਵਲੀਨਹੈ। ੬ਸਰਬ ਗਯਾਨ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਅਵਗਾਹਨ ਮੈਂ ੭ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਜਲ ਮੀਨ ਹੈ ॥ ੮ਜੋਗੀ ਜੋਗਜਗਤਿ ਮੈਂ ੯ਭੋਗੀ ਭੋਗ ਭੁਗਤਿ ਮੈਂ ਗੁਰ

ਮੁਖਿ ੧੦ਨਿਜ ਪਦ ਕੁਲ ਅਕੁਲੀਨ ਹੈ ॥ ੨੪ ॥੫੯॥

ਅਰਥ:--੧ ਗੁਰਮੁਖ ਪੰਥ (ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਮਾਰਗ) ਦੇ ਸੁਖ (ਆਨੰਦ) ਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਣਾ) ਸਕਲ ਪੰਥ (ਸਭ ਦੂਸਰੇ ਮਤ ਮਤਾਂਤਰ), ੨ ਕਯੋਂਕਿ ਸਾਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੈਨ ੩ ਗੁਰੂ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ (ਮਤ) ਦੇ ਅਧੀਨ (ਤਾਬਿਆ)—ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿ ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਨੇ ਆਪ ਗੁਰੂ ਅਵਤਾਰ ਲੈਕੇ ਇਸ ਮਤ ਨੂੰ ਚਲਾਇਆ ਹੈ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਮਤ ਹਨ ਚਲਾਏ ਹੋਏ ਓਸਦੇ ਰਿਖੀਆਂ (ਮਹਾਤਮਾਂ) ਦੇ ॥—ਅੰਕ ੨ ਵਾ ੩ ਦੇ ਇਉਂ ਭੀ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ:—ਕਿ ਸਾਰੇ (ਲੋਕ) ਚਹੁੰਦੇ ਹਨ ਦਰਸ਼ਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ,ਕਯੋਂਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਅਧੀਨ (ਤਾਬਿਆ) ਹਨ ਸਾਰੇ ਦਰਸ਼ਨ (ਦੇਵੀਆਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਆਦਿ ਦੇ) ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਸਾਖਯਾਤ ਅਵਤਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਥਵਾ ਸਭ ਦਰਸ਼ਨ ਓਸਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ,ਜਿਸਨੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਦਰਸਨ ਕਰ ਲਏ ॥

੪ ਐਸਾ ਹੀ ਸੁਰ (ਦੇਵਤੇ) ਸੁਰਸਰਿ (ਗੰਗਾ) ਆਦਿ (ਸਮੂਹ ਤੀਰਥ) ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਸਰਣ। ਵਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਚਰਣ ਸਰਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆਂ ਉਸ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਸਭ ਤੀਰਥ ਹੀ ਲੋਚਨ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ--ਐਡਾ ਪਰਮ ਪਵਿਤ੍ਰ ਉਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥

੫ ਅਤੇ ਬੇਦ(ਰਿਗ ਜਜੁਰ ਸਾਮ ਅਥਰਵਨ) ਭੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਦਿਕਾ ਸਮੇਤ ਸ਼ਬਦ (ਗੁਰੂ ਦੀ ਉਸਤਤੀ) ਵਿਚ ਲਿਵ ਲੀਨ (ਮਗਨ) ਹਨ। ਅਥਵਾ ਜੋ ਸਬਦ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਓਸਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਦਿਕ ਤਥਾ ਬੇਦ ਭੀ ਸਲਾਹੁਣ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥

੬ ਤਿਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ—ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਗਯਾਨ ਦੇ ਅਵਗਾਹਨ (ਥੌਹ ਲਗਾਨ ਵਿਖੇ) ਸਰਬ ਗਯਾਨ ਜੁੱਟੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਵਾ ਗੁਰੂ ਗਯਾਨ ਨੂੰ ਜਿਸ ਨੇ ਅਵਗਾਹਨ ਕਰ-ਕਮਾ ਲਿਆ ਓਸ ਨੂੰ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਗਯਾਨ ਆਪ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਆਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ੭ ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ(ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਨਿਧੀਆਂ ਵਾ ਭੰਡਾਰੇ ਰੂਪ ਸਿੱਧੀਆਂ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਐਉ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੀਕੂੰ ਜਲ ਅਰੁ ਮਛਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ—ਭਾਵ ਜਲ ਮਛਲੀ ਦੇ ਘਨੇ ਸੰਬੰਧ ਵਤ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਕੇ ਇਸ ਮਾਰਗ ਵਿਖੇ ਸਭ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਅਰੁ ਨਿਧੀਆਂ ਸੁਤੇ ਹੀ (ਅਵਸ਼ਯ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਯਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

੮ ਇਨਾਂ ਸਭ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤਾਈਆਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਹੋਰ ਭੀ ਵਾਧਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ—ਜੋਗ ਜੁਗਤੀ ਮੈਂ-ਜੋਗ ਰੀਤੀ ਵਿਖੇ ਨਿਪੁਣ (ਓਸ ਅਨੁਸਾਰ ਵਾਹਗੁਰੂ ਵਿਚ ਜੁੱਟਨ-ਜੁੜੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ) ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਤਾਂ [ਉਹ]ਜੋਗੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,ਤੇ੯ ਭੋਗ ਭੁਗਤਿ ਮੈ—ਸੰਸਾਰੀ ਪ੍ਰਭੁਤਾ ਵਾ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਭੋਗਨ [ਮਾਨਣ] ਵਿਖੇ ਉਹ ਭੋਗੀ [ਵਿਭੂਤੀ ਵਾਨ-ਪ੍ਰਭੁਤਾ ਵਾਲਾ] ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਓਵ ਉਹ ੧੦ ਗੁਰਮੁਖ,ਨਿਜ ਪਦ [ਆਤਮ ਪਦ ਵਿਖੇ ਵਿਸ-

ਰਾਮ ਪਾਕੇ ਦੇਹ ਅਧਜਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਇਆ ਹੋਯਾ] ਕੁਲ [ਜਾਤੀ ਗੋਤ ਆਦ] ਵੱਲੋਂ ਅਕੁਲੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਇਕ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਬਣਕੇ ਹੋਰਨਾ ਜਾਤਾਂ ਪਾਤਾਂ ਤੋਂ ਸਮੂਲਚਾ ਛੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੨੪॥੫੮॥

ਉਕ੍ਤ ਜੋਗ ਜੁਗਤੀ ਜਿਸਦੇ ਕਿ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਕੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪਰਮ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਰ ਪਰਮ ਪੂਜਜ ਬਣਕੇ ਭੋਗ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਦਾ ਹੋਯਾ ਭੀ ਜੋਗੀਆਂ ਵਾਲੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਹੀ ਵਰਤਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਇਉਂ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

੪ਉਲਟ ੨ਪਵਨ ਮਨ ੧ਮੀਨ ਕੀ ਚਪਲ ਗਤਿ ੩ਸੁਖਮਨਾ ਸੰਗਮ ਕੈ ੫ਬ੍ਰਹਮ ਸਥਾਨ ਹੈ॥ ੬ਸਾਗਰ ਸਲਿਲ ਗਹਿ ਗਗਨ ਘਟਾ ਘਮੰਡ ੯ਉਨਮਨ ਮਗਨ ੮ਲਗਨ ੭ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਹੈ॥ ੧੨ਜੋਤਿ ਮੈ ੧੩ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ੧੦ਦਾਮਿਨੀ ਚਮਤਕਾਰ ੧੧ਗਰਜਤ ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਨੀਸਾਨ ਹੈ॥ ੧੪ਨਿੱਝਰ ਅਪਾਰ ਧਾਰ ੧੩ਬਰਖਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਲ ੧੫ਸੇਵਕ ਸਕਲ ੧੬ਫਲ ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ਹੈ॥ ੨੫॥੫੯॥

੧ ਪਿੱਛੇ ਕਥਨ ਕੀਤੀ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਮਛਲੀ ਦੀ ਚੰਚਲ ਗਤੀ ਸਮਾਨ ੨ ਮਨ ਅਤੇ ਪੌਣ ਨੂੰ ੩ ਸੁਖਮਣਾ ਨਾੜੀ (ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਸੁਰ ਦ੍ਵਾਰੇ) ਸੰਗਮ ਕੈ-ਸਾਥ ਸਾਥ ਕਰਕੇ (ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ-ਵਿਚ ਵਿਚ ਦੀ) ੪ ਉਲਟਾ ਕੇ (ਬਾਹਰ ਵੱਲੋਂ ਅੰਤਰਮੁਖ ਪਲਟਕੇ) ੫ ਬ੍ਰਹਮ ਸਥਾਨ (ਬ੍ਰਹਮ ਰੰਧਰ-ਦਸਮ ਦ੍ਵਾਰ) ਮੋਖ ਦੁਆਰ ਵਿਖੇ ਹੋਵੇ-ਟਿੱਕੇ-ਭਾਵ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਇਸਥਿਤ ਕਰੇ॥

ਹੋਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੇਕੇ ਅਧਿਕ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

੬ ਜਿਸਤਰਾਂ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਸਲਿਲ=ਪਾਣੀ (ਪੀਂਦੇ ਸਮੇ ਬਦਲ) ਗਹਿ [ਲੈਕੇ-ਖਿੱਚ ਕੇ] ਗਗਨ=ਅਕਾਸ ਵਿਖੇ, ਘਟਾ (ਬਦਲੀਆਂ ਦੇ ਜਮਘਟ=ਸੰਘਟ) ਰੂਪ ਵਿਚ ਘੁਮੰਡ [ਘਿਰ ਆਯਾ ਕਰਦੇ ਹਨ]-ਇਸੇਤਰਾਂ ਮਨ, ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਰੂਪ ਜਲ ਦੇ ਸਾਗਰ [ਨਾਭ ਅਸਥਾਨ] ਤੋਂ ਪਉਣ ਨੂੰ [ਧੀਮੇ ਧੀਮੇ ਸੁਖਮਣਾ ਨਾਲੀ ਵਿਚ ਦੀ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਕੇ ੭ ਗੁਰ ਗਜਾਨ [ਸਬਦ -ਗੁਰੂ ਮੰਤ੍ਰ] ਵਿਖੇ ੮ ਲਗਨ (ਲਗਿਆ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ) ੯ ਉਨਮਨੀ ਭਾਵ ਵਿਖੇ ਮਗਨ ਹੋਜਾਵੇ-ਭਾਵ ਊਰਧ ਕਮਲ ਰੂਪ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਖੇ=ਦਸਮ ਦ੍ਵਾਰ ਅੰਦਰ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਸਹਜ ਸੁਭਾਈ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਟਿਕਾਵੇ॥

੧੦ ਤਾਂ [ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਾਰੰਬਾਰ ਸ੍ਵਾਸ ਸ੍ਵਾਸ ਨਾਮ ਦੀ ਤਾਰ ਬੰਨ੍ਹਕੇ, ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੇ ਉਪਰਲੇ ਟਿਕਾਣੇ ਵਾਲੇ ਅਸਥਾਨ ਉਪਰ ਸੁਰਤ ਦੇ ਇਸਥਿਤ ਕਰਦਿਆਂ] ਦਾਮਿਨੀ [ਬਿਜਲੀ ਸਮਾਨ] ਚਮਤਕਾਰ [ਪ੍ਰਕਾਸ਼] ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਦਕਿ ੧੧ ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦਾ ਨਗਾਰਾ ਵੱਜਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ੧੨

ਅਤੇ ਸੁਰਤ=ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਵਿਖੇ ਪਰਚਕੇ ੧੩ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਹੋਜਾਇਆ ਕਰਦੀਹੈ।

੧੩ ਜਿਸ ਭਾਂਤ-ਬਰਖਾ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ [ਅਮਰੀ] ਜਲ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ [ਰਿਮ ਝਿਮ ਰਿਮ ਝਿਮ]ਇਕ ਸਾਰ ਬਰਸਿਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ,੧੪ ਇਸੇਤਰਾਂ (ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ =ਨਾਮ ਰਸ=ਅਨਭਉ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ) ਨਿਝਰ=ਇਕ ਰਸ ਅਪਾਰ ਧਾਰਾ ਦਾ [ਲਗਾ ਤਾਰ ਪ੍ਰਵਾਹ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਯਾ-ਝਰਦਾ ਹੋਯਾ] ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ੧੫ ਬਸ-ਜਿਸਨੂੰ ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਗਿਆ ਓਸ ਦੇ ਸਭ ਹੀ ਸੇਵਕ ਦਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ-ਸਭਦਾ ਹੀ ਓਹ ਪੂਜਨ ਜੋਗ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ੧੬ ਤੇ ਸਭ ਫਲਾਂ (ਧਰਮ ਅਰਥ ਕਾਮ ਮੋਖ) ਦਾ ਉਹ ਨਿਧਾਨ ਖਜਾਨਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ-ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਚਾਹੇ ਤੇ ਜਿਸਨੂੰ ਚਾਹੇ ਸਭ ਕੁਛ ਹੀ ਦੇਣ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਹੋ ਜਾਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥੨੫॥੫੯॥

ਐਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਦਿਖਲਾਂਦੇ ਹੋਏ, ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੁਖ ਦੀ ਸਰਬੋਤਮਤਾ ਨੂੰ ਵਰਨਣ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

੧ਲੋਗਨ ਮੈ ਲੋਗਾਚਾਰ ੨ਬੇਦਨ ਮੈ ਬੇਦਬੀਚਾਰ ੩ਲੋਗ ਬੇਦ ਬੀਸ ੪ਇਕ ਈਸ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਹੈ । ੫ਜੋਗ ਮੈ ਨ ਜੋਗ ੬ਭੋਗ ਮੈ ਨ ਖਾਨ ਪਾਨ ੭ਜੋਗਾਭੋਗਾਤੀਤ ਉਨਮਨ ਉਨਮਾਨ ਹੈ ॥ ੮ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਦਰਸ ਧਯਾਨ ੯ਸਬਦ ਸੁਰਤ ਗਯਾਨ ੧੦ਗਯਾਨ ਧਯਾਨ ਲੱਖ ੧੧ਪ੍ਰੇਮ ਪਰਮ ਨਿਧਾਨ ਹੈ ॥ ੧੨ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਸ੍ਰਮ ੧੩ਸਾਧਨਾਧਯਾਤਮ ਕ੍ਰਮ ੧੪ਗੁਰਮੁਖ ਸੁਖ ਸਰਬੋਤਮ ਨਿਧਾਨ ਹੈ ॥ ੨੬ ॥ ੬੦ ॥

ਅਰਥ:-੧ਲੋਗਨ ਮੈਂ ਲੋਗਾਚਾਰ=ਪ੍ਰਤੱਖ ਤਾਂ ਉਹ ਜਦ ਲੋਕਾਂ(ਪਰਵਾਰ ਸਰਬੰਧੀਆਂ ਅਥ੍ਵਾ ਵਾਹ ਪਏ ਕਾਰਾਂ ਵਿਹਾਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਵਰਤਦਾ ਹੈ ਤਾਂ) ਲੋਕ ਮ੍ਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਹਾਜਿਹਾ ਸਮਾਂ, ਜੈਸੀ ਜੈਸੀ ਲੋੜ ਵਾਪਰੇ ਓਹੋ ਓਹੋ ਜੇਹਾ-ਓਸੀ ਓਸੀ ਤਰਾਂ ਦਾ ਹੀ ਵਿਹਾਰ ਨਿਬਾਹਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੨ ਅਰੁ ਜਦ ਬੇਦਾਂ ਵਿਚ ਨਿਰੂਪੀ ਹੋਈ ਬੇਦ*ਬੀਚਾਰ=ਧਰਮ ਮ੍ਰਯਾਦਾ (ਕੋਈ ਧਾਰਮਿਕ ਬਿਵਹਾਰ ਭੁਗਤਾਨ ਦਾ ਅਉਸਰ, ਆਣ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਓਹੋ ਜੇਹੇ ਧਰਮੀਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਓਸ)ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਵਰਤਣ ਲਗ ਪਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੩ ਪਰੰਤੂ ਏਸ ਲੋਕ ਬੇਦ ਮ੍ਰਯਾਦਾ (ਕੁਲਾ ਧਰਮ ਅਰੁ ਬੈਦਿਕ ਧਰਮ ਮਈ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ) ਨੂੰ (ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਕਾਲ ਦੇ ਅਧੀਨ ਵਰਤਨਵਾਲੀ ਵੀਹਾਂ ਵਿਸਵਿਆਂ ਦੀ ਹੱਦ ਵਿਚ ਵਰਤਨਹਾਰੀ ਸੰਸਾਰੀ ਜਾਣਕੇ ੪ ਅੰਦਰੋਂ ਓਹ ਇਕ ਈਸ [ਇਕੀਸਵੇਂ] ਸੰਸਾਰੋਂ ਪਾਰ-ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਵਿਖੇ ਦ੍ਰਿੜ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਤੁੱਛ ਜਾਣਕੇ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਇਕਮਈ ਨਿਸਚੇ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

*'ਬੇਦਾਚਾਰ' ਪਾਠਾਂਤਰ।

੫--(ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਰਹਣ ਰੂਪ)ਜੋਗਨੂੰ ਸਾਧਦੇ ਹੋਏ-ਜੋਗ ਮੈਂ ਵਰਤਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਅਜੇਹੇ ਗੁਰਮੁਖ ਲੋਕ ਬੇਦ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਰੀਤੀ ਵਾਲੇ ਜੋਗ ਨੂੰ ਨਹੀ ਸਾਧ ਦੇ ੬ ਅਰੁ ਐਸਾ ਹੀ ਖਾਨ ਪਾਨ ਆਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ(ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਪਹਿਨਦੇ -ਸੁਖ ਮਾਣਦੇ ਭੀ ਭੋਗ ਮੈਂ ਨ--ਮਾਨੋ ਭੋਗਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਗ੍ਰਹਣ ਨਹੀ ਕਰਯਾ ਕਰਦੇ, ੭ਅਰਥਾਤ ਉਨਾਂ ਦਾ ਵਾਸਤ੍ਵਿਵਰਤਾਰਾ-ਜੋਗ ਅਰੁ ਭੋਗ ਦੋਹਾਂਤੋਂ ਹੀ ਅਤੀਤ(ਕੇਵਲ) ਉਨਮਨੀ ਭਾਵ ਵਿਖੇ ਹੀ ਵਰਤਣਹਾਰਾ ਉਨਮਾਨ (ਵੀਚਾਰ) ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ।

੮ (ਮੂਲ ਕੀਹ ਕਿ)ਜੋ ਕੁਛ--ਦਰਸ(ਦਰਸ਼ਨ ਜੋਗ ਦ੍ਰਿਸ਼ਯ)ਉਨਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਿਘਾ ਵਿਚ ਔਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਹਗੁਰੂ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਅੰਤਰਯਾਮੀ) ਦਾ ਹੀ ਧ੍ਯਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ੯ ਅਰੁ ਜੋ ਕੁਛ ਸਬਦ (ਗੱਲ ਮਾਤ੍ਰ ਭੀ) ਸੁਰਤਿ ਉਨਾਂ ਦੇ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਆਵੇ (ਸਭ ਵਿਖੇ) ਉਸ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਗ੍ਯਾਨ ਹੀ ਬੁਝਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ੧੦ ਬਸ ਇਸ ਭਾਂਤ ਗ੍ਯਾਨ ਧ੍ਯਾਨ ਪ੍ਰਾਇਣ(ਤਤਪਰ) ਹੋਏ- ਏਸੇ ਲਖ (ਨਿਸ਼ਾਨੇ-) ਲਖ੍ਯ ਨੂੰ ਧਾਰਣ ਕਰਦੇ ੧੧ ਪਰਮ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਨਿਧਾਨ-ਭੰਡਾਰੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥

੧੨ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਕਿ--ਮਨ ਬਾਣੀ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਜੋ ਕੁਛ ਭੀ ਸ੍ਰਮ ਸਾਧਨ (ਜਤਨ ਸਾਧਨਾ-ਉਦਮ-(ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ)ਓਹ)ਧਾਰਦੇ ਹਨ, ਉਸਵਿਖੇ੧੩ਅਧ੍ਯਾਤਮ ਕ੍ਰਮ= ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਹੀ ਆਸ੍ਰਯ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿਲਸਿਲੇ-ਆਤਮ ਪ੍ਰਾਇਣੀ ਵੀਚਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਸਨਮੁਖ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ੧੪ ਗੁਰਮੁਖ ਸਰਬੋਤਮ ਸੁਖ (ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦੇ ਸਮੂਹ ਸੁਖਾਂ ਤੋਂ ਉਤਮ=ਸਿਰੋਮਣੀ ਅਨੰਦ) ਪਰਮਾਨੰਦ ਦੇ ਨਿਧਾਨ (ਸਮੁਦ੍ਰ) ਵਾ ਖਜਾਨੇ ਬਣ ਜਾਯਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤ੍ਰ ਲਈ ਹੀ ਪਰਮਾਨੰਦ ਪ੍ਰਦਾਤੇ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ॥ ੨੬॥ ੬੦॥

ਗੁਰਮੁਖ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ [ਧੰਦਿਆਂ] ਤੋਂ ਐਉਂ ਅਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ:-

੧ਸਬਦ ਸੁਰਤ ਲਿਵ ੨ਧਾਵਤ ਬਰਜ ਰਾਖੇ੩ ਨਿਹਚਲ ੪ਮਤਿ ਮਨ ਉਨਮਨ ੫ਲੀਨ ਹੈ॥ ੬ਸਾਗਰ ਲਹਰ ਗਤਿ ੭ਆਤਮ ਤਰੰਗ ਰੰਗ ੮ਪਰਮਦਭੁਤ ਪਰਮਾਰਥ ੯ਪ੍ਰਬੀਨ ਹੈ॥ ੧੦ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ ਨਿਰਮੋਲਕ ਰਤਨ ਧਨ ੧੧ਪਰਮ ਨਿਧਾਨ ਗੁਰ ਗ੍ਯਾਨ ਲਿਵ ਲੀਨ ਹੈ॥ ੧੨ਸਬਦ ਸੁਰਤ ਲਿਵ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਸੰਧ ਮਿਲੇ ੧੪ਸੋਹੰ ਹੰਸੋ ੧੩ਏਕ ਮੇਕ ਆਪਾ ਆਪ ਚੀਨ ਹੈ॥ ੨੭॥ ੬੧॥

ਅਰਥ:--੧ ਸ੍ਵਾਸ ਸ੍ਵਾਸ ਸ਼ਬਦ ਅਭ੍ਯਾਸ ਵਿਖੇ ਸੁਰਤ ਦੀ ਲਿਵ ਲਗਾਂਦਿਆਂ ਵਾ ਸ਼ਬਦ[ਅਨਹਦ ਨਾਦ ਦੀ ਅਰੀਮੀ ਧੁਨੀ]ਨੂੰ ਸੁਰਤਿ-ਸੁਣਨ ਵਿਖੇ ਲਿਵ[ਤਾਰ]ਖੋਲ ਦਿਆਂ ੨ [ਮਨ ਜਿਧਰ ਜਿਧਰ ਸੰਕਲਪ ਉਠੌਂਦਾ] ਧਾਵਤ [ਦੌੜਦਾ ਹੋਵੇ] ਓਧਰੋਂ ਓਧਰੋਂ ਹੀ ਬਰਜ ਰਾਖੈ [ਮੋੜ ਮੋੜਕੇ ਰਖਦਾ] ਹੈ੩ ਇਉਂ ਨਿਹਚਲ ਅਚੱਲ-ਅਡੋਲ

ਹੋਈ, ਹੋਈ ੪ ਮਤਿ [ਨਿਸਚਾ ਕਾਰਿਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾ ਬਿਰਤੀ] ਮਨ ਦੀ ਉਨਮਨ [ਮਗਨਾਨੀ ਦਸ਼ਾ] ਵਿਖੇ ੫ ਭੀਨ ਹੈ-ਭਿਜ ਜਾਂਦੀ [ਪਰਚ ਜਾਂਦੀ] ਹੈ ॥

ਅਥ੍ਵਾ ਸਿੱਖੀ ਹੋਈ ਮਤਿ ਵਿਖੇ ਮਨ ਅਡੋਲ ਰਹਿਕੇ ਉਨਮਨੀ ਭਾਵ ਵਿਖੇ ਭਿਜਜਾ (ਰਚਿਆ-ਰੁਝਿਆ) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ॥

੬ ਜਿਸਤਰਾਂ-ਸਾਗਰ (ਸਮੁੰਦ੍ਰ) ਵਿਖੇ ਲਹਿਰਾਂ ਦੀ ਗਤਿ (ਚੇਸ਼ਟਾ) ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਭੀ ਇਕ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਮਈ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ--੭ ਇਸੀਪ੍ਰਕਾਰ-ਆਤਮ ਤਰੰਗ ਰੰਗ-ਆਤਮਾਂ ਵਿਖੇ ਰੰਗਾਂ ਰੰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਤ੍ਰੰਗਾਂ-ਮਨੋ ਬਿਰਤੀਆਂ ਵਾ ਸੰਕਲਪ ਰੂਪਾਂ ਦੀਆਂ ਚੇਸ਼ਟਾਂ (ਕਲੋਲਾਂ) ਅਥ੍ਵਾ ਨਾਨਾ ਆਤਮਾਂ ਸਰੂਪੀ ਭਾਵਨਾਂ ਨੂੰ ੮ ਪਰਮ ਅਦਭੁਤ (ਅਤਯੰਤ ਅਸਚਰਜ ਮਈ) ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਸਰੂਪ (ਪਰਮਾਤਮਾਂ) ਹੀ ੯ ਪ੍ਰਬੀਨ-ਪ੍ਰ+ਬੀਨ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ--ਤਕਦਾ--ਹੈ ॥ ਭਾਵ ਅਨੰਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾਂ ਵਿਖੇ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੀ ਕਲੋਲ ਕਰਦਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥

੧੦ ਬੱਸ--ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਅਮੋਲਕ ਰਤਨ ਧਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ੧੧ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਹਾਰੇ-ਪਰਮ ਨਿਧਾਨ (ਮਹਾਨ ਤੋਂ ਮਹਾਨ ਭੰਡਾਰ ਬਰਕਤਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ) ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਗਜਾਨ (ਦਾ ਮਾਨੋ ਮਾਲਕ ਬਣਕੇ) ਉਹ ਲਿਵ ਲੀਨ (ਮਗਨ) ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ-ਅਚਾਹ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲੋੜ ਯਾ ਥੋੜ ਵਾਪਰ ਕੇ ਬਾਹਰ ਮੁਖ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸੱਕਿਆ ਕਰਦੀ।

੧੨ ਸਾਰ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਕਿ--ਸ਼ਬਦ ਵਿਖੇ ਸੁਰਤ ਦੀ [ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਰੀਤੀ ਨਾਲ] ਲਿਵ ਲਗਿਆਂ, ਗੁਰੂ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਅਰੁ ਸਿੱਖ [ਆਤਮਾਂ] ਦੀ ਸੰਧਿ [ਜੋੜੀ] ਮਿਲੇ--[ਇਕ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦੀ] ਹੈ ੧੩ ਤੇ ਏਸ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਖੇ ਇਸਨੂੰ ਐਉਂ--ਸਾਮਰਤਖ ਇੱਕ [ਅਕਾਲ ਸਰੂਪ ਵਿਖੇ] ਮਿੱਥ-ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਦੀ ਚੀਨ [ਚਿਨਾਰ-ਪਛਾਣ] ਹੁੰਦੀ ਹੈ ੧੪ ਜਿਸ ਨੂੰ-"ਨਿਰਭਉ ਕਹਉ ਸੋਇ ਹਾਂ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸਿਆ ਮੇਰੇ ਮਨਾ" ਗੁਰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਭਾਂਤ ਅਨਭਉ ਦ੍ਵਾਰੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ*ਸੋਹੰ-ਓਹੋ ਹੀ ਮੈਂ [ਆਤਮਾ] ਹਾਂ, ਅਰੁ ਹੰਸੋ-ਮੈਂ-[ਆਤਮਾ] ਸੋ-ਉਹ--ਹੈ॥ ੨੭ ॥ ੬੧ ॥

ਜਿਸ ਸਬਦ ਸੁਰਤ ਵਿਖੇ ਲਿਵ ਲਗਾਏ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਸੰਧਿ ਮਿਲਕੇ ਸ੍ਵਾਤਮ ਸਰੂਪੀ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਮੁੜ ਓਸੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ:-

[1]ਸਬਦ ਸੁਰਤ ਅਵਗਾਹਨ ਬਿਮਲ ਮਤਿ [2]ਸਬਦ ਸੁਰਤ ਗੁਰ ਗਜਾਨ ਕੋ ਪ੍ਰਕਾਸ ਹੈ ॥ [3]ਸਬਦ ਸੁਰਤ ਸਮ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਕੈ

---

*ਬਹੁਤ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਐਹੋ ਜਹਿਆਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਜਰਥ ਪੱਖ ਪਾਤੀ ਖਿੱਚ ਵਿਚ ਆ ਕੇ, ਗ੍ਰੰਥ ਵਾਲੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਯਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਮੇਰੇ ਖਯਾਲ ਵਿਚ ਅਧਰਮ ਹੈ।

ਦਿਬ ਜੋਤ ⁴ਸਬਦ ਸੁਰਤ ਲਿਵ ਅਨਭੈ ਅੰਭਿਆਸ ਹੈ ॥ ⁵ਸਬਦ ਸੁਰਤ ਪਰਮਾਰਥ ਪਰਮਪਦ ⁶ਸਬਦ ਸੁਰਤ ਸੁਖ ਸਹਜ ਨਿਵਾਸ ਹੈ ॥ ⁷ਸਬਦ ਸੁਰਤ ਲਿਵ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਰਸਿਕ ਹ੍ਵੈ ⁸ਸਬਦ ਸੁਰਤ ਲਿਵ ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਸ੍ਵਾਸ ਹੈ ॥ ੨੮ ॥ ੬੨ ॥

ਅਰਥ:-੧ ਸਬਦ ਵਿਖੇ ਸੁਰਤ ਦੀ ਲਿਵ ਦੇ ਅਵਗਾਹਨ, [ਅਭ੍ਯਾਸ] ਕਰਕੇ ਬਿਮਲ ਮਤਿ [ਨਿਰਮਲ ਬੁਧੀ] ਕੂੜ ਸੱਚ ਨੂੰ ਠੀਕ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਮਤਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਔਂਦੀ ਹੈ। ੨ ਸਬਦ ਸੁਰਤ ਦੇ ਲਿਵ [ਪਰਚੇ] ਦ੍ਵਾਰੇ ਗੁਰਗ੍ਯਾਨ (ਬ੍ਰਹਮ ਗ੍ਯਾਨ) ਦਾ ਪ੍ਰਗਾਸ [ਉਦੇ] ਹੋਣਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥

੩ ਸਬਦ ਵਿਖੇ ਸੁਰਤ ਦੇ ਪਰਚ ਪਿਆਂ ਹੀ ਸਮ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਤੱਕਨ ਵਾਲੀ) ਨਿਗ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਦਿੱਬ ਜੋਤਿ [ਦੈਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼] ਬ੍ਰਹਮ ਸਾਖਸ਼ਾਤਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਔਂਦਾ ਹੈ। ੪ ਅਰੁ ਸਬਦ ਸੁਰਤ ਦੀ ਲਿਵ ਦੇ ਅਭ੍ਯਾਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਸਾਖਸ਼ਾਤਕਾਰਤਾ ਦੇ ਅਨਭਉ ਦਾ ਅਭ੍ਯਾਸ [ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਦੀ ਤਾਰ ਦੇ ਮੁੜ ਮੁੜ ਤਰੰਗਾਂ ਇਮਾਨ ਹੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤੀ] ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ॥

੫ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਸਬਦ ਵਿਖੇ ਸੁਰਤ ਦੇ ਅਭ੍ਯਾਸ ਕਰਕੇ ਪਰਮਾਰਥ ਸਰੂਪ [ਪਰਮ ਪ੍ਰਯੋਜਨ] ਪਰਮ ਪਦ (ਕੈਵੱਲ ਮੋਖ) ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ॥ ੬ ਅਤੇ ਸਬਦ ਵਿਖੇ ਸੁਰਤ ਦੀ ਲਿਵ ਲਗਿਆਂ ਸੁਖ ਸਹਜ [ਸਹਜ ਸਰੂਪੀ ਸੁਖ= ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਪ੍ਰਾਇਣੀ ਇਸਥਿਤੀ) ਵਿਖੇ ਨਿਵਾਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥

੭-ਗੱਲ ਕੀਹ ਕਿ-ਸਬਦ ਸੁਰਤ ਵਿਖੇ ਲਿਵ ਦੇ ਲਗਨ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਦਾ ਰਸੀਆ ਬਣਕੇ ੮ ਸਬਦ ਸੁਰਤ ਦੀ ਲਿਵ ਦੇ ਕਾਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਸ੍ਵਾਸ (ਸਰਬ ਠੌਰ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਰਮੇ ਹੋਣ ਦਾ ਦ੍ਰਿੜ ਨਿਸਚਾ) ਬੱਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੨੮ ॥ ੬੨ ॥

ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲੇ ਅਨਭਉ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤ ਦੀ ਲਿਵ ਵਿਖੇ ਧ੍ਯਾਨ ਰਖਣਾ ਅਤਯੰਤ ਅਵਸ਼੍ਯਕ ਹੈ:-

²ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਦਰਸ ਲਿਵ ¹ਗੁਰ ਸਿਖ ਸੰਧ ਮਿਲੇ ³ਘਟਿ ⁴ਘਟਿਕਾਸ ⁵ਜਲ ਅੰਤਰ ਧ੍ਯਾਨ ਹੈ ॥ ⁷ਸਬਦ ਸੁਰਤ ਲਿਵ ⁶ਗੁਰ ਸਿਖ ਸੰਧ ਮਿਲੇ ⁸ਜੰਤ੍ਰ ਧੁਨਿ ਜੰਤ੍ਰੀ ⁹ਉਨਮਨ ਉਨਮਾਨ ਹੈ ॥ ¹⁰ਗੁਰਮੁਖ ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਇਕਤ੍ਰ ਭਏ ¹¹ਤਨ ਤ੍ਰਿਭਵਨ ਗਤਿ ਗੰਮਤਾ ਗਿਆਨ ਹੈ ॥ ¹³ਏਕ ਔ ਅਨੇਕ ਮੇਕ ¹²ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਬੇਕ ਟੇਕ ¹⁴ਸ੍ਰੋਤ ਸਰਿਤਾ ਸਮੁੰਦਰ ਆਤਮ ਸਮਾਨ ਹੈ ॥ ੨੯ ॥ ੬੩ ॥

ਅਰਥ:-੧ ਗੁਰੂ ਸਿੱਖ ਸੰਧਿ ਮਿਲੇ=ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਜਦ ਪੂਰਾ ਭਾਂਡਾ ਦਿੱਸ ਆਵੇ ਤੇ ਸਿੱਖ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰ ਉਪਰ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਲੈ ਆਵੇ ੨ ਤਦ-

ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ (ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਦ੍ਵਾਰੇ ਜੋ ਕੁਛ ਭੀ) ਦਰਸ (ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ) ਓਸ ਵਿਖੇ ਇਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੀ ਰਮਜਾ ਹੋਇਆ ਦਿਖਾਈ ਦੇਕੇ,ਉਸੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿਚ ਲਿਵ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸਤਰਾਂ-੩ ਘਟਿ (ਘੜੇ ਵਿਖੇ ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਆਕਾਸ) ਘਟਾਕਾਸ਼ ਨਾਮ ਨਾਲ ਆਖਜਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਰੁ ੪ ਜਲ ਅੰਦਰ ਆਏ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਜਲਾਕਾਸ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ-੫ ਪਰੰਤੂ ਧਯਾਨ ਕਰਕੇ (ਗਹੁ ਨਾਲ ਵੀਚਾਰ ਕੇ) ਤਕੀਏ ਤਾਂ ਇਕਮਾਤ੍ਰ ਮਹਾਂ ਅਕਾਸ ਹੀ ਘੜੇ ਔਰ ਜਲ ਆਸ਼ਜਾਂ (ਸ੍ਰੋਵਰ ਆਦਿ) ਵਿਖੇ ਸਮਾਕੇ ਘੜਾਕਾਸ਼ ਅਰ ਜਲਾਕਾਸ ਕਹੌਂਦਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ-ਇਸੀ ਤਰਾਂ ਘਟਾਕਾਸ਼ ਨਯਾਈ ਜੀਵ ਅਰੁ ਜਲਾਕਾਸ਼ ਨਯਾਈਂ ਈਸ਼੍ਵਰ (ਅਥ੍ਵਾ ਨੀਚ ਊਚ ਸ਼ਰੀਰ ਰੂਪ ਉਪਾਧੀਆਂ ਸਹਤ ਸਾਧਾਰਣ ਜੀਵ ਤਥਾ ਮਹਾ ਜੀਵ=ਈਸ੍ਵਰ; ਲਿਵ ਦੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਜਾਗਿਆਂ, ਸਭ ਉਪਾਧੀ ਭੇਦ ਕਰਕੇ ਹੀ ਨਜਾਰੇ ਨਜਾਰੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਜਾਪਦੇ ਹਨ। ਉਂਞ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ ਚਿਦਾਕਾਸ਼ (ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼)ਹੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੌਤਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਧਯਾਨ ਵਿਚ ਔਂਦਾ ਹੈ॥

੬(ਜੀਕੂੰ ਉਪਰ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅੰਦਰ ਆਏ ਸਭ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਖੇ ਗੁਰੂਸਿਖ ਨੂੰ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਨੇਕ ਹੋਯਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੀਕੂੰ ਹੀ) ਗੁਰ ਸਿਖ ਸੰਧੀ ਮਿਲਜਾਂ-੭(ਸੰਪੂਰਣ) ਸੁਰਤ (ਸੁਨਣ ਵਿਖੇ ਆ ਰਹੇ) ਸਮੂਹ ਸਬਦ ਮਾਤ੍ਰ ਵਿਖੇ ਭੀ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੀ ਸੱਤਾ ਨੂੰ ਨਿਸਚੇ ਕਰਦਾ ਹੋਯਾ-ਅਥ੍ਵਾ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸਬਦ ਦੀ ਤਾਰ ਵਿਖੇ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ,ਜਦ-ਲਿਵ ਦੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਜਾਗਦਾ ਹੈ,ਤਾਂ-ਜਿਸ ਭ੍ਾਂਤ ਜੰਤ੍ਰ (ਬਾਜੇ) ਦੀ ਧੁਨੀ ਤੇ ਜੰਤ੍ਰੀ (ਬਜਾਨੇ ਵਾਲੇ) ਦੀ ਧੁਨ(ਅਵਾਜ) ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੀ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਇਕ ਸਰੂਪ ਹੋਈ ਜਾਪਜਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ੯ ਬਾਹਰ ਸਭ ਸਰੀਰ ਧਾਰੀਆਂ ਅੰਦਰ ਅਰੁ ਅੰਦਰ (ਆਪਣੇ ਅੰਤਰ) ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ ਬੋਲਣ ਹਾਰੇ ਪਰਮ ਗੁਰੂ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਦਾ ਹੀ ਉਨਮਾਨ (ਨਿਸਚਾ) ਕਰਕੇ,ਉਨਮਨ(ਮਗਨ) ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

੧੦ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਹੀ ਮਨ ਬਾਣੀ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਸਮੂਹ ਕਾਰਜ ਸਾਧਦਿਆਂ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਜਦ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ ਇਸੇ ਹੀ ਧਾਰਣਾਂ ਦੇ ਧਯਾਨ ਵਿਚ ਇਕਤ੍ਰ (ਲਿਵ ਪ੍ਰਾਇਣ) ਹੋਯਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ੧੧ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਦੀ ਗੰਮਤਾ ਵਾਲੀ ਗਤੀ ਦੇ ਗਯਾਨ ਸੰਪੰਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥

੧੨ (ਇਉਂ ਦੇ) ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਬੇਕ ਟੇਕ=ਬ੍ਰਹਮ ਗਯਾਨ ਦੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਇੱਕ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਜਾਂ ਹੋਯਾਂ (ਅਭੇਦ) ਨਿਸਚੇ ਕਰਕੇ, ੧੩ ਆਤਮਾ (ਆਪੇ) ਨੂੰ ਐਉਂ ਇਕ ਸਮਾਨ (ਸਰੂਪ ਵਿਖੇ) ਜਜੋਂ ਕੇ ਤਜੋਂ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਨੁਭਵ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ-ਜਿਸਤਰਾਂ੧੪*ਸ੍ਰੋਤ (ਚਸ਼ਮਾ-ਨਦੀ ਦੇ ਨਿਕਾਸ ਦਾ ਮੁਹਾਨਾ-

*ਸ੍ਰੋਤ ਦਾ ਕਾਰਣ ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਜੋਂਕਿ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਵਿਚੋਂ-

ਗੁ. ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਇਕਤ੍ਰ ੭੮
ਟੀ. ਪਰਮਦਭੁਤ ਅਵਸਥਾ

ਨਦੀ ਦਾ ਮੂਲ) ਅਰੁ ਸਰਿਤਾ (ਨਦੀ)=ਤਥਾ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਜਿਸ ਵਿਖੇ ਨਦ=ਨਾਲੇ—ਨਦੀਆਂ ਓੜਕ ਨੂੰ ਜਾਕੇ ਲੀਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ॥ ਸ੍ਰੋਤ(ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਣਹਾਰੇ ਈਸ਼੍ਵਰ ਤੋਂ) ਅਰੁ ਨਦ ਨਦੀਆਂ—ਜਨਮ ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਵਿਚ—ਵਾ ਉਪਤ ਖਪਤਵਿਚ ਵਹਿਣਹਾਰੇ ਜੀਵਾਂਤੋਂ ਭਾਵਹੈ,ਤਥਾ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਵਾਹਗੁਰੂ ਅਕਾਲਪੁਰਖਤੋਂ।ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਕੀਹ ਕਿ ਸਭ ਇਕ ਸਰੂਪਹੀ ਹੈ। ਦ੍ਵੈਤਾ ਨਾਮ ਨੂੰ ਭੀ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਹੈ॥੨੯॥੬੩

ਇਸੇ ਹੀ ਪ੍ਰਕਰਣ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਵਾਸਤੇ ਮੁੜ ਨਿਰੂਪਦੇ ਹਨ:—

੧ਗੁਰਮੁਖ ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਇਕਤ੍ਰ ਭਏ ੨ਪਰਮਦਭੁਤ ਗਤ ਅਲਖ ੩ਲਖਾਏ ਹੈ ॥ ੪ਅੰਤਰ ਧਯਾਨ ੫ਦਿਬ੍ਯ ਜੋਤ ਕੋ ਉਦੋਤ ਭਯੋ ੭ਤ੍ਰਿਭਵਨ ਰੂਪ ੬ਘਟ ਅੰਤਰ ਦਿਖਾਏ ਹੈ॥੮ਪਰਮ ਨਿਧਾਨ ਗੁਰ ਗਯਾਨਕੋ ਪ੍ਰਗਾਸ ਭਯੋ ੯-੧੦ਗੰਮਿਤਾ ਤ੍ਰਿਕਾਲਗਤਿ ਜਤਨ ੧੧ਜਤਾਏ ਹੈ ॥ ੧੨ਆਤਮ ਤਰੰਗ ੧੩ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਮਧ ਪਾਨ ਮਤ ੧੪ਅਕਥ ਕਥਾ ਬਿਨੋਦ ੧੫ਹੇਰਤ ੧੬ਹਿਰਾਏ ਹੈਂ ॥ ੩੦ ॥੬੪॥

ਅਰਥ:-੧ ਮਨ ਬਾਣੀ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਇਕਤ੍ਰ [ਏਕਤਾ] ਭਾਵ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਗੁਰਮੁਖ ੨ ਅਲਖ ਸਰੂਪੀ ਪਰਮ ਅਦਭੁਤ ਗਤੀ [ਅਵਸਥਾ ਯਾ ਗਯਾਨ]ਨੂੰ ੩ ਲਖਾਏ ਹੈ—ਅਨੁਭਵ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ॥

੪ ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅੰਦਰ [ਇਕ ਸਰੂਪੀ] ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਧਯਾਨ ਵਿਚ ਸਭ ਤਰਾਂ ਵਰਤਦਿਆਂ ਹੋਯਾ ੫ ਦਿਬ੍ਯ ਜੋਤ=ਉਪਮਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ—ਪਰਮ ਮਨੋਹਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਉਦੋਤ ਭਯੋ—ਉਦੇ ਹੋ ਔਂਦਾ [ਸਾਖ੍ਯਾਤਕਾਰਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਯਾ ਕਰਦਾ] ਹੈ -੬ ਜਿਸ ਕਰਕੇ—ਘਟ ਅੰਤਰ [ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ] ਹੀ ੭ ਤ੍ਰਿਭ-ਵਨ ਰੂਪ=ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਰਤਣ ਹਾਰੇ ਸਰਬੱਤ ਰੂਪ—ਵਾ ਅਕਾਸ਼ ਪਤਾਲ ਮਾਤ ਲੋਕ,ਅੰਦਰ ਵਰਤਣ ਹਾਰੇ ਸਮੂਹ ਨਜ਼ਾਰੇ [ਚਮਤਕਾਰ] ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਿਸ ਆਯਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥

੮ [ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਆਕਾਸ ਪਾਤਾਲ ਅਰੁ ਮਾਤ ਲੋਕ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ] ਤਿਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਦ ਨਿਧੀਆਂ ਦਾ ਪਰਮ ਅਸਥਾਨ (ਕਾਰਣ) ਰੂਪ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਗਾਸ [ਪ੍ਰਗਟ] ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ੯ ਤ੍ਰਿਕਾਲ ਗਤਿ [ਤਿੰਨ ਕਾਲਾਂ—ਭੂਤ ਭਵਿਖ੍ਯਤ ਵਰਤਮਾਨ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ] ਦੀ ਗੰਮਤਾ [ਪਹੁੰਚ-

—ਬੱਦਲ ਪਾਣੀ ਲ੍ਯਾ ਲ੍ਯਾਕੇ ਬਰਸੌਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਰਿਸਦਾ ਪਾਣੀ ਪਹਾੜੀ ਖੁੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਅਸਗਾਹ ਜਲ ਭੰਡਾਰ ਬਣਿਆ ਜਮਾਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਸਤਰਾਂ ਨਦੀਆਂ ਹੋਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤੀਕੂੰ ਹੀ ਜੀਵ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੀ ਸੱਤਾ ਸਰੂਪ ਈਸ਼੍ਵਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਕੇ ਸ੍ਰਿਸ਼੍ਟੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣ ਵਾਹਗੁਰੂ ਵਿਚ ਹੀ ਓੜਕ ਨੂੰ ਸਭ ਸਮਾਯਾ ਕਰਦੇ ਹਨ॥

ਪ੍ਰੇਮ-ਰਸ-ਅਦਨਖ

ਪ੍ਰਾਪਤੀ] ਹੋ ਔਂਦੀ ਹੈ। ਅਰੁ ੧੦ ਏਹੋ ਹੀ ਜਤਨ [ਸਾਧਨ] ਗਜ਼ਾਨ ੧੧ ਜਤਾਏ ਹੈ-ਵਾਹਗੁਰੂ ਵਿਚ ਜੋੜੀ ਰਖਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ-ਭਾਵ ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਦੀ ਅਰੁ ਤ੍ਰਿਕਾਲ ਦਰਸ਼ਿਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਚੇਟਕ ਵਿਚ ਭਰਮ ਨਹੀਂ ਜਾਯਾ ਕਰਦਾ, ਬਲਕਿ ਵਾਹਗੁਰੂ ਵਿਚ ਹੀ ਇਸਥਿਤ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥

੧੨ ਕਯੋਂਕਿ ਉਹ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਗੰਮਤਾ ਵਾ ਅਨਭਉ ਨੂੰ-ਆਤਮਤਰੰਗ [ਅਪਨੇ ਅੰਦਰ ਦਾ ਹੀ] ਆਤਮਕ ਫੁਰਨਾ ਮਾਤ੍ਰ ਸਮਝਕੇ, ੧੩ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ [ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ] ਰੂਪ ਮਧ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਨਸ਼ੇ) ਨੂੰ ਪਾਨ [ਛਕ] ਕਰਕੇ, ਮਤ [ਮਸਤ-ਸਰਸ਼ਾਰ-] ਖੀਵਾ, ਹੋਯਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ੧੪ ਇਹ ਜੋ ਬਿਨੋਦ--ਕੌਤੁਕ [ਤਮਾਸ਼ਾ ਵਾ ਅਨੁਭਵੀ ਲੀਲ੍ਹਾ] ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਕਥਾ [ਕਹਾਣੀ] ਅਕਥ [ਕਹਣ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦੂਰ] ਹੈ, ਅਰੁ ੧੫ ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਹੇਰਤ (ਇਸਨੂੰ ਤੱਕਦਾ-ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ) ਹੈ, ੧੬ ਉਹ ਅਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਹੀ ਮਾਨੋ ਹਿਰਾਏ(ਤੱਕਦਾ ਹੋਯਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ)ਹੈ॥ਅਥ੍ਵਾ ਜੋ ਆਪੇ ਨੂੰ ਹਿਰਾਏ-ਗੁਵਾਏ (ਉਕ੍ਰ ਧਯਾਨ ਵਿਚ) ਗੁੰਮ ਕਰੇ ਉਹ ਇਸ ਨਾਂ ਕਹੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕੌਤੁਕ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਸਾਮਰਤੱਖ ਤੱਕ ਪਾਵੇਗਾ॥ ੩੦ ॥ ੬੪॥

ਐਹੋ ਜੇਹੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਬਿਧੀ ਨਿਖੇਧ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਪਿਛਲੀ ਬਾਰਤਾ ਨੂੰ ਹੀ ਦੁਹਰਾਂਦੇ ਹਨ:-

੧ਬਿਨਾਰਸ ਰਸਨਾ ਬਕਤ ਹੀ ਬਹੁਤ ਬਾਤੈ ੨ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਬਸ ਭਏ ੩ਮੋਨਿ ਬ੍ਰਤ ਲੀਨ ਹੈ॥੪ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਨਿਧਾਨ ੫-੬ਪਾਨ ਕੈ ਮਦੋਨ ੭ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਦ੍ਰਿਗ ੮ਦੁਤੀਆ ਨ ਚੀਨ ਹੈ ॥ ੯ਪ੍ਰੇਮ ਨੇਮ ਸਹਜ ਸਮਾਧ ਅਨਹਦ ਲਿਵ ੧੦ਦੁਤੀਆ ਸਬਦ ੧੧ਸ੍ਰਵਨੰਤਰ ਨ ਕੀਨ ਹੈ ॥ ੧੨ਬਿਸਮ ਬਿਦੇਹ ਜਗ ੧੩ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਭਏ੧੪ਤ੍ਰਿਭਵਨ ਅਰੁ ਤ੍ਰਿਕਾਲਗੰਮਿਤਾ ਪ੍ਰਬੀਨਹੈ॥੩੧॥੬੫

ਅਰਥ- ੧ ਜਿਹੜੀ ਰਸਨਾ [ਪੂਰਬਕਾਲ ਵਿਖੇ] ਰਸ ਤੋਂ ਬਿਹੀਨ ਹੋਈ ਹੋਈ ਬਹੁਤ ਬਾਤਾਂ ਬਕਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ ੨ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ (ਨਾਮ ਦੇ ਸ੍ਵਾਦ) ਦੇ ਬਸ(ਅਧੀਨ) ਹੋਕੇ-ਭਾਵ ਇਸ ਵਿਚ ਪਰਚ ਕੇ ੩ ਮੋਨ ਬ੍ਰਤ ਲੀਨ ਹੈ-ਮਸ਼ਟ ਬਿਰਤੀ ਵਿਚ ਲਿਵ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ-ਭਾਵ ਦੂਸਰੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਕਰਨੋਂ ਚੁੱਪ ਸਾਧ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ॥

੪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਨਿਧੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਰੂਪ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਿਧਾਨ--ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ) ਜੋ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਹੈ,ਓਸਨੂੰ ੫ ਪਾਨ ਕੈ (ਛਕ ਕੇ) ਜਿਹੜੇ ੬ ਮਦੋਨ(ਘੂਰਮ) ਮਸਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਉਹ--ਦ੍ਰਿਗ [ਨੇਤਰਾਂ] ਦੇ ਧਯਾਨ ਅੰਦਰ ੮ ਦੁਤੀਆ (ਦੂਸਰੇ) ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਪਛਾਨ (ਚਿਨਾਰੀ) ਵਿਚ ਲਯੌਂਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ ॥

੯ ਅਨਹਦ ਧੁਨੀ ਦੀ ਲਿਵ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਨੇਮ ਧਾਰਿਆਂ ਹੋ ਗਈਹੈ(ਪ੍ਰਾਪਤ) ਜਿਨਾਂ ਨੂੰ--ਸਹਜ ਸਮਾਧ (ਸਹਜ ਸਰੂਪੀ ਇਸਥਿਤੀ-ਟਿਕਾਉ) ੧੦ ਓਨਾਂ ਨੇ ਮੁੜ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੇ ਸਬਦ (ਬਚਨ ਵਾ ਉਪਦੇਸ਼--ਸਿਖ੍ਯਾ) ਨੂੰ ੧੧ ਸ੍ਰਵਨੰਤਰ (ਕੰਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਦੀ) ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਕਦਾ ਚਿਤ ਨਹੀ ਕਰਦੇ (ਸੁਣਦੇ)।

੧੨ ਮੂਲ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਕਿ--ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਬਿਸਮ (ਬਿਸਮਾਦ) ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਉਹ ਦੇਹ ਵਲੋਂ ਬੇ ਸੁਰਤ--ਬੇ ਪ੍ਰਵਾਹ (ਦੇਹ ਅਧ੍ਯਾਸ ਰਹਤ)ਬਿਦੇਹ (ਅਸ਼ਰੀਰ) ਰੂਪ ਹੋਏ ਹੋਏ-੧੩ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ (ਜੀਉਂਦੇ ਜੀ ਹੀ ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਦੇ ਬੰਧਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ) ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ੧੪ ਅਰੁ ਤਿੰਨਾ ਭਵਨਾਂ [ਤ੍ਰੈ ਲੋਕੀ] ਅਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਦੀ ਗੰਮਤਾ [ਗ੍ਯਾਤ-ਪਹੁੰਚ-ਪ੍ਰਾਪਤੀ] ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਬੀਨ--ਅਤ੍ਯੰਤ ਸੁਜਾਣੇ (ਪਾਰ ਦਰਸ਼ੀ] ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥ ੩੧ ॥ ੬੫ ॥

ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਹੋਰ ਅਪੂਰਬਤਾ ਵਰਨਣ ਕਰਦੇ ਹਨ:--

੧ਸਕਲ ਸੁਗੰਧਤਾ ਮਿਲਤ ਅਰਗਜਾ ਹੋਤ ੨ਕੋਟਿ ਅਰਗਜਾ ਮਿਲ ੩ਬਿਸਮ ਸੁਬਾਸ ਕੈ ॥ ੪ਸਕਲ ਅਨੂਪ ਰੂਪ ਕਮਲ ਬਿਖੇ ਸਮਾਤ ੬ਹੇਰਤ ਹਿਰਾਤ ੫ਕੋਟਿ ਕਮਲਾ ਪ੍ਰਗਾਸ ਕੈ ॥ ੭ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ਮਿਲ ੮ਪਰਮ ਨਿਧਾਨ ਭਏ ੯ਕੋਟਿਕ ਨਿਧਾਨ ਹ੍ਵੈ ਚਕਿਤ ਸੁ ਬਿਲਾਸ ਕੈ ॥ ੧੧ਚਰਨ ਕਮਲ ਗੁਰ ੧੨ਮਹਿਮਾ ਅਗਾਧ ਬੋਧ ੧੦ ਗੁਰਸਿੱਖ ੧੨ਮਧੁਕਰ ਅਨਭੈ ਅਭ੍ਯਾਸ ਕੈ ॥ ੩੨ ॥ ੬੬ ॥

ਅਰਥ:-੧ ਸਕਲ ਸੁਗੰਧਿਤਾ=ਸਭ ਭਾਂਤ ਦੀਆਂ ਸੁਗੰਧੀਆਂ-ਕਸਤੂਰੀ, ਚੰਦਨ, ਮੁਸ਼ਕਬਿਲਾਈ, ਗੋਰੋਚਨ ਅਰੁ ਕੇਸਰ ਕਪੂਰ ਆਦਿ (ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋਣ) ਮਿਲਣ ਤਾਂ ਅਰਗਜਾ (ਅਬੀਰ) ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਇਕ ਅਨੋਖੀ ਸੁਗੰਧੀ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

੨ ਐਹੋ ਜੇਹੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਅਰਗਜੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਕੇ, ਜਿਸ ਭਾਂਤ ਦੀ ਕੋਈ ਪਰਮ ਅਨੋਖੀ ਸੁਗੰਧੀ ਉਤਪੰਨ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਭੀ ੩ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਖਿੜੀ ਹੋਈ ਸੁਬਾਸ ਕੈ (ਅਨਭਉ ਦੀ ਮਹਕਾਰ ਤੋਂ) ਬਿਸਮ (ਭੌਚਕ-ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ)ਵਿਖੇ ਹੋ ਪਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

੪ ਸਾਰੇ ਹੀ ਅਨੂਪ ਰੂਪ ਕਮਲ (ਕਮਲਾ-ਲਛਮੀ ਵਿਖੇ ਸਮਾਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ-੫ ਐਸੀਆਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਕਮਲਾ (ਲਛਮੀਆਂ) ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਪ੍ਰਗਾਸ (ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਮ-ਤੇਜ) ਨੂੰ ੬ ਹੇਰਤ ਹਿਰਾਤ=ਤੱਕਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਮਾਤ ਪੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ॥

੭ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਨਿਧਾਨ (ਨਿਧੀਆਂ) ਖਜਾਨੇ ਇਕ ਠੌਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ-੮ ਪਰਮ ਨਿਧਾਨ(ਮਹਾਂ ਖਜਾਨਾ) ਬਣਿਆ ਕਰਦਾਹੈ ੯ ਐਸੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਖਜਾਨੇ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਇਕ ਬਿਲਾਸ (ਮੌਜ=ਅਨੰਦ ਮਈ ਅੰਤਰੀਵੀ ਬਿਗਾਸ) ਤੋਂ ਚਕਿਤ-

ਚਕ੍ਰਿਤ(ਹਰਾਨ)ਹੋ ਹੋ ਪਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵਾ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਮੌਜ ਵਿਚ ਉਚਾਰੇ ਬਿਲਾਸ ਤੋਂ ਵਾਰਨੇ ਹੋ ਹੋ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ੧੦ ਤਾਤਪਰਯ ਕੀਹ ਕਿ-ਜਿਹੜੇ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਅਨਭੈ (ਉਕ੍ਤ ਅਨੁਭਵੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਖੇ ਮਗਨ ਰਹਿਣ) ਦੇ ਅਭ੍ਯਾਸ ਦੇ ਮਧੁਕਰ-ਭੌਰੇ ਹੋਏ ੧੧ ਗੁਰੂ (ਅੰਤਰਯਾਮੀ) ਦੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਚਰਣ ਸਰਣ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ੧੨ ਓਨਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦਾ ਬੋਧ ਅਗਾਧ-ਅਥਾਹ ਹੈ (ਭਾਵ ਐਹੋ ਜੇਹੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਰਨਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ)॥ ੩੨ ॥ ੬੬ ॥

ਏਨਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਮਹਰਮਾਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਅਰੁ ਉਸ ਪਰਖ ਦੀ ਕਸੌਟੀ ਗੁਰੂਦ੍ਵਾਰੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ:-

੮੩ ੧ਰਤਨ ਪਾਰਖ ਮਿਲ ੨ਰਤਨ ਪਰੀਖਾ ਹੋਤ ੩ਗੁਰਮੁਖ ਹਾਟ ਸਾਟ ਰਚਨ ਬਿਉਪਾਰ ਹੈ॥ ੪ਮਾਨਕ ੫ਹੀਰਾ ੬ਅਮੋਲ ਮਨ ਮੁਕਤਾਹਲ ਕੈ ੮ਗਾਹਕ ੭ਚਾਹਕ ੯ਲਾਭ ਲਭਤ ਅਪਾਰ ਹੈ॥ ੧੨ਸਬਦ ਸੁਰਤ ਅਵਗਾਹਨ ੧੩ਬਿਸ਼ਾਹਨ ਕੈ ੧੧ਪਰਮ ਨਿਧਾਨ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇਮ ੧੦ਗੁਰ ਦ੍ਵਾਰ ਹੈ ॥ ੧੪ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਸੰਧ ਮਿਲ ਸੰਗਮ ਸਮਾਗਮ ਕੈ ੧੫ਮਾਇਆ ਮੈਂ ਉਦਾਸ ੧੬ਭਵ ਤਰਤ ਸੰਸਾਰ ਹੈ॥ ~~੩੩~~ ॥ ~~੬੭~~ ॥ ੮੩

ਅਰਥ:-ਰਤਨ ਪਾਰਖ-ਰਤਨਾਂ ਦਾ ਪਰਖਊਆ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ੨ ਰਤਨ ਪਰੀਛਾ ਹੋਤ-ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਪਰਖ (ਪਛਾਣ-ਕੂੜ ਸੱਚ ਦਾ ਬਿਬੇਕ) ਹੋਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ੩ ਇਨਾਂ ਰਤਨਾਂ ਦੇ ਸਾਟ (ਸੌਦੇ)ਦਾ ਬਿਉਹਾਰ(ਵਪਾਰ)ਗੁਰਮੁਖ-ਮੁਖ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਦੇਵ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗ ਰੂਪ ਹੱਟੀ ਉਪਰ ਅਥ੍ਵਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮੁਖ ਰੂਪ ਹੱਟੀ ਉਪਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ-ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਿਆਂ ਬਚਨਾਂ (ਬਾਣੀ) ਵਿਖੇ ਇਨਾਂ ਰਤਨਾਂ ਦਾ ਸੌਦਾ ਵਿਹਾਝਨਾਂ ਪੈਂਦਾ ਹੈ॥

੪ ਉਹ ਰਤਨ ਹਨ-ਮਾਨਕ (ਰਤਨ-ਲਾਲ ਰੰਗ ਸੰਪੰਨ) ਪ੍ਰੇਮ-੫ ਹੀਰਾ (ਚਿਟੇ ਰੰਗ ਦਾ ਰਤਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼) ਨਾਮ--੬ ਅਮੋਲ ਮੰਨ-ਅਮੋਲਕ ਮਣੀਆਂ (ਨਗੀਨੇ) ਸਮ ਦਮ ਆਦਕ ਗਯਾਨ ਦੇ ਸਾਧਨ--ਵੈਰਾਗ ਬਿਬੇਕ ਆਦੀ, ਮੁਕਤਾਹਲ (ਮੋਤੀ-ਅਹਿੱਲ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਤਾ)ਬ੍ਰਹਮ ਗਯਾਨ ਵਾ ਆਹਲ+ਮੁਕਤ-ਸਮੂਹ ਆਹਰ-ਅਰੰਭਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ (ਛੁੱਟਿਆ)ਹੋਣ ਦਾ ਸੁਭਾਵ (ਬੇਪ੍ਰਵਾਹੀ)।੭-ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਚਾਹਕ (ਚਾਹਵੰਦ-ਸਿਕਵਾਨ)੮ ਗਾਹਕ[ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨਵਾਲਾ]ਖ੍ਰੀਦਾਰ--੮ਭਾਵ ਪੂਰਨਲੋੜਵੰਦ, ਜਿਗਯਾਸੀਹੋਕੇ ਆਵੇ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਤਸੰਗਵਿਚ, ਏਨਾਂ ਦਿਬ੍ਯ ਰਤਨਾਂਨੂੰਲੈਣ ਲਈ, ਉਹ ੯ ਲਭਦਾ ਹੈ [ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ]ਅਪਾਰ[ਬੇਅੰਤ]ਲਾਭ[ਲਾਹੇ]ਨੂੰ॥

੧੦ ਹਾਂ ਮੁੱਲ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਇਨਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਕੇ ਦੁਆਰੇ ੧੧ ਪਰਮ

ਨਿਧਾਨ ਰੂਪ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਨੇਮ; ੧੨ ਅਤੇ ਸਬਦ [ਉਪਦੇਸ਼] ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਉਸਦਾ ਅਵਗਾਹਨ (ਅਭ੍ਯਾਸ--ਕਮਾਈ) ਕਰਣਾ। ੧੩ ਤਦ ਜਾਕੇ ਇਸ [ਸੌਦੇ] ਨੂੰ ਬਿਸਾਹਨ ਕੈ [ਖਰੀਦ ਕਰ ਸਕੀਦਾ ਹੈ]॥

੧੪ ਬਸ ਫੇਰ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਿੱਖ ਦੇ ਸੰਗਮ ਦਾ ਸਮਾਗਮ [ਸੰਜੋਗ] ਹੁੰਦੇ ਸਾਰ, ਸੰਧੀ ਮਿਲ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ੧੫ ਤੇ ਸਿੱਖ (ਗੁਰਮੁਖ) ਮਾਇਆ ਮੈ ਉਦਾਸ ਬਿਵਹਾਰ ਕਾਰ ਵਿਖੇ ਵਰਤਦਾ ਹੋਇਆ ਭੀ ਉਦਾਸ (ਉਪ੍ਰਾਮ) ਅਲੇਪ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਬਣਕੇ ੧੬ ਭਵ (ਭਉਜਲ, ਸੰਸਾਰ=ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਮੂਲ ਕਾਰਣ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੩੩॥੬੭

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਣ ਸਰਣ ਆਏ ਜਿਗ੍ਯਾਸੀਆਂ ਸਿੱਕਵੰਦਾਂ ਪ੍ਰਥਾਇ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ:-

੧ਚਰਨ ਕਮਲ ਮਕਰੰਦ ਰਸ ਲੁਭਤ ਹ੍ਵੈ ੨ਨਿਜ ਘਰ ਸਹਜ ਸਮਾਧ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ਹੈ॥ ੩ਚਰਨ ਕਮਲ ਮਕਰੰਦ ਰਸ ਲੁਭਤ ਹ੍ਵੈ ੪ਗੁਰਮਤਿ ਰਿਦੇ ੫ਜਗ ਮਗ ਜੋਤਿ ਜਾਗੀ ਹੈ॥ ੬ਚਰਨਕਮਲ ਮਕਰੰਦ ਰਸ ਲੁਭਤ ਹ੍ਵੈ ੭ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਿਧਾਨ ਪਾਨ ੮ਦੁਰਮਤਿ ਭਾਗੀ ਹੈ। ੯ਚਰਨ ਕਮਲ ਮਕਰੰਦ ਰਸ ਲੁਭਤ ਹ੍ਵੈ ੧੧ਮਾਇਆ ਮੈਂ ਉਦਾਸ ੧੨ਬਾਸ ੧੦ਬਿਰਲੋ ਬੈਰਾਗੀ ਹੈ॥ ~~੩੪~~॥ ~~੬੮~~॥

ਅਰਥ:-੧ ਸੋ-ਜਿਹੜੇ ਕੋਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਣ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਮਕਰੰਦ ਰਸ (ਧੂਲ਼ੀ) ਦੇ ਲੁਭਿਤ (ਪ੍ਰੇਮੀ) ਬਣੇ ਹਨ ੨ ਉਨਾਂ ਦੀ ਹੀ ਨਿਜ ਘਰ ਆਤਮ ਪਦ ਵਿਖੇ ਸਹਜ ਸਮਾਧੀ-ਸੁਭਾਵਿਕੀ ਇਸਥਿਤੀ ਰੂਪ ਲਿਵ ਲਗੀ ਹੈ ੩ ਜਿਹੜੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਣ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਧੂਲ਼ੀ ਲਈ ਲੁਭਤ ਲੁਭਾਯਮਾਨ-(ਸਿੱਕਵੰਦ) ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ੪ ਉਨਾਂ ਦੇ ਹੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਖੇ ਗੁਰਮਤਿ-ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਿਖ੍ਯਾ (ਗੁਰੂ ਮੰਤ੍ਰ) ਟਿਕਣ ਕਰਕੇ-੫ ਜੋਤਿ (ਆਤਮ ਸਾਖ੍ਯਾਤਕਾਰਿਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਜਗ ਮਗ ਜਗ ਮਗ ਜਾਗਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ॥

੬ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਣ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਮਕਰੰਦ ਰਸ ਉਪਰ ਲੱਟੂ ਹੋਏ ਹਨ (ਇਵੇਂ ਹੀ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰਮੁਖ ੭ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਵਿਚੋਂ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ) ਪਾਨ=ਪੀ ਕਰਕੇ (ਛਕ ਕਰਕੇ; ੮ ਓਨਾਂ ਦੀ ਹੀ ਦੁਰਮਤਿ, ਦੁਖਦਾਈ ਬੁਧੀ-ਦ੍ਵੈਤ ਬੁਧੀ-ਦੁਸ਼ਟ ਮਤਿ) ਭਾਗੀ (ਨੱਠੀ) ਨਸ਼ ਹੋਈ ਹੈ॥

੯ ਸਿਧਾਂਤ ਕੀਹ ਕਿ ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਮਕਰੰਦ ਰਸ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬਣੇ ਹਨ। ੧੦ ਓਹੋ ਹੀ ਬਿਰਲੇ ਪੁਰਖ ਬੈਰਾਗਵਾਨ ਹੋਕੇ ੧੧ ਮਾਇਆ (ਸੰਸਾਰ) ਵਿਖੇ ਉਦਾਸ (ਉਪ੍ਰਾਮ) ਹੋਕੇ ੧੨ ਬਾਸ ਕਰਣ ਵਾਲੇ--ਅਸਲ ਜਿੰਦਗੀ ਗੁਜਾਰਣ ਵਾਲੇ ਬਣੇ ਹਨ॥ ੩੪॥ ੬੮॥

ਪਹਿਲੀ ਵਰੇਸਾ ਜੇਕਰ ਗੁਵਾ ਬੈਠੇ ਹੋ ਤਾਂ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਜਤਨ ਖਾਤਰ ਅੰਤਲਾ ਸਮਾਂ ਹੀ ਸੰਭਾਲਨ ਦੀ ਸੀਘਰਤਾ ਕਰੋ:--

੧ਜੈਸੇ ਨਾਉ ਬੂਡਤ ਸੇ ਜੋਊ ਬਚੈ ਸੋਈ ਭਲੋ, ਬੂਡ ਗਏ ਪਾਛੈ ਪਛਤਾਯੋ ਰਹਿ ਜਾਤ ਹੈ ॥ ੨ਜੈਸੇ ਘਰ ਲਾਗੈ ਆਗ ਜੋਈ ਬਚੈ ਸੋਈ ਭਲੋ ੩ਜਰ ਬੁਝੈ ਪਾਛੈ ੪ਕਛੁ ਬਸੁ ਨ ਬਸਾਤ ਹੈ॥ ੫ਜੈਸੇ ਚੋਰ ਲਾਗੇ ੬ਜਾਗੇ ਜੋਈ ਰਹੈ ਸੋਈ ਭਲੋ ੭ਸੋਇ ਗਏ ੮ਰੀਤੋ ਘਰ ੯ਦੇਖੈ ਉਠ ਪ੍ਰਾਤ ਹੈ॥ ੧੦ਤੈਸੇ ਅੰਤਕਾਲ ਗੁਰੁ ਚਰਨ ਸਰਨ ਆਵੈ ੧੧ਪਾਵੈ ਮੋਖ ਪਦਵੀ ੧੨ਨਤਰ ਬਿਲਲਾਤ ਹੈ॥੩੫

ਅਰਥ:-੧ ਜਿਸਤਰਾਂ ਬੇੜੀ ਡੁੱਬਦੀ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਕੁਛ ਬਚਾਯਾ ਜਾ ਸਕੇ ਓਹੋ ਹੀ ਚੰਗਾ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਏ--ਜੋ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ (ਪਲ ਘੜੀ ਕਰਦਿਆਂ) ਉਹ ਡੁੱਬ ਜਾਵੇ (ਯਾ ਆਪ ਹੀ ਵਿਚ ਡੁਬ ਗਏ) ਤਾਂ ਪਿਛੋਂ ਪਛੁਤਾਵਾ ਮਾਤ੍ਰ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੨ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਅਗ ਲਗੀ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਕੁਛ ਬਚ ਸਕੇ, ਓਹੀ ਚੰਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ੩ ਸੜ ਬੁਝੇ ਪਿਛੋਂ ੪ ਤਾਂ ਕੁਛ ਭੀ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਣਾ ਕਰਦਾ॥

੫-ਅਰੁ ਐਸਾ ਹੀ ਜਿਸਤਰਾਂ ਚੋਰ ਦੇ (ਘਰ ਅੰਦਰ ਚੋਰੀ ਕਰਨ) ਆਣ ਲਗਿਆਂ-੬ ਜਾਗੇ (ਜਾਗ ਪੈਣ ਤੇ) ਜੋ ਕੁਛ ਰਹਿ ਜਾਵੇ ਓਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਭਲਾ ਸਮਝੀਦਾ ਹੈ,-ਪਰ ਜੇ ਸੋਇ ਗਏ (ਅਸਾਡੇ) ਸੁੱਤੇ ਸੁੱਤੇ ਹੀ ਉਹ ਚਲਦੇ ਹੋਏ ੮ ਤਾਂ ਰੀਤੇ ਘਰ (ਖਾਲੀ ਹੋਏ ਘਰ ਨੂੰ ਵਾ ਸਫਾਈ ਵਰਤੀ) ਹੀ ੯ ਪ੍ਰਾਤਾਕਾਲ (ਸ੍ਵੇਰੇ) ਉਠਕੇ ਦੇਖਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ॥

੧੦ ਤਿਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ (ਅੱਜ ਕੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਯਾ ਭਾਗਾਂ ਦੇ ਜਾਗਣੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਅਥ੍ਵਾ ਫੁਰਸਤ (ਵਿਹਲ) ਨੂੰ ਤਕਦਿਆਂ ਤਕਦਿਆਂ ਆਰਬਲਾ ਵੰਞਾ ਚੁੱਕੇ ਹੋ) ਤਾਂ ਅੰਤ ਵੇਲੇ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਚਰਣ ਸਰਣ ਆਨ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆਂ) ੧੧ ਮੋਖ ਪਦਵੀ (ਮੁਕਤੀ ਪਦ) ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ੧੨ (ਜੇ ਅੰਤ ਵੇਲਾ ਭੀ ਗੁਵਾ ਦਿੱਤਾ-ਤੇ ਸੰਭਾਲਿਆ) ਨਾਂ, ਤਾਂ ਬਿਲਲਾਤ ਹੈ-ਪਏ ਹਾਹਾਕਾਰ ਕਰਦੇ (ਕੀਰਣੇ ਪੌਂਦੇ-ਕਲਪਦੇ) ਹੀ ਗੁਜਰ ਜਾਵੇਗੀ॥ ੩੫ ॥ ੬੯॥

ਜਿਸ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਭੀ ਹੋ ਸਕੇ ਅੰਤ ਵੇਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨਾਂ ਖੁੰਝਨ ਦੇਵੇ, ਉਸੇ ਪਿਛਲੀ ਬਾਤ ਲਈ ਹੀ ਉਤਸਾਹ ਦੁਵੌਂਦੇ ਹਨ:

੧ਅੰਤ ਕਾਲ ਏਕ ਘਰੀ ੨ਨਿਗ੍ਰਹ ਕੈ ੩ਸਤੀ ਹੋਇ ੬ਧੰਨਯ ਧੰਨਯ ਕਹਿਤ ਹੈ ੪ਸਕਲ ਸੰਸਾਰ ੫ਜੀ । ੭ ਅੰਤ ਕਾਲ ਏਕ ਘਰੀ ਨਿਗ੍ਰਹ ਕੈ ੮ਜੋਧਾ ਜੂਝੈ ੯ਇਤ ਊਤ ੧੦ਜਤ ਕਤ ੧੨ਹੋਤ

ਜੈਜੈਕਾਰ ੧੧ਜੀ ॥ ੧੩ਅੰਤ ਕਾਲ ਏਕ ਘਰੀ ਨਿਗ੍ਰਹ ਕੈ ਚੋਰ ੧੫ਮਰੈ ੧੪ਫਾਸੀ ਕੈ ਸੂਰੀ ਚਢਾਏ ੧੬ਜਗ ਮੈਂ ਧਿਕਾਰ ਜੀ ॥ ੧੭ਤੈਸੇ ੨੧ਦੁਰਮਤਿ ੧੮ਗੁਰਮਤਿ ਕੈ ੨੨ਅਸਾਧ ੧੯ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸੁਭਾਵ ਗਤਿ ੨੦ਮਾਨਸ ਔਤਾਰ ਜੀ॥ ੩੬ ॥ ੭੦॥

ਅਰਥ:-੧ ਅੰਤਕਾਲ(ਓੜਕ ਦੇ ਸਮੇ) ਇਕ ਘੜੀ ਭਰ-੨ ਨਿਗ੍ਰਹਕੇ(ਹਠ ਕਰਕੇ)ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਪਣੇ ਪਤੀ ਨਾਲ ਸੜਕੇ ਸਤ(ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਓਸ ਨਾਲ ਨਿਭਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤਗਜ਼ਾ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਕਰਣ ਖਾਤਰ) ਸਤੀ ਹੋਇ(ਚਿਖਾਂਵੜ੍ਹੀ ਬਣਯਾ ਕਰਦੀ)ਹੈ। ੪ ਜਿਸਦਾ ਫਲ ਸਾਰਾ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ੫ ਹੇਪਜਾਰਜੋ !੬ ਧੰਨਜ ਧਨਜ=ਸ਼ਾਬਾਸ਼ੇ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ੇ (ਓਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ)॥

੭(ਵਿਸਤਾਰ ਵੇਖੋ)ਅੰਤਕਾਲ [ਓੜਕ ਸਮੇਂ]--ਇਕ ਘੜੀ ਹਠਕਰਕੇ ੮ਜੋਧਾ ਜੂਝੈ-ਸੂਰਮਾ ਜਾਨ ਤੋਂ ਖੇਲਦਾ (ਸ਼ਹੀਦ ਹੁੰਦਾ) ਹੈ ੯ ਜਿਸ ਕਰਕੇ- ਇਤ ਊਤ (ਇਸ ਲੋਕ ਅਰੁ ਪਰਲੋਕ ਵਿਖੇ) ੧੦ ਅਰੁ ਜਤ ਕਤ=ਜਿਧਰੇ ਕਿਧਰੇ (ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ) ੧੧ ਜੀ-ਹੇ ਪਜਾਰਜੋ ! ੧੨ (ਓਸਦੀ ਭੀ) ਜੈਜੈਕਾਰ (ਧੰਨ ਧੰਨ) ਹੋ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

੧੩ (ਅਤੇ ਫੇਰ ਇੰਵੇਂ ਹੀ) ਓੜਕ ਸਮੇਂ-ਇਕ ਘੜੀ ਹਠ ਕਰਕੇ ਚੋਰ(ਚੋਰੀ ਦੀ ਭੈੜੀ ਵਾਦੀ ਦੇ ਹਠ ਵਿਚ ਹੀ) ੧੪ ਸੂਲੀ ਅਥ੍ਵਾ ਫਾਸੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ੧੫ ਮਰੇ (ਮਰਦਾ ਹੈ) ੧੬ ਤੇ ਪਜਾਰਜੋ! ਓਸਦੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਧਿਰਕਾਰ ਫਿੱਟਫਿੱਟ) ਹੋਯਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ੧੭ਤਿਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੇਕਰ ਹੇ ਪਜਾਰਜੋ!(ਅਪਣੇ ਓੜਕਵੇਲੇਨੂੰ ਹੀ ਤੁਸਾਂ ਸਤੀ ਅਰੁ ਸੂਰਮੇਂ ਵਾਂਙੂ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ ਤਾਂ)੧੮ਗੁਰਮਤਿ ਕੈ-ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ(ਧਾਰਣ)ਕਰਕੇ ੧੯ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸੁਭਾਵ ਗਤਿ=ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਖੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ (ਰੌਣੀ)ਵਾਲੀ ਗਤੀ (ਨਿਸਤਾਰਾ) ੨੦ ਤੁਹਾਡੇ ਮਾਨਸ ਔਤਾਰ (ਮਨੁਖਾ ਜਨਮ) ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ੨੧ ਪਰ ਜੇ ਦੁਰਮਤਿ ਕੈ=ਦੁਰਮਤ ਦੇ ਕਾਰਣ ਕਰਕੇ(ਖੋਟੀ ਮੱਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਕੇ) ੨੨ ਤੁਸਾਂ ਅਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ ਧਾਰਿਆ ਤਾਂ ਅਸਾਧਾਂ ਚੋਰਾਂ ਵਾਲੀ ਗਤੀ (ਭੈੜੀ ਦਸ਼ਾ-ਜਨਮ ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਵਿਖੇ ਭਟਕਣ ਵਾਲੀ ਅਪਗਤੀ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਨੂੰ ਖੁਆਰ ਕਰੋਗੇ ॥ ੩੬ ॥ ੭੦ ॥

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਉਪਰ ਸਰਧਾ ਮਾਤ੍ਰ ਹੀ ਧਾਰਣ ਕਰੋ, ਸਤਿਗੁਰ ਅਬਗਤਿ (ਅਬਗਤੇ--ਪਤਿਤਾਂ)ਪਾਪੀਆਂ ਦੀ ਭੀ ਗਤਿ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ--ਐਸਾ ਕਹਿਕੇ ਮੁੜ ਮੁੜ ਉਤਸਾਹ ਦੁਵੌਂਦੇ ਹਨ:--

੧ਆਦਿ ਕੈ ਅਨਾਦਿ ੨ ਅਰੁ ਅੰਤ ਕੈ ਅਨੰਤ ਅਤਿ ੩ਪਾਰਕੈ ਅਪਾਰ ੪ਨ ਅਥਾਹ ਥਾਹ ਪਾਈ ਹੈ॥ ੫ਮਿਤਿ ਕੈ ੬ਅਮਿਤ੭ ਅਰੁ ੮ਸੰਖਕੈ ਅਸੰਖ ੬ਪੁਨ ੯ਲੇਖਕੈ ਅਲੇਖ ੧੦ਨਹੀਂ ਤੋਲਕੈ ਤੁਲਾਈ

ਹੈ॥ ੧੧ ਅਰਧ ਉਰਧ ੧੨ਪਰਜੰਤ ਕੈ ੧੩ਅਪਾਰਜੰਤ ੧੪ਅਗਮ ੧੫ਅਗੋਚਰ੧੬ਨ ਮੋਲ ਕੈ ਮੁਲਾਈਹੈ।੧੭ਪਰਮਦਭੁਤ ਅਸਚਰਜ ਬਿਸਮ ਅਤਿ ੧੯ਅਬਿਗਤਿ ਗਤਿ ੧੮ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੀ ਬਡਾਈ ਹੈ॥ ੩੭॥ ੭੧॥

ਅਰਥ:—੧ ਆਦਿਕੈ ਅਨਾਦਿ=ਆਦਿ(ਅਰੰਭ ਵੱਲੋਂ)ਅਨਾਦਿ (ਆਦਿ ਰਹਤ) ਹਨ ਭਾਵ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਆਦਿ (ਅਰੰਭ) ਜਾਨਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੇ, ਕਿ ਸਤਿਗੁਰ ਕਦ ਅਰੁ ਕਿਸ ਜੁਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟੇ ਤਾਂ ਓਨਾਂ ਦੀ ਆਦਿ ਨਹੀ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ,ਕਜੋਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰ ਜੁਗ ਜੁਗ ਵਿਖੇ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ੨—ਅਤੇ ਅੰਤ ਕੈ ਅਨੰਤ ਅਤਿ=ਅੰਤ ਵੱਲੋਂ ਅ੍ਰਥਾਤ ਅੰਤ ਦਾ ਪੱਖ ਕੋਈ ਲਵੇ ਤਾਂ ਓਸ ਵੱਲੋਂ—ਅਤਿ-ਸੈ ਕਰਕੇ ਅਨੰਤ ਹਨ(ਕਜੋਂਕਿ ਹਰਦੇਸ ਕਾਲ ਅਰੁ ਵਸਤੂ ਅੰਦਰ ਹੀ ਓਨਾਂਦੀ ਕਲਾ ਰਮੀ=ਵਜਾਪੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ)। ੩—(ਅਰੁ ਐਸਾ ਹੀ) ਪਾਰ ਕੈ ਅਪਾਰ=ਓਨਾਂ ਦਾ ਪਾਰ ਭੀ ਕੋਈ ਨਹੀ ਪਾ ਸਕਦਾ, ਕਜੋਂਕਿ ਓਨਾਂਤੋਂ ਪਾਰ(ਪਰੇ)ਪਰਲੇ ਕਿਨਾਰ(ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਿਨਾਂ ਦੂਆ)ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀ ਹੈ (ਓਨਾਂ ਦੇ ਸ੍ਵਯੰ ਪੂਰਣ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸ੍ਵਰੂਪ ਹੋਣ ਕਰਕੇ)। ੪ ਫੇਰ ਓਨਾਂਦੀ ਥਾਹ(ਹਾਥ)ਭੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀ ਪਾਈ,ਕਜੋਂਕਿ ਉਹ ਅਥਾਹ(ਅਗਾਧ ਰੂਪ) ਹਨ—ਭਾਵ ਓਨਾਂ ਦਾ ਥੌਹ ਥਿੱਤਾ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕੋਈ ਨਹੀ ਪਾ ਸਕਿਆ॥

੫—ਮਿਤ ਕੈ ਅਮਿਤ (ਮ੍ਰਜਾਦਾ ਵੱਲੋਂ ਅਥ੍ਵਾ ਮਿਣਤੀ ਵਜੋਂ, ਉਹ ਅਮੇਯੁ ਅਮਾਪ ਰੂਪ) ਹਨ, ਭਾਵ ਓਨਾਂ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਚੁੜਾਈ ਦੀ ਮ੍ਰਜਾਦਾ ਜਾਨਣ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ੬ ਪੁਨ ਬਹੁੜੇ (ਫੇਰ) ੭ ਅਰੁ ਜਿੱਵੇਂ ਹੀ ਫੇਰ ੮ ਸੰਖ ਕੈ ਅਸੰਖ=ਸੰਖਜਾ—ਗੇਣਤੀ ਵਾਲੇ ਪੱਖੋਂ ਭੀ ਉਹ ਅਸੰਖ [ਬੇਸੁਮਾਰ] ਅਨਗਿਣਤ ਸਰੂਪ ਹਨ ੯ ਅਤੇ ਲੇਖੇ ਵੱਲੋਂ ਅਲੇਖ-ਲੇਖਜੋਂ ਪਾਰ ਹਨ ੧੦ ਅਰੁ ਉਹ ਤੋਲਕੈ[ਤੋਲਨ ਕਰਕੇ—ਜਾਚਜਾਂ ਹਾੜਜਾਂ] ਨਹੀ ਤੋਲਾਈ ਹੈ=ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤੋਲੇ—ਹਾੜੇ ਯਾ ਜਾਚੇ ਨਹੀ ਜਾ ਸਕਦੇ॥

੧੧ ਅਰਧ[ਹੇਠਾਂ] ਉਰਧ [ਉਪਰ] ਦੀ ੧੨ ਪਰਜੰਤ (ਹੱਦ—ਓੜਕ) ਵੱਲੋਂ [ਉਹ] ੧੩ ਅਪਾਰਜੰਤ=ਅਪ੍ਰਜੰਤ—ਅਸੀਮ [ਬੇਓੜਕੇ] ਹਨ। ਭਾਵ—ਹੇਠਾਂ ਉਪਰ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਵੱਟਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਉਹ ਨਹੀ ਆ ਸਕਦੇ। ਤੇ ੧੪ ਅਗੰਮ [ਮਨ ਬੁਧ ਆਦ ਅੰਤਾਕਰਣ ਦੀ ਗੰਮਤਾ ਤੋਂ ਰਹਤ]ਹਨ ੧੫ ਅਤੇ ਅਗੋਚਰ [ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਨਹੀ ਆ ਸਕਦੇ] ਭਾਵ ਨਿਰਵਿਖਯ ਸਰੂਪ ਹਨ ੧੬ ਤਥਾ ਮੋਲਕੈ ਨ ਮੁਲਾਈ ਹੈ=ਮੁੱਲ ਵੱਜੋਂ ਓਨਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ—ਨਹੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ॥

੧੭—ਬਹੁਤ ਕੀਹ ਆਖੀਏ,ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਮਦ ਭੁਤ=ਅਤਿਸੈ ਕਰਕੇਅਚੰਭਤਕਾਰੀਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਹਨ,ਅਰੁ ਅਤੀ ਕਰਕੇ ਅਸਚਰਜ (ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਸਰੂਪ) ਤਥਾ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਣਵਾਲੇ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਕਰਣਹਾਰੇ ਬਿਸਮ [ਬਿਸਮਾਦ ਸਰੂਪ]ਹਨ ੧੮ ਇਹ ਸਭ ਕੁਛ ਹੁੰਦਿਆਂ ਥੋਂਦਿਆਂ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਡਾਈ [ਮਹੱਤ] ਇਹ ਹੈ ੧੯ ਕਿ ਅਬਿਗਤੁ

ਅਪਗਤਿਆਂ-ਘੋਰ ਅਪ੍ਰਾਧੀਆਂ ਦੀ ਭੀ ਗਤਿ ਕਲਜਾਨ ਕਰਣਹਾਰੇ ਹਨ ॥੩੭॥੭੧

ਇਸੇ ਹੀ ਵੀਚਾਰ ਨਾਲ ਮੁੜ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

੧ ਚਰਨ ਸਰਨ ਗੁਰੁ ੩ਤੀਰਥ ਪੁਰਬ ੨ਕੋਟ ੫ ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਸੇਵ ੪ਗੁਰ ਚਰਨ ਸਰਨ ਹੈ॥ ੬ਚਰਨ ਸਰਨ ਗੁਰੁ ਕਾਮਨਾ ਸਫਲ ਫਲ ੭ਰਿੱਧਿ ਸਿੱਧਿ ਨਿਧ ੮ਅਵਤਾਰ ੯ਅਮਰਨ ਹੈ ॥ ੧੦ਚਰਨ ਸਰਨ ਗੁਰੁ ਨਾਮ ਨਿਹਕਾਮ ਧਾਮ ੧੧ਭਗਤਿ ਜੁਗਤਿ ਕਰ ੧੨ਤਾਰਨ ਤਰਨ ਹੈ ॥ ੧੩ਚਰਨ ਸਰਨ ਗੁਰੁ ਮਹਿਮਾ ਅਗਾਧ ਬੋਧ ੧੪ਹਰਨ ਭਰਨ ਗਤਿ ਕਾਰਨ ਕਰਨਹੈ॥੩੮॥੭੨

ਅਰਥ:-੧ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਸਰਣ ੨ ਕ੍ਰੋੜ ੩ ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਪੁਰਬ ਇਸਥਿਤ ਹੈ-ਭਾਵ ਚਰਨ ਸਰਣ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਇਤਨਾ ਮਹਾਨ ਪੁੰਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਤਨਾ ਕਿ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਤੀਰਥਾਂ ਉਪਰ ਪੁਰਬਾਂ ਸਮੇ ਸਨਾਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ੪-ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਚਰਣ ਸਰਣ ਆਏ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ੫-ਸਮੂਹ ਦੇਵੀਆਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਫਲ ਸੁਤੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ- ਭਾਵ ਓਸਨੂੰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸੇਵਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ॥

੬ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਸਰਣ ਔਣਹਾਰੇ ਦੀਆਂ,ਸਭ ਕਾਮਨਾਂ ਫਲ ਕਰਕੇ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਜੋ ਭੀ ਕਾਮਨਾ-ਧਰਮ ਅਰਥ ਕਾਮ ਮੋਖ ਰੂਪ ਹਨ, ਉਸ ਸਰਣਾਗਤ ਦੀਆਂ ਸਭ ਹੀ ਜਯੋਂ ਕੀਆਂ ਤਯੋਂ ਪੂਰਣ ਹੋ ਆਯਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ੭-ਅਤੇ ਰਿਧੀਆਂ[ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖੁਟ ਬਨਾਨ ਹਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ] ਤੇ ਸਿਧੀਆਂ—ਅਣਿਮਾਂ ਮਹਿਮਾਂ ਲਘਿਮਾ, ਗਰਿਮਾ ਆਦਿ,ਤਥਾ ਨਿਧੀਆਂ--ਨੌ ਖੰਡ ਧਰਤੀ ਅੰਦਰ ਗੁਪਤ ਖਜਾਨਿਆਂ ਵਿਚਲੀ ਸਮ੍ਰਿਧੀ[ਸੰਪਦਾ] ੮ ਅਵਤਾਰ-ਮੂਰਤੀ ਮਾਨ ਹੋ ਖਲੋਂਦੀਆਂ ਹਨ [ਉਸ ਦੇ ਅਗੇ] ੯ ਅਮਰਨ-ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਅਰਥਾਤ ਸਦਾ ਲਈ ਹੀ ॥

੧੦ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਸਰਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਯਾਂ-ਨਾਮ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਨਿਸ਼ ਕਾਮ-ਨਿਰ ਸੰਕਲਪ ਔਰ ਨਿਰਵਿਕਲਪ ਪਦ,ਉਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੧੧-ਅਰੁ ਭਗਤਿ ਜੁਗਤਿ-ਭਜਨ ਦੀ ਜੁਗਤੀ-ਵਾਹਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪਯਾਰ ਪਾਲਨ ਦੇ ਢੰਗ ਕਰਕੇ ੧੨ ਤਾਰਨਤਰਨ-ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁਦਰੋਂ ਤਾਰਨ ਖਾਤਰ, ਤਰਨ-ਜਹਾਜ ਸਮਾਨ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥

੧੩ ਕਿੱਥੋਂ ਤਕ ਦੱਸੀਏ-ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਣਾ ਦੀ ਸਰਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦਾ ਬੋਧ ਅਗਾਧ-ਅਥਾਹ ਹੈ, ੧੪-ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਭੀ ਸਰਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਓਸਨੂੰ ਹਰਨ, ਭਰਨ ਮਾਰਣ ਅਰੁ ਰਖਯਾ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ ਦੀ ਸਮ੍ਰਥਾ

 ਗੁਰਸਿਖ

ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਔਂਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਉਹ ਕਾਰਣ ਕਰਣ(ਸਭ ਸਬੱਬਾਂ ਦੇ ਬਣਾ ਲੈਣ ਵਾਲਾ) ਸਰਬ ਸਮਰਥ ਸਪੰਨ ਬਣ ਜਾਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥ ੩੮ ॥ ੭੨ ॥

ਸਰਣਾਗਤ ਬਨਣ ਖਾਤਰ ਹੀ ਹੁਣ ਗੁਰ ਸਿਖ (ਜੋ ਸਰਣ ਆ ਚੁੱਕੇ ਹਨ) ਓਨਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾਂ ਦੱਸਕੇ ਨਵੀਨ.ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

੧ਗੁਰਸਿੱਖ ੨ਏਕ ਮੇਕ ਰੋਮ ਮਹਿਮਾ ਅਨੰਤ ੩ਅਗਮ ਅਪਾਰੁ ਗੁਰੁ ਮਹਿਮਾ ਨਿਧਾਨ ਹੈ॥ ੪ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਏਕ ਮੇਕ ਬੋਲ ਕੋ ਨ ਤੋਲ ੫ਮੋਲ ੬ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਸਬਦ ਅਗਮਿਤ ਗਜ਼ਾਨ ਧਜ਼ਾਨ ਹੈ ॥ ੭ਗੁਰੁ ਸਿਖ ੮---੯ਏਕ ਮੇਕ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ੧੦ਤਾਰੇ ੧੧ਸ੍ਰੀਗੁਰੁ ਕਟਾਛਜ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੋ ਨ ਪਰਮਾਨ ਹੈ॥ ਗੁਰੁ ੧੨ਸਿੱਖ ਏਕ ਮੇਕ ਪਲ ਸੰਗ ੧੩ਰੰਗ ਰਸ ੧੪ਅਬਿਗਤਿ ਗਤਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਿਰਬਾਨ ਹੈ ॥ ~~੩੯ ॥ ੭੩~~ ॥

ਅਰਥ:-੧ ਜੇਹੜੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰਾਂ ਨਾਲ, ਏਕ ਮੇਕ-ਇੱਕ ਭਾਵ ਵਾਲੇ (ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਸੰਧੀ ਦੇ ਮੇਲ ਵਿਚ ਆਏ ਹੋਏ) ਬਣ ਗਏ ਹਨ, ਓਨਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਰੋਮ ਭਰ ਦੀ ਮਹਿਮਾਂ ਅਨੰਤ ਹੈ-ਭਾਵ ਓਸਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ੩-ਜਦ ਰੋਮ ਭਰ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਅਨੰਤ ਕਾਰਣ ਸਿੱਖ ਦੀ ਐਡੀ ਮਹਾਂਨ ਮਹਿਮਾਂ ਹੋਜਾਂਦੀ ਹੈ,ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਹੈਣ ਹੀ ਅਗੰਮ--ਅਪਾਰ ਮਹਿਮਾਂ ਦੇ ਨਿਧਾਨ (ਘਰ-ਭੰਡਾਰੇ)॥

੪ ਐਸਾ ਹੀ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਦੇ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ ਬੋਲ (ਬਚਨ)ਦੇ ਤੋਲ-(ਵੀਚਾਰ-ਅੰਦਾਜ਼ੇ) ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਹਾਰੀ ਸਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ,ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ੫ ਓਸਦਾ ਮੁੱਲ ਹੀ ਪਾਯਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ੬ (ਇਸਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ) ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਬਦ ਦਾ ਜੋ ਗਜ਼ਾਨ ਹੈ, ਓਸਦਾ ਧਜ਼ਾਨ ਵਿਚ ਲਜ਼ੌਣਾਂ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਅਗੰਮ+ਇਤ=ਅਗੰਮਤਾ ਦੀ ਅਵਧੀ ਰੂਪ ॥

੭ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਦੀ ੮ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟੀ (ਅੱਖ) ਦੀ ੯ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ ਨਿਘਾ ੧੦ ਤਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ (ਜਦ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ,ਤਾਂ ਫੇਰ)-੧੧ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਭਰੇ ਕਟਾ-ਖਜ਼=ਅੱਖ ਦੇ ਚੁਭਾਉ (ਨੇਤ੍ਰ ਭਰਕੇ ਤੱਕਨ) ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਉ ਦਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਪਰਮਾਣ (ਅੰਦਾਜ਼ਾ-ਥਹੁ) ਲਾਇਆ ਹੀ ਨਹੀ ਜਾ ਸਕਦਾ॥

੧੨ ਅਤੇ ਐਸਾ ਹੀ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਦੇ ਤਾਂ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ ਪਲ (ਘੜੀ) ਸੰਗ (ਸਾਥ) ਕੀਤਿਆਂ ੧੩ ਰੰਗ ਰਸ (ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਰਸ-ਰੱਬੀ ਸੁਆਦ)ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ੧੪ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਗਤੀ (ਮਹਿਮਾਂ) ਤਾਂ ਫੇਰ ਹੈ ਹੀ ਅਬਿਗਤ(ਅਬਜ਼ਕ੍ਤ ਰੂਪ) ਅਰੁ ਨਿਰਬਾਣ॥ ਅਥ੍ਵਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਿਰਬਾਣ (ਮਿਤ=ਮ੍ਰਯਾਦਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ-ਖੁਲਮ ਖੁੱਲਾ) ਮੌਜ ਮਾਤ੍ਰ ਤੇ ਹੀ ਅਬਿਗਤਾਂ--ਅਪਗਤਾਂ ਦੀ ਭੀ ਗਤੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥ ੩੯ ॥ ੭੩ ॥

ਆਦਮੀ ਦਾ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਅਰੁ ਸੁਖ ਵਿਭੂਤੀ ਆਦ ਤਦੇ ਹੀ ਸਫਲੇ ਹੋਣਗੇ ਜੇਕਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ—ਸੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਣ ਸਰਣ ਹੋਣ ਦੀ ਅਵਸਜਕਤਾ ਦੱਸਦਿਆਂ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ):—

੧ਬਰਨ ਬਰਨ ੨ਬਹੁ ਬਰਨ ਘਟਾ ਘਮੰਡ ੪ਬਸੁਧਾ ਬਿਰਾਜ ਮਾਨ ੩ਬਰਖਾ ਅਨੰਦਕੈ॥ ੫ਬਰਨ ਬਰਨਹ੍ਵੈ ਪ੍ਰਫੁਲਤ ਬਨਾਸਪਤੀ ਬਰਨ ਬਰਨ ਫਲ ਫੂਲ ਮੂਲ ਕੰਦ ਕੈ ॥ ੮ਬਰਨ ਬਰਨ ਖਗ ੯ਬਿਬਿਧ ਭਾਖਾ ਪ੍ਰਗਾਸ ੬ਕੁਸਮ ਸੁਗੰਧ ੭ਪਉਨ ਗਉਨ ਸੀਤ ਮੰਦ ਕੈ ॥ ੧੦ਰਵਨ ਗਵਨ ਜਲ ਥਲ ਤ੍ਰਿਨ ੧੧ਸੋਭਾ ਨਿਧਿ ਸਫਲ ਹ੍ਵੈ ਚਰਨ ਕਮਲ ਮ ਕਰੰਦ ਕੈ ॥ ~~੪੦ ॥ ੭੪~~ ॥ ੫੦

ਅਰਥ:—੧ ਬਰਨ ਬਰਨ 'ਰੰਗਾ ਰੰਗੀ) ੨ ਬਹੁ ਬਰਨ=ਬਹੁਤ ਭਾਂਤ ਦੀਆ ਘਟਾ—ਬਦਲੀਆਂ, ਘਮੰਡ—ਘਿਰਕੇ=ਪਸਰਕੇ (ਅਕਾਸ ਵਿਚ)। —੩ ਬਰਖਾ ਦਾਂ ਅਨੰਦ ਕਰਦੇਣ ਤਾਂ੪ਬਸੁਧਾ ਬਿਰਾਜਮਾਨ=ਧਰਤੀ ਸੋਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਭਾਸਜਾ ਕਰਦੀ ਹੈ

੫ ਰੰਗਾ ਰੰਗੀ, ਬਨਾਸਪਤੀਆਂ(ਤ੍ਰਿਣ ਘਾਹ ਖੇਤੀਆਂ ਬਾੜੀਆਂ ਦੀ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹਰਯੌਲ ਅਰੁ ਫਲ ਫੁਲ ਮੂਲ ਕੰਦ ਆਦਿ ਸਮੇਤ) ਪ੍ਰਫੁਲਿਤ ਹੋ ਪੈਂਦੀ—ਖਿੜ ਆਯਾ ਕਰਦੀ ਹੈ॥

੬ ਕੁਸਮ ਸੁਗੰਧਿ=ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ, ੭ ਸੀਤਲ ਤੇ ਮੰਦ=ਸਹਜ ਸਹਜ (ਧੀਮੇ ਧੀਮੇ)ਪੌਣ ਦੇ ਗਉਣ ਝੋਕਿਆਂ)ਨਾਲ ਚਲਿਆ(ਪਸਰਿਆ,ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤੇ ੮ ਰੰਗ ਰੰਗ ਦੇ ਖਗ 'ਪੰਛੀ) ੯ਬਿਬਿਧ ਭਾਖਾ ਪ੍ਰਗਾਸ ਨਾਨਾ ਭਾਂਤ ਦੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਾਸ (ਉਜਾਲਾ, ਬੋਲਣਾ ਕਰਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥

੧੦ ਰਵਣ ਗਵਣ=ਗਵਣ (ਗੌਨ=ਗਗਨ) ਅਕਸ਼ ਰਵਨ=ਸੁੰਦਰ (ਲਗਨ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ) ਤੇ ਜਲ ਥਲ ਅਰ ਤ੍ਰਿਣ (ਘਾਹ) ਵਗੈਰਾ (ਸਭ ਹੀ) ਸੋਭਾ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ—ਇਹ ਸਭ ਕੁਛ ਕਥਨ ਕੀਤੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤਦੇ ਹੀ ਸਫਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਧੂਲੀ ਇਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ। ਅਥ੍ਵਾ(ਜੀਕੂੰ ਇਹ ਸਭ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਇਕ ਬਰਖਾ ਦੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਹੀ ਸਫਲੀ ਤੇ ਰਮਣੀਕ ਹੋ ਸਕਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ) ਤੀਕੂੰ ਹੀ ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮਾਨੁਖੀ ਸੁੰਦ੍ਰਤਾ ਅਰੁ ਸਿੰਗਾਰ ਤਥਾ ਵਿਭਤੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ, ਚਰਣ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਮਕਰੰਦ(ਧੂਲੀ) ਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਤੇ ਹੀ ਸਫਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ॥ ੪੧ ॥੭੪॥

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਚਰਣ ਸਰਣ, ਸੁਭਾਵ ਸੁੱਧ ਕਰਕੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਯਾਂ, ਜਨਮ ਸਫਲਾ ਕਰ ਸਕੀਦਾ ਹੈ:— ੫੨

੧ਚੀਟੀ ਕੇ ਉਦਰ ਬਿਖੈ ਹਸਤੀ ਸਮਾਇ ਕੈਸੇ ੨ਅਤੁਲ

ਅਪਾਰ ਭਾਰ ਭ੍ਰਿੰਗੀ ਨ ਉਠਾਵਈ ॥ ੩ਮੱਛਰ ਕੈ ਡੰਗ ਨ ਮਰਤ ਹੈ ਬਾਸਕ ਨਾਗ।੪ਮਕਰੀ ਨ ੫ ਚੀਤੈ ਜੀਤੈ ਸਰ ਨ ਪੂਜਾਵਈ ॥ ੬ਤਮੋਚਰ ਉਡਤ ਨ ਪਹੁਚੈ ੭ਆਕਾਸ ਬਾਸ ੮ਮੂਸਾ ੯ਤਉ ੧੦ਨ ਪੈਰਤ ਸਮੁੰਦਰ ਪਾਰ ਪਾਵਈ ॥ ੧੧ਤੈਸੇ ੧੨ਪ੍ਰਿਯ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇਮ ਅਗਮ ਅਗਾਧ ਬੋਧ ੧੩ ਗੁਰਮੁਖ ੧੪ਸਾਗਰ ਜਿਉ ਬੂੰਦ ਹ੍ਵੈ ਸਮਾਵਈ ॥ ~~੪੧ ॥ ੭੫~~ ॥ ੬੨

ਅਰਥ:-੧ ਜਿਸਤਰਾਂ ਕੀੜੀ(ਚੀਟੀ)ਦੇ ਉਦਰ(ਪੇਟ) ਵਿਖੇ ਹਾਥੀ ਨਹੀ ਸਮਾ ਸਕਦਾ (ਕੀੜੀ ਸਮਾਨ ਤੰਗ ਦਿਲ ਵਾਲੇ ਅੰਦਰ, ਹਸਤੀ=ਸਭ ਜੜ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਸਰਜੀਤ ਕਰਣ ਵਾਲੀ-ਅਸਤਿਤ੍ਵ=ਹੋਂਦ ਰੂਪ ਚੇਤਨ ਸਤਜਾ)ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਸਮਾ ਸਕੇ-ਭਾਵ ਸਾਖ੍ਯਾਤਕਾਰਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕੇ?

੨ਭ੍ਰਿੰਗੀ=ਕੂੰਡ ਵਰਗਾ(ਉਡਾਰੂ ਕੀੜਾ)ਅਤੁਲ(ਅਤੋਲ) ਅਪਾਰ ਭਾਰ ਨੂੰ ਨਹੀ ਚੁੱਕਸਕਦਾ-(ਭਰ+ਇੰਗੀ)=ਭਰਜਾਹੋਯਾ ਚੇਸ਼੍ਟਾ-ਚਪਲਤਾ ਕਰਕੇ ਚੰਚਲ ਮਨ ਵਾਲਾ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਹੈ ਉਹ ਸੰਪੂਰਨ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਾ ਅਨੰਤ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂਨੂੰ ਸਹਾਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਕੀਕੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਸਕੇ?ਭਾਵ ਨਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ।

੩ ਮੱਛਰ ਦੇ ਡੰਗ ਨਾਲ ਬਾਸਕ ਨਾਗ (ਤਖ੍ਯਕ ਨਾਗ=ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਮਥਨ ਦਾ ਸਹਾਈ ਸਰਪ) ਨਹੀ ਮਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ (ਐਸੇ ਹੀ ਮਤਸਰ-ਈਰਖਾ ਕਰਕੇ ਗ੍ਰਸਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ, ਸਮੂਹ ਬਾਸਨਾਂ ਦੇ ਉਤਪੰਨ ਕਰਣ ਤਥਾ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਭਰ ਨੂੰ ਮਥਨ ਕਰਣ ਵਾਲੇ ਮਨ ਨੂੰ ਕੀਕੂੰ ਮਾਰ ਸਕੇ? ਭਾਵ ਨਹੀ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ)॥

੪ ਮਕਰੀ (ਮਕ: ੀ) ਜਿਸਦਾ ਲੱਕ ਵਿਚੋਂ ਪਤਲਾ ਸੂਖਮ ਚਿਤ੍ਰੇ ਵਰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ੫ ਚੀਤੈ ਜੀਤੈ=(ਜਿੱਤਨ ਵਾਲੇ ਪਤਲੇ ਲੱਕ ਧਾਰੀ) ਚਿਤ੍ਰੇ ਦੇ ਸਰ=ਬਰਾਬਰ -ਨਹੀ ਪੁਜ ਸਕਦਾ)। ਇਸੇਤਰਾਂ ਮਕਰਾਂ-ਫਰੇਬਾਂ ਦੇ ਕਰਣ ਵਾਲੇ ਬਗਲ ਸਮਾਧੀਏ ਮਾਯਾਧਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਉਨਾਂ ਦੇ ਸਰ=ਬਰਾਬਰ ਨਹੀ ਪੁਜ ਸਕਦੇ, ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਜਿੱਤ ਲਏ ਹਨ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ-ਭਾਵ ਸੰਤਾਂ ਭਗਤਾਂ ਵਾਲੀ ਰਹਣੀ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰੀ ਮਾਯਾਧਾਰੀ ਨਹੀ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ॥

੬ ਤਮਚਰ=ਉੱਲੂ ਯਾ ਚਮਗਿੱਦੜ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰਕੇ ਨਹੀ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ੭ ਅਕਾਸ ਬਾਸ (ਅਕਾਸ ਬਾਸੀ ਅਲਲ ਪੰਖੀ ਨੂੰ-ਅਥ੍ਵਾ ਤਮਚਰ (ਦੈਤ ਆਦਿ ਪਾਤਾਲ ਬਾਸੀ) ਨਹੀ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ, ਅਕਾਸ਼ ਬਾਸੀ (ਦਵਤਿਆਂ ਨੂੰ)-ਤੀਕੂੰ ਹੀ ਤਮੋਗੁਣੀ ਵਾ ਆਸੁਰੀ ਸੰਪਤ ਵਾਨ ਚਿੱਤਾਂ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦੈਵੀ ਸੰਪਤ ਵਾਲੇ ਯਾ ਦਸਮਦ੍ਵਾਰ ਬਾਸੀ ਮਹਾਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸਮਤਾ ਨਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਅਰੁ ੮ (ਇੰਵੇ ਹੀ) ਮੂਸਾ=ਚੂਹਾ ੯ ਤਉ=ਫੇਰ ੧੦ ਪੈਰਤ=ਤਰਕੇ ਨਹੀ ਸਮੁੰਦਰਦੇ ਪਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ (ਤੀਕੂੰ ਹੀ ਮੂਸਾ=ਮੋਹੇ ਹੋਏ

ਮੋਹ ਮਮਤਾ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰ-ਪਰਮ ਪਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀ ਹੋ ਸਕਦੇ) ॥

੧੧ ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੀ ਮਨਮੁਖੀ ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਲਈ ੧੨ ਪ੍ਰਿਯ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇਮ ਬੋਧ ਅਗਮ ਅਗਾਧ=ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਿਆਰੇ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਨੇਮ=ਨੇਤ(ਮ੍ਰਯਾਦਾ--ਬਿਧ) ਦਾ ਬੋਧ (ਸਮਝਣਾ) ਅਗਮ ਅਗਾਧ ਹੈ। ੧੩ (ਜੇਕਰ) ਗੁਰਮੁਖ=ਗੁਰੂ ਸਰਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ੧੪ ਬੂੰਦ ਵਾਂਙੂ- ਨਿਰ ਅਭਿਮਾਨ ਸੂਖਮ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਜਾ ਕੇ ਹੀ ਸਾਗਰ (ਪਾਰਾਵਾਰ ਰਹਿਤ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਵਿਖੇ) ਸਮਾ ਸਕਦਾ ਹੈ-ਭਾਵ ਪਰਮਪਦ ਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸੁਭਾਵ ਸੁੱਧੀ ਤੋਂ ਬੰਚਿਤ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਭੀ (ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੋਰ ਹੋਰ ਸਾਧਨ ਕਰ ਕਰਕੇ ਨਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ॥ ੪੧॥ ੭੫ ॥

ਬੂੰਦ ਸਾਗਰ ਦੇ ਅਭੇਦ ਹੋਣ ਵਤ ਵਾਹਗੁਰੂ ਵਿਖੇ ਜੀਵ ਦੀ ਅਭੇਦਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਮਾਰਗ ਨਿਰੂਪਕੇ ਸਤਿਸੰਗ ਦੀ ਉਮੰਗ ਜਗੌਂਦੇ ਹਨ:- ੬੨

[੨]ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਅਵਗਾਹਨ [੧]ਕੈ ਸਾਧ ਸੰਗ [੩]ਆਤਮ
[੫] ਤਰੰਗ [੪] ਗੰਗ [੭]ਸਾਗਰ[੬] ਲਹਰ ਹੈ॥ [੮-੯]ਅਗਮ ਅਥਾਹ ਆਹਿ
ਅਪਰ ਅਪਾਰ ਅਤਿ [੧੧]ਰਤਨ [੧੦]ਪ੍ਰਗਾਸ ਨਿਧਿ [੧੨]ਪੂਰਨ
ਗਹਰ ਹੈ ॥ [੧੩]ਹੰਸ [੧੫]ਮਰਜੀਵਾ [੧੬]ਗੁਨ ਗਾਹਕ ਚਾਹਕ
[੧੩]ਸੰਤ [੧੪]ਨਿਸ ਦਿਨ ਘਟਿਕਾ ਮਹੂਰਤ ਪਹਿਰ ਹੈ ॥ [੧੯]ਸ੍ਵਾਂਤਿ
ਬੂੰਦ ਬਰਖਾ [੧੭]ਜਿਉਂ [੧੮]ਗਵਨ ਘਟਾ ਘਮੰਡ [੨੦]ਹੇਤ ਮੁਕਤਾ-
ਹਲ [੨੧]ਅਉ ਨਰ ਨਰਹਰ ਹੈ। ~~੪੨ ॥ ੭੬~~ ॥ ੬੨

ਅਰਥ:--੧ ਸਤਿਸੰਗ ਦ੍ਵਾਰਾ ੨ ਸਬਦ ਵਿਖੇ ਸੁਰਤਿ ਦੇ (ਪਰਚਾਉ-ਟਿਕਾਉ) ਦਾ ਅਵਗਾਹਨ ਕੈ=ਅਭ੍ਯਾਸ ਕਰਣੇ ਕਰਕੇ ੩ ਆਤਮਾ (ਅਭ੍ਯਾਸੀ-ਸਾਧਕ ਦਾ ਆਪਾ) ੪ ਗੰਗਾ ਸਮਾਨ (ਆਪਣੀ ਨਿਰਮਲ) ਚੈਤੰਨ ਸਰੂਪਿਣੀ ੫ ਤਰੰਗ (ਲਹਰ-ਉਛਾਲ) ਮਾਰਕੇ (ਭਾਵ-ਆਪਣੀ ਚੈਤੰਨ ਕਲਾ ਨੂੰ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ੬ ਜੀਕੂੰ ਲਹਰ (ਮੌਜ) ੭ ਸਾਗਰ (ਸਮੁੰਦ੍ਰ) ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਯਾ ਕਰਦੀ ਹੈ (ਤੀਕੂੰ ਹੀ ਆਤਮਾ ਤਰੰਗ ਰੂਪ ਹੋ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਸਰੂਪੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਖੇ ਸਮਾ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ) ੮-੯ (ਇਹ ਪਰਮਾਤਮ ਸਰੂਪੀ ਨਿਜ ਸਮੁੰਦਰ) ਅਤਿ ਅਗੰਮ (ਅਤਯੰਤ ਕਰਕੇ ਅਗੰਮ-ਗੰਮਤਾ ਤੋਂ ਰਹਤ) ਅਰੁ ਅਥਾਹ (ਹਾਥ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਨ ਵਾਲਾ ਆਹਿ (ਹੈ) ਅਤੇ ਅਪਰ=ਉਸਤੋਂ ਪਰ-ਪਰੇ ਵਾ (ਸ੍ਰਿਸਟ) ਕੋਈ-ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਥਾ ਅਪਾਰ=ਉਸਦਾ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਪਾਯਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ॥

੧੦ (ਉਸ ਵਿਖੇ) ਪ੍ਰਗਾਸ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਰੂਪ ੧੧ ਰਤਨ-ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤੀ ਵੈਰਾਗ ਗ੍ਯਾਨ ਆਦਿ ਗੁਣ ੧੨ ਪੂਰਨ (ਭਰਪੂਰ) ਹਨ ਅਰੁ ਅਤਿ ਗੈਹਰ (ਅਤ੍ਯੰਤ ਕਰਕੇ ਗੰਭੀਰ) ਹੈ ॥

੧੩ ਹੰਸਾਂ ਸਮਾਨ ਸੰਤ ਜਨ ੧੪ ਰਾਤ ਦਿਨ, ਘੜੀਆਂ, ਪਹਰ, ਮਹੂਰਤ ਆਦ ਸਮੂਹ ਸਮਜਾਂ ਵਿਖੇ ੧੫ ਅਰੁ ਮਰਜੀਊੜਿਆਂ ਸਦ੍ਰਸ਼-ਚਾਹਕ=ਜਿਗ੍ਯਾਸੀ ਜਨ (ਸਿਰ ਨੂੰ ਤਲੀ ਉਪਰ ਰਖਕੇ-ਜੀਊਂਦੇ ਹੀ ਮਰਣ ਲਈ ਤਯਾਰ ਹੋਕੇ) ੧੬ ਏਨਾਂ ਗੁਣ ਦੇ ਗਾਹਕ (ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਣ ਹਾਰੇ) ਹਨ ॥

੧੭ ਜਿਸਤਰਾਂ (ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਅਪਨੇ ਵਿਚੋਂ ਧੂਖ੍ਯਾ-ਹਵਾੜ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਬੱਦਲ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ, ਆਪ ਹੀ) ੧੮ ਗਵਨ=ਗੌਨ (ਗਗਨ) ਅਕਾਸ ਮੰਡਿਲ ਵਿਖੇ ਘਮੰਡ= ਘਿਰੀ ਹੋਈ ਘਟਾ=ਬਦਲੀ ਸਮੂਹ ਦੇ ਸਰੂਪ ਹੋ ੧੯ ਸ੍ਵਾਂਤੀ ਬੂੰਦ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰਕੇ ੨੦ ਮੁਕਤਾਹਲ=ਮੋਤੀ (ਸਿੱਪ ਵਿਚ ਪੈਕੇ) ਅਰੁ ੨੧ ਨਰ ਨਰਹਰਿ=ਨਰਾਂ ਉਪਰ ਵਰਸ ਕੇ ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਨਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜੇ ਵਾ (ਸਾਖਜਾਤ ਭਗਵਾਨ ਸਰੂਪ) ਬਣਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਸੇਤਰਾਂ ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮਾਤਮਾ ਅਪਣੇ ਤੋਂ ਅਪਨੀ ਕਲਾ ਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਰੂਪ ਹੋ ਸੁੰਨ ਸਰੂਪੀ ਸੰਸਾਰ-ਆਕਾਸ਼-ਅੰਦਰ ਅਪਣੇ ਚਮਤਕਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਸ੍ਵਾਂਤੀ ਬੂੰਦ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰ ਸਿੱਪੇ ਸਮਾਨ ਸਿੱਕਵੰਦ ਜਿਗ੍ਯਾਸੂਆਂ ਅੰਦਰ ਗਜ਼ਨ ਗੌਹਰ ਪ੍ਰਗਟਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਸਮੂਲਚੇ ਹੀ ਜਿਨਾਂ ਲਹਿਣੇ ਜੀ ਆਦਿਕਾਂ ਉਪਰ ਤੁੱਠ ਪਏ ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਓਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਖਜਾਤ ਅਵਤਾਰੀ ਪੁਰਖ ਭਾਵ ਵਿਖੇ ਹੀ ਚਾਹ ਪ੍ਰਗਟਾਯਾ ॥ - ॥ ੪੨ ॥ ੭੬ ॥

ਜਿਸ ਸ੍ਵਾਂਤੀ ਬੂੰਦ ਰੂਪ ਉਪਦੇਸ਼ਦੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਰਖਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਓਸ ਬਾਬਤ ਸੂਚਨਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਇਉਂ ਦੱਸਦੇ ਹਨ:-

੬੨ **੧ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ ੨ਜੋਤਿ ਕੋ ਉਦੋਤ ਭਯੋ ੩ਤ੍ਰਿਭਵਨ ਔ ਤ੍ਰਿਕਾਲ ਸਭ ੪ਅੰਤਰ ਦਿਖਾਏ ਹੈਂ ॥ ੫ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ ੬ਗੁਰਮਤ ਕੋ ਪ੍ਰਗਾਸ ੭ਅਕਥ ਕਥਾ ਬਿਨੋਦ ੮ਅਲਖ ਲਖਾਏ ਹੈਂ ॥ ੯ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ ੧੦ਨਿਝਰ ਅਪਾਰ ਧਾਰ ੧੧ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਰਸਿਕ ਹ੍ਵੈ ੧੨ਅਪਿਅ ਪੀਆਏ ਹੈਂ ॥ ੧੩ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ ੧੪ਸੋਹੰ ਸੋ ਅਜਪਾ ਜਾਪ ੧੫ਸਹਿਜ ੧੬ਸਮਾਧਿ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਸਮਾਏ ਹੈਂ ॥ ੪੩ ॥ ੭੭ ॥**

ਅਰਥ:-੧ ਸ਼ਬਦ ਵਿਖੇ ਸੁਰਤਿ ਦੀ ਲਿਵ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਕੇ ੨ ਜੋਤਿ ਕੋ ਉਦੋਤ ਭਯੋ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਦੇ ਹੋ ਔਂਦਾ ਹੈ (ਆਤਮ ਸਾਖਜਾਤਕਾਰਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਆਯਾ ਕਰਦੀ ਹੈ) ੩ (ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਕੇ) ਤਿੰਨੇ ਲੋਕਾਂ ਅਰੁ ਤਿੰਨੇਂ ਕਾਲਾਂ ਅੰਦਰ ਵਰਤਣ ਹਾਰਾ ਸਮੂਹ ਬਿਰਤਾਂਤ ੪ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਦਿੱਸ ਆਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥

੫ ਸ਼ਬਦ ਵਿਖੇ ਸੁਰਤ ਦੀ ਲਿਵ ਲਗਿਆਂ ੬ ਗੁਰਮਤਿ (ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਵਿਸ਼੍ਰ ਫਲ=ਬਾਂਛਿਤ ਅਵਸਥਾ) ਦਾ ਪ੍ਰਗਾਸ (ਪ੍ਰਭਾਵ) ਹੋ ਪੈਂਦਾ ਹੈ

੭ ਤੇ ਜਿਸ ਬਿਨੋਦ (ਕੌਤੁਕ-ਤਮਾਸ਼ੇ-ਅੰਤਰੀਵੀ ਆਨੰਦ) ਦੀ ਕਥਾ (ਕਹਾਣੀ) ਅਕਥ ਰੂਪ ਅਰਥਾਤ ਨਹੀਂ ਕਥਨ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ੮ ਓਸ ਅਲਖ ਸਰੂਪ (ਆਨੰਦ) ਨੂੰ ਲਖ਼ਾ ਲੈਂਦਾ (ਅਨੁਭਵ) ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ॥

੯ ਸਬਦ ਵਿਖੇ ਸੁਰਤਿ ਦੀ ਲਿਵ ਲਗ ਆਇਆਂ ੧੦ ਨਿਝਰ=ਨਿਰੰਤਰ ਝਰਣ ਹਾਰੀ ਅਪਾਰ ਧਾਰਾ (ਝਰ ਔਂਦੀ-ਸਰਨ ਲਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ) ੧੧ ਜਿਸਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਦਾ ਰਸੀਆ ਹੋਕੇ ੧੨ ਅਪਿਅ (ਮਾਸ ਦੀ ਰਸਨਾਂ ਆਦਿ ਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾ ਪੀਤਾ ਜਾ ਸਕਨ ਵਾਲਾ ਦਿਬਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤ) ਪੀਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥

੧੩ ਉਹ ਸ਼ਬਦ--ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਦੀ ਲਿਵ ਲਗਾਇਆਂ (ਪੂਰਣ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ) ਹੈ ਵੇ ੧੪ਸੋਹੰ ਸੋ-ਸੋਹੰ ਹੰਸਾ ਰੂਪ ਅਜਪਾ ਜਾਪ--ਭਾਵ ਜੋ ਬਾਣੀ ਆਦਿ ਕਰਕੇ ਜਾਪ ਹੋ ਸਕਣ ਅਜਪਾ ਰੂਪ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਨਹੀਂ ਜਪਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ੧੫ ਜਿਸਨੂੰ ਅਜਪ ਅਵਸਥਾ ਵਿਖੇ ੨੧੬੦੦ਵਾ ੨੪੦੦੦ਸੁਆਸਾਂ ਦ੍ਵਾਰਾ ਜਪਦਿਆਂ ੧੬ ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ=ਸੁਭਾਵਿਕੀ (ਆਤਮਿਕ) ਇਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ, ਗੁਰਮੁਖ-ਸੁਖ ਸਾਗਰ (ਸੁਖ ਸਮੁੰਦ੍ਰ) ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਖੇ ਸਮਾ ਜਾਂਦਾ-ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥ ੪੩ ॥ ੭੭ ॥

ਐਸੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਣ ਵਿਖੇ ਗੁਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦ੍ਵਾਰੇ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋਏ ਲੋਕ ਹੀ ਆਯਾ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

[੧]ਆਧਿ ਕੈ [੨]ਬਿਆਧਿ ਕੈ [੩]ਉਪਾਧਿ ਕੈ ਤ੍ਰਿਦੋਖ ਹੁਤੇ [੪]ਗੁਰ ਸਿਖ [੫]ਸਾਧ ਗੁਰੁ ਬੈਦ ਪੈ ਲੈਆਏ ਹੈਂ ॥ [੬]ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਟਾਛਜ ਪੇਖ [੭]ਜਨਮ ਮਰਨ ਮੇਟੇ ਜੋਨਿ ਜਮ ਭੈ ਨਿਵਾਰੇ [੮]ਅਭੈ ਪਦ ਪਾਏ ਹੈਂ॥ [੯]ਚਰਨ ਕਮਲ ਮਕਰੰਦ ਰਜ ਲੇਪਨ ਕੈ [੧੦]ਦੀਖਯਾ [੧੧]ਸੀਖਯਾ ਸੰਜਮ ਕੈ ਅਉਖਧਿ ਖਵਾਏ ਹੈਂ ॥ [੧੨]ਕਰਮ ਭਰਮ ਖੋਏ [੧੩]ਧਾਵਤ ਬਰਜ ਰਾਖੇ [੧੪]ਨਿਹਚਲ ਮਤੀ [੧੫]ਸੁਖ ਸਹਜ ਸਮਾਏ ਹੈ ॥ ੪੪ ॥ ੭੮ ॥

ਅਰਥ:--੧ ਆਧ ਕੈ (ਮਾਨਸੀ ਦੁੱਖਾਂ ਕਰਕੇ ਦੁਖੀ) ੨ ਅਤੇ ਬਿਆਧਿ ਕੈ (ਸਰੀਰਿਕ ਰੋਗ ਗ੍ਰਸੂ) ੩ ਤਥਾ ਉਪਾਧਿ ਕੈ (ਲੌਕਿਕ ਦੈਵਿਕ ਬਖੇੜਿਆਂ ਕਰਕੇ ਦੁਖੀ)-(ਵਿਉਂ ਆਧ ਬਜਾਧਿ ਉਪਾਧਿ ਰੂਪ) ਤ੍ਰਿਦੋਖ (ਸੰਨਪਾਤ) ਕਰਕੇ ਜੋ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਹੇ (ਮਾਨੋਂ ਰੋਗੀ ਲੋਕ) ਹਨ, ੪-ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰ ਪ੍ਰੇਰ ਕੇ (ਸੁਮੱਤੇ ਲਾ ਲਾਕੇ) ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖ ੫-ਸਾਧ ਗੁਰ=ਸਤਿਗੁਰੂ (ਨਿਰਮਲ ਕਰਮਾ--ਪੂਰਣ ਗੁਰੂ) ਰੂਪ ਬੈਦ ਪਾਸ ਲਿਔਂਦੇ ਹਨ ॥

੬ ਐਸੇ (ਅਧਜਾਤਮ, ਅਧਿਦੈਵਿਕ, ਅਧਿਭੂਤਿਕ ਤ੍ਰੈ ਤਾਪ ਰੂਪ ਰੋਗ ਕਰਕੇ

ਗ੍ਰਸ੍ਤ ਰੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਸਰਣ ਆਯਾ ਤਕ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਰਸੌਣੀ-ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟੀ ਨਾਲ ਪੇਖ (ਵੇਖ) ਕੇ, ਜਨਮ ਮਰਣ ਮੇਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ੭ ਅਰਥਾਤ ਜੋਨਿ (ਮਾਤਾ ਦੇ ਗਰਭ ਦੁਆਰਿਓਂ ਔਣ-ਜੰਮਨ) ਦਾ ਅਰੁ ਜਮ (ਯਮ=ਮਰਣ) ਦਾ ਭੈ ਨਿਵਾਰਣ ਕਰਕੇ ੮ ਅਭੈ ਪਦ=ਮੋਖ ਪਦਵੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ॥

੯ ਅਪਣਿਆਂ ਚਰਣ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਮਕਰੰਦ ਰੂਪੀ ਰਜ (ਧੂਲੀ) ਸਰੀਰ ਉਪਰ ਲੇਪਨ (ਮਾਲਿਸ਼) ਕਰਵਾਕੇ (ਬਾਹਰਲੇ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕਰ ਦਿੰਦੇਹਨ) ੧੦ ਅਰੁ ਦੀਖਯਾ=ਬਿਧੀ ਵਤ ਨਾਮ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਦਾਨ ਰੂਪ ਔਖਧੀ (ਦੁਆਈ) ੧੧ ਸੀਖ੍ਯਾ-(ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਖੇ ਸਰਧਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪੂਰਬਕ ਅਰਾਧਨ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਤਤਪਰ ਰਹਿਣ ਰੂਪ ਅਨੂੰਪਾਨ ਪਾਲਦਿਆਂ; ਕੁਸੰਗ, ਕੁਭੋਣੀ ਵਾ ਅਸਰਧਾ ਤਥਾ ਆਲਸ ਆਦ ਕੁਪੱਥ ਤੋਂ [ਬਚਦੇ ਰਹਿਣਾ--ਇਸ ਭਾਂਤ ਦੀ ਸਿਖ੍ਯਾ) ਸੰਜਮ ਪੂਰਬਕ ਕਮਾਨਾ ਸਿਖਾਲਦੇ ਹਨ ਮਾਨੋ ਇਹ ਦੁਆਈ ਖੁਵੌਂਦੇ ਹਨ ॥

੧੨ ਅਤੇ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੀ ਭਰਮ ਰੂਪ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਖੋਇਕੇ [ਭਾਵ ਭਰਮ-ਭਾਵੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਨੂੰ ਗੁਵਾਕੇ] ੧੩ ਧਾਵਨ (ਬਾਸਨਾ ਅਧੀਨ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਮਨ ਨੂੰ) ਮੋੜ ਮੋੜ ਕੇ ਉਕ੍ਤ ਸੰਜਮ ਵਿਚ (ਸਾਵਧਾਨ) ਰਖਣਾ ੧੪ ਅਰੁ ਨਿਹਚਲ ਮਤੀ=ਨਿਸਚਾ-ਭਰੋਸਾ (ਇਸ ਔਖਧੀ ਤਥਾ ਸੰਜਮ ਉਪਰ) ਰੱਖਕੇ, ਜੋ ਵਰਤਣਾ ਕਰੇ ੧੫ ਉਹ ਸਹਜ ਸੁਖ (ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੰਦ-ਆਤਮ ਸੁਖ) ਵਿਖੇ ਅਥਵਾ ਸਹਜ ਹੀ ਸੁਖ ਸਰੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੪੪ ॥ ੭੮ ॥

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਪਾਲਨਾਂ ਹੀ ਮੁੱਖ ਗੱਲ ਹੈ, ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਦਾ ਕੋਈ ਵੱਟਾ ਵਾਧਾ ਨਹੀਂ:-

੧ਬੋਹਿਥ ਪ੍ਰਵੇਸ ਭਏ ੨ਨ੍ਰਿਭੈ ਹੁਇ ਪਾਰਗ੍ਰਾਮੀ ੩ਬੋਹਿਥ ਸਮੀਪ ੪ਬੂਡ ਮਰਤ ਅਭਾਗੇ ਹੈ॥ ੫ ਚੰਦਨ ਸਮੀਪ ੬ਦੁਰਗੰਧ ਸੋ ਸੁਗੰਧ ਹੋਇ ੭ਦੂਰੰਤਰ ੮ਤਰ ੯ਗੰਧ ਮਾਰੁਤ ੧੦ਨ ਲਾਗੇ ਹੈ ॥ ੧੧ਸਿਹਜਾ ਸੰਜੋਗ ਭੋਗ ੧੨ਨਾਰ ਗਰ ਹਾਰ ਹੇਤ ੧੩ਪੁਰਖ ਬਿਦੇਸ ਕੁਲ ਦੀਪਕ ਨ ਜਾਗੇ ਹੈ॥ ੧੪ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ ਸਿਮਰਨ ਗਯਾਨ ਧਯਾਨ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ ਪਲ ਅਨੁ-ਰਾਗੇ ਹੈ॥ ੪੫ ॥ ੭੯॥

ਅਰਥ: ੧ਬੋਹਿਥ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਭਏ=ਜਹਾਜ ਅੰਦਰ ਵੜ ਬੈਠਿਆਂ-ਚੜ੍ਹ ਪਿਆਂ ੨ ਨਿਰਭੈ ਹੋਇ ਪਾਰ ਗਰਾਮੀ=ਬੇਖਟਕੇ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ ਪਾਰਗਰਾਮੀ (ਪਾਰ ਪਹੁੰਚਨ ਵਾਲੇ) ਅਥਵਾ ਪਾਰ ਵਾਸੀ (ਪਾਰ ਗਰਾਮ-ਪਾਰਲੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਵੱਸਨ ਵਾਲੇ) ੩ ਪਰ ਜਹਾਜ ਦੇ ਸਮੀਪ (ਨੇੜੇ) ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਭੀ ੪ ਮੰਦ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ (ਬਦ ਕਿਸ-

--ਮਤੇ) ਡੁੱਬਕੇ ਹੀ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ-ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੱਲ ਸਮੇਟ ਲਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਬੰਸੀ ਆਦ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਨ ਧਾਰਕੇ ਯਾ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਆਦ ਦਾ ਲੋਭ ਅਪਣੇ ਅੰਦਰ ਰਖਕੇ ਸਦੀਵ ਕਾਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਰਹਿਕੇ ਭੀ ਉਪ-ਦੇਸ ਧਾਰੇ ਬਿਨਾ ਵਾ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਓਟ ਲਏ ਬਾਝੋਂ ਮਾਯਾ ਦੇ ਰੋੜ੍ਹ ਵਿਚ ਹੀ ਰੁੜ੍ਹ ਜਾਯਾ ਕਰਦੇ ਹਨ॥

੫ ਚੰਨਣ ਦੇ ਨੇੜੇ ਬਿਰਛ ੬ ਦੁਰਗੰਧ ਸੋ (ਦੁਰਗੰਧੀ ਸਹਤ-ਖੋਟੀ ਬਾਸਨਾ ਵਾਲੇ ਹਰਿੰਡ ਆਦ) ਸੁਗੰਧ ਹੋਇ=ਸ੍ਰੇਸ੍ਟ ਬਾਸਨਾ ਵਾਲੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ--੭ ਪਰ ਦੂਰੰਤਰ=ਦੂਰ+ਅਨਯਤ੍ਰ=ਦੂਰ+ਹੋਰ ਵਿਰੇ-ਵਾ ਦੂਰ+ਅੰਤਰ=ਦੂਰ+ਅੰਤਰ=ਦੂਰ--ਓਹਲੇ (ਫਾਸਲੇ ਤੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ) ੮ ਤਰ=ਬਿਰਛਾਂ ਨੂੰ ੯ ਗੰਧ ਮਾਰੁਤ=ਚੰਨਣ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੀ ਪੌਣ ੧੦ ਸਪਰਸ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ ਕਰਦੀ (ਜਿਸਕਰਕੇ ਉਹ ਜੇਹੇ ਦੇ ਤੇਹੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)। ਭਾਵ ਸਮੀਪ ਵੱਸੇ ਤੇ ਸਬਦ ਦਾ ਆਸਰਾ ਧਾਰਕੇ ਵੱਸੇ ਤਾਂ ਲਾਭ ਪੁਜਦਾ ਹੈ।

੧੧ ਸਿਹਜਾ ਸੰਜੋਗ ਭੋਗ=ਜੇਕਰ (ਪਤੀ ਨਾਲ) ਸਿਹਜਾ ਭੋਗ (ਮਾਨਣ ਦਾ) ਸੰਜੋਗ (ਅਉਸਰ) ਮਿਲਿਆ ਹੋਯਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ੧੨ ਨਾਰ ਗਰ ਹਾਰ ਹੋਤ=ਇਸਤ੍ਰੀ (ਭਰਤਾ ਦੇ) ਗਲ ਦਾ ਹਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ-ਭਰਤਾ ਦੇ ਗਲ ਲਗਦੀ ਹੈ,ਯਾ ਭਰਤਾ ਉਸਦੇ ਗਲ ਦਾ ਹਾਰ ਬਨਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਓਸਦੇ ਕੰਠ ਲਗਦਾ ਹੈ, ੧੩ ਪ੍ਰੰਤੂ ਜੇ ਪੁਰਖ ਹੋਵੇ ਬਿਦੇਸ (ਵਾਂਢੇ ਗਿਆ ਹੋਯਾ) ਤਾਂ (ਓਸਦੇ ਕੁਲ=ਕੁੱਲੇ--ਘਰ) ਦੀਵਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਗਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਅਥ੍ਵਾ ਓਸਦੇ ਕੁਲ ਦਾ ਦੀਵਾ ਨਹੀਂ ਜਗਯਾ ਕਰਦਾ (ਵਾ ਪੁਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਯਾ ਕਰਦੀ) ਹੈ॥

੧੪ (ਤਾਤਪ੍ਰਯ ਕੀਹ ਕਿ ਜੀਕੂੰ ਪਹਿਲੇ ਅਰੁ ਪਿਛਲਿਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾ ਤੋਂ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਦਾ ਕੋਈ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ-ਤੀਕੂੰ ਹੀ-) ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ (ਵਾ ਕਿਰਪਾ ਸਾਗਰ) ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਿਮਰਣ (ਯਾਦ) ਕਰੇ, ਓਨਾਂ ਦਾ ਗਯਾਨ (ਸ਼ਬਦ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣੇ)ਅਥ੍ਵਾ ਧਯਾਨ ਕਰੇ-ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੀ ਉਸ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਸੁਖ ਰੂਪ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ-ਪਰ ਜੇਕਰ ਪਲ ਭਰ ਭੀ ਅਨੁਰਾਗੇ (ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ) ਹੋਕੇ ਕਰੇ ਤਾਂ। ਭਾਵ -ਅਨੁ+ਰਾਗੇ=ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਰਾਗੇ(ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ) ਅਨੁ=ਅਨੁ-ਸਾਰੀ ਹੋਕੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭੀ ਕੋਈ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਰਹਿ ਕੇ ਕਰੇ ਸਭ ਤਰਾਂ ਹੀ ਸੁਖਦਾਈ *ਹੈ ॥ ੪੫ ॥੭੯॥

---

* ਭਾਹੇ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਦਾ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਭੀ, ਪਰ ਫੇਰ ਭੀ ਸਮੀਪਤਾ ਦੀ ਹੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਇਸ ਕਥਨ ਤੋਂ ਦੂਰ ਬੈਠੇ ਜਿਹੜੇ ਸਮੀਪ ਹੋਣ ਲਈ--ਅਪਨੇ ਆਪਨੂੰ ਅਸਮੱਰਥ ਸਮਝ ਰਹੇ ਹੋਨ,ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸਾਹਿਤ ਬਣਾਕੇ ਸਰਣਾਗਤ ਬਨਾਨ ਦਾ ਹੈ॥

ਪਰ ਅਸਾਡੀ ਰਾਯ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾ ਅਰਥ ਹੀ ਗੌਰਵਤਾ ਵਾਲਾ ਹੈ॥

ਭਾਈ-ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ...

ਪਿਛਲੇ ਕੱਬਿਤ ਵਿਚ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਦੀ ਨਿਯਮ ਬੰਦੀ-ਨਾ ਰਖਕੇ ਭੀ ਇਸ ਕਬਿੱਤ ਦੁਆਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਉਮੰਗ ਸੁੱਤਿਆਂ ਅੰਦਰ ਜਗੌਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

੧ਚਰਨ ਕਮਲ ਕੋ ਮਹਾਤਮ ਅਗਾਧ ਬੋਧ ੨ਅਤਿ ਅਸਚਰਜ ਮੈ ਨਮੋ ਨਮੋ ਨਮ ਹੈ ॥ ੩ਕੋਮਲ ਕੋਮਲਤਾ ੪ ਅਉ ਸੀਤਲ ਸੀਤਲਤਾ ਕੈ ੫ ਬਾਸਨਾ ਸੁਬਾਸ ਤਾਸ ੬ਦੁਤੀਆ ਨ ਸਮ ਹੈ॥ ੮ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ ੭ਨਿਜ ਆਸਨ ਸਿੰਘਾਸਨ ਮੈ ੯ਸ੍ਵਾਦ ਬਿਸਮਾਦ ਰਸ ਗੰਮਤਾ ਅਗਮ ਹੈ ॥ ੧੦ਰੂਪ ਕੈ ਅਨੂਪ ਰੂਪ ੧੧ਮਨ ਮਨਸਾ ਥਕਤ ੧੨--੧੩ ਅਕਥ ਕਥਾ ਬਿਨੋਦ ਬਿਸਮੈ ੧੪ਬਿਸਮ ਹੈ ॥ ੪੬ ॥ ੯੦ ॥

ਅਰਥ:-੧ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਣ ਕਮਲਾਂ ਦੇ ਮਹਾਤਮ (ਪ੍ਰਤਾਪ) ਦਾ ਬੋਧ (ਗਯਾਨ=ਸਮਝਨਾ) ਅਗਾਧ (ਅਥਾਹ ਸਰੂਪ ਹੈ) ਉਸਦੀ ਥਾਹ ਨਹੀ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ੨ (ਜੇਕਰ ਧਯਾਨ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋਕੇ ਦੇਖੀਏ) ਤਾਂ ਅਤਯੰਤ ਅਸਚਰਜ ਮੈ= ਅਲੌਕਿਕ ਸਰੂਪ-ਆਪੇ ਦੀ ਸੁਧ ਭੁਲਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਉਹ ਹਨ, ਅਤੇ (ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਪਤਿਗਯਾ ਕਰਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਯਾ ਮਨ ਬਾਨੀ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਨੰਮ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਆਣ ਕੇ-ਏਹੋ ਹੀ ਕਥਨ ਕਰਣਾ ਉਚਿਤ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਓਨਾਂ ਤਾਂਈ ਨਮਸਕਾਰਹੋਵੇ, ਨਮਸਕਾਰ ਹੋਵੇ, ਨਮਸਕਾਰ ਹੋਵੇ ॥

੩ (ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਭਰ ਦੀ) ਕੋਮਲਤਾ ਤੋਂ ਉਹ ਕੋਮਲ ਹਨ ੪ ਅਰੁ ਸੀਤਲਤਾ ਸਮੂਹ ਤੋਂ ਉਹ ਸੀਤਲ ਹਨ, ੫ ਅਤੇ ਬਾਸਨਾ (ਗੰਧਤੱਤ) ਨੇ ਤਾਂ ਸੁਗੰਧੀ ਲਈ ਹੀ ਓਨ੍ਹਾ ਕੋਲੋਂ ਹੈ, ੬ (ਤਾਤਪਰਜ ਕੀਹ ਕਿ) ਦੁਤੀਆ ਨ ਸਮ ਹੈ=ਓਨਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਐਸੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਸਤੂ ਕੋਮਲ,ਸੀਤਲ, ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਨ ਤਥਾ ਅਜਚਰਜ ਰੂਪ ਨਹੀਹੈ।

੭ (ਜਿਨਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ) ਨਿਜ ਆਸਨ=ਅਪਣੀ ਇਸਥਿਤੀ ਦਾ (ਅਪਣੇ ਰਾਜ ਭਾਗ ਦਾ ਅਸਥਾਨ--ਮਾਨੁਖ ਜਨਮ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਸ੍ਰਾ ਦੀ ਠੌਰ ਰੂਪ--) ਸਿੰਘਾਸਨ ਓਨਾਂ ਚਰਣ ਕਮਲਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾ ਲਿਆ ੮ ਉਹ ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ=ਸਹਜ ਪਦ (ਮੋਖ ਪਦ) ਵਿਖੇ ਅਰੂਢ (ਉੱਨਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ-ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ) । ੯ ਓਨਾਂ ਦੇ ਬਿਸਮਾਦ (ਆਪੇ ਦੀ ਸੁਧ ਭੁਲਾਨ ਹਾਰੇ) ਰਸ (ਅਨੁਭਵ) ਦਾ ਸ੍ਵਦ ਗੰਮਤਾ (ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੋਂ) ਅਗੰਮ (ਦੂਰ-ਪਹੁੰਚਨੋ ਪਰੇ) ਹੈ॥

੧੦ ਰੂਪ ਵੱਲੋਂ ਭੀ ਓਨਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਹੈ- ਭਾਵ ਸ੍ਰਿਸ਼੍ਰੀ ਭਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਭੀ ਜੇ ਇੱਕਠੀ ਆਣ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਭੀ ਉਪਮਾ ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ੧੧ ਮਨ ਮਨਸਾ ਥਕਤ (ਮਨ ਤਕ ਉਸਨੂੰ ਮਨਣ-ਆਪਣੀ ਕਲਪਨਾ

ਵਿਚ ਲਜੌਣੋਂ ਥਕਿਤ ਹੋਜਾਂਦਾਹੈਤੇ ਕਥਾ(ਕਹਣਾਕੁਛ-ਓਨਾਂ ਬਾਬਤਤਾਂ ਬਾਣੀਲਈ ਮੂਲੋਂ ਹੀ) ਅਕਥ (ਨਹੀਂ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਨ ਜੋਗ)ਹੈ-੧੨ ਕੀਹ ਆਖੀਏ! ਬਿਨੋਦ-ਓਨਾਂ ਦੇ ਧਜਾਨ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋਣ ਦਾ ਅਨੰਦ (ਜੋ ਕਿ) ੧੩ ਬਿਸਮੈ-ਬ੍ਰਹਮਾਂਡ ਭਰ ਦੀ ਹਰਾਨੀਨੂੰ ਭੀ ੧੪ ਬਿਸਮਹੈ-ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰ ਸਿੱਟਦਾਹੈ॥੪੬।੯੦॥

ਗੁਰੂ ਕੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੀ ਜਿਗਜਾਸਾ ਸੁੱਤਿਆਂ ਅੰਦਰ ਜਗੌਣ ਖਾਤਰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਮਾਰਗ ਦੀ ਮੱਹਤਤਾ ਮੁੜ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ:-

੧ਸਤਿਗੁਰ ਦਰਸਨ ਸਬਦ ਅਗਾਧ ਬੋਧ ੨ਅਬਿਗਤ ਗਤਿ ੩ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ੪ਨਮੋ ਨਮ ਹੈ॥ ੫ ਦਰਸ ਧਿਆਨ ਅਰੁ ਸਬਦ ਗਿਆਨ ਲਿਵ ੬ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਗਟ ਠਟ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ॥ ੮ਨਿਰਗੁਨ ਸ੍ਰਗੁਨ ੭ਕੁਸਮਾਵਲੀ ਸੁਗੰਧਿ ਸੰਧਿ ੯ਏਕ ਅਉ ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਗੰਮਤਾ ਅਗਮਹੈ॥੧੦ਪਰਮਦਭੁਤ ਅਸਚਰਜੈ ਅਸਚਰਜਮੈ ਅਕਥ ਕਥਾ ੧੧ਅਲੱਖ ਬਿਸਮੈ ਬਿਸਮ ਹੈ॥ ੪੭॥ ੯੧॥

ਅਰਥ:-੧ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸਨ (ਮਤ--ਪੰਥ) ਦਾਂ (ਤਥਾ) ਸ਼ਬਦ(ਦੀਖਜਾ ਦ੍ਵਾਰੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣੇ ਜੋਗ ਗੁਰੂ ਮੰਤ੍ਰ) ਦਾ ਬੋਧ (ਗਜਾਨ) ਸਮਝਨਾ, ਅਗਾਧ(ਅਥਾਹ ਰੂਪ) ਅਤਜੰਤ ਗੰਭੀਰ ਹੈ, ੨-ਅਰੁ ਗਤਿ (ਗਤੀ-ਮੁਕਤੀ, ਜੋ ਇਸ ਘਰ ਦੀ ਹੈ, (ਓਸਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰਣਾ) ਅਬਿਗਤਿ (ਅਬਜਕਤ ਰੂਪ ਵਾ ਸਮਝ ਤੋਂ ਪਰੇ) ਹੈ। ੩-ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ-ਬੱਸ ਬੱਸ ਦੀ ਹੱਦੋਂ ਟਪਿਆ ਹੋਯਾ-ਅਨੰਤ ਅਨੰਤ ਆਖਕੇ ੪-ਨਮੋ ਨਮ ਹੈ-ਬਾਰੰਬਾਰ ਇਸ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਤਾਈਂ ਨਮਸਕਾਰ ਹੀ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ॥

੫ (ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮੁਖਤਾ ਧਾਰਣ ਕਰਕੇ ਇਸਦੀ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ) ਸਤਿ ਗੁਰੂਅੰਤਰਯਾਮੀਦੇ"ਦਰਸ਼ਨ ਧਜਾਨ"ਵਿਖੇਲਿਵਲਗਾਈ,ਅਥ੍ਵਾ"ਸਬਦਦੇ ਗਜਾਨ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸੋਝੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ,ਓਸ ਵਿਚ ਲਿਵ (ਲਗਨ) ਲਾਈ ਹੈ, ੬-ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਗਟ (ਅੰਦਰ ਭਾਸਨ ਵਾਲਾ ਤਥਾ ਬਾਹਰ ਦ੍ਰਿਸਟੀ ਵਿਚ ਆ ਰਿਹਾ ਸਾਰਾ) ਠਟ-ਠਾਟ (ਪਸਾਰਾ ਜਗਤ ਭਰ ਦਾ) ਪੂਰਨਬ੍ਰਹਮ (ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਅੰਤਰਜਾਮੀ) ਦਾ ਹੀ ਚਮਤ ਕਾਰ ਸਰੂਪ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਲਗ ਪਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ॥ (ਅਥ੍ਵਾ "ਨਟ"--ਪਾਠ ਪਾਠਾਂਤਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ-ਅਰਥ ਐਉਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ:- ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਜੋ ਧਜਾਨ ਬੱਝਦਾ ਤੇ ਸਬਦ ਦਾ ਗਜਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਓਸ ਵਿਖੇ ਲਿਵ-ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਲਗਨ ਹੋ ਔਣ ਕਾਰਣ,ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਸਾਖਜਾਤ ਨਟ ਰੂਪ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਗੁਪਤ ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਭਾਸਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ)।

੭ ਜਿਸਤਰਾਂ ਕੁਸਮਾਵਲੀ-ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਪਾਲ (ਕਿਤਾਰੋ ਕਿਤਾਰ ਖਿੜੇ ਅਨੇਕਾਂ ਫੁੱਲਾਂ) ਵਿਖੇ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ ਹੀ ਸੁਗੰਧਾਂ,ਸੰਧੀ ਪਾਈ (ਮਿਲੀ ਹੋਈ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ-ਭਾਵ

ਇੱਕ ਰੂਪ ਹੀ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਚ ਰਮੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀਹੈ,ਇਸੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ੮ ਇੱਕ ਹੀ ਨਿਰ ਗੁਣ ਸਰੂਪ (ਨਿਰੰਕਾਰ) ਅਉ ਸਰਗੁਣ (ਸਾਕਾਰ) ਅਨੇਕ ਸਰਗੁਣ ਰੂਪਾਂ (ਸੂਰਤਾਂ) ਵਿਖੇ ਸਰਬ ਸਰੂਪੀਹੋਯਾਹੋਯਾ,ਰਮਿਆ ਹੋਯਾ ਅਗਮ ਦੀ ਗੰਮਿਤਾ ਕਰ ਯਾਕਰਦਾਹੈ॥

੯-੧੦(ਉਸ ਅਗੰਮ ਗੰਮਿਤਾ ਦਾ ਅਨਭਉ ਵਰਨਣ ਕਰਨਾ) ਪਰਮਦਭੁਤ-ਅਤਯੰਤ ਕਰਕੇ ਅਨੋਖਾ (ਅਪੂਰਬ) ਹੈ ਤੇ ਅਸਚਰਜ ਤੋਂ ਭੀ ਅਸਚਰਜਮੈ—ਅਸ-ਚਰਜ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਏਸਦੀ ਕਥਾ ਅਕਥ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਕੁਛ ਆਖਜਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਰੁ ੧੧ ਅਲਖ (ਲਖਤਾ ਤੋਂ ਪਰੇ) ਹੈ,ਅਤੇ ਬਿਸਮ (ਬਿਸਮਾਦ) ਤੋਂ ਭੀ ਵਧਕੇ ਬਿਸਮੈ (ਬਿਸਮਾਦ ਸਰੂਪ) ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਬਿਸਮਾਦ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਭੀ ਭੌਚਕ(ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ) ਵਿਚ ਪਾਣ ਹਾਰਾ ਹੈ ॥ ੪੭ ॥ ੯੧ ॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਅਰਾਧਨ ਵਾ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਿਖੌਂਦੇ ਹਨ: -

੯੨

੧ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਰਸ ਧ੍ਯਾਨ ਗ੍ਯਾਨ ਅੰਜਨ ਕੈ ੨ਮਿਤ੍ਰ ਸਤ੍ਰੁਤਾ ਨਿਵਾਰੀ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ ॥ ੩ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ ਪਰਵੇਸ ਆਦਿ ਕੌ ਅਦੇਸ ੫ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ ਮੇਟ ੬ਗੰਮਿਤਾ ਅਗਮ ਹੈ ॥ ੭ਚਰਨ ਸਰਨ ਗਹੇ ਧਾਵਤ ਬਰਜ ਰਾਖੇ ੮ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਥਕਤ ੯ਸਫਲ ਜਨਮ ਹੈ ॥ ੧੦ਸਾਧਸੰਗਿ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇਮ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਗਤਿ ੧੧ਕਾਮ ਨਿਹਕਾਮ ਨਿਹਕਰਮ ਕਰਮ ਹੈ ॥ ੪੮ ॥ ੯੨ ॥

ਅਰਥ:—੧ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਧ੍ਯਾਨ ਧਾਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਜਿਨਾਂ ਦੀ ਬੁਧੀ ਰੂਪ (ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ)ਵਿਖੇ ਗ੍ਯਾਨ ਅੰਜਨ-ਆਤਮਿਕ ਸੋਝੀ ਦਾ ਸੁਰਮਾ ਪੈਗਿਆ ਹੈ, ੨ ਓਨਾਂਨੇ ਮਿਤ੍ਰ ਵਿਖੇ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਪਣਾ ਤੇ ਸ਼ਤ੍ਰ ਵਿਖੇ ਸਤ੍ਰਤਾ-ਸਤ੍ਰਪਣਾ(ਵੈਰੀਭਾਵ) ਨਿਵਾਰਣ ਕਰਕੇ ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਸਭ ਵਿਖੇ ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਤਕਿਆ ਹੈ ॥

੩ ਜਿਨਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਨੇ-ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼-ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਵਿਖੇ, ਪਰਵੇਸ਼-ਸਮਾਈ (ਪਰਚਾ) ਪਾਕੇ, ੪ ਆਦਿ ਕਉ ਅਦੇਸ-ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ (ਬੰਦਨਾ-ਬੰਦਗੀ) ਕੀਤੀ ਹੈ,੫ ਉਨਾਂ ਨੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਣ ਦੀ ਅਥਵਾ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦ੍ਵਾਰੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ ਸੁਨਣ ਦੀ ਵਾਦੀ ਨੂੰ ਮੇਟਿ ਕੇ, ੬ ਅਗੰਮ-ਮਨ ਬੁਧੀ ਤੋਂ ਅਗੋਚਰ ਸਰੂਪ ਦੀ ਗੰਮਤਾ (ਪਹੁੰਚ--ਸੋਝੀ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ॥

੭ ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਸਰਣ ਗਹੇ--ਗ੍ਰਹਣ ਕੀਤੀ ਹੈ।ਉਨਾਂ ਨੇ ਮਨ ਔਰ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਖਿਆਂ ਵੱਲ ਧਾਵਤ-ਭਟਕਦਿਆਂ,ਬਰਜ ਰਾਖੇ (ਹੋੜ ਰਖਜਾ) ਹੈ। ੮ ਅਤੇ ਆਸਾ (ਉਮੇਦਾਂ ਭੋਗਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀਆਂ) ਤਥਾ ਮਨਸਾ (ਕਾਮਨਾਂ--ਕਲਪਨਾਂ) ਭੀ ਉਨਾਂ ਦੀਆਂ ਥਕਿਤ ਹੋ (ਹੁੱਟ) ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ—੯ ਅਰੁ

ਇਉਂ ਓਨਾ ਦਾ ਜਨਮ ਸਫਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾਂ (ਸੌਰ ਜਾਂਦਾ) ਹੈ।

੧੦ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ (ਸਤਸੰਗ) ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਨੇਮ (ਪਾਲਣ ਕਰਦਿਆਂ) ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੀ ਵਾਲੀ ਗਤੀ (ਦਸ਼ਾ--ਅਵਸਥਾ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਔਂਦੀ, ਤੇ ੧੧ ਗੁਰਮੁਖ ਕਾਮਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਨਿਹਕਾਮ (ਨਿਸ਼ਕਾਮ) ਕਾਮਨਾ ਰਹਤ ਤਥਾ ਕਰਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਨਿਹਕਰਮ (ਕਰਮ--ਕੰਮ ਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਭੀ ਕਰਮ ਭੌਣੀ ਵਾ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਭਿਮਾਨ ਤੋਂ ਰਹਤ) ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥ ੪੮ ॥ ੮੨ ॥

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਸੇਵਨ (ਬੰਦਨ ਪੂਜਨ) ਕਰਦਿਆਂ ਇਕ ਸਿਮਰਣ ਮਾਤ੍ਰ ਤੇ ਹੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦਾ ਰ ਜਾਨ ਹੋ ਔਂਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਪ੍ਰਪਾਟੀ ਵਗੈਰ: ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀ ਪਿਆ ਕਰਦੀ:-

੪੯ ੩ਸਤਿਗੁਰ ਦੇਵ ਸੇਵ ੫ਅਲਖ ਅਭੇਵ ਗਤਿ ੨ਸਾਵਧਾਨ ੧ਸਾਧਸੰਗ ੪ਸਿਮਰਨ ਮਾਤ੍ਰ ਕੈ ॥ ੧੧ਪਤਿਤ ੧੨ਪੁਨੀਤ ੮ਰੀਤ ੬ਪਾਰਸ ਕਰੈ ਮਨੂਰ ੭ਬਾਸ ਮੈਂ ਸੁਬਾਸ ਦੇ ੯ਕੁਪਾਤ੍ਰਹਿ ਸੁ ਪਾਤ੍ਰ ੧੦ਕੈ ॥ ੧੩ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤ ਕਰ ਪਾਵਨ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕੀਨੇ ੧੪ਪਾਰਸ ਮਨੂਰ ਬਾਸ ਬਾਸੇ ਦ੍ਰੁਮ ਜਾਤ੍ਰ ਕੈ ॥ ੧੫ਸਰਿਤਾ ੧੬ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਤ੍ਰਿਖਾਵੰਤ ਜੀਐ ਕ੍ਰਿਪਾ ਜਲ ਦੀਜੈ ਮੋਹਿ ਕੰਠ ਛੇਦ ਚਾਤ੍ਰਕੈ ॥ ੪੯ ॥ ੮੩ ॥

ਅਰਥ:-੧ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਖੇ ੨ ਸਾਵਧਾਨ (ਤਿਆਰ ਬਰਤਿਆਰ) ਹੋਕੇ ੩-ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇਵ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵ(ਸੇਵਾ-ਬੰਦਨ-ਪੂਜਨ)ਅਰਾ-ਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ੪ ਇਕ ਸਿਮਰਣ ਮਾਤ੍ਰ (ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਮਾਤ੍ਰ) ਕਰਕੇ ਹੀ ੫-ਅਲਖ ਤੇ ਅਭੇਵ ਸਰੂਪ ਦੀ ਗਤਿ(ਗਜਾਨ-ਸੋਝੀ)-ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਆਯਾ ਕਰਦੀਹੈ।

੬ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਪਾਰਸ ਆਪਣੇ ਸਪਰਸ਼ ਨਾਲ ਮਨੂਰ-(ਸੜੇ ਲੋਹੇ ਦੀ ਮੈਲ -ਵਾ ਜੰਗਾਲ ਖਾਧੇ ਲੋਹੇ) ਨੂੰ ਭੀ ਸੋਨਾ ਬਨਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਰੁ ੭-(ਚੰਨਣ) ਬਾਂਸ ਮੈਂ (ਵਾਂਸ ਵਿਚ) ਭੀ ਸੁਗੰਧੀ ਨੂੰ ਧਸਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ. ੮-ਇਸੇ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਹੀ(ਏਸੇ ਤਰਾਂ) ਸਤਿਗੁਰ ੯ ਕੁਪਾਤ੍ਰਹਿ (ਅਨ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ) ਭੀ ੧੦ ਸੁਪਾਤ੍ਰ ਕੈ-ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਅਧਿ-ਕਾਰੀ-ਸੱਚੇ ਗੁਰਮੁਖ ਬਣਾਕੇ ੧੧ ਪਤਿਤਾਂ (ਭੈੜੇ ਆਚਰਣਵਾਲਿਆਂ) ਨੂੰ ਭੀ ੧੨ ਪੁਨੀਤ(ਪਰਮ ਪਵਿਤ੍ਰ) ਬਣਾ ਲਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥

੧੩ (ਇੱਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸਗੋਂ -)ਜਿਨਾਂ ਪਤਿਤਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਸਤਿ-ਗੁਰੂਨੇ ਪੁਨੀਤ ਬਣਾਯਾਹੈ(ਓਨਾਂਨੇ ਸਿੱਖ ਸਜ ਕੇ)ਅਗੇ ਹੋਰਨਾਂ ਭੀ ਕਈਆਂ ਜਣਿਆਂਨੂੰ ਪਾਵਨ (ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਾਰਕ) ਬਣਾਕੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਫੇਰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕੀਨੇ(ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ) ੧੪ (ਮਾਨੋਂ ਐਸੀ ਕਲਾ ਵਰਤਾਈ ਕਿ) ਮਨੂਰ ਸ੍ਵਯੰ ਪਾਰਸ ਬਣ ਨਿਕਲੇ, ਅਰੁ

ਬਾਂਸੈ-ਬਾਂਸ ਆਪਣੀ ਬਾਸਨਾ (ਸੁਗੰਧੀ) ਅਗੇ ਵਸੌਣ ਲਗ ਪਏ, ਅਰਥਾਤ ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਦ੍ਰੂਮ (ਬਿਰਛ) ਅਧਿਕਾਰੀ, ਜਾਤ੍ਰੂਕੈ-ਓਨਾਂ ਦੀ ਜਾਤ੍ਰਾ (ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ) ਕਰਣ ਲੲੀ ਨੇੜੇ ਆਏ ਸਿੱਖ ਸਜਾ ਲਿਆ ॥

੧੫ ਪਰ ਐਸੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗ ਸਰਿਤਾ (ਨਦੀਆਂ) ਅਰੁ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਤ੍ਰਿਖਾਵੰਤ (ਪਜਾਸਿਆਂ) ਜੀਵਾਂ (ਜਿਗਜਾਸੂਆਂ ਸਿੱਖਵੰਦਾਂ) ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪੂਰਣ ਕਰਵਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ੧੬ ਪ੍ਰੰਤੂ ਜੋ ਚਾਤ੍ਰਕੈ (ਪਪੀਹੇ) ਸਮਾਨ ਕੰਠ ਵਿਚ ਛੇਕ ਵਾਲੇ (ਜਨਮ ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਦੀ ਸੰਸਾਰਕ ਫੰਡ ਦੇ ਝੱਡੇ ਹੋਏ ਪਰਮ ਬੈਰਾਗੀ-ਸਿਵਨਾਭ ਰਾਜੇ ਹਾਰੇ) ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ ਉਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੀ ਸਾਖਜਾਤ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਸ੍ਵਾਂਤੀ ਬੂੰਦ ਦੇ ਪਜਾਸੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਪ ਆਪਣੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਜਲ ਦੀ ਬੂੰਦ ਦੇਕੇ ਓਨਾਂ ਦੀ ਸਾਰ ਲਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥ ੪੯ ॥ ੯੩ ॥

ਵੀਚਾਰ

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਾਹਬ ਨੇ ਇਸ ਕਬਿੱਤ ਵਿਚ ਇਕ ਮਹਾਨ ਸੂਖਮ ਵੀਚਾਰ ਵਿਖੇ ਵਰਤਕੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਮਹਾਨ ਉੱਚੇ ਅਸੂਲ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਕਰਦਿਆਂ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ। ਜੋ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮੁਖ ਲੋਕ ਸਿੱਖ ਬਣਕੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਪਜਾਸ ਬੁਝਾਣ ਲਈ ਸਭ ਤਰਾਂ ਸੱਮਰਥ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਓਹ ਗੁਰੂ ਨਹੀ ਬਣ ਸਕਦੇ ਯਾ ਬਣ ਬੈਠਿਆ ਕਰਦੇ। ਜੈਸਾ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਮਹਾਨ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਪੋਦ ਰੂਪ ਤਾਂ ਤਯਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਆਪ ਗੁਰੂ ਨਹੀ ਬਣ ਰਹੇ, ਬਲਕਿ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ ॥-॥

ਲੋਕ ਬੇਦ ਮਤ ਨਾਲੋਂ ਗੁਰਮੁਖ ਪੰਥ ਬਹੁਤ ਉੱਚਾ ਹੈ:

੧ਬਾਂਸ ਕੇ ਬਰਤਮਾਨ ਭਏ ੨ਨ ਸੁਬਾਸ ਬਾਸ, ਹੇਮ ਨ ਭਏ ਮਨੂਰ ੩ਲੋਗ ਬੇਦ ਗਜਾਨ ਹੈ ॥ ੪ਗੁਰਮੁਖ ਪੰਥ ਇਕ ਈਸ ਕੋ ਬਰਤਮਾਨ, ਚੰਦਨ ਸੁਬਾਸ ਬਾਸ ੬ਬਾਸੇ ਦ੍ਰੂਮ ਆਨਹੈ॥ ੭ਕੰਚਨ ਮਨੂਰ ਹੋਇ ੮ਪਾਰਸ ਪਰਸ ਭੇਟ, ਪਾਰਸ ਮਨੂਰ ਕਰੈ, ਅਉਰ ਠਉਰ ਮਾਨ ਹੈ ॥ ੯ਗੁਰਸਿਖ ਸਾਧ ਸੰਗ ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤ ਰੀਤ ੧੦ਗੁਰਸਿਖ ਸੰਧ ਮਿਲੈ ਗੁਰਸਿਖ ਜਾਨ ਹੈ ॥ ੫੦ ॥ ੯੪ ॥

ਅਰਥ:-੧ ਬਾਂਸ ਕੇ ਬਰਤਮਾਨ=ਪੰਜ ਗਜਾਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ+ਪੰਜ ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ+ਪੰਜ ਪ੍ਰਾਣ+ਚਾਰ ਅੰਤਾਕਰਣ+ਇਕ ਇਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨੀ ਜੀਵ ਪਣੇ ਦਾ ਅਧਜਾਸ ਧਾਰੀ=ਏਨਾਂ ਵੀਹਾਂ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪ ਵਰਤਾਰੇਵਿਖੇ ਵਰਤਮਾਨ (ਵਰਤਣਹਾਰੇ) ਜੋ ਬਾਂਸ ਦੇ ਸਮਾਨ-ਵਾਸਨਾ ਗ੍ਰਸੂ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵ ਹਨ ਉਹ ੨-ਲੋਗ ਬੇਦ ਗਜਾਨ ਮਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤਣ ਕਾਰਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਰੂਪ

ਚੰਨਣ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ, ਨ ਸੁਬਾਸ ਭਏ (ਸੁਗੰਧੀ ਕਰਕੇ ਸੰਪੰਨ) ਨਹੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀ ਔਂਦੇ)।

੩ ਐਸੇ ਹੀ ਜੋ ਇਸ ਉਕ੍ਤ ਲੌਕਿਕ ਆਚਾਰ ਅਰੁ ਬੇਦ ਆਚਾਰ ਰੂਪ, ਲੋਗ ਬੇਦ ਗਜ਼ਾਨ ਵਿਖੇ ਪਰਚੇ ਹੋਏ ਇਨਾਂ ਦੇ ਹਠ (ਪੱਖ) ਕਾਰਣ ਮਨੂਰ-ਊਰੇ ਮਨ ਵਾਲੇ -ਅਧ ਲੂਠੇ ਚਿੱਤਾਂ ਵਾਲੇ (ਪੱਖਪਾਤੀ) ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਐਸੇ ਹੀ ਆਚਾਰ ਵਾਨ ਆਚਾਰਯ (ਗੁਰੂ) ਸਰੂਪੀ ਪਾਰਸ ਨੂੰ ਸਪਰਸ਼ ਕਰਕੇ ਹੇਮ-ਸ੍ਵਰਣ ਰੂਪ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ (ਬਣ ਸਕ) ॥

੪ ਗੁਰਮੁਖ ਪੰਥ-ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਮਾਰਗ ਵੀਹਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ--ਇਕੀਸਵੇਂ-ਇਕ+ਈਸ੍ਵੇਂ-ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ ਈਸ੍ਵਰ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਵਿਖੇ ਵਰਤਣ ਹਾਰਾ ਹੈ ੫ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਐਸਾ ਚੰਨਣ ਹੈ ਜੋ ਬਾਂਸ ਵਰਗੇ ਚਿਕਨੇ ਚੋਪੜੇ ਨਰੋਲ ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਭੀ ਆਪਣੀ ਸੁਗੰਧੀ(ਸ੍ਰੇਸ਼ਟਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਸਾਕੇ ੬ ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਏਸ ਯੋਗ ਬਣਾਦਿੰਦਾ ਹੈ,ਜੋ ਅਗੇ "ਦ੍ਰੁਮ ਆਨ ਬਾਸੇ ਹੈ"-)ਦੂਸਰਿਆਂ ਹੋਰਨਾ ਬਿਰਛਾਂ (ਨਿਕਟੀ ਮਨੁਖਾਂ) ਨੂੰਭੀ ਅਪਣੀ ਸੁਗੰਧੀ ਨਾਲ ਸੁਗੰਧਿਤ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਨ॥

੭ ਐਸਾ ਹੀ ਫੇਰ ਇਹ ਐਹੋ ਜੇਹਾ ਪਾਰਸ ਹੈ ਜਿਹੜਾਕਿ ਲੋਕਾ ਚਾਰੀ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਤਥਾ ਬੈਦਿਕ ਕਰਮ-ਕਾਂਡੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਦੀ ਹਠ ਧਰਮੀ ਵਿਚ ਅਧਲੂਠੇ ਮਨ ਵਾਲੇ ਮਨੂਰ ਵਤ ਹੋ ਚੁਕੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਆਪ ਤੇ ਆਪ ਸਪਰਸ਼ ਕਰਾਕੇ ਕੰਚਨ (ਸੋਨਾ) ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੮ ਅਤੇ ਅਗੇ ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਓਸਨੂੰ ਭੇਟ (ਭਿਟ ਪਵੇ) ਛੋਹ ਪਵੇ ਓਸ ਮਨੂਰ ਨੂੰ ਭੀ ਪਾਰਸ ਬਣਾਕੇ, ਹੋਰ ਠੌਰ (ਦੂਸਰਿਆਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ-ਭਾਵ ਅਗੇ ਤੇ ਅਗ) ਮਾਨ ਹੈ (ਵੈਸਾ ਹੀ ਮਾਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ) ॥

੯ ਇਸ ਇਸ ਤਰਾਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਰੀਤ (ਮ੍ਰਯਾਦਾ-ਚਾਲ) ਪਤਿਤਾਂ ਨੂੰ ਪੁਨੀਤ ਕਰਣ ਦੀ ਹੈ ੧੦ ਪ੍ਰੰਤੂ ਜਦ ਗੁਰੂ ਸਿਖ ਦੀ ਸੰਧ-ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆਣਕੇ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਹੋਕੇ ਹੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਜਯੋਂ ਕਾ ਤਯੋਂ ਜਾਣ ਸਕਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥ ੫੦ ॥ ੯੪ ॥

ਸਰਣਾਗਤਾਂ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

੧ਚਰਨ ਸਰਨ ਗੁਰ ੨ਭਈ ਨਿਹਚਲ ਮਤਿ ੩ਮਨ ਉਨਮਨ ਲਿਵ ਸਹਜ ਸਮਾਏ ਹੈਂ ॥ ੪ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਦਰਸ ਅਰੁ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਮਿਲੇ ੫ਪਰਮਦਭੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇਮ ਉਪਜਾਏ ਹੈਂ ॥ ੬ਗੁਰ ਸਿਖ ਸਾਧ ਸੰਗ ਰੰਗ ਹ੍ਵੈ ਤੰਬੋਲ ਰਸ ੭ਪਾਰਸ ਪਰਸ ਧਾਤ ਕੰਚਨ ਦਿਖਾਏ ਹੈਂ ॥ ੮ਚੰਦਨ ਸੁਗੰਧ ਸੰਧ ਬਾਸਨਾ ਸੁਬਾਸ ਤਾਸ

੧੦ਅਕਥ ਕਥਾ ਬਿਨੋਦ ਕਹਿਤ ਨ ਆਏ ਹੈਂ ॥ ੫੧ ॥ ੯੫ ॥

ਅਰਥ:-੧ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸਰਣ ਜੋ ਕੋਈ ਆਯਾ ੨-ਉਸਦੀ ਮਤਿ (ਮਨੋ ਬਿਰਤੀ) ਨਿਹਚਲ (ਅਡੋਲ-ਏਕਾਗ੍ਰ) ਹੋ ਗਈ ਵਾ ਹੋਜਾਂਦੀ ਹੈ, ੩ ਅਰੁ ਮਨ ਉਨਮਨ (ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਭਾਵ ਵੱਲੋਂ ਉਲਟਕੇ ਅੰਤਰਮੁਖੀ ਹੋ) ਸਹਿਜ ਸਰੂਪ (ਨਿਜ ਆਤਮ) ਵਿਖੇ ਲਿਵ ਲਗਾਕੇ ਸਮਾਇ-ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥

੪ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਰੁ ਦਰਸ਼ਨ ਤਥਾ ਸਬਦ ਅਰੁ ਸੁਰਤਿ (ਸੁਨਣਹਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ) ਜਿਸ ਟਿਕਾਣੇ ਮਿਲ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ-ਅਰਥਾਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਯ (ਦੇਖਣ ਜੋਗ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਤੱਕ ਕੇ ਉਸਦੇ ਆਭਾਸ-ਪਰਤੋ ਸਮੇਤ ਨਿਧ੍ਯਾ) ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟੀ ਅਰੁ ਦੇਖੀ ਹੋਈ ਵਸਤੂ ਦੇ ਦੇਖੇ ਜਾਣ ਦਾ ਗਯਾਨ ਜਿਸ ਅੰਦਰਲੇ ਘਾਟ ਉਪਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੰਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਨਣ ਉਪ੍ਰੰਤ ਸਬਦ ਤਥਾ ਉਸਦੀ ਸੁਨਣਹਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਏਕਤਾ ਪੌਣ ਦਾ ਬੋਧ ਜਿਸ ਅੰਦਰਲੇ ਚੇਤਨਤਾ ਦੇ ਘਾਟ ਉੱਤੇ ਹੁੰਦਾਹੈ--ਉਸ ਮੇਲ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਕਰਣੇਹਾਰਾ ਜੋ ਪਰਮ ਤੱਤ੍ਵ ਸਰੂਪ,ਇਸ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਰਚੇ ਸ਼ਰੀਰ ਤੋਂ ਨਯਾਰਾ ਹੈ ੫ ਉਸ ਪਰਮ ਅਦਭੁਤ ਸਰੂਪ ਵਿਖੇ ਪਰਚਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਣ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਨੇਮ (ਖਿਚਾਉ-ਤਾਂਘ ਭਰਿਆ ਟੀਚੇ ਸਿਰ ਦਾ ਲਗਾਉ) ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਔਂਦਾ ਹੈ ॥

੬ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਖਯਤ੍ਰੀ ਵੈਸ਼ ਸੂਦਰ ਕੋਈ ਭੀ ਆ ਜਾਵੇ,ਚੂਨਾ ਕੱਥ ਸੁਪਾਰੀ ਸਪਰਸ਼ਨ ਸਾਰ ਪਾਨ ਦੇ ਰਸ ਵਤ ਲਾਲ ਰੰਗ (ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੇਮ) ਅਵਸ਼ਯ ਖਿੜ ਔਂਦਾ ਹੈ ੭ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਉਹ ਐਸਾ ਸੱਚਾ ਸਿਖ ਬਣ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੈਸੀ ਕਿ ਹਰ ਭਾਂਤ ਦੀ ਉਚ ਨੀਚ ਧਾਤੂ ਪਾਰਸ ਨਾਲ ਸਪਰਸ਼ ਕਰਕੇ ਸ੍ਵਰਣ ॥

੮ ਅਤੇ ਚੰਦਨ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਦੀ ਸੰਧੀ (ਜੋੜ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਵਿਖਯ ਬਾਸਨਾਂ ਗ੍ਰਸੇ ਵਾਂਸ ਸਮਾਨ ਹੰਕਾਰੀ ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਸ੍ਰੇਸ਼੍ਟ ਸੁਗੰਧੀ ਰੂਪ ਮਹਕ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਆਯਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ੯ ਤਾਸ-ਐਸੇ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਉਹ ਬਿਨੋਦ (ਕੌਤੁਕ-ਆਨੰਦ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਅਥ੍ਵਾ "ਸੁਬਾਸ ਤਾਸ"-ਉਹ ਸਿੱਖੀ ਭਾਵ ਵਾਲੀ ਸਰਧਾ ਭੇਣੀ ਰੂਪ ਸ੍ਰੇਸ਼੍ਟ ਸੁਗੰਧੀ ਦਾ "ਤਾਸ"-ਭੰਡਾਰ ਬਣ ਜਾਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ) ੧੦ ਜਿਸ ਦੀ ਕਥਾ ਅਕਥ ਸਰੂਪ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਹਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ ॥ ੫੧ ॥ ੯੫ ॥

ਉਸੇ ਹੀ ਬਾਰਤਾ ਨੂੰ ਸਪਸ਼੍ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

੯੦੨

੨ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ੧ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਿਧਾਨ ੩ਪਾਨ ੪ਪੂਰਨ ਹੈ ੫ਅਕਥ ਕਥਾ ਬਿਨੋਦ ਕਹਿਤ ਨ ਆਏ ਹੈ ॥ ੬ਗਯਾਨ ਧਯਾਨ ਸਯਾਨ ਸਿਮਰਨ ਬਿਸਿਮਰਨ ਕੈ ੭ਬਿਸਮ ਬਿਦੇਹ ਬਿਸਮਾਦੀ ਬਿਸਮਾਏ ਹੈਂ॥੮ਆਦਿ ਪਰਮਾਦਿ ਅਰੁ ਅੰਤ ਕੈ ਅਨੰਤ ਭਏ ਥਾਹਕੈ ਅਥਾਹ

ਨ ਅਪਾਰ ਪਾਰ ਪਾਏ ਹੈਂ ॥ ੯ਗੁਰਸਿਖ ਸੰਧ ਮਿਲੇ ਬੀਸ ਇਕ ਈਸ ਈਸਸੋਹੰ ਸੋਈ ਦੀਪਕ ਸੈ ਦੀਪਕ ਜਗਾਏਹੈਂ॥੫੨॥੯੬॥

ਅਰਥ:—੧ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਿਧਾਨ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਭੰਡਾਰ (ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਚਰਣ ਸਰਣ ਵਿਚੋਂ)। ੨ ਜਿਨਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮਰਸ ਨੂੰ ੩ ਪਾਨ ਕਰਕੇ(ਛਕਕੇ) ੪ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੂਰਣ (ਤ੍ਰਿਪਤੀਵਾਨ) ਰੱਜਿਆ ਹੋਇਆ ਬਣਾਇਆ ਹੈ; ੫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਨੋਦ (ਆਨੰਦ) ਦੀ ਕਥਾ ਅਕਥ ਰੂਪ ਹੈ,ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸੱਕਦੀ।

੬ ਗਯਾਨ ਛਾਂਟਨੇ, ਤੇ ਧਯਾਨ ਦੀਆਂ ਡੀਂਗਾਂ ਮਾਰਣੀਆਂ, ਅਰੁ ਸਯਾਨ ਸਯਾਣਪ—ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਦੇ ਧਨੀ ਹੋਣ ਦੇ ਦਮਗਜੇ ਚਲਾਣੇ,ਤਥਾ ਸਿਮਰਣ=ਵਾਹ-ਗੁਰੂ ਦੀ ਯਾਦ ਦੇ ਰਸੀਏ ਹੋਣ ਦੇ ਤੁੱਕੇ ਛਡਨ ਦੇ ਪਾਜ ਭਰੇ ਵਤੀਰੇਨੂੰ,ਬਿਸਿਮਰਣ ਕੈ=ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਭੁਲਾਕੇ, ੭ (ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਹੀ ਛਿਣ ਛਿਣ ਅੰਦਰਲੀ ਵਿ-ਚਿਤ੍ਰਤਾ ਕਾਰਣ) ਜਿਹੜੇ ਬਿਸਮ=ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹਰਾਨ ਹੋ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਉਹ ਬਿਦੇਹ=ਦੇਹ ਦੀ ਸੁਰਤ ਭੀ ਵਿਸਾਰਕੇ ਮਾਨੋਂ ਜੀਊਂਦੇ ਹੀ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ—ਅਰੁ ਇਵੇਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਬਾਹਰ ਰਹਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਬਿਸਮਾਦ=ਦੇਹ ਆਤਮਾ ਦੇ ਅਧਯਾਸ ਦੀ ਵਿਖਮ ਗੰਢ ਟੁੱਟਨ ਦੀ ਆਦਲੀ(ਅਨੁਭਵੀ ਅਵਸਥਾ)ਵਿਖੇ ਬਿਸਮਾਏ ਹੈ=ਬਿ+ਸਮਾਏ ਹੈ=ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਹੈਂ। ਭਾਵ—ਆਤਮ ਸਰੂਪੀ ਅਨਭਉ ਪਦ ਵਿਖੇ ਮਗਨ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥

੮ ਆਦਿ ਪਰਮਾਦਿ=ਹੁਣ ਉਹ ਆਦਿਵਲੋਂ ਤਾਂ ਆਦ ਤੋਂ ਪਰੇ—ਆਦਿ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਕਯੋਂਕਿ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਪਦ ਵਿਖੇ ਇਸਥਿਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ),ਅਰੁ ਅੰਤ ਵੱਲੋਂ ਅਨੰਤ=ਅੰਤ ਰਹਿਤ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਕਯੋਂਜੁ ਬੇਓੜਕ--ਬੇਹੱਦ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਪਾ ਲਈ ਹੈ) ਤੇ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਥਾਹ ਕੈ—ਥਾਹ ਵੱਲੋਂ ਅਥਾਹ (ਅਸਗਾਹ) ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਥ ਨਹੀ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਸ਼ਯ ਦਾ ਥੌਹ ਨਹੀ ਪਾ ਸਕੀਦਾ) ਅਤੇ ਉਹ ਅਪਾਰ(ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪਵਿਖੇ ਅਭੇਦ ਹੋਗਏ ਹਨ,ਸੋ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਾਰ(ਮਰਮ=ਆਦਰਸ਼=ਧੁਰ ਮਜਲ) ਟਿਕਾਣਾ ਭੀ ਨਹੀ ਪਾਯਾ ਜਾ ਸਕਦਾ॥

੯--ਤਾਤਪਰਯ ਕੀਹ ਕਿ ਗੁਰਸਿਖ ਸੰਧ ਮਿਲਣਜਾਂ (ਐਉਂ) ਬੀਸ ਇਕਈਸ=ਵੀਹਾਂ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿਚੋਂ ਇਕੀਸਵੇਂ (ਈਸ਼੍ਵਰੀਪ੍ਰਾਇਣੀ) ਵਰਤਾਰੇ ਵਿਚ ਵਰਤਕੇ, ਈਸ (ਪਰਮੇਸੁਰ) ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੧੦--ਅਤੇ ਸੋਹੰ ਸੋਈ=ਸੋ+ਹੰ+ਸੋ+ਈ=ਉਹ (ਪਰਮਾਤਮਾ)+ਮੈਂ(ਜੀਵ),+ਉਹੀ+ਈ=ਇਹ ਜਗਤ=ਭਾਵ ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਦੇਹ ਅੰਦਰ ਮੈਂ ਮੈਂ ਕਰਣਹਾਰਾ ਆਤਮ=ਆਪਾ ਹੈ ਅਰ ਓਹੀ ਆਪਾ ਹੀ--ਈ (ਇਸ ਸਮੂਹ ਜਗਤ) ਸੰਪੂਰਣ ਦੇਹ ਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਆਤਮਾ ਹੈ, (ਇਉਂ ਦੇ ਨਿਸਚੇ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋਕੇ)ਜੀਕੂੰ ਦੀਪਕ ਸੈ ਦੀਪਕ ਜਗਾਏ ਹੈ--ਦੀਵੇ ਤੋਂ ਦੀਵਾ ਜਗਾਈਦਾ ਹੈ, ਤੀਕੂੰ ਹੀ ਜਯੋਤੀ ਸਰੂਪ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋਕੇ ਜਯੋਤੀ ਸਰੂਪ ਹੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥ ੫੨ ॥੯੬ ॥

ਵਿਉਂ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਦਿਬਜ ਦਸ਼ਾ ਦੱਸਕੇ ਓਨਾਂ ਦੇ ਉੱਚ ਮਰਾਤਬੇ ਨੂੰ ਸੁਭਾਵਿਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਸ੍ਰੋਤਿਆਂ ਅੰਦਰ ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਧਾਰਣ ਦੀ ਉਮੰਗ ਉਤਪੰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

੧ਸਤਿਗੁਰ ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਚਲ ਜਾਇ ਸਿੱਖ ੨ਚਰਨ ਸਰਨ ਤਾਂਕੀ ਜਗ ਚਲ ਆਵਈ। ੩ਸਤਿਗੁਰ ਆਗਜਾ ਸਤਜ ਸਤਜ ਕਰ ਮਾਨੈ ਸਿਖਜ ੪ਆਗਜਾ ਤਾਹਿ ਸਕਲ ਸੰਸਾਰਹਿ ੫ਹਿਤਾ-ਵਈ॥ ੬ਸਤਿ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਭਾਇ ਪ੍ਰਾਨ ਪੂਜਾ ਕਰੈ ਸਿੱਖ ੭ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ੮ਅਗ੍ਰ ਭਾਗ ੯ਲਿਵਲਾਵਈ॥ ੧੦ਸਤਿਗੁਰ ਸੀਖਜਾ ਦੀਖਜਾ ਹਿਰਦੈ ਪ੍ਰਵੇਸ ਜਾਹਿ ੧੧ਤਾਕੀ ਸੀਖ ਸੁਨਤ ੧੨ਪਰਮ ਪਦ ਪਾਵਈ॥ ਪ੩ ॥ ੯੭ ॥

ਅਰਥ:-੧(ਤਦੇ ਹੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ--ਕਿ) ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਸਰਣ ਤੁਰਕੇ ਜਾਵੇ ਜਿਹੜਾ ਸਿੱਖ, ੨ ਤਿਸਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਸਰਣ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਚੱਲ ਕੇ ਔਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਬਜੰਤ ਲੋਕ ਉਸਦੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਨੂੰ ਧਰਮ ਸਮਝਣ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

੩ ਫੇਰ ਜਿਹੜਾ ਸਿੱਖ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਆਗਜਾ ਨੂੰ ਸੱਚੀ ਸੱਚੀ ਕਰਕੇ ਮੰਨੇ ੪ ਤਾਹਿ ਆਗਜਾ=ਤਿਸਦੀ ਆਗਜਾ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ੫ ਹਿਤਾਵਈ=ਭਲੀ ਲਗਦੀ ਹੈ-ਕਲਜਾਨ ਕਰਤਾ ਜਾਪਦੀ ਹੈ।

੬ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸੇਵਾ ਭਾਵ (ਸੇਵਾ ਦੇ ਚਾਉ) ਵਿਖੇ ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਸਿੱਖ-ਪ੍ਰਾਨਪੂਜਾ ਕਰੈ=ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਭੀ ਅਰਪਣ ਕਰਨੋਂ ਸੰਕੋਚ ਨਾ ਕਰੇ। ਅਥ੍ਵਾ ਸ੍ਵਾਸ ਸ੍ਵਾਸ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਭਾਇ(ਪ੍ਰੇਮ)ਨੂੰ ਨਿਬਾਹ ਲਵੇ। ੭-ਸੰਪੂਰਣ ਨਿਧਾਨ =ਨਿਧੀਆਂ)=ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂ ਖੰਡਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ੮ ਓਸ ਦੇ ਅਗ੍ਰਭਾਗ=ਸਨਮੁਖ ੯ ਲਿਵ ਲਾਵਈ-ਤਾਂਘ ਲਗਾਈ (ਖੜੇ) ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ॥

੧੦ ਅਰੁ ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ (ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਉਪਦੇਸ ਦੇਣ ਦੀ ਰੀਤੀ ਰੂਪ) ਦੀਖਜਾ ਦ੍ਵਾਰੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਸੀਖਜਾ-ਸਿਖਜਾ=ਉਪਦੇਸ਼, ਜਾਹਿ-ਜਿਸ ਸਿੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼=ਸਮਾਈ ਪਾ ਲਵੇ, ੧੧ਤਿਸਦੀ ਸਿਖਜਾ ਨੂੰ ਸੁਣਨਹਾਰੇ (ਸਭਹੀ)੧੨ਪਰਮਪਦ=ਕੈਵੱਲ ਭਾਵੀ ਮੋਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਜਾਯਾ ਕਰਦੇ ਹਨ॥ਪ੩।੯੭

੧ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਸਾਧ ਸੰਗ ੨ਰੰਗ ਮੈਂ ਰੰਗੀਲੇ ਭਏ ੩ਬਾਰੁਨੀ ਬਿਗੰਧ ੪ਗੰਗ ਸੰਗ ਮਿਲੇ ਗੰਗ ਹੈ। ੫ਸੁਰਸਰੀ ਸੰਗਮ ਹ੍ਵੈ ਪ੍ਰਬਲ ਪ੍ਰਵਾਹਿ ਲਿਵ ੬ਸਾਗਰ ਅਥਾਹ ੭ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਗ ਸੰਗ ਹੈ।੮ਚਰਨ ਕਮਲ ਮਕਰੰਦ ੯ਨਿਹਚਲ ਚਿੱਤ ੧੦ਦਰਸ਼ਨ ਸੋਭਾ ਨਿਧ ਲਹਿ

ਰਤ ਰੰਗ ਹੈ ॥ ੧੧ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਕੈ ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ਦਾਨ ਗਜਾਨ ਅੰਸ ਹੰਸ ਗਤਿ ੧੪ਸੁਮਤਿ ਸ੍ਰਬੰਗ ਹੈ ॥ ੫੪॥੯੯॥

ਅਰਥ:-੧ ਗੁਰੂ ਕਿਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸਾਧਸੰਗ (ਸਤਸੰਗਤ)- ਅਥ੍ਵਾ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖ ਸੰਤ ਜੋ ਹਨ, ਓਨਾਂ ਦੇ ਸੰਗ (ਸਤਸੰਗ ਵਿਚ (ਪੁਰਖ), ੨-ਰੰਗਮੈ=ਪ੍ਰੇਮਮਈ-ਰੰਗੀਲਾ=ਰੰਗਰੱਤਾ (ਪ੍ਰੇਮੀ) ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ-, ਜੀਕੂੰ ੩ ਬਿਗੰਧ ਬਾਰੁਨੀ-ਦੁਰਗੰਧ (ਬਦਬੂ) ਮਾਰੀ ਸ਼ਰਾਬ, ੪ ਗੰਗਾ ਸੰਗ (ਗੰਗਾ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ)ਵਿਚ ਮਿਲਕੇ ਗੰਗਾ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਯਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ॥

੫ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੰਗਾ ਦੇ ਸੰਗਮ ਮੇਲ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਬਲ (ਬੇਗਵਾਨ) ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਿਚ ਲਿਵ(ਲੀਨ)ਹੋ(ਉਹ ਓੜਕ ਨੂੰ)੬ ਅਥਾਹ ਸਮੁਦਰ ਵਿਚ ਜਾ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ੭ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸੰਗ-ਗੁਰੂ ਕਿਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲਕੇ ਮਨੁੱਖ ਓਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸੰਗ (ਸਾਖਜਾਤ ਮੇਲ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥

੮ ਅਰੁ ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਣ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਮਕਰੰਦ (ਧੂਲੀ) ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦਾ ੯ ਚਿੱਤ ਨਿਹਚਲ (ਨਿਚੱਲਾ-ਅਡੋਲ) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰੁ ੧੦ਸੋਭਾਨਿਧ-ਸੋਭਾ ਦੇ ਭੰਡਾਰ(ਸ਼ੋਭਾ ਦੇ ਮੰਦਰ)ਸਰੂਪ ਦਰਸ਼ਨਨੂੰ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਲਹਿ +ਰਤ + ਰੰਗ ਹੈ=ਲੈਲੈਂਦਾਹੈ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਲਾਲ ਗੁਲਾਲ-ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ+ਰੰਗਨ ਵਾ ਤਾਰ ਨੂੰ, ਅਥ੍ਵਾ 'ਲਹਿਰਤ ਰੰਗ ਹੈ'=ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਤਾਰ ਓਸਦੇ ਅੰਦਰ ਲਹਿਰਾਂ ਮਾਰਣ ਲਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਵ ਅੰਤਰ ਮੁਖ ਲਿਵ-ਵਾਹਗੁਰੂ ਵਿਖੇ ਜੁੱਟ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ॥

੧੧ (ਜਿਸ ਕਰਕੇ) ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨੀ ਕਰਕੇ (ਧੁਨੀ ਦੇ ਸਹਾਰੇ) ੧੨ ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ਦਾਨ=ਸੰਪੂਰਨ ਨਿਧੀਆਂ ਦਾ ਦਾਨ ਦੇਣਹਾਰਾ ਜੋ ਵਾਹਗੁਰੂ ਹੈ ੧੩ ਓਸ ਦਾ ਗਜਾਨ ਰੂਪੀ ਹੰਸ (ਸੂਰਜ)-ਅੰਸਗਤਿ=ਕਿਰਣਾਂ ਦੀ ਤਰਾਂ (ਓਸਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਸੰਚਾਰ ਪਾਕੇ) ੧੪ ਸੁਮਤਿ ਸ੍ਰਬੰਗ ਹੈ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਮਤਿ (ਆਤਮਾ ਕਾਰ ਬਿਰਤੀ ਰੂਪ ਧੁੱਪ) ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚ ਰਚਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਥ੍ਵਾ-ਹੰਸ=ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ+ਅੰਸ ਕਿਰਣਾਂ+ਦੀ ਗਤਿ (ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ, ਅਰਥਾਤ ਓਨਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ) ਗਜਾਨ ਔ ਸੁਮਤਿ (ਜਾਣ ਤਥਾ ਪਛਾਨ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਔਂਦੀ ਹੈ, ਸਰਬੰਗ (ਸਰਬ ਸਰੂਪੀ) ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੀ-ਭਾਵ ਓਸ ਦੇ ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਖੇ ਕਲਾ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੀ ਵਰਤ ਜਾਯਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।।੫੪।।

ਜਿਸ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਪੰਥ ਨੂੰ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤ੍ਰ ਧਾਰਣ ਕਰੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਖੇ ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਾਭ ਹੀ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:-

੧ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਾਰਗ ਹ੍ਵੈ ਦੁਬਿਧਾ ਭਰਮ ਖੋਇ ੨ਚਰਨ ਸਰਨ ਗਹੇ ਨਿਜ ਘਰ ਆਏ ਹੈਂ॥੩ਦਰਸ ਦਰਸ ੪ਦਿਬ ਦ੍ਰਿਸਟ ਪ੍ਰਗਾਸ ਭਈ ੫ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਟਾਛਜ ਕੈ ੬ਅਮਰਪਦ ਪਾਏ ਹੈਂ ॥ ੭ਸਬਦ

ਸੁਰਤ ੮ਅਨਹਦ ਨਿਝਰ ਝਰਨ੯ ਸਿਮਰਨ ਮੰਤ੍ਰ ਲਿਵ ੧੦ਉਨ-ਮਨ ਛਾਏ ਹੈਂ॥ ੧੧ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਹੈ ਇਕਤ੍ਰ ੧੨ਗੁਰਮੁਖ ਸੁਖ ੧੩ਪ੍ਰੇਮ ਨੇਮ ੧੪ਬਿਸਮ ਬਿਸ੍ਵਾਸ ੧੫ਉਪਜਾਏ ਹੈਂ ॥੫੫॥ ੯੯॥

ਅਰਥ:-੧ ਗੁਰਮੁਖੀ ਮਾਰਗ(ਸਿੱਖੀ ਪੰਥ) ਵਿਖੇ ਜੇਹੜਾ ਕੋਈ ਆਨ ਹੋਇ=(ਰਲਦਾ ਹੈ)ਓਹ ਦੁਬਿਧਾ ਦ੍ਵੈਤਾ ਦੇ ਭਰਮ ਨੂੰ-ਵਾ ਦੁਬਿਧਾ (ਸੰਸਿਆਂ-ਦੁਚਿਤਾਈਆਂ) ਅਰੁ ਭਰਮਾਂ ਨੂੰ ਖੋਇ=ਗੁਵਾ ਸਿੱਟਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਜਦ ੨-ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਸਰਣ ਨੂੰ ਗਹੇ (ਗ੍ਰਹਣ=ਧਾਰਨ) ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਨਿਜਘਰ=ਆਤਮ ਪਦ ਵਿਖੇ ਅਥ੍ਵਾ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਭਟਕਨਾਂ ਨੂੰ ਤਜਾਗਕੇ ਅਪਣੇ ਅੰਦਰ (ਅੰਤਰਮੁਖ) ਪਰਚਨ ਵਾਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥

੩ ਅਰੁ ਇਸੇ ਭਾਂਤ-ਦਰਸ ਦਰਸ=ਬਾਰੰਬਾਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿ-ਆਂ-ਵਾ ਦਰਸ=ਦੇਖਣਯੋਗ ਜੋ ਦਰਸ=ਦਰਸ਼ਨ ਹੈ(ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ) ਉਸਨੂੰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਯਾਂ ੪ਦਿੱਬ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ=ਗਜਾਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ=ਤ੍ਰਿਕਾਲ ਦਰਸ਼ੀ ਪੁਣੇ ਦਾ ਪ੍ਰਗਾਸ(ਉਜਾਲਾ) (ਸਾਖਜਾਤਕਾਰ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਔਂਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ੫ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਟਾਛਕੈ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਰਸੌਣੀ ਨਿਘਾ ਭਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਤੱਕ ਲਿਆਂ ੬ ਅਮਰ ਪਦ=ਅਮਰ ਪਦਵੀ=ਅਬਿਨਾਸੀ ਠੌਰ(ਸੱਚਖੰਡ) ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ-ਭਾਵ ਸਚਖੰਡ ਬਾਸੀ ਬਣ ਜਾਯਾ ਕਰਦਾਹੈ।

੭ ਸ਼ਬਦ (ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ ਉਪਦੇਸ਼) ਸੁਰਤਿ=ਸੁਣ ਲਿਆਂ ਤਾਂ ੮ਅਨਹਦ ਧਨੀ ਦਾ ਨਿਝਰ ਝਰਨਾ(ਰਿਮ ਝਿਮ ਦੀ)ਤਾਰ ਬੰਨ ਦਿੱਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ੯ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿਮਰਣ ਵਿਖੇ ਆਪ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਲਿਵ ਲਗਕੇ ੧੦ ਉਨਮਨ ਛਾਏ ਹੈਂ=ਮਗ-ਨਤਾ ਹੀ ਮਗਨਤਾ (ਅੰਦਰ) ਰਮ ਜਾਯਾ ਕਰਦੀ ਹੈ॥

ਤਾਤਪਰਯ ਕੀਹ ਕਿ (ਗੁਰੂਕੇ ਮਾਰਗਵਿਚ ਆਨ ਰਲਨ ਔਰ ਚਰਣ ਸਰਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਰੀਰ-ਕਰਮ-ਦੇ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਣ ਕਰਣ ਤਥਾ ਸਬਦ ਸ੍ਰਵਣ ਵਿਖੇ ਮਨ ਦੇ ਦੇਣ ਕਰਕੇ ਅਰੁ ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ ਵਿਖੇ=ਬਾਨੀ ਦੇ ਸਿਮਟਾਉ ਕਾਰਣ) ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਹੁਇ ਇਕਤ੍ਰ=ਮਨ ਬਾਣੀ ਅਰੁ ਸਰੀਰ ਦੇ ਇਕ ਭਾਵ ਵਿਖੇ ਆ ਗਿਆਂ ੧੨ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਔਂਦਾ ਹੈ ੧੩ ਤੇ ਓਸੇ ਵਿਖੇ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ=ਪਰਚੇ ਦੇ ਨੇਮ (ਨਿਰੰਤ੍ਰ ਰੁਝੇਵੇਂ) ਦਾ ੧੪ ਬਿਸਮ=ਜਿਸਦੀ ਸਮਤਾ ਨਹੀ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ,ਐਸਾ ਅਦੁਤੀ ਬਿਸ਼੍ਵਾਸ-ਨਿਸਚਾ ੧੫ ਉਪਜਾਏ ਹੈ=ਉਪਜ ਆ ਯਾ ਕਰਦਾਹੈ॥

ਗੁਰਮੁਖ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਭਾਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ:-

੧੦੦

੧ਗੁਰਮੁਖ ਆਪਾ ਖੋਇ ੨ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਗਤਿ ੪ਬਿਸਮ ਬਿਦੇਹ ੩ਗੇਹ ਸਮਤ ਸੁਭਾਉ ਹੈ॥ ੫ਜਨਮ ਮਰਨ ਸਮ ੬ਨਰਕ ਸੁਰਗ ੭ਅਰੁ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ੮ਸੰਪਤ ਬਿਪਤ ਚਿੰਤਾ ਚਾਉ ਹੈ॥ ਬਨ

ਗੁਰਮੁਖ ਆਪਾ ਖੋਇ

ਗ੍ਰਹ ਜੋਗ ਭੋਗ ਲੋਗ ਬੇਦ ਗਯਾਨ ਧਯਾਨ ਦੁਖ ਸੁਖ ਸੋਗਾਨੰਦ ਮਿਤ੍ਰ ਸਤ੍ਰਤਾਉ ਹੈ ॥ ੧੦ਲੋਸਟ ਕਨਕ ਬਿਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਗਨ ਜਲ ਸਹੰਜ ਸਮਾਧਿ ਉਨਮਨ ਅਨੁਰਾਉ ਹੈ ॥ ੫੬ ॥ ੯੦ ॥

ਅਰਥ:--੧ ਗੁਰਮੁਖ ਆਪਾ ਖੋਇ=ਗੁਰਮੁਖ ਆਪੇ ਭਾਵ ਰੂਪ ਦੇਹ ਅਧਯਾਸ ਨੂੰ ਗੁਵਾਕੇ ੨--ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਗਤਿ=ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੀਵਾਲੀ ਦਸ਼ਾਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,ਅਰਥਾਤ ੩ ਗੇਹ=ਦੇਹ ਰੂਪ ਘਰ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਹੋਯਾਹੀ ੪ ਬਿਸਮ ਬਿਦੇਹ=ਅਸ-ਚਰਜਕਰ ਦੇਣਵਾਲੀ ਸਰੀਰਿਕ ਅਸੰਗਤਾਨੂੰ ਅਨਭਉ ਕਰਨ ਲਗਜਾਂਦਾ ਹੈ--ਭਾਵ--ਸਾਖਯਾਤ ਅਪਨੇ ਆਪੇ (ਆਤਮਾ) ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਨਾਲੋਂ ਨਜਾਰਾ ਦੇਖਨ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਓਸਦਾ ਸੁਭਾਉ ਭੀ ਸਮਤ=ਸਮਤਾ ਵਾਲਾ ਬਣ ਜਾਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਯੋਂਕਿ ਸਭ ਨੂੰ ਹੀ ਇਸੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਆਤਮੇ ਦੀ ਅਸੰਗਤਾ ਸਹਤ ਦੇਖਨ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਸਾਰੀਰਿਕ ਵਿਖਮਤਾ ਓਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੋਹ ਸਕਿਆ ਕਰਦੀ ॥

੫(ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਥੂਲ ਦੇਹ ਦੇ) ਜਨਮ ਮਰਣ ਆਦ ਬਾਬਤ ਓਸਨੂੰ ਹੁਣ ਫੁਰਨਾ ਨਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ,ਤੇ ਐਸਾ ਹੀ ਇਸ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਦੀਵ ਕਾਲ ਲਈ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣ (ਮੌਤ) ਉਪ੍ਰੰਤ ੬ ਨਰਕ ਸੁਰਗ ਵਾਲੀ-ਸੂਖਮ ਸਰੀਰ ਦੀ ਗਤੀ ਦਾ ਭੀ ਅੰਦਰ ਵੀਚਾਰ ਨਹੀਂ ਉਪਜਦਾ ੭ ਕਯੋਂਕਿ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਮਈ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਮਨ ਜੋ ਸੀ,ਸੋ ਤਾਂ ਓਸਦਾ ਬਿਲੈ(ਵਿਨਾਸ)ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾਹੈ। ੮ ਅਰੁ ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸੰਪਦਾ ਬਿਪਤਾ ਭੀ ਓਸਨੂੰ ਅਗੇ ਲਈ ਚਿੰਤਾ (ਸੋਗ) ਤੇ ਚਾਉ (ਹਰਖ)--ਸੋਗ ਹਰਖਵਾਨ ਨਹੀ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ॥

੯ ਬਨ (ਜੰਗਲ) ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੋਵੇ, ਚਾਹੇ ਗ੍ਰਿਹ=ਘਰ ਵਿਚ ਜੋਗ ਕਰ-ਦਿਆਂ (ਸਾਧਦਿਆਂ) ਸਮਾਂ ਲੰਘਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਅਥਾ ਭੋਗ=ਸੰਸਾਰ ਦਿਆਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਖੇ ਵਰਤਦਿਆਂ--(ਸਭ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਹੀ) ਬੇਦਾਂ (ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਮ ਕਰਦਿਆਂ) ਵਾ ਲੋਕ (ਲੋਕਾਚਾਰੀ ਰੀਤਾਂ ਰਸਮਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਦਿਆਂ) ਗਯਾਨ ਧਯਾਨ ਵਿਖੇ ਤਥਾ ਦੁਖ ਸੁਖ ਅਰੁ ਸੋਗ ਆਨੰਦ ਅਤੇ ਮਿਤ੍ਰ ਸਤ੍ਰਤਾਉ (ਮਿਤ੍ਰ+ਸਤ੍ਰਤਾ+ਅਉ=ਔਰ ਮਿਤ੍ਰ-ਤਾਈ ਸਤ੍ਰਤਾਈ) ਰੂਪ ਦਿਨਾਂ ਸਮੂਹ ਦ੍ਵੰਦ੍ਵਾਂ--ਭਾਵ ਉਪੇਰੇ ਥਲੀ ਵਰਤਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਸਾਰੀ ਦਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਸਮਾਨ ਹੀ ਸੁਭਾਵ ਧਾਰੀ ਰਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥

੧੦ ਇਵੇਂ ਹੀ ਲੋਹੇ ਸੋਨੇ ਦੀ (ਵਾ ਲੋਸ੍ਟ=ਮਿਟੀ ਦੇ ਢੇਲੇ ਯਾ ਸੋਨੇ) ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿਖੇ,ਅਰੁ ਐਸਾ ਹੀ ਵਿਹੁ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਪਿਆਏ ਜਾ ਰਿਹਾਂ, ਤਥਾ ਅਗ ਵਿਚ ਸੜਦਿਆਂ ਵਾ ਜਲ ਵਿਚ ਡੁਬੀਂਦਿਆਂ (ਯਥਾ ਲਾਭ ਸੰਤੁਸ੍ਟ--ਪ੍ਰਸੰਨ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ) ੧੧ ਸਹਜ ਸਮਾਧੀ ਰੂਪ-ਸਹਜੇ ਹੀ ਟਿਕਾਉ ਵਿਚ ਟਿਕੇ ਰਹਣ ਦੀ ਉਨਮਨ (ਮਸਤਾਨਗੀ) ਦਾ ੧੨ ਅਨੁਰਾਉ=ਅਨੁਰਾਗ (ਪ੍ਰੇਮ-ਚਾਉ) ਓਸਨੂੰ ਲਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ॥ ਪ੬ ॥ ੯੦ ॥

ਜਿਹੜੇ ਗੁਰਮੁਖ ਬਣ ਗਏ ਓਨਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਸਫਲ ਹੈ:-

[੨]ਸਫਲ ਜਨਮ [੧]ਗੁਰਮੁਖਿ ਹ੍ਵੈ ਜਨਮ ਜੀਤਯੋ [੩]ਚਰਨ ਸਫਲ ਗੁਰ ਮਾਰਗ ਰਵਨ ਕੈ ॥ [੫]ਲੋਚਨ ਸਫਲ [੪]ਗੁਰ ਦਰਸ ਬਿਲੋਕਨ ਕੈ [੬]ਮਸਤਕ ਸਫਲ ਰਜ [੭]ਪਦ ਗਵਨ ਕੈ ॥ [੮]ਹਸਤ ਸਫਲ ਨਮ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਨੀ ਲਿਖੇ [੯] ਸੁਰਤ ਸਫਲ ਗੁਰ ਸਬਦ ਸ੍ਰਵਣ ਕੈ ॥ [੧੦]ਸੰਗਤਿ ਸਫਲ ਗੁਰਸਿਖ ਸਾਧਿ ਸੰਗਮ ਕੈ [੧੧-੧੨]ਪ੍ਰੇਮਨੇਮ [੧੪]ਗੰਮਿਤਾ [੧੩]ਤ੍ਰਿਕਾਲ ਤ੍ਰਿਭਵਨਕੈ॥੫੭॥੯੧

ਅਰਥ:-੧ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੁਇ ਜਨਮ ਜੀਤਯੋ=ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮੁਖ ਬਣਕੇ ਅਪਣੇ ਜਨਮ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ ੨-ਜਨਮ (ਲੈਣਾ) ਓਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੩ (ਕਯੋਂਜੁ ਓਨਾਂ ਨੇ) ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਮਾਰਗ ਰਸਤੇ, ਰਵਨ ਕੈ (ਤੁਰ ਕਰਕੇ-ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਰਣ ਕਰਕੇ) ਚਰਣ-ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਸਫਲਿਆਂ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ ॥

੪ ਅਰੁ ਗੁਰ ਦਰਸਾਵਿਲੋਕਨ ਕੈ=ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ-ਦੀਦਾਰ ਨੂੰ ਅਵਿ-ਲੋਕਨ=ਤੱਕਨ ਕਰਕੇ ੫ ਓਨਾਂ ਨੇ ਲੋਚਨ=ਨੇਤ੍ਰ ਸਫਲੇ ਕਰ ਲਏ ਹਨ; ੬ ਅਤੇ ਮੱਥੇ ਨੂੰ ਸਫਲ ਕੀਤਾ ਹੈ-ਰਜ (ਧੂਲੀ) ਲਗਾਕੇ ੭ (ਸਤਿਗੁਰਾਂ) ਦੇ ਚਰਣੀਂ-ਗਵਨ ਕੈ (ਚੱਲਨ ਵਾਲੀ) ਥਾਂ ਦੀ ॥

੮ ਹੱਥ ਸਫਲ ਕੀਤੇ ਹਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਣ ਕਰਕੇ, ਅਤੇ ਬਾਣੀ (ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ) ਲਿਖਣ ਕਰਕੇ ੯ ਅਰੁ ਸੁਰਤ (ਕੰਨ) ਸਫਲ ਬਣਾਲਏ ਹਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਬਦ (ਉਪਦੇਸ਼) ਨੂੰ ਸ੍ਰਵਣ ਕੈ (ਸੁਨਣ ਕਰਕੇ) ॥

੧੦ ਸੰਗਤਿ (ਮਿਲਨਾ ਜੁਲਨਾ-ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ ਵਾ ਮਿਲੌਨੀ) ਓਨਾਂ ਨੇ ਸਫਲ ਕਰ ਲਈ, ਗੁਰੂ ਕਿਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਸਾਧਾਂ (ਸੰਤਾਂ) ਦੇ ਸੰਗਮ-ਮਿਲਾਪ ਕਰਕੇ। ੧੧ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ (ਸਫਲਾ ਕੀਤਾ ਓਨਾਂ ਨੇ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ) ਨੇਮ ਨਿਬਾਹਕੇ ੧੨ (ਸੋ ਐਹੋ ਜੇਹੇ ਚਾਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਨਾਂ ਅਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਚਲਾਕੇ ਜਨਮ ਨੂੰ ਸਫਲਿਆਂ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਓਨਾਂ ਨੂੰ) ੧੩ ਤ੍ਰਿਕਾਲ(ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ)ਤਥਾ ਤ੍ਰਿਭਵਨ ਕੈ (ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ) ਦੀ ੧੪ ਗੰਮਤਾ (ਪਹੁੰਚ) ਹੋ ਆਯਾ ਕਰਦੀ ਹੈ॥ ੫੭ ॥ ੯੧ ॥

ਵੀਚਾਰ

ਸਭ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਗੁਰੂ ਮਾਰਗ ਵਿਖੇ ਸਾਧਨਾਂ ਸਾਧਿਆਂ ਸਫਲ ਜਨਮੇ ਹੋਈਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਨੇਮ ਨਿਭਦਾ ਹੋਵੇ ਚੱਟੀ ਭਰਿਆਂ ਕਦੀ ਉਕਤ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਧੁਨੀ ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਜਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋਣ ਦਾ ਤਾਂ ਦਾਹੁਾ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਨੇਮ ਦੇ ਕੱਚੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਯਾ ਪੂਰੇ ਭਾਂਡੇ ਨਹੀ ਹੁੰਦੇ, ਇਸ ਲਈ ਗਿਰਦੇ ਹਨ, ਸੋ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਯਾ ਨੇਮ ਦੇ ਨਿਬਾਹਨ ਤੋਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਯਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਣ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਮਕਰੰਦ (ਧੂਲੀ) ਦੇ ਰਸੀਏ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਸੁਖ ਫਲ ਨਿਰੂਪਦੇ ਹਨ:-

੧੦੮ ੧ਚਰਨ ਕਮਲ ਮਕਰੰਦ ਰਸ ੨ਲੁਭਿਤ ਹ੍ਵੈ ੩ਸਹਜ ਸਮਾਧ ੪ਸੁਖ ਸੰਪੁਟ ਸਮਾਨੇ ਹੈਂ ॥ ੬ਭੈ ਜਲ ਭਯਾਨਕ ਲਹਿਰ ਨਾ ਬਿਆਪ ਸਕੈ ੭ਦੁਬਿਧਾ ਨਿਵਾਰ ੮ਏਕ ਟੇਕ ੯ਠਹਿਰਾਨੇ ਹੈਂ ॥ ੧੦ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਬਰਜ ਬਿਸਰਜਤ ੧੨ਪ੍ਰੇਮ ਨੇਮ ੧੧ਬਿਸਮ ਬਿਸ੍ਵਾਸ ੧੩ਉਰ ਆਨੇ ਹੈਂ॥੧੮ਜੀਵਨਮੁਕਤਿ੧੪ਜਗ ਜੀਵਨ ਜੀਵਨ ਮੂਲ ੧੬ਆਪਾ ਖੋਇ (੧੭)ਹੋਇ ੧੫ਅਪਰੰਪਰ ੧੭ਪਰਾਨੇ ਹੈਂ ॥ ਪਦਾ ੯੨॥ ੧੦੮

ਅਰਥ:- ੧ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਮਕਰੰਦ ਰਸ(ਧੂਲੀ ਦੇ ਰਸ-ਸ੍ਵਾਦ-ਅਨੰਦ ਦੀ ਖਾਤਰ) ੨-ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋਕੇ- ੩ ਸਹਜ ਸਰੂਪੀ ਸਮਾਧ (ਇਸਥਿਤੀ) ਦ੍ਵਾਰੇ ੪ ਜਿਹੜੇ ਸੁਖ ਵਿਚ-ਸੰ+ਪੁਟ=ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਆਛਾਦਿਤ ਹੋਕੇ ਯਾ ਭਲੀਭਾਂਤ ਵਿਚਾਲੇ ਆ ਅਥਵਾ ਮਿਲਕੇ)-੫ ਜਿਹੜੇ ਸਮਾਨੇ ਹੈ-ਭਾਵ ਲਿਵ ਲੀਨ ਹੋਗਏ ਹਨ।

੬ ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਭੈਜਲ=ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਭਯਾਨਕ (ਡਰੌਣੀ-ਖਤਰਨਾਕ) ਲਹਰ ਜਨਮ ਮਰਣ ਵਾਲੀ,ਅਥਵਾ ਆਸਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਮਈ, ਨਹੀਂ ਬਯਾਪ (ਵਾਪਰ) ਸਕਦੀ, ੭--ਉਹ ਦੁਬਿਧਾ=ਸੰਸੇ ਵਾ ਦੁਚਿਤਾਈ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ੮ ਇਕ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੀ ਹੀ ਟੇਕ=ਸ਼ਰਣ ਵਾ ਸਹਾਰੇ,ਅਥਵਾ ਓਟਨੂੰ ਧਾਰਕੇ ੯ ਠਹਿਰਾਨੇ ਹੈਂ-ਸ਼ਾਂਤੀ(ਚੈਨ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ॥

੧੦ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਬਰਜ ਬਿਸਰਜਤ=ਨੇਤ੍ਰਾਂਨੂੰ(ਰੂਪ ਵੱਲ ਭਟਕਨੋਂ) ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਵੱਲੋਂ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਵਰਜਕੇ-ਰੋਕਕੇ; ਬਿਸਰਜਤ (ਬਿਦਾ ਕਰ ਦਿਤਜਾਂ ਆਪ (ਦੇਹ ਅਧਯਾਸ ਯਾ ਹੌਮੈਂ ਭਾਵ) ਨੂੰ-ਅਥਵਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (ਸਭ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਤਥਾ ਸਰੀਰ ਦੀ ਚੇਸ਼੍ਟਾ ਆਦ ਨੂੰ ਅਪਣੀ ਨਿਘਾ ਵਿਚ ਰਖਣ ਹਾਰੀ ਚੇਤਨ ਸੱਤਾ);ਤਿਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸ਼ਬਦ(ਅਨਹਦ ਧੁਨੀ,ਵਿਖੇ-ਸੁਰਤਨੂੰ ਬਰਜ(ਨਿਰੋਧ ਕਰਕੇ-ਰੋਕਕੇ)ਗੱਡਕੇ, ਬਿਸ-ਰਜਤ (ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਆਪੇ-ਹੌਮੈਂ ਭਾਵ ਨੂੰ)ਬਿਦਾ ਕਰ ਦਿਤਜਾਂ-ਭਾਵ ਲਿਵਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆਂ ੧੧ ਬਿਸਮ=ਅਪਣੀ ਸਮਾਨਤਾ ਨਾਂ ਰਖਣ ਵਾਲਾ=ਅਪੂਰਬ ਬਿਸ੍ਵਾਸ (ਨਿਸਚਾ) ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਕੇ ੧੨ ਨੇਮ ਸਹਤ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ੧੩ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਲੈ ਔਂਦਾ (ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰਦਾ) ਹੈ ॥

੧੪ ਜਦ ਕਿ ਜਗ ਜੀਵਨ ਜੀਵਨ ਮੂਲ=ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਮੂਲ (ਜੀਊਨ ਮੂੜੀ) ਜੋ ੧੫ ਅਪਰੰਪਰ (ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ) ਸ੍ਵਰੂਪ ਹੈ, ੧੬ ਇਉਂ ਆਪਾ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ੧੭ ਹੋਇ ਪਰਾਨੇ=ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਾਇਣ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ੧੮ ਤੇ ਇਸੇ

ਕਰਕੇ ਹੀ ਉਹ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਸੰਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਸਰਾਂ ਤੋਂ ਐਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਅਲੇਪ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ॥ ੫੮ ॥ ੯੨ ॥

ਗੁਰਮੁਖ ਪਜਾਰਾ, ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਮੁੜ ਜਾਤ ਪਾਤ ਆਦਿ ਦੇ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਫਸ ਸਕਦਾ:—

੧ਸਰਿਤਾ ਸਰੋਵਰ ਸਲਿਲ ਮਿਲ ਏਕ ਭਏ ੨ਏਕ ਸੈਂ ਅਨੇਕ ਹੋਤ ਕੈਸੇ ਨਿਰਵਾਰੋ ੩ਜੀ ॥ ੪ਪਾਨ ਚੂਨਾ ਕਾਥਾ ਸੁਪਾਰੀ ਖਾਏ ਸੁਰੰਗ ਭਏ ੫ਬਹੁਰ ਨ ੬ਚਤੁਰ ਬਰਨ ਬਿਸਥਾਰੋ ਜੀ ॥ ੭ਪਾਰਸ ਪਰਸ ਹੋਤ ਕਨਿਕ ਅਨਿਕ ਧਾਂਤ ੮ਕਨਿਕ ਸੈਂ ਅਨਿਕ੯ਨ ਹੋਤ ਗੋਤਾ ਚਾਰੋ ਜੀ ॥ ੧੦ਚੰਦਨ ਸੁਬਾਸ ਕੈ ਸੁਬਾਸਨਾ ਬਨਾਸਪਤੀ ੧੧ਭਗਤਜਗਤਪਤਿ ਬਿਸਮ ਬਿਚਾਰੋ ਜੀ ॥ ~~੫੯ ॥ ੯੩~~ ॥

ਅਰਥ:--੧ ਸਰਿਤਾ (ਨਦੀ) ਤੇ ਸਰੋਵਰ (ਸਮੁੰਦਰ-ਤਲਾ) ਦਾ ਜਲ ਮਿਲਕੇ ਏਕ ਭਏ (ਇੱਕ ਹੋਗਿਆਂ)—੨ ਏਕ ਸੈਂ ਨਿਰਵਾਰੋ ਅਨੇਕ ਕੈਸੇ ਹੋਤ=ਇੱਕ ਤੋਂ (ਏਕਤਾਈ ਵਿਚੋਂ) ਨਜਾਰਾ ਨਜਾਰਾ ਕਰਕੇ—(ਮੁੜ) ਅਨੇਕ ਕਿਸਤਰਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ—੩ ਜੀ= ਹੇ ਭਾਈ ਜਨੋਂ! ॥—ਅਥ੍ਵਾ: ਨਿਰਵਾਰੋ ਜੀ-ਦਿਲ-ਰਿਦੇ ਅੰਦਰ ਨਿਬੇੜਾ= ਨਿਰਣਾ ਕਰਕੇ ਤੱਕੋ॥ ਭਾਵ—ਵਾਹਗੁਰੂ ਅੰਤਰਯਾਮੀ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਵਿਖੇ ਮਿਲਿਆਂ ਜੀਵ ਭੀ ਮੁੜ ਕੁਛ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ॥

੪ (ਐਸਾ ਹੀ) ਪਾਨ, ਚੂਨਾ, ਕਥ, ਸੁਪਾਰੀ ਇਨਾਂ ਚੌਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕਠਿਆਂ ਕਰਕੇ ਚਬਾਈਏ ਤਾਂ ਸੁਰੰਗ ਭਏ=ਗੂੜਾ ਲਾਲ ਰੰਗ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਔਂਦਾ ਹੈ—੫ ਪਰ ਜੇਕਰ ਬਹੁਰ (ਮੁੜ—ਫਿਰ ਕੇ) ਓਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ (ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਪਸਾਰਾ) ਜੀ(ਦਿਲ ਅੰਦਰਲੋਚੀਏ)ਤਾਂ ੬ਉਹ ਚਤੁਰ ਬਰਨ ਨ=ਕਦੀ ਚਾਰ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦੇ—(ਇਵੇਂਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਘਰ ਆਏ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਖਤ੍ਰੀ ਵੈਸ਼ ਅਰੁ ਸੂਦਰ ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਭਾਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ-ਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਕਦੀ ਚਾਰ ਬਰਣੀਏ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੇ)॥

੭ ਅਨਿਕ ਧਾਤ ਪਾਰਸ ਪਰਸ ਕਨਿਕ ਹੋਤ=ਲੋਹਾ ਤਾਂਬਾ ਆਦਿ ਅੱਠੇ ਧਾਤਾਂ ਅਥ੍ਵਾ ਆਪੋ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਈ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਬਣੀਆਂ ਅਨੇਕ ਧਾਤਾਂ (ਜੀਕੂੰ) ਪਾਰਸ ਨੂੰ ਪਰਸ=ਛੋਹਕੇ, ਸੋਨਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ੮ ਪਰ ਜੇਕਰ ਮੁੜ) ਜੀ(ਚਿੱਤ) ਕਰੇ ਕਿ ਸੋਨੇ ਤੋਂ ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਓਹੋ ਓਹੋ ਕੁਝ ਹੀਵੱਖੋ ਵੱਖ (ਅਨੇਕ ਰੂਪ) ਬਣਾਲਈਏ ਤਾਂ ਨ ਹੋਤਾ ਗੋਤਾਚਾਰ= (ਓਨਾਂ ਦੀ) ਨਜਾਰੀ ਨਜਾਰੀ ਜਾਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀਦੀ। (ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੀ ਵਰਣ ਆਸ਼੍ਰਮ ਧਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਬਣ=ਚੁੱਕਨ ਤੇ ਉਹ ਆਦਮੀ ਮੁੜ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਰਨ ਆਸ਼ਰਮ ਵਾਨ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਯਾ ਕਰਦਾ)॥

੧੦ ਚੰਨਣ ਦੀ ਸੁਬਾਸਨਾ(ਸੁਗੰਧੀ)ਕਰਕੇ,ਸਮੂਹ ਬਨਾਸਪਤੀ ਸ੍ਰੇਸ਼੍ਟ ਬਾਸਨਾ

ਗੁਰਮੁਖ ਰੰਗ
ਰੰਗੀਲੇ

ਵਾਲੀ(ਚੰਨਣ ਹੀ)ਬਣ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ(ਤੇ ਫੇਰ ਉਸ ਸੁਬਾਸਿਤ-ਸੁਗੰਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ) ਬਨਾਸਪਤੀ ਵਿਚੋਂ ਉਸਨੂੰ ਦੂਰ ਨਹੀਕਰ ਸਕੀਦਾ), ਬਸ ੧੧ ਤੀਕੂੰ ਦਾ ਹਾਲ ਹੀ ਭਗਤ(ਗੁਰੂ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ) ਅਰੁ ਜਗਤਪਤਿ (ਜਗਤ ਦੇ)ਸੁਆਮੀ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਬਿਸਮ (ਅਸਚਰਜ ਕਾਰੀ) ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਜੀ (ਰਿਦੇ) ਅੰਦਰ ਤੱਕ ਲਵੋ ।।੫੯ ॥੯੩॥

ਮੁੜ ਇਸੇ ਬਾਰਤਾ ਨੂੰ ਹੀ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

੧੨੦ **੧ਚਤੁਰ ਬਰਨ ਮਿਲ ਸੁਰੰਗ ਤੰਬੋਲ ਰਸ ੨ ਗੁਰ ਸਿਖ ਸਾਧ ਸੰਗ ਰੰਗ ਮੈਂ ੩ ਰੰਗੀਲੇ ਹੈਂ ॥ ੪ਖਾਂਡ ਘ੍ਰਿਤ ਚੂਨ ਜਲ ਮਿਲੇ: ਬਿੰਜਨਾਦਿ ਸ੍ਵਾਦ ੫ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮੈਂ ਰਸਿਕ ਰਸੀਲੇ ਹੈਂ ॥ ੬ਸਕਲ ਸੁਗੰਧ ਸਨਬੰਧ ਅਰਗਜਾ ਹੋਇ ੭ਸਬਦ ਸੁਰਤ ਲਿਵ ਬਾਸਨਾ ੮ਬਸੀਲੇ ਹੈਂ ॥ ੯ਪਾਰਸ ਪਰਸ ਜੈਸੇ ਕਨਕ ਅਨਿਕ ਧਾਂਤ ੧੦ਦਿਬਜ ਦੇਹ ੧੧ਮਨ ਉਨਮਨ ਉਨਮੀਲੇਹੈਂ॥~~੬੦~~॥੯੪** ੧੨੦

ਅਰਥ:-੧ ਚਾਰ ਬਰਨ=ਚੂਨਾ ਕੱਥ ਆਦ=ਚਾਰੋਂ ਰੰਗ ਮਿਲਕੇ ਜੀਕੂੰ ਪਾਨ ਵਿਚੋਂ ਗੂੜ੍ਹਾ (ਲਾਲ) ਰੰਗ ਰਸ ਭਰਿਆ ਨਿਕਲ ਔਂਦਾ ਹੈ, ੨-ਤੀਕੂੰ ਹੀ ਚਾਰੋਂ ਬਰਣਾਂ ਦ ਆਦਮੀ ਗੁਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ(ਰਚਕੇ) ੩ ਰੰਗੀਲੇ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ-ਲਾਡਲੇ) ਸਿੱਖਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥

੪ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਖੰਡ, ਘਿਉ, ਚੂਨ (ਮੈਦਾ) ਅਰੁ ਜਲ ਚਾਰੋਂ ਹੀ (ਅਗਨਿ ਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ) ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸ੍ਵਾਦੀਕ ਬਿੰਜਨਾਦਿ (ਛਕਨ ਦੇ ਅਨੇਕ ਸਰੂਪੀ ਪਦਾਰਥ)ਬਣ ਜਾਯਾ ਕਰਦੇ ਹਨ,(ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਘਰ ਪ੍ਰਵਾਣ ਪੈਕੇ ਚਾਰੋਂ ਵਰਣ ਹੀ) ੫ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਈ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਦੇ ਰਸਿਕ(ਰਸੀਏ-ਚਸਕੇ ਵਾਲੇ--ਪ੍ਰੀਤਵਾਨ) ਬਣਕੇ, (ਸ੍ਵਯੰ) ਰਸੀਲੇ (ਰਸਵਾਲੇ--ਗੁਰਮੁਖ ਪਯਾਰੇ) ਬਣ ਜਾਯਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥

੬ ਕਸਤੂਰੀ, ਗੋਰੋਚਨ, ਮੁਸ਼ਕਬਿਲਾਈ ਤਥਾ ਚੰਨਣ ਆਦਿ ਸੰਪੂਰਣ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਸਨਬੰਧ ਪਾਕੇ(ਆਪੋ ਵਿਚ ਮਿਲਕੇ) ਅਰਗਜਾ (ਅੰਬੀਰ) ਨਾਮ ਦਾ ਸੁਗੰਧੀ-ਸੰਚਯ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ੭ (ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ) (ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ ਉਪਦੇਸ਼) ਅਤੇ ਸੁਰਤਿ (ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਮੂਹ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਚੇਸ਼ਟਾ ਵਾ ਸੰਬੰਧ ਦੀ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਸਭ ਸੂਝ ਰਖਣ ਵਾਲੀ,ਚੇਤਨ ਸ਼ਕਤੀ) ਤੇ ਲਿਵ (ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਸੁਰਤ ਦੀ ਮੇਲ ਰੂਪ ਤਾਰ) ਤਥਾ ਇਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦੀ ਇਕਤਾਰਤਾਂ ਤੋਂ ਉਪਜੀ ਹੋਈ ਅਨੁਭਵਾਕਾਰ ਗੰਮਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ (ਏਨਾਂ ਚੌਹਾਂ ਦ੍ਵਾਰੇ) ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ੮ ਬਸੀਲੇ (ਆਤਮ ਪਦ ਬਾਸੀ) ਅਨੁਭਵੀ ਮਹਿਕਾਰ ਸੰਪੰਨ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥

੯ (ਅਰ ਫੇਰ) ਜੈਸੇ ਅਨੇਕ ਧਾਤਾਂ ਪਾਰਸ ਨੂੰ ਪਰਸਕੇ ਸ੍ਵਰਣ ਭਾਵ ਵਿਚ ਵਿਲੀਨ ਹੋ ਜਾਯਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ । ਐਸੇ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਭੇਟਕੇ ਗੁਰਮੁਖ

੧੦ਦਿਬਜ ਦੇਹ (ਤੇਜਸ੍ਵੀ ਸਰੂਪ -ਸਿੱਖੀ ਭਾਵ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ੧੧ ਉਨਮਨ (ਉਨ-ਮਨੀ) ਭਾਵ ਵਿਖੇ ਵਾ ਮਗਨਾਨੀ (ਗੁਰੂ ਰੰਗ ਰੱਤੀ) ਅਵਸਥਾ ਵਿਖੇ*ਮਨ ਉਨਮੀਲੇ ਹੈ-ਮਨਲਿਵਲੀਨ(ਪ੍ਰੇਮ ਗੁੱਟ-ਅਲਮਸਤ)ਸਰੂਪ ਹੋ ਜਾਯਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥੬੦॥੯੪॥

ਗੁਰਮਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਭਟਕਨਾ ਮਿਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ:-

੧ਪਵਨ ਗਵਨ ਜੈਸੇ ਗੁਡੀਆ ਊਡਤ ਰਹੈ ੨ਪਵਨ ਰਹਤ ਗੁਡੀ ਉਡ ਨ ਸਕਤ ਹੈ। ੩ਡੋਰੀ ਕੀ ਮਰੋਰ ਜੈਸੇ ਲਟੂਆ ਫਿਰਤ ਰਹੈ ੪ਤਾਉ ਹਾਉ ਮਿਟੈ ਗਿਰ ਪਰੈ ਹ੍ਵੈ ਥਕਤ ਹੈ ॥ ੫ਕੰਚਨ ਅਸੁੱਧ ਜਿਉਂ ਕੁਠਾਰੀ ਠਹਰਾਤ ਨਾਹੀਂ ਸੁੱਧ ਭਏ ਨਿਹਚਲ ੭ਛਬਿ ਕੈ ਛਕਤ ਹੈ ॥ ੮ਦੁਰਮਤਿ ਦੁਬਿਧਾ ਭ੍ਰਮਤ ਹੈ ਚਤੁਰਕੁੰਟ ਗੁਰਮਤਿ ਏਕ ਟੇਕ ਮੌਨ ਨ ਬਕਤ ਹੈ ॥ ~~੬੧ ॥ ੩੫~~ ॥

ਅਰਥ:--੧ ਪਵਨ ਗਵਨ=ਪੌਣ ਦੇ ਚਲਣ ਕਰਕੇ ਅਥ੍ਵਾ ਪੌਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋਈ ਹੋਈ, ਗਵਨ=ਅਕਾਸ ਵਿਖੇ,ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਡੀ ਉੱਡਦੀ ਰਿਹਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ੨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਪੌਣ ਜੇ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਗੁਡੀ ਨਹੀ ਉੱਡ ਸਕਿਆ ਕਰਦੀ ॥

੩ ਜਿਸਤਰਾਂ ਡੋਰੀ ਦੀ ਮਰੋੜ (ਲਪੇਟ) ਮੂਜਬ ਲਾਟੂ ਫਿਰਦਾ (ਘੁੰਮਦਾ ਰਹਿੰਦਾ--ਚਕਰੀ ਬੰਨੀ ਰਖਦਾ),ਹੈ,ਪਰ ਜੇ ੪ ਤਾਉ(ਰਤਾ ਭਰ) ਹਾਉ=ਹਿਲੋਰ (ਉਸਦਾ ਘੁਮਾਉ) ਮਿਟੈ (ਮੱਠਾ ਪਿਆ) ਅਥ੍ਵਾ ਤਾਉ (ਜੋਸ਼) ਦਾ ਹਾਉ (ਹੌਲਾ ਪਿਆ) ਤਾਂ ਓਹ ਥਕਿਤ ਹੋਇ (ਹੁੱਟਕੇ) ਗਿਰ ਪਰੈ (ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਕਰਦਾ) ਹੈ ॥

੫ ਜਿਸਤਰਾਂ ਅਸੁੱਧ ਕੰਚਨ=ਖੋਟ ਵਾਲਾ ਸੋਨਾ (ਅੱਗ ਉਪਰ ਚਾੜ੍ਹਿਆਂ) ਕਠਾਲੀ ਵਿਚ ਠਹਿਰਿਆ ਨਹੀ ਕਰਦਾ (ਖ਼ੂਬ ਚਕਰੀ ਲਾਇਆ ਕਰਦਾ) ਹੈ, ੬ ਪ੍ਰੰਤੂ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਖੋਟ ਦੇ ਸੜ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਸ਼ੁੱਧ=ਖਰਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਨਿਹਚਲ ਅਡੋਲ ਹੋਕੇ੭ਛਬਿਕੈ=ਸੋਭਾ(ਦਮਕ)ਨਾਲ ਛਕਤ ਹੈ=ਦਮਕਨ ਲਗ ਪੈਂਦਾ (ਸ਼ੋਭਾਯ-ਮਾਨ ਹੋ ਔਂਦਾ ਹੈ ॥

੮ ਇਸੀਤਰਾਂ ਦੁਬਿਧਾ--ਦੁਚਿਤਾਈਆਂ (ਮੌਜਾਂ) ਨਾਲ ਦੂਸ਼੍ਰ ਹੋਈ ਹੋਈ ਜੋ ਦੁਰਮਤਿ ਰੂਪ ਖੋਟੀ ਬੁਧੀ (ਮਲੀਨ ਮਤਿ) (ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਿਆਂ ਮਨੋਰਥਾਂ ਯਾ ਆਸਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਭਟਕਾਈ ਹੋਈ)ਚਾਰ ਕੂੰਟ(ਪੂਰਬ ਪੱਛਮ ਉੱਤਰ ਦੱਖਣ ਸੰਬੰਧੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਮਨਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ) ਭ੍ਰਮਤ ਹੈ--ਭਟਕਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ੯ ਪ੍ਰੰਤੂ ਜਦ ਇਸਨੂੰ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਟੇਕ (ਓਟ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੋਨ

---

*ਜਿਸਤਰਾਂ ਅਮਲ ਦੇ ਛਕਿਆਂ ਆਦਮੀ ਦੇ ਨੇਤ੍ਰ ਘੂਰਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਲਿਵਲੀਨ ਦਸ਼ਾ ਵਿਖੇ, ਮਨ ਦੀ ਮਗਨਤਾ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਉਨਮੀਲਿਤ ਭਾਵ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥

(ਚੁੱਪ ਸਾਧਕੇ–ਸ਼ਾਂਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ) ਨ ਬਕਤ ਹੈ--ਬੋਲਦੀ ਚਲਦੀ ਨਹੀਂ–ਭਾਵ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਕਾਮਨਾ ਕਲਪਨਾ ਤਯਾਗ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ॥ ੬੧ ॥ ੬੫ ॥

ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਪਾਨ ਕਰਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਬੂੰਦ ਸਾਗਰ ਸਮਾਨ੍ ਵਾਹਗੁਰੂ ਵਿਖੇ ਸਮਾਈ ਹੋਣ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਕਥਨ ਦੀ ਗੰਮਤਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ:--

੧ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਿਧਾਨ ਪਾਨ ਪੂਰਨ ਹੈ ੨ਪਰਮਦਭੁਤ ਗਤਿ ੩ਆਤਮ ਤਰੰਗ ਹੈ। ੪ਇਤ ਤੇ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਸੁਰਤਿ ੫ਸਬਦ ੬ਬਿਸਰਜਤ ੭ਉਤਤੇ ੮ਬਿਸਮ ਅਸਚਰਜ ੯ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੈ॥ ੧੦ਦੇਖੈ ਸੋ ਦਿਖਾਵੈ ਕੈਸੇ ੧੧ਸੁਨੈ ਸੋ ਸੁਨਾਵੈ ਕੈਸੇ ੧੨ਚਾਖੈ ਸੋ ਬਤਾਵੈ ਕੈਸੇ ੧੩ਰਾਗ ਰਸ ਰੰਗ ਹੈ॥ ੧੪ਅਕਥ ਕਥਾ ਬਿਨੋਦ ੧੫ਅੰਗ ਅੰਗ ਥਕਤ ਹੈ ੧੬ਹੇਰਤ ੧੭ਹਿਰਾਨੀ ਬੂੰਦ ਸਾਗਰ ੧੮ਸ੍ਰਬੰਗ ਹੈ ॥ ੬੨ ॥ ੯੬ ॥

ਅਰਥ:--੧ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਿਧਾਨ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭੰਡਾਰ ਰੂਪ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਪਾਨ ਕਰਕੇ (ਛਕਕੇ) ਪੂਰਣ (ਤ੍ਰਿਪਤ) ਹੋਗਏ ਹਨ (ਜਿਹੜੇ ਗੁਰਮੁਖ) ੨–ਪਰਮਅਦਭੁਤ (ਅਤਯੰਤ ਅਲੌਕਿਕ–ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅੰਦਰ ਕਦੀ ਦੇਖਣ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਨਹੀ ਆ ਸਕਦੀ, ਉਸ ਦਸ਼ਾ) ਗਤੀ ਵਾਲੀ ੩ ਆਤਮ ਤਰੰਗ=ਆਤਮਾ ਦੀ ਮੌਜ ਵਰਤ ਪਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ॥

੪--(ਜਿਸਨੂੰ ਐਉਂ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ;ਕਿ) ਇਤ ਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ=ਇਸ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਜ ਰੂਪ (ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਵੱਲੋਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (ਨਿਗ੍ਹਾ =ਨੇਤ੍ਰ),੫ ਸ਼ਬਦ (ਸ਼ਬਦਮਈ=ਜੋ ਕੁਛ ਕਹਿਣ ਅਥਵਾ ਸੁਨਣ ਵਿਚ ਆ ਸਕਨ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ–ਨਾਮ ਸਰੂਪੀ ਸੂਖਮ ਪ੍ਰਪੰਚ ਵੱਲੋਂ) ਸੁਰਤਿ (ਕੰਨ) ੬ ਬਿਸਰਜਤ=ਵਿਦੈਗੀ ਧਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ–ਭਾਵ ਨਾਮ ਰੂਪ ਸਰੂਪੀ ਜਗਤ ਵੱਲ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਰਿ ਅਰੁ ਸ੍ਰੋਤ੍ਰ (ਆਦਿ ਸਮੂਹ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ)ਭਟਕਨੋਂ ਨਿਵਿਰਤ ਹੋਕੇ, ਅੰਤਰ ਆਤਮੇਂ ਵਿਖੇ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਤੇ ੭ ਉਤਤੇ=ਉਸ ਪਾਸੇ ਵੱਲੋਂ–ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦੀ ਓਰ ਤੇ ੮ ਬਿਸਮ ਅਸਚਰਜ=ਅਸਚਰਜਤਾਈਨੂੰ ਭੀ ਅਚਰਜ ਹੈਰਾਨ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ) ਕਰਨ ਵ ਲਾ,੯ ਪ੍ਰਸੰਗ =ਵਰਤਾਰਾ, ਆਣ ਵਰਤਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਤਮੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ॥

੧੦ (ਇਸ ਲਿਵ ਲੀਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਖੇ, ਜੋ ਕੁਛ ਦਿੱਬ ਦਰਸ਼ਨ ਉਹ ਦੇਖਦਾ ਹੈ–ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਕਿਸਤਰਾਂ ਵਿਖਾਲੇ (ਉਕੂ ਤਿਆਰੀ ਬਿਨਾਂ) ੧੧ ਜਿਸ ਦਿੱਬਯ ਧੁਨੀ ਦੇ ਅਨਹਦ ਨਾਦ ਨੂੰ ਉਹ ਸੁਣਦਾਹੈ–ਉਸ ਸੁਣੇ ਨੂੰ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੁਣਾਵੇ ਭਾਵ ਨੇਤ੍ਰ ਸ੍ਰੋਤ੍ਰ ਦੀ ਓਸੀ ਸਾਧਨਾ ਬਿਹੀਨ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਭੀ ਕੋਈ ਦੇਖ ਸੁਣ ਨਹੀ ਸਕਦਾ

੧੨ ਤੇ ਫੇਰ ਚੱਖਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਰੂਪ ਰਸ ਦੇ ਸੁਆਦ ਨੂੰ, ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸਤਰਾਂ ਚਖਾਵੇ (ਅਨੁਭਵ ਕਰਾਵੇ)ਕਿ ੧੩ ਉਸ ਰਾਗ ਰੰਗ ਦਾ ਰਸ ਆਹ ਕੁਝ ਹੈ।

੧੪ (ਗੱਲ ਕੀਹ ਕਿ) ਇਸ ਬਿਨੋਦ=ਕੌਤੁਕ ਦੀ ਕਥਾ (ਕਹਾਣੀ) ਅਕੱਥ ਸਰੂਪ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਨਹੀ ਕਹੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ। ੧੫ ਬੱਸ ਉਸ ਰੱਬੀ ਝਰਨਾਟ ਦੇ ਛਿੜਦਿਆਂਸਾਰ ਅੰਗ ਅੰਗ ਥਕਿਤ (ਚੂਰ ਚੂਰ) ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੧੬ ਅਤੇ ਹੇਰਤ (ਹੇਲਤ) ਉਸਦੇ ਹਿਲੋਰ ਮਾਣਦਿਆਂ (ਕ੍ਰੀੜਾ-ਕਲੋਲ ਕਰਨ) ਸਾਰ (ਆਪੇ ਦੀ ਸੁਰਤ) ਭੀ ਹਿਰਾਨੀ=ਖੋਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ—ਗੁੰਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ੧੭ ਜੀਕੂੰ ਬੂੰਦ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਮਿਲਕੇ ਆਪਾ ਗੁਵਾਕੇ ਸਾਗਰ ਸਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ੧੮ ਤੀਕੂੰ ਹੀ ਇਹ ਭੀ ਆਪਾ ਗੁਵਾਕੇ ਸਰਬੰਗ (ਸਮੂਲਚੀ) ਹੀ ਉਸ ਵਿਖੇ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ॥੬੨॥੯੬

ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ:-

੧ਸਾਧ ਸੰਗ ਗੰਗ ਮਿਲ ੨ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਸਾਗਰ ਮਿਲੇ ੩ਗਯਾਨ ਧਯਾਨ ਪਰਮ ਨਿਧਾਨ ਲਿਵਲੀਨ ਹੈ। ੪ਚਰਨ ਕਮਲ ਮਕਰੰਦ ਮਧੁਕਰ ਗਤਿ ੫ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਚਕੋਰ ਗੁਰੁ ਧਯਾਨ ਰਸ ਭੀਨ ਹੈ ॥ ੬ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਮੁਕਤਾਹਲ ਅਹਾਰ ਹੰਸ ੭ਪ੍ਰੇਮ ਪਰਮਾਰਥ ਬਿਮਲਜਲ ਮੀਨਹੈ॥(੮) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਟਾਛਜ ੯ਅਮਰਾਪਦ ੮ਕ੍ਰਿਪਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ੧੦ਕਮਲ ਕਲਪਤਰੁ ਕਾਮਧੈਨਾਧੀਨ ਹੈ॥੬੩॥ ੯੭ ॥

ਅਰਥ:-੧ ਸਾਧ ਸੰਗ ਗੰਗ ਮਿਲ=ਗੁਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸਤਸੰਗਤ ਰੂਪ ਗੰਗਾ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆਂ ੨-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਕਲਯਾਨ ਸਰੂਪ (ਸੋਭਾਯਮਾਨ) ਸਤਿਗੁਰ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਮੇਲਾ (ਸਾਖ੍ਯਾਤ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੩ (ਜਿੱਥੋਂ ਫੇਰ) ਗਯਾਨ ਅਰ ਧਯਾਨ ਦੇ ਪਰਮ ਨਿਧਾਨ=ਪਰਮ ਭੰਡਾਰ ਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰ ਅੰਤਰਯਾਮੀ (ਦੇ ਸ੍ਵਰੂਪ ਵਿਖੇ) ਲਿਵਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥

੪ (ਅਰਥਾਤ)-ਮਧੁਕਰ ਗਤਿ=ਭੌਰੇ ਸਮਾਨ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਣ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਮਕਰੰਦ (ਧੂਲੀ ਰਸ-ਪੁਸ਼ਪ ਮਦ) ਵਿਚ ਅਤੇ ੫-ਚਕੋਰ ਵਾਕੂੰ ਸਤਿ-ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਰੂਪ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਧਯਾਨ ਰਸ ਵਿਚ ਭੀਨ ਹੈ (ਭਿਜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ-ਤਰ ਹੋਯਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)।

੬ ਅਰ ਸ਼ਬਦ ਵਿਖੇ ਸੁਰਤ ਜੋੜਨ ਲਈ ਕੂੜਿਆਂ ਸੰਕਲਪਾਂ(ਘੁੱਗੇ ਆਦਿ) ਨੂੰ ਤਯਾਗਕੇ ਸਬਦ ਮਾਤ੍ਰ ਮੋਤੀ ਦੇ ਹੀ ਅਹਾਰ ਕਰਣ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਹੰਸ ਵਤ ਹੁੰਦਾਹੈ। ਵਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਬਦ (ਬਚਨ) ਸੁਰਤਿ(ਸੁਣ ਸੁਣਕੇ) ਓਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਭਰੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਰੂਪ ਮੁਕਤਾਹਲ (ਮੋਤੀ) ਚੁੱਣ ਚੁਣਕੇ ਅਹਾਰ ਕਰਣ ਲਈ -(ਕਮਾਂਨਖਾਤਰ) ਉਹ ਹੰਸ ਸਮਾਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ--੭ ਅਤੇ ਨਿਰਮਲ ਪਰਮਾਰਥ (ਜਿਸ ਅਰਥ ਤੋਂ

ਪਰੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਪਰਯੋਜਨ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀ ਸਕਦਾ, ਐਸੇ! ਪਰਮ ਤੱਤ ਸਰੂਪੀ (ਮੁਕਤ ਪਦ) ਵਿਖੇ (ਐਡਾ) ਪ੍ਰੇਮ ਧਾਰਣ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿੱਡਾ ਕਿ ਜਲ ਵਿਖੇ ਮੀਨ (ਮੱਛ) ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।੮--(ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਵਲੀਨ ਹੋਯਾਂ) ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ (ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਮੰਦਿਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਵਾਰੇ (੮) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਟਾਖਜ (ਮਿਹਰਾਂ ਭਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਰਸੌਣੀ ਨਿਘਾ ਨਾਲ ਤਕਣਾ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ੯ ਜੋ ਅਮਰਾਪਦ (ਅਬਿ-ਨਾਸੀ ਪਦ) ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ ੧੦ ਅਤੇ (ਜਿਸ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਟਾਖਜ ਦੇ) ਕਮਲਾ=ਲਛਮੀ, ਕਲਪਤਰੁ=ਸੁਰਗੀ ਨੰਦਨ ਬਨ ਦਾ ਭੂਖਣ ਰੂਪ-ਕਾਮਨਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਣ ਹਾਰਾ ਬਿਰਛ,ਅਰੁ ਕਾਮ ਧੇਨੁ=ਕਾਮਨਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਣ ਹਾਰੀ ਸੁਰਗੀ ਗਊ (ਸਭ) ਅਧੀਨ ਹਨ ॥੬੩॥ ੯੭॥

ਇੱਕੋ ਹੀ ਬਾਰਤਾ ਨੂੰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਨਜਾਰੇ ਨਜਾਰੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਹਣ ਵਿਖੇ ਕਾਰਣ ਨਿਰੂਪਦੇ ਹਨ:-- ਨਿਰਗੁਣ - ਨਿਰੰਕਾਰ - ਨਿਸਬਾਰ.

੨੨੮ **੧ਇਕ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਕੇ ਬਿਥਾਰ ਕੀ ਅਪਾਰ ਕਥਾ ੨ਕੋਟਿ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਕੋ ਨਾਯਕ ਕੈਸੇ ਜਾਨੀਐ ॥ ੩ਘਟਿ ਘਟਿ ਅੰਤਰ ੪ਅਉ ਸਰਬ ਨਿਰੰਤਰ ਹੈ ੫ਸੂਖਮ ਸਥੂਲ ਮੂਲ ਕੈਸੇ ਪਹਿਚਾਨੀਐ ॥ ੬ਨਿਰ-ਗੁਨ ਅਦ੍ਰਿਸ੍ਰ ੭ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਮੈਂ ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ੮ਅਲਖ ਲਖਿਯੋ ਨ ਜਾਇ ੯ਕੈਸੇ ਉਰ ਆਨੀਐ ॥ ੧੦ਸ੍ਰੁਤਿਰੂਪ ਸਤਿਨਾਮੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗਯਾਨਧਯਾਨ ੧੧ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰਬਾਤਮ ਕੈ ਮਾਨੀਐ ॥੬੪॥੯੮॥** ੨੨੮

ਅਰਥ:--੧ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ (ਪਸਾਰੇ) ਦੀ ਕਥਾ ਦਾ ਪਾਰਾ-ਵਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ੨--ਤਾਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ (ਅਨੰਤ) ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂ ਦੇ ਰਚਨ ਹਾਰੇ ਨਾਯਕ (ਸ੍ਵਾਮੀ-ਮਾਲਕ) ਦੇ ਪਾਰਾਵਾਰ ਨੂੰ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਾਣ ਸਕੀਏ ?

੩ ਘਟਿ (ਸਰੀਰ) ਘਟਿ (ਅੰਤਾਕਰਣ--ਰਿਦਾ)--ਸੋ ਉਹ ਸਰੀਰਸਰੀਰ ਪ੍ਰਤੀ ਅਰੁ ਹਰ ਇਕ ਅੰਤਾ ਕਰਣ (ਰਿਦੇ) ਅੰਦਰ--ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈ, ੪ ਅਉ (ਅਤੇ) ਸਰਬ ਨਿਰੰਤਰ (ਸਭ ਵਿਖੇ ਅਭੇਦ ਹੋ ਰਿਹਾ;ਅਥਵਾ ਸਰਬ ਦੇ ਸਦਰਸ ਹੀ ਹੋਯਾ ਹੋਯਾ,ਮਾਨੋ ਅੰਤਰਾਯ ਤੋਂ ਰਹਿਤ,ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਸਭ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੋਕੇ ਭਾਸ ਰਿਹਾ) ਹੈ। ੫ ਇਸ ਲਈ ਸਮੂੰਹ ਸਥੂਲ ਸੂਖਮ ਦੇ ਮੂਲ (ਕਾਰਣ--ਵਾ ਮੁੱਢ) ਨੂੰ ਕਿਸਤਰਾਂ ਕੁਛ ਨਜਾਰਾ ਕਰਕੇ ਪਛਾਣ ਸਕੀਏ ?

੬ ਨਿਰਗੁਣ ਅਦ੍ਰਿਸਟ-ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਤਾਂ ਓਸ ਦਾ ਹੋਯਾ ਹੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਅਗੋਚਰ ੭ (ਪਰ ਜਿਹੜਾ) ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਮੈਂ (ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਖੇ ਔਣਹਾਰਾ) ਸਾਕਾਰ ਸਰੂਪ ਸਰਗੁਣ ਹੈ (ਉਹ) ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੋਕੇ ਭਾਸ ਰਿਹਾ ਹੈ, ੮ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਸਲ ਸਰੂਪ ਵਿਖੇ ਲਖਯਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ--੯ ਤਾਂਤੇ ਓਸ ਅਲਖ ਸਰੂਪ ਨੂੰ

ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਰ (ਹਿਰਦੇ) ਅੰਦਰ ਲਿਆ ਸਕੀਏ ?

ਭਾਵ—ਉਹ ਬੁਧੀ ਮਨ ਅਰੁ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦ੍ਵਾਰਾ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭੀ ਜਾਨਿਆ ਪਛਾਣਿਆ ਯਾ ਧਿਆਨਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ॥

੧੦ ਹਾਂ ! ਜੇਕਰ--ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਸਤ੍ਯਨਾਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸਤ੍ਯ ਸਰੂਪ ਦੇ ਗ੍ਯਾਨ ਸੰਯੁਕਤ ਅਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਬਣਾਕੇ ਓਸਦੇ ਧ੍ਯਾਨ ਪ੍ਰਾਇਣ ਹੋਈਏ ਤਾਂ ੧੧ ਸਰਬਾਤਮ ਕੈ=ਸਰਬ ਆਤਮ ਰੂਪਤਾ ਕਰਕੇ (ਸਭ ਦਾ ਆਪਾ ਰੂਪ ਹੋਏ ਹੋਏ ਉਸ) ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਮਾਨੀਐ (ਜਯੋਂ ਕਾ ਤਯੋਂ ਨਿਸਚੇ ਕਰ ਲਈਦਾ ਹੈ)॥ ੬੪ ॥ ੯੮॥

ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਸਰਬਾਤਮ ਸਰੂਪੀ ਗ੍ਯਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਮਾਤ੍ਰ ਤੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ,ਅਪਣੇ ਪੱਖ ਦੀ ਪੁਸ਼ੀ ਕਰਕੇ ਪਿਛਲੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵੱਲ ਮੁੜਦੇ ਹਨ:-- ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ - ੨੭ਸ ਵਿਚਾਰ

੧੨੫ **੧ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰੁ ਪੂਰਨ ੩ਸਰਬ ਮਈ ੨ਪੂਰਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੈ ੪ਪਰਪੂਰਨ ਕੈ ੫ਜਾਨੀਐ ॥ ੬ਦਰਸ ਧਿਆਨ ਲਿਵ੭-(੬)ਏਕ ਅਉ ਅਨੇਕ ਮੇਕ ੮ਸਬਦ ਬਿਬੇਕ ੯ਟੇਕ ਏਕੈ ੧੦ਉਰ ਆਨੀਐ॥੧੧ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਦਰਸ ਅਰੁ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਮਿਲ ੧੨ਪੇਖਤਾ ਬਕਤਾ ਸ੍ਰੋਤਾ ਏਕੈ ਪਹਿਚਾਨੀਐ ॥ ੧੩ਸੂਖਮ ਸਥੂਲ ਮੂਲ ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਗਟਿ ਠਟ ੧੪ਨਟ ਵਟ ੧੫ਸਿਮਰਨ ਮੰਤ੍ਰ ਮਨ ਮਾਨੀਐ ॥ ~~੬੫॥ ੯੯~~ ॥** ੧੨੫

ਅਰਥ:—੧ ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਪੂਰਣ ਗੁਰੂ ਦੀ ੨—ਪੂਰਣ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ੩ ਸਰਬ ਮਈ (ਸਰਬ ਸਰੂਪੀ ਰੂਪ) ਨੂੰ ੪ ਪਰਪੂਰਣ=ਪ੍ਰੀਪੂਰਣ (ਸਰਬਤ੍ਰ-- ਸਰਬ ਠੌਰ ਸਭ ਜੜ ਜੰਗਮ ਵਿਖੇ ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ) ੫ ਜਾਣ ਸਕੀਦਾ ਹੈ॥

੬ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਾਰਗ ਅਨੁਸਾਰ,ਦਰਸ ਧਿਆਨ ਲਿਵ ਏਕ ਅਉ ਅਨੇਕ ਮੇਕ=ਜੋ ਕੁਛ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਯ ਸਰੂਪੀ ਪਦਾਰਥ ਸਮੂਹ ਨਿਗ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਦੀ ਲੰਘੇ, ਉਸ ਵਿਖੇ ਇੱਕ (ਵਾਹਗੁਰੂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਹੀ (੬) ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਚ ਮੇਕ (ਮਿਲੇ ਹੋਏ) ਦੀ ਲਿਵ (ਤਾਰ) ਲਗਾਵੇ ੭ ਅਉ (ਔਰ) ਐਸਾ ਹੀ ੮ ਸਬਦ ਬਿਬੇਕ= ਸਬਦ ਮਾਤ੍ਰ ਕਰਕੇ (ਬਾਣੀ ਦ੍ਵਾਰੇ) ਜਿਸ ਕਾਸੇ ਦਾ ਭੀ ਬਿਬੇਕ=ਵੀਚਾਰ ਯਾ ਗ੍ਯਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ੯ (ਓਸ ਸਮੂਹ ਨਾਮ ਰੂਪ ਪਰਪੰਚ ਵਿਖੇ) ਇੱਕ ਮਾਤ੍ਰ ਸੱਤਾ ਸਰੂਪ ਦੀ ਟੇਕ (ਨਿਸਚਾ—ਓਟ) ਹੀ ੧੦ ਉਰ ਆਨੀਐ (ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਲਿਆਵੇ) ॥

੧੧ ਭਾਵ--ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟ ਦਰਸ ਅਰੁ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਮਿਲ=ਜਿਸ (ਅਨੁਭਵ ਦੇ) ਟਿਕਾਣੇ ਉਪਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੇ ਦਰਸਨ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਅਰੁ ਜਿਸ (ਉਸੇ) ਹੀ

ਟਿਕਾਣੇ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਸੁਰਤਿ (ਸ੍ਰਵਣ ਸਕਤੀ) ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥ ੧੨ ਓਥੇ (ਉਸ ਟਿਕਾਣੇ) ਪੇਖਤਾ (ਪੇਖਨ ਹਾਰਾ=ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ) ਬਕਤਾ (ਬੋਲਣ ਹਾਰਾ) ਅਰੁ ਸ੍ਰੋਤਾ (ਸੁਨਣ ਹਾਰਾ) ਕੇਵਲ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ ਚੈਤੱਨਯ ਸਰੂਪ ਆਤਮਾ ਹੀ (ਅਨੁਭਈਆ) ਪਹਿਚਾਨੀਏ ॥

੧੩ ਸਥੂਲ ਸੂਖਮ ਦਾ ਮੂਲ (ਮੁੱਢ),ਉਹ ਅਤੇ ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਗਟ (ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਵਰਤਣ ਹਾਰਾ) ਠਟ=ਠਾਠ (ਪਸਾਰਾ) ਸਭ ੧੪ ਨਟ ਵਟ=ਓਹੀ ਨਟ ਵਤ--ਨਟ ਦੀ ਨਜਾਈਂ (ਸਭ ਕੁਛ ਬਣਕੇ ਭੀ ਸਭਤੋਂ ਅਸੰਗ--ਨਜਾਰਾ ਰਹਿਕੇ) ਖੇਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੧੫ (ਪਰ) ਸਿਮਰਣ ਮੰਤ੍ਰ ਮਨ ਮਾਨੀਐ=ਜੇਕਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ੇ ਮੰਤ੍ਰ ਨੂੰ ਸਿਮਰਣ ਕਰੀਏ ਤਦ ਇਸ ਗੱਲ ਉਪਰ ਮਨ ਮੰਨਦਾ—ਅਰਥਾਤ ਨਿਸਚਾ ਲਿਔਂਦਾ ਹੈ ॥ ੬੫ ॥ ੯੯ ॥

ਤਾਂਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਅਨੰਨ ਪਜਾਰ ਲਗਾਵੇ:--

[1]ਨਹੀਂ ਦਦਸਾਰ ਪਿਤਾ ਪਿਤਾਮਾ ਪਰਪਿਤਾਮਾ [2]ਸਜਨ ਕੁਟੰਬ ਸੁਤ ਬਾਂਧਵ ਨ ਭ੍ਰਾਤਾ ਹੈ॥ [3]ਨਹੀਂ ਨਨਸਾਰ ਮਾਤਾ ਪਰ-ਮਾਤਾ ਬ੍ਰਿਧਮਾਤਾ ਮਾਮੂ ਮਾਮੀ ਮਾਸੀ ਮੌਸਾ [4]ਬਿਬਿਧ [5]ਬਿਖਜਾ-ਤਾ ਹੈ ॥ [6]ਨਹੀ ਸਸੁਰਾਰ ਸਾਸ ਸਸੁਰ ਔ ਸਾਰੋ ਸਾਰੀ [7]ਨਹੀਂ ਵਿਰਤੀਸਰ ਔ ਜਾਚਕ ਨ ਦਾਤਾ ਹੈ ॥ [8]ਅਸਨ ਬਸਨ ਧਨ ਧਾਮ [9]ਕਹੂੰ ਮੈਂ ਨ ਦੇਖਯੋ [10]ਜੈਸੋ ਗੁਰ ਸਿਖ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਕੋ ਨਾਤਾ ਹੈ ॥ ~~੬੬ ॥ ੧੦੦~~ ॥

ਅਰਥ:--੧ ਨਹੀ ਹੈ ਦਦਸਾਰ=ਦਾਦਕੇ ਘਰ ਵਿਖੇ ਕੋਈ ਐਸਾ ਨਾਤਾ (ਸਰ-ਬੰਧ) ਚਾਹੇ ਉਹ ਪਿਤਾ ਹੋਵੇ, ਚਾਹੇ ਪਿਤਾਮਾ (ਬਾਬਾ-ਦਾਦਾ) ਯਾ ਪਰਪਿਤਾਮਾ=ਪੜ-ਬਾਬਾ--ਪੜਦਾਦਾ ੨—(ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹੈ ਐਸਾ ਕੋਈ)ਸੱਜਨ ਕੁਟੰਬ=ਇਸ ਕੋੜਮੇ ਵਿਚ ਪੁਤ੍ਰ ਬਾਂਧਵ=ਸਾਕ--ਸਰਬੰਧੀ ਯਾ ਭ੍ਰਰਾ ਆਦਿ ॥

੩ ਇਵੇਂ ਹੀ, ਨਹੀ ਹੈ ਨਨਸਾਰ=ਨਾਨਕੇ ਘਰ ਵਿਖੇ ਐਸਾ ਕੋਈ ਨਾਤਾ (ਸਾਕ) ਚਾਹੇ ਉਹ ਮਾਤਾ ਹੋਵੇ, ਚਾਹੇ ਪਰਮਾਤਾ (ਨਾਨੀ) ਯਾ ਬਿਰਧ—ਪ੍ਰਮਾਤਾ=ਪੜ ਨਾਨੀ ਅਥ੍ਵਾ ਮਾਮੂ=ਮਾਮਾ, ਮਾਸੀ, ਅਰ ਮੌਸਾ=ਮਾਸੜ ੪ ਜੋ ਬਿਬਿਧ (ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ) ਨਾਨਕੇ ਘਰ ਵਿਚ ੫ ਬਿਖਜਾਤਾ=ਪ੍ਰਸਿੱਧ (ਸਾਕ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ) ਹਨ ।

੬ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ--ਨਹੀ ਹੈ ਸਸੁਰਾਰ=ਸੌਹਰੇ ਘਰ ਵਿਖੇ ਹੀ ਕੋਈ ਐਸਾ ਨਾਤਾ (ਸਰਬੰਧ) ਚਾਹੇ ਉਹ ਸਾਸ=ਸੱਸ ਹੋਵੇ, ਚਾਹੇ ਸੌਹਰਾ, ਸਾਰੋ=ਸਾਲਾ ਅਉ (ਅਥ੍ਵਾ) ਸਾਰੀ (ਸਾਲੀ) ੭ (ਅਰੁ ਨਹੀ ਹੈ ਫੇਰ ਕੋਈ ਐਸਾ ਭੀ ਹਿਤੈਸ਼ੀ--ਹਿਤ ਚਾਹੁਨ ਹਾਰਾ) ਚਾਹੇ ਉਹ ਬਿਰਤੀ ਸੂਰਮੈ=ਪਾਂਧਾ ਪ੍ਰੋਹਿਤ (ਕੁਲਗੁਰੂ) ਸਰੂਪ ਹੋਵੇ, ਜਾਚਕ=ਮੰਗਤਾ

(ਧਰਮ ਦਾ ਦਾਨ ਲੈਕੇ ਕਮਾਈ ਸਫਲਾਨ ਦੀਆਂ ਡੀਂਗਾਂ ਮਾਰਣ ਵਾਲਾ), ਅਥ੍ਵਾਂ ਨਹੀ ਹੈ ਐਸਾ ਕੋਈ ਦਾਤਾ [ਜਜਮਾਨ] ਹੀ ॥

੮ ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਸਨ=ਖਾਨ ਪਾਨ ਆਦਿ ਦੇ ਪਦਾਰਥ, ਬਸਨ=ਪਹਨਣ ਜੋਗ ਬਸਤ੍ਰ [ਪਟੰਬਰ ਪਸ਼ਮੰਬਰ] ਆਦ, ਤਥਾ ਧਨ [ਦੌਲਤ] ਧਾਮ [ਘਰ ਘਾਟ] ਆਦ ਭੀ ਜੋ ਹਨ ੯ ਓਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭੀ ਕਿਸੇ ਵਿਖੇ ਨਹੀਂ ਹੈ ਵੇਖਜਾ ਕੋਈ ਭੀ ਸਾਥ ਨਿਭਨ ਵਾਲਾ [ਨਾਤਾ] ੧੦ ਜਿਹਾ ਕਿ ਨਿਸਚੇ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਕਿ ਗੁਰੂ, ਸਿਖ, ਅਰੁ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਦਾ ਨਾਤਾ [ਸਾਥ ਨਿਭਨ ਵਾਲਾ ਸੱਚਾ ਸਾਕ] ॥ ੯੯ ॥ ੧੦੦ ॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਹਜ ਸੁਭਾ ਹੀ ਉਪਕਾਰ ਪਾਲਦੇ ਹਨ, ਓਸ ਦਾ ਬਦਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਛ ਪ੍ਰਵਾਹ ਹੀ ਹੈ:-- ਗੁ. ਦੂ. ਸਿਖ

੧ਜੈਸੇ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਤ ਅਨੇਕ ਸੁਤ ਅਨਿਕ ਸੁਤਨ ਪੈ ਨ ਤੈਸੇ ਹੁਇ ਆਵਈ ॥ ੨ਜੈਸੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਚਿਤ ਚਾਹਤ ਹੈ ਸੁਤਨ ਕਉ ਤੈਸੇ ਨ ਸੁਤਨ ਚਿਤ ਚਾਹ ਉਪਜਾਵਈ॥ ੩ਜੈਸੇ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਸੁਖ ਦੁਖ ਸੋਗਾਨੰਦ ਸੁਖ ਦੁਖ ਮੈਂ ਨ ਤੈਸੇ ਸੁਤ ਠਹਿਰਾਵਈ ॥ ੪ਜੈਸੇ ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਸਿੱਖਨ ਲਡਾਵੈ ਗੁਰੂ ੫ਤੈਸੇ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਗੁਰ ਸਿਖ ਨ ਹਿਤਾਵਈ ॥ ੯੭ ॥ ੧੦੧ ॥

ਅਰਥ:--੧ ਜਿਸਤਰਾਂ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਅਨੇਕ ਪੁਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ (ਸੰਭਾਲ-ਖਾਤਰ ਦਾਰੀ) ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਪੁਤਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਉਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਹੀ ਹੋ ਔਂਦਾ ਕਿ ਉਹ ਭੀ ਉਸੇਤਰਾਂ ਹੀ ਮਾਪਜਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ॥

੨--ਜਿਸਤਰਾਂ ਮਾਪੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਬਚਜਾਂ ਨੂੰ ਲੋਚਦੇ (ਚਾਹੁੰਦੇ) ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸਤਰਾਂ ਦੀ ਚਾਹਨਾਂ (ਮਾਪਜਾਂ ਦੀ ਖਾਤਰ) ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਚਿੱਤਾਂ ਅੰਦਰ ਨਹੀ ਉਮਗਿਆ ਕਰਦੀ ॥

੩ ਜਿਸਤਰਾਂ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਪੁਤਰਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਦੁਖ ਧਜਾਪਿਆਂ (ਸੁਖ ਸਮੇਂ ਸੁਖੀ ਤੇ ਦੁਖ ਸਮੇਂ ਦੁਖੀ ਹੋਕੇ) ਆਨੰਦਵਾਨ ਤੇ ਸੋਗਾਤੁਰ ਹੋ ਜਾਯਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਤਰਾਂ ਬੱਚੇ (ਮਾਪਜਾਂ ਦੇ) ਸੁਖ ਦੁਖ ਸਮੇਂ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਰੰਜ ਨੂੰ (ਅਪਣੇ ਅੰਦਰ) ਨਹੀ ਲਿਆਯਾ ਕਰਦੇ ॥

੪ (ਬਿਲਕੁਲ ਇਸੇ ਭਾਂਤ) ਜਿਸਤਰਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਪਣਿਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ=ਮਨ ਬਾਣੀ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਲਡਾਵੈ=ਲਡਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ ਮਨ ਕਰਕੇ ਓਨਾਂ ਦਾ ਹਿਤ ਚਿਤਾਰਦੇ ਹਨ, ਜੀਕੂੰ ਮੰਜੀ ਵਾਲੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਹਿਤ ਪਾਲਜਾ, ਯਾ ਤੀਰਥ ਲੰਗਰ ਬਾਣੀ ਆਦਿ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਣ ਵਿਚ ਸਮੂਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਓਨਾਂ

 ਗੁਰੂ ਸਿੱਖ ਭਾਵੀ ਰਿਤਾ

ਚਿਤਵਿਆ, ਤੇ ਬਾਨੀ ਕਰਕੇ ਅਨੰਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹਿਤ ਭਰੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤੇ, ਤਥਾ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰਾਂ ਉਪਰ ਕਸ਼ਟ ਸਹਿ ਸਹਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਯਾ ਸਾਖਜਾਤ ਓਨਾਂ ਦੇ ਕਸ਼੍ਟਾਂ ਅਰ ਤਸੀਹਿਆਂ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਉਪਰ ਸਹਾਰਿਆ, ਜਿਹਾ ਕਿ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀਆਂ ਅਰੁ ਹੋਰ ਪੂਰਬਲੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ।।ਪ—ਪਰ ਇਸਪ੍ਰਕਾਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂਦੀ ਸਿੱਖੀਦੇ ਅਨੁਲਪਾਲਨ ਰੂਪ ਓਨਾਂਦੀ ਆਗਜ਼ਾ ਮਈ ਸੇਵਾ ਦਾ ਜਜੋਂ ਕਾ ਤਜੋਂ ਨਿਬਾਹਨਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪਜਾਰਾਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਹੈ॥

ਤਾਤਪ੍ਰਯ ਕੀਹ ਕਿ ਜੀਕੂੰ ਵਿਹਾਰੀ ਮਾਪੇ ਬਚਜਾਂ ਦੀ ਬੇ ਪ੍ਰਵਾਹੀ ਵਿਚ ਭੀ ਆਪਨਾ ਅੰਗ ਪਾਲਦੇ ਹਨ, ਤੀਕੂੰ ਹੀ ਪਰਮਾਰਥੀ (ਸੱਚੇ)ਪਿਤਾ ਮਾਤਾ ਸਰੂਪ ਸਤਿ-ਗੁਰੂ ਭੀ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਤੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨਾਂ ਹੀ ਤਾਰਨਾਂ ਅਪਣਾ ਧਰਮ ਸਮਝਕੇ ਵਰਤਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥ ੬੭ ॥ ੧੦੧ ॥

ਸੰਸਾਰੀ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਸਮਤਾ ਦਿਖਲਾਕੇ—ਹੁਣ ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤਾਂ ਦ੍ਵਾਰਾ ਅਜੇਹੀ ਘੌਲ ਕਰਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮਿੰਦਿਆਂ ਕਰਕੇ ਸੇਵਾ ਲਈ ਉਤਸਾਹੀ ਬਣੌਂਦੇ ਹਨ:-- ਸਿਖ - ਗੁਰੂ - ਗੁਰੂ ਨੇ ਦਸੇ ਕਿਵ

੯੮ [1]ਜੈਸੇ ਕੱਛਪ ਧਰ ਧਿਆਨ ਸਾਵਧਾਨ ਕਰੈ ਤੈਸੇ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸੁਤ ਨ ਲਗਾਵਈ ॥ [2]ਜੈਸੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਕੂੰਜ ਪਰਪੱਕ ਕਰੇ ਤੈਸੇ ਸਿਮਰਨ ਸੁਤ ਪੈ ਨ ਬਨ ਆਵਈ ॥ [3]ਜੈਸੇ ਗਊ ਬਛਰਾ ਕੋ ਦੁਗਧ ਪੀਆਇ ਪੋਖੈ ਤੈਸੇ ਬਛਰਾ ਨ ਗਊ ਪ੍ਰੀਤ ਹਿਤ ਲਾਵਈ ॥ [4]ਜੈਸੇ ਗਜ਼ਾਨ ਧਜ਼ਾਨ ਸਿਮਰਨ ਗੁਰੂ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਤਿ ਤੈਸੇ ਕੈਸੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਠਹਿਰਾਵਈ ॥ ੬੮ ॥ ੧੦੨॥

ਅਰਥ:-੧ ਜਿਸਤਰਾਂ ਕੱਛਪ (ਕਛੂ ਕੂੰਮੀ ਬਰੇਤੀ ਵਿਚ ਬੱਚੇ ਜੰਮਕੇ) ਧਿਆਨ ਧਾਰ ਧਾਰਕੇ ਹੀ ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਵਧਾਨ (ਅਪਣੇ ਸਮਾਨ ਹੀ ਤਯਾਰ ਬਰ ਤਯਾਰ) ਬਣਾ ਲਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਬੱਚੇ ਓਸੇਤਰਾਂ ਹੀ ਅਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਵਿਚ ਚਿੱਤ ਨਹੀ ਲਗਾਇਆ ਕਰਦੇ—ਭਾਵ ਉਹ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਧਿਆਨ (ਫਿਕਰ—ਤਾਂਘ) ਵਿਚ ਐਡਾ ਲਿਆਯਾ ਕਰਦੇ ॥

੨ ਜਿਸਤਰਾਂ ਸਿਮਰਣ (ਯਾਦ ਕਰ ਕਰ) ਚਿਤਾਰ ਚਿਤਾਰ ਕੇ, ਕੂੰਜ ਅਪ-ਣਿਆਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰਪੱਕ (ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕੋਹਾਂ ਦੀ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰਣ ਲਈ ਸਮਰੱਥ) ਕਰ-ਬਨਾ ਲਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਸਤਰਾਂ ਓਨਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਮਾਂ ਪਿਉ ਦੀ ਚਿਤ-ਵਣੀ ਨਹੀਂ ਸਰ ਔਂਦੀ—ਭਾਵ ਬੱਚੇ ਐਡੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀ ਕਰਯਾ ਕਰਦੇ ਕਿ ਓਨਾਂ ਦੇ ਮਾਪੇ ਖਵਰੇ ਕਿਥੇ ਹਨ ਤੇ ਕਦ ਮਿਲਣਗੇ ॥

੩ ਜਿਸਤਰਾਂ ਗਊ ਅਪਣੇ ਵੱਛੇ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਪਿਆਲ ਪਿਆਲ ਕੇ ਪੋਖੈ-ਪੋਖ

ਦੀ-ਪਾਲ ਦੀ ਹੈ, ਓਹੁ ਵੱਛਾ ਮਾਂ ਦੇ ਵੱਗ ਨਾਲ ਚਰਣ ਚੁਗਣ ਗਿਆਂ ਓਸਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਵਿਚ ਹਿਤ (ਨੇਹੁ) ਲਗਾਕੇ ਬਿਹਬਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ॥

੪ ਤੈਸੀ ਹੀ ਦਸ਼ਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਭੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦਾ ਗਜ਼ਾਨ ਸਿਖਾਲਨ ਅਰੁ ਉਸ ਵਿਚ ਧਜ਼ਾਨ ਲਗਵੌਣ ਤਥਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਓਸਦੀ ਯਾਦ (ਸਿਮ-ਰਣ)ਵਿਚ ਪਰਚੌਣ ਲਈ ਪ੍ਰੀਤ ਦਾ ਅੰਗ ਪਾਲਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਿੱਖ ਅਗੋਂ ਕਿਸਤਰਾਂ ਸੇਵਾ (ਆਗਜ਼ਾ ਪਾਲਨ) ਵਿਚ ਠਹਿਰਾਵਈ (ਅਪਨੇ ਆਪਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ-ਸਾਵਧਾਨ ਰੱਖ ਸਕਨ)—ਭਾਵ ਉਹ ਭੀ ਪਸੂਆਂ ਪੰਛੀਆਂ ਵਾਂਕੂ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚੋਂ ਭਗਲ ਹੋ ਨਿਕਲ ਦੇ ਹਨ, ਮਨੁੱਖ ਪਣੇ ਦੇ ਮਹੱਤ ਦੀ ਲਾਜ ਨਹੀ ਨਿਭਾ ਸਕਦੇ ॥ ੬੮ ॥ ੧੦੨ ॥

ਹਾਂ ! ਸਿੱਖਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਦਾ ਬੀਜ ਨਾਸ ਨਹੀ—ਵਿਰਲੇ ਵਿਰਲੇ, ਗੁਰੂ ਅਰੁ ਗੁਰ ਭਾਈਆਂ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਨਿਬਾਹਨ ਵਾਲੇ ਭੀ ਅਵਸ਼ਜ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ:—

ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ

੧੭੨ **੧ਜੈਸੇ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਕੀ ਹੀ ਸੇਵਾ ਸਰਵਨ ਕੀਨੀ ਸਿਖ ਬਿਰ-ਲੋਈ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਠਹਿਰਾਵਈ॥ ੨ਜੈਸੇ ਲੱਛਮਨ ਰਘੁਪਤਿ ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਮੈ,ਕੋਟਿ ਮੱਧੇ ਕਾਹੂ ਗੁਰ ਭਾਈ ਬਨ ਆਵਈ ॥ ੩ਜੈਸੇ ਜਲ ਬਰਨ ਬਰਨ ਸਰਬੰਗ ਰੰਗ,ਬਿਰਲੋ ਬਿਬੇਕੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸਮਾਵਈ॥ ੪ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਸੰਧਿ ਮਿਲੇ ਬੀਸ ਇਕ ਈਸ ਈਸ ਪੂਰਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੈ ਕਾਹੂ ਅਲਖ ਲਖਾਵਈ॥ ੬੯ ॥ ੫੦੩॥**

ਅਰਥ:—੧ ਜਿਸਤਰਾਂ ਅੰਨੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਰਵਨ ਨੇ (ਓੜਕ ਦੇ ਸਾਸਾਂ ਤਕ) ਕੀਤੀ,ਐਹੋ ਜੇਹੀ ਸੇਵਾ (ਮਨ ਬਾਣੀ ਸਰੀਰ-ਸਰਬੰਸ ਅਰਪ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਪ੍ਰਾਇਣ ਹੋ ਰਹੇ) ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ (ਟਾਵਾਂ ਟਾਵਾਂ) ਸਿੱਖ ਹੀ ਅਪਣੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਠਹਰੌਂਦਾ (ਪ੍ਰਵਾਣ ਕਰਦਾ) ਨਿਸਚੇ ਵਿਚ ਲਜੌਂਦਾ ਹੈ॥

੨ ਜਿਸਤਰਾਂ ਲਛਮਨ ਨੇ, ਰਘੁਪਤਿ-ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ (ਅਪਨੇ) ਭਾਇ (ਭ੍ਰਾਤਾ) ਦੀ ਭਗਤਿ (ਪਿਆਰ-ਸੇਵਾ ਪੂਜਨ) ਕੀਤੀ ਹੈ, ਕਰੋੜਾਂ ਮਧੇ ਕੋਈ ਐਸਾ ਗੁਰ ਭਾਈ (ਗੁਰ ਸਿੱਖ) ਹੈ ਜਿਸ ਪਾਸੋਂ (ਅਪਨੇ ਗੁਰਭਾਈਆਂ ਉਪਰੋਂ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਵਾਰਣੇ ਕਰ ਦੇਣਾ) ਐਹੋ ਜੇਹਾ ਸਰ ਬਣ ਆ ਸਕੇ ॥

੩ ਜਿਸ ਭਾਂਤ ਜਲ ਬਰਨ ਬਰਨ (ਜਿਹਾ ਜਿਹਾ ਰੰਗ) ਮਿਲੇ,ਸਰਬੰਗ ਰੰਗ (ਸਮੂਲਚਾ ਓਸੇ ਹੀ ਰੰਗ ਦਾ) ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਐਹੋ ਜੇਹਾ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਕੋਈ ਬਿਬੇਕੀ (ਵਿਚਾਰ ਵਾਨ) ਸਿੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਰਬੰਗ ਸਰੂਪੀ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਵੇ—ਭਾਵ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਮਯ ਹੀ ਬਣ ਜਾਵੇ ॥

੪ ਜਿਸ ਐਸੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਪੰਨ ਹੋਣ ਤੇ) ਗੁਰੂ ਅਰੁ ਸਿਖ ਦੀ ਸੰਧੀ ਮਿਲਕੇ ਬੀਸ(ਲੋਕ) ਤੇ ਇਕ ਈਸ (ਪਰਲੋਕ) ਵਿਖੇ—ਭਾਵ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ (ਜੀਉਂ-

ਜੀਵਨ-ਮੁਕਤ ਗੁਰਮੁਖ

ਦਿਆਂ) ਅਰੁ ਸਰੀਰ ਛੋੜ ਗਿਆਂ–ਈਸ [ਪਰਮਾਤਮਾ]ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਵੇ–ਅਰਥਾਤ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਖੇ ਅਰੁ ਵਿਦੇਹ ਮੁਕਤੀ ਸਰੀਰ ਤਜਾਗਨ ਉਪ੍ਰੰਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ ਦੀ ਹੈ। ੫ [ਫੇਰ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ] ਪੂਰਣ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਕਿਸੇ [ਵਿਰਲੇ] ਨੂੰ ਇਸ ਅਲਖ ਭਾਵ ਦੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਲਖਤਾ ਕਰਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥ ੬੯ ॥ ੧੦੩ ॥

ਐਸੇ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਗੁਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਵਰਤਮਾਨ ਦਸ਼ਾ ਮੁੜ ਉਤਸਾਹ ਪ੍ਰਗਟਾਨ ਨਿਮਿੱਤ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ:– 120 ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਗੁਰਮੁਖ

120 ੧ਲੋਚਨ ਧਿਆਨ ਸਮ ਲੋਸਟ ਕਨਿਕ ਤਾਕੈ, ਸ੍ਰਵਨੋ ਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ ਸਮਸਰ ਜਾਨੀਐ॥੨ਨਾਸਕਾ ਸੁਗੰਧ੩ਬਿਰਗੰਧ ਸਮ ਤੁਲ ਤਾਕੈ,੪ਰਿਦੇ ਮਿਤ੍ਰ ਸਤ੍ਰ ਸਮਸਰ ਉਨਮਾਨੀਐ। ੫ਰਸਨ ਸੁਆਦ ਬਿਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਮਾਨ ਤਾਕੈ, ਕਰ ਸਪਰਸ ਜਲ ਅਗਨ ਸਮਾਨੀਐ ॥੬ਦੁਖ ਸੁਖ ਸਮਸਰ ਬਜਾਪੇ ਨ ਹਰਖ ਸੋਗ ੭ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਗਤਿ ਸਤਿਗੁਰ ਗਜਾਨੀਐ ॥ ੭੦ ॥ ੧੦੪ ॥ 120

ਅਰਥ:–੧ਤਾਕੈ=ਤਿਨਾਂ ਦੇ, ਲੋਚਨ=ਨੇਤ੍ਰ-ਲੋਸ਼ਟ=ਲੋਹੇ ਵਾ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਢੇਲੇ ਤਥਾ ਕਨਿਕ=ਸੋਨੇ ਨੂੰ–ਸਮ ਧਿਆਨ=ਇਕ ਸਮਾਨ ਹੀ ਧਿਆਨ (ਨਿਘਾ) ਵਿਚ ਲਿਆਯਾ ਕਰਦੇ ਹਨ,ਅਰੁ ਸ੍ਰਵਨ=ਕੰਨ ਉਸਤਤਿ ਤੇ ਨਿੰਦਾ ਨੂੰ,ਸਮਸਰ=ਇਕ ਬ੍ਰੋਬਰ ਜਾਣਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ–ਮਿੱਟੀ ਯਾ ਲੋਹੇ ਨੂੰ ਤੱਕਕੇ ਜੀਕੂੰ ਸਾਧਾਰਨ ਤੋਰ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਨੇਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਖਿੱਚੀਂਦੇ,ਪਰ ਸੋਨੇ ਨੂੰ ਤੱਕਕੇ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਅੱਖ ਕਦਾਚਿੱਤ ਲਲਚਨੋਂ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕਜਾ ਕਰਦੀ–ਓਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੋਨੇ ਵਰਗੇ ਵਡਮੁੱਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਤੱਕਕੇ ਅੱਖ ਵਿਚ ਲਾਲਚ ਨਹੀਂ ਆਯਾ ਕਰਦਾ,ਤੇ ਜੀਕੂੰ ਉਸਤਤੀ ਸੁਣਕੇ ਸਭ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,ਉਹ ਆਪਣੀ ਨਿੰਦਾ ਸੁਣਕੇ ਭੀ ਪ੍ਰਫੁਲਿਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥

੨–ਨਾਸਾਂ(ਓਨਾਂਦੀਆਂਵਿਖੇ ਸੁਗੰਧ= ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੀ ਵਸਤੂ)ਅਰੁ ਬਿਰਗੰਧ=ਦੁਰਗੰਧੀ ਵਾਨ ਪਦਾਰਥ–੩ ਸਮ,ਤੁਲ=ਇਕੋ ਜੇਹੇ ਹੀ ਤੁਲਜਾ ਕਰਦੇ (ਭਾਸਦੇ)ਹਨ, ੪ ਅਤੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਮਿਤ੍ਰ (ਨੂੰ ਡਿਠਿਆਂ ਜੀਕੂੰ ਹਰਖ ਉਪਜਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੀਕੂੰ ਹੀ) ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਭੀ ਸਮਸਰ (ਓਸੇ ਸਮਾਨ ਹੀ) ਉਨਮਾਨੀਐ (ਫੁਰਿਆ–ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ) ॥

੫ ਤਾਕੈ=ਤਿਨਾਂਦੀ ਰਸਨਾ (ਉਪਰ) ਬਿਖ (ਕੌੜੇ) ਅਰੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਮਿੱਠੇ) ਦਾ ਸੁਆਦ ਇਕ ਸਮਾਨ ਹੀ ਉਪਜਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਜੀਕੂੰ ਮਿੱਠੇ ਨੂੰ ਚੱਖਦੀ ਹੋਈ ਰਸਨਾ ਸਭ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉਪਰ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਖੇੜਜਾ ਕਰਦੀਹੈ ਤੀਕੂੰ ਹੀ ਓਨਾਂਦੀ ਰਸਨਾ ਦੇ, ਕੌੜੇ ਸ੍ਵਾਦਵਿਚ ਵਰਤਦਿਆਂ ਉਨਾਂਦੇ ਮੱਥੇ ਯਾ ਨੱਕਉਪਰ ਮ੍ਰੋੜਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੋਯਾਕਰਦੀ।

੬ ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ–ਦੁੱਖ ਔਰ ਸੁਖ ਦੇ ਸਮੇ ਭੀ ਉਹ ਸਮਸਰ [ਇੱਕੋ ਜੇਹੇ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਬਦਨ–ਮੁਖ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ–ਹਰਖ ਸੋਗ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਜਾਪ (ਪੋਹ) ਸਕਦਾ । ੭ ਬਸ–ਆਹ ਕੁਜ ਹੈ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਦਸ਼ਾ, ਜਿਨਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ (ਅਪਣਾ ਗਯਾਨ ਬਖਸ਼ਕੇ) ਐਸਾ ਗਯਾਨੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ ॥ ੨੦ ॥ ੧੦੪ ॥

ਐਸੇ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਹੋਏ ਗੁਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮਹਮਾਂ ਨਿਰੂਪਦੇ ਹਨ:–

੧ਚਰਨ ਸਰਨ ਗਹੇ ੨ਨਿਜ ਘਰ ਮੈਂ ਨਿਵਾਸ ੩ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਥਕਿਤ ੪ਅਨਤ ਨ ਧਾਵਈ । ੫ਦਰਸਨ ਮਾਤ੍ਰ ਆਨ ਧਯਾਨ ਸੈ ਰਹਤ ਹੋਇ ੬ਸਿਮਰਨ ਆਨ ਸਿਮਰਨ ਬਿਸਰਾਵਈ। ੭ਸਬਦ ਸੁਰਤ ਮੋਨ ਬ੍ਰਤ ਕਉ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ੮ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਅਕਥ ਕਥਾ ਨ ਕਹਿ ਆਵਈ । ੯ਕਿੰਚਤ ਕਟਾਛਜ ਕ੍ਰਿਪਾ ਪਰਮ ਨਿਧਾਨ ਦਾਨ ਪਰਮਦਭੁਤ ਗਤਿ ਅਤਿ ਬਿਸਮਾਵਈ ॥ ੨੧ ॥ ੧੦੫ ॥

ਅਰਥ:–੧ ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਉਕ੍ਤ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸਰਣ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰੇ (ਭਾਵ ਉਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਜਾਵੇ) ੨–ਉਸਦਾ ਨਿਵਾਸ (ਚਿੱਤ ਦੀ ਇਸਥਿਤੀ=ਯਾ ਲਗਾਉ) ਨਿਜ ਘਰ ਮੈਂ=ਆਤਮ ਪ੍ਰਾਇਣੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ੩ ਅਰੁ ਆਸਾਂ (ਉਮੈਦਾਂ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਲਗੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ) ਤੇ ਮਨਸਾ (ਮਨੋ ਕਾਮਨਾਂ ਜੋ ਅੰਦਰ ਨਿਤ ਨਵਾਂਆਂ ਜਾਗਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ) ਇਸ ਦੀਆਂ ਥਕਿਤ ਹੋ (ਹੁੱਟ) ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰੁ ਹੁਣ ੪ ਅਨਤ ਨ ਧਾਵਈ=ਹੋਰਦਿਰੇ(ਪਰ ਤਨ–ਪਰ ਧਨ–ਪਰ ਦੇਸ) ਆਦਿ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀ ਦੌੜਿਆ ਕਰਦਾ,–ਭਾਵ ਸਾਂਤ ਸੰਤੋਖ ਨੂੰ ਧਾਰ ਲਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥

੫ ਐਸੇ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਸਿੱਖ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਮਾਤ੍ਰ ਕੀਤਿਆਂ ਹੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਣ ਹਾਰਾ ਹੋਰਨਾਂ ਧਯਾਨਾਂ (ਤਕਨੀਆਂ–ਤਾਂਘਾਂ) ਵੱਲੋਂ ਰਹਿਤ (ਬਸ) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ੬ ਪਰ ਜੇ ਸਿਮਰਨ (ਯਾਦ) ਅੰਦਰ ਕਿਤੇ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਸਭ ਯਾਦਾਂ ਬਿਸਰਾਵਈ (ਵਿਸਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ) ਭਾਵ ਉਸਦੀਆਂ ਸੰਸਾਰੀ ਚਿਤਵਨੀਆਂ ਸੁਤੇ ਹੀ ਬੰਦ ਪੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ॥

੭ ਸਬਦ ਬੋਲਨੇ (ਬਾਣੀ) ਤੇ ਸੁਨਣੇ ਕੰਨ ਦੋਨੋਂ ਹੀ (ਐਸੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਸਿੱਖ ਦੇ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ) ਮੋਨ ਬ੍ਰਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ–ਚੁੱਪ ਸਾਧ ਲੈਂਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ–ਬਕਵਾਸ ਦੀ ਵਾਦੀ ਬਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ) ੮ ਅਤੇ ਐਨਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਰਸ (ਸ੍ਵਾਦ) ਉਸਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਔਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੀ ਕਥਾ ਅਕਥ ਰੂਪ ਹੈ–ਕਹਣੇ ਵਿਚ ਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ॥

੯ ਤੇ ਜਦ ਉਹ ਕਿੰਚਿਤ ਭਰ (ਥੋੜੀ ਮਾਤ੍ਰ) ਕਿਰਪਾ ਵਿਚ ਆਕੇ ਤੱਕ ਲਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਟਾਖ੍ਯ ਦ੍ਵਾਰਾ ਮਾਨੋ ਪਰਮ ਨਿਧੀਆਂ ਬਖਸ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਪਰਮ ਅਦਭੁਤ ਦਸ਼ਾ (ਅੰਦਰ) ਆਨ ਵਰਤਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਲੈਣਾ ਭੀ–ਅਤਿ ਬਿਸਮਾਵਦੀ=ਅਤਜੰਤ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ(ਅਚਰਜ)ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ*।੭੧।੧੦੫

ਐਹੋ ਜੇਹੇ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋਣ ਤੇ ਭੀ ਗੁਰੂ ਕੇ ਦਾਸ ਹੀ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ:-

੧ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਆਪਾ ਖੋਇ ਗੁਰਦਾਸ ਹੋਇ ਬਰਤੈ ਬਰਤ-ਮਾਨ ੨ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ ਕੈ॥ਹੋਨਹਾਰ ਹੋਇ ਜੋਈਜੋਈ ੪ਸੋਈਸੋਈ ੫ਭਲੋ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮਗਜਾਨ ਧਜਾਨ ਪਰਵੇਸ ਕੈ॥ ੬ਨਾਮ ਨਿਹਕਾਮ ਧਾਮ ਸਹਜ ਸੁਭਾਇ ਚਾਇ ੮ਪ੍ਰੇਮਰਸ ਰਸਿਕ ਹੈ੭ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਆਵੇਸ ਕੈ ॥ ੯ਸਤਿ ਰੂਪ ਸਤਿ ਨਾਮ ਸਤਿਗੁਰ ਗਜਾਨ ਧਜਾਨ੧੦ਪੂਰਨ ਸਰਬ ਮਈ ਆਦਿ ਕਉ ਅਦੇਸ ਕੈ ॥ ੭੨ ॥ ੧੦੬ ॥

ਅਰਥ:-੧ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤਿ=ਸਬਦ (ਗੁਰੂ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ੇ ਮੰਤ੍ਰ) ਵਿਖੇ ਸੁ+ਰਤਿ =ਸ੍ਰੇਸ਼੍ਟ ਪ੍ਰੀਤੀ (ਦ੍ਰਿੜ ਲਗਨ) ਲਗਾਕੇ,ਏਨਾਂ ਨੇ ਆਪਾ ਖੋਇ (ਗੁਵਾ) ਦਿੱਤਾ ਹੈ–ਭਾਵ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੂਖਮ ਸਥੂਲ ਹੰਕਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਗੁਰਦਾਸ ਹੋਇ–ਗੁਰੂ ਕੇ ਦਾਸ (ਸੇਵਕ+ਸਿੱਖ) ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਕਜੋਂਕਿ ਆਗਜਾ ਵਿਚ ਵਰਤਣ ਵਾਲੇਨੂੰ ਹੀ ਦਾਸ ਜਾ ਸੇਵਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ)੨-ਤੇ ਇਉਂ ਦੇ ਹੋਕੇ:-ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੈ=ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਕਮਾਈ (ਅਭਜਾਸ) ਕਰਦੇ ਹੋਏ (ਜੈਸੀ) ਬਰਤਮਾਨ (ਹੋਣਹਾਰ) ਆਣ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ, ਓਸ ਵਿਖੇ ਵਰਤੈ–ਵਰਤਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ।

੩ ਇਨਾਂ ਦਾ ਨਿਸਚਾ–ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਸੱਤਾ ਨੂੰ ਸਰਬਤ੍ਰ (ਸਰਬ ਠੌਰ) ਰਮਿਆ ਜਾਣਕੇ–ਇਕ ਇਸੇ ਮਾਤ੍ਰ ਗਜਾਨ ਦੇ ਧਜਾਨ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਕੇ (ਲਿਵਲੀਨ ਹੋਕੇ) ਐਉਂ ਪੱਕਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ:–੪ ਜੋਈ ਜੋਈ ਹੋਣਹਾਰ=ਜਿਹੜੀ ਜਿਹੜੀ ਹੋਣਹਾਰ (ਅਵਸਜ ਵਰਤਨਹਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਯਾ ਭਾਣਾ) ਵਰਤੇ, ੫ ਸੋਈ ਸੋਈ ਭਲੋ ਹੋਇ=ਉਹੋ ਓਹੋ ਹੀ ਭਲਾ ਹੀ ਭਲਾ ਹੈ।

੬ ਬਸ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾਂ ਪੂਰਬਕ ਵਰਤਦਿਆਂ ਕਾਮਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨਿਸਕਾਮ (ਨਿਰਵਿਕਲਪ ਪਦ) ਹੈ ਨਾਮ ਜਿਸਦਾ ਓਸ ਧਾਮ (ਪਦ) ਵਿਖੇ

---

* ਇਉਂ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਦੀ ਮਹਮਾ ਸੁਣਕੇ ਸੰਗਤ ਨੇ "ਧੰਨ ਭਾਈ ਗੁਰ-ਦਾਸ ਜੀ,ਧੰਨ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ" ਆਦਿ ਬਚਨਾਂ ਦ੍ਵਾਰੇ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਪ੍ਰਥਾਇ ਸਿਰ ਅਗਲੇ ਤਿੰਨਾਂ ਕਬਿੱਤਾਂ ਦ੍ਵਾਰੇ ਆਪ ਨੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਦਾਸ ਦੇ ਲਛਣ ਸੁਣਾਕੇ ਅਪਣੀ ਨਿਰਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਹੈ।

ਸਹਜ ਸੁਭਾਵ ਚਾਉ(ਉਮੰਗ ਸਿੱਕ)ਉਤਪੰਨ ਕਰਕੇ-੭ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਵੇਸ਼ ਕੈ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ= ਮ੍ਰਿਤੂ ਰਹਿਤ (ਅਮਰ) ਦਸ਼ਾ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਪਾਕੇ ੮ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ (ਅਨਭਉ ਰਸ) ਦੇ ਰਸੀਏ ਉਹ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥

੯ ਤਾਤਪਰਜ ਇਹ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ੇ ਸਤਿਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਤਿਸਰੂਪ-ਅਬਿਨਾਸੀ ਸਰੂਪ=(ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ)ਦਾ ਗਜ਼ਾਨ ਉਸਦੇ ਧਜ਼ਾਨ ਵਿਚ ਮਗਨ, ੧੦ ਪੂਰਣ ਸਰਬ ਮਈ ਆਦਿ ਕੌ ਅਦੇਸ ਕੈ=ਜੋ ਸਭ ਦੀ ਆਦਿ ਪ੍ਰੀ ਪੂਰਣ ਸਰਬ ਸਰੂਪੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ, ਬਸ ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਮਾਨੋ ਆਦੇਸ (ਬੰਦਨਾ=ਨਮਸਕਾਰ) ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ॥੭੨॥੧੦੬॥

ਮੁੜ ਓਹੀ ਬਾਰਤਾ:-

੧ਸਬਦ ਸੁਰਤ ਆਪਾ ਖੋਇ ੨ਗੁਰਦਾਸ ਹੋਇ ਬਾਲ ਬੁਧਿ ਸੁਧਿ ਨ ਕਰਤ ੩ਮੋਹ ਦ੍ਰੋਹ ਕੀ। ੪ਸ੍ਰਵਨੋਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ ਸਮ ਤੁਲ ਸੁਰਤ ਲਿਵ ੫ਲੋਚਨ ਧਜ਼ਾਨ ਲਿਵ ਕੰਚਨ ਔ ਲੋਹ ਕੀ। ੬ਨਾਸਕਾ ਸੁਗੰਧ ਬਿਰਗੰਧਿ ਸਮਸਰ ਤਾਕੇ ੭ਜਿਹਬਾ ਸਮਾਨ ਬਿਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨ ਬੋਹ ਕੀ॥ ੮ਕਰ ਚਰ ਕਰਮ ਅਕਰਮ ਅਪਬ ਪ੍ਰਬ ੯ਕਿਰਤਿ ਬਿਰਤਿ ਸਮ ਉਕਤਿ ਨ ਦ੍ਰੋਹ ਕੀ॥੭੩॥੧੦੭॥

ਅਰਥ:-੧ ਸ਼ਬਦ ਵਿਖੇ ਸੁਰਤਿ ਇਸਥਿਤ ਕਰ (ਟਿਕਾਕੇ) ਆਪਾ ਖੋ ਸਿੱਟਿਆ(ਗੁਆ ਦਿੱਤਾ)ਹੈ ਜਿਨਾਂ ਨੇ-ਉਹ ਗੁਰੂ ਕੇ ਦਾਸ(ਸੇਵਕ)ਬਣਜਾਂਦੇਹਨ ੨-ਤੇ ਇਸਤਰਾਂ ਦਾਸ ਬਣਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਉਨਾਂ ਦੀ ਬੁਧਿ,ਬਾਲਾਂ ਵਾਕੂੰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ-ਅਰਥਾਤ ਜੀਕੂੰ ਬਾਲਕ ਭੋਲੇ ਭਾ ਵਰਤਦੇ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਉਨਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਪਜ਼ਾਰ ਅਸਲੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਯਾ ਛਲੀਆ (ਬਾਲਾਂ ਨੂੰ ਵਲਾਨ ਵਾਲਾ ਧੋਖੇ ਭਰਿਆ), ਤੀਕੂੰ ਹੀ ਉਹ ੩ ਮੋਹ ਦ੍ਰੋਹ ਕੀ ਸੁਧ ਨ ਕਰਤ=ਮੋਹ (ਪਜ਼ਾਰ) ਤੇ ਦ੍ਰੋਹ ਛਲ-ਕਪਟ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ-ਭਾਵ ਬੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ॥

੪ (ਕੰਨ) ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ ਸੁਰਤਿ (ਸੁਣਕੇ) ਸ੍ਰਵਨ ਅੰਦਰਲੀ ਲਿਵ ਦੇ ਕਾਰਣ, ਸਮ ਤੁਲ-ਸਮ ਭਾਵ ਵਿਖੇ ਹੀ ਤੋਲਦੇ ਹਨ--ਭਾਵ ਜਿਹਾ ਉਸਤਤਿ ਸੁਣਕੇ ਦਿਲ ਖਿੜਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਿਹਾ ਹੀ ਨਿੰਦਾ ਸੁਣਕੇ ਮੁਝਦਾ ਨਹੀਂ ੫ ਅਤੇ ਐਸੀ ਹੀ ਲਿਵ-ਨੇਤਰਾਂ ਦਾ ਧਜ਼ਾਨ,ਕੰਚਨ ਲੋਹੇ ਉਪਰ ਪੈਣ ਤੇ (ਇਕ ਸਮ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ ਹੈ)॥

੬ ਨਾਸਾਂ (ਨੱਕ) ਸੁਗੰਧੀ ਵਿਖੇ ਵਰਤਕੇ ਜੀਕੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਤੀਕੂੰ ਹੀ ਬਿਰਗੰਧ=ਭੈੜੀ ਗੰਧ (ਦੁਰਗੰਧ) ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਮਸਰ ਤਾਕੇ=ਤਿਨਾਂ ਦੇ ਤਾਂਈ ਇਕੋ ਜੇਹੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ੭ ਜਿਹਬਾ

ਸਮਾਨ ਬਿਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨ ਬੋਹ ਕੀ=ਬਿਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਕੌੜੇ ਮਿਠੇ ਆਦ ਸੁਾਦਾਂ) ਵਿਖੇ ਜਿਹਬਾ ਭੀ ਸਮ ਭਾਵ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ (ਅਮੁਕਾ ਮਿੱਠਾ ਹੈ ਤੇ ਅਮੁਕਾ ਕੌੜਾ ਹੈ ਇਸ ਭਾਂਤ ਦੀ ਦੁਬਿਧਾ) ਦੀ ਗੰਧ ਭੀ ਨਹੀਂ ਫੁਰਦੀ ॥

੮ ਕਰ ਚਰ ਕਰਮ ਅਕਰਮ ਅਪਥ ਪਥ=ਕਰ—ਹੱਥ ਕਰਨੇ ਜੋਗ ਅਰ ਅਕਰਨੇ ਜੋਗ ਵਿਖੇ ਅਥਵਾ—ਕੰਮ ਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਯਾ ਵਿਹਲੀ ਹਾਲਤ (ਕ੍ਰਿਯਾ ਅਕ੍ਰਿਯਾ) ਵਿਖੇ ਵਰਤਦਿਆਂ,ਤੇ ਚਰ=ਚਰਨ—ਅਪਥ (ਰਾਹੋਂ ਵਾਟੋਂ ਰਹਿਤ ਕੁਮਾਰਗੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਖੇ ਅਰੁ ਪਥ(ਸੁਮਾਰਗ ਵਿਚ ਪਏ)ਭਾਵ ਤੁਰਦਿਆਂ ਫਿਰਦਿਆਂ ਯਾ ਬੈਠਿਆਂ ਸਮ ਭਾਵ ਵਿਖੇ ਹੀ ਰਿਹਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ੯ ਅਰੁ ਇਵੇਂ ਹੀ ਕਿਰਤ ਬਿਰਤ=(ਜੀਵਿ-ਕਾ ਸਬੰਧੀ ਕਿਰਤ ਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਕਤਿ (ਬਾਨੀ=ਦਲੀਲ) ਸਮ ਹੀ ਰਿਹਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਨਾਕਿ (ਕਦੀ ਦ੍ਰੋਹ ਕੀ=ਠੱਗੀ ਵਾਲੀ) ॥ ੭੩ ॥ ੧੦੭ ॥

ਫੇਰ ਉਹੀ ਪ੍ਰਸੰਗ:--

[1]ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਆਪਾ ਖੋਇ ਗੁਰਦਾਸ ਹੋਇ ਸਰਬ ਮੈਂ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਕਰ ਮਾਨੀਐ ॥ [2]ਕਾਸਟ ਅਗਨਿ ਮਾਲਾ ਸੂਤ੍ਰ ਗੋਰਸ ਗੋਬੰਸ ਏਕ ਔ ਅਨੇਕ ਕੋ ਬਿਬੇਕ ਪਹਿਚਾਨੀਐ ॥ [3]ਲੋਚਨ ਸ੍ਰਵਨ ਮੁਖ ਨਾਸਕਾ ਅਨੇਕ ਸੋਤ੍ਰ ਦੇਖੈ ਸੁਨੈ ਬੋਲੈ ਮਨ ਮੇਕ ਉਰ ਠਾਨੀਐ ॥ [4]ਗੁਰਸਿੱਖ ਸੰਧਿ ਮਿਲੇ ਸੋਹੰ ਸੋਈ ਓਤਿ-ਪੋਤਿ ਪਰਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਤ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਠਾਨੀਐ ॥੭੪॥੧੦੮

ਅਰਥ:—੧ ਸਬਦ ਵਿਖੇ ਸੁਰਤਿ ਨੂੰ ਜੋੜਕੇ ਆਪਾ ਖੋਹਕੇ ਗੁਰੂ ਕਾ ਦਾਸ ਬਣੀਦਾ ਹੈ, (ਜਿਸ ਦਾਸਾਭਾਵ ਕਾਰਣ) ਸਰਬ ਵਿਖੇ ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਮਨਨ ਕਰੀਦਾ ਹੈ। ਅਥਵਾ ਸਰਬ ਮਈ ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਹੀ (ਗਯਾਨ ਮਈ) ਨਿਸਚਾ ਹੋ ਔਂਦਾ ਹੈ ॥

੨—ਅਰਥਾਤ--ਜਿਸਤਰਾਂ ਸਮੂਹ ਕਾਠ ਵਿਖੇ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ ਅਗਨੀ ਰਮੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ,ਤੇ ਮਾਲਾ (ਦਾਣਿਆਂ, ਵਿਖੇ ਸੂਤ੍ਰ (ਤਾਗੇ ਦੀ ਇਕੋ ਤਾਰ) ਅਤੇ ਗੋਬੰਸ (ਨਾਨਾਂ ਰੰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਗਊਆਂ) ਵਿਖੇ ਇਕੋ ਹੀ ਰੰਗ ਰੂਪ ਤੇ ਸ੍ਵਾਦ ਵਾਲਾ ਗੋਰਸ (ਦੁੱਧ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸਿਤਰਾਂ ਸਮੂਹ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਵਿਖੇ ਇਕੋ ਹੀ ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਹੋ ਭਾਸ ਰਹੇ ਦੇ ਬਿਬੇਕ (ਬੀਚਾਰ) ਦੀ ਪਹਿਚਾਨ (ਪਛਾਣ) ਹੋ ਔਂਦੀ ਹੈ ॥

੩ ਨੇਤ੍ਰਾਂ, ਕੰਨਾਂ, ਮੁਖ (ਰਸਨਾਂ) ਨਾਸਾਂ ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਸ੍ਰੋਤਾਂ (ਇੰਦ੍ਰੇ ਦੁਆ-ਰਿਆਂ) ਵਿਖੇ ਜਿਹੜਾ ਦੇਖਦਾ ਸੁਣਦਾ, ਬੋਲਦਾ ਵਾ ਰਸ ਆਦ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਓਹੋ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਭੀ ਮੇਕ ਮਿਲਿਆ ਹੋਯਾ (ਸੰਪੂਰਣ ਸੰਕਲਪਾਂ ਵਿਕਲਪਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਸਰੂਪ) ਇਕ ਚੇਤਨ ਤੱਤ ਮਾਤ੍ਰ ਹੀ--ਉਰ ਠਾਨੀਐ=ਰਿਦੇ ਅੰਦਰ ਲਿਆਈਦਾ(ਅਨੁ

ਭਵ ਹੁੰਦਾ) ਹੈ ॥

੪ ਸਿਧਾਂਤ ਕੀਹ ਕਿ--ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਸੰਧੀ ਦੇ ਮਿਲਿਆਂ "ਸੋਹੰ--ਸੋਵੀ" ਸੈ (ਉਹ) ਹੰ (ਮੈਂ) ਤੇ,ਸੋ (ਉਹੀ),ਈ (ਇਹ ਜਗਤ)--ਇਉਂ ਜੀਵ ਜਗਤ ਅਰੁ ਬ੍ਰਹਮ ਤਾਣੇ ਪੇਟੇ ਅਰੁ ਕਪੜੇ ਵਿਖੇ ਇਕ ਸੂਤਰ ਮਾਤ੍ਰ ਹੀ ਓਤਪੋਤ (ਰਮੇ ਹੋਣ) ਵਤ ਪਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਖੇ ਜੋਤਿ ਦੇ ਮਿਲਿਆਂ, ਕੇਵਲ "ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਹੀ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ" ਜਾਨਣ ਵਿਚ ਆਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ॥ ੭੪ ॥ ੧੦੮ ॥

ਸਮੂਹ ਮਿਠ ਰਸ ਪਦਾਰਥ ਸਦੋਖ ਹਨ,ਪਰੰਤੂ ਗੁਰ ਸਬਦ ਰਸ ਮਹਾਂ ਨਿਰਦੋਖ ਹੈ:--

੧ਗਾਂਡਾ ਮੈਂ ਮਿਠਾਸ ਤਾਸ੨ਛਿਲਕਾ ਨ ਲੀਓ ਜਾਇ ੩ਦਾਰਮ ਅਉ ਦਾਖ ਬਿਖੈ ਬੀਜ ਗਹਿ ਡਾਰੀਐ॥ ੪ਆਂਬ ਖਿਰਨੀ ਛੁਹਾਰਾ ਮਾਂਝ ਗੁਠਲੀ ਕਠੋਰ ੫ਖਰਬੂਜਾ ਅਉ ਕਲੀਂਦਾ ਸਜਲ ਬਿਕਾਰੀਐ ॥ ੬ਮਧੁਮਾਖੀ ਮੈਂ ਮਲੀਨ ੭ਸਮੈ ਪਾਇ ਸਫਲ ਹ੍ਵੈ ੮ਰਸ ਬਸਿ ਭਏ ਨਹੀ ੯ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਨਿਵਾਰੀਐ॥ ੧੦ਸ੍ਰੀਗੁਰਸਬਦ ਰਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਿਧਾਨ ਪਾਨ ੧੧ਗੁਰ ਸਿਖ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਜਨਮ ਸਵਾਰੀਐ ॥ ~~੭੫ ॥ ੧੦੯~~ ॥

ਅਰਥ:- ੧ ਗਾਂਡਾ ਮੈਂ ਮਿਠਾਸ=ਗੰਨੇ ਵਿਚ ਮਿੱਠਤ ਤਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (ਪਰ ਉਹ ਸਰਬੰਗ--ਸਮੂਲਚਾ ਮਿੱਠਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ,੨--ਜਿਸੇ ਕਰਕੇ ਓਸਦਾ ਛਿਲਕਾ (ਨਿਰਸ ਹੋਣ ਤੇ) ਨਹੀਂ ਲਿਆ--ਚੂਸਿਆ ਜਾਂਦਾ। ੩ (ਐਸਾ ਹੀ) ਦਾਰਮ (ਅਨਾਰ) ਤੇ ਦਾਖ (ਅੰਗੂਰ ਸੌਗੀ) ਵਿਚੋਂ,ਬੀ ਨੂੰ (ਗਹਿ ਡਾਰੀਐ) ਫੜਕੇ ਪਰੇ ਸਿੱਟੀਦਾ ਹੈ॥

੪ (ਇਸੇ ਭਾਂਤ) ਅੰਬ ਤੇ ਖਿਰਣੀ ਅਰੁ ਛੁਹਾਰੇ (ਮਿੱਠੇ ਫਲ ਹਨ) ਪਰੰਤੂ ਇਨਾਂ ਵਿਚ ਕਠੋਰ ਗੁਠਲੀ (ਗਿਟਕ) ਦੋਖ ਰੂਪ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ੫ ਖਰਬੂਜਾ ਅਤੇ ਕਲੀਦਾ=ਤਰਬੂਜ--ਹਦਵਾਣਾ ਭੀ (ਮਿੱਠੇ ਤਾਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ) ਪਰ (ਸਜਲ) ਪਾਣੀ ਛੱਡ ਜਾਣ ਤਾਂ ਬਿਕਾਰੀਐ (ਵਿਗਾੜ ਕਰਣ ਹਾਰੇ) ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥

੬ (ਇਵੇਂ ਹੀ ਫੇਰ ਸਮੂਹ ਮਿਠੇ ਰਸ ਦਾ ਭੰਡਾਰ) ਮਧੁ ਮਾਖੀ ਮੈਂ=ਮਾਖਜੋ=ਸ਼ਹਦ (ਆਖਦੇ ਹਨ) ਉਸ ਵਿਚ ਮਲੀਨਤਾ (ਮੈਲ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ੭ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਮਾਂ ਪਾਕੇ ਨਿਰਮਲ ਹੋਣ ਤੇ, ਸਫਲ ਹੁਇ (ਖਾਣ ਦੇ ਲੈਕ ਬਣਿਆ ਕਰਦਾ) ਹੈ, ੮ ਇਸਤੇ ਭੀ ਰਸ ਬਸਿ ਭਏ=ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਇਸ ਦੇ ਰਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਂਦੇ ਹਨ--ਭਾਵ ਜਿਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਸ੍ਵਾਦ ਦਾ ਚਸਕਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ੯ ਓਨਾਂ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾਂ(ਤ੍ਰਿਖਾ ਪਜਾਸ) ਨਹੀਂ ਨਿਵਾਰਣ ਕਰ ਸਕਦਾ।

੧੦ ਇਸ ਭਾਂਤ--ਸ਼ੋਭਾਯਮਾਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਿਖੇ ਸਬਦ ਰਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਿਧਾਨ

ਮਿੱਠਤ ਦਾ ਭੰਡਾਰ-(ਜਿਥੋਂ ਮਿੱਠਤ ਦਾ ਮਿੱਠਤਪਣਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਪਾਨ (ਛਕ) ਕਰਕੇ ੧੧ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦ੍ਵਾਰੇ ਜਨਮ ਹੀ ਸੁਆਰ ਲਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥ ੭੫ ॥ ੧੦੯ ॥

ਹਾਂ! ਇਹ ਸਬਦ ਰਸ ਘਾਲ ਘਾਲੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ:-

੧ਸਲਿਲ ਮੈਂ ਧਰਨਿ ਧਰਨਿ ਸਲਿਲ ਜੈਸੇ ਕੂਪ ਅਨੁਰੂਪ ਕੈ ਬਿਮਲ ਜਲ ਛਾਏ ਹੈਂ ॥ ੨ਤਾਹੀਂ ਜਲ ਮਾਟੀ ਕੈ ਬਨਾਈ ਘਟਿਕਾ ਅਨੇਕ ਏਕੈ ਜਲ ੩ਘਟ ਘਟ ਘਟਕਾ ਸਮਾਏ ਹੈਂ। ੪ਜਾਹੀ ਜਾਹੀ ਘਟਿਕਾ ਮੈਂ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਕੈ ਦੇਖਿਯਤ ੫ਪੇਖਿਯਤ ਆਪਾ ਆਪ ੬ਆਨ ਨ ਦਿਖਾਏ ਹੈਂ ॥ ੭ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰ ਏਕੰਕਾਰ੮ਕੈ ਅਕਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਬੇਕ ਏਕ ਏਕ ਠਹਿਰਾਏ ਹੈਂ ॥੧੧੦॥

ਅਰਥ:-੧ ਸਲਿਲ ਮੈ ਧਰਨਿ ਧਰਨਿ ਮੈ ਸਲਿਲ ਜੈਸੇ=ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਲ ਵਿਖੇ(ਜਲ ਦੇ ਆਸਰੇ)ਧਰਤੀ ਹੈ ਤੇ ਧਰਤੀਦੇ ਥੱਲੇ ਜਲ ਹੀ ਜਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਾਨੋਂ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਜਲ ਹੈ (ਇਹ ਗੱਲ ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਹਨ) ਪ੍ਰੰਤੂ ਕੂਪ ਅਨੁਰੂਪ ਕੈ=ਖੂਹਦੇ ਸਦਰਸ਼ ਕੀਤਿਆਂ (ਭਾਵ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਖੂਹ ਪੱਟਿਆਂ) ਹੀ, ਬਿਮਲ ਜਲ ਛਾਏ ਹੈ (ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਛਾਏ-ਪਸਰਿਆ=ਪ੍ਰਗਟਿਆ)ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੨-(ਅਤੇ ਉਪ੍ਰੰਤ) ਤਾਹੀ (ਤਿਸੀ ਹੀ-ਉਸੇ ਹੀ) ਜਲ ਮਾਟੀ ਕੈ=ਜਲ ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਇਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪੋ ਵਿਚ ਗੋ ਕੇ=ਇਕ ਤੋਂ ਦੋ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਇੱਕ ਕਰਕੇ, ਬਣਾਈ ਦੀਆਂ ਹਨ ਘਟਿਕਾ (ਘੜੀਆਂ) ਅਨੇਕਾਂ, ੩ ਪਰ ਜੇ ਵਿਚਾਰਕੇ ਤੱਕੀਏ ਤਾਂ ਇੱਕੋ ਪਾਣੀ ਹੀ (ਜੋ ਘੜੇ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਕਾਰਣ ਸੀ) ਓਨਾਂ ਘਟ ਘਟ ਘਟਿਕਾ ਮੈ ਸਮਾਏ ਹੈ=ਘੜਿਆਂ ਮਟਕਿਆਂ ਅਰੁ ਘੜੀਆਂ ਵਿਚ(ਨਜਾਰਾ ਨਜਾਰਾ ਹੋਕੇ)ਸਮਾਇਆਹੁੰਦਾਹੈ।

੪-(ਅਰਥਾਤ) ਜਿਸ ਜਿਸ ਘੜੀ ਵਿਚ ਨਿਘਾ ਕਰਕੇ (ਪਸਾਰਕੇ)ਦੇਖੀਅਤ= ਦੇਖੀ ਦਾ ਹੈ। ੫ ਪੇਖੀਅਤ ਆਪਾ ਆਪ=ਤੱਕਨ ਵਿਚ ਔਂਦਾ ਹੈ ਆਪਾ (ਜਲ) ਹੀ ਆਪ (ਜਲ), ੬ ਆਨ ਨ ਦਿਖਾਏ ਹੈ=ਹੋਰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ। ਭਾਵ- ਜਲ ਵਿਚੋਂ ਧਰਤੀ ਉਪਜਨ ਸਮਾਨ ਚੈਤੰਨਜ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ--ਮਾਯਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਕੇ ਚੈਤੰਨ ਪੁਰਖ ਦੇ ਆਧਾਰ ਇਸਥਿਤ ਹੋ, ਜਦ ਮੁੜ ਉਕ੍ਤ ਚੈਤੰਨ ਪੁਰਖ (ਅਪਣੇ ਕਾਰਣ ਸਰੂਪ)ਨਾਲ ਸੰਜੋਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀਹੈ,ਤਾਂ ਘੜੇ ਘੜੀਆਂ ਸਮਾਨ ਅਨੰਤ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਹੋ ਭਾਸਦੀ ਹੈ, ਅਰੁ ਐਸੀਆਂ ਅਨੰਤ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਉਪਾਧੀਆਂ ਵਿਖੇ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਰੂਪ ਹੋਕਰ ਚੈਤੰਨ ਸੱਤਾ ਅਨੰਤ ਸਰੂਪੀ ਹੋ ਭਾਸਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਦ ਗ੍ਯਾਨ (ਬਿਬੇਕ) ਦ੍ਰਿਸ਼ੀ ਦ੍ਵਾਰਾ ਦੇਖ੍ਯਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਸ ਸਭ ਦਾ ਆਪਾ ਰੂਪ ਆਪ ਹੀ ਉਹ ਅਨੁਭਵ ਵਿਖੇ ਆਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ-ਦੂਸਰਾ ਕੁਛ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟ ਨਹੀ ਆਯਾ ਕਰਦਾ ॥

੭-(ਬੱਸ ਇਹ ਵੀਚਾਰ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ) ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਏਕੰਕਾਰ (ਸ਼ਬਦ) ਗਯਾਨ ਦ੍ਵਾਰੇ, ੮-ਕੈ ਆਕਾਰ (ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ) ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਬੇਕ=ਬ੍ਰਹਮ ਗਯਾਨ ਰਾਹੀਂ (ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਇਸੇ ਹੀ) ਇਕ ਵਿਖੇ ਏਕ ਠਹਿਰਾਏ ਹੈਂ=ਏਕ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਟਿਕਾ ਦਿੰਦੇ [ਇਸਥਿਤੀ ਕਰਾ ਦਿੰਦੇ] ਹਨ ॥ ੧੬ ॥ ੧੧੦ ॥

ਘਾਲ ਘਾਲਨ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਅਧਿਕਾਰੀ ਗੁਰਮੁਖ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਪੌਣੋਂ ਕਿਤੇ ਸੰਕੋਚ ਨਾਂ ਕਰ ਜਾਣ—ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੁਤੇ ਸਹੈਤਾ ਦਾ ਭ੍ਰੋਸਾ ਦੁਵਾਕੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਧੌਂਦੇ ਹਨ:-

੧ਚਰਨ ਸਰਨ ਗੁਰ ਏਕ ਪੈਂਡਾ ਜਾਇ ਚਲ ੨ਸਤਿਗੁਰ ਕੋਟਿ ਪੈਂਡਾ ਆਗੇ ਹੋਇ ਲੇਤ ਹੈ ॥ ੩ਏਕ ਬਾਰ ਸਤਿਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿਮਰਨਮਾਤ੍ਰ ੪ਸਿਮਰਨਤਾਂਹਿ ਬਾਰੰਬਾਰ ਗੁਰੁ ਹੇਤਹੈ। ੫ਭਾਵਨੀ ਭਗਤਿ ਭਾਇ ੬ਕਉਡੀ ਅਗ੍ਰ ਭਾਗ ਰਾਖੈ ਤਾਂਹਿ ਗੁਰੁ ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ਦਾਨ ਦੇਤ ਹੈ ॥ ੭ਸਤਿਗੁਰ ਦਯਾ ਨਿਧਿ ਮਹਿਮਾ ਅਗਾਧਿ ਬੋਧ੮ਨਮੋ ਨਮੋ ਨਮੋ ਨਮੋ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਹੈ।੧੧੧

ਅਰਥ ੧:-ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸਰਣ ਏਕ ਪੈਂਡ [ਇਕ ਕਦਮ] ਜੇ ਕੋਈ ਤੁਰ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ੨-ਤਾਂ, ਸਤਿਗੁਰ ਕੋਟਿ ਪੈਂਡਾ ਆਗੇ ਹੋਇ ਲੇਤ ਹੈਂ=ਸਤਿਗੁਰੂ [ਇਕ ਪਿਛੇ] ਕ੍ਰੋੜ ਕਦਮ ਆਪ ਤੁਰਕੇ ਓਸਨੂੰ ਅਗੋਂ ਹੋ ਸੰਭਾਲਦੇ ਹਨ ॥ ੩ [ਅਠਾਂ ਪਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਵਾ ਆਯੂ ਭਰ ਵਿਖੇ] ਇਕ ਵਾਰ ਮੰਤ੍ਰ ਮਾਤ੍ਰ ਦ੍ਵਾਰਾ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਿਮਰਣ [ਯਾਦ] ਕਰਦਾ ਹੈ ੪ ਗੁਰੂ ਤਾਹਿ ਹੇਤ=ਤਿਸਦੇ ਵਾਸਤੇ ਯਾ ਤਿਸਨੂੰ ਹਿਤ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਰੰਬਾਰ ਸਿਮਰਣ [ਯਾਦ] ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥

੫-ਭਾਵਨੀ ਭਗਤਿ ਭਾਇ=ਭਾਵ ਭਗਤੀ ਭਰੀ ਭੌਣੀ [ਸ਼ਰਧਾ] ਨਾਲ ੬ ਅਗ੍ਰ ਭਾਗ ਕਉਡੀ ਰਾਖੈ=ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਨੇ ਕਉਡੀ ਭੀ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ(ਜੇ ਕੋਈ) ਤਾਂ ੬-ਸਤਿਗੁਰੂ ਤਿਸਦੇ ਤਾਂਈ ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ [ਸਮੂਹ ਨਿਧੀਆਂ ਵਾ ਖਜਾਨਿਆਂ ਦੇ ਖਜਾਨੇ] ਦਾਨ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਖਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ [ਭਾਵ-ਐਸਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੁੜ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਦਾ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਭੀ ਖਯਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ]॥

੭-[ਗੱਲ ਕੀਹ ਕਿ] ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਯਾ ਦੇ ਨਿਧਿ[ਸਮੁੰਦ੍ਰ] ਹਨ ਤੇ ਓਨਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾਂ ਦਾ ਬੋਧ ਅਗਾਧ [ਅਥਾਹ] ਹੈ, [ਇਸ ਵਾਸਤੇ] ਨਮੋ ਨਮੋ ਨਮੋ ਨਮੋ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਹੈ=ਆਤਮਾ ਮਨ ਬਾਣੀ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ[ਬਾਰੰਬਾਰ]ਨਮਸਕਾਰ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, [ਕਯੋਂਕਿ] ਓਹ ਅਨੰਤ ਹਨ [ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਪ੍ਰਤਗਯਾ ਕਰਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ,-ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ॥ ੧੭ ॥ ੧੧੧ ॥

ਸੰਗਤ ਦੇ ਰਿਦੇ ਵਿਚ ਤੀਬਰ ਲਾਲਸਾ ਜਗਾਨ ਨਿਮਿੱਤ ਦਯਾਨਿਧ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਦ੍ਵਾਰੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਬੇਕ ਵਾਲੇ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਦੀ ਦਸ਼ਾ:-

੧੨੮ ੧ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਿਧਾਨ ਪਾਨ ਪੂਰਨ ਹੈ ੨ਉਨਮਨ ਉਨਮਤ ਬਿਸਮ ਬਿਸ੍ਵਾਸ ਹੈ। ੩ਆਤਮ ਤਰੰਗ ਬਹੁ ਰੰਗ ੪ਅੰਗ ਅੰਗ ਛਬਿ ੫ਅਨਿਕ ਅਨੂਪ ਰੂਪ ਊਪ ਕੋ ਪ੍ਰਗਾਸ ਹੈ ॥੬ਸ੍ਵਾਦ ਬਿਸਮਾਦ ਬਹੁ ੭ਬਿਬਿਧ ਸੁਰਤ ੮ਸਰਬ ਰਾਗ ਨਾਦ ਬਾਦ ੯ਬਹੁ ਬਾਸਨਾ ਸੁਬਾਸ ਹੈ॥ ੧੦ਪਰਮਦਭੁਤ ਬ੍ਰਹਮਾਸਨ ਸਿੰਘਾਸਨ ਮੈਂ ੧੧ਸੋਭਾ ਸਭ ਮੰਡਲ ੧੨ਅਖੰਡਲ ਬਿਲਾਸ ਹੈ ॥੭੮॥ ~~੧੧੨~~ ॥ ੧੨੮

ਅਰਥ:-੧ "ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਿਧਾਨ ਪਾਨ ਪੂਰਣ ਹੋਇ"=ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭੰਡਾਰ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਨੂੰ ਪਾਨ ਕਰਕੇ=ਪੀ ਕੇ (ਜੋ) ਪੂਰਣ (ਤ੍ਰਿਪਤ) ਹੋ ਗਏ। ੨--ਉਹ ਉਨਮਨੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਖੇ ਉਨਮੱਤ(ਮਗਨ-ਮਸਤ) ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ,ਅਤੇ ਉਨਾਂ ਦਾ ਬਿਸ੍ਵਾਸ (ਭ੍ਰੋਸਾ=ਨਿਸਚਾ) ਬਿਸਮ (ਅਚਰਜ ਰੂਪ=ਬਹੁਤ ਪੱਕਾ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥

੩ "ਆਤਮ ਤਰੰਗ ਬਹੁ ਰੰਗ"=ਅਨੰਤ ਭਾਂਤ ਦੀਆਂ (ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੀਆਂ) ਆਤਮ ਤਰੰਗਾਂ=ਆਤਮਿਕ ਮੌਜਾਂ-ਹੁਲਾਰੇ ਵਾ ਚਮਤਕਾਰ (ਅੰਦਰ) ਉਤਪੰਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ੪ "ਅੰਗ ਅੰਗ ਛਬਿ"=ਉਨਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਅੰਗ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ, ੫ "ਅਨਿਕ ਅਨੂਪ ਰੂਪ ਊਪ ਕੋ ਪ੍ਰਗਾਸ ਹੈ"=ਅਨੇਕ ਗੁਣੇ ਅਨੂਪਮ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਉਪਮਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਾਸ ਕਰਯਾ ਕਰਦੀ ਹੈ-ਭਾਵ ਉਨਾਂ ਦਾ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਅਜਬ ਅਜੈਬ ਤਰਾਂ ਦਾ ਹੋ ਦਮਕਦਾ ਹੈ ॥

੬ "ਸ੍ਵਾਦ ਬਿਸਮਾਦ ਬਹੁ"=ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਜੋ ਸ੍ਵਾਦ (ਰਸ) ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਆਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹਰਾਨ ਕਰਣ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ੭ "ਬਿਬਿਧ ਸੁਰਤਿ"=ਅਤੇ ਅਨੇਕ੍ਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੁਰਤਿ =ਸ੍ਰੋਦ (ਨਾਦ ਧੁਨੀ=ਅਨਹਦ ਧੁਨੀਆਂ) ਸੁਣਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ੮ ਜਿਨਾਂ ਦੇ ਅਗੇ-"ਸਰਬ ਰਾਗ ਨਾਦ ਬਾਦ"=ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੀ *ਰਾਗ ਅਰੁ ਨਾਦ (ਬਾਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਧੁਨੀਆਂ) ਬਾਦ=ਬਜਰਥ ਭਾਸਯਾ ਕਰ-ਦੀਆਂ ਹਨ,੯ ਐਸਾ ਹੀ"ਬਹੁ ਬਾਸਨਾ ਸੁਬਾਸ ਹੈ"=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੁਗੰਧੀ ਭੀ ਬਹੁ(ਅਨੰਤ ਪ੍ਰਕਾਰੀ) ਬਾਸਨਾ ਦੀ, (ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ) ਮਹਕਾਰ ਵਿਸਤਾਰਦੀ ਹੈ ॥

੧੦ "ਪਰਮਦਭੁਤ ਬ੍ਰਹਮਾਸਨ ਸਿੰਘਾਸਨ ਮੈਂ" ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਆਸਨ(ਪਰਮਾ-ਤਮਾ ਦੀ ਇਸਥਿਤੀ) ਦਾ ਸਿੰਘਾਸਨ ਰੂਪ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿਖੇ, ੧੧ "ਸ਼ੋਭਾ ਸਭ ਮੰਡਲ ਕੀ"=ਸਮੂਹ ਮੰਡਲਾਂ (ਦਿਬ੍ਯ ਲੋਕ ਲੋਕਾਂਤਰਾਂ) ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ "ਪਰਮਦਭੁਤ" ਪਰਮ ਅਨੋਖੀ ਭਾਂਤ ਦੀ ਦਮਕਦੀ ਹੈ, ੧੨ (ਜਿੱਥੇ ਉਹ)"ਅਖੰਡਲ ਬਿਲਾਸ ਹੈ"

---

* ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸ੍ਰੋਦ ਯਾ ਸੱਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,ਤੇ ਬਾਜਿਆਂ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦਾ ਨਾਮ ਨਾਦ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥

ਇਿਧਕੀ ਪਰਉਕਾਰੀ

ਇਕ ਰਸ ਬਿਲਾਸ (ਆਨੰਦ) ਨੂੰ ਮਾਣਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥ ੧੯ ॥ ੧੧੨ ॥

ਬਿਬੇਕੀ ੧੨੯ ਪਰਉਕਾਰੀ

ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਬੇਕੀ ਪਰੋਪਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਲੋਚਾਵੰਦ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ:—

੧ਬ੍ਰਜਥਾਵੰਤੈ ਜੰਤੈ ਜੈਸੇ ਬੈਦ ਉਪਚਾਰਕਰੈ ੨ਬ੍ਰਜਥਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸੁਣ ੩ਹਰੈ ਦੁਖ ਰੋਗ ਕਉ ॥ ਜੈਸੇ ੪ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਹਿਤ ਚਿਤ ਕੈ ਮਿਲਤ ਸੁਤੈ ਖਾਨ ਪਾਨ ਪੋਖ ਤੋਖ ਹਰਤ ਹੈ ਸੋਗ ਕਉ ॥ ੫ਬਿਰਹਨੀ ਬਨਿਤਾ ਕਉ ਜੈਸੇ ਭਰਤਾਰ ਮਿਲੈ ੬ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਕੈ ੭ਹਰਤ ਬਿਰਹ ਬਿਓਗ ਕਉ ॥ ੮ਤੈਸੇ ਹੀ ਬਿਬੇਕੀ ਜਨ ੯ਪਰ-ਉਪਕਾਰ ਹੇਤ ੧੦ਮਿਲਤ ਸਲਿਲ ਗਤਿ ਸਹਿਜਸੰਜੋਗਕਉ।੧੧੩

ਅਰਥ:—੧ "ਬ੍ਰਜਥਾਵੰਤੈ ਜੰਤੈ"=ਪੀੜਾਵਾਨ ਜਨ (ਰੋਗੀ ਆਦਮੀ) ਦਾ ਜਿਸਤਰਾਂ ਬੈਦ ਉਪਚਾਰ ਕਰੈ (ਇਲਾਜ ਕਰਦਾ) ਹੈ ੨--ਤੇ "ਬ੍ਰਜਥਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸੁਣ"=ਰੋਗ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣਕੇ (ਅਰਥਾਤ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਕੀਕੂੰ ਹੋਇਆ, ਕੀਹ ਖਾਧਾਪੀਤਾ, ਯਾ ਕੀਤਾ ਕਤ-ਰਿਆ ਸੀ ਅਰੁ ਹੁਣ ਕੀਹ ਦਸ਼ਾ ਵਰਤ ਰਹੀ ਹੈ ? ਇਹ ਸਭ ਵਿਵਸਥਾ ਪੁਛਕੇ) ੩—"ਹਰੈ ਦੁਖ ਰੋਗ ਕਉ"=ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਦ੍ਵਾਈ—ਔਖਧੀ ਦੇਕੇ) ਦੁੱਖ (ਦੁਖੀ ਕਰਣ ਵਾਲੇ—ਨਾਂ ਸਹੇ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੇ) ਰੋਗ (ਕਸ਼੍ਟ) ਨੂੰ ॥

੪ ਜਿਸਤਰਾਂ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ 'ਹਿਤ' (ਸਨੇਹ=ਪਯਾਰ) ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਏ 'ਚਿਤ ਕੈ' (ਚਿੱਤ ਨਾਲ ਵਾ ਨੇਤ੍ਰ ਭਰ ਭਰਕੇ) ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਪੁਤ੍ਰ ਨੂੰ (ਗਲੇ ਲਗਾਕੇ) ਅਰੁ 'ਖਾਨ ਪਾਨ' (ਖਾਣ ਪੀਣ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਖੁਵਾ ਪਿਆਕੇ) ਉਸਨੂੰ 'ਪੋਖ' (ਪਾਲਦੇ ਹੋਏ) (ਤੋਖ) ਖੁਸ਼—ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਇਉਂ ਉਸਦੇ ਸੋਗ (ਬਾਹਰ ਅੰਦਰ ਛੱਡਕੇ ਗਿਆਂ ਅਥ੍ਵਾ ਵਾਂਢੇ ਜਾਣ ਆਦ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਓਸਦੀ ਚਿੰਤਾ) ਨੂੰ ਹਰਦੇ=ਨਿਵਾਰਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥

੫ "ਬਿਰਹਨੀ ਬਨਿਤਾ ਕਉ ਜੈਸੇ ਭਰਤਾਰ ਮਿਲੈ"=(ਅਰੁ ਇਸੇ ਭਾਂਤ) ਜਿਸਤਰਾਂ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਮਾਰੀ ਹੋਈ ਬਨਿਤਾ (ਇਸਤ੍ਰੀ) ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਭਰਤਾਰ (ਉਸਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ) ੬ ਅਤੇ 'ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਕੈ'=ਪਯਾਰ ਦੇ ਰਸ ਕਰਕੇ ਅਥ੍ਵਾ ਪ੍ਰੇਮ + ਰਸ (ਪਯਾਰ)=ਪ੍ਰੇਮ ਪਯਾਰ ਨਾਲ—੭ "ਹਰਤ ਬਿਰਹ ਬਿਓਗ ਕਉ"=ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਵਿਛੋੜੇ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਈ (ਉਸਦੀ) ਜੁਦਾਈ ਨੂੰ ॥

੮ ਤਿਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ "ਬਿਬੇਕੀ ਜਨ"=ਬਿਬੇਕੀ ਪੁਰਖ ਅਥ੍ਵਾ ਬਿਬੇਕੀ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਜਨ (ਸੇਵਕ)=ਗੁਰੂ ਕੇ ਸੇਵਕ ੯ "ਪਰ ਉਪਕਾਰ ਹੇਤ"=ਪਰਉਪਕਾਰ ਵਾਸਤੇ ੧੦ "ਮਿਲਤ ਸਲਿਲਗਤਿ ਸਹਿਜ ਸੰਜੋਗ ਕਉ"=ਜੀਕੂੰ ਪਾਣੀ ਆਪ ਚੱਲ ਕੇ ਸਹਜੇ ਹੀ (ਪਯਾਸੇ ਆਦਕਾਂ ਦੀ ਪਯਾਸ ਆਦ ਹਰਣ ਨਿਮਿਤ ਓਨਾਂ ਦੇ) ਸੰਜੋਗ=ਮੇਲੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਜਿਸਤਰਾਂ ਨਦੀਆਂ ਨਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ

ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਬਿਬੇਕੀ

ਜਲ, ਸਮੀਪ ਨਾ ਆ ਸੱਕਨ ਵਾਲਿਆਂ ਪਾਸ ਪੁੱਜਕੇ, ਅਥਵਾ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਸੁੱਟਕੇ ਓਨਾਂ ਦੀ ਪਜਾਸ ਆਦ ਬੁਝੌਂਦਾ ਹੈ—ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਬਿਬੇਕੀ ਪੁੱਜਕੇ ਭੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਾਸਤੇ ਪਰਮਾਰਥ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥ ੭੯ ॥ ੧੧੩ ॥

"ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨੀ ਕੈ ਹਿਰਦੇ ਉਪਕਾਰ ਉਮਾਹਾ"—ਸਿਧਾਂਤ ਮੂਜਬ ਓਹੀ ਬਾਤ ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਬੇਕੀਆਂ ਦੇ ਸਮਤਾ ਭਾਵੀ ਵਰਤਾਰੇ ਦ੍ਵਾਰਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਂਦੇ ਹਨ:— ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਬਿਬੇਕੀ

੨੩੦ **੧ਬਜਤਾਵੰਤੈ ਬੈਦ ਰੂਪ ੨ਜਾਚਿਕ ਦਾਤਾਰ ਗਤਿ ੩ਗਾਹਕੇ ਬਜਾਪਾਰੀ ਹੋਇ ੪ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਪੂਤਕੋ। ੫ਨਾਰਿ ਭਰਤਾਰ ਬਿਧਿ ਮਿਤ੍ਰ ਮਿਤ੍ਰਾਈ ਰੂਪ ਸੁਜਨ ਕੁਟੰਬ ਸਖਾ ਭਾਇ ਚਾਇ ਸੂਤ ਕੋ। ੬ਲੋਗਨ ਮੈ ਲੋਗਾਚਾਰ ੭ਬੇਦਨ ਮੈ ਬੇਦਾਚਾਰ ੮ਗਜਾਨ ਗੁਰ ਏਕੰਕਾਰ ਔਧੂਤ ਔਧੂਤਕੋ।੯ਬਿਰਲੋ ਬਿਬੇਕੀ ਜਨ ਪਰਉਪਕਾਰ ਹੇਤ ੧੨ਮਿਲਤ ਸਲਿਲ ਗਤਿ ੧੧ਸਰਬੰਗ ਭੂਤ ਕੋ॥੮੦॥੧੧੪॥**

ਅਰਥ:—੧ "ਬਜਥਾਵੰਤੈ ਬੈਦ ਰੂਪ"—ਕੋਈ ਰੋਗੀ (ਪੀੜਿਤ) ਪੁਰਖ (ਦੁਖਯਾਰਾ) ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਬੈਦਾਂ ਵਤ ਓਸਦੇ ਦੁੱਖ ਨਿਵਿਰਤੀ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ੨—ਤੇ ਜੇਕਰ 'ਜਾਚਕ'=ਮੰਗਤਾ (ਲੋੜਵੰਦ) ਸਨਮੁਖ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ 'ਦਾਤਾਰ ਗਤਿ' ਦਾਤਿਆਂ ਵਾਲੀ ਚਾਲ ਧਾਰਕੇ ਓਸਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ੩ ਪਰ ਜੇ ਕੋਈ ਗਾਹਕ (ਖ੍ਰੀਦਾਰ) ਔਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ "ਗਾਹਕੇ ਬਜਾਪਾਰੀ ਹੋਇ" ਉਸ ਗਾਹਕ (ਸੌਦਾ ਖਰੀਦੂ=ਜਿਗਜਾਸੂ) ਨੂੰ ਵਪਾਰੀ=ਓਸਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਦੀਨ ਦੁਨਾਂਆਂ ਸਬੰਧੀ ਵਪਾਰ ਦੇ ਕਰਣ ਹਾਰੇ ਸੌਦਾਗਰ ਬਣ ਦਿਖੌਂਦੇ ਹਨ, ੪ ਅਤੇ 'ਪੂਤ੍ਰ' (ਧੀਆਂ ਆਦ ਪਰਵਾਰ) ਕਉ=ਤਾਂਈ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ (ਮਾਪਿਆਂ) ਵਤ ਹੀ ਲਡੌਂਦੇ ਹਨ ॥

੫ (ਗ੍ਰਿਸਤੀ ਹਨ ਤਾਂ) ਨਾਰ ਭਰਤਾਰ ਬਿਧਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਪਤੀ ਵਾਕੂੰ ਹੀ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਤੇ "ਮਿਤ੍ਰ ਮਿਤ੍ਰਾਈ ਰੂਪ"=ਮਿਤ੍ਰਾਈ (ਮਿਤ੍ਰਾਨੇ) ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮਿਤ੍ਰ ਰੂਪ ਅਤੇ "ਸੁਜਨ ਕੁਟੰਬ ਸਖਾ ਭਾਇ"=ਅਪਣੇ ਸੰਬੰਧੀਆਂ, ਕੋੜਮੇ ਸਾਕ ਸੈਨ ਤਥਾ ਭਾਈਆਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਜੇਹੋ ਜੇਹੇ ਭਾਵ ਵਾਲਾ ਹੋਕੇ ਕੋਈ ਸਨਮੁਖ ਔਂਦਾ ਹੈ ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਓਹੋ ਓਹੋ ਜੇਹੇ "ਚਾਇ ਸੂਤ ਕਉ" ਚਾਉ (ਚਾਹਨਾਂ=ਹਾਉ ਭਾਉ) ਨੂੰ ਸੂਤ (ਵਜੇਂਤ) ਨੂੰ (ਵਜੇਂਤ ਕੇ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ) ॥

੬ (ਗੱਲ ਕੀਹ ਕਿ) ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਮਿਲਕੇ ਲੋਕਾਚਾਰ (ਲੋਕ ਮ੍ਰਯਾਦਾ) ਵਤ ਵਰਤਦੇ ਹਨ ੭ ਤੇ ਬੇਦ ਕੇ "ਬਦ ਬਿਚਾਰ"=ਬੇਦ ਬਿਚਾਰ ਵਾਲਜਾਂ ਵਿਖੇ ਬੇਦ ਬੀਚਾਰੀਆਂ ਵਤ, ਪਰ ੮ ਜੇ ਕੋਈ ਅਵਧੂਤ (ਵਿਰਕਤ ਆਤਮਾ ਸਾਧੂ ਸੰਤ ਆਣ ਮਿਲਣ ਤਾਂ "ਗਜਾਨ ਗੁਰ ਏਕੰਕਾਰ ਅਵਧੂਤ ਅਵਧੂਤ ਕਉ"—ਵਿਰਕਤ ਪੁਰਖ ਨੂੰ

ਗੁਰੂ ਸੁੱਧ ਸ੍ਵਰੂਪ ਏਕੰਕਾਰ ਦੇ ਗਯਾਨ ਸਰੂਪ ਅਵਧੂਤ [ਵਿਰਕਤ] ਹੋਮਿਲਦੇ ਹਨ ॥

੯ (ਹਾਂ ! ਐਹੋ ਜੇਹੇ) ਬਿਬੇਕੀ ਜਨ ਹੈਨ ਵਿਰਲੇ, ੧੦ ਜੋ ਪਰਉਪਕਾਰ ਦੀ ਖਾਤਰ (ਸਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਮਨ ਬਨਾਣ ਖਾਤਰ) ੧੧ "ਸ੍ਰਬੰਗ ਭੂਤ ਕਉ" ਸਮੂਹ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਹੀ ੧੨ "ਮਿਲਤ ਸਲਿਲ ਗਤਿ"-ਜਲ ਵਾਲੇ ਸਰਬ ਰੰਗੀ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੁਭਾਵ ਵਤ ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ ਧਾਰ ਮਿਲਯਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥ ੯੦ ॥ ੧੧੪ ॥

ਬਾਹਰੋਂ ਸਭ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਹੋ ਵਰਤਦੇ ਭੀ, ਗੁਰਮੁਖ ਅੰਦਰੋਂ ਇੱਕੋ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਹੀ ਰੱਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ:-

੧ਦਰਸ ਧਯਾਨ ਦਿੱਬ ਦੇਹ ਕੈ ਬਿਦੇਹ ਭਏ ੨ਦ੍ਰਿਗ ਦਿਬ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਬਿਖੈ ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਚੀਨ ਹੈ । ੭ਸਬਦ ਗਿਆਨ ਪਰਵਾਨ ਹ੍ਵੈ ਨਿਧਾਨ ਪਾਏ ੮ਪਰਮਾਰਥ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਪ੍ਰਬੀਨ ਹੈ ॥ ੩ਅਧਯਾਤਮ ਕਰਮ ਕਰ ੪ਆਤਮ ਪ੍ਰਵੇਸ ੫ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਪ੍ਰਵੇਸ ੬ਸਰਬਾਤਮ ਲਿਉਲੀਨ ਹੈ ॥ ੯ਤੱਤੈ ਮਿਲੇ ਤੱਤ ੧੦ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਕੈ ਪਰਮ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਬਸ ਭਏ ਜੈਸੇ ਜਲ ਮੀਨ ਹੈ ॥ ੧੧੫ ॥

ਅਰਥ:-੧ "ਦਰਸ ਧਯਾਨ ਦਿੱਬ ਦੇਹ ਕੈ ਬਿਦੇਹ ਭਏ"=ਦਿੱਬ ਦੇਹ ਕੇ-ਦਿੱਬ ਸਰੂਪ (ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਯ ਪਰਮਾਤਮਾ) ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਧਯਾਨ ਵਿਚ ਤਤਪਰ-ਮਗਨ ਹੋਕੇ ਉਹ ਬਿਦੇਹ (ਦੇਹ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਭੀ ਦੇਹ ਤੋਂ ਅਸੰਗ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ)। ੨-ਅਰੁ 'ਦ੍ਰਿਗ' ਨੇਤ੍ਰ "ਦਿਬ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਬਿਖੈ"=ਸਮੂਹ ਸਰੀਰ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਤਥਾ ਮਨ ਆਦਿ ਦੀ ਚੇਸ਼ਟਾ ਨੂੰ ਵਿਬਯ ਭਾਵ ਵਿਖੇ ਅਪਣੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਅੰਦਰ ਰਖਣ ਵਾਲੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰੂਪ ਜੋ ਚੈਤੰਨ ਸਰੂਪੀ ਸੱਤਾ ਹੈ, ਓਸ ਵਿਖੇ "ਭਾਉ ਭਗਤਿ" ਭਾਵਨਾ-ਨਿਸਚਾ ਪਰਪੱਕ ਕਰਕੇ ਭਗਤਿ=ਪ੍ਰੇਮ ਪਾਲਨਾ ਹੀ 'ਚੀਨ ਹੈ'=ਪਛਾਣਦੇ ਹਨ-ਭਾਵ ਨੇਤ੍ਰ ਬਾਹਰਲੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵੱਲੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕੇ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਵਿਖੇ ਹੀ ਅੰਤਰ ਮੁਖ ਰਹਿਣਾ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ॥

੩ "ਅਧਯਾਤਮ ਕਰਮ ਕਰ"=ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਆਸਰੇ ਕਰਣ ਵਾਲੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਰਦੇ ਹੋਇਆਂ (ਸੰਪੂਰਣ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਕਰਤਾ ਅਕਰਤਾ ਸਰੂਪ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਨੂੰ ਜਾਣਕੇ ਤਥਾ ਸੁਖ ਦੁਖ ਮਈ ਫਲ ਭੋਗ ਦਾ ਅਨੁਭਈਆ ਓਸ ਨੂੰ ਸਮਝਕੇ ਅਹੰ ਭਾਵ ਰਹਤ ਹੋ ਕਰਮ ਕਰਦਿਆਂ) ੪ "ਆਤਮ ਪ੍ਰਵੇਸ਼" ਪਹਿਲੇ ਤਾਂ ਸ਼ੁੱਧ ਆਤਮੇ ਵਿਖੇ ਹੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਪਾਏ (ਸਮਾਏ) ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ, ੫ ਫੇਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇਹ ਆਦਿ ਅਨਾਤਮ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਅਸੰਗ ਹੋਕੇ 'ਪਰਮਾਤਮ ਪ੍ਰਵੇਸ਼'-ਪਰਮਾਤਮ ਭਾਵ ਵਿਖੇ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ੬ (ਇਉਂ 'ਆਤਮਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਏਕੋ ਕਰੈ'), ਆਤਮੇ ਅਰੂ

ਪਰਮਾਤਮੇ ਨੂੰ ਅਭੇਦ ਕਰਕੇ "ਸਰਬਾਤਮ ਲੀਉ ਲੀਨ ਹੈ"-ਸਰਬ ਦਾ ਹੀ ਆਤਮਾ ਰੂਪ ਪਰਤੱਖ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਨਿਸਚੇ ਵਿਖੇ ਲਿਵਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥

੭ ਬੱਸ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ "ਸ਼ਬਦ ਗਯਾਨ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੁਇ"=ਸਬਦ ਦੇ ਗਯਾਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਪੁਰਖ,ਪਰਵਾਣ ਪੈ ਔਂਦਾ ਹੈ (ਅਰੁ ਇਵ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣਕੇ) "ਨਿਧਾਨ ਪਾਇ" ਨਿਧੀਆਂ ਦੇ ਅਸਥਾਨ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ੮ ਤੇ ਏਸੇ ਤਰਾਂ ਹੀ "ਪਰਮਾਰਥ ਸਬਦਾਰਥ ਪ੍ਰਬੀਨ ਹੈ"=ਗੁਰ ਸਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਦਾ ਜੋ ਪਰਮਾਰਥ (ਸਿਧਾਂਤ ਰੂਪ ਪਰਮ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੈ, ਓਸਨੂੰ ਜਯੋਂ ਕਾ ਤਯੋਂ) ਸਮਝਨ ਵਿਖੇ ਪਰਬੀਨ=ਮਹਾਂ ਚਤੁਰ (ਅਨੁਭਵ ਵਾਨ) ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥

੯ (ਅਰਥਾਤ) ਦੇਹ ਸੰਘਾਤ ਦੇ ਸਾਖੀ ਸਰੂਪ ਸੁਧ ਤੱਤ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਨਿਸਚੇ ਕਰਕੇ ਤਤ ਸਰੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਖੇ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ-ਤਾਤਪ੍ਰਯ ਇਹ ੧੦ ਜੋਤੀ ਨੂੰ ਜੋਤਿ ਵਿਖੇ ਮਿਲਾਕੇ ਪਰਮ ਜੋਤ ਸਰੂਪੀ ਹੋਕੇ ਐਉਂ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ (ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ) ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਯਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਜਲ ਵਿਖੇ ਮੀਨ (ਮੱਛ) ॥ ੯੧ ॥ ੧੧੫ ॥

ਜੀਉਂਦੇ ਜਾਗਦਿਆਂ ਹੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਇ ਪਰਮ ਉਪ੍ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਵਿਰਲੇ:- 232 ਅਧਿਆਤਮ ਕਰਮ

[1]ਅਧਯਾਤਮ ਕਰਮ ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਪਰਮਪਦ [2]ਤਤ ਮਿਲ [3]ਤਤਹਿ [4]ਪਰਮ ਤਤ ਵਾਸੀਹੈ ॥ [5] ਸਬਦ ਬਿਬੇਕ ਟੇਕ [6]ਏਕ ਹੀ ਅਨੇਕ ਮੇਕ [7]ਜੰਤ੍ਰ ਧੁਨ ਰਾਗ [8]ਨਾਦ [9]ਅਨਭੈ ਅਭਯਾਸੀ ਹੈ ॥ [10]ਦਰਸ ਧਯਾਨ ਉਨਮਾਨ ਪ੍ਰਾਨ ਪ੍ਰਾਨਪਤਿ ਅਬਗਤਿ ਗਤਿ ਅਤਿ ਅਲਖ ਬਿਲਾਸੀ ਹੈ ॥ [11]ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਟਾਛਯ ਦਿਬਯ ਦੇਹ ਕੈ ਬਿਦੇਹ ਭਏ [12]ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਕੋਊ ਬਿਰਲੋ ਉਦਾਸੀ ਹੈ ॥ ੯੨ ॥ ੧੧੬ ॥

ਅਰਥ:-ਅਧਯਾਤਮ ਕਰਮ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਪਰਮਪਦ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ [ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ੨-[ਅਰਥਾਤ] ਤੱਤ=ਜੀਵ ਤੱਤ੍ਵ-ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸਰੂਪ-ਭਾਵ ਪੰਜ ਭੂਤਿਕ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸਰਜੀਤ ਕਰਣ ਹਾਰਾ-ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਤੱਤ੍ਵ ਸਰੂਪ ਪਦਾਰਥ] ੩=ਜੀਵ ਆਤਮਾ-ਤਤਹਿ ਮਿਲ[ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਭਰ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸਰੂਪ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਖੇ ਮਿਲ--ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ [ਅਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਭੇਦ ਹੋਕੇ ਉਹ ਫੇਰ:] ੪--ਪਰਮ ਤੱਤ ਵਾਸੀ=ਪਰਮਤਤ ਪਦ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਖੇ ਹੀ ਸਦਾ ਨਿਵਾਸ [ਇਸਥਿਤੀ] ਰਖਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਇਸੀ ਨਿਸਚੇ ਵਿਖੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ॥

੫--[ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ?] "ਸ਼ਬਦ ਬਿਬੇਕ ਟੇਕ"=ਸ਼ਬਦ ,ਦੀ ਟੇਕ [ਓਟ=

ਗੁਰਮੁਖ - ਕਥਾ ਸਮੂਹ

ਸਹਾਰਾ] ਲੈਕੇ, ਬਿਬੇਕ=ਬਿਬ+ਇਕ=ਦੋਹਾਂ—ਜੀਵਾਤਮਾ ਤਥਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਇਕ ਕਰਦਿਆਂ--ਭਾਵ-ਬਾਰੰਬਾਰ ਜੀਵ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਏਕਤਾ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਕਾਇਮ ਕਰਕੇ ਸ੍ਵਾਸ ਸ੍ਵਾਸ ਨਾਮ ਜਪਦਿਆਂ; ੬ "ਏਕ ਹੀ ਅਨੇਕ ਮੇਕ"=ਇੱਕੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੀ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ ਹੋਯਾ(ਐਉਂ ਜਾਪਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ)—ਜੀਕੂੰ, ੭—ਜੰਤ੍ਰ (ਬਾਜੇ) ਦੀ ਨਾਦ [ਅਵਾਜ] ਅਰੁ ੮--ਰਾਗ ਧੁਨਿ [ਗਾਯਨ ਦੀ ਸੁਰ] ਇਕ ਰੂਪ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ--ਭਾਵ—ਜਿਸਤਰਾਂ ਵਜੰਨ ਵਾਲੇ ਵਜੰਤਰੀ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਜੋ ਕੁਛ ਉਸਦੀ ਰਸਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ,ਤੇ ਓਹੋ ਹੀ ਹੂਬਹੂ [ਜਸੋਂ ਕੀ ਤਸੋਂ] ਬਾਜੇ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਕੇ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰਦਾ ਇਕ ਤਾਰ ਬੱਝੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਐਸੇ ਹੀ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਮਿਆ (ਬੋਲਨ ਹਾਰਾ) ਸਮੂਹ ਜਗਤ ਵਿਖੇ ਜਸੋਂ ਕਾ ਤਸੋਂ ਬੋਲਦਾ (ਸੱਤਾ ਸਫੁਰਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੋਯਾ) ਇੱਕ ਰੂਪ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ—੯ [ਬੱਸ ਇਕ ਏਕਤਾ ਦੀ ਸਾਮਰ-ਤੱਖ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਰੂਪ] ਅਨਭੈ ਦਾ ਅਭ੍ਯਾਸੀ (ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਨਿਸਚਾ ਰਖਨ ਦਾ ਪ੍ਰਯਤਨਵਾਨ) ਉਕ੍ਤ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋਯਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ॥

੧੦ (ਤਾਤਪਰਜ ਇਹ ਕਿ ਐਹੋ ਜੈਹੇ ਪੁਰਖ) "(੪) ਦਰਸ, (੨) ਧ੍ਯਾਨ, (੫) ਉਨਮਾਨ,(੧)ਪ੍ਰਾਨ, (੩) ਪ੍ਰਾਨ ਪਤਿ"=ਪ੍ਰਾਣ [ਸ੍ਵਾਸ ਗਤੀ] ਦੇ ਧ੍ਯਾਨ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਾਣਪਤੀ [ਪਰਮਾਤਮਾ] ਦੇ ਦਰਸ (ਦਰਸਨ) ਦਾ ਉਨਮਾਨ (ਵੀਚਾਰ—ਭਾਵਨਾ--ਨਿਸਚਾ) ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਯਾਂ, "(੭) ਅਬਿਗਤਿ, (੮) ਗਤੀ,(੬)ਅਤਿ, (੯) ਅਲਖ, (੧੦) ਬਿਲਾਸੀਹੈ" = ਅਤਯੰਤ—ਅਬਯਕ੍ਤ—ਗਤੀ ਵਾਲੇ—ਅਲਖ ਸਰੂਪ ਵਿਖੇ ਬਿਲਾਸੀ, [ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਣ ਵਾਲੇ=ਰਮਨ ਕਰਣਹਾਰੇ] ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥

੫੧--(ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਾਰੰਬਾਰ ਅਭ੍ਯਾਸ ਕਰਦੇ ਹੋਏ) "ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਟਾਛ੍ਯ ਦਿਬ੍ਯ ਦੇਹ ਕੈ ਬਿਦੇਹ ਭਏ"--ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਟਾਖਯ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਦਿਬ੍ਯ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦ੍ਵਾਰੇ ਦੇਹ ਵੱਲੋਂ ਬਿਦੇਹ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੧੨ (ਅਰੁ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਦੇਹ ਆਦ ਨੂੰ ਨਿਰੋਗ ਤਥਾ ਬਲ ਪੁਸ਼ਟੀ ਸੰਪੰਨ ਰਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸਮੂਲਚੇ ਨਿਵਿਰਤ ਰਹਿਣ ਹਾਰੇ) ਉਦਾਸੀ=ਉਪ੍ਰਾਮ ਜੀਉਂਦੇ ਜੀ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕੋਈ ਵਿਰਲੇ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਪੁਰਖ ਹਨ ॥ ੯੨ ॥ ੧੧੬ ॥

ਉਕ੍ਤ ਉਦਾਸਭਾਵੀ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਮਿਥ੍ਯਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਦੇ ਹਨ:— ਗੁਰਮੁਖ

੧੧੭ ¹ਸੁਪਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਚਿਤ੍ਰ ²ਜਾਗਤ ਨ ਦੇਖੀਅਤ ³ਤਾਰਕਾ ਮੰਡਲ ਪਰਭਾਤ ਨ ਦਿਖਾਈਐ॥ ⁴ਤਰਵਰ ਛਾਯਾ ਲਘੁ ਦੀਰਘ ⁵ਚਪਲ ਬਲ ਤੀਰਥ ਪੁਰਬ ਜਾਤ੍ਰਾ ਥਿਰ ਨ ਰਹਾਈਐ ॥ ⁶ਨਦੀ ਨਾਵ ਕੋ ਸੰਜੋਗ ⁷ਲੋਗ ਬਹੁਰਜੋ ਨ ਮਿਲੈ ⁸ਗੰਧਰਬ ਨਗਰ ⁹ਮ੍ਰਿਗ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ¹⁰ਬਿਲਾਈਐ ॥ ¹¹ਤੈਸੇ ਮਾਯਾ ਮੋਹ ਧੋਹ

ਕੁਟੰਬ ਸਨੇਹ ਦ੍ਰੋਹ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦਸੁਰਤ ਲਿਵ ਲਾਈਐ॥੧੧੭

ਅਰਥ:-੧ [ਜਗਤ ਨੂੰ ਐਉਂ ਐਸੇ ਪੁਰਖ ਮਿਥਜ਼ਾ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਜਿਸਤਰਾਂ ਸੁਪਨੇ ਵਿਖੇ] "ਸੁਪਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਚਿਤ੍ਰ"=ਸੁਪਨੇ ਵਿਖੇ ਜਿਸਪ੍ਰਕਾਰ ਚਲਿਤ੍ਰ [ਬਿਵਹਾਰ] ਵਰਤਦੇ ਹੋਏ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰ=ਨਕਸ਼ਾ [ਜਸੋਂ ਕਾ ਤਸੋਂ ਮੂਰਤੀ ਮਾਨ ਦਿਖਾਵਾ] ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ੨-ਤੇ ਜਾਗਦੇ ਸਾਰ "ਨ ਦੇਖਿਯਤ"=ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟ ਨਹੀਂ ਆਯਾ ਕਰਦਾ, ਅਰੁ ੩ ਜਿਸਤਰਾਂ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ "ਤਾਰਕਾ ਮੰਡਲ"=ਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਚਕ੍ਰ ਬੱਝਾ ਹੋਯਾ [ਘੇਰਾ ਘੱਤਿਆ ਹੋਯਾ] ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਪ੍ਰਭਾਤੇ [ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦੇ ਸਾਰ] ਉਹ ਨਹੀਂ ਦੇਖਨ ਵਿਚ ਆਯਾ ਕਰਦਾ॥

੪ ਅਤੇ ਜਿਸ ਭਾਂਤ "ਤਰਵਰ ਛਾਯਾ ਲਘੁ ਦੀਰਘ" ਬਿਰਛ ਦਾ ਪ੍ਰਛਾਵਾਂ (ਧੁੱਪ ਦੇ ਵਧਨ ਘਟਨ ਅਨੁਸਾਰ) ਛੋਟਾ ਵਡਾ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ-ਭਾਵ ਇਸਥਿਰ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ-੫ ਅਤੇ ਜਿਸਤਰਾਂ "ਚਪਲ ਬਲ"=ਚਪਲਾ (ਬਿਜਲੀ) ਦੀ ਤਿਰਛ [ਛਟਾ] ਧਾਰਾ ਅਰੁ ਤੀਰਥ ਦੇ ਪੂਰਬ [ਮਹਾਤਮ ਸਮੇਂ] ਦੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਥਿਰ ਨ ਰਹਾਈਐ=ਟਿਕੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਰਦੀ॥

੬ ਇਸੇ ਭਾਂਤ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ "ਨਦੀ ਨਾਵ ਕੋ ਸੰਜੋਗ ਲੋਗ"=ਨਦੀ ਪਾਰ ਹੁੰਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬੇੜੀ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸੰਜੋਗ [ਮੇਲ] ੭"ਬਹੁਰਜੋ ਨ ਮਿਲੈ" (ਪਾਰ ਉਰਾਰ ਹੋਜਾਣ) ਉਪਰੰਤ ਮੁੜ ਓਕੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ, ਤਥਾ ੮ "ਗੰਧਰਬ ਨਗਰ"=ਹਰੀਚੰਦ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਤ ਬਲ ਕਰਕੇ ਸੁਰਗ ਸਿਧਾਰਦੀ ਓਸਦੀ ਰਾਜ ਨਗਰੀ ਦੇ ਖੋਤੇ ਦੀ ਹਿਣਕ ਤੋਂ ਮੱਧ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਖੇ ਹੀ ਲੋਪ ਹੋਈ ਹੋਈ ਕਦਾਚਿਤ ਭਾਸਨ ਹਾਰੀ-ਹਰਿਚੰਦਉਰੀ ਅਥ੍ਵਾ ਮੀਂਹ ਬਰਸ ਚੁਕਨ ਉਪਰੰਤ ਆਕਾਸ ਵਿਖੇ ਭਾਸਨਹਾਰੇ ਨਾਨਾ ਭਾਂਤ ਦੇ ਕਲਿਪਤ ਮੇਘਾਕਾਰ--ਅਤੇ ੯ ਮ੍ਰਿਗ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ=ਰੇਤ ਥਲਿਆਂ ਅੰਦਰ ਰੇਤ ਕਿਣਕਿਆਂ ਉਪਰ ਸੂਰਜ ਰਸ਼ਮੀਆਂ ਦੇ ਪਿਆਂ ਨਦੀ ਵਤ ਲਿਸ਼ਕਾਰ ਮਾਰਣਹਾਰਾ ਕਲਪਿਤ ਪ੍ਰਵਾਹ ੧੦--"ਬਿਲਾਈਐ"-ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਝਟਾਪਟ ਹੀ ਅਪਣਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਿਖਾਲਕੇ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥

੧੧ ਤੈਸਾ ਹੀ ਮਾਯਾ ਦੇ ਮੋਹ ਕੁਟੰਬ ਤਥਾ ਦੇਹ ਦੇ ਸਨੇਹ (ਪਜਾਰ) ਨੂੰ ਧ੍ਰੋਹ (ਛਲ ਮਾਤ੍ਰ=ਭਰਮ ਛਲਾਵਾ) ਜਾਣਕੇ--ਇਸ ਸੰਪੂਰਨ ਪ੍ਰਪੰਚ ਦੇ ਪਾਸਯੋਂ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਸਬਦ ਵਿਖੇ ਹੀ ਸੁਰਤ ਦੀ ਲਿਵ ਲਗਾਈ ਰਖਦੇ ਹਨ॥੯੩॥੧੧੭॥

ਪਿਛਲੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਯਾਨੀਆਂ ਦੇ ਕੂੜ ਸੰਸਾਰ ਵਾਲੇ ਅਨੁਭਵਨੂੰ, ਮਾਨੋਉਦਾਹਰਣ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਾਧਾਰਣ ਮਨੁੱਖਾਂ ਤਾਂਈ ਸ਼ੀਘਰ ਹੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਲਗਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

੧ਨੈਹਰ ੨ਕੁਆਰ ਕੰਨਜਾਂ ੩ਲਾਡਲੀ ਕੈ ਮਾਨੀਅਤ ਬਜਾਹੇ ਸਸੁਰਾਰ ਜਾਇ ਗੁਨਣ ਕੈ ਮਾਨੀਐ॥ ੪ਬਨਜ ਬਿਉਹਾਰ ਲਗ

ਜਾਤ ਹੈ ਬਿਦੇਸੁ ਪ੍ਰਾਨੀ ਕਹੀਐ ਸਪੂਤ੬ਲਾਭ ਲਭਤ ਕੈ ਆਨੀਐ ॥੭ਜੈਸੇ ਤਉ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਸਮੈ ਪਰਦਲ ਮੈਂ ਅਕੇਲੋ ਜਾਇ ਜੀਤ ਆਵੈ ੮ਸੋਈ ਸੂਰੋ ਸੁਭਟ ਬਖਾਨੀਐ ॥ ੯ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਪਾਇ ਚਰਨ ਸਰਨ ਗੁਰ ਸਾਧਸੰਗਮਿਲੈ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰ ਪਹਿਚਾਨੀਐ ॥ ੧੧੯ ॥

ਅਰਥ:-੧ ਨੈਹਰ=ਪਿਉਕੇ ਘਰ ੨-'ਕੁਆਰ ਕੰਨਿਆ'=ਕੁਆਰੀ ਬੇਟੀ ਨੂੰ 'ਲਾਡਲੀ' [ਲਾਡ+ਅਲੀ] ਲਾਡ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਅਥ੍ਵਾ ਲਾਡਲੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਭ ਓਸਦਾ ਆਦਰਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ੩'ਬਜ਼ਾਹੇ'=ਵਿਆ-ਹਿਆਂ ਜਾਣ ਤੇ 'ਸਸੁਰਾਰ' ਸੌਹਰੇ ਘਰ ਗਿਆਂ 'ਗੁਨਣ ਕੈ' ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਆਦਰ ਮਾਣਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ॥

੪ "ਬਨਜ ਬਿਉਹਾਰ ਲਗ"-ਵਣਜ ਵਪਾਰ ਤਥਾ ਕਾਰੋਬਾਰ (ਸੌਦਾ-ਗਰੀ) ਖਾਤਰ ੫ 'ਪ੍ਰਾਨੀ' ਵਾਂਢੇ (ਪਰਦੇਸ) ਜਾਂਦਾ ਹੈ ੬ ਜੇਕਰ ਤਾਂ ਉਹ "ਲਾਭ ਲਭਤ ਕੈ ਆਨੀਐ"-ਲਾਭ ਦੀ ਲਭਤ ਕਰਕੇ ਅਥ੍ਵਾ ਖੱਟੀ ਖੱਟਕੇ ਲਿਆਵੇ ਤਾਂ 'ਸਪੂਤ ਕਹੀਏ' ਸਪੁੱਤਰ ਸਪੁੱਤਰ ਕਰਕੇ ਸਭ ਆਖਦੇ ਹਨ ॥

੭ 'ਜੈਸੇ ਤਉ' ਜਿਸਤਰਾਂ ਫੇਰ (ਕੋਈ ਸੂਰਮਾ ਕਹਾਣਹਾਰਾ) "ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਸਮੇਂ"-ਰਣ ਮੱਚਿਆਂ (ਜੰਗ ਜੁਟਿਆਂ) "ਪਰਦਲ ਮੈ ਅਕੇਲੋ ਜਾਇ ਜੀਤ ਆਵੈ" ਪਰਾਈ ਸੈਨਾ ਵਿਖੇ ਅਕੱਲਾ ਹੀ (ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ) ਜਿੱਤਕੇ ਆ ਜਾਵੇ ੮ ਤਾਂ "ਸੋਈ ਸੂਰੋ ਸੁਭਟ ਬਖਾਨੀਐ"-ਓਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਸੂਰਮਾ ਬਹਾਦਰ ਕਹੀਦਾ ਹੈ ॥

ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੇਕਰ-੯ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਪਾਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਚਰਣ ਸਰਣ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਆਣ ਮਿਲੇ, ਤਾਂ ਓਸੇ ਨੂੰ ਹੀ 'ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ'-ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ (ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਤੁਫੈਲ) ਮਨੁੱਖ ਪਣੇ ਨੂੰ ਸਫਲ ਕਰਣ ਹਾਰਾ-ਅਸਲ ਮਰਦ "ਪਹਿਚਾਨੀਐ" ਪਛਾਣੀਦਾ ਹੈ ॥ ੯੪ ॥ ੧੧੯ ॥

ਸਫਲ ਜਨਮ ਕਾਰਣੀ ਸਤਿਸੰਗਤ ਦੀ ਚਰਣ ਸਰਣ ਔਣ ਦੇ ਨਿਯਮ ਭੀ ਲਗਦੇ ਹੱਥ ਨਿਰੂਪਦੇ ਹਨ:-

੧ਨੈਹਰ ਕੁਟੰਬ ਤਜ ਬਜਾਹੇ ਸਸੁਰਾਰ ਜਾਇ ੨ਗੁਨਨ ਕੈ ਕੁਲਾ ਬਧੂ ਬਿਰਦ ਕਹਾਵਈ ॥ ੩ਪੂਰਨ ਪਤਿਬ੍ਰਤਾ ਅਉ ਗੁਰ ਜਨ ਸੇਵਾ ਭਾਇ ਗ੍ਰਿਹ ਮੈਂ ਗ੍ਰਿਹੇਸਰ ਸੁਜਸੁ ਪ੍ਰਗਟਾਵਈ ॥ ੪ਅੰਤ ਕਾਲ ਜਾਇ ਪ੍ਰਿਯ ਸੰਗ ਸਹ ਗਾਮਿਨੀ ਹ੍ਵੈ ਪਲੋਕ ਪਰ ਲੋਕ ਬਿਖੈ ਊਚ ਪਦ ਪਾਵਈ ॥ ੬ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਾਰਗ ਭੈ ਭਾਇ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰੈ ਧੰਨਜ ਗੁਰਸਿਖਜ ਆਦ ਅੰਤ ਠਹਰਾਵਈ ॥ ੧੨੦

ਅਰਥ:-੧"ਨੈਹਰ ਕੁਟੰਬ ਤਜਿ ਬਜਾਹੇ ਸਸੁਰਾਰ ਜਾਇ"=ਵਿਆਹਿਆਂ ਜਾਣ ਤੇ (ਪੁਤ੍ਰੀ) ਪਿਉਕੇ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਤਜਾਗ ਕੇ ਸੌਹਰੇ ਘਰਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤਾਂ ੨--"ਗੁਨਨ ਕੈ"ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਕਾਰਣ "ਕੁਲਾਬਧੂ ਬਿਰਦ ਕਹਾਵਈ"=ਕੁਲ ਬਹੂ-ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕੁਲ ਦੀ ਵੌਹਟੀ ਵਾਲੇ ਬਿਰਦ=ਸੁਜੱਸ=ਕੀਰਤੀ ਅਥ੍ਵਾ ਪ੍ਰਸਿਧੀ ਦ੍ਵਾਰੇ ਕਹਣ ਵਿਚ ਔਂਦੀ ਹੈ॥

੩ ਅਰੁ ਐਸਾ ਹੀ"ਪੂਰਨ ਪਤਿਬ੍ਰਤ"-ਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿਭਨ ਦਾ ਬਰਤ [ਇਕਰਾਰ] ਪ੍ਰਤਿਗਜਾ ਪੂਰਣ ਕਰਦੀ [ਪਾਲਦੀ] ਹੋਈ "ਅਉ ਗੁਰ ਜਨ ਸੇਵਾ ਭਾਇ"=ਤਥਾ ਗੁਰੂ ਜਨਾਂ [ਵਡਕਿਆਂ=ਵਡ ਵਡੇਰਿਆਂ ਸੱਸ ਸੌਹਰੇ ਜੇਠ ਆਦਿਕਾਂ] ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ ਹੋਈ [ਉਸਦਾ] "ਗ੍ਰਹ ਮੈਂ ਗ੍ਰਹੇਸਰ" ਘਰ ਵਿਚ ਘਰ ਦੀ ਮਾਲਕ ਹੋਣ ਦਾ"ਸੁਜੱਸ ਪ੍ਰਗਟਾਵਈ"-ਸ੍ਰੇਸ੍ਰ ਜੱਸ--ਧੰਨ ਧੰਨ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੀ ਸਭਨੀ ਪਾਸੀਂ ਪ੍ਰਗਟਾ ਲਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ॥

੪ ਇਸਤਰਾਂ ਗ੍ਰਿਹ ਧਰਮ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰਦੀ ਕਰਦੀ "ਅੰਤਕਾਲ ਜਾਇ ਪ੍ਰਿਯ ਸੰਗ ਸਹਗਾਮਿਨੀ ਹੋਇ"=ਓੜਕ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਪਜਾਰੇ ਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਓਸਦੀ ਸਾਥਨ ਹੀ ਬਣੀ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ੫ ਤੇ ਇਉਂ ਉਹ "ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਬਿਖੈ ਊਚ ਪਦ ਪਾਵਈ"=ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਜੀਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲੋਕ ਅੰਦਰ ਅਰੁ ਮਰ ਕੇ ਪਰਲੋਕ ਸਿਧਾਰੀ ਉਤਮ ਗਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ॥

੬ ਇਵੇਂ ਹੀ ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ--"ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਾਰਗ ਭੈ ਭਾਇ ਨਿਰਬਾਹੁ ਕਰੈ" ਗੁਰਮੁਖੀ ਮਾਰਗ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਵਿਖੇ ਮਿਲਕੇ ਗੁਰੂ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਦੇ ਭੈ ਅਰੁ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਪਾਲਦਾ ਹੋਇਆ ਜੀਵਨਨੂੰ ਗੁਜ਼ਾਰਦਾ ਹੈ--"ਧਨਜ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਠਹਿ-ਰਾਵਈ" ਓਸ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਭੀ ਧੰਨ ਧੰਨ-ਜੈਜੈਕਾਰ (ਕੀਰਤੀ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਆਦ ਅੰਤ ਵਿਖੇ ਓਸਦਾ ਜੱਸ ਅਟੱਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਵਾ ਉਸਦਾ ਆਦ ਅੰਤ [ਸਦੀਵ ਲਈ] ਹੀ ਠਹਿਰਣਾ [ਕੈਮ ਰਹਿਣਾ ਅਥ੍ਵਾ ਓਸਦਾ ਮੋਖਪਦ ਵਾਸੀ ਹੋਣਾ] ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ॥ ੧੧੯॥

ਗੁਰਮੁਖਤਾ ਦੇ ਨਿਯਮ ਪਾਲਿਆਂ ਹੀ ਸਰਣਾਗਤ ਭਾਵ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਹੈ, ਪਿਛਲੇ ਕਥਨ ਕੀਤੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰੌਢ ਕਰਦੇ ਹਨ:- ੧੩੬ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਰਨ

੧ਜੈਸੇ ਨ੍ਰਿਪ ਧਾਮ ਭਾਮ ਏਕ ਸੈ ਅਧਿਕ ਏਕ ੨ਨਾਇਕ ਅਨੇਕ ਰਾਜਾ ਸਬਨ ਲਡਾਵਈ॥ ੩ਜਨਮਤ ਜਾਂਕੈ ਸੂਤ ਵਾਹੀ ਕੇ ਸੁਹਾਗ ਭਾਗ ੪ਸਕਲ ਰਾਨੀ ਮੈ ਪਟਰਾਨੀ ਸੋ ਕਹਾਵਈ। ੫ਅਸਨ ਬਸਨ ਸਿਹਜਾਸਨ ਸੰਜੋਗੀ ਸਭੈ ੬ਰਾਜ ਅਧਿਕਾਰ ਤੇ ਸਪੂਤੀ ਗ੍ਰਹ ਆਵਈ॥ ੭ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਸਬੈ ਗੁਰ ਚਰਨ ਸਰਨ ਲਿਵ ੮ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਸੰਧਿ ਮਿਲੈ ੯ਨਿਜ ਪਦ ਪਾਵਈ॥੧੨੦॥

ਅਰਥ:–੧ "ਜੈਸੇ ਨ੍ਰਿਪ ਧਾਮ ਭਾਮ ਏਕ ਸੈ ਅਧਿਕ ਏਕ"=ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਰਾਜਾ ਦੇ ਘਰ(ਮਹਲਾਂ ਵਿਖੇ)ਭਾਮ -ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਇੱਕ ਤੋਂ ਇੱਕ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ(ਰੂਪ ਅਰੁ ਗੁਣਵਤੀਆਂ)ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ੨–"ਅਰੁ ਨਾਇਕ ਅਨੇਕ" ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਦਾ ਸੁਆਮੀ (ਮਾਲਕ), ਰਾਜਾ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਲਾਡ ਲਡੌਂਦਾ (ਪਜ਼ਾਰਦਾ–ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਦਾ) ਹੈ॥

੩ ਪ੍ਰੰਤੂ "ਵਾਹੀ ਕੈ ਸੁਹਾਗ ਭਾਗ"–ਸੁਹਾਗ ਦਾ ਭਾਗ ਕੇਵਲ ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਲਗਦਾ ਹੈ, "ਜਨਮਤ ਜਾਕੈ ਸੂਤ"-ਜਿਸਦੇ ਘਰ ਪੁਤ੍ਰ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਔਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ੪ ਓਹੋ ਹੀ (ਕੇਵਲ) ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਣੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਪਟਰਾਨੀ (ਸਿੰਘਾਸਨ ਉਪਰ ਸਾਥ ਬਿਰਾਜਨ ਦਾ ਮਾਨ ਪਾਣ ਵਾਲੀ) ਕਹਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ॥

੫ ਚਾਹੇ–"ਅਸਨ ਬਸਨ ਸਿਹਜਾਸਨ ਸੰਜੋਗੀ ਸਬੈ"=ਖਾਣ (ਪੀਣ ਆਦਿ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਤੇ) ਬਸਨ (ਬਸਤ੍ਰ–ਪਹਿਨਣ ਜੋਗ ਪਦਾਰਥ) ਤਥਾ ਸਿਹਜਾ ਉਪਰ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਬੈਠਨ ਦੀਆਂ, ਤਾਂ ਸਬੇ=ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਸੰਜੋਗਨਾਂ–ਸਾਥਨਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ,–ਕਿੰਤੂ ੬ ਰਾਜ (ਗੱਦੀ–ਸਿੰਘਾਸਨ) ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ (ਹੱਕ) ਤਾਂ "ਸਪੂਤੀ" (ਪੁਤਰਵੰਤੀ) ਦੇ ਹੀ "ਗ੍ਰਿਹ ਆਵਈ"–ਘਰ ਆਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੭ ਤਿਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ "ਗੁਰਚਰਨ ਸਰਣ ਲਿਵ"–ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਚਰਣ ਸਰਣ ਦੀ "ਲਿਵ" ਤਾਂਘ (ਖਿੱਚ) ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਤਾਂ "ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਸਬੈ" ਸਾਰੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖ ਹਨ। ਪਰੰਤੂ ੮ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਦੀ "ਗੁਰ ਸਿਖ ਸੰਧਿ ਮਿਲੇ"–ਸਿੱਖ ਸਰੂਪ ਹੋਣ ਕਾਰਣ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨਾਲ ਅਸਲ ਮੇਲੇ ਮਿਲ ਜਾਣ ੯ "ਨਿਜ ਪਦ ਪਾਵਈ" ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਾਲੀ ਆਤਮ ਇਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਓਹੋ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਸਕਦਾ ਹੈ॥੧੨੦॥

ਸਿੱਖ ਮੱਤ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ੀ ਦਾ ਘਰ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਹੀ ਉੱਧਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:–

੧ਤੁਸ ਮੇ ਤੰਦੁਲ ਬੋਏ ਨਿਪਜੇ ਸਹਸ੍ਰ ਗੁਨੋ ੨ਦੇਹਧਾਰ ਕਰਤ ਹੈ ਪਰਉਪਕਾਰ ਜੀ॥ ੩ਤੁਸ ਮੇ ਤੰਦੁਲ ਨਿਰਬਿਘਨ ਨ ਲਾਗੈ ਘੁਨ ੪ਰਾਖੇ ਰਹੈ ਚਿਰੰਕਾਰ ੫ਹੋਤ ਨ ਬਿਕਾਰ ਜੀ॥ ੬ਤੁਸ ਮੇ ਨਿਕਸ ਹੋਇ ਭਗਨ ਮਲੀਨ ਰੂਪ ੭ਸਾਦਿ ਕਰਵਾਏ ਰਾਧੇ ਰਹੈ ਨ ਸੰਸਾਰ ਜੀ॥ ੮ਗੁਰਉਪਦੇਸ ਗੁਰ ਸਿਖ ਗ੍ਰਿਹ ਮੈ ਬੈਰਾਗੀ ੯ਗ੍ਰਿਹ ਤਜ ਬਨ ਖੰਡ ਹੋਤ ਨ ਉੱਧਾਰ ਜੀ॥੧੨੧॥

ਅਰਥ:–੧ "ਤੁਸ ਮੈ ਤੰਦੁਲ ਬੋਏ ਨਿਪਜੈ ਸਹਸ੍ਰ ਗੁਨੋ–" ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਤਾਂ ਤੁਸ=ਤੋਹ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੰਦੁਲ=ਚੌਲ ਹੋਵੇ, ਤਦ ਤਕ ਤਾਂ ਬੀਜਿਆਂ ਨਿਪਜੈ=ਉਪਜਦਾ ਹੈ ਸਹੰਸਰ ਗੁਣਾ=ਇਕ ਇਕ ਦਾ ਹਜਾਰ ਗੁਣਾਂ ਹੋ ਹੋਕੇ ੨–(ਐਸਾ ਹੀ ਉਹ ਫੇਰ ਅਗੋ) "ਦੇਹ ਧਾਰ ਕਰਤ ਹੈ ਪਰ ਉਪਕਾਰ ਜੀ"=ਅਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪਾਂ

ਵਿਚ ਵਰਤਾਕੇ ਭੁੱਖ ਨਿਵਿਰਤੀ ਤਥਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਆਦ ਦੁਆਰਾ ਜੀਵਾਂ ਉਪਰ ਪਰ-ਉਪਕਾਰ ਕਰਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ–ਹੇ ਪਿਆਰਿਓ !!!

੩ "ਤੁਸ ਮੈ ਤੰਦੁਲ ਨਿਰਬਿਘਨ ਲਾਗੈ ਨ ਘੁਨ"-ਤੋਹਾਂ ਅੰਦਰ (ਛੋਨੇ ਦੇ ਉਪਰਲੇ ਪੜਦੇ ਵਿਚਾਲੇ) "ਤੰਦੁਲ" ਚੌਲ ਨੂੰ ਘੁਨ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕਦਾ, ਉਹ ਨਿਰ-ਵਿਘਨ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ੪ "ਰਾਖੇ ਰਹੈ ਚਿਰੰਕਾਲ"–ਚਿਰਕਾਲ ਰਖਿਆ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ੫ ਉਸਦਾ ਬਿਕਾਰ (ਵਿਗਾੜ) ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ॥

੬ ਪਰ ਜਦ "ਤੁਸ ਮੈਂ ਨਿਕਸ"-ਤੋਹ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਪਵੇ, ਤਾਂ "ਹੋਇ ਭਗਨ ਮਲੀਨ ਰੂਪ"–ਟੁੱਟ ਭੁਰ ਭੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੈਲੀ ਸ਼ਕਲ ਵਾਲਾ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰੁ ੭ "ਸ੍ਵਾਦ ਕਰਵਾਇ"–ਸੁਆਦ ਭੀ ਪਏ ਪਏ ਦਾ ਕਸੈਲਾ ਜਿਹਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ "ਰਾਧੇ ਰਹੈ ਨ ਸੰਸਾਰ ਜੀ"–ਰਿੰਨਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਤਾਂ ਫੇਰ ਸੰਸਾਰ ਉਪਰ ਰਹਿ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਣਾ ਕਰਦਾ ॥

੮ ਏਸੇਤਰਾਂ ਜੇਕਰ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ "ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਗ੍ਰਿਹ ਮੈਂ ਬੈਰਾਗੀ" ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਧਾਰਣ ਕਰਕੇ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਬਣ ਜਾਵੇ–ਤਾਂ ਤਾਂ ਉਹ "ਗ੍ਰਿਹ ਮੈਂ ਬੈਰਾਗੀ" ਘਰ ਵਿਚ (ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਵਸਦਾ ਹੋਇਆ ਭੀ ਬੈਰਾਗੀ (ਉਪ੍ਰਾਮ-ਉਦਾਸ-ਅਲੇਪ) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੯ ਪਰੰਤੂ "ਗ੍ਰਿਹ ਤਜ ਬਨ ਖੰਡ ਹੋਤ ਨ ਉਧਾਰ ਜੀ"-(ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ ਧਾਰੇ ਬਿਨਾਂ–ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਸਜੇ ਬਿਨਾਂ) ਚਾਹੇ ਘਰ ਤਿਆਗਕੇ "ਬਨਖੰਡ" (ਜੰਗਲ ਦੇਸ਼-ਉਜਾੜ ਬੀਆਬਾਨ) ਵਿਚ ਭੀ ਜਾ ਵੱਸੇ, ਤਾਂ ਕਦਾਚਿਤ ਉੱਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗਾ–ਭਾਵ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਥੋੜਾਂ ਦੀ ਮਜਬੂਰੀ ਵਿਚ ਸੰਗਤ ਕੁਸੰਗਤ ਕਰ ਬੈਠਣ ਵਿਚ ਸਦਾ ਹਾਨੀ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹੀ ਸੰਸਿਆਂ ਵਿਚ ਜਕੜੀ ਰਖੇਗਾ ॥ ੧੨੧ ॥

ਹਾਂ ! ਗੁਰੂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਿਨਾਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸਗੋਂ ਸੋਭਾ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਬਣਦੀ ਹੈ:-

੧ਹਰਦੀ ਔ ਚੂਨਾ ਮਿਲ ਅਰੁਨ ਬਰਨ ਜੈਸੇ ੨ਚਤੁਰ ਬਰਨ ਕੈ ਤੰਬੋਲ ਰਸ ਰੂਪ ਹੈ ॥ ੩ਦੂਧ ਮੈ ਜਾਮਨ ਮਿਲੈ ਦਧਿ ਕੈ ਬਖਾਨੀਅਤ ੪ਖਾਂਡ ਘ੍ਰਿਤ ਚੂਨ ਮਿਲ ੫ਬਿੰਜਨ ਅਨੂਪ ਹੈ ॥ ੬ਕੁਸਮ ਸੁਗੰਧਿ ਮਿਲ ਤਿਲ ਸੈ ਫੁਲੇਲ ਹੋਤ ੭ਸਕਲ ਸੁਗੰਧਿ ਮਿਲ ਅਰਗਜਾ ਧੂਪ ਹੈ॥ ੮ਦੋਇ ਸਿਖ ਸਾਧ ਸੰਗ ਪੰਚ ਪ੍ਰਮੇਸੁਰ ਹੈ ਦਸ ਬੀਸ ਤੀਸ ਮਿਲੇ ਅਬਿਗਤਿ ਊਪ ਹੈ ॥ ੧੨੨ ॥

ਅਰਥ:-੧ ਹਲਦੀ ਅਤੇ ਚਨਾ ਮਿਲਕੇ "ਅਰੁਨ ਬਰਨ ਜੈਸੇ"-ਜਿਸਤਰਾਂ ਲਾਲ ਰੰਗ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ੨-"ਚਤਰ ਬਰਨ ਕੈ ਤੰਬੋਲ ਰਸ ਰੂਪ ਹੈ"-ਪਾਨ

ਦੇ ਪੱਤੇ ਦਾ ਹਰਿਆ ਰੰਗ+ਕੱਥੇ ਦਾ ਤੇ ਸੁਪਾਰੀ ਦਾ ਮਿਟਿਆਲਾ ਲਾਲੀ ਭਾ ਮਾਰਣ ਵਾਲਾ, ਅਰੁ ਚੂਨੇ ਕਲੀ ਦਾ ਚਿੱਟਾ-ਏਨਾਂ ਚੌਹਾਂ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ "ਤੰਬੋਲ" ਪਾਨ, "ਰਸਰੂਪ" ਲਾਲ ਗੁਲਾਲ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।।

੩ "ਦੂਧ ਮੈਂ ਜਾਮਨ ਮਿਲੇ"-ਦੁੱਧ ਵਿਚ ਜਾਗ ਦੇ ਮਿਲ ਗਿਆਂ "ਦਧਿ ਕੈ ਬਖਾਨਿਯਤ"-ਦਹੀਂ ਦਹੀਂ ਕਹੌਣ ਲਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਅਰੁ ੪ ਖੰਡ ਘਿਉ ਤੇ "ਚੂਨ" ਆਟਾ (ਮੈਦਾ) ਮਿਲਕੇ ੫ "ਬਿੰਜਨ ਅਨੂਪ ਹੈ" ਸੁੰਦ੍ਰ ਸ੍ਵਾਦੀਕ ਉਪਮਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ "ਬਿੰਜਨ" ਭੋਜਨ ਦਾ ਪਦਾਰਥ (ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ-ਲਿਪਸੀ ਆਦ) ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥

੬ "ਕੁਸਮ ਸੁਗੰਧਿ ਮਿਲ ਤਿਲ ਸੈ"-ਤਿਲਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ "ਕੁਸਮ ਸੁਗੰਧਿ" ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਬਾਸਨਾ ਜੀਕੂੰ-"ਫੁਲੇਲ ਹੋਤ"-ਫੁਲ ਬਣ ਜਾਯਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਸੇਤਰਾਂ ੭ "ਸਕਲ ਸੁਗੰਧਿ ਮਿਲ"-ਸਾਰੀਆਂ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਦੇ ਇੱਕ-ਠਿਆਂ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਜਿਸਤਰਾਂ "ਅਰਗਜਾ ਧੂਪ ਹੈ"-ਅਬੀਰ ਵਾ ਲਖ੍ਲਖ੍ਾ ਆਦ ਨਾਮ ਨਾਲ ਕਹੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ (ਸੁਗੰਧੀ ਸਮੁਦਾਯ ਰੂਪ) ਵਸਤੂ ਦਾ (ਧੂਪ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਪ੍ਰਗਟ) ਹੋ ਔਂਦਾ ਵਾ ਧੂਪ ਹੀ ਤਯਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੮ ਇਸੇ ਭਾਂਤ ਹੀ "ਦੋਇ ਸਿੱਖ ਸਾਧ ਸੰਗ"-ਦੋ ਸਿੱਖ ਜੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਮਿਲ ਪੈਣ ਤਾਂ ਸਾਧ ਸੰਗ (ਸਤਸੰਗ) ਨਾਮ ਨਾਲ ਆਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ "ਪੰਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ" ਪੰਜ ਮਿਲ ਬੈਠਣ ਤਾਂ ਉਥੇ ਆਪ ਹੀ ਮਾਨੋ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇਕਰ "ਦਸ ਬੀਸ ਤੀਸ ਮਿਲੇ"-ਦਸ ਵੀਹ ਤੀਹ ਆਦਿ ਇਕਤ੍ਰ ਹੋ ਔਣ, ਤਾਂ ਤਾਂ "ਅਬਿਗਤਿ ਰੂਪ ਹੈ"-ਅਬਯਕਤ ਉਪਮਾ (ਮੂੰਹੋਂ ਆਖਣੋ-ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਣੋ ਹੀ ਪਾਰ) ਉਪਮਾ (ਸ਼ੋਭਾ) ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ॥ ੧੨੨ ॥

ਏਸੇ ਹੀ ਕਾਰਣ ਕਰਕੇ ਸਮੂਹ ਭਾਂਤ ਦੇ ਹੋਰ ਬ੍ਯੰਜਨਾਦੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁਖ੍ਯਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ:-

੧ਏਕ ਹੀ ਗੋਰਸ ਮੈਂ ਅਨੇਕ ਰਸ ਕੋ ਪ੍ਰਗਾਸ ੨ ਦਹਿਓ ਮਹਿਓ ਮਾਖਨ ਅਉ ਘ੍ਰਿਤ ਅਨੁਮਾਨੀਐ ॥ ੩ਏਕ ਹੀ ਉਖਾਰੀ ਸੈ ਮਿਠਾਸ ਕੋ ਨਿਵਾਸ ਗੁੜ ਖਾਂਡ ਮਿਸਰੀ ਅਉ ਕਲੀਕਦ ਪਹਿਚਾਨੀਐ ॥ ੪ਏਕ ਹੀ ਗੇਹੂੰ ਸੈਂ ਹੋਤ ਨਾਨਾ ਬਿੰਜਨਾਦਿ ਸਾਦਿ ੫ਭੂੰਨੇ ਭੀਜੇ ਪੀਸੇ ਅਉ ਉਸੇਈ ਬਿਧਿਾਨੀਐ॥ ੬ਪਾਵਕਿ ਸਲਿਲ ਏਕ ਏਕਹਿ ਗੁਨ ਅਨੇਕ, ਪੰਚ ਕੈ ਪੰਚਾਮ੍ਰਿਤ ਸੁ ਸਾਧ-ਸੰਗਿ ਜਾਨੀਐ ॥ ੧੨੩ ॥

ਅਰਥ:-੧ "ਏਕ ਹੀ ਗੋਰਸ ਮੈਂ ਅਨੇਕ ਰਸ ਕੋ ਪ੍ਰਗਾਸ"-ਇੱਕੋ ਹੀ

"ਗੌਰਸ"-ਦੁੱਧ ਵਿਖੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰਸਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਗਟਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਹਾਕਿ ੨-'ਦਹਿਓ' ਦਹੀ, "ਮਹਿਓ" ਮਠਾ, "ਮਾਖਨ"-ਮੱਖਨ ਅਉਰ ਘਿਓ, "ਅਨੁਮਾਨੀਐ" ਵਿਚਾਰੀ (ਤੱਕੀਦੇ) ਹਨ। ਭਾਵ-ਦੁੱਧ ਅਨੇਕਤਾ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਵਾਲੀ ਵਸਤੂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ "ਦੁਧਭੋਗ" -ਇਸ ਘਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ।

੩ ਐਸਾ ਹੀ "ਏਕ ਹੀ ਉਖਾਰੀ ਮੈਂ ਮਿਠਾਸ ਕੋ ਨਿਵਾਸ"-ਇੱਕੋ ਹੀ "ਉਖਾਰੀ"-ਕਮਾਦ ਵਿਖੇ ਗੁੜ, ਖੰਡ, ਮਿਸਰੀ, ਅਉ-ਅਤੇ "ਕਲੀਕੰਦ"-ਖੰਡੂ ਦਾਣਾ ਯਾ ਕੂਜਾ ਮਿਸਰੀ ਪਛਾਨਣ ਵਿਚ ਔਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਵ-ਮਿੱਠਾ ਭੀ ਅਨੇਕਾਂ ਪਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ॥

੪ ਇਵੇਂ ਹੀ-"ਏਕ ਹੀ ਗੇਹੂੰ ਸੇ ਹੋਤ ਨਾਨਾ ਬਿੰਜਨਾਦਿ ਸ੍ਵਾਦ"-ਇੱਕੋ ਹੀ ਕਣਕ ਤੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸ੍ਵਾਦ ਵੰਤ (ਚਾਖਵੇਂ) ਭੋਜਨ ਆਦ ਪਦਾਰਥ ਪ-ਕੋਈ ਤਾਂ ਕੇਵਲ 'ਭੂਨੇ'-ਭੁੱਜੇ ਵਾ ਸੇਕੇ ਹੋਏ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤੇ ਕੋਈ ਕੇਵਲ "ਭੀਜੇ" ਭਿਉਂਨ ਮਾਤ੍ਰ ਤੇ ਹੀ ਖਾਣ ਲੈਕ, ਅਰੁ ਕਈ "ਪੀਸੇ"-ਪੀਠੀ ਸੱਤੂ ਆਦ ਦੇ ਰੂਪ ਦੇ "ਅਉ ਉਸੇਏ"-ਅਤੇ ਕੋਈ ਉਬਾਲਕੇ ਤਯਾਰ ਕੀਤੇ ਘੁੰਗਣੀਆਂ ਆਦਿ, ਇਸਤਰਾਂ ਇੱਕੋ ਕਣਕ "ਬਿਬਿਧਾਨੀਐ"-ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸਰੂਪ ਧਾਰਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। (ਇਸ ਲਈ ਭੀ ਅਨੇਕਤਾ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਵਾਲੀ ਹੀ ਵਸਤੂ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਹੋਣ ਦੇ ਮਾਨ ਤੋਂ ਇੱਕਲੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਹ ਭੀ ਵੰਜੀ ਰਹੀ)॥

੬ ਅਲਬੱਤਾ-"ਪਾਵਕ ਸਲਿਲ ਏਕ ਏਕਹਿ ਅਨੇਕ ਗੁਣ"-ਅਗਨੀ ਤੇ ਜਲ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਅਨੇਕਤਾ ਦੇ ਗੁਣ ਵਾਲੇ (ਇਹ ਉਕ੍ਤ ਪਦਾਰਥ-ਦੁੱਧ ਮਿੱਠਾ ਤੇ ਮੈਦਾ) ਮੁੜ "ਏਕ ਏਕਹਿ"-ਇਕ ਵਿਚ ਹੀ ਇਕ ਰੂਪ ਆਣ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ "ਪੰਚ ਕੈ ਪੰਚਾਮ੍ਰਿਤ ਸੁ ਸਾਧ ਸੰਗ ਜਾਨੀਐ"-ਹੁਣ ਪੰਜਾਂ ਤੋਂ ਪੰਚਾ-ਮ੍ਰਿਤ (ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ) ਕਰਕੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ (ਆਦਰ ਦੇ ਲੈਕ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ) ਹੈ॥

ਭਾਵ-ਇਹ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਘਰ ਏਕਤਾ ਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਅਨੇਕਤਾ ਦਾ, "ਜੇਹਾ ਅੰਨ ਤੇਹਾ ਮਨਿ"-ਆਖਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਅਨੇਕਤਾ ਪਸਾਰੂ ਪਦਾਰਥ ਮਾਲਕ ਤੋਂ ਵਿਛੜਨ ਵਾਲੀ ਮਨ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਬਣੌਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਅਨੇਕਤਾ ਵੱਲੋਂ ਏਕਤਾ ਦੇ ਘਰ ਔਣ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਅਪਣੇ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਏਕਤਾ ਦੇ ਘਰ ਔਣ ਵਾਲਾ ਬਣਾਨਹਾਰਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਭੋਗ-ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਭੋਗ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਇਸਨੇ ਇਸ ਘਰ ਵਿਚ ਮਾਨ ਪਾਯਾ ਹੈ॥੧੨੩॥

ਏਹੋਹੀ ਵੀਚਾਰ ਧਯਾਨ ਵਿਚ ਰਖਕੇ ਸਤਿਸੰਗ (ਸੰਗਤ) ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਭੀ ਹੋਰ ਸਮੂਹ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਅਪੇਖਿਆ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੀ ਥਾਂ ਰਖਦਾ ਹੈ:-

੧ਖਾਂਡ ਘ੍ਰਿਤ ਚੂਨ ਜਲ ਪਾਵਕ ਇਕਤ੍ਰ ਭਏ ਪੰਚ ਮਿਲ

ਭਾਗ ੧ ...

ਪ੍ਰਗਟ ਪੰਚਾਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਗਾਸ ਹੈ ॥ [੨]ਮ੍ਰਿਗਮਦ ਗੌਰਾ ਚੋਆ ਚੰਦਨ ਕੁਸਮ ਦਲ [੩]ਸਕਲ ਸੁਗੰਧਿ ਕੈ ਅਰਗਜਾ ਸੁਬਾਸ ਹੈ ॥ [੪]ਚਤੁਰ ਬਰਨ ਪਾਨ ਚੂਨਾ ਔ ਸੁਪਾਰੀ ਕਾਥਾ ਆਪਾ ਖੋਇ ਮਿਲਤ ਅਨੂਪ ਰੂਪ ਤਾਸ ਹੈ ॥ [੫]ਤੈਸੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਾਪ ਕੋ ਪ੍ਰਤਾਪ ਐਸੋ [੬]ਸਾਵਧਾਨ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਕੋ ਨਿਵਾਸ ਹੈ ॥ ੧੨੪ ॥

ਅਰਥ:-੧ ਖੰਡ, ਘਿਓ, "ਚੂਨ"= ਆਟਾ (ਮੈਦਾ) ਜਲ, ਅਗਨੀ (ਇਹ ਅੱਡੋ ਅੱਡ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਜਦ) "ਇਕਤ੍ਰ ਭਏ"= ਇੱਕੋ ਟਿਕਾਣੇ ਹੋਕੇ, "ਪੰਚ ਮਿਲ" (ਇੱਕ ਰੂਪ ਹੋ) ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ "ਪੰਚਾਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਗਾਸ ਹੈ"= ਪੰਚਾਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੀ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਔਂਦਾ ਹੈ (ਤਯਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)॥

੨-ਇਸੇ ਤਰਾਂ "ਮ੍ਰਿਗ ਮਦ"=ਕਸਤੂਰੀ, "ਗੌਰਾ"=ਗੋਰੋਚਨ "ਚੋਆ ਚੰਦਨ"= ਸੰਦਲ ਦਾ ਅਤਰ (ਸੰਦਲ ਰਸ ਟਪਕਾਯਾ ਹੋਇਆ), *"ਕੁਸਮ ਦਲ"= ਕੇਸਰ (ਕੁਸਮ= ਫੁਲ+ ਦਲ= ਪਤ੍ਰ)= ਫੁਲਾਂ ਦੇ ਪਤ੍ਰ ੩ ਇਨਾਂ "ਸਕਲ ਸੁਗੰਧਤ"-ਸਾਰੀਆਂ ਸੁਗੰਧਾਂ ਤੋਂ "ਅਰਗਜਾ ਸੁਬਾਸ ਹੈ"-ਅਰਗਜਾ (ਅਬੀਰ) ਨਾਮ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ (ਮਜਮੂਆ ਖੁਸ਼ਬੂ=ਸੁਗੰਧੀ ਸਮੁਦਾਯ) ਮਿਸ੍ਰਤ (ਮਿਲਵੀਂ) ਬਾਸਨਾ ਬਣ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

੪ ਅਰੁ ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ "ਪਾਨ ਚੂਨਾ ਸੁਪਾਰੀ ਕਾਥਾ" "ਚਤੁਰ ਬਰਨ ਆਪਾ ਖੋਇ ਮਿਲਤ"=ਪਾਨ, ਸੁਪਾਰੀ, ਕੱਥ ਅਤੇ ਚੂਨਾ ਚਾਰੇਂ ਹੀ (ਅਡੋ ਅਡ) ਰੰਗ ਮਿਲਕੇ ਜਦ ਆਪਾ (ਅਪਨਾ ਅਪਨਾ ਅਭਿਮਾਨ) ਖੋ (ਗੁਵਾ) ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ "ਤਾਸ ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਹੈ"=ਤਿਨਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਅਨੂਪ (ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ-ਸੁੰਦ੍ਰ ਲਾਲ ਗੁਲਾਲ) ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ॥

੫ ਤਿਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ (ਅੰਦਰ) ਚਾਰੋਂ ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਖਤ੍ਰੀ ਸੂਦਰ ਵੈਸ਼ਯ ਰੂਪ ਬਰਨਾਂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦਾ "ਪ੍ਰਤਾਪ ਐਸੋ" ਐਹੋ ਜੇਹਾ ਮਹਾਤਮ ਹੈ। ੬ ਇਸ ਕਾਰਣ "ਸਾਵਧਾਨ"=ਹੁਸ਼ਯਾਰ ਹੋਕੇ-ਹਰਵੇਲੇ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਸੰਭਲਕੇ-ਭਾਵ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਨ ਕਰਦਾ ਹੋਯਾ ਸਤਿਸਗ ਕਰੇ, ਕਯੋਂ ਕਿ ਸਤਿਸੰਗਤਿ ਵਿਖੇ "ਪੂਰਣ

---

*ਕਈ ਛਲੀਰਾ ਅਰਥ ਭੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਯੋਂ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਪਹਾੜੀ ਬਿਰਛ ਦੇ ਤਣੇ ਵਾ ਟਾਹਨਿਆਂ ਉਪਰ ਇਕ ਝਿੱਲੀ ਜੈਸੀ ਉਭਰ ਰਕੇ ਸੁਗੰਧਿਤ ਹੋ ਮਹਕਨ ਲਗ ਪਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪਤ੍ਰਮਯ ਫੁੱਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸਦਾ ਨਾਮ ਕੁਸਮ ਦਲ ਸੱਦਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੇਸਰ ਦਾ ਫੁੱਲ ਭੀ ਸਰਬਾਂਗ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਸੂਖਮ ਪੱਤਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸੁਗੰਧੀ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕੇਸਰ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬ੍ਰਹਮ ਕੋ ਨਿਵਾਸ ਹੈ"-ਸਾਖਯਾਤ ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਸਤਿਸੰਗਤ ਭੀ ਵਰਨ ਆਸ਼ਰਮ ਜਾਤੀ ਗੋਤ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਵਿਚ ਔਂਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਸਮੇਟਕੇ ਇੱਕ ਰੂਪ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਰੂਪ ਦਾ ਬਾਸਾ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਬਾਸਾ ਹੈ -ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਦਾ ਅਸਥਾਨ ਸਚਖੰਡ-ਤਦੇ ਹੀ ਸਤਿਸੰਗ ਸਚਖੰਡ ਕਿਹਾਹੈ।

ਸਤਿਸੰਗਤ ਦੇ ਸੱਚ ਖੰਡ ਹੋਣ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਚਤੁਸ਼੍ਰੈ ਸਾਧਨ ਭੀ ਨਿਰੂਪਦੇ ਹਨ:- ੨੪੨ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ

੧ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਮੈਂ ਸਾਚਿ ਖੰਡ ੨ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਕੋ ਨਿਵਾਸ ਹੈ ॥ ੩ਦਰਸ ਧਿਆਨ ਸਰਗੁਨ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ੪ਪੂਜਾ ਫਲ ਫੂਲ ਚਰਨਾਂਮ੍ਰਿਤ ਬਿਸਾਸ ਹੈ ॥ ੬ਨਿਰੰਕਾਰ ਚਾਰ ਪਰਮਾਰਥ ਪਰਮਪਦ, ੫ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਅਵ-ਗਾਹਨ ਅਭਯਾਸ ਹੈ ॥ ੭ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ਦਾਨ ਦਾਇਕ ਭਗਤਿ ਭਾਇ ੮ਕਾਮ ਨਿਹਕਾਮ ਧਾਮ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਗਾਸ ਹੈ॥ ੧੨੫ ॥

ਅਰਥ:- ੧ "ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਮੈਂ"-ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਮੈਂ (ਗੁਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ)ਸਹਜੇ ਹੀ ਵਾ ਸਹਜ ਸਰੂਪ ਵਿਖੇ"ਸਮਾਧਿ"ਲਗ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ (ਸਹਜ ਸਰੂਪ=ਸ਼ਾਂਤ ਪਦ=ਵਾ ਆਤਮਾ ਵਿਖੇ ਬਿਰਤੀ ਟਿਕ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ);੨ -ਕਯੋਂਕਿ "ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਨਿਵਾਸ"-ਇਸ ਵਿਖੇ ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਨਿਵਾਸ (ਵਾਸਾ) ਲਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ "ਸਾਚ ਖੰਡ ਹੈ" ਇਹ ਸਚਖੰਡ ਅਸਥਾਨ ਹੈ।

੩ "ਦਰਸ ਧਿਆਨ ਸਰਗੁਨ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ"-ਅਕਾਲ ਸਰੂਪ (ਸਤਜ ਸਰੂਪੀ) ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਜੋ ਪਰਤੱਖ ਦਰਸਨ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਦਾ (ਮਾਨੋਂ)ਧਯਾਨ ਹੈ। ੪ ਅਰੁ ਫਲ ਫੁਲ ਆਦਿ ਭੇਟਾ ਦ੍ਵਾਰਾ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਤੇ ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਣ ਕਰਕੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ "ਬਿਸ੍ਵਾਸ ਹੈ" (ਉਨਾਂ ਦੇ ਸਾਖਯਾਤ ਸਰਗੁਣ ਅਕਾਲ ਸਰੂਪ ਹੋਣ ਵਿਖੇ) ਦ੍ਰਿੜ ਪਰਤੀਤ-ਨਿਸਚਾ ਬੱਝਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ॥

੫ ਅਤੇ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ "ਸੰਬਦ ਸੁਰਤਿ ਅਵਗਾਹਨ ਅਭਯਾਸ ਹੈ"-ਸਤਿ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਰਸਨਾਂ ਦ੍ਵਾਰੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕਰਕੇ ਬਾਰੰਬਾਰ ਓਸਨੂੰ ਅਵਗਾਹਨ (ਧਾਰਣ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਜਤਨ) ਇਹ ਇਸ ਮਾਰਗ ਦਾ ਅਭਯਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥

੬ ਇਉਂ ਉਪਰ ਕਥਨ ਕੀਤੇ ਜੋ ਸਤਿਸੰਗ ਪ੍ਰਵੇਸ, ਦਰਸ਼ਨ ਧਿਆਨ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਭੇਟ ਚਰਨ ਬੰਦਨ ਆਦ, ਤਥਾ ਸ਼ਬਦ ਅਭਯਾਸ ਰੂਪ ਚਾਰੇ ਸਾਧਨ ਹਨ, ਸੋ "ਚਾਰ ਪਰਮਾਰਥ" ਇਹ ਚਾਰੋਂ ਹੀ ਪਰਮਾਰਥ (ਪਰਮ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਰੂਪ) ਸਾਧਨ

ਪਰਮ ਪਦ ਨਿਰੰਕਾਰ"=ਨਿਰੰਕਾਰ ਸਰੂਪ ਪਰਮ ਪਦ (ਮੋਖ) ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀਵੇਹਨ ॥

੭ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਨਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਸਤਿਸੰਗ ਨੂੰ "ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ਦਾਨ ਦਾਇਕ ਭਗਤਿ ਭਾਇ"=ਸਰਬ ਨਿਧੀਆਂ ਤਥਾ ਭਗਤੀ (ਭਜਨ=ਪਜਾਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸਾਧਨ) ਅਰੁ ਭਾਇ(ਪ੍ਰੇਮ=ਭੌਣੀ ਸ਼ਰਧਾ) ਦਾ "ਦਾਇਕ" ਦਾਤਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ॥

੮ ਅਤੇ "ਕਾਮ ਨਿਹਕਾਮ ਧਾਮ"=ਕਾਮਨਾਂ ਵਲੋਂ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਵਾ ਸੰਕਲਪਾਂ ਵੱਲੋਂ ਨਿਰ ਸੰਕਲਪ (ਅਫੁਰ) ਹੋਣ ਦਾ "ਧਾਮ"=ਪਦ (ਮੁਕਤ ਪਦਵੀ) ਭੀ "ਪੂਰਣ ਪ੍ਰਗਾਸ ਹੈ"=ਅਵਸ਼ਜ ਹੀ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਖੇ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਪਰਗਟ ਹੋ ਆਯਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ॥ ੧੨੫ ॥

ਗੁਰੂ ਕੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਕਿਧਰੇ ਭੀ ਭਟਕਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ:- (ਸਤਸੰਗ ਮਹਾਤਮ)

੧ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਭੂਮਿ ੨ਚਿੱਤ ਚਿਤਵਤ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਉਧਾਰ ਹੈ ॥ ੨ਬੱਜਰ ਕਪਾਟ ਖੁੱਲੇ ਹਾਟ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਮੈ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਾਭ ਰਤਨ ਬਿਉਹਾਰ ਹੈ ॥ ੩ਸਾਧ ਸੰਗ ਬ੍ਰਹਮ ਸਥਾਨ ਗੁਰਦੇਵ ਸੇਵ ਅਲਖ ਅਭੇਵ ਪਰਮਾਰਥ ਅਚਾਰ ਹੈ ॥ ੪ਸਫਲ ਸੁ ਖੇਤ ਹੇਤ ਬਨਤ ਅਮਿਤ ਲਾਭ ਸੇਵਕ ਸਹਾਈ ਬਰਦਾਈ ਉਪਕਾਰ ਹੈ ॥ ੧੨੬ ॥

ਅਰਥ:-੧ "ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਭੂਮਿ"=ਸਹਜੇ ਹੀ "ਸਮਾਧਿ" ਇਸਥਿਤੀ (ਮਨ ਦੀ ਭਟਕਨਾਂ ਦੀ ਨਿਵਿਰਤੀ) ਦਾ ਕਾਰਣ ਸਤਸੰਗ "ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਭੂਮਿ"=ਪੁੰਨ ਭੂਮੀ=ਤੀਰਥ ਰੂਪ (ਪਵਿਤ੍ਰ ਧਰਤੀ)ਹੈ। ੨--"ਚਿੱਤਚਿਤਵਤ" ਚਿੱਤ ਦੇ ਚਿਤਵਨਾ ਮਾਤ੍ਰ ਤੇ ਹੀ-ਭਾਵ ਸਾਧਨਾਂ ਸਾਧਨ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਉਠਾਇਆਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ (ਇਥੇ ਨਿਵਾਸ ਕਰਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ) "ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਉਧਾਰ ਹੈ" ਉਧਾਰ (ਨਿਸਤਾਰੇ) ਰੂਪ ਫਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਔਂਦੀ ਹੈ ॥

(੨) (ਜੀਕੂੰ ਰਤਨਾਂ ਦਾ ਗਾਹਕ ਜੌਹਰੀ ਦੀ ਹੱਟੀ ਉਪਰ ਰਤਨ ਵਿਹਾਝਨ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਗਾਹਕ ਦੀ ਮੰਗ ਅਰੁ ਵਿੱਤ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਝੱਟ ਜਕੜੇ ਹੋਏ ਲੋਹੇ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਅਲਮਾਰੇ ਖੁੱਲ ਪੈਂਦੇ ਹਨ) ਤੀਕੂੰ ਹੀ"ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਖੁਲੇ ਹਾਟ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਮੈਂ" --ਪਰਮਾਰਥੀ ਪਰਖਊਏ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗ ਰੂਪ ਹੱਟ ਉੱਪਰ, ਗਾਹਕ ਜਗਜ਼ਾਸੀ ਦੇ ਔਂਦਿਆਂ, ਅੰਦਰ ਦੇ ਜੜੇ ਹੋਏ ਬੱਜਰ ਸਮਾਨ ਅਨਟੁੱਟ ਪੜਦੇ (ਕਿਵਾੜ) ਖੁੱਲ ਆਇਆ ਕਰਦੇ, ਤੇ "ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਾਭ" ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦ੍ਵਾਰੇ "ਸਬਦ" (ਦੀ ਝਨਕਾਰ) "ਸੁਰਤਿ"-ਸੁਨਣ ਦਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਔਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ "ਰਤਨ ਬਿਉਹਾਰ

ਹੈ”ਵਿਓਂ ਰਤਨਾਂਦੇ ਵਿਹਾਝਨ ਦਾ ਸੌਦਾ ਅਰੰਭ ਹੋ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ,ਜਿਸਤਰਾਂ ਅਲਮਾ-ਰੀਆਂ ਖੋਲਕੇ ਜੌਹਰੀ ਜੌਹਰਾਂ ਦੀਆਂ ਥੈਲੀਆਂ ਅਗੇ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੌਹਰਾਂ ਦੀ ਆਪੋ ਵਿਚ ਝਨਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਸੁਨਣ ਲਗ ਪਿਆ ਕਰਦੀ,ਤੇ ਜੋ ਲੈਣਾ ਹੋਵੇ ਓਸਦਾ ਸੌਦਾ ਤੁਰ ਪਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇਤਰਾਂ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੇ ਸਾਰ ਅੰਦਰਲੇ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਬੰਧੀ ਕੇਂਦ੍ਰੀਅ ਟਿਕਾਣੇ (ਭੀਤਰੀ ਚੱਕ੍ਰ) ਭੀ ਖੁੱਲਕੇ ਅਨਹਦ ਦੀਆਂ ਧੁਨੀਆਂ ਤੇ ਰੱਬੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਅਨਭਉ ਹੋਣ ਲਗ ਪਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੩ ਫੇਰ "ਸਾਧ ਸੰਗ ਬ੍ਰਹਮ ਸਥਾਨ”=ਸਤਿਸੰਗ ਬ੍ਰਹਮ ਪੁਰ=ਸਚਖੰਡ ਹੈ, ਤੇ ਇਥੇ "ਗੁਰਦੇਵ ਸੇਵ”=ਦੇਵ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਸਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਕੇ "ਅਲਖ ਅਭੇਵ ਧਰਮਾਰਥ ਅਚਾਰਹੈ”=ਧਰਮ ਆਚਾਰ ਦਾ ਅਰਥ ਰੂਪ ਜੋ ਪ੍ਰਯੋਜਨਹੈ ਭਾਵ (ਧਰਮ ਰੂਪ ਆਚਾਰ ਸਾਧਨੇ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੋਣਹਾਰਾ, ਅਲਖ (ਨਾਂ ਲਖਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ) ਤੇ ਅਭੇਵ(ਮਰਮ ਜਾਨਣੋਂ ਰਹਿਤ) ਮੋਖ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥

੪ ਐਸਾ ਹੀ ਇਹ ਸਤਿਸੰਗ ਮਾਨੋ "ਸਫਲ ਸੁ ਖੇਤ”=ਅਵਸ਼ਯ ਫਲਨ ਵਾਲਾ ਖੇਤ (ਮੈਦਾਨ) ਹੈ,"ਬਨਤ ਅਮਿਤ ਲਾਭ”=ਗਿਣਤੀ ਮਿਣਤੀ ਵਿਚ ਨਾ ਅਸਕਨਵਾਲੇ ਲਾਭ ਇਸ ਵਿਚੋਂ "ਬਨਤ” (ਉਪਜਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ) ਹਨ, "ਸੇਵਕ ਸਹਾਈ” ਅਪਣੀ ਸੇਵਾ (ਮੰਨਤਾ) ਕਰਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਸਹਾਈ (ਅਵਸ਼ਯ ਸਹੈਤਾ ਪੁਚਾਨ ਹਾਰਾ) ਹੈ ਤੇ"ਬਰਦਾਈ”=ਸਮੂਹ ਵਰ ਰੂਪ ਧਰਮ ਅਰਥ ਕਾਮ ਮੋਖ ਰੂਪ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ,ਅਰ "ਉਪਕਾਰ ਹੈ”=ਹਰ ਪਰਕਾਰ ਸਤਿ ਸੰਗੀ ਉਪਰ ਉਪਕਾਰ ਹੀ ਉਪਕਾਰ ਪਾਲਣ (ਕਰਣ) ਹਾਰਾ ਹੈ, ਵਾ ਉਪ=ਸਮੀਪ+ਕਾਰ=ਕਰਣ ਹਾਰਾ=ਅਪਨੇ ਸਤਿ ਸੰਗੀਆਂ ਨੂੰ ਸਭ ਦੇ, ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਸਤਿ ਸੰਗੀਆਂ ਦੇ ਨੇੜੇ (ਪਜਾਰਾ) ਬਨਾਨ ਹਾਰਾ ਹੈ ॥ ਭਾਵ,ਸਤਿ ਸੰਗ ਸਭ ਕਿਸੇ ਦੇ ਚਿੱਤ ਅੰਦਰ ਪਿਆਰ ਪੈਦਾ ਕਰਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ।।੧੨੬॥

ਗੁਰਮੁਖ ਪੰਥ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗੀ ਕੀਕੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ:-

੧ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਧ ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਨਿਧਾਨ ਪਾਨ ੨ਕਾਲ ਮੈਂ ਅਕਾਲ ਕਾਲ ਬਜ਼ਾਲ ਬਿਖ ਮਾਰੀ ਹੈ ॥ ੩ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਧੂ ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਨਿਧਾਨ ਪਾਨ ੪ਕੁਲ ਅਕੁਲੀਨ ਭਏ ੫ਦੁਬਿਧਾ ਨਿਵਾਰੀ ਹੈ ॥ ੬ਗੁਰਮੁਖ ਸਾਧ ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਨਿਧਾਨ ਪਾਨ ੭ਸਹਜ ਸਮਾਧ ਨਿਜ ਆਸਨ ਕੀ ਤਾਰੀ ਹੈ ॥ ੮ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਧ ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਪਰਮ ਪਦ ੯ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੰਥ ਅਬਿਗਤ ਗਤਿ ਨਜ਼ਾਰੀ ਹੈ॥ ੧੨੭ ॥

ਅਰਥ:-੧ "ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਧ ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਨਿਧਾਨ ਪਾਨ”= ਸਾਧ (ਸੰਤ=

ਸਤਿਗੁਰੂ)ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਜੋ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਨਿਧਾਨ (ਭੰਡਾਰ) ਰੂਪ ਹੈਨ, "ਪਾਨ"(ਛਕ) ਕਰਕੇ "ਗੁਰਮਖ" ਹੋਈ ਦਾ ਹੈ। (ਅਤੇ ਐਸਾ ਬਣਕੇ) ੨-"ਕਲ ਮੈਂ ਅਕਾਲ"=ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਵਿਖੇ ਵਾ ਸਮੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ (ਜਿਹਾ ਜਿਹਾ ਜਿਸ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਆਣ ਵਾਪਰੇ ਓਸ ਮੂਜਬ) ਵਰਤਦਾ ਹੋਯਾ ਭੀ, ਅਕਾਲ (ਕਾਲ ਦਿਆਂ ਅਸਰਾਂ ਤੋਂ=ਸੁਖ ਦੁਖ ਵਾ ਹਰਖ ਸ਼ੋਕ ਆਦਿ ਦੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਖੇ ਵਰਤਦਿਆਂ ਹੋਯਾਂ ਭੀ ਅਸੰਗ ਵਾ ਅਸਪਰਸ਼) ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਤੇ ਇਉਂ ਦੀ ਵਰਤਨ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਦੀ ਪ੍ਰਪੱਕਤਾ ਕਾਰਣ ਓਸਨੇ ਮਾਨੋਂ) "ਕਾਲ ਬਜਾਲ ਬਿਖ ਮਾਰੀ ਹੈ"=ਸਰਪ ਦੀ ਤਰਾਂ ਹਰਖ ਸ਼ੋਕ, ਰਾਗ ਦ੍ਵੈਖ ਆਦਿਕ ਜੋ ਇਸ ਕਾਲ ਦੀ ਬਿਖ (ਵਿਹੁ) ਮੌਕੇ ਮੌਕੇ ਸਿਰ ਡੰਗਨ ਵਾਲੀ ਸੀ-ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ (ਨਿਵਿਰਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ)।

੩-"ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਧੂ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਨਿਧਾਨ ਪਾਨ"=ਸਾਧੂ (ਸਤਿਗੁਰ) ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭੰਡਾਰ ਰੂਪ ਚਰਣਾਂ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਪਾਨ ਕਰਕੇ ੪ ਗੁਰਮੁਖਿ "ਕੁਲ ਅਕੁਲੀਨ ਭਏ"=ਕੁਲ (ਜਾਤੀ ਗੋਤ ਬਰਨ ਆਸ਼੍ਰਮ ਆਦ ਦੇ ਅਭਿਮਾਨ ਨੂੰ ਤਜ ਗਕੇ ਗੁਰਮੁਖਤਾ ਮਾਤ੍ਰ ਧਾਰਦੇ ਹੀ ਇਨਾਂ) ਵੱਲੋਂ ਅਕੁਲੀਨ (ਕੁਲ ਰਹਿਤ) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਅਤੇ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਸਦਾਨ ਲੱਗ ਜਾਣ ਕਰਕੇ,) ੫-"ਦੁਬਿਧਾ ਨਿਵਾਰੀਐ" =ਰੀਤਾਂ ਰਸਮਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਜੋ ਬਿਧ ਨਿਖੇਧ ਦੀ ਦੁਬਿਧਾ ਸੀ, ਉਹ ਨਿਵਾਰਣ(ਤ੍ਯਾਗ) ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ॥

੬-"ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਧ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਨਿਧਾਨ ਪਾਨ"=ਗੁਰਮੁਖਤਾ ਧਾਰਦਿਆਂ ਸਾਧੂ ਸਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭੰਡਾਰ ਚਰਣਾਂ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਪਾਨ ਕਰਕੇ (ਓਸਦੀ)-੭ "ਸਹਜ ਸਮਾਧ ਨਿਜ ਆਸਨ ਕੀ ਤਾਰੀਐ"=ਨਿਜ (ਆਪੇ) ਦਾ ਹੈ ਆਸਨ (ਨਿਵਾਸ) ਜਿਸ ਟਿਕਾਣੇ ਅਪਣੇ ਅੰਦਰ,(ਓਥੇ ਹੀ ਤਾਰੀਐ (ਤਾੜੀ ਲਗਾਕੇ =ਧ੍ਯਾਨ ਕਰਕੇ)"ਸਹਿਜਸਮਾਧਿ"=ਸਹਜ ਸਰੂਪਣੀ ਇਸਥਿਤੀਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਜਾਂਦਾਹੈ॥

੮-"ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਧ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਪਰਮ ਪਦ"=ਸੰਤ ਸਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਪਾਨ ਕਰਕੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਰਮ ਪਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੯ (ਬਸ ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ) "ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੰਥ ਗਤਿ ਅਬਗਤਿ ਨਿਆਰੀਐ" ॥ ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਮਾਰਗ ਦੀ ਗਤਿ (ਕਲ੍ਯਾਨ=ਮੁਕਤਿ) ਅਬਗਤਿ (ਅਬ੍ਯਕ੍ਤ ਸਰੂਪ) ਪ੍ਰਗਟ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਨਾਂ ਆ ਸੱਕਨ ਵਾਲੀ (ਸਰੂਪ, ਸਾਯੁਜ੍ਯ,ਸਾਲੋਕ੍ਯ ਤੇ ਸਾਮੀਪ੍ਯ ਆਦਿ) ਹੋਰ ਹੋਰ ਮੁਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਨ੍ਯਾਰੀ (ਵੱਖਰੀ) ਹੀ ਹੈ ॥ ੧੨੭ ॥

ਵੀਚਾਰ

ਨਵਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਤਕ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਮ੍ਰਯਾਦਾ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਕੇ ਸਿੱਖ ਸਜਾਨ ਦੀ ਰਹੀਹੈ। ਸੋ ਓਸੇ ਦਾ ਹੀ ਵਿਧਾਨ ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਵਕਤਦੇ ਮੂਜਬ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਦਸਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਖੰਡੇ ਦੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਣ ਦੀ ਪ੍ਰਪਾਟੀ ਚਲਾਈ।ਸੋ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਲਈ"ਸਾਧ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ"

Cheranamrit

ਦੀ ਬਜਾਯ "ਖੰਡਾਮ੍ਰਿਤ" ਭਾਵ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਏ॥-॥

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਖੇ ਜਿਸ ਸਹਜ ਸਮਾਧ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਓਸਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ—ਅਭ੍ਯਾਸ ਦੀਆਂ ਭੂਮੀਆਂ:-

੧ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸਖਾ ਮਿਲਾਪ ੨ਗਗਨ ਘਟਾ ਘਮੰਡ ਜੁਗਤਿ ਕੈ ਜਾਨੀਐ॥ ੩ਸਹਿਜ ਸਮਾਧਿ ਕੀਰਤਨ ਗੁਰ ਸਬਦ ਕੈ ੪ਅਨਹਦ ਨਾਦ ਗਰਜਤ ਉਨਮਾਨੀਐ ॥ ੫ਸਹਜ ਸਮਾਧ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਦਾਮਿਨੀ ਚਮਤਕਾਰ ੬ਉਨ-ਮਨ ਉਨਮਾਨੀਐ॥ ੭ਸਹਜ ਸਮਾਧ ਲਿਵ ਨਿਝਰ ਅਪਾਰ ਧਾਰ ੮ਬਰਖਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਲ ਸਰਬ ਨਿਧਾਨੀਐ॥ ੧੨੯॥

ਅਰਥ:-੧ "ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸਖਾ ਮਿਲਾਪ"=ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ (ਗੁਰੂ ਕੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ) ਵਿਚ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਸਹਜ (ਸਰੂਪ) ਵਿਖੇ ਇਸਥਿਤੀ ਹੋ ਔਂਦੀ ਹੈ, (ਤੇ ਓਸ ਆਤਮ ਇਸਥਿਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਕੇ) "ਸਖਾ ਮਿਲਾਪ"= ਸਾਥੀ ਦਾ ਮੇਲ=ਸਦੀਵਕਾਲ ਆਦ ਅੰਤ ਵਿਖੇ ਨਾਲ ਨਿਭਨ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅੰਤਰ-ਯਾਮੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਮੇਲਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਔਂਦਾ ਹੈ॥ ੨—"ਗਗਨ ਘਟਾ ਘਮੰਡਜੁਗਤਿ ਕੈ ਜਾਨੀਐ"—(ਅਰੁ ਓਸਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਦੀ) ਜੁਗਤੀ ਕਰਕੇ (ਅਭ੍ਯਾਸ, ਸੁਰਤ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਦਾ ਕਰਦਿਆਂ) "ਗਗਨ"=ਅਕਾਸ (ਦਸਮ ਦੁਆਰ) ਵਿਖੇ "ਘਟਾ ਘਮੰਡ ਜਾਨੀਐ"=ਬਦਲੀਆਂ ਦੇ ਆਕਾਰ ਵਿਖੇ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਅਰੁ ਪ੍ਰਲਯ ਕਾਲ ਦੇ ਸਰਬ ਬ੍ਯਾਪੀ ਮੇਘਾਂ ਸਮਾਨ ਗੁਬਾਰ ਦੀਆਂ ਘਟਾਂ ਘਿਰ ਆਯਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ— ਐਸਾ ਸਾਮਰਤੱਖ ਅਨੁਭਵ ਹੋਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ॥

੩ ਐਸਾ ਹੀ "ਸਹਜਿ ਸਮਾਧਿ ਕੀਰਤਨ ਗੁਰ ਸਬਦ ਕੈ"=ਗੁਰੂ ਸਬਦ (ਮੰਤਰ ਦੇ) ਬਾਰੰਬਾਰ ਮਨੇ ਮਨ (ਅੰਤਰ ਮੁਖੀ ਭਾਵ ਵਿਖੇ) ਇਕ ਸੁਰ ਗਾਇਨ (ਅਰਾਧਨ)ਕਰਦਿਆਂ, ੪ "ਅਨਹਦ ਨਾਦ ਗਰਜਤ ਉਨਮਾਨੀਐ"=ਅਨਹਦ ਨਾਦੋ (ਧੁਨੀ) ਗਰਜਦੀ ਹੋਈ ਦਾ (ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਕੜਕ ਸਮਾਨ) ਉਨਮਾਨ ਹੋਯਾ (ਸਾਫ ਪਤਾ ਲਗਿਆ) ਕਰਦਾ ਹੈ॥

੫ "ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਦਾਮਿਨੀ ਚਮਤਕਾਰ"= ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਖੇ ਸਹਜ ਸਰੂਪ ਵਿਖੇ ਸਮਾਧੀ ਲਗਿਆਂ (ਅੰਤਰਮੁਖ ਆਤਮੇ ਵਿਖੇ ਧ੍ਯਾਨ ਲਗਦਿਆਂ) ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ(ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪਿਣੀ) ਦਾਮਿਨੀ (ਬਿਜ-ਲੀ) ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ (ਉਜਾਲਾ) ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਯਾ ਕਰਦਾ, ੬ "ਉਨਮਨ ਉਨਮਾਨੀ ਐ"=ਉਨਮਨੀ ਭਾਵ ਵਿਖੇ ('ਦੇਹ ਅੰਦਰ ਵਸਦਿਆਂ ਦੇਹ ਆਦਿਕਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਵਸਾਰਕੇ ਅਪਨੇ ਆਪ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਦੇ ਜਾਗਨ ਵਾਲੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਖੇ) ਉਨਮਨ (ਪਤਾ—

ਥੋਹ-ਸੁਰ ਲਗਦਾ=ਅਨੁਭਵ) ਹੋਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥

੭ "ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ ਲਿਵ ਨਿਝਰ ਅਪਾਰ ਧਾਰ"=(ਤਾਤਪਰਜ ਕੀਹ ਕਿ) ਸਹਜ ਸਮਾਧੀ ਵਿਖੇ ਲਿਵ (ਸੁਰਤ ਦੀ ਤਾਰ) ਬੱਝਿਆਂ, ਅਪਾਰ ਧਾਰਾ (ਇਕ ਸਾਰ ਪ੍ਰਵਾਹ) ਛੁੱਟਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ੮"ਬਰਖਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਲ ਸਰਬ ਨਿਧਾਨੀਐ" ਜਿਸ ਬਰਖਾ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਈ ਜਲ ਸਰਬ ਨਿਧੀਆਂ ਦਾ ਮਾਨੋ ਸਥਾਨ ਹੈ॥

ਭਾਵ ਕੀਹ ਕਿ ਗੁਰੂ ਕੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਅੰਦਰ ਆਯਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਭੀਤਰ ਐਉਂ ਕਰਕੇ ਉੱਚਾਰੇ ਅੰਤਰ ਮੁਖੀ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਦਰਜੇ (ਅਭ੍ਯਾਸ ਦੀਆਂ ਭੂਮਿਕਾਂ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ॥ ੧੨੮ ॥

ਇਸ ਸਹਜ ਸਮਾਧੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। (ਸਤਿਸੰਗੀ ਹੀ ਉਪਕਾਰ ਦਾ ਘਰ ਹੈ):- ਸਾਧ ਸੰਗ

੧ਜੈਸੇ ਤੌ ਗੋ ਬੰਸ ਤ੍ਰਿਨ ਖਾਇ ਦੂਹੇ ਗੋਰਸ ਦੈ ੨ਗੋਰਸ ਔਟਾਏ ਦਧਿ ਮਾਖਨ ਪ੍ਰਗਾਸ ਹੈ॥ ੩ਊਖ ਮੈ ਪਯੂਖ ੪ਤਨ ਖੰਡ ਖੰਡ ਕੈ ਪਿਰਾਏ ੫ਰਸ ਕੇ ਔਟਾਏ ੬ਖੰਡ ਮਿਸਰੀ ਮਿਠਾਸ ਹੈ॥ ੭ਚੰਦਨ ਸੁਗੰਧ ਸਨਬੰਧ ਕੈ ਬਨਾਸਪਤੀ ਢਾਕ ਔ ਪਲਾਸ ਜੈਸੇ ਚੰਦਨ ਸੁ ਬਾਸ ਹੈ॥ ੮ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਮਿਲਤ ਸੰਸਾਰੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਹੋਤ ੯ਗੁਰਮਤਿ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕੇ ਨਿਵਾਸ ਹੈ॥ ੧੨੯॥

ਅਰਥ:-੧ "ਜੈਸੇ ਤਉ ਗੋ ਬੰਸ ਤ੍ਰਿਣ ਖਾਇ ਦੂਹੇ ਗੋ ਰਸ ਦੈ"=ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਫੇਰ "ਗੋ ਬੰਸ" ਗਊ ਜਾਤੀ (ਗਊ ਮਾਤ੍ਰ) ਘਾਹ ਖਾਂਦੀ ਹੈ, ਤੇ "ਦੂਹੇ"-ਚੋਇਆਂ ਤੇ "ਗੋ ਰਸ ਦੈ"-ਦੁੱਧ ਦਿੱਤਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ੨-ਉਸ "ਗੋਰਸ ਔਟ ਦੇ"=ਦੁਧ ਨੂੰ ਕਾੜ੍ਹਿਆਂ 'ਦਧਿ ਮਾਖਨ ਕੋ ਪ੍ਰਗਾਸ ਹੈ"=(ਜਾਗ ਲਗਾਨ ਕਰਕੇ) ਦਹੀ ਤੇ ਮਖਨ ਦੀ ਪ੍ਰਗਟਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥

੩ "ਊਖ ਮੈ ਪਯੂਖ"=ਕਮਾਦ ਦੇ ਗੰਨੇ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਰਹੁ=ਰਸ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ ੪ (ਪਰ ਜਦ)"ਤਨ ਖੰਡ ਖੰਡ ਕੇ ਪਿਰਾਏ"=(ਉਹ ਅਪਨੇ) ਸਰੀਰ ਨੂੰ "ਪਿਰਾਏ ਕੇ" (ਕੋਲ੍ਹੂ ਵਿਚ) ਪਿੜਵਾ ਕੇ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰਵਾ ਸਿੱਟਦਾ ਹੈ। ੫ "ਰਸ ਕੇ ਔਟਾਏ" (ਅਤੇ ਉਸ) ਰਸ ਨੂੰ ਜਦ ਕਾੜ੍ਹੀਏ (ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਬਾਲੀਏ) ਤਾਂ ੬ "ਖੰਡ ਮਿਸਰੀ ਮਿਠਾਸ ਹੈ"-ਉਹ ਖੰਡ ਮਿਸਰੀ ਆਦ ਮਿਠਆਈਆਂ ਬਣਜਾਂਦਾਹੈ॥

੭ "ਚੰਦਨ ਸੁਗੰਧ ਸਨਬੰਧ ਕੇ ਬਨਾਸਪਤੀ"=ਇਵੇਂ ਹੀ ਜੀਕੂੰ ਚੰਦਨ ਦੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬਾਸਨਾ ਦੀ ਸੰਗਤ [ਮੇਲ] ਕਰਕੇ ਬਨਾਸਪਤੀ "ਢਾਕ ਔ ਪਲਾਸ ਜੈਸੇ"=ਢਾਕ ਪਲਾਹ (ਫਿਫਰੇ ਦੇ ਝਾੜਦਾਰ ਤੇ ਊਚੇ ਬਿਰਛਾਂ) ਵਰਗੀ ਭੀ (ਨੀਚ ਜਾਤ ਦੀ ਬਨਸਪਤੀ) "ਚੰਦਨ ਸੁਬਾਸ ਹੈ"=ਚੰਦਨ ਰੂਪ ਹੀ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ॥

੮ (ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ) "ਸਾਧ ਸੰਗ ਮਿਲਤ ਸੰਸਾਰੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਹੋਤ"=ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਖੇ ਮਿਲਦੇ ਸਾਰ ਸੰਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਭੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ੯ (ਇਸ ਤਰਾਂ ਨਾਲ) "ਗੁਰਮਤਿ ਪਰ ਉਪਕਾਰ ਕੇ ਨਿਵਾਸ ਹੈ"=ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਤਾਂ 'ਪਰ' =ਦੂਰ ਵਾਸੀ (ਵਿਛੜਜਾਂ) ਨੂੰ ਭੀ "ਉਪਕਾਰ" ਸਮੀਪੀ (ਪਜਾਰਾ=ਨਿਕਟੀ-ਮੇਲੀ) ਬਣਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਗੁਣ ਦਾ ਹੀ ਸਦੀਵ ਨਿਵਾਸ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਥ੍ਵਾ ਗੁਰਮਤਿ ਤੋਂ ਉਪਕਾਰ ਦਾ, ਨਿਵਾਸੀ (ਘਰ) ਇਹ ਸਤਸੰਗ ਹੈ। ਭਾਵ ਜਿਸਤਰਾਂ ਗਊ ਜਾਤੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਖੇ,ਘਾਸ ਤ੍ਰਿਣ ਆਦਿ ਦੁਧ ਰੂਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੋ ਪ੍ਰਗਟਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵੇਲਣੇਦੀ ਸੰਗਤ ਪਾਕੇ ਗੰਨਾ ਮਧੁਰਤਾ ਦੇ ਸਰੂਪ ਧਾਰਣ ਵਾਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਚੰਦਨ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਾਰਣ ਢੱਕ ਪਲਾਸ ਆਦ ਛਿਛਰੇ ਭੀ ਚੰਨਣ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸੇਤਰਾਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੀਚ ਊਚ ਸਭ ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀ (ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖ) ਬਣਾ ਲਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ॥ ੧੨੯ ॥

ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਿਮਿੱਤ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ:-

[੧]ਕੋਟਿਨ ਕੋਟਾਨ ਮਿਸਟਾਨ ਪਾਨ ਸੁਧਾਰਸ [੨]ਪੁਜਸ ਨ ਸਾਧ ਮੁਖ ਮਧੁਰ ਬਚਨ ਕੌ॥ [੩]ਸੀਤਲ ਸੁਗੰਧਿ ਚੰਦ ਚੰਦਨ ਕੋਟਾਨ ਕੋਟ [੪]ਪੁਜਸ ਨ ਸਾਧ ਮਤਿ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਸਚਨ ਕੌ॥ [੫]ਕੋਟਿਨ ਕੋਟਾਨ ਕਾਮਧੇਨ ਐ ਕਲਪਤਰ [੬]ਪੁਜਸ ਨ ਕਿੰਚਤ ਕਟਾਛਜ ਕੇ ਰਚਨ ਕੌ ॥ [੭]ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ਫਲ ਸਕਲ ਕੋਟਾਂਨ ਕੋਟਿ ਪੁਜਸ ਨ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕੇ ਖਚਨ ਕੌ॥ ੧੩੦ ॥

ਅਰਥ:-੧"ਕੋਟਿਨ ਕੋਟਾਨ ਮਿਸਟਾਨ ਪਾਨ ਸੁਧਾਰਸ"=ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਕੋਟੀਆਂ(ਕ੍ਰੋੜ ਗੁਣਾਂ) ਮਿੱਠੇ ਮਿੱਠੇ ਭੋਜਨ ਜੋਰ(ਮਠਿਆਈਆਂ ਆਦ,ਪਦਾਰਥ,ਅਤੇ "ਪਾਨ"-ਪੀਣੇ ਲੈਕ "ਸੁਧਾ ਰਸ"-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਗੇ ਸ੍ਵਾਦ ਵਾਲੀਆਂ-ਸ਼ਹਿਦ ਸ਼ਰਬਤ ਆਦਿ ਵਰ-ਤੀਆਂ (ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਗੁਣਾਂ) ਮਿਠੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ (ਆ ਮਿਲਣ,ਪਰ) ੨-"ਪੁਜਸ ਨ ਸਾਧ ਮਖ ਮਧੁਰ ਬਚਨ ਕਉ"=ਸਾਧ (ਸਿੱਖਾਂ ਸੰਤਾਂ, ਦਿਆਂ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲੇ ਹੋਏ ਮਿੱਠੇ ਮਿੱਠੇ (ਪਜਾਰੇ ਪਜਾਰੇ ਹਿਤ ਭਰੇ) ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ (ਇਹ ਸਭ) ਪੁਗ ਸਕਦੀਆਂ-ਭਾਵ ਬ੍ਰੋਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ॥

੩--"ਸੀਤਲ ਸੁਗੰਧ ਚੰਦ ਚੰਦਨ ਕੋਟਾਨ ਕੋਟ"=ਸੀਤਲਤਾ ਦਾ ਆਸਰਾ ਠੰਢ ਠੰਢਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਤੇ ਸੀਤਲਤਾ ਅਰੁ ਸੁਗੰਧੀ ਦਾ ਸੋਮਾ ਚੰਦਨ(ਸੰਦਲ),ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਕੋਟੀਆਂ (ਕ੍ਰੋੜ ਕ੍ਰੋੜ ਗੁਣਾਂ ਹੋਕੇ (ਜੇ ਚਲ ਆਵਨ), ਤਾਂ ਭੀ-੪--"ਪੁਜਸਿ ਨ ਸਾਧ ਮਤਿ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਸਚਨ ਕਉ"=ਉਹ ਨਹੀਂ ਪੁਗ ਸਕਦੇ (ਤੁਲਨਾ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ), ਸਾਧ ਮਤਿ (ਸੰਤ ਮਤੇ--ਗੁਰਮਤਿ) ਵਿਖੇ ਸੰਚਨ (ਸੰਚੇ=ਧਾਰਣ) ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਨੂੰ ॥

੫--"ਕੋਟਿਨ ਕੋਟਾਨ ਕਾਮਧੇਨ ਔ ਕਲਪਤਰ"=(ਐਸਾਹੀ)ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਕੋਟੀਆਂ (ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਗੁਣਾਂ) ਹੋਕੇ ਕਾਮਧੇਨਾਂ ਅਤੇ ਕਲਪ ਬਿਰਛ ਭੀ (ਇਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਆ ਜਾਣ) ਤਾਂ--੬—"ਪੁਜਸਿ ਨ ਕਿੰਚਿਤ ਕਟਾਛ੍ਯ ਕੇ ਰਚਨ ਕਉ"=(ਉਹ ਸਭ) ਨਹੀਂ ਪੁਗ ਸਕਦੇ (ਕਾਮਨਾਂ ਪੁਜਾਨ ਵਿਖੇ) ਸੰਤਾਂ (ਸਤਿਗੁਰਾਂ)—ਦੀ ਕਿੰਚਿਤ=ਥੋੜੇ ਮਾਤ੍ਰ) ਭਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਭਰੀ ਨਿਘ੍ਯਾ ਨਾਲ ਖੇੜੀ ਹੋਈ ਰਚਨਾਂ (ਬਖਸ਼ੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਬਰਕਤਾਂ)ਨੂੰ।

੭—(ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ) "ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ਫਲ ਸਕਲ ਕੋਟਾਨਿ ਕੋਟ"=ਸੰਪੂਰਣ ਨਿਧੀਆਂ [ਬ੍ਰਹਮਾਂਡ ਭਰ ਦੇ ਗੁਪਤ ਭੰਡਾਰ]ਅਰ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਫਲ (ਧਰਮ ਅਰਥ ਕਾਮ ਮੋਖ) ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਗੁਣਾਂ ਹੋ ਔਣ, ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪੁਗ ਸਕਦੇ ਓਸ ਪਰਉਪਕਾਰ ਨੂੰ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਖਚਿਤ (ਅੰਕਿਤ—ਸੰਮਿਲਿਤ--ਜੁਟਿਤ) ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ (ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਾ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ਦ੍ਵਾਰਿਓਂ) ॥ ੧੩੦ ॥

ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਦੀ ਹੀ ਵਿਭੂਤੀ ਗੁਰੂ ਸਿੱਖਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕਿੰਚਿਤ ਉਪਕਾਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੁਗ ਸਕਦੀ—ਓਸੇ ਬਾਰਤਾ ਨੂੰ ਹੀ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰੌਂਦੇ ਹਨ:—

੧ਕੋਟਿਨ ਕੋਟਾਨ ਰੂਪ ਰੰਗ ਅੰਗ ਅੰਗ ਛਬਿ ੨ਕੋਟਿਨ ਕੋਟਾਨ ਸ੍ਵਾਦ ਰਸ ਬਿੰਜਨਾਦਿਕੈ॥ ੩ਕੋਟਿਨ ਕੋਟਾਨ ਕੋਟਿ ਬਾਸਨਾ ਸੁਬਾਸ ਰਸ ੪ਕੋਟਿਨ ਕੋਟਾਨ ਕੋਟ ਰਾਗ ਨਾਦ ਬਾਦ ਕੈ ॥ ੫ਕੋਟਿਨ ਕੋਟਾਨ ਕੋਟਿ ਰਿਧ ਸਿਧਿ ਨਿਧੋ ਸੁਧਾ ੬ਕੋਟਿਨ ਕੋਟਾਨ ਗ੍ਯਾਨ ਧ੍ਯਾਨ ਕਰਮਾਦ ਕੈ ॥ ੭ਸਕਲ ਪਦਾਰਥ ਹੈ ਕੋਟਿਨ ਕੋਟਾਨ ਗੁਣ ਪੁਜਸ ਨ ਧਾਮ ਉਪਕਾਰ ਬਿਸਮਾਦ ਕੈ ॥੧੩੧॥

ਅਰਥ:--੧ "ਕੋਟਿਨ ਕੋਟਾਨ ਰੂਪ ਰੰਗ ਅੰਗ ਅੰਗ ਛਬਿ"=ਸੰਸਾਰ, ਭਰ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਰੰਗ (ਸੁੰਦ੍ਰਤਾ=ਸੋਹਣੱਪ), ਅੰਗ ਅੰਗ ਵਿਖੇ ਭਾਵ ਸਰਬਾਂਗ ਹੀ ਜਿਸਦੇ ਛਬਿ (ਸੋਭਾ ਵਾ ਬਾਂਕਪਨ) ਦਮਕ ਰਹੀ ਹੋਵੇ (ਓਹ)ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਕੋਟੀਆਂ(ਅਨੰਤ ਗੁਣਾਂ ਹੋ) ਹੋ ਆਵੇ-- ੨--"ਕੋਟਿਨ ਕੋਟਾਨ ਸ੍ਵਾਦ ਰਸ ਬਿੰਜਨਾਦਿਕੈ"=ਕੈ (ਅਥ੍ਵਾ) ਸ੍ਵਾਦ ਵਾਲੇ (ਮਿਠੇ ਖੱਟੇ ਸਲੂਣੇ ਚਰਪਰੇ ਤਿੱਖੇ ਆਦਿ ਛੀਆਂ)ਰਸਾਂ ਤੋਂ(ਆਪੋਵਿਚ ਮਿਲਜੁਲਕੇ) ਉਤਪੰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਛੱਤੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਜਨ ਆਦਿਕ ਪਦਾਰਥ ਭੀ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਕੋਟੀਆਂ (ਆ ਜਾਵਨ) ॥

੩--"ਕੋਟਿਨ ਕੋਟਾਨ ਕੋਟਿ ਬਾਸਨਾ ਸੁਬਾਸ ਰਸ"=ਕੈ=ਅਥ੍ਵਾ, ਸੁਬਾਸ (ਸ੍ਰੇਸ਼੍ਟ ਲਪਟਾਂ ਛਡਨ ਵਾਲੀਸੁਗੰਧਿਤ) ਬਾਸਨਾ (ਮਹਿਕਾਰ=ਖੁਸ਼ਬੂ) ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਕੋਟੀਆਂ ਹੋਵੇ,(ਅਰੁ ਇਵੇਂਹੀ ਹੋਰ)ਕੋੜਾਂਭਾਂਤ ਦੇ ਰਸ[ਰੁਚੀਆਂ ਵਾਲੇ ਚਸਕੇ-ਵਿਖ੍ਯ ਸ੍ਵਾਦ ਵਾ ਮਜ਼ਾਰ ਅਥ੍ਵਾ ਕਾਬ੍ਯ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸੰਬੰਧੀ ਨੌਂ ਹੀ—ਸਿੰਗਾਰ—ਹਾਸ੍ਯ ਰਸ ਆਦ ਦੀ ਖਿੱਚਭੀ ਇਕਤ੍ਰ ਹੋਕੇ ਅਪਣਾ ਉਪਕਾਰ=ਪ੍ਰਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟਾਨ ਦਾ ਸਭ ਯਤਨਕਰਣ],ਅਤੇ ਕੋਟਨ

੪-"ਕੋਟਿਨ ਕੋਟਾਨ ਕੋਟ ਰਾਗ ਨਾਦ ਬਾਦ ਕੈ"=ਰਾਗਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਤਥਾ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਬਾਦ (ਬਾਜਿਆਂ ਆਦਿ) ਦੀਆਂ ਨਾਦਾਂ ਭੀ ਰਲ ਆਵਣ ੫-ਐਸਾ ਹੀ "ਕੋਟਿਨ ਕੋਟਾਨ ਰਿਧ ਸਿਧਿ ਨਿਧਿ ਸੁਧਾ"=ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਕੋਟੀਆਂ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਅਰੁ ਨਿਧੀਆਂ,ਤਥਾ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਸੁਧਾ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ) ੬-ਅਥ੍ਵਾ "ਕੋਟਿਨ ਕੋਟਾਨ ਗਜਾਨ ਧਜਾਨ ਕਰਮਾਦਿਕੈ"=ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਕੋਟੀਆਂ ਕਰਮਾਦਿ (ਕਰਮ ਕਾਂਡ, ਉਪਾਸਨਾਂ ਕਾਂਡ) ਧਜਾਨ (ਯੋਗ ਵਿਦਜਾ) ਗਜਾਨ (ਸਾਂਖ,ਵੇਦਾਂਤ) ਆਦਿ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਇਕਤ੍ਰ ਆਨ ਹੋਣ।

੭-ਅਥ੍ਵਾ ਇਸੇ ਭਾਂਤ-"ਸਕਲ ਪਦਾਰਥ ਹੁਇ ਕੋਟਾਨ ਗੁਨ"=ਧਰਮ ਅਰਥ ਕਾਮ ਮੋਖ ਅੱਡਅੱਡ ਕ੍ਰੋੜ ਗੁਣੇ ਹੋਕੇ ਫੇਰ ਅਗੇ ਇਹ ਸਭ ਰਲ ਮਿਲਕੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਕੋਟੀਆਂ ਹੋਰ ਭੀ ਵਧ ਆਵਣ,ਤਾਂ "ਪੁਜਸ ਨ ਸਾਧ,ਉਪਕਾਰ ਬਿਸਮਾਦਕੈ"=ਨਹੀਂ ਪੁਗ ਸਕਦੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਉਪਕਾਰ ਨੂੰ, ਜੋ ਬਿਸਮਾਦ (ਅਸਚਰਜ ਸਰੂਪੀ) ਹੀ ਕਰ ਦੇਣ (ਬਣਾਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ) ਭਾਵ-ਇਨਾਂ ਸਮੂਹ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖਜ ਕਦਾਚਿਤ ਓਸਾ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ,ਜਿਤਨਾ ਕਿ ਥੋੜ੍ਹੇ ਕਾਲ ਮਾਤ੍ਰ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚੋਂ ਨਿਹਾਲ ਹੋਇਆ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤਾਂਤੇ ਮਨੁੱਖ ਇਨਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਲਈ ਪਚ ਪਚ ਮਰਣ ਨਾਲੋਂ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਵੇ ॥੧੩੧॥

ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਆਏ ਗੁਰ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਤਿਸੰਗੋਂ ਬੰਚਿਤ ਰਹਿਣਹਾਰਿਆਂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਉਚਾਰਦੇ, ਮਾਨੋ ਸ਼ੀਘਰ ਗੁਰਮੁਖਤਾ ਧਾਰਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ :- ਗੁਰਮੁਖ — ਮਨਮੁਖ ੬੪੮

੧ਅਜਯਾ ਅਧੀਨਤਾ ਤੇ ਪਰਮ ਪਵਿਤ੍ਰ ਭਈ ੨ਗਰਬ ਕੈ ਸਿੰਘ ਦੇਹ ਮਹਾਂ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ॥ ੩ਮੋਨ ਬ੍ਰਤ ਗਹੈ ਜੈਸੇ ਊਖ ਮੈ ਪਯੂਖ ਰਸ ੪ਬਾਂਸ ਬਕ ਬਾਨੀ ਕੈ ਸੁਗੰਧਤਾ ਨ ਸਿੱਤ੍ਰ ਹੈ ॥੫ਮੂਲ ਹੈ ਮਜੀਠ ਰੰਗ ਸੰਗ ਸੋ ਸੰਗਾਤੀ ਭਏ ੬ਫੂਲ ਹੈ ਕਸੁੰਭ ਰੰਗ ਚੰਚਲ ਚਰਿਤ੍ਰ ਹੈ । ੭ਤੈਸੇ ਹੀ ਅਸਾਧ ਸਾਧ ਦਾਦਰ ਔ ਮੀਨ ਗਤਿ ੮ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਗਟ ਮੋਹ ਦ੍ਰੋਹ ਕੈ ਬਚਿਤ੍ਰ ਹੈ ॥ ੧੩੨ ॥

ਅਰਥ:-੧ "ਅਜਯਾ ਅਧੀਨਤਾ ਤੇ ਪਰਮ ਪਵਿਤ੍ਰ ਭਈ"=ਬਕਰੀ ਨੇ ਅਧੀਨਗੀ (ਗ੍ਰੀਬੀ) ਧਾਰਣ ਤੋਂ (ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ) ਪਵਿਤ੍ਰ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ, ੨-(ਪਰੰਤੂ) "ਗਰਬ ਕੈ ਸਿੰਘ ਦੇਹ ਮਹਾ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ"=ਹੰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਸਰੀਰ ਮਹਾਂ ਗੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਬਕਰੀ ਦਾ ਮਾਸ, ਖੱਲ ਆਦਿ ਲਗਪਗ ਸਭ ਹੀ ਉਪਕਾਰ ਵਿਚ ਲਗਦੇ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਮਾਸ ਅਖਾਜ ਤੇ ਵਿਕਾਰ ਕਰਤਾ ਹੈ॥

੩ "ਮੋਨ ਬ੍ਰਤ ਗਹੇ ਜੈਸੇ ਊਖ ਮੈਂ ਪਯੂਖ ਰਸ"=(ਸਿਰ ਤਲਵਾਯਾ ਹੋ) ਚੁੱਪ ਸਾਧਿਆਂ ਜਿਸਤਰਾਂ ਗੰਨੇ ਦੇ ਵਿਚ ਅਮ੍ਰਿਤ ਰਸ (ਮਿੱਠੀ ਮਿੱਠੀ ਰਹੁ) ਪ੍ਰਗਟ

ਆਯਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ੪ ਪਰੰਤੂ "ਬਾਂਸ ਬਕ ਬਾਨੀ ਕੈ ਸੁਗੰਧਤਾ ਨ ਸਿਤ੍ਰ ਹੈ"=ਬਾਂਸ ਦੇ ਬਕਬਾਦ (ਸਰਰ ਸਰਰ ਕਰਦੇ ਰਹਣ ਦੀ ਵਾਦੀ) ਕੈ (ਕਾਰਣ=ਕਰਕੇ) ਨਾ ਇਸ ਵਿਚ ਸੁਗੰਧਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਨਾ ਹੀ ਸਿਤ੍ਰ (ਸੀਤਲਤਾ ਦਾ ਹੀ)॥

੫ "ਮੂਲ ਹੁਇ ਮਜੀਠ ਰੰਗ ਸੰਗਮ ਸੰਗਾਤੀ ਭਏ"=ਮਜੀਠ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ(ਧਰਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਜੜ੍ਹਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਬਕੀਰਖਦੀ ਹੈ (ਜਿਸ ਕਰਕੇ) ਉਸ ਵਿਚ ਰੰਗਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਆਉਂਦਾ ਹੈ,ਤੇਜਿਹੜਾ ਕੋਈ(ਕਪੜਾਲੀੜਾ) ਇਸਦਾ ਸਾਥੀਹੋਵੇ,ਭਾਵ ਇਸਦੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਪਾਵੇ (ਉਸ ਵਿਚ ਭੀ ਉਹੋ ਰੰਗ ਹੋ ਆਉਂਦਾ ਹੈ)। ੬ ਪ੍ਰੰਤੂ "ਫੂਲ ਹੁਇ ਕਸੁੰਭ ਰੰਗ ਚੰਚਲ ਚਰਿਤ੍ਰ ਹੈ"=ਕਸੁੰਭੇ ਦਾ ਫੁਲ ਬੂਟੇ ਦੇ ਉਪਰ ਚਾਹੜਕੇ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦਿਖੌਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਓਸਦਾ ਰੰਗ ਚੰਚਲ ਚਰਿਤ੍ਰ (ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਚੇਸ਼ਟਾ) ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥

੭ "ਤੈਸੇ ਹੀ ਅਸਾਧ ਸਾਧ ਦਾਦਰ ਔ ਮੀਨ ਗਤਿ"=ਤਿਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਸਿੱਖ (ਸਤਿਸੰਗੋਂ ਵੰਜਿਆਂ) ਤੇ ਸਾਧ (ਸੱਖਾਂ-ਸਤਸੰਗੀਆਂ) ਦੀ ਦਾਦਰ (ਡੱਡੂਆਂ) ਤੇ ਮੀਨ (ਮਛੀਆਂ) ਵਾਲੀ ਗਤਿ (ਦਸ਼ਾ) ਸਮਝੋ ੮ ਅਰਥਾਤ–"ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਗਟ ਮੋਹ ਦ੍ਰੋਹ ਕੈ ਬਚਿਤ੍ਰ ਹੈ"=ਜਿਸ ਭਾਂਤ ਡਡੂ ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਗਟ ਦ੍ਰੋਹ (ਧਰੋਹ-ਛਲ-ਕਪਟ) ਵਰਤਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਛੀ ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਗਟ ਮੋਹ (ਜਲ ਦੇ ਪਜ਼ਾਰ ਨੂੰ ਵਰਤਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਓਸ ਤੋਂ ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਵਖਰੀ ਤਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਭਾਂਤ ਹੀ ਸਾਧ–ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ-ਸਤਿਸੰਗੀ ਗੁਰਮੁਖ) ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਇਕੋ ਜੇਹੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਧਾਰਣ ਕਰਣ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਸਾਧ (ਖੋਟੇ–ਮਨਮੁਖ) ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਖੋਟ ਹੀ ਖੋਟ ਕਮੌਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ- ਉਪਰਲੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤਾਂ ਦ੍ਵਾਰੇ ਨਿਰੂਪੇ ਬਕਰੀ, ਊਖ, ਮਜੀਠ ਤਥਾ ਮੱਛੀ ਕਸ਼ਟ ਪਾਕੇ ਜੀਕੂੰ ਨੇਕੀ ਪਾਲਣ ਵਾਲੇ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਅਰੁ ਸ਼ੇਰ, ਬਾਂਸ, ਕਸੁੰਭਾ ਤਥਾ ਡੱਡੂ ਸਦਾ ਕਪਟ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਜਦਕਦ ਵਿਕਾਰ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਜਾਣਕੇ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਪਾ (ਗੁਰਮੁਖ ਹੀ ਬਣਨ ਦਾ) ਜਤਨ ਕਰੇ॥ ੧੩੨॥

ਉਕ੍ਤ ਭਲੇ ਬੁਰੇ (ਸਾਧ ਅਸਾਧ) ਪਣੇ ਦੇ ਬਿਬੇਕੀ ਜੋ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਹਣੀ ਨੂੰ ਦਸਦੇ ਹਨ:–

੧ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਧਯਾਨ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਗਯਾਨ ਪੂਰਨ ਭਗਤ ਸਤਿਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ॥ ੨ਜੈਸੇ ਜਲ ਆਪਾ ਖੋਇ ਬਰਨ ਬਰਨ ਮਿਲੈ ਤੈਸੇ ਹੀ ਬਿਬੇਕੀ ਪਰਮਾਤਮ ਪ੍ਰਵੇਸ ਹੈ॥ ੩ਪਾਰਸ ਪਰਸ ਜੈਸੇ ਕਨਿਕ ਅਨਿਕ ਧਾਤ ਚੰਦਨ ਬਨਾਸਪਤੀ ਬਾਸਨ ਅਵੇਸ ਹੈ॥ ੫ਘਟਿ ਘਟਿ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਜੋਤਿ ਓਤਿ ਪੋਤਿ ੪ਭਾਵਨੀ

ਭਗਤ ਭਾਇ ਆਦਿ ਕੌ ਅਦੇਸ ਹੈ॥੧੩੩॥

ਅਰਥ:-੧ "ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਧਜਾਨ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨ ਪੂਰਨ ਭਗਤਿ ਸਤਿਗਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ"-(ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਅਸਾਧਪਣਾ ਤਜਾਗਕੇ ਸਾਧੂਤਾ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਣ ਖਾਤਰ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਧਾਰਣ ਕਰ ਲਈਹੈ,ਉਹ-)ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿਖੇ"ਪੂਰਨਭਗਤਿ"-(ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨੂੰ ਉਤਪੰਨ ਕਰਕੇ,ਓਸ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਨੋ ਜਜੋਂ ਕਾ ਤਜੋਂ ਭਜਨ ਕਰਦੇ ਹਨ),ਅਰ ਇਸੇ ਪੂਰਣ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਪਾਲਦਿਆਂ ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਗਜਾਨ ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਔਂਦਾਂ ਹੈ,ਅਤੇ ਓਸੇ ਗਜਾਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਉਹ(ਹਰਦਮ) ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਧਜਾਨ ਧਾਰੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥

੨-'ਜਿਸਤਰਾਂ ਜਲ ਆਪਾ ਗੁਵਾਕੇ "ਬਰਨ ਬਰਨ ਮਿਲੈ" ਰੰਗ ਰੰਗ (ਹਰ ਇਕ ਰੰਗ) ਵਿਚ ਹੀ ਮਿਲ (ਅਭੇਦ ਹੋ) ਜਾਂਦਾ ਹੈ, "ਤੈਸੇ ਹੀ ਬਿਬੇਕੀ ਪਰਮਾਤਮ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੈ"-ਇਸੀਪ੍ਰਕਾਰ (ਉਕ੍ਰ ਕ੍ਰਮ ਨਾਲ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਬਿਬੇਕ ਉਹ ਨਿਰੰਤਰ ਅਭਜਾਸ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਹਉਮੈ ਤਜਾਗਕੇ ਪਰਮਾਤਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥

੩- ਇਵੇ ਹੀ "ਪਾਰਸ ਪਰਸ ਜੈਸੇ ਕਨਿਕ ਅਨਿਕ ਧਾਤ"-'ਜਸਭਾਂਤ ਪਾਰਸ ਨੂੰ ਸਪਰਸਕਰਕੇ ਅਨੇਕਾਂ (ਤਾਂਬਾ ਆਦਿਕ) ਧਾਤੂਆਂ ਇਕ ਸ੍ਵਰਣ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ,ਤਥਾ' ਚੰਦਨ ਬਨਾਸਪਤੀ ਬਾਸਨਾ ਅਵੇਸ਼ ਹੈ"-ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ-ਬਨਾਸਪਤੀ ਚੰਦਨ ਦੀ ਬਾਸਨਾ ਆਪਨੇ ਵਿਚ "ਅਵੇਸ਼" ਲੀਨ (ਜਜ਼ਬ) ਕਰਕੇ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ ਚੰਨਣ ਹੀ ਬਣ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ॥

੪ਤੈਸੇ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖ ਬਿਬੇਕੀ "ਭਾਵਨੀ ਭਗਤਿ ਭਾਇ ਆਦ ਕਉ ਆਦੇਸ..."-ਸਰਧਾ (ਭੌਣੀ) ਅਰੁ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਨੂੰ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ)ਧਾਰਣ ਕਰਕੇ ਆਦਿਪੁਰਖ ਨੂੰ ਆਦੇਸ (ਬੰਦਨਾਂ-ਬੰਦਗੀ) ਕਰਦਿਆਂ ੫-"ਘਟਿ ਘਟਿ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਜੋਤਿ ਓਤ ਪੋਤ ਹੈ"-ਸੰਪੂਰਣ ਸਰੀਰਾਂ ਤਥਾ ਸਰਬੱਤ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਖੇ ਪੂਰਣਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਜੋਤਿ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼)ਨੂੰ ਓਤਪੋਤ(ਤਾਣੇ ਪੇਟੇ ਤਾਰ ਵਤ ਭੀਤਰ ਬਾਹਰ)ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਜਜੋਂਕਾਤਜੋਂ) ਅਨਭਉ ਕਰਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥ ੧੩੩ ॥

ਜਿਹੜੇ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਆਕੇ ਭੀ ਉਹੂੰ ਉਹੂੰ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਆਪਣਾ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਸੁਆਰ ਸਕਦੇ, ਕੇਵਲ ਸਹਾਰੇ (ਜੇਰੇ) ਵਾਲੇ ਹੀ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ:-

੧ਜੈਸੇ ਕਰਪੂਰ ਮੈ ਉਡਨ ਕੋ ਸੁਭਾਉ ਤਾ ਤੇ ੨ਔਰ ਬਾਸਨਾ ਨ ਤਾਂਕੈ ਆਗੇ ਠਹਿਰਾਵਈ ॥ ੩ਚੰਦਨ ਸੁਬਾਹ ਕੈ ੫ਸੁਬਾਸਨਾ ਬਨਾਸਪਤੀ ੪ਤਾਹੀ ਤੇ ਸੁਗੰਧਤਾ ਸਕਲ ਮੈਂ ਸਮਾਵਈ ॥ ੬ਜੈਸੇ ਜਲ ਮਿਲਤ ਸਰਬੰਗ ਸੰਗ ਰੰਗ ਰਾਖੈ ੭ਅਗਨਿ ਜਰਾਇ ਸਭ

ਰੰਗਨ ਮਿਟਾਵਈ ॥ ੮ਜੈਸੇ ਰਵਿ ਸਸਿ ਸਿਵ ਸਕਤਿ ਸੁਭਾਵ ਗਤਿ ੯ਸੰਜੋਗੀ ਬਿਓਗੀ ੧੦ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਕੈ ਦਿਖਾਵਈ ॥੧੩੪॥

ਅਰਥ:-੧ "ਜੈਸੇ ਕਰਪੂਰ ਮੈ ਉਡਨ ਕੋ ਸੁਭਾਉਤਾਤੇ"-ਜਿਸਤਰਾਂ ਮੁਸ਼ਕ ਕਾਫੂਰ ਦੇ ਸੁਤੇ ਹੀ ਉਡਨ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਵ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ੨-ਓਸ ਦੇ ਅਗੇ ਹੋਰ ਬਾਸਨਾ ਸੁਗੰਧੀ ਨਹੀ ਠਹਿਰ ਸਕਯਾ ਕਰਦੀ-ਭਾਵ ਚਪਲ ਚਿੱਤਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਅੰਦਰ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰ ਸਕਿਆ ਕਰਦਾ ॥ ੩-ਪਰ' ਚੰਦਨ *ਸੁਬਾਸ"=ਸੰਦਲ-ਚੰਨਣ ਆਪਣੇਆਪ ਵਿਚਹੀ ਵਸਨ ਵਾਲਾ ਹੈ,ਭਾਵ ਅਪਣੇ ਵਿਚ ਮਗਨ ਰਹਣ (ਜਰਾ ਰਖਣ) ਵਾਲਾ ਹੈ-੪ "ਤਾਂਹੀ ਤੇ ਸੁਗੰਧਤਾ ਸਕਲ ਮੈਂ ਸਮਾ-ਵਈ"=ਤਿਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸੁਗੰਧੀ (ਓਸਦੀ) ਸਭ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਯਾ ਕਰਦੀ ਹੈ,੫-ਤੇ ਓਹ "ਕੈ ਸੁਬਾਸਨਾ ਬਨਾਸਪਤੀ"=ਕਰ ਲੈਂਦਾ (ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ) ਹੈ ਬਨਾਸਪਤੀ ਨੂੰ ਅਪਣੀ ਸਗੰਧੀ ਸੰਪੰਨ ਹੀ ॥

੬ "ਜੈਸੇ ਜਲ ਮਿਲਤ ਸੁਬੰਗ ਸੰਗ ਰੰਗ ਰਾਖੈ"=ਅਰੁ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਲ (ਦ੍ਰਵਨ ਸੁਭਾਵ ਹੋਣ ਕਰਕੇ) ਜੇਹੋ ਜੇਹੇ "ਰੰਗ ਸੰਗ ਰਾਖੈ"-ਜਿਸ ਜਿਸਤਰਾਂ ਦੇ ਰੰਗ ਨਾਲ ਰਖ ਦਿਓ, ਭਾਵ ਮਿਲਾ ਦਿਓ, ਓਹੋ ਓਹੋ ਜੇਹਾ ਹੀ "ਸਰਬੰਗ" ਸਮੂਲਚਾ ਬਣ ਜਾਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਐਸੇ ਹੀ ਸਾਰਗ੍ਰਾਹੀ (ਪ੍ਰਭਾਵ ਗ੍ਰਾਹੀ-ਸੈਨਸੇਟਿਵ ਮਨ ਵਾਲੇ) ਹੋ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆਂ, ਸਮੂਲਚਾ ਪਰਮਾਰਥ ਅੰਦਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ੭ ਕਿੰਤੂ "ਅਗਨਿ ਜਰਾਇ ਸਭ ਰੰਗਨ ਮਿਟਾਵਈ"=ਅੱਗ ਸੜਦੇ ਤਪਦੇ ਰਹਣ ਵਾਲੇ ਸੁਭਾਵ ਦੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਜੋ ਰੰਗ ਸਾਮਨੇ ਆ ਜਾਵੇ ਸਾੜਕੇ ਸੁਆਹ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ (ਐਸੇ ਹੀ ਦੁਸ਼ਟ ਪੁਰਖ ਸਤਸੰਗ ਵਿਚ ਪੁਜਕੇ ਭੀ ਈਰਖਾ ਆਦ ਸੁਭਾਵ ਕਾਰਣ ਰਹ ਸਹੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਭੀ ਪੱਟੀ ਮੇਸ ਦਿੱਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ) ॥ Spirit & Matter

੮ ਫੇਰ ਜਿਸਤਰਾਂ "ਜੈਸੇ ਰਵਿ ਸਸਿ ਸਿਵ ਸਕਤਿ ਸੁਭਾਵ ਗਤਿ"=ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੂਰਜ ਅਰੁ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਸਿਵ ਸਕਤੀ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲੀ ਗਤਿ (ਦਸ਼ਾ-ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ) ਰਖਦੇ ਹਨ-ਅਰਥਾਤ ਸੂਰਜ ਸ਼ਿਵ ਸਰੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਵ (ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਣ ਵਾਲੀ ਖਸਲਤ-ਖਾਸਾ) ਰਖਦਾ ਹੈ,ਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਗ੍ਰਾਹੀ ਸੁਭਾਵ-ਭਾਵ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਸੂਰਜ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਹੀ ਕਾਯਮ=ਇਸਥਿਤ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੯ ਇਸ ਵਾਸਤੇ "ਸੰਜੋਗੀ ਬਯੋਗੀ"=ਇਹ ਸੰਜੋਗੀ ਤੇ ਵਿਜੋਗੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਵਾਣੇ ਗਏ ਹਨ-ਭਾਵ ਸੂਰਜ ਦਿਨੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਦੇ ਹੋਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਥਾਪੜ ਸੁਆਨ ਵਾਲਾ (ਆਪੋ ਵਿਚ ਵਿਛੋੜਨ ਹਾਰਾ) ਹੈ ੧੦ "ਦ੍ਰਿਸਟਾਂਤ ਕੈ ਦਿਖਾਵਈ"=ਸੋ ਇਹ ਗੱਲ ਦ੍ਰਿਸਟਾਂਤ ਤੋਂ ਹੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਔਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਤਾਂ ਮਾਯਾ ਦੇ ਦਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਓਹ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ

---

*ਸੁਬਾਹ=ਸੁਬਾਸ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਸਮ ਅਰਥ ਬੋਧਕ ਪਾਠ ਹਨ ॥

ਆਨਕੇ ਭੀ ਵਿਜੋਗੀ (ਵਿੱਛੜੇ) ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਅਪਣੀ ਨਿਸ਼ਾ ਵਾਹ-ਗੁਰੂ ਉਪਰ ਰਖਦੇ ਹਨ ਤੇ (ਉਸੇ ਦੀ ਸਿੱਕ=ਜਿਗਯਾਸਾ ਧਾਰਕੇ) ਏਸੇ ਹੀ ਭੌਣੀ ਨਾਲ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਔਂਦੇ ਹਨ, ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਾਹਗੁਰੂ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥ ੧੩੪ ॥

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਆਨਕੇ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਯਾ ਤੌਖਲਾ ਨਾ ਰਖੇ, ਤੇ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ਰੰਗ ਨੂੰ ਹੀ ਲੋਚੇ:-

੧ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਦਰਸ ਧਿਆਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਸਬਦ ਗਿਆਨ ੨ਸਸਤ੍ਰ ਸਨਾਹ ੩ਪੰਚ ਦੂਤ ਬਸ ਆਏ ਹੈਂ ॥ ੪ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਚਰਨ ਰੇਨੁ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਸਰਨ ਧੇਨੁ ੫ਕਰਮ ਭਰਮ ਕੋਟ ੬ਅਭੈ ਪਦ ਪਾਏ ਹੈਂ ॥ ੭ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਬਚਨ ਲੇਖ ੮ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਸੇਵਕ ਭੇਖ ੯ਅਚਲ ਅਲੇਖ ਪ੍ਰਭੁ ਅਲਖ ਲਖਾਏ ਹੈਂ ॥ ੧੦ਗੁਰ ਸਿਖ ਸਾਧ ਸੰਗ ਗੋਸ਼ਟ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਸੰਗ ੧੧ਨਿੰਮ੍ਰਿਤਾ ਨਿਰੰਤਰੀ ਕੈ ਸਹਜ ਸਮਾਏ ਹੈਂ।੧੩੫

ਅਰਥ:-੧"ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਦਰਸ ਧਜਾਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਸ਼ਬਗਜਾਨ"=ਸ੍ਰੀ ਸ਼ੋਭਾਯਮਾਨ ਸਤਿ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸਨ ਦਾ ਧਜਾਨ ਅਰੁ ਸ੍ਰੀ (ਸੋਭਾਯਮਾਨ-ਕਲਜਾਣ ਸਰੂਪ) ਸਤਿਗੁਰਾਂਦੇ ਸ਼ਬਦ (ਉਪਦੇਸ ਰੂਪ ਮੰਤ੍ਰ) ਦਾ ਜੋ ਗਜਾਨ (ਜਾਨਲੈਣਾ ਹੈ) ੨-(ਇਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸਾਧਨਾ ਰੂਪ)="ਸਸ਼ਤ੍ਰ ਸਨਾਹ"=ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਤੇ ਸੰਜੋਏ ਨੂੰ ਧਾਰਣ ਕਰਣ ਕਰਕੇ-ਭਾਵ ਗਜਾਨਤੋਂ ਤਾਂ ਸਸਤ੍ਰ ਦਾ ਕੰਮ ਲੈਕੇ ਵੀਚਾਰ ਦ੍ਵਾਰੇ (ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਰਹੇ) ਅਰੁ ਧਜਾਨਤੋਂ ਸੰਜੋਏ (ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਤੋਂ ਬਚੌਣਵਾਲੀ ਫੁਲਾਦੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਦਾ ਕੰਮ ਲੈਂਦਾ ਰਹੇ-ਅਰਥਾਤ ਧਜਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਕੇ "ਮੇਰੇ ਉਪਰ ਕੋਈ ਵਾਰ ਨਹੀ ਹੋਸਕਦਾ," ਐਸਾ ਅੱਟਲ ਭਰੋਸਾ ਰਖੇ) ਤਾਂ-੩ "ਪੰਚ ਦੂਤ ਵਸ* ਆਏ ਹੈਂ"= ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਮੋਹ ਅਹੰਕਾਰ ਰੂਪ ਪੰਜੇਦੁਸਟ (ਵੈਰੀ) ਵੱਸ ਆਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਅਧੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇਹਨ) ਭਾਵ-ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਦੀ ਆਗਜਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰਣਵਾਲੇ ਹੋ ਤੁਰਦੇ ਹਨ॥

੪"ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਚਰਨ ਰੇਨੁ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਸਰਨ ਧੇਨ"=ਸੋਭਾਯਮਾਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਰੇਨ (ਧੂਲੀ) ਸੇਵਨ ਕਰਕੇ ਵਾ ਧੂਲੀ ਹੋਏ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਤਥਾ ਸੋਭਾ ਯਮਾਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਰਣ [ਆਸਰਾ-ਓਟ] ਧਾਰਣ ਕਰਣ ਕਰਕੇ ੫ "ਕਰਮ ਭਰਮ ਕੋਟ"=ਅਮੁਕਾ ਕਰਮ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅਮੁਕੀ ਹਾਨੀ ਹੋ ਜਾਊ, ਯਾ

*ਵੱਸ ਆਜਾਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਸਥ ਵਿਖੇ ਅਤੀਤ ਬਿਰਤੀ ਵਿਚ ਵਰਤਨ ਕਾਰਨ ਕਦੀ ਵਾਹ ਆਨ ਪਵੇ, ਤਾਂ ਲੜ ਸਮੇਂ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿਕਾਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈ ਸਕਨ ਦੀ ਆਗਜਾ ਹੈ। ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਵਰਤਾਣਾ ਦੋਖ ਨਹੀਂ, ਦੋਖ ਹੈ ਓਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਕੇ ਵਰਤਨਾਂ, ਪਰ ਇਸ ਚਾਲ ਵਿਚ ਚੁਕਸਾਈ ਦੀ ਡਾਢੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ) ॥

ਫੁਲਾਨਾ ਕੰਮ ਕੀਤਜਾਂ ਫੁਲਾਨਾ ਹਰਜਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਐਹੋ ਜੇਹਾ ਬਿਧੀ ਨਿਖੇਧ ਦਾ ਭਰਮ ਕੱਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ-ਭਾਵ ਲੌਕਿਕ ਬੈਦਿਕ ਰੀਤਾਂ ਰਸਮਾਂ ਦਾ ਜੂਲਾ ਸਿਰ ਤੋਂ ਲਾਹਕੇ ੬ "ਅਭੈਪਦ ਪਾਏ ਹੈ"=ਨਿਰਭੈ ਪਦਵੀ (ਮੋਖ) ਅਥਵਾ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹੀ (ਬੇਮੁਥੰ-ਜਗੀ-ਸੱਭੀ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ) ਦਾ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ॥

੭ ਅਤੇ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ "ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਬਚਨ ਲੇਖ"=ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਹੀ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ ਬਚਨ ਨੂੰ ਲੇਖੇ ਪਾਕੇ (ਚਿੱਤ ਉਪਰ ਹਰ ਦਮ ਲਿਖ੍ਯਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਯਾ ਅਵੱਸ਼੍ਯ ਪ੍ਰਵਾਨਣ ਲੇਕ) ਸਤ੍ਯ ਸਤ੍ਯ-ਆਪਣੀ ਕਲ੍ਯਾਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਨਿਸਚੇ ਕਰਕੇ, ਤਥਾ ੮ "ਸ੍ਰੀ []ਗੁਰੁ ਸੇਵਕ ਭੇਖ"=ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਸੇਵਕ ਵਾਲੀ ਹੀ ਬਾਹਰਲੀ ਚਾਲ ਢਾਲ ਵਾ ਪਹਿਰਾਵੇ ਆਦ ਦੇ ਢੰਗ ਦਾ ਸਾਂਗ ਧਾਰਣ ਕਰਕੇ (ਗੁਰਮੁਖ ਸਤਿਸੰਗੀ ਵਿਚੋਂ ਵਰਤਦਿਆਂ ਹੋਯਾ) "ਅਛਲ ਅਲੇਖ ਪ੍ਰਭੁ ਅਲਖ ਲਖਾਏ ਹੈ"=ਮਾਯਾ ਅਵਿਦ੍ਯਾ ਕਰਕੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਛਲਿਆ ਜਾਸਕਨ ਵਾਲਾ, ਤਥਾ ਬੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਆਦਿ ਲੇਖਿਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਪ੍ਰਪਾਟੀਆਂ ਵਿਚ ਨਾ ਆ ਸਕਨ ਵਾਲਾ ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ (ਸਰਬ ਸਕਤੀਮਾਨ) ਪਰਮ ਪਿਤਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ, ਅਪਣੇ ਨਾ ਲਖੇ ਜਾ ਸਕਨ ਹਾਰੇ ਅਲਖ ਸਰੂਪ ਨੂੰ (ਉਸਦੇ ਤਾਂਈ) ਲਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ-ਅਨੁਭਵ ਕਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਅਪਣੇ ਵਾਸਤਵ ਸਰੂਪ ਨੂੰ) ੧੦ ਤਾਤਪਰਜ ਇਹ ਕਿ "ਗੁਰਸਿਖ ਸਾਧ ਸੰਗ ਗੋਸ਼ਟ‡ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਸੰਗ"-ਗੁਰੂਕਾ ਸਿਖ ਸਤਿਗੁਰਾਂਦੀ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਮਿਲਕੇ "ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਸੰਗ"=ਪ੍ਰੇਮ ਪੂਰਬਕ [ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ] ਗਿਆਨ ਗੋਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੋਯਾ ੧੧ "ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਨਿਰੰਤਰੀ ਕੈ" ਲਗਾਤਾਰ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਧਾਰਣ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ-੧੨ "ਸਹਜ ਸਮਾਏ ਹੈ"=ਸਹਜ ਸ੍ਵਰੂਪ ਵਿਖੇ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੧੩੫ ॥

ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਸਦਾ ਕੂੜ ਤੇ ਸੱਚ ਦਾ ਹੀ ਨਿਰਣਾ ਕਰੇ, ਤੇ ਜੇ ਐਸਾ ਬਿਬੇਕ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਸੇ ਗੱਲੇ ਹੇਠੀ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ ਯਾ ਲੱਜਿਤ ਹੋਣਾ ਪਵੇ, ਤਾਂ ਲੱਜਾ-ਵਾਨ ਨਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ:-

---

[]ਸਾਂਗ ਪਹਿਰਾਵੇ ਦਾ ਭੀ ਇਕ ਚਿੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਵੱਸ਼੍ਯਕ ਜਾਣਕੇ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਅੰਗ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਤਕ ਸਾਦੀ ਸਾਧੂਵਾਨਾ ਢਾਲ ਪੁਸ਼ਾਕੀ ਦੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਛੀਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਪਹਿਰਾਵਾ ਕੁਛ ਜੰਗੀ ਸੂਰਿਆਂ ਦਾ ਬਦਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਿੰਤੂ ਦਸਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪੰਚ ਕਕਾਰੀ ਭੇਖ ਦੀ ਆਮ ਪ੍ਰਪਾਟੀ ਦੀ ਆਗਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ। ਵਿਸਤਾਰ ਭਯ ਤੇ ਅਧਿਕ ਨਹੀਂ ਲਿਖਦੇ।

‡ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਸੰਗ ਗੋਸਟ=ਕਹਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਹਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਸਾਮਨੇ ਵਾ ਵੈਸੇ ਹੀ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਖੇ ਵਿਤੰਡਾਵਾਦ ਵਾਲੇ ਝਗੜਾਲੂ ਪੁਣੇ ਵਿਚ ਯਾ ਅਦਬ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਢੱਪਕੇ ਕਦੀ ਭੀ ਚਰਚਾ ਗਸ਼ਟ ਨਾ ਕਰੇ ॥

*"ਅਚਲ" ਪਾਠ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਰਥ ਅਕ੍ਰਿਯ ਸਰੂਪ (ਜਿਸ ਵਿਖੇ ਕ੍ਰਿਯਾ ਨਾ ਬ੍ਯਾਪੇ), ਵਾ ਅਚਲ=ਅਹਿੱਲ=ਅਡੋਲ ਇਕ ਰਸ।

੧ਜੈਸੇ ਤਉ ਮਜੀਠ ਬਸੁਧਾ ਸੈਂ ਖੋਦ ਕਾਢੀਅਤ ੨ਅੰਬਰ ਸੁਰੰਗ ਭਏ ਸੰਗ ਨ ਤਜਤ ਹੈ ॥ ੩ਜੈਸੇ ਤਉ ਕਸੁੰਭ ਤਜ ਮੂਲ ਫੂਲ ਆਨਿਯਤ ਜਾਨਿਯਤ ਸੰਗ ਛਾਡ ਤਾਹੀ ਤੇ ਤਜਤ ਹੈ ॥ ੪ਅਰਧ ਉਰਧ ਮੁਖ ਸਲਿਲ ਸੂਚੀ ਸੁਭਾਉ ੫ਤਾਂਤੇ ਸੀਤ ਤਪਤ ਮਲ ਅਮਲ ਸਜਤ ਹੈ ॥ ੬ਗੁਰਮਤਿ ਦੁਰਮਤਿ ਊਚ ਨੀਚ ਨੀਚ ਊਚ ੭ਜੀਤ ਹਾਰ ਹਾਰ ਜੀਤ ਲੱਜਾ ਨ ਲਜਤ ਹੈ ॥ ੧੩੬ ॥

ਅਰਥ:-੧"ਜੈਸੇ ਤਉ ਮਜੀਠ ਬਸੁਧਾ ਸੈ ਖੋਦ ਕਾਢੀਅਤ"=ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਮਜੀਠ ਨੂੰ ਬਸੁਧਾ ਸੈ(ਧਰਤੀ ਵਿਚੋਂ)ਪੁਟਕੇ ਕਢੀਦਾ ਹੈ,ਤੇਓਹ ਕੁੱਟਨ ਤਥਾ ਅਵਟਣ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਘਾਲਾਂ ਘਾਲਕੇ ਆਪਣੇ ਰੰਗੀਲੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ,ਫੇਰ ਤਾਂ ਉਹ ਐਸੀ ਪਜਾਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ,ਕਿ ੨-"ਅੰਬਰ ਸੁਰੰਗ ਭਏ ਸੰਗ ਨ ਤਜਤ ਹੈ"=ਬਸਤ੍ਰ ਨੂੰ ਭੀ ਲਗਦੇ ਸਾਰ ਆਪਣੇ ਰੰਗ ਦਾ ਬਣਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਤੇ ਬਸਤਰ(ਜਦ ਤਕ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ) ਉਸਦੇ ਸਾਥ ਨੂੰ ਨਹੀ ਤਜਾਗਦਾ। ਐਸਾ ਹੀ ਹਾਲ ਸਤਿਸੰਗਤ ਦੀ ਘਾਲ ਰਸਤੇ ਆਪੇ ਨੂੰ ਸਾਧਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਓਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਰੰਗ ਦੂਸਰਿਆਂ ਉਪਰ ਐਡਾ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕੇਰਾਂ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਮੁੜ ਅੱਡ ਨਹੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ॥

੩-(ਜਿਹੜੇ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਆਨਕੇ ਭੀ ਮੂਲ (ਮੁੱਢ) ਨੂੰ ਨਹੀ ਪੈਂਦੇ, ਤੇ ਦਿਖਾਵਿਆਂ ਨੂੰ ਦੌੜਦੇ ਹਨ, ਓਨਾਂ ਦਾ ਪਾਜ ਓੜਕ ਨੂੰ ਖੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਓਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕੋਈ ਨਹੀ ਢੁੱਕਦਾ, "ਜੈਸੇ ਤਉ ਕਸੁੰਭ ਤਜ ਮੂਲ ਫੂਲ ਆਨਿਯਤ ਜਾਨਿਯਤ ਸੰਗ ਛਾਡ ਤਾਹੀ ਤੇ ਭਜਤ ਹੈ"=ਜਿਸਤਰਾਂ ਕਿ ਕਸੁੰਭੇ ਦਾ ਮੁਢ ਤਜਾਗਕੇ ਫੁਲ ਲੈ ਆਈਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਅਪਣੇ ਮੂਲ ਦਾ ਸੰਗ ਛਡ ਔਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲ 'ਜਾਨਿਯਤ' -ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈ, ਸੋ "ਤਾਹੀਤੇ"-ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ "ਭਜਤ"-ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ (ਉਸਦੀ ਆਬ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਯਾ ਕਰਦੀ) ਹੈ ॥

੪-(ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਸਦਾ ਮਨ ਨੀਵਾਂ ਰਖੇ ਤਾਂ ਹੀ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਗਰੂਰੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਥੇ ਭੀ ਪੱਲੇ ਕਲੰਕ ਹੀ ਪਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ) ਜਿਹਾ ਕਿ:- "ਅਰਧ ਉਰਧ ਮੁਖ ਸਲਿਲ *ਸੂਚੀ ਸੁਭਾਉ"=ਅਰਧ ਮੁਖ (ਨੀਵਾਂ ਸਿਰ ਕਰਕੇ ਚਲਨਾ) ਸਲਿਲ ਸੁਭਾਉ-ਜਲਦਾ ਸੁਭਾਵ ਹੈ, ਤੇ ਉਰਧ ਮੁਖ (ਉੱਚਾ ਸਿਰ ਕਰਕੇ ਚਲਨਾ) ਸੂਚੀ ਸਭਾਉ-ਅੱਗ ਦੀ ਬਾਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ੫ "ਤਾਂਤੇ ਸੀਤ ਤਪਤ ਮਲ

*ਅਗਨੀ ਦੇਵਤਾ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪੁਤ੍ਰ ਸਨ-ਸੂਚੀ, ਪਵਮਾਨ, ਤੇ ਪਾਵਕ। ਸੋ ਸੂਚੀ ਅਗਨੀ ਉਸਦਾ ਵਡਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੂਰਯ ਅਗਨੀ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈ, ਦੂਸਰੀ ਕਾਠ ਦੀ ਅਗਨੀ ਤੇ ਤੀਸਰੀ ਵਿਦਯੁਤ ਅਗਨੀ ਸਦੌਂਦੀਆਂ ਹਨ ॥

ਅਮਲ ਸਜਤ ਹੈ"-ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਜਲ ਸੀਤ (ਠੰਢਕ) ਤੇ ਅਮਲ ਨਿਰਮਲਤਾ ਨੂੰ ਸਜਤ (ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ) ਹੈ, ਅਤੇ ਅਗਨੀ ਤਪਤ (ਸੜਨ) ਤੇ ਮਲ (ਕਾਲਕ) ਨੂੰ ॥

੬ (ਇਸੇ ਹੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਮਤਿ, ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ਸਭ ਤਰਾਂ ਉਚ ਉਤਮ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਭੀ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਧਾਰਕੇ ਨੀਵੀਂ ਹੋ ਵਰਤ ਰਹੀ ਹੈ,ਤੇ ਦੁਰਮਤਿ-ਮਤਸਰ ਆਦ ਸੁਭਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਦੀ ਹੋਈ ਸਭਤਰਾਂ ਨੀਚ ਹੁੰਦੀ ਭੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ (ਮਗਰੂਰੀ ਧਾਰਕੇ) ਊਚ ਹੋ ਦਿਖੌਂਦੀ ਹੈ,ਪਰ"ਗੁਰਮਤਿ ਦੁਰਮਤਿ ਊਚ ਨੀਚ ਨੀਚ ਊਚ"-ਜਦ ਸਤਿਸੰਗ ਸਰੂਪੀ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਖੇ ਇਹ ਦੁਰਮਤਿ ਆ ਜਾਵੇ ਭਾਵ ਦੁਰਮਤੀਆ ਜੇ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਚੀ ਹੋ ਵਰਤਨ ਵਾਲੀ ਦੁਰਮਤਿ ਨੀਚ (ਨੰਮ੍ਰਤਾ ਭਾਵ ਵਾਲੀ) ਬਣ ਜਾਯਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਵਾ ਨੰਮ੍ਰਤਾ ਭਾਵ ਵਿਖੇ ਵਰਤਣਹਾਰੀ ਗੁਰਮਤਿ ਅਪਣੇ ਅਸਲੀ ਸਰੂਪ ਉਚ ਭਾਵ ਵਿਖੇ ਸਾਫ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਐਉਂ ਉਚੇ ਨੀਵੇਂ ਤੇ ਨੀਵੇਂ ਉਚੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਸਤਿਸੰਗ ਹੋਣਤੇ ੭"ਜੀਤ ਹਾਰ ਹਾਰ ਜੀਤ ਲੱਜਾ ਨ ਲਜਤ ਹੈ"-ਜਿੱਤੇ ਹੋਏ ਦੁਰਮਤੀਏ ਹਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਹਾਰੇ ਹੋਏ ਗੁਰਮੁਖ ਓੜਕ ਨੂੰ ਜਿੱਤਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਤਿਸੰਗ ਅੰਦਰ ਲੱਜਾ ਕਰਕੇ ਲੱਜਿਤ ਹੋਣਾ(ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭਾਸਦਾ ਭੀ ਨਹੀਂ)ਭਾਵ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਜੇ ਆਵਤਾਂ ਮੂਲ ਦਾ ਗਾਹਕ ਹੋਕੇ ਆਵੇ,ਨਾਂ ਕਿ ਦਿਖਾਵੇਦਾਤਾਂ ਐਉਂ ਦੀ ਮੌਜ ਵਰਤਯਾ ਕਰਦੀ ਹੈ॥੧੩੬

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਦੋ ਕਬਿੱਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰੂਪਦੇ ਹਨ:-

੧ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਧ ਸੰਗ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ ੨ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰਬਾਤਮ ਕੈ ਜਾਨੀਐ॥ ੩ਸਹਜ ਸੁਭਾਇ ਰਿਦੈ ਭਾਵਨੀ ਭਗਤਿ ਭਾਇ ੪ਬਿਹਸ ਮਿਲਨ ਸਮਦਰਸ ਧਿਆਨੀਐ॥ ੫ਨਿੰਮ੍ਰਿਤਾ ਨਿਵਾਸ ਦਾਸ ਦਾਸਨ ਦਾਸਾਨੁ ਮਤਿ੬ਮਧੁਰ ਬਚਨ ਮੁਖ ਬੇਨਤੀ ਬਖਾਨੀਐ॥ ੭ਪੂਜਾ ਪ੍ਰਾਨ ਗਯਾਨ ੮ਗੁਰ ਆਗਯਾਕਾਰੀ ਅਗ੍ਰਭਾਗ ੯ਆਤਮ ਅਵੇਸ ਪਰਮਾਤਮ ਨਿਧਾਨੀਐ॥ ੧੩੭॥

ਅਰਥ:-੧ "ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਧਸੰਗ ਸਬਦ ਸੁਰਤ ਲਿਵ"-ਗੁਰਮੁਖ (ਗੁਰੂ ਕੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਖੇ ਗੁਰਮੁਖਤਾ ਧਾਰਣ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ਜਿਨਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ, ਉਹ) ਸ਼ਬਦ (ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ੇ ਸਤਿਨਾਮੁ ਮੰਤ੍ਰ) ਵਿਖੇ ਸੁਰਤ (ਦੇਹ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਆਦ ਦੀ ਅਪਣੇ ਅਪਣੇ ਕਰਤੱਬ ਸਾਧਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਨੂੰ ਨਿਘਾ ਵਿਚ ਰਖਣਹਾਰੀ ਅੰਤਰੀਵੀ ਸਤਯਾ) ਦੀ ਲਿਵ (ਲੇਸ-ਲਾਲਸਾ) ਤਾਰ ਲਗਾਈ ਰਖਦੇ ਹੈਨ।

੨ "ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰਬਾਤਮ ਕੈ ਜਾਨੀਐ"-(ਜਿਸ ਲਿਵ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰ ਕੇ ਉਹ) ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ 'ਸਰਬਾਤਮ'-ਸਭ ਦਾ ਆਪਣਾ ਆਪ ਰੂਪ

ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਕਰਦੇ ਹੈਨ ॥

੩ "ਸਹਜ ਸੁਭਾਇ ਰਿਦ ਭਾਵਨੀ ਭਗਤਿ ਭਾਇ"—ਅਰੁ 'ਸਹਜੇ'(ਸੁਤੇ) ਹੀ (ਇਸ ਉਕਤੁ) 'ਸੁਭਾਇ' (ਸੁ+ਭਾਇ=ਸ੍ਵੈ+ਭਾਵੀ) ਆਤਮ ਭਾਵੀ 'ਭਾਵਨੀ' (ਭਾਵਨਾ-ਚਿੰਤਨ) ਕਰਕੇ ਉਨਾਂ ਦੇ ਰਿਦੇ ਅੰਦਰ ਭਗਤੀ ਭਾਵ (ਪ੍ਰੀਤੀ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਵ) ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ੪ ਅਤੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ "ਬਿਹਸ ਮਿਲਨ ਸਮ ਦਰਸ ਧਿਆਨੀਐਂ" 'ਸਮ'—ਇਕ ਰਸ ਪਰੀਪੂਰਣ (ਬ੍ਰਹਮ) ਨੂੰ 'ਦਰਸ ਧਿਆਨੀਐ'ਤਕਦੇ ਤਕਦੇ ਧਿਔਂਦੇ ਧਿਔਂਦੇ(ਸਭ ਕਿਸੇ ਨੂੰ) "ਬਿਹਸ ਮਿਲਨ" ਹੱਸ ਹੱਸਕੇ (ਖਿੜੇ ਮਥੇ—ਪ੍ਰਸੰਨ ਮਨ) ਮਿਲਿਆ ਕਰਦੇ ਹੈਨ ॥

੫ "ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਨਿਵਾਸ ਦਾਸ ਦਾਸਨ ਦਾਸ ਨੁ ਮਤਿ" ਗੱਲ ਸੁਨਣ ਮਾਤ੍ਰ ਤੇ ਹੀ ਸਾਰ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਜੋ ਬੁਧੀ ਵਿਸ਼ੇਖ ਰੂਪ—ਮਤਿ ਹੈ(ਉਸ ਵਿਖੇ—ਓਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ—ਗ੍ਰੀਬੀ ਭਾਵ ਦਾ ਨਿਵਾਸ—ਵਾਸਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ) 'ਦਾਸ ਦਾਸਨ'—ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਦਾਸ ਤੇ ਇਨਾਂ ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਭੀ ਜੋ ਫੇਰ 'ਦਾਸਾਨੁ'—ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਨ ਵਾਲੇ ਦਾਸ (ਟਹਿਲੀਏ) ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਐਸੇ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਏਹੋ ਹੀ ਕਾਰਣ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਉਹ ਸਦਾ) ੬"ਮਧੁਰ ਬਚਨ ਮੁਖ ਬੇਨਤੀ ਬਖਾਨੀਐਂ'। ਬੇਨਤੀ (ਕੋਮਲਤਾ) ਭਰੇ ਮਿਠੇ ਮਿਠੇ ਬਚਨ ਮੂੰਹੋਂ ਉਚਾਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥ '

੭ "ਪੂਜਾ ਪ੍ਰਾਣ ਗਯਾਨ ਗੁਰ"—ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਦੀ ਆਉ ਜਾਈ ਵਿਖੇ(ਲਗਾ ਤਾਰ—ਸਦੀਵ ਕਾਲ) 'ਪੂਜਾ' (ਅਰਾਧਨ) ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਗਯਾਨ ਨੂੰ—ਜੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦ੍ਵਾਰੇ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਅਥ੍ਵਾ ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਨਾਲ 'ਗੁਰ' (ਸਬਦ) ਦੇ ਅਭਯਾਸ ਦਾ ਜੀਕੂੰ ਗਯਾਨ ਕਰਾਯਾ ਗਿਆ ਹੈ। ੮ ਤੀਕੂੰ ਹੀ "ਗੁਰੁ ਆਗਯਾ ਕਾਰੀ ਅਗ੍ਰ ਭਾਗ"—ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਯਾ ਪਾਲਨ ਕਰਣ ਹਾਰੇ ਬਣਕੇ ਓਸਨੂੰ ਅਪਨੇ ਅਗ੍ਰ ਭਾਗ ਸਨਮੁਖ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਅਪਣਾ ਧਰਮ ਸਮਝ ਕੇ ਓਸਨੂੰ ਅਭਯਾਸਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ—ਇਕ ਸ੍ਵਾਸ ਭੀ ਅਕਾਰਥਾ ਨਹੀ ਜਾਣ ਦਿੰਦੇ। ੯ ਅਰੁ ਇਸੇਤਰਾਂ ਹੀ ਸਬਦ ਨੂੰ ਕਮੌਂਦੇ ਕਮੌਂਦੇ "ਆਤਮਾ ਅਵੇਸ ਪਰਮਾਤਮ ਨਿਧਾਨੀਐ"= ਆਤਮੇ (ਆਪੇ) ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਖੇ "ਆਵੇਸ਼"—ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਲਿਵ ਲੀਨ ਕਰਕੇ "ਨਿਧ+ਆਨੀਐ"=ਅਨੁਭਵ ਰੂਪ ਨਿਧੀ (ਭੰਡਾਰ)—ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਸੋਮੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ॥ ੧੩੭ ॥

ਉਹ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਹੀ ਹੁਣ ਦਸਦੇ ਹਨ:—

੧ਸਤਿ ਰੂਪ ਸਤਿਨਾਮ ਸਤਿਗੁਰੁ ਗਯਾਨ ਧਯਾਨ ੨ਸਤਿਗੁਰ ਮਤਿ ੩ਸੁਨ ਸਤਿ ਕਰ ਮਾਨੀ ਹੈ ॥ ੪ਦਰਸ ਧਿਆਨ ਸਮਦਰਸੀ ਬ੍ਰਹਮ ਧਿਆਨੀ ੫ਸ਼ਬਦ ਗਿਆਨ ਗੁਰੁ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਹੈ ॥ ੬ਗੁਰੁਮਤਿ ਨਿਹਚਲ ੭ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਗਾਸ ਰਿਦੈ ੮ਮਾਨੇ ਮਨਮਾਨੇ ਉਨ-

ਮਨ ਉਨਮਾਨੀ ਹੈ ॥ ੯ਬਿਸਮੈ ਬਿਸਮ ਅਸਚਰਜੈ ਅਸਚਰਜ ਮੈ ਅਦਭੁਤ ਪਰਮਦਭੁਤ ਗਤਿ ਠਾਨੀ ਹੈ ॥ ੧੩੯ ॥

ਅਰਥ:-੧ "ਸਤਿ ਰੂਪ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਸਤਿਗੁਰ ਗਜਾਨ ਧਜਾਨ"-(ਜਿਸ ਭਾਂਤ ਦਿਨ ਰਾਤ ਜੀਵਨ ਭਰ ਹੀ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੀ ਤਾਰ ਬੱਝੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ) ਇਨਾਂ ਦੇ ਸਹਾਰੇ "ਵਾਹਗੁਰੂ" ਦੇ ਨਾਮ ਦਾਂ ਗੇੜ ਪ੍ਰਾਤਾ ਮਧਜਾਨ ਸੰਧਯਾ ਕਾਲ ਲਗਾਤਾਰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਵਿਖੇ ਜਾਰੀ ਰਖਣਾ 'ਸਤਿ ਸਰੂਪੀ ਸਤਿਨਾਮ' ਹੈ, ਏਹੋ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਗਜਾਨ ਕਰਵਾਯਾ-ਜਾਣ ਕਾਰੀ ਵਿਚ ਕਰਾਯਾ ਹੈ, ਤੇ ਇਸੇ ਵਿਖੇ ਹੀ ਇਕ ਰਸ ਧਜਾਨ ਰਖਣਾ, ੨-"ਸਤਿਗੁਰ ਮਤਿ"-ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਮਤਿ ਦਿਤੀ ਅਰਥਾਤ ਸਿਖ੍ਯਾ ਸਿਖਾਈ ਅਥ੍ਵਾ ਬੂਝ ਬੁਝਾਈ ਹੈ, ੩ (ਜਿਸਨੂੰ ਓਨਾਂ ਨੇ) "ਸੁਨ ਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨੀ ਹੈ"-ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ ਸਤਿ (ਯਥਾਰਥ ਯਥਾਰਥ-ਸੱਚ ਸੱਚ) ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ (ਪ੍ਰਵਾਣ ਕੀਤਾ) ਹੈ ॥

੪ ਇਉਂ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਉਹ-"ਦਰਸ ਧਿਆਨ ਸਮ ਦਰਸੀ ਬ੍ਰਹਮ ਧਿਆਨੀ' ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਯ (ਪ੍ਰਪੰਚ ਮਾਤ੍ਰ) ਪਸਾਰੇ ਨੂੰ ਧਜਾਨ (ਨਿਘਾ) ਅੰਦਰ ਔਂਦਿਆਂ ਓਸ ਵਿਖੇ 'ਸਮ ਦਰਸੀ' ਇਕ ਰਸ ਰਮੇ ਹੋਏ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਹੀ ਤਕਦੇ ਹਨ), ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ 'ਬ੍ਰਹਮ ਧਿਆਨੀ' ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਰੁ ਐਸਾ ਹੀ ਉਪਰ ਕਹੇ ੫ "ਸਬਦ ਗਿਆਨ ਗੁਰੁ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਹੈ"-ਗੁਰ ਸਬਦ ਦੇ ਗਜਾਨ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਰਹਿਕੇ ਉਹ ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥

੬ ਤਾਤ ਪਰਜ ਕੀਹ ਕਿ ਇਸ ਭਾਂਤ "ਗੁਰਮਤਿ ਨਿਹਚਲ" ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਖੇ ਅਚੱਲ-ਅਡੋਲ ਟਿਕੇ ਰਹਣ ਕਰਕੇ। ੭ ਓਨਾਂ ਦੇ "ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਗਾਸ ਰਿਦੇ" ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਪੂਰਣ(ਸਰਬ ਬਜਾਪੀ ਸਰੂਪ)ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਾਸ(ਸਾਖਜਾਤਕਾਰ) ਹੋ ਔਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ "ਮਾਨੈ ਮਨ" ਓਨਾਂਦਾ ਮਨ ਭੀ ਮੰਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ-ਭਾਵ ਸਭਤਰਾਂ ਸੰਕਲਪ ਵਿਕਲਪ ਰਹਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੮ ਬਸ ਜਦ ਇਉਂ"ਮਾਨੇ"-ਮੰਨਜਾਵੇ ਤਾਂ"ਉਨਮਨ ਉਨਮਾਨੀਹੈ"-ਉਨਮਨੀ ਭਾਵ ਵਿਖੇ ਮਨਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਗਿਆ ਹੈ ਐਸਾ ਅਨੁਮਾਨ (ਨਿਸਚਾ) ਕਰ ਲਵੋ ॥

੯ "ਬਿਸਮੈ ਬਿਸਮ ਅਸਚਰਜੈ ਅਸਚਰਜ ਮੈ ਅਦਭੁਤ ਪਰਮਦਭੁਤ ਗਤਿ ਠਾਨੀ ਹੈ"-ਅਚੰਭੇ ਨੂੰ ਭੀ ਅਚੰਭਿਤ ਕਰਨ ਹਾਰੀ ਤੇ ਅਚਰਜਤਾ ਨੂੰ ਅਚਰਜ ਰੂਪ ਬਨਾਣ ਹਾਰੀ ਤਥਾ ਅਦਭੁਤ-ਅਨੋਖੀਓਂ ਭੀ ਮਹਾਂਨ ਅਨੋਖੀ ਗਤਿ(ਦਸ਼ਾ) ਅਵਸਥਾ (ਜੋ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਸੋ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ) ਏਹੋ ਹੀ ਠਾਨੀ (ਥਾਪੀ) ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਅਨੁਭਵੀਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ॥ ੧੩੯ ॥

੧੪੫ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਪੂਰਣਤਾ ਸਭਨੀ ਗੱਲੀ:-

ਪੂਰਨ ਪਰਮ ਜੋਤਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸਤਿ ਰੂਪ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ

੬ਸਤਿਗੁਰੁ ੭ਸਤਿਨਾਮ ਹੈ ॥ ੧੨ਪੂਰਨ ਜੁਗਤਿ ੧੩ਸਤਿ ੯ਸਤਿ ਗੁਰੁ ੧੧ਸਤਿ ੧੦ਰਿਦੈ ੧੬ਪੂਰਨ ਸੁ ਸੇਵ ੧੪ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ੧੫ਬਿਸ੍ਰਾਮ ਹੈ॥੧੯ਪੂਰਨ ਪੂਜਾ ੧੮ਪਦਾਰਬਿੰਦ ੧੭ਮਧੁਕਰ ਮਨ ੨੦ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ੨੧ਪੂਰਨ ਹੈ ੨੨ਕਾਮ ੨੩ਨਿਹਕਾਮ ਹੈ ॥ ੨੪ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰੁਪੂਰਨ ਪਰਮ ਨਿਧਿ ੨੫ਪੂਰਨਪ੍ਰਗਾਸ ਬਿਸਮ ਸਥਲ ਧਾਮ ਹੈ ॥ ੧੩੯ ॥

ਅਰਥ:-੧ "ਪੂਰਨ ਪਰਮ ਜੋਤਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸੱਤਿ ਰੂਪ" (੧) ਸਚਮੁੱਚ ਹੀ (੨) ਸਤਿਗੁਰੂ(੩)ਪ੍ਰੀਪੂਰਣ (੪)ਪਰਮਜਜੋਤੀ (੫)ਸਰੂਪ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਰੂਪ (ਆਕ੍ਰਿਤੀ-ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਆਕਾਰ) 'ਸਤਿ' ਸਚੋ ਸਚ ਪ੍ਰੀਪੂਰਣ (ਸਰਬ ਠੌਰ ਰਮਿਆ ਹੋਯਾ) ਪਰਮ ਜੋਤੀ (ਪਰਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਸਰੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਰੂਪ ਹੀ ਹੈ ॥ "ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਤਿਨਾਮੁ ਹੈ"-ਅਰ ੬ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ਿਆ ਹੋਯਾ ੭ ਸੱਚਾ ਨਾਮ ੮ ਓਨਾਂ ਦਾ ਪੂਰਣ(ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ) ਗਜਾਨ ਹੈ-ਭਾਵ ਜਿਸ ਗਜਾਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਹੋਰ ਕੁਛ ਜਾਨਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ॥

"ਪੂਰਨ ਜੁਗਤਿ ਸਤਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸਤਿ ਰਿਦੇ" ੯-੧੦ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ੧੧ 'ਸਤਿ'-ਜਸੇਂ ਕਾ ਤਸੇਂ (ਯਥਾਰਥ) ਦਾ ਸਚ ਰੂਪ ਹੈ (ਜੋ ਕੁਛ ਜਚ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਉਸੇ ਵਿਖੇ ਹੀ)੧੨ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ"ਜੁਗਤਿ"-ਜੁੜਨਾ (ਜੁੱਟਨਾ)ਵਾ ਉਸ ਦਾ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਣਾ ਹੀ ੧੩'ਸਤਿ'-ਭਲਾ ਹੈ।੧੬"ਪੂਰਨ ਸੁ ਸੇਵ ੧੪ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ੧੫ ਬਿਸ੍ਰਾਮ ਹੈ"-ਅਤੇ ਸਾਧ (ਗੁਰੂ) ਸੰਗਤਿ ਵਿਖੇ ਜੋ ਬਿਸ੍ਰਾਮ (ਚੈਨ) ਇਸਥਿਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਣੀ-ਭਾਵ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਦਾ ਅਠੇ ਪਹਰ ਚਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਉਤਮ ਸੇਵਾ ਹੈ॥

੧੭"ਪੂਰਨ ਪੂਜਾ ਪਦਾਰਬਿੰਦ ਮਧੁਕਰ ਮਨ"-ਮਨ ਨੂੰ ਭੌਰੇ ਵਾਕੂੰ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬਣਾਕੇ ੧੯ (ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ) ਪਦ+ਅਰੁਬਿੰਦ=ਚਰਣ ਕਮਲਾਂ ਵਿਚ ਲਿਪਟੇ ਰਹਣਾ-ਭਾਵ ਚਰਣ ਕਮਲਾਂ ਦੇ ਧਜਾਨ ਵਿਚ ਮਗਨ ਰਹਿਣਾ (ਵਾ ਚਰਣ ਥਾਪੀ ਕਰਣਾ) ਹੀ ੧੮ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਪੂਜਾ ਹੈ। (ਅਤੇ ਇਸ ਭਾਂਤ) "ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਪੂਰਨ ਹੋਇ ਕਾਮ ਨਿਹਕਾਮ ਹੈ"-੨੦ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਨਾਲ ੨੧ ਪ੍ਰੀਪੂਰਣ ਹੋਕੇ (ਰੱਜ ਕੇ--ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋਕੇ)੨੨ਸਰਬਤਰਾਂ ਨਾਲ"ਕਾਮ"-ਕਰਮਾ ਤੋਂ੨੩"ਨਿਹਕਾਮ"-ਨਿਹਕਰਮੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਜਨਮ ਜਨਮਾਤਰਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਦਗਧ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਥ੍ਵਾ ਇਸੇ ਹੀ ਜਨਮ ਵਿਖੇ (ਜੀਉਂਦੇ ਜੀ ਹੀ)ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਰਤਬਾਂ (ਕਰਣਜੋਗ ਕੰਮਾਂ) ਤੋਂ ਨਿਹ ਕਰਤੱਬ-ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥

"ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰ ਪੂਰਨ ਪਰਮਨਿਧਿ"-ਤਾਤਪ੍ਰਯ ਕੀਹ ਕਿ

ਪੂਰਨ ਗੁਰੂ(ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ-ਪੂਰੇ ਵਿਚ ਮਿਲ ਪੂਰੇ ਹੋਏ ਹੋਏ)ਸਤਿਗੁਰੂ"ਪਰਮ ਨਿਧਿ"-ਪੂਰਣਤਾ ਦੀ ਨਿਧ (ਭੰਡਾਰ) ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਹਨ। ਅਤੇ ੨੫ "ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਗਾਸ ਬਿਸਮ ਸਥਲ ਧਾਮ ਹੈ"-"ਬਿਸਮ ਸਥਲ"-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸਮਤਾ ਭਾਵ ਵਾਲੀ ਇਸਥਿਤੀ ਅਥ੍ਵਾ ਬਿਸਮਾਦ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ (ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਜਜੋਂ ਕੇ ਤਜੋਂ ਕੂੜੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਿਸਚੇ ਕਰ, ਇਸ ਵੱਲੋਂ ਉਪਰਾਮ ਚਿੱਤ ਹੋ, ਸੱਤ ਸਰੂਪੀ ਅਨੁਭਵ ਵਾਲੀ ਕੌਤੁਕੀ ਅਵਸਥਾ) ਓਨਾਂ ਦੇ ਪੂਰਣ ਪ੍ਰਗਾਸ ਦਾ 'ਧਾਮ' ਅਸਥਾਨ ਹੈ ॥੧੩੯॥

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪੂਰਣ ਪ੍ਰਗਾਸ਼ ਦਾ ਧਾਮ ਬਿਸਮ ਸਥਲ (ਬਿਖਮ ਠੌਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਿਖੜੀ ਘਾਟੀ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ) ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੋ ਓਸਦਾ ਨਿਰਣਾ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸ੍ਰੋਤਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਖਾਤਰ ਨਿਰੂਪਦੇ ਹਨ:-

੧ਦਰਸ਼ਨ ਜੋਤਿ ਕੋ ਉਦੋਤ ਅਸਚਰਜ ਮੈ ੨ਤਾਂ ਮੈਂ ਤਿਲ ਛਬਿ ਪਰਮਦਭੁਤ ਛਕਿ ਹੈ ॥ ੩ਦੇਖਬੇ ਕੌ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਨ ਸੁਨਬੇ ਕੌ ਸੁਰਤਿ ਹੈ ੪ਕਹਿਬੇ ਕੌ ਜਿਹਵਾ ਨ ਗਿਆਨ ਮੈਂ ਉਕਤਿ ਹੈ ॥ ੫ਸੋਭਾ ਕੋਟਿ ਸੋਭ ਲੋਭ ਲੁਭਿਤ ਹੈ ਲੋਟ ਪੋਟ ੬ਜਗਮਗ ਜੋਤਿ ਕੋਟਿ ਓਟ ਲੈ ਛਿਪਤ ਹੈ ॥ ੭ਅੰਗ ਅੰਗ ਪੇਖ ਮਨ ਮਨਸਾ ਥਕਤ ਭਈ ੮ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਨਮੋ ਨਮੋ ਅਤਿ ਹੂ ਤੇ ਅਤਿ ਹੈ ॥ ੧੪੦ ॥

੧ "*ਦਰਸ਼ਨ ਜੋਤਿ ਕੋ ਉਦੋਤ ਅਸਚਰਜ ਮੈ" ਦਰਸ਼ਨ ਵਿਚ ਔਣ ਹਾਰੇ ਸਮੂਹ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਜੋਤ (ਚਾਨਣੇ) ਦਾ ਅਚਰਜ ਰੂਪੀ 'ਉਦੋਤ' ਉਦੇ (ਪ੍ਰਗਟ) ਹੋਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,ਜਿਸ ਟਿਕਾਣੇ-ਅਰਥਾਤ ਸਭ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ

---

*ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਦੇ ਅਰਥ ਇਸਤਰਾਂ ਭੀ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ:-

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਣ ਤੋਂ ਇਕ ਅਚਰਜ ਰੂਪ ਜੋਤ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਦਾ ਝਲਕਾ ਅੰਦਰ ਦੱਜਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਓਸਦੀ ਸਾਰੀ ਸੁੰਦ੍ਰਤਾ ਕੀਹ ਦਸੀਏ) ਤਿਸ ਵਿਖੇ ਤਿਲ ਭਰ ਦੀ ਪਰਮ ਅਦਭੁਤ ਛਬਿ ਦੇ ਕਾਰਣ ਭੀ ਤਕੱਨ ਵਾਲਾ ਛਕਿ ਜਾਇਆ (ਰੱਜ ਜਾਯਾ) ਕਰਦਾ ਹੈ ॥

ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁਖ ਕਮਲ ਉਪਰ ਇਕ ਤਿਲ ਸੀ,ਜੋ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਾਕਰਮੀ ਚਿਹਰੇ ਉਪਰ ਅਦਭੁਤ ਛਬਿ ਦਿੱਤਾ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਮਹਿਮਾ ਉਪਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਐਸਾ ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ,ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਲਗੀ ਧਰ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਉਪਰ ਇਸ ਤਿਲ ਨੂੰ ਦਿਖਾਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਕੇਵਲ ਇਸ਼ਾਰੇ ਮਾਤ੍ਰ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਅੰਤਰੀਵੀ ਤਿਲ ਨੂੰ ਹੀ ਨਿਰੂਪਣਾ ਹੈ ॥

ਤੱਕਨ ਦਾ ਜਤੰਨ ਕਾ ਤਤੰਨ ਗਜਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਸਾਨੂੰ ਜਿਸ ਟਿਕਾਣੇ ੨—"ਤਾ ਮੈ ਤਿਲ ਛਬਿ ਪਰਮਦਭੁਤ ਛਕਿ ਹੈ"—ਤਿਸ ਅਸਥਾਨ ਵਿਖੇ ਇਕ "ਤਿਲ" ਪਰਮ ਅਦਭੁਤ (ਅਤਜੰਤ ਅਨੋਖੀ) 'ਛਬਿ' (ਸੁੰਦਰਤਾ) ਵਿਚ ਛਕਿਆ ਹੋਇਆ (ਤੁਲਿਆ ਹੋਯਾ ਅਘਾਇਆ ਹੋਯਾ—ਭਰਪੂਰ)ਹੈ ॥

੩ "ਦੇਖਬੇ ਕੌ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਨ ਸੁਨਬੇ ਕੌ ਸੁਰਤਿ ਹੈ"—ਇਸਦੇ ਦੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ, ਤੇ ਇਸਦਾ ਮਹੱਤ ਸੁਨਣ ਲਈ ਇਹ ਸਾਧਾਰਣ ਕੰਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ੪ "ਕਹਿਬੇ ਕਉ ਜਿਹਵਾ ਨ ਗਜਾਨ ਮੈਂ ਉਕਤਿ ਹੈ" ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਥਨ ਖਾਤਰ ਇਹ ਜੀਭ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਜਾਨਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ (ਅਕਲ) ਵਿਚ ਭੀ 'ਉਕਤਿ' ਦਲੀਲ (ਹੁੱਜਤ—ਤਰਕ ਵਿਤਰਕ) ਦੁਆਰੇ ਸਮਝਨ ਦਾ ਬਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥

੫ "ਸੋਭਾ ਕੋਟਿ ਸੋਭ ਲੋਭ ਲੁਭਿਤ ਹੁਇ ਲੋਟ ਪੋਟ"—ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਸੋਭਾਵਾਂ ਇਸਦੀ ਸੋਭਾ ਦੇ ਲੋਭ (ਲਾਲਸਾ—ਸਿੱਕ) ਵਿਚ ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਲੋਟਨ ਪੋਟਨ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ੬ ਅਤੇ "ਜਗ ਮਗ ਜੋਤਿ ਕੋਟਿ ਓਟ ਲੇ ਛਿਪਤਿ ਹੈ"—ਜਗਮਗ ਜਗ ਮਗ ਕਰਣ ਹਾਰੀਆਂ (ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਭਰ ਦੀਆਂ) ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਜੋਤਾਂ (ਇਸਦੀ ਜੋਤ-ਦਮਕ ਦੀ) ਓਟ ਲੈ-ਉਹਲੇ ਹੋਕੇ (ਸ਼ਰਮ ਦੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ ਇਸਦੇ ਸਾਮਣੇ ਹੋਣੋਂ) ਛਿਪਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ—ਭਾਵ ਮਾਤ ਹੋਈਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ ॥

੭ "ਅੰਗ ਅੰਗ ਪੇਖ ਮਨ ਮਨਸਾ ਥਕਤ ਭਈ" ਪੇਖਕੈ—ਤੱਕਕੇ, 'ਅੰਗ ਅੰਗ'—ਸਰਬ ਅੰਗ ਕਰਕੇ (ਸਮੂਲਚੀ) ਹੀ ਮਨ ਦੀ ਮਨਸਾ (ਸੰਕਲਪ ਬਿਰਤੀ ਵਾ ਮਨੋ ਬਿਰਤੀਆਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ) ਥਕਿਤ ਹੋ (ਹੁੱਦ) ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੮ ਉਸਦਾ ਵਰਨਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਬਸ "ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਨਮੋ ਨਮੋ ਅਤਿ ਹੂੰ ਤੇ ਅਤਿ ਹੈ"—ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ (ਅਨੰਤ ਅਨੰਤ) ਆਖਕੇ ਅਤਜੰਤ ਤੋਂ ਅਤਜੰਤ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੀ ਨਮਸਕਾਰ ਇਸ ਤਿਲ ਤਾਂਈ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ॥ ੧੪੦ ॥

ਵੀਚਾਰ

"ਦਰਸ਼ਨ" ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਤੱਕਨਾ—ਇਸ ਲਈ ਤਕਨ ਤੋਂ 'ਉਦੋਤ' —ਉਦੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਜੋਤਿ ਅਚਰਜ ਰੂਪਿਣੀ। ਅਥਵਾ *'ਦਰਸ਼ਨ' ਨਾਮ ਹੈ ਸੂਰਜ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਇਕਤ੍ਰ ਇਸਥਿਤੀ ਦਾ—ਸੋ ਸੱਜੀ ਅੱਖ ਹੈ ਸੂਰਜ,ਤੇ ਖੱਬੀ ਹੈ ਚੰਦ੍ਰਮਾ (ਇਸ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਛੋਟੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਵਿਖੇ) ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਨਾਂ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਤਾਰ ਅੰਦਰ ਵੱਲ ਉਲਟਾਇਆਂ ਇਕਤ੍ਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ

*ਖਿਚ ਦੇ ਅਰਥ ਯਾ ਅਟਕਲ ਸਮਝਨੀ ਭੁਲੇਖਾ ਖਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਅਸਾਂ ਮਰਮ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਜੋ ਇਨਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸੀਨੇ ਦੀ ਵਿਦਜਾ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬਾਂ ਘੜਾਈ ਹੈ। ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਯਾਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਿਆਂ ਪਾਠਕ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣ ਜਾਨਗੇ ॥

ਟਿਕਾਣੇ ਉਸ ਜਗਾ ਅਚਰਜ ਮਈ ਜੋਤ (ਤੇਜ) ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੇਜ ਵੰਸੀ ਜੋਤ ਵਿਚਾਲੇ ਪਰਮ ਅਨੋਖੀ ਛਬਿ (ਸੁੰਦ੍ਰਤਾ) ਵਿਖੇ ਛਕਿਆ ਹੋਇਆ (ਤ੍ਰਿਪਤ) ਪ੍ਰੀਪੂਰਣ ਸੁੰਦ੍ਰ ਸਰੂਪ ਇੱਕ ਤਿਲ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਤੀਸਰਾ ਨੇਤ੍ਰ--ਸ਼ਿਵ ਜੀਦੀ ਤੀਜੀ ਅੱਖ ਯਾ ਨੁਕਤਾ ਸੈਦਾ ਆਦਿ ਕਈਆਂ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਉਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਇਹ ਸੋਮਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਖਾਂ ਵਿਚ ਜੋਤਨਾਂ ਇਸੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਔਂਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਇਨਾਂ ਦੀ ਬਾਹਰ ਮੁਖੀ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਪਲਟੀਏ ਤਾਂ ਥੋੜੇ ਸਮੇ ਦੇ ਅਭ੍ਯਾਸ ਕਾਰਣ ਇਸ ਦਾ ਸਾਖ੍ਯਾਤਕਾਰ ਹੋ ਆਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਸਾਖ੍ਯਾਤ ਉਪਰ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦੀ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਦੀ ਬਾਰੀ ਖੁੱਲ ਆਯਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਮੋਖ ਦੁਆਰ ਨਾਮ ਨਾਲ ਗੁਰ ਬਾਣੀ ਅੰਦਰ ਉਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥

ਹਾਂ! ਇਸਦਾ ਸਾਖ੍ਯਾਤਕਾਰ ਕਈ ਬਾਰ ਪਹਿਲੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਤੇ ਜੋਤੀ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ ਪਿਛੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰੁ ਕਦੀ ਜੋਤੀ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਯਾ ਕਰਦੀ ਤੇ ਏਸ ਨੂੰ ਪਿਛੋਂ ਉਦੇ ਹੋਣ ਦਾ ਅਉਸਰ ਮਿਲਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। 'ਤਾਰਾ' ਨਾਮ ਨਾਲ ਭੀ, ਇਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਦਸਯਾ ਹੈ, ਜਿਹਾਕਿ "ਤਾਰਾ ਚੜਿਆ ਲੰਮਾ ਨਦਰਿ ...." ਬਚਨ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ॥-॥

ਇਸਦਾ ਟਿਕਾਣਾ "ਬਿਸਮ ਸਥਲ" ਬਿਖਮ ਠੌਰ ਇਸ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਗ੍ਹਾ ਉਲਟਾਏ ਬਿਨਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਘਰ ਵਿਚ ਪੁਜਿਆ ਨਹੀ ਜਾਸਕਦਾ ਤੇ ਐਸਾ ਕਰਨਾ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਮੁਥਾਜ ਹੈ॥ ਰਮਜ਼. ਜੋਤਿ- ਛਬਿ

ਮੁੜ ਤਿਲ ਦੇ ਮਹੱਤ ਤੇ ਹੀ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ:-

547

੧ਛਬਿ ਕੈ ਅਨੇਕ ਛਬਿ ੨ਸੋਭਾ ਕੈ ਅਨੇਕ ਸੋਭਾ ੩ਜੋਤਿ ਕੈ ਅਨੇਕ ਜੋਤਿ ੪ਨਮੋ ਨਮੋ ਨਮ ਹੈ॥ ੫ਉਸਤਤਿ ਉਪਮਾ ਮਹਾਤਮ ਮਹਿਮਾ ਅਨੇਕ (੧)ਏਕ (੨)ਤਿਲ ਕਥਾ ਅਤਿ ਅਗਮ ਅਗਮ ਹੈ॥ ੬ਬੁਧਿ ਬਲ ਬਚਨ ਬਿਬੇਕ ਜਉ ਅਨੇਕ ਮਿਲੇ ੭ਏਕ ਤਿਲ ਆਦਿ ਬਿਸਮਾਦਿ ਕੈ ਬਿਸਮ ਹੈ॥ ੮ਏਕ ਤਿਲ ਕੈ ਅਨੇਕ ਭਾਂਤਿ ਨਿਹਕ੍ਰਾਂਤਿ ਭਈ ੯ਅਬਿਗਤਿ ਗਤਿ ਗੁਰ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ॥ ੧੪੧॥

ਅਰਥ:- ੧ "ਛਬਿਕੈ ਅਨੇਕ ਛਬਿ"-ਅਨੇਕਾਂ ਛਬਾਂ (ਸੁੰਦਰਤਾਈਆਂ ਦੀ ਛਬਿ ਸੁੰਦ੍ਰਤਾ), ਅਰੁ ੨-"ਸ਼ੋਭਾ ਕੈ ਅਨੇਕ ਸ਼ੋਭਾ"-ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ੋਭਾਵਾਂ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ (ਕ੍ਰਾਂਤੀ-ਦੀਪਤੀ-ਦਮਕ) ਮਨੋਹਰਤਾ, ਅਤੇ ੩ "ਜੋਤਿਕੈ ਅਨੇਕ ਜੋਤਿ"-ਅਨੇਕਾਂ ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਜੋਤਨਾ, ੪-"ਨਮੋ ਨਮੋ ਨਮ ਹੈ"-ਬਾਰੰਬਾਰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ (ਤਿਸ ਤਿਲ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ)-ਭਾਵ ਅਨੇਕਾਂ ਛਬਾਂ ਇਕ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੀਆਂ

ਹਨ, ਅਨੇਕਾਂ ਸੋਭਾਂ ਇਕਠੀਆਂ ਹੋਕੇ ਬੰਦਨਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਥਾ ਅਨੇਕਾਂ ਜੋਤਾਂ ਇਕ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਚੰਡ ਜਯੋਤੀ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼)ਦਾ ਸਰੂਪ ਧਾਰਕੇ-ਸਭਦੀਆਂ ਸਭ ਹੀਆਪੋ ਵਿਚ ਮਿਲਕੇ ਅਥ੍ਵਾ ਅੱਡ ਅੱਡ ਸਮੁਦਾਈ ਰੂਪ ਵਿਖੇ ਉਕ੍ਤ ਤਿਲ ਅਗੇ ਝੁਕਦੀਆਂ ਹਨ। (ਤਿੰਨ ਵਾਰ "ਨਮੋ ਨਮੋ ਨਮ ਹੈ"-ਕਹਿਣ ਦਾ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਇਹ ਸੂਚਨ ਕਰਾਣ ਤੋਂ ਹੈ ਕਿ ਛਬਾਂ, ਸ਼ੋਭਾਂ ਤਥਾ ਜੋਤੀਆਂ ਅੱਡ ਅੱਡ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋਕੇ ਮੁਜਰਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਯਾ ਸਭ ਹੀ ਉਹ ਆਪੋ ਵਿਚ ਇਕਤ੍ਰ ਹੋਕੇ ਬਾਰੰਬਾਰ ਵਾ ਅਵਸ਼੍ਯ ਹੀ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੀਆਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਦਰਸਾਨ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ॥

(੧) ਐਸਾ ਹੀ-"ਅਸਤੁਤਿ ਉਪਮਾ ਮਹਾਤਮ ਮਹਿਮਾਂ ਅਨੇਕ"-ਉਸਤਤੀਆਂ ਉਪਮਾਂ ਮਹਾਤਮ (ਤੀਰਥ ਪਰਬ ਆਦਿ ਦੇ ਸੇਵਨ ਦੇ ਵਾ ਪੁੰਨ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਣ ਦੇ) ਅਰੁ ਮਹਿਮਾਂ (ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ੁਭ ਕੀਰਤੀ) ਅਨੇਕਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਔਣ, ਤਾਂ ਭੀ (੨)"ਏਕ ਤਿਲ ਕਥਾ ਅਤਿ ਅਗਮ ਅਗਮ ਹੈ"-ਉਸ ਇਕ ਤਿਲ ਦੀ ਕਥਾ ਅਤਿ ਸੇ ਕਰਕੇ ਅਗੰਮ ਹੀ ਅਗੰਮ (ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਹੀ ਪਹੁੰਚ, ਪ੍ਰਜਤ ਤੋਂ ਪਾਰ) ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ॥

੬-ਇਵੇ ਹੀ "ਬੁਧਿ ਬਲ ਬਚਨ ਬਿਬੇਕ ਜਉ ਅਨੇਕ ਮਿਲੇ"-(ਬਲ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਸਭ ਸਬਦਾਂ ਨਾਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ) ਬੁਧੀ ਦਾ ਬਲ (ਚਤੁਰਾਈ), ਬਚਨ ਦਾ ਬਲ (ਵ੍ਯਾਖ੍ਯਾ ਸ਼ਕਤੀ) ਤਥਾ ਬਿਬੇਕ ਬਲ (ਸੋਚ ਵੀਚਾਰ ਦਾ ਮਾਦਾ) ਭੀ ਜੇਕਰ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪ ਹੋ ਆਣ ਮਿਲਨ, ਤਾਂ ਭੀ ੭ "ਏਕ ਤਿਲ ਆਦਿ ਬਿਸਮਾਦਿ ਕੈ ਬਿਸਮ ਹੈ"-ਇਕ ਤਿਲ ਜੋ ਸਭ ਦੀ ਆਦਿ ਹੈ (ਉਸਦੇ ਸਾਮਣੇ) ਬਿਸਮਾਦ(ਅਚਰਜਤਾ, ਅਚੰਭਾਪਨ ਦਾ ਅਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,ਜਿਸ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਉਸ)ਨੂੰ ਭੀ "ਬਿਸਮ ਹੈ" -ਭੌਚਕ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ--ਭਾਵ ਹਰਾਨੀ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਹੀ ਟੱਪ ਜਾਯਾ ਕਰਦੇ ਹਨ॥

੮ "ਏਕ ਤਿਲ ਕੈ ਅਨੇਕ ਭਾਂਤਿ ਨਿਹਕ੍ਰਾਂਤਿ ਭਈ"--ਇਸੇ ਹੀ ਇਕ ਤਿਲ ਤੋਂ "ਅਨੇਕ ਭਾਂਤ"--ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾ(ਅਨੇਕ ਰੰਗੀ ਚਾਲਾ)"*ਨਿਹਕ੍ਰਾਂਤ"-ਨਿਕਲਿਆ ਹੋਯਾ (ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਹੋਯਾ) ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਐਸਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਨ ਇਹ ਤਿਲ ਹੈ, ਤੇ ਇਸੇ ਤੋਂ ਹੀ ਸਮਝ ਲਵੋ ਕਿ ਜਿਸ ਜਯੋਤੀ ਸਰੂਪ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਿਖੇ ਇਹ ਤਿਲ ਇਕ ਅੰਸ ਮਾਤ੍ਰ ਤੇ ਇਸਥਿਤ ਹੈ,ਉਨਾਂ ਦੀ ਗਤੀ ਕਿਤਨੀਕੁ ਅਬਿਗਤ ਰੂਪ ਹੋਵੇਗੀ -ਜਿਸਨੂੰ ਧ੍ਯਾਨ ਵਿਚ ਲਿਆਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਬ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ ਕਿ:-੯ "ਅਬਿਗਤ ਗਤਿ ਗੁਰੂ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ" ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਹਨ ਤੇ ਓਨਾਂ ਦੀ ਗਤੀ ਅਬ੍ਯਕਤ ਰੂਪ ਹੈ, ਭਾਵ ਤਿਲ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਨਿਰੂਪਯਾ ਜਾ ਸਕਿਆ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ

---

*ਪਾਰੀ ਜਾਤ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ,ਨਿਹਕ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਅਰਥ ਨਿਸਰਨਾ-ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਨਾ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਾ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਵਰਨਣ ਤਾਂ "ਆਦਿ-ਅਨੰਤ" ਵਾ "ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ" ਆਦੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੁਆਰੇ ਭੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ॥ ੧੪੧ ॥

ਵੀਚਾਰ

"ਏਕ ਤਿਲ ਆਦਿ"–ਆਖਕੇ ਇਸਨੂੰ "ਆਦਿ" ਰੂਪ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਿ ਰਚਨਾਂ ਦੇ ਅਰੰਭ ਕਾਲ ਵਿਖੇ ਜੀਵ ਨੇ ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰ ਭੇਦਨ ਕਰਕੇ ਪਿੰਡ ਰੂਪ ਸ਼ਰੀਰ ਨਾਲ ਇਥੋਂ ਹੀ ਮੇਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਦ੍ਰਿਸ਼ਜ ਪਰਪੰਚ (ਦੇਖਨ ਜੋਗ ਪਸਾਰੇ) ਦਾ ਗਜਾਨ ਇਸੇ ਤਿਲ ਦੁਆਰ ਤੋਂ ਹੀ ਪਹਿਲ ਪਹਿਲੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਮਿਰਤੁ ਸਮੇਂ ਇਸ ਸ਼ਰੀਰ ਨਾਲੋਂ ਸਰਬੰਧ ਤੋੜਕੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਗਮਨ ਭੀ ਏਸੇ ਦੁਆਰਜੇ ਹੀ ਜੀਵ ਕਰਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਥਾ ਜੀਉਂਦੇਜੀ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤਜਾਗੁਰਮੁਖ ਅਧਿਕਾਰੀ ਪਿੰਡੀ ਮੰਡਲਾਂ (ਸਾਰੀਰਿਕ ਚੱਕ੍ਰਾਂ) ਨੂੰ ਚੀਰਕੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡੀ ਮੰਡਲ ਵਿਖੇ ਇਸੇ ਤਿਲ ਤੋਂ ਹੀ ਪਧਾਰਨਾ ਅਰੰਭ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇਇਹੋ ਹੀ ਸਚਮੁਚ ਮੋਖ ਦੁਆਰ ਹੈ। ਗੁਰ ਬਾਣੀ ਅੰਦਰ ਨਿਰਾਕਾਰ ਸਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਚਰਣ ਕਮਲ ਦਾ ਧਜਾਨ ਇਸੇ ਤਿਲ ਨੂੰ ਹੀ ਦਰਸਾਯਾ ਹੈ ॥ ਗੱਲ ਕੀਹ ਕਿ ਦੀਨ ਦੁਨੀਆਂ ਤਥਾ ਦੀਨ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਾਲੀ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਗਜਾਨ, ਸਭ ਭਾਂਤ ਇਸੇ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਅਸਲ ਵਿਚ ਅਰੰਭ ਹੋਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ "ਆਦਿ" ਰੂਪ ਹੈ ॥-॥

ਅਪਰੰਪਰ ਮਹਿਮਾਂ ਵਾਲੇ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਕਬਿੱਤਾਂਦੁਆਰੇ ਕਥਨ ਕੀਤੇ ਨਿਰਾਕਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਸਾਕਾਰ ਦਰਸ਼ਨ; ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਓਸਦੇ ਪ੍ਰਥਾਯ ਸਿਰ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ:--

੧ਦਰਸਨ ਜੋਤਿ ਕੋ ਉਦੋਤ ਅਸਚਰਜ ਮੈ ੨ਕਿੰਚਤ ਕਟਾਛਜ ਕੈਬਿਸਮ ਕੋਟਿ ਧਜਾਨ ਹੈ॥ ੩ਮੰਦ ਮੁਸਕਾਨ ਬਾਨ ਪਰਮਦਭੁਤ ਗਤਿ ੪ਮਧੁਰ ਬਚਨ ਕੈ ਥਕਤ ਕੋਟਿ ਗਜਾਨ ਹੈ ॥ ੫ਏਕ ਉਪਕਾਰ ਕੇ ਬਿਥਾਰ ਕੋ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰ ੬ਕੋਟਿ ਉਪਕਾਰ ਸਿਮਰਨ ਉਨਮਾਨ ਹੈ ॥ ੭ਦਇਆ ਨਿਧਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਿ ਸੁਖ ਨਿਧਿ ਸੋਭਾ ਨਿਧਿ ੮ਮਹਿਮਾ ਨਿਧਾਨ ਗੰਮਿਤਾ ਨ ਕਾਹੂ ਆਨ ਹੈ। ੧੪੨

ਅ:ਦ:੧ "ਦਰਸ਼ਨ ਜੋਤਿ ਕੋ ਉਦੋਤ ਅਸਚਰਜ ਮੈਂ"--ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਚਰਜਮਈ ਜੋਤ ਦਾ "ਉਦੋਤ"–ਉਦੇ (ਪ੍ਰਗਟ) ਹੋਣਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ–ਅਰਥਾਤ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਣ ਮਾਤ੍ਰ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਰਿਦੇ ਅੰਦਰ, ਅਥਵਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਮਸਤਕ ਉਪਰ ਭੌਰਕ ਵਿਚ ਪੌਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਲਾਟ ਦਗ ਦਗ ਕਰਦੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਲਗ ਪਿਆ ਕਰਦੀਹੈ। ਅਰੁ ੨–"ਕਿੰਚਿਤ ਕਟਾਛਜ ਕੈ ਬਿਸਮ ਕੋਟਿ ਧਜਾਨ ਹੈ"–ਥੋੜਾ ਮਾਤ੍ਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਭਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਤੱਕਨ ਤੋਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ

ਧਜਾਨ ਹੀ ਅਚੰਭੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਯਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥

੩-ਅਤੇ "ਮੰਦ ਮੁਸਕਾਨ ਬਾਨ ਪਰਮਦਭੁਤ ਗਤਿ"-ਮੰਦ ਮੰਦ (ਸਹਜ ਸਹਜ)ਹਸਮੁਖੀ ਬਾਨ"ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ"ਤਬੀਅਤ ਯਾ ਸੁਭਾਵ ਦੀ ਗਤੀ(ਦਸ਼ਾ-ਚਾਲ)ਪਰਮ ਅਨੋਖੀ ਹੈ-ਤੇ ੪-ਮਿੱਠੇ ਮਿਠੇ ਬਚਨਾਂ "ਕੈ" ਅਗੇ ਤਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਗਜਾਨ ਥਕਿਤ ਹੋ (ਹੁੱਟ) ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥

੫-"ਏਕ ਉਪਕਾਰ ਕੇ ਬਿਥਾਰ ਕੋ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰ"-ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਕ-ਨਾਮ ਦਾਨ ਰੂਪ ਉਪਕਾਰ ਦੇ ਵਿਸਤਾਰ ਦਾ ਪਾਰਾਵਾਰ (ਪਾਰ ਉਰਾਰ) ਨਹੀਂ ਪਾਯਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ੬-"ਕੋਟਿ ਉਪਕਾਰ ਸਿਮਰਨ ਉਨਮਾਨ ਹੈ"-ਹੋਰ ਕਰੋੜਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰਦੇ ਜੋ ਉਪਕਾਰ (ਭਲਾਈ ਕਰਣ ਵਾ ਸਹਾਇਤਾ ਪੁਚਾਨ ਆਦਿਦੇ ਸਾਧਨ)ਹਨ,ਉਹਸਿਮਰਨ (ਚੇਤੇ) ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਉਨਮਾਨ (ਊਨ ਮਾਨ ਵਾਲੇ) ਤੁੱਛ ਦਿਸਯਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥

੭-"ਦਇਆ ਨਿਧਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਿ ਸੁਖ ਨਿਧਿ ਸੋਭਾ ਨਿਧਿ" ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਯਾ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਹਨ-ਭਾਵ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਦੁਖਯਾਰਿਆਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨਿਵਾਰਣ ਲਈ ਮਾਨੋਂ ਆਪ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਖੁੱਲੇ ਪਏ ਹਨ,ਅਰੁ (ਅਵਿਦਯਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਯਾ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖੇ ਦੇ ਮਾਰਿਆਂ ਹੋਯਾਂ ਅਨੇਕ ਅਪ੍ਰਾਧਾਂ ਦੇ ਕਰਣ ਹਾਰਿਆਂ ਦੇ ਅਪ੍ਰਾਧ ਬਖਸ਼ਨ ਲਈ) ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਭੀ ਭੰਡਾਰ ਖੁੱਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ-ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਬਰਕਤਾਂ ਬਖਸ਼ਨ ਹਾਰੇ ਪਰਮ ਉਦਾਰ ਹਨ। ਤੇ ਐਸਾ ਹੀ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਭੀ ਭੰਡਾਰ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਜਿਸ ਮਨਚਿੰਦੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਖੇ ਸੁਖਦੇ ਜਾਚਕ ਲੋਕਔਂਦੇ ਹਨ-ਸਭ ਦੀਆਂ ਹੀ ਓਸ ਓਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੁਰਾਦਾਂ (ਭੋਣੀਆਂ) ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਆਪ ਸੋਭਾ ਦੇ ਭੀ ਭੰਡਾਰ ਹਨ । ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਦੇ ਲੈਕ ਸਰਣਾਂਗਤਾਂ ਨੂੰ ਬਨਾਨ ਹਾਰੇ ਹਨ । ੮ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ "ਮਹਿਮਾਂ ਨਿਧਾਨ ਗੰਮਿਤਾ ਨ ਕਾਹੂ ਆਨ ਹੈ"-ਮਹਿਮਾਂ ਦੇ ਭੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਾ ਸਮੁੰਦਰ ਹਨ-ਸਰਣਾਂਗਤਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਮਹਿਮਾਂਵਾਨ ਬਨਾਣ ਲਈ ਸਮੱ-ਰਥ ਹਨ, 'ਕਾਹੂ ਆਨ' ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਵਤਾਰ, ਵਲੀ ਪੀਰ ਪੈਗੰਬਰ ਨੂੰ ਓਨਾਂ ਦੀ ਬਰੋਬਰੀ ਦੀ ਗੰਮਿਤਾ ਨਹੀ ਹੈ॥ ੧੪੨ ॥

ਐਸੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਗੁਰੂ ਕੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦ੍ਵਾਰੇ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ:-

[੧]ਕੋਟਿਨ ਕੋਟਾਨ "ਆਦਿ" [੨]ਬਾਦਿ ਪਰਮਾਦਿ ਬਿਖੇ [੩]ਕੋਟਿਨ ਕੋਟਾਨ "ਅੰਤ" ਬਿਸਮ ਅਨੰਤ ਹੈ॥ [੪]ਕੋਟਿ "ਪਾਰਾ ਵਾਰ" ਪਾਰਾਵਾਰ ਨ ਅਪਾਰ ਪਾਵੈ [੫]"ਥਾਹ" ਕੋਟਿ ਥਕਤ ਅਥਾਹ ਪਰਜੰਤ ਹੈ॥ [੬]ਅਬਿਗਤਿ ਗਤਿ ਅਤਿ [੭]ਅਗਮ ਅਗਾਧ ਬੋਧ [੮]ਗੰਮਿਤਾ ਨ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ [੯]ਸਿਮਰਨ ਮੰਤ ਹੈ ॥ [੧੦]ਅਲਖ ਅਭੇਵ ਅਪਰੰਪਰ ਦੇਵਾਧਿਦੇਵ [੧੧]ਐਸੇ ਗੁਰ ਦੇਵ

ਸੇਵ ਗੁਰੂ ਸਿੱਖ ਸੰਤ ਹੈ॥ ੧੪੩॥

ਅਰਥ:-੧ "ਕੋਟਿਨ ਕੋਟਾਨ ਆਦਿ"-ਮਾਯਾ ਤੋਂ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਮਾਣੂਆਂ ਆਦ ਤੋਂ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦਾ ਉਤਪੰਨ ਹੋਣਾ ਕਥਨ ਕਰਣ ਹਾਰੇ ਜੋ ਮਾਯਾ ਵਾਦ ਵਾ ਪ੍ਰਮਾਣੂਵਾਦ ਆਦਿਕ ਸਿਧਾਂਤ ਹਨ, ਓਨਾਂ ਵਿਖੇ ਮਾਯਾ ਵਾ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਆਦ ਜਿਹੜੇ ਆਰੰਭਕ ਤੱਤ (ਇਸ ਜਗਤ ਦੀ) ਆਦ ਰੂਪ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ,੨-ਉਹ "ਬਾਦਿ.ਪਰਮਾਦਿ ਬਿਖੈ" ਸਭ ਦੀ ਹੀ ਆਦਿ ਸਰੂਪ ਤਤਾਂ ਦਾ ਪਰਮ ਅਸਥਾਨ ਰੂਪ ਜੋ ਪਰਮਾਦਿ (ਪਰਮ ਤੱਤ ਸਰੂਪ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ,ਓਸ ਵਿਖੇ'ਬਾਦਿ'-ਬਜਰਥ ਹਨ,ਭਾਵ ਪਰਮਾਤਮਸੱਤਾ ਬਿਨਾ ਜੜ ਹੋਣ ਕਾਰਣਉਹ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।੩ ਅਤੇ 'ਕੋਟਿਨ ਕੋਟਾਨ ਅੰਤ ਬਿਸਮ ਅਨੰਤ ਮੈਂ"-(ਇਵੇ ਹੀ) ਜਿਹੜੇ ਅਵਧੀ ਰੂਪ ਸਮੂਹ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਲਯ ਦੇ ਅਸਥਾਨ (ਆਕਾਸ਼, ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਪੁਰਖ ਆਦਿ) ਅੰਤ ਰੂਪ ਮਹਾਨ ਤੱਤ੍ਰ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ,ਉਹ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਕੋਟੀਆਂ ਸਭ ਦੇ ਸਭ ਹੀ "ਅਨੰਤ"-ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਵਸਤੂ ਭੇਦ ਰਹਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਖੇ (ਬਿਸਮ) ਵਿਖਮ ਭਾਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਯਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸੱਤਾ ਬਿਨਾ ਉਹ ਕਦਾਚਿਤ ਭੀ ਅਪਨੇ ਅੰਦਰ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਪਦਾ-ਰਥ ਨੂੰ ਲੀਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ॥

੪ "ਕੋਟਿ ਪਾਰਾਵਾਰ ਪਾਰਾਵਾਰ ਨ ਅਪਾਰ ਪਾਵੈ"-ਪਾਰਾਵਾਰ ਨਾਮ ਸਮੁੰ-ਦਰ ਦਾ ਭੀ ਹੈ, ਸੋ ਕ੍ਰੋੜਾ ਸਮੁੰਦਰ ਅਪਾਰ ਸਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪਾਰਾਵਾਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ, ੫ "ਥਾਹ ਕੋਟਿ ਥਕਤ ਅਥਾਹ ਅਪਰਜੰਤ ਮੈਂ"-ਅਰੁ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਡੂੰਘਾਈਆਂ 'ਅਥਾਹ'=ਥੇ ਓੜਕੇ ਤਥਾ "ਅ+ਪਰਜੰਤ"=ਅਵਧੀ (ਹੱਦ) ਰਹਤ=ਬੇਹੱਦ ਸਰੂਪ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਅੰਤ੍ਰਯਾਮੀ) ਵਿਖੇ ਥਕਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ॥

੬ "ਅਬਿਗਤਿ ਗਤਿ ਅਤਿ"-ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਗਤੀ ਅਤਯੰਤ ਅਬਜਕਤ ਹੈ, ਤੇ ਓਸਦਾ ੭ "ਅਗਮ ਅਗਾਧ ਬੋਧ"-ਬੋਧ ਗੰਮਤਾ ਤੋਂ ਰਹਤ ਤਥਾ ਗਾਹਿਆ ਨਹੀ ਜਾਣ ਵਾਲਾ, ੮ ਓਨਾਂ ਦੇ "ਸਿਮਰਨ ਮੰਤ ਮੈਂ" ਮੰਤ੍ਰ ਸਿਮਰਣ ਵਿਖੇ ੯ "ਗੰਮਿਤਾ ਨ ਗਜਾਨ ਧਜਾਨ"-(ਲੌਕਿਕ ਬੈਦਿਕ) ਗਜਾਨ ਧਜਾਨ ਨੂੰ ਗੰਮਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ॥

੧੦ "ਅਲਖ ਅਭੇਵ ਅਪਰੰਪਰ ਦੇਵਾਧਿ ਦੇਵ"-ਉਹ ਅਲਖ (ਲਖਤਾ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹਨ) ਤੇ ਓਨਾਂ ਦਾ, ਭੇਵ ਮਰਮ ਨਹੀਂ ਪਾਯਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, 'ਅਪਰੰਪਰ'-ਪਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਕੋਈ ਮਾਨੁਖੀ ਪਧੱਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਓਨਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਰੁ ਸਮੂਹ ਦੇਵ-ਤਿਆਂ ਦੇ ਮਹਾਨ ਦੇਵ ਹਨ, ੧੧ "ਐਸੇ ਗੁਰਦੇਵ ਸੇਵ ਗੁਰ ਸਿਖ ਸੰਤ ਮੈਂ"-ਸੋ ਐਸਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਸੰਤਾਂ ਵਿਖੇ ਹੀ ਸੇਵਿਆ ਆਰਾਧਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ-ਭਾਵ ਸਤਿਸੰਗਤਿ ਅੰਦਰ ਓਨਾਂ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ॥੧੪੩॥

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜਦਾ ਮਹੱਤ ਉਚਾਰਦਿਆਂ ਭਾਈ ਸਾਹਬਾਂ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਝੂਮ ਪਿਆ ਤੇ ਜੀਕੂੰ ਦਾ ਭਾਵ ਗੁਰ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਵਰਤਜਾ ਅੰਦਰ ਫੁਰਿਆ ਝੂਲਨੇ ਛੰਦ ਦ੍ਵਾਰੇ

ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

ਝੂਲਨਾ ਛੰਦ-੧ (੨)ਆਦਿ (੧)ਧਰਮਾਦਿ (੩)ਬਿਸਮਾਦਿ (੪)ਗੁਰੁਏ(੫)ਨਮਹ ੨-ਪ੍ਰਗਟ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਜੋਤਿਰਾਖੀ।੩-ਮਿਲ ਚਤੁਰ ਬਰਨ ਇਕ ਬਰਨ ਹੈ ਸਾਧ ਸੰਗ ੪ਸਹਜਿ ਧੁਨਿ ਕੀਰ-ਤਨ ਸਬਦ ਸਾਖੀ ॥ ੫ਨਾਮ ਨਿਹਕਾਮ ਨਿਜ ਧਾਮ ਗੁਰੁ ਸਿੱਖ ਸ੍ਰਵਨ ਧੁਨਿ ਗੁਰੁ ਸਿੱਖ ਸੁਮਤਿ ਅਲਖ ਲਾਖੀ॥ ੬ਕਿੰਚਤ ਕਟਾ-ਛਜ ਕਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਜਾਂਹਿ ੭ਲੈ ਤਾਂਹਿ ਅਵਗਾਹਿ ਪ੍ਰਿਯ ਪ੍ਰੀਤਿ ਚਾਖੀ ॥ ੧੪੪ ॥

ਅਰਥ:-੧ (੨) "ਆਦਿ (੧) ਧਰਮਾਦ (੩) ਬਿਸਮਾਦ (੪) ਗੁਰਏ (੫) ਨਮਹ"-(੧)ਧਰਮਾਦ=ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖ ਰੂਪ ਚਾਰੋਂ ਪਦਾਰਥ, ਜੋ ਜੀਵਨ(ਜ਼ਿੰਦਗੀ)ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਰੂਪ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ,ਏਨਾਂ ਦੀ (੨)'ਆਦਿ'=ਉਤਪੱਤੀ (ਪ੍ਰਾਪਤੀ) ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦ੍ਵਾਰੇ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਧਰਮ ਆਦਿਕਾਂ ਦੀ ਆਦ (ਮੁਢ) ਹਨ। ਇਨਾਂ ਚਾਰਾਂ ਧਰਮ ਆਦਕਾਂ ਨੂੰ, ਹਰਾਨ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਢੰਗ ਨਾਲ, ਇੱਕਵਾਰਗੀ ਹੀ ਗੁਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਣ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ,(੩)ਉਹ ਬਿਸਮਾਦ ਰੂਪ ਹਨ ੪ (ਐਸੇ) ਗੁਰਾਂ ਤਾਈ (੫) ਨਮਸਕਾਰ ਹੋਵੇ। ੨-"ਪ੍ਰਗਟ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਜੋਤਿ ਰਾਖੀ"(ਆਪ ਵਿੱਚ) ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੀ ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜੋਤ ਟਿਕਾਈ ਹੋਈ ਹੈ-ਭਾਵ ਆਪ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਨਿਰੰਕਾਰ ਹੀ ਉਨਾਂ ਦੇ ਆਕਾਰ ਵਿਖੇ ਸਾਕਾਰ ਹੋ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥

੩ "ਮਿਲ ਚਤੁਰ ਬਰਨ ਇਕ ਬਰਨ ਹੁਇ ਸਾਧ ਸੰਗ"-(ਇਨਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ) ਸਾਧ ਸੰਗ (ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਵਿਖੇ) ਚਾਰੋਂ ਬਰਨ (ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਖਤ੍ਰੀ ਸੂਦਰ ਵੈਸ਼ਜ) ਇਕ ਬਰਨ (ਸਿੱਖ) ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ੪-ਅਤੇ "ਸਹਜ ਧੁਨਿ ਕੀਰਤਨ ਸ਼ਬਦ ਸਾਖੀ"-(ਇਸ ਸਤਿ ਸੰਗ ਵਿਖੇ) "ਸ਼ਬਦ"-ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤਥਾ "ਸਾਖੀ"-ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸਹਜ ਧੁਨੀ ਨਾਲ (ਬੱਝਵੀਂ ਤਾਰ ਨਾਲ) ਹੋਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥

੫ "ਨਾਮ ਨਿਹਕਾਮ ਨਿਜ ਧਾਮ ਗੁਰ ਸਿਖ ਸ੍ਰਵਨ ਧੁਨਿ ਗੁਰ ਸਿਖ ਸੁਮਤਿ ਅਲਖ ਲਾਖੀ"-ਨਾਮ ਹੈ ਨਿਸ਼ਕਾਮ (ਨਿਰਵਿਕਲਪ-ਅਫੁਰਪਦ) ਜਿਸ ਅਵ-ਸਥਾ ਦਾ,ਉਹ ਹੈ ਨਿਜ ਧਾਮ ਗੁਰਾਂ ਦਾ,(ਉਥੇ ਸੁਰਤ ਟਿਕਾਕੇ) ਸਿੱਖ ਸੁਣਦੇ ਹਨ ਧੁਨਿ (ਅਨਹਦ ਨਾਦ), (ਜਿਸਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਔਂਦੀ ਹੈ) ਗੁਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ 'ਸੁਮਤਿ'-ਆਤਮ ਵਿਖੇਣੀ ਬੁਧੀ, ਅਲਖ ਦੀ ਲਖਤਾ ਕਰੌਣ ਹਾਰੀ ॥

੬ "ਕਿੰਚਿਤ ਕਟਾਛਜ ਕਰ [illegible]" ([illegible]) ਜਿਨਾਂ

ਉਪਰ ਥੋੜੀ ਮਾਤ੍ਰ ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇਹਨ, ੭ "ਲੈ ਤਾਂਹਿ ਅਵਗਾਹਿ ਪ੍ਰਿਯ ਪ੍ਰੀਤਿ ਚਾਖੀ"–ਲੈ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ) ਤਿਸ ਕਿਰਪਾ ਨੂੰ ਉਹ ਸਿੱਖ, 'ਅਵਗਾਹਿ' ਉਸ ਵਿਚ ਟੁਭੀ ਲਗਾ, ਲਗਾ, ਭਾਵ ਮੁੜ ਮੁੜ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਚਿਤਾਰ ਚਿਤਾਰ ਕੇ (ਉਸ ਦ੍ਵਾਰਾ) ਪਜਾਰੇ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ (ਪਜਾਰ–ਅਨੁਭਵ ਰਸ) ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਚਖਦੇ (ਮਾਣਦੇ–ਆਸ੍ਵਾਦਨ ਕਰਦੇ) ਅਨੁਭਉ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥ ੧੪੪ ॥

ਵੀਚਾਰ

(੧) ਆਦਮੀ ਅੰਧਾ ਧੁੰਦ ਬਿਨਾਂ ਸੋਚੇ ਵੀਚਾਰੇ ਕਾਰਾਂ ਵਿਹਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵਰ-ਤਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੁਛ ਹਾਨ ਲਾਭ ਯਾ ਅਗੇ ਪਿਛੇ ਅਥ੍ਵਾ ਢੰਗ ਕੁਢੰਗ ਨੂੰ ਨਹੀ ਸਮ ਝਿਆ ਕਰਦਾ। ਇਹ ਸਮਝ ਔਂਦੀ ਹੈ,ਕੇਵਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕੋਲੋਂ, ਕਿ ਅਮੁਕਾ ਕਦਮ ਕਰਣਾ ਪੁੰਨ ਰੂਪ,ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਅਚਾਰ ਵਾ ਧਰਮ ਸਰੂਪ ਹੈ,ਤੇ ਓਹੀ ਏਸ ਲਈ ਕਰਤੱਬ (ਕਰਣੇ ਜੋਗ) ਹੈ-ਇਉਂ ਧਰਮ ਦੀ ਉੱਤਪਤੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਹੋਯਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। (੨)ਇਸੇਤਰਾਂ ਅਰਥ ਨਾਮ ਹੈ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਦਾ,ਅਰੁ ਅਰਥ ਧਨ ਨੂੰ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ–ਸੋ ਆਹ ਕੁਛ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੈ, ਅਥ੍ਵਾ ਅਮੁਕਾ ਧਨ ਸੱਚਾ ਇਸਦੀ ਕਲਯਾਣ ਦਾ ਹੇਤੂ ਹੈ, ਇਹ ਗਯਾਨ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥ (੩) ਅਤੇ ਐਸਾ ਹੀ ਕਾਮ ਨਾਮ–ਕਾਮਨਾਂ (ਸੰਕਲਪ) ਕਾਰਯ ਵਾ ਬਿਵਹਾਰ ਕਾਰ ਦਾ ਹੈ–ਸੋ ਅਮੁਕਾ ਕਾਰਯ, ਸੰਕਲਪ ਵਾ ਬਿਵਹਾਰ ਏਸ ਮਨੁਖ ਲਈ ਅਨਰਥ ਮੂਲ ਹੈ,ਤਥਾ ਅਮੁਕਾ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਹਿਤਕਾਰ ਹੈ,ਇਹ ਭੀ ਸੂਝ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (੪) ਅਰੁ ਇਵੇਂ ਹੀ ਮੋਖ ਬਾਬਤ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਅਮੁਕਾ ਪਸਾਰਾ ਬੰਧਨ ਰੂਪ ਹੈ,ਤੇ ਐਉਂ ਛੁਟਯਾ ਜਾ ਸਕੀਦਾ ਹੈ,ਅਤੇ ਆਹ ਕੁਛ ਮੁਕਤ ਹੋਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ-ਇਹ ਸਭ ਕੁਛ ਗੁਰਾਂ ਦ੍ਵਾਰੇ ਹੀ ਜਾਣਯਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ "ਆਦਿ ਧਰਮਾਦ" ਹਨ॥–॥

ਐਸੇ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਖੇ ਛਲੇ ਨਹੀਂ ਜਾਯਾ ਕਰਦੇ:–

³ਸਬਦ ਕੀ ਸੁਰਤਿ ਅਸਫੁਰਤਿ ਹ੍ਵੈ ²ਤੁਰਤ ਹੀ ¹ਜੁਰਤ ਹੈ ਸਾਧਿਸੰਗ ⁴ਮੁਰਤ ਨਾਹੀ ॥ ⁵ਪ੍ਰੇਮ ਪਰਤੀਤ ਕੀ ਰੀਤਿ ਹਿਤ ਚੀਤ ਕਰ ⁶ਜੀਤ ਮਨ ਜਗਤ ⁷ਮਨ ਦੁਰਤ ਨਾਹੀ ॥ ⁸ਕਾਮ ਨਿਹਕਾਮ ¹⁰ਨਿਹ ਕਰਮ ਹ੍ਵੈ ⁹ਕਰਮ ਕਰ ¹¹ਆਸ ਨਿਰਾਸ ਹ੍ਵੈ ਝੁਰਤ ਨਾਹੀ॥ ¹²ਗਯਾਨ ਗੁਰੂ ¹⁴ਧਯਾਨ ¹³ਉਰ ਮਾਨ ¹⁵ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਜਗਤ ਮਹਿ ਭਗਤ ਮਤਿ ਛਰਤ ਨਾਹੀ ॥ ੧੪੫ ॥

ਅਰਥ:–੩ "ਸਬਦ ਕੀ ਸੁਰਤਿ ਅਸਫੁਰਤਿ ਹ੍ਵੈ ੨ ਤੁਰਤ ਹੀ ੧ ਜੁਰਤ

ਹੈ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ੪ ਮੁਰਤ ਨਾਹੀ" ੧ (ਜਿਹੜਾ ਪੁਰਖ) ਜੁੜਦਾ (ਮਿਲਦਾ) ਹੈ (ਆਣ ਕੇ) ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਖੇ ੨-ਤੁਰਤ (ਸੀਘਰ-ਬਿਨਾਂ ਚਿਰ ਦੇ)ਹੀ ੩(ਉਸਨੂੰ) ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸੁਰਤਿ (ਸੂਝ ਅਥ੍ਵਾ ਲਗਨ, "ਅਸਫੁਰਤਿ" ਅਸ-ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੀ-ਤਤਕਾਲ ਫੁਰਤਿ-ਫੁਰਪਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਭਯਾਸ ਵਿਖੇ ਓਸ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਸੁਰਤ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਝੱਟ ਹੀ ਤੁਰ ਪਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੪ (ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਫੇਰ ਉਸ ਪਾਸਿਓਂ) ਮੁੜ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਕਰਦਾ॥

੫ "ਪ੍ਰੇਮ ਪਰਤੀਤ ਕੀ ਰੀਤਿ ਹਿਤ ਚੀਤ ਕਰ"-(ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨ-ਉਪਦੇਸ਼ ਉਪਰ) ਪਰਤੀਤ (ਵਿਸ਼੍ਵਾਸ-ਭ੍ਰੋਸਾ-ਨਿਸਚਾ) ਧਾਰਕੇ, ਅਥ੍ਵਾ ਉਸਦੀ ਸਚ-ਜਾਈ ਦਾ ਆਦਰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ, ਓਸ ਬਚਨ ਨਾਲ ਵਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ (ਪਯਾਰ-ਪ੍ਰੀਤ) ਦੀ ਰੀਤ (ਚਾਲ-ਢੰਗ-ਮ੍ਰਯਾਦਾ) ਦੇ ਪਾਲਨ ਵਿਖੇ ਚਿੱਤ ਕਰਕੇ ਹਿਤ ਕਰਦਿਆਂ। ੬-"ਜੀਤ ਮਨ ਜਗਤ"-ਜਿੱਤਕੇ ਮਨ ਨੂੰ (ਉਹ) ਜਗਤ ਨੂੰ ਹੀ ਜਿੱਤ ਲੈਂਦਾ ਹੈ-ਅਰਥਾਤ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਉਸਦੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਹੂਣ ਕਾਬੂ ਕਰਣੋਂ ਵਾ ਅਪਣੀ ਵੱਲ ਖਿਚਣੋਂ ਅਸਮਰਥ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੭ ਅਰੁ ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ "ਮਨ ਦੁਰਤ ਨਾਹੀ"--ਮਨ ਵਿਚ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਅਥ੍ਵਾ ਉਸਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਹੂਣ ਓਹਲੇ (ਛਪਾਉ) ਨਹੀ ਕਰਣੇ ਪਿਆ ਕਰਦੇ, ਵਾ ਲੋਕਾਂ ਯਾ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹੋਯਾ ਉਹ ਲੁਕ ਲੁਕਕੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠਿਆ ਕਰਦਾ॥

੮ "ਕਾਮ ਨਿਹਕਾਮ ੧੦ ਨਿਹਕਰਮ ਹੁਇ ੯ ਕਰਮ ਕਰ" (੮) ਕਾਮਨਾ (ਸੰਕਲਪ--ਬਾਸਨਾਂ--ਚਾਹਨਾਂ) ਦੇ ਅਧੀਨ ਵਰਤਦਿਆਂ ਹੋਯਾ ਭੀ ਉਹ 'ਨਿਹਕਾਮ' ਨਿਹਸੰਕਲਪ, ਨਿਰਬਾਸ, ਅਥ੍ਵਾ ਅਚਾਹ ਰਹਿੰਦਾ ਹੀ ਵਰਤਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਰੁ (੯) ਕਰਮ (ਸਮੂਹ ਕਾਰਯਾਂ) ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ, ਕਾਰਾਂ ਵਿਹਾਰਾਂ ਵਿਖੇ ਉਹ ੧੦ 'ਨਿਹਕਰਮ'--ਨਿਸ਼ਕਰਮ (ਅਕ੍ਰੋ ਭਾਵ ਵਿਖੇ) ਕੁਛ ਭੀ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵਾਂਙੂ ਅਲੇਪ ਹੀ ਵਿਚਰਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਇਵੇ ਹੀ "੧੧ ਆਸ ਨਿਰਾਸ ਹੁਇ ਝਰਤ ਨਾਹੀ" ੧੧ ਆਸਾਂ (ਉਮੇਦਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲਾਂ ਦੀਆਂ ਤਾਘਾਂ) ਵੱਲੋਂ 'ਨਿਰਾਸ'--ਬੇਤਾਂਘ ਹੋਕੇ ਆਸਾ ਰਹਿਤ (ਲਟਕੇ ਲਾਂਭੇ ਤਜਾਗ ਕੇ) ਮੁੜ ਕਦੀ ਝੜਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। (ਪਦਾਰਥਾਂ ਪਿੱਛੇ ਵਹਿ ਨਹੀਂ ਤੁਰਯਾ ਕਰਦਾ, ਅਥ੍ਵਾ ਭੁਲੇਖਾ ਨਹੀ ਖਾਇਆ ਕਰਦਾ) ਹੈ॥

੧੨ ਇਸ ਭਾਂਤ "ਗਯਾਨ ਗੁਰ ੧੪ ਧਯਾਨ ੧੩ ਉਰਮਾਨ ੧੫ ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ"--੧੨ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ, ੧੩ ਹਿਰਦੇ ਵਿਖੇ ਇਸਦੇ (ਬਾਰੰਬਾਰ) ਮਨਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ, (੧੫-੧੪) ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਧਯਾਨ ਬੱਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਓਸ) ਭਗਤ--ਭਜਨੀਕ ਪੁਰਖ ਦੀ ਮਤਿ, ਜਗਤ ਵਿਖੇ ੧੬ (ਵਰਤਦੇ ਹੋਇਆਂ ਭੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ) ਛਲੀ ਨਹੀ ਜਾਯਾ ਕਰਦੀ॥ ੧੪੫॥

ਵੀਚਾਰ

ਕਿਤੇ ਪਰੀਤ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਔਂਦੀ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਕਿਧਰੇ ਪਹਿਲੇ ਪਰ-

ਨੇਤ ਨੇਤ ਨਮੋ ਨਮੋ

ਤੀਤ ਪੈਦਾ ਕਰਾਕੇ ਪ੍ਰੀਤ ਉਪਜਾਈ ਜਾਯਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵੀਚਾਰਕੇ ਦੇਖਿਆਂ ਬਸੰਤ ਉਦਾਹਰਣ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦ੍ਵਾਰੇ ਪ੍ਰੀਤ (ਪ੍ਰੇਮ) ਉਤਪੰਨ ਕਰਣ ਦੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਜਿਹਾ ਕਿ ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ, ਨਵਾਬ ਦੌਲਤ ਖਾਂ, ਮਲਕ ਭਾਗੋ ਯਾ ਕੌਡੇ, ਅਥ੍ਵਾ ਮਕੇ ਮਦੀਨੇ ਆਦਿ ਅੰਦਰ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਨੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਉਤਪੰਨ ਕਰਾਕੇ ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ ਦੇ ਚਮਤਕਾਰ ਦਰਸਾਏ। ਐਸਾ ਹੀ ਬਾਕੀ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਪਿੱਛੇ ਅਰੁ ਵਰਤਮਾਨ ਦਿਆਂ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਦ੍ਵਾਰੇ ਨਿਸਚੇ ਕਰਾਯਾ ਹੈ। ਏਹੋ ਹੀ ਵਾਰਤਿਕ ਕਾਰ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਅੰਦਰਾਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ॥ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦੇ ਰਸਤੇ ਉਪਜੀ ਪ੍ਰੀਤ ਅਡੋਲ ਨਿਭਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਪ੍ਰੀਤ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਧੋਖੇ ਬਾਜਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਅਵਸ਼ਯ ਧੋਖਾ ਖਾਕੇ ਚਲਾਯਮਾਨ ਹੋ ਜਾਯਾ ਕਰਦੀ ਹੈ॥-॥

ਝੂਲਨੇ ਬੇਗ ਦੇ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋਣ ਸਾਰ ਫੇਰ ਪਿਛਲੇ ਹੀ ਪ੍ਰਕਰਣ ਵੱਲ ਝੁਕਦੇ ਹੋਏ, ਕਬਿੱਤ ਦੀ ਚਾਲ ਦ੍ਵਾਰੇ ੧੪੩ ਅੰਕ ਤੋਂ ਅਗਲਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਚਲਾਂਦੇ ਹੋਏ, ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਮਹੱਤ ਨਿਰੂਪਦੇ ਹਨ:- ਸਬਦ-ਮਹਤ (ਕੋਟਨ ਕੋਟਾਨ)

ਕਬਿੱਤ--੧ਕੋਟਨ ਕੋਟਾਨ ਗਯਾਨ ਗਯਾਨ ਅਵਗਾਹਨ ਕੈ ੨ਕੋਟਨ ਕੋਟਾਨ ਧਯਾਨ ਧਯਾਨ ਉਰ ਧਾਰ ਹੀ॥ ੩ਕੋਟਨ ਕੋਟਾਨ ਸਿਮਰਨ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ੪ਕੋਟਿਨ ਕੋਟਾਨ ਉਨਮਾਨ ਬਾਰੰ ਬਾਰ ਹੀ॥ ੫ਕੋਟਨ ਕੋਟਾਨਿ ਸੁਰਤਿ ਸਬਦ ਔ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਕੈ ੬ਕੋਟਿਨ ਕੋਟਾਨ ਰਾਗ ਨਾਦ ਝੁਨਕਾਰ ਹੀ॥ ੭ਕੋਟਿਨ ਕੋਟਾਨ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇਮ ਗੁਰ ਸਬਦ ਕੋ ੮ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਨਮੋ ਨਮੋ ਕੈ ਨਮਸਕਾਰ ਹੀ।੧੪੬।

ਅਰਥ:-"ਕੋਟਨ ਕੋਟਾਨਿ ਗਯਾਨ ਗਯਾਨ ਅਵਗਾਹਿਨਕੈ" ੧ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਗਯਾਨ (ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ) ਗਯਾਨ ਨੂੰ ਅਵਗਾਹਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ (ਉਸ ਗਯਾਨ ਵਿਚ ਮਲ ਮਲ ਨ੍ਹੌਂਦੇ ਵਾ ਟੁਭਕੀਆਂ ਲਗਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ) ਹਨ, ਭਾਵ ਉਸ ਗਯਾਨ ਦ੍ਵਾਰੇ ਨਿਰਮਲ ਹੁੰਦੇ ਅਥ੍ਵਾ ਉਸ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ੨--"ਕੋਟਨ ਕੋਟਾਨ ਧਯਾਨ ਧਯਾਨ ਉਰ ਧਾਰ ਹੀ"-ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਧਯਾਨ ਉਸਦਾ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਧਯਾਨ ਧਾਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ॥

੩ "ਕੋਟਨ ਕੋਟਾਨ ਸਿਮਰਨ ਸਿਮਰਨ ਕਰ"-(ਇਸੇ ਭਾਂਤ) ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਸਿਮਰਣ, ਉਸਦਾ ਸਿਮਰਣ ਕਰਦੇ(ਉਸਨੂੰ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਚਿਤਾਰਦੇ) ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। (ਅਰੁ ਇਵੇਂ ਹੀ) ੪ "ਕੋਟਿਨ ਕੋਟਾਨ ਉਨਮਾਨ ਬਾਰੰਬਾਰ ਹੀ" ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਉਨਮਾਨ, ਬਾਰੰਬਾਰ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੀਂ ਅਕਲ ਦੇ ਤਰਾਜੂ (ਕੰਡੇ) ਨਾਲ ਤੋਲਦੇ ਮਾਪਦੇ ਅਰਥਾਤ ਉਸਦੀ ਮਿਤ ਪਾਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ॥

੫ "ਕੋਟਿਨ ਕੋਟਾਨ ਸੁਰਤਿ ਸ਼ਬਦ ਮੈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਕੈ" ਮੈ-ਔਰ (ਫੇਰ) ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਸੁਰਤਾਂ (ਸੁਨਣ ਸ਼ਕਤੀਆਂ) ਗੁਰੂ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਖੇ "ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਕੈ"-ਨਿਘਾ ਕਰੀ ਰਖਦੀਆਂ (ਨਿਰਤ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ) ਹਨ। ਅਤੇ ੬-"ਕੋਟਿਨ ਕੋਟਾਨ ਰਾਗ ਨਾਦ ਝੁਨਕਾਰਹੀਂ" ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੀ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਰਾਗ, ਨਾਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ (ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਦ ਅਗੇ ਅਪਣੇ ਆਪ ਵਿਖੇ) ਝਨੂਨ ਰਹੇ ਹਨ-ਭਾਵ ਝੂਮ ਰਹੇ (ਮਸਤੀ ਦੇ ਹੁਲਾਰੇ ਲੈ ਰਹੇ) ਹਨ॥

੭-"ਕੋਟਿਨ ਕੋਟਾਨ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇਮ ਗੁਰ ਸਬਦ ਕੋ"-(ਐਸਾ ਹੀ) ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਨੇਮ ਪਾਲਨ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ, ੮ "ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਨਮੋ ਨਮੋ ਕੈ ਨਮਸਕਾਰ ਹੀ"-ਅਨੰਤ ਅਨੰਤ ਕਥਨ ਕਰਕੇ ਬਾਰੰਬਾਰ ਮਨ ਬਾਣੀ ਸ਼ਰੀਰ ਕਰਕੇ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ॥ ੧੪੬॥

ਉਕ੍ਰ ਗੁਰ ਸਬਦ ਵਿਖੇ ਲਿਵ ਲਗਣ ਦੇ ਪ੍ਰਥਾਯ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ:-

੧ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵਲੀਨ ਅਕੁਲੀਨ ਭਏ ੨ਚਤੁਰ ਬਰਨ ਮਿਲ ਸਾਧ ਸੰਗ ਜਾਨੀਐ॥ ੩ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵਲੀਨ ਜਲ ਮੀਨ ਗਤਿ ੪ਗੁਹਜ ਗਵਨ ਜਲ ਪਾਨ ਉਨਮਾਨੀਐ॥ ੫ਸਬਦ ਸੁਰਤ ਲਿਵਲੀਨ ਪਰਬੀਨ ਭਏ ੬ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਏਕੈ ਏਕ ਪਹਿਚਾਨੀਐ॥ ੭ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵਲੀਨ ਪਗ ਗੀਨ ਭਏ ੮ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਉਰ ਆਨੀਐ॥ ੧੪੭॥

ਅਰਥ ੧ "ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵਲੀਨ ਅਕੁਲੀਨ ਭਏ"-ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਵਿਖੇ ਸੁਰਤਿ ਦੀ ਲਿਵ ਲਗਾਕੇ ਜੋ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ "ਅਕੁਲੀਨ"-ਕੁਲ ਗੋਤ ਆਦਿ ਦੇ ਅਭਿਮਾਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ-੨-"ਚਤੁਰ ਬਰਨ ਮਿਲ ਸਾਧ ਸੰਗ ਜਾਨੀਐ"-ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਅੰਦਰ ਚਾਰੋਂ ਹੀ ਬਰਨ (ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਖਸ਼ਤ੍ਰੀ ਵੈਸ਼ ਅਰੁ ਸ਼ੂਦਰ) ਮਿਲਣ ਤੇ [ਇਹ ਬਾਤ] ਜਾਨਣ ਵਿਚ ਆਯਾ ਕਰਦੀ ਹੈ॥

੩-"ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵਲੀਨ ਜਲ ਮੀਨ ਗਤਿ"-ਸ਼ਬਦ ਵਿਖੇ ਸੁਰਤਿ ਨੂੰ (ਜਿਹੜੇ) ਜਲ ਵਿਚ ਮਛਲੀ ਦੇ ਮਗਨ ਰਹਿਣ ਵਾਂਕੂ ਲਿਵ ਲੀਨ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ--੪"ਗੁਹਜ ਗਵਨ ਜਲ ਪਾਨ ਉਨਮਾਨੀਐ"--ਉਹ ਜਲ ਵਿਖੇ ਮਛਲੀ ਦੇ ਗੁਪਤ ਗੁਪਤ ਹੀ ਚੱਲਨ ਵਤ (ਸ੍ਵਾਸ ਸ੍ਵਾਸ) ਅੰਦਰੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਦੀ ਤਾਰ ਲਗਾਈ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਮਛਲੀ ਸਾਰਖਯਾਂ ਹੀ ਬਾਹਰ ਮੁਖੀ ਪਾਸਿਓਂ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਅੰਤਰਮੁਖ ਉਲਟਾਕੇ ਜਲਪਾਨ ਕਰਦੇ (ਨਾਮ ਰਸ ਨੂੰ ਪੀਂਦੇ) ਉਨਮਾਨ ਕਰੋ (ਵੀਚਾਰੋ)॥

੫--"ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ ਲੀਨ ਪਰਬੀਨ ਭਏ"--(ਫੇਰ ਏਕੂੰ ਹੀ ਜਿਹੜੇ) ਸ਼ਬਦ ਵਿਖੇ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਲਿਵਲੀਨ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ "ਪਰਬੀਨ"--ਪਾਰ ਦਰਸੀ

ਦੂਰ ਧਿਆਨੀਐ—ਬਹੁਤ ਸਿਆਣੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ੬—"ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਏਕੈ ਏਕ ਪਹਿਚਾਨੀਐ"—ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ ਪ੍ਰੀਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਹੀ (ਜਿਵੇਂਕਿ ਤਿਵੇਂ ਸਰੂਪ ਵਿਖੇ ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ) ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥

੭—"ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ ਲੀਨ ਪਗ ਹੀਨ ਭਏ"—ਅਰੁ (ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਹ ਜਿਹੜੇ) ਸ਼ਬਦ ਵਿਖੇ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਲਿਵ ਲੀਨ ਕਰਕੇ (ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਭਾਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਯਾ ਕਰਦੇ ਹਨ,ਅਭਿਮਾਨੀ ਨਹੀ ਬਣ ਜਾਯਾ ਕਰਦੇ,ਸਗੋਂ)'ਪਗਹੀਨ' —ਸਭਦਿਆਂ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ—ਭਾਵ ਗ੍ਰੀਬੀ ਭਾਵ ਵਿਚ ਵਰਤਣ ਲਗ ਪਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤਾਂਤੇ ਹੇ ਸ੍ਰੋਤਾ ਜਨੋਂ ! ੮ "ਗੁਰਮੁਖਿ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤਿ ਉਰ ਆਨੀਐ"—ਗੁਰਮੁਖ ਬਣਕੇ (ਗੁਰਮੁਖੀ ਭਾਵ ਨੂੰ ਧਾਰਕੇ)ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਵਿਖੇ (ਆਪਣੇ) ਰਿਦੇ ਨੂੰ ਲਿਆਓ ! ਅਰਥਾਤ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਸਬਦ ਅਭਿਆਸ ਸਿੱਖਕੇ ਇਸ ਵਿਖੇ ਆਪਣਾ ਨਿਸਚਾ ਪ੍ਰਪੱਕ ਕਰੋ ॥ ੧੪੭ ॥

ਗੁਰਮੁਖ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਧਾਵਨਾ [ਭਟਕਨਾਂ]ਮਿਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ:—

੧ਗੁਰਮੁਖਿ ਧਿਆਨ ਕੈ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਟਾ ਸੁਖੰਬਰ ਲੈ ੨ਅਨਿਕ ਪਟੰਬਰ ਕੀ ਸੋਭਾ ਨ ਸੁਹਾਵਈ ॥ ੩ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ ਗਿਆਨ ਮਿਸਟਾਨ ਪਾਨ ੪ਨਾਨਾਂ ਬਿੰਜਨਾਦਿ ਸ੍ਵਾਦ ੫ ਲਾਲਸਾ ਮਿਟਾਵਈ ॥ ੬ਪਰਮ ਨਿਧਾਨ (੧)ਪ੍ਰਿਯ (੨)ਪ੍ਰੇਮ (੩)ਪਰਮਾਰਥ ਕੈ ੭ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ਕੀ ਇੱਛਾ ਨ ਉਪਜਾਵਈ ॥ ੮ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰੂ ਕਿੰਚਤ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਟਾਛਿਜ ੯ਮਨ ਮਨਸਾ ਬਕਤ ਅਨਤ ਨ ਧਾਵਈ ॥ ੧੪੮ ॥

ਅਰਥ:—੧"ਗੁਰਮੁਖਿ ਧਿਆਨ ਕੈ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਟਾ ਸੁਖੰਬਰ ਲੈ"—ਗੁਰਮੁਖ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕਾਰਣ (ਧਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਕੇ) ਜੋ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਟਾ (ਗੌਰਵਤਾ=ਵਡਿਆਈ=ਸਨਮਾਨ) ਸੁਖ ਸਰੂਪੀ ਅੰਬਰ (ਬਸਤਰ) ਦੇ ਲਿਆਂ (ਪ੍ਰਾਪਤ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਧਿਆਨ ਕਰਣ ਕਰਕੇ,ਜਿਸ ਸੁਖ ਮਈ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਉਹ ਮਗਨਹੁੰਦਾਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਐਡੀ ਉੱਚੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ੨—"ਅਨਿਕਪਟੰਬਰ ਕੀ ਸੋਭਾ ਨ ਸੁਹਾਵਈ"—(ਇਕ ਤੋਂ ਇਕ ਚੜ੍ਹਦੇ) ਅਨੇਕ ਭਾਂਤ ਦੇ ਪੱਟ ਦੇ ਬਸਤਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਭੀ ਉਸਦੇ ਸਾਮਨੇ ਕਦਾਚਿਤ ਨਹੀਂ ਸੋਹਣੀ ਲਗ ਸਕਦੀ, ਭਾਵ ਮਾਤ ਪੈ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀਹੈ ॥

੩ "ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ ਗਿਆਨ ਮਿਸ਼ਟਾਨ ਪਾਨ"—ਐਸਾ ਹੀ, ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗਿਆਨ ਦਾ ਫਲ (ਉਹ ਕੁਛ ਉੱਤਮ ਰਸ ਪ੍ਰਾਪਤ) ਹੋਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ,ਜਿਸਦਾ 'ਸੁਖ' ਸ੍ਵਾਦ (ਐਡਾ) 'ਮਿਸ਼ਟ'—ਮਿੱਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿਠ ਰਸ ਭਾਵੇ ਅੰਨ ਪਾਨ

੫ "ਕੋਟਿਨ ਕੋਟਾਨ ਸੁਰਤਿ ਸ਼ਬਦ ਔ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਕੈ" ਔ-ਔਰ (ਫੇਰ) ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਸੁਰਤਾਂ (ਸੁਨਣ ਸ਼ਕਤੀਆਂ) ਗੁਰੂ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਖੇ "ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਕੈ"-ਨਿਘਾ ਕਰੀ ਰਖਦੀਆਂ (ਨਿਰਤ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ) ਹਨ। ਅਤੇ ੬-"ਕੋਟਿਨ ਕੋਟਾਨ ਰਾਗ ਨਾਦ ਝੁਨਕਾਰਹੀਂ" ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੀ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਰਾਗ, ਨਾਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ (ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਦ ਅਗੇ ਅਪਣੇ ਆਪ ਵਿਖੇ) ਝਨੂਨ ਰਹੇ ਹਨ-ਭਾਵ ਝੂਮ ਰਹੇ (ਮਸਤੀ ਦੇ ਹੁਲਾਰੇ ਲੈ ਰਹੇ) ਹਨ॥

੭-"ਕੋਟਿਨ ਕੋਟਾਨ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇਮ ਗੁਰ ਸਬਦ ਕੋ"-(ਐਸਾ ਹੀ) ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਨੇਮ ਪਾਲਨ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ, ੮ "ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਨਮੋ ਨਮੋ ਕੈ ਨਮਸਕਾਰ ਹੀ"-ਅਨੰਤ ਅਨੰਤ ਕਥਨ ਕਰਕੇ ਬਾਰੰਬਾਰ ਮਨ ਬਾਣੀ ਸ਼ਰੀਰ ਕਰਕੇ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ॥ ੧੪੬॥

ਉਕੂ ਗੁਰ ਸਬਦ ਵਿਖੇ ਲਿਵ ਲਗਣ ਦੇ ਪ੍ਰਥਾਯ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ:-

੧ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵਲੀਨ ਅਕੁਲੀਨ ਭਏ ੨ਚਤੁਰ ਬਰਨ ਮਿਲ ਸਾਧ ਸੰਗ ਜਾਨੀਐ॥ ੩ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵਲੀਨ ਜਲ ਮੀਨ ਗਤਿ ੪ਗੁਹਜ ਗਵਨ ਜਲ ਪਾਨ ਉਨਮਾਨੀਐ॥ ੫ਸਬਦ ਸੁਰਤ ਲਿਵਲੀਨ ਪਰਬੀਨ ਭਏ ੬ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਏਕੈ ਏਕ ਪਹਿਚਾਨੀਐ॥ ੭ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵਲੀਨ ਪਗ ਗੀਨ ਭਏ ੮ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਉਰ ਆਨੀਐ॥ ੧੪੭॥

ਅਰਥ ੧ "ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵਲੀਨ ਅਕੁਲੀਨ ਭਏ"-ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਵਿਖੇ ਸੁਰਤਿ ਦੀ ਲਿਵ ਲਗਾਕੇ ਜੋ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ "ਅਕੁਲੀਨ"-ਕੁਲ ਗੋਤ ਆਦਿ ਦੇ ਅਭਿਮਾਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ-੨-"ਚਤੁਰ ਬਰਨ ਮਿਲ ਸਾਧ ਸੰਗ ਜਾਨੀਐ"-ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਅੰਦਰ ਚਾਰੋਂ ਹੀ ਬਰਨ (ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਖਸਤ੍ਰੀ ਵੈਸ਼ ਅਰੁ ਸ਼ੂਦਰ) ਮਿਲਣ ਤੇ [ਵਿਹ ਬਾਤ] ਜਾਨਣ ਵਿਚ ਆਯਾ ਕਰਦੀ ਹੈ॥

੩-"ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵਲੀਨ ਜਲ ਮੀਨ ਗਤਿ"-ਸ਼ਬਦ ਵਿਖੇ ਸੁਰਤਿ ਨੂੰ (ਜਿਹੜੇ) ਜਲ ਵਿਚ ਮਛਲੀ ਦੇ ਮਗਨ ਰਹਿਣ ਵਾਂਕੂੰ ਲਿਵ ਲੀਨ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ--੪"ਗੁਹਜ ਗਵਨ ਜਲ ਪਾਨ ਉਨਮਾਨੀਐ"--ਉਹ ਜਲ ਵਿਖੇ ਮਛਲੀ ਦੇ ਗੁਪਤ ਗੁਪਤ ਹੀ ਚੱਲਨ ਵਤ (ਸ੍ਵਾਸ ਸ੍ਵਾਸ) ਅੰਦਰੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਦੀ ਤਾਰ ਲਗਾਈ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਮਛਲੀ ਸਾਰਖਯਾਂ ਹੀ ਬਾਹਰ ਮੁਖੀ ਪਾਸਿਓਂ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਅੰਤਰਮੁਖ ਉਲਟਾਕੇ ਜਲਪਾਨ ਕਰਦੇ (ਨਾਮ ਰਸ ਨੂੰ ਪੀਂਦੇ) ਉਨਮਾਨ ਕਰੋ (ਵੀਚਾਰੋ)॥

੫--"ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ ਲੀਨ ਪਰਬੀਨ ਭਏ"--(ਫੇਰ ਏਕੂੰ ਹੀ ਜਿਹੜੇ) ਸ਼ਬਦ ਵਿਖੇ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਲਿਵਲੀਨ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ "ਪਰਬੀਨ"--ਪਾਰ ਦਰਸੀ

ਦੂਰ ਧਜਾਨੀਏ—ਬਹੁਤ ਸਜਾਣੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ੬—"ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਏਕੈ ਏਕ ਪਹਿਚਾਨੀਐ"—ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ ਪ੍ਰੀਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਹੀ (ਜਜੋਂਕੇ ਤਜੋਂ ਸਰੂਪ ਵਿਖੇ ਰਮਿਆ ਹੋਯਾ) ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥

੭—"ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ ਲੀਨ ਪਗ ਹੀਨ ਭਏ"—ਅਰੁ (ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਹ ਜਿਹੜੇ) ਸ਼ਬਦ ਵਿਖੇ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਲਿਵ ਲੀਨ ਕਰਕੇ (ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨੀ ਭਾਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਯਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਭਿਮਾਨੀ ਨਹੀ ਬਣ ਜਾਯਾ ਕਰਦੇ, ਸਗੋਂ) 'ਪਗਹੀਨ' —ਸਭਦਿਆਂ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ—ਭਾਵ ਗ੍ਰੀਬੀ ਭਾਵ ਵਿਚ ਵਰਤਣ ਲਗ ਪਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤਾਂਤੇ ਹੇ ਸ੍ਰੋਤਾ ਜਨੋਂ ! ੮ "ਗੁਰਮੁਖਿ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤਿ ਉਰ ਆਨੀਐ"—ਗੁਰਮੁਖ ਬਣਕੇ (ਗੁਰਮੁਖੀ ਭਾਵ ਨੂੰ ਧਾਰਕੇ) ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਦੇ ਅਭਜਾਸ ਵਿਖੇ (ਆਪਣੇ) ਰਿਦੇ ਨੂੰ ਲਿਆਓ ! ਅਰਥਾਤ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਸਬਦ ਅਭਜਾਸ ਸਿੱਖਕੇ ਇਸ ਵਿਖੇ ਆਪਣਾ ਨਿਸਚਾ ਪ੍ਰਪੱਕ ਕਰੋ ॥ ੧੪੭ ॥

ਗੁਰਮੁਖ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਧਾਵਨਾ [ਭਟਕਨਾਂ] ਮਿਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ:—

[੧]ਗੁਰਮੁਖਿ ਧਜਾਨ ਕੈ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਟਾ ਸੁਖੰਬਰ ਲੈ [੨]ਅਨਿਕ ਪਟੰਬਰ ਕੀ ਸੋਭਾ ਨ ਸੁਹਾਵਈ ॥ [੩]ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ ਗਜਾਨ ਮਿਸਟਾਨ ਪਾਨ [੪]ਨਾਨਾਂ ਬਿੰਜਨਾਦਿ ਸ੍ਵਾਦ [੫] ਲਾਲਸਾ ਮਿਟਾਵਈ ॥ [੬]ਪਰਮ ਨਿਧਾਨ (੧)ਪ੍ਰਿਯ (੨)ਪ੍ਰੇਮ (੩)ਪਰਮਾਰਥ ਕੈ [੭]ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ਕੀ ਇੱਛਾ ਨ ਉਪਜਾਵਈ ॥ [੮]ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰੂ ਕਿੰਚਤ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਟਾਛਜ [੯]ਮਨ ਮਨਸਾ ਥਕਤ ਅਨਤ ਨ ਧਾਵਈ ॥ ੧੪੮ ॥

ਅਰਥ:—੧ "ਗੁਰਮੁਖਿ ਧਜਾਨ ਕੈ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਟਾ ਸੁਖੰਬਰ ਲੈ"—ਗੁਰਮੁਖ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਧਜਾਨ ਦੇ ਕਾਰਣ (ਧਜਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਕੇ) ਜੋ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਟਾ (ਗੌਰਵਤਾ=ਵਡਆਈ=ਸਨਮਾਨ) ਸੁਖ ਸਰੂਪੀ ਅੰਬਰ (ਬਸਤਰ) ਦੇ ਲਿਆਂ (ਪ੍ਰਾਪਤ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਧਜਾਨ ਕਰਣ ਕਰਕੇ, ਜਿਸ ਸੁਖ ਮਈ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਉਹ ਮਗਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਓਸਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਐਡੀ ਉੱਚੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ੨—"ਅਨਿਕ ਪਟੰਬਰ ਕੀ ਸੋਭਾ ਨ ਸੁਹਾਵਈ"—(ਇਕ ਤੋਂ ਇਕ ਚੜ੍ਹਦੇ) ਅਨੇਕ ਭਾਂਤ ਦੇ ਪੱਟ ਦੇ ਬਸਤਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਭੀ ਓਸਦੇ ਸਾਮਨੇ ਕਦਾਚਿਤ ਨਹੀਂ ਸੋਹਣੀ ਲਗ ਸਕਦੀ, ਭਾਵ ਮਾਤ ਪੈ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ॥

੩ "ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ ਗਜਾਨ ਮਿਸ਼ਟਾਨ ਪਾਨ"—ਐਸਾ ਹੀ, ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗਜਾਨ ਦਾ ਫਲ (ਉਹ ਕੁਛ ਉੱਤਮ ਰਸ ਪ੍ਰਾਪਤ) ਹੋਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ 'ਸੁਖ' ਸ੍ਵਾਦ (ਐਡਾ) 'ਮਿਸ਼ਟ'—ਮਿੱਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿਠ ਰਸ ਭਾਵੇ ਅੰਨ ਪਾਨ

ਆਦ ਜੋ ੪ "ਨਾਨਾ ਬਿੰਜਨਾਦਿ ਸ੍ਵਾਦ" ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਭੋਜਨ ਆਦੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਸ੍ਵਾਦ (ਰਸ) ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਓਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ੫ "ਲਾਲਸਾ ਮਿਟਾਵਈ"–ਲਾਲਸਾ (ਚਾਹਨਾ=ਮਨੋ ਕਾਮਨਾਂ) ਹੀ ਮਿਟ ਜਾਯਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ॥

੬ "(੧) ਪਰਮ ਨਿਧਾਨ(੨)ਪ੍ਰਿਯ ਪ੍ਰੇਮ(੩)ਪਰਮਾਰਥ ਕੈ"ਪਜਾਰੇ(ਪਰਮਾਤਮਾ=ਆਨੰਦ ਸਰੂਪ) ਦੇ ਪਰਮ ਭੰਡਾਰ ਰੂਪ ਪ੍ਰੇਮ ਸਰੂਪੀ ਪਰਮ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ (ਫੇਰ ਕਦਾਚਿਤ ਓਸ ਨੂੰ) ੭"ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ਕੀ ਇੱਛਾ ਨ ਉਪਜਾਵਈ" ਸਭ ਭਾਂਤ ਦੀਆਂ ਨਿਧੀਆਂ (ਸੰਸਾਰਿਕ ਖਜਾਨਿਆਂ) ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉਪਜਿਆ ਕਰਦੀ ॥

੮ ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ "ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰ ਕਿੰਚਤ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਟਾਛਜ"–(ਜਿਸ ਐਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ) ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਥੋੜਾ ਮਾਤ੍ਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਟਾਛਜ (ਪ੍ਰੇਮ ਭਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਤੱਕਣਾ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਓਸਦੇ ੯ "ਮਨ ਮਨਸਾ ਥਕਤ ਅਨਤ ਨ ਧਾਵਈ"–ਮਨ ਦੀ ਮਨਸਾ (ਕਲਪਨਾਂ–ਅਭਿਲਾਖਾ ਮਨੋ ਬਿਰਤੀ) ਥਕਿਤ ਹੋਕੇ (ਹੁਟ--ਹਾਰਕੇ) ਹੋਰਦਿਰੇ (ਹੋਰਨਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ=ਸੰਕਲਪਾਂ ਪਿੱਛੇ) ਨਹੀਂ ਧਾਇਆ (ਭਟਕਿਆ) ਕਰਦੀ॥ ੧੪੮ ॥

ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਸ੍ਰਵਣ ਮਨਨ ਨਿਦਿਧ੍ਯਾਸਨ ਰੂਪ ਅੰਤਰੰਗ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧ ਕੇ ਜਿਨਾਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨ ਦੀ ਸਾਖਜ੍ਯਾਤ ਕਾਰਤਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਓਨਾਂ ਪੂਰਬ ਉਕ੍ਤ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਆਖਦੇ ਹਨ:–

੧ਧਨਜ ਧਨਜ ਗੁਰ ਸਿਖਜ ਸੁਨ ਗੁਰ ਸਿਖਜ ਭਏ ੨ਗੁਰ ਸਿਖਜ ਮਨ ਗੁਰ ਸਿਖਜ ਮਨ ਮਾਨੇ ਹੈ ॥ ੩ਗੁਰਸਿਖ ਭਾਇ ਗੁਰ ਸਿਖ ਭਾਉ ਚਾਉ ਰਿਦੈ ੪ਗੁਰ ਸਿਖ ਜਾਨ ਗੁਰ ਸਿਖ ਜਗ ਜਾਨੇ ਹੈ ॥ ੫ਗੁਰ ਸਿਖ ਸੰਧਿ ਮਿਲੈ ਗੁਰ ਸਿਖਜ ਪੂਰਨ ਹੈ ੬ਗੁਰ ਸਿਖ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਪਹਿਚਾਨੇ ਹੈਂ ॥ ੭ਗੁਰ ਸਿਖ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇਮ ਗੁਰ ਸਿਖ ਸਿਖ ਗੁਰ ੮ਸੋਹੰ ਸੋਈ ਬੀਸ ਇਕ ਈਸ ਉਰ ਆਨੇ ਹੈ।੧੪੯।

੧ "ਧਨਜ ਧਨਜ ਗੁਰ ਸਿਖਜ ਸੁਨ ਗੁਰ ਸਿਖਜ ਭਏ"–ਮੁਬਾਰਕ ਹਨ ਉਹ,ਤੇ ਧੰਨਤਾ ਜੋਗ ਹਨ ਉਹ,ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਕੀ ਸਿਖਜਾ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਹੋਗਏ ਹਨ। ੨–"ਗੁਰ ਸਿਖਜ ਮਨ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਮਨ ਮਾਨੇ ਹੈ" (ਅਰੁ ਧੰਨ ਧੰਨ ਦੇ ਲੈਕ ਹਨ ਉਹ,ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਸੁਣੀ ਹੋਈ ਉਕ੍ਤ) ਗੁਰ ਸਿਖ੍ਯਾ ਨੂੰ ਮੰਨਨ ਕੀਤਾ ਹੈ (ਤੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਓਨਾਂ) ਗੁਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨ ਮੰਨ ਰਹੇ ਹਨ–ਭਾਵ ਹੁਣ ਅਮੋੜ ਹੋਕੇ ਨਹੀਂ ਵਰਤਦੇ।

੩ "ਗੁਰ ਸਿਖ ਭਾਇ ਗੁਰ ਸਿਖ ਭਾਉ ਚਾਉ ਰਿਦੈ"–(ਅਤੇ ਇਵੇ ਹੀ ਉਹ

ਭੀ ਧੰਨਤਾ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹਨ) ਗੁਰੂ ਕੀ ਸਿਖ੍ਯਾ ਦੇ 'ਭਾਇ'-ਆਸ਼ਯ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ (ਜਿਨਾਂ) ਗੁਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਰਿਦੇ ਅੰਦਰ 'ਭਾਉ'-ਸ਼ਰਧਾ (ਉਮਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਤੇ) 'ਚਾਉ' ਉਮੰਗ -ਉਤਸਾਹ ਜਾਗ੍ਯਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ॥

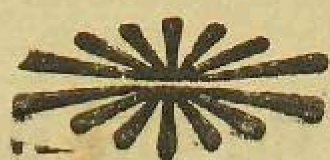
੪ "ਗੁਰ ਸਿਖ੍ਯ ਜਾਨ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਜਗ ਜਾਨੇ ਹੈ"--(ਤਾਤਪਰਜ ਕੀਹ ਕਿ ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਉਕ੍ਤ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਗੁਰ ਸਿਖ੍ਯਾ ਨੂੰ ਸੁਣ ਮੰਨਕੇ ਕਮਾਯਾ ਤੇ) ਗੁਰ ਸਿਖ੍ਯਾ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਕਿ (ਇਸਦਾ ਆਹ ਕੁਝ ਮਰਮ ਹੈ) ਭਾਵ ਗੁਰ ਸਿਖ੍ਯਾ ਦ੍ਵਾਰੇ ਜਿਨਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਯਾਨ ਹੋ ਆਇਆ ਹੈ,ਓਨਾਂ ਗੁਰੂਕਿਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਹੀ ਜਾਣਨ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ॥

੫ "ਗੁਰਸਿਖ ਸੰਧਿ ਮਿਲੈ ਗੁਰੂ ਸਿੱਖ ਪੂਰਨ ਹੁਇ" (ਦੂਸਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਏਹੋ ਹੀ ਗੱਲ,ਪਿਛੇ ਐਉਂ ਆਖੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ) ਗੁਰੂ ਸਿੱਖ ਦੀ ਸੰਧੀ (ਜੋੜ) ਜਦ ਆਣ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਸਿੱਖ ਬਣਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ-ਅਤ-ਥਾਤ ਸਿਖ੍ਯਾ ਸੁਣ ਮੰਨ ਕਮਾਕੇ,ਜਦ ਮਰਮ ਉਸਦਾ ਜਾਣਿਆ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਰੁ ਸਿੱਖ ਦਾ ਮਨ ਅਪੋ ਵਿਚ ਪਤੀਜਦਾ (ਪ੍ਰਤੀਤ ਦੇ ਘਰ ਆਯਾ ਕਰਦਾ) ਹੈ। ੬-ਤੇ ਬੱਸ ਏਸੇ (ਅਵਸਥਾ ਵਿਖੇ ਹੀ) "ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਪਹਿਚਾਨੇ ਹੈ"--ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦੇ ਸਾਖ੍ਯਾਤਕਾਰ (ਅਪਰੋਖ੍ਯ ਗ੍ਯਾਨ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥

੭--"ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇਮ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ"-ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਗੁਰੂ ਅਰੁ ਸਿੱਖ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ (ਨਿਭਨ) ਦਾ ਇਹ ਨੇਮ (ਸੰਕੇਤ) ਹੈ, ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਿੱਖ ਵਿਚ ਤੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਵਿਚ,ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੮ (ਤੇ ਏਸੇ ਨੂੰ ਹੀ)"ਸੋ ਹੰ ਸੋਈ ਬੀਸ ਇਕੀਸ ਉਰ ਆਨੇ ਹੈ"-ਸੋ=ਉਹ, ਹੰ=ਮੈਂ ਹਾਂ,ਤੇ ਹੰ(ਦਿਹਲੀ ਦੀਪਕ ਸਬਦ)-ਮੈਂ ਅਤੇ ਸੋਈ =ਓਹੋ ਹੀ ਹਾਂ--ਐਸੇ ਉੱਚਾਰਣ ਕਰਦਾ ਵਾ ਅੰਦਰੇ ਅੰਦਰ ਜਯੋਂ ਕਾ ਤਯੋਂ ਇਉਂ ਸਮਝਦਾ ਹੋਯਾ,'ਬੀਸ' ਵੀਹਾਂ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿਚ ਵਰਤਨਹਾਰਾ ਜੀਵ, ਤੇ 'ਈਸ' ਈਸ਼੍ਵਰ ਇਕ ਰੂਪ ਹੀ "ਉਰ"(ਹਿਰਦੇ ਵਿਖੇ)"ਆਨੇ ਹੈ"-ਲਯੋਂਦਾ ਹੈ। ਅਥ੍ਵਾ ਵੀਹਾਂ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਵਾਲਾ ਜੀਵ ਤੇ ਇਕੀਸਵੇਂ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿਖੇ ਵਰਤਨ ਹਾਰਾ ਈਸ਼੍ਵਰ ਇਕ ਸਰੂਪ ਹੀ ਸਦਾ ਨਿਸਚੇ ਵਿਚ ਲਯਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥ ੧੪੭ ॥

[ਚਲੰਤ]

ਨੋਟ:-ਦੂਸਰੀ ਸੈਂਚੀ ਜਲਦੀ ਹੀ ਪਯਾਰੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹਸ੍ਤ ਕਮਲਾਂ ਵਿਚ ਪੁੱਜਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ ॥

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਅੰਤਿਮ ਨਿਵੇਦਨ (ਅੱਤ ਜ਼ਰੂਰੀ)

ਪਾਠਕ ਸਮੂਹ! ਪਰਮ ਸਿੱਖ, ਸਿੱਖ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਤੱਥ ਰੂਪ ਕਬਿੱਤ ਸ੍ਵਯਾਂ ਦੇ ਅਰਥ 'ਸਿਧਾਂਤ ਬੋਧਨੀ' ਨਾਮ(ਟੀਕੇ)ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸੈਂਚੀ ਨਮੂਨੇ ਵੱਜੋਂ ਆਪਦੀ ਭੇਟ ਹੈ।

ਜਿਸ ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਵੀਚਾਰ ਨਾਲ ਇਸਨੂੰ ਤਯਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ
ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਪਾਠ ਅਰੁ ਵੀਚਾਰ ਤੋਂ ਲਗੇਗਾ। ਅਤੇ ਐਸਾ ਹੀ
ਮਹਾਨ ਤੋਂ ਮਹਾਨ ਲਾਭ ਦਾ ਭੀ ਪਤਾ ਲਗੂ, ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਅਰੁ
ਤੋਂ ਅਤੁੱਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ॥

ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਪੰਨਿਆਂ
ਆਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਹੈ, ਜੋ ਪਹਿਲ ਪਹਿਲੇ ਇਸਦੇ ਇਕ ਐਸੇ ਪ੍ਰੈਸ
ਪੈ ਜਾਣ ਕਾਰਣ ਬੇ ਬਸੀ ਦੀ ਥਾਂ ਸੀ। ਸ਼ੁੱਧੀ ਪੱਤ੍ਰ ਦ੍ਵਾਰੇ ਇਸ
ਕਰਕੇ ਛਿਮਾਂ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ, ਤੇ ਬਿਨੈ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਕਿ ਆਪ ਲੋਕਾਂ
ਬਣਾਕੇ ਇਸਦਾ ਸ੍ਵਾਗਤ ਕਰਣਾ। ਅਰੁ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹੀ ਭੇਟਾ ਦੇ
ਅਮੋਲਕ ਰਤਨਾਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣੋਂ ਸੰਕੋਚ ਨਾਂ ਕਰਣਾਂ, ਜੋ
ਸੈਂਚੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ੀਘਰ ਹੀ ਆਪ ਦਿਆਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਪੁੱਜਨ ਲਈ
ਪਰਮ ਕਾਰਣ ਹੈ॥

ਮੇਰਾ ਨਿਸਚਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਬਿਨਯ ਨੂੰ ਸ੍ਵੀਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ,
ਆਪ ਨੂੰ ਪਰਮ ਲਾਭ ਦਾ ਅਵਸ਼ਯ ਹੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣਾਵੋਗੇ॥

ਇੱਥੇ ਹੀ ਨਾਲ ਲਗਦੀ ਇਕ ਸੂਚਨਾ ਭੀ ਦੇ ਰਖਦਾ ਹਾਂ, ਕਿ ਮੂਲ ਪਾਠ
ਅੰਦਰ ਜੋ ਅੰਕ ਮੇਰੀ ਤਰਫੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਹ ਮੂਲ ਪਾਠ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ
ਸਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਜਾਨਣ ਦੀ ਸੁਖੇਨਤਾ ਖਾਤਰ ਹਨ, ਪਾਠ ਵਿਚ ਉਨਾਂ ਦੇ ਉਚਾਰਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ॥ ਸ਼ੁੱਧੀ ਪੱਤ੍ਰ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਸੁਧਾਈ ਕਰ ਲੈਣੀ ਬੜੇ ਸੁਭੀਤੇ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਜੋ ਇਸਤਰਾਂ ਸੋਧ ਕਰ ਲਈ ਜਾਵੇ। ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਾਹਲ ਵਿਚ ਕੁਛ ਕੁਛ ਇਬਾਰਤ ਛਪਣੋਂ ਰਹਿ ਗਈ ਨੂੰ ਭੀ ਸੁੱਧੀ ਪਤ੍ਰ ਵਿਚ ਹੀ ਵਧਾਯਾ ਗਿਆ ਹੈ॥ ਸੋ ਓਹ ਭੀ ਟਿਕਾਣੇ ਟਿਕਾਣੇ ਵਧਾਈ ਜਾਵੇ॥

ਦੂਸਰੀ ਸੈਂਚੀ (ਇਸਤੋਂ ਅਗਲੀ) ਪ੍ਰੈਸ ਵਿਚ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਉਤਨੀ ਹੀ ਛੇਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ ਜਿਤਨੀ ਕਿ ਆਪ ਨੂੰ ਓਸਦੀ ਤਾਂਘ ਹੋਊ॥

ਆਪ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹਿਤਚਿੰਤਕ:— ਸੰਤ ਸੰਪੂਰਣ ਸਿੰਘ Ph, D,S,C.

ਵਾਧਾ ਤਥਾ ਸ਼ੁਧੀ ਪੱਤ੍ਰ:– (ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚਾਰਣਾ ਅਰੰਭਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਵਾਧੇ ਤੇ ਸੁੱਧੀਆਂ ਕਰਲੈਣੀਆਂ ਅਧਿਕ ਗੁਣਕਾਰਹੈ:–

ਸਫਾ	ਸਤਰ	ਜੋ ਛਪਾਹੈ	ਜੋ ਚਾਹੀਏ	ਸਫਾ	ਸਤਰ	ਜੋ ਛਪਾ ਹੈ	ਜੋ ਚਾਹੀਏ
੯	੧੩	ਸ਼ਨ	ਪ੍ਰਸ਼ਨ	੫੬	੪	ਸਤਿਕਰ	ਸਤਿ
੧੦	੩	ਲੈਕਿਕ	ਲੌਕਿਕ			ਭਰਮ	ਕਰਮ ਭਰਮ
੧੦	੭	ਓਨ੍ਹਾਂਨੂੰਨੂੰ	ਓਨਾਂ ਨੂੰ	੫੬	੧੯	ਵਦੀਆਂ	ਵਾਦੀਆਂ
੨	੧੬	ਇਸਏ਼ਾ	ਇਸਦਾ	੫੬	੨੭	ਦੀ ਭਰਮ	ਦਾ ਭਰਮ
		ਹੂਪ	ਰੂਪ	੫੬	੨੮	ਔਰਹਾਨੀ	ਔਹਹਾਨੀ
	੪	ਤੋੜ ਚਾੜ੍ਹ	ਤੋੜ ਸਿਰੇ	੫੬	੨੮	ਧਰਮ ਦਾ	ਧਰਮ ਦੀ
		ਸੱਕਾਂ	ਚਾੜ੍ਹਸੱਕਾਂ	੬੨	੧੪	ਗੁਨ ਗੰ-	ਗੁਨ ਗੰ-
		'ਲੱਲਾ'	"ਭੱਲਾ"			ਮਿਤਾ ੨	ਮਿਤਾ ਕੈ ੨
		੧੫ ਆ-	੫ ਆ-	੬੩	੧੨	ਭੀਸਿਧੀਆ	ਸਿੱਧੀਆਂ ਲ
		ਮਿਨਨੇ	ਮਿਲਨੇ			ਲਈਕੀਤਾ	ਈ ਭੀਕੀਤਾ
		(ਆਪ	(ਆਪਾ-	੬੬	੧੩	ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ	ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ
		ੁਰਮੁਖੀ	ਗੁਰਮੁਖ			ਦੀ ਅਕੱਥ	ਹੀ ਅਕੱਥ
		ਲ	ਬਲ	੬੬	੧੬	ਜਿਹਾ	ਜਿਹੜਾ
		ਵਰਤੌਣ	ਵਰਤਨ	੮੦	੨੦	ਆਗੰਮ	ਅਗੰਮ ਅਵ-
		ਵਰਤਨ	ਵਰਤੌਣ			ਅਰ	ਸਥਾ ਅਰ
		ਹਾਰੇ	ਹਾਰੇ	੮੨	੭	ਮਲੋਂ ਹੀ	ਮੂਲੋਂ ਹੀ
	੨੨	ਆਨਰਸ	ਆਨਰਸ*	੯੧	੧੨	(ਇਸ ਮ-	(ਇਸ ਮਰਮ
	੧੮	੨੫ ਨਮੋ	ਨਮੋ ਨਮੋ			ਰਮ) ਨੂੰ	ਦੇ) ਨੂੰ
		ਨਮੋ ੨੬	ਨਮੋ ੨੬	੧੦੦	੧੫	ਧਰਕਤਾਂ	ਬਰਕਤਾਂ
੫੨	੭	ਸੂਖ	ਸੂਖਮ	੧੦੧	੧੩	ਤਰੰਗਾਂ	ਤਰੰਗਾਇ-
		ਮਮਨੋ	ਮਨੋ			ਇਮਾਨ	ਮਾਨ
੫੩	੧	ਮਰਕੰਦ	ਮਕਰੰਦ	੧੦੬	੧੮	(ਸੌਦੇ) ਦਾ	(ਸੌਦੇ) ਦੀ
੫੫	੩	ਸਨ ਸਾਧ	ਸਨ, ਕਿੰਤੂ				ਰਚਨਾ ਦੇ
			ਸਾਧ	੧੦੭	੨੫	ਦੁਖਤਾਈ	ਦੁਖਦਾਈ
੫੫	੧੩	੯ ਗੁਰ-	ਗੁਰਮਤਿ	੧੧੨	੧੪	ਪਾਦਿਆ	ਪਾਇਆ
		ਮਤਿ	ਸਤਿ	੧੧੪	੧੧	ਕੂੜ	ਕੂੜ
		ਕਰਕੇ	ਕਰਕੇ	੧੧੭	੬ ਹੇਠੋਂ	(ਲੌਕਿਕ	(ਕਾਰਮਕਿ

* ਕਈ ਜਗ੍ਹਾ ਪਾਠ 'ਰਸ' ਨਹੀਂ, ਤ ਕਈ ਥਾਂਈਂ 'ਆਨਰਸ' ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਅਸਾਂ 'ਰਸ' ਸਹਤ ਪਾਠ ਨੂੰ ਅਰਥ ਲਈ ਯੋਗਜ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ॥

ਸਫਾ	ਸਤਰ	ਜੋ ਛਪਾਹੈ	ਜੋ ਚਾਹੀਏ	ਸਫਾ	ਸਤਰ	ਜੋ ਛਪਾਹੈ	ਜੋਚਾਹੀਏ
		ਦੈਵਿਕ	ਲੌਕਿਕ ਅਤੇ			ਚਨਾ	ਚੂਨਾ
			ਦੈਵਿਕ	੧੬੩	ਹੇਠੋਂ ੨	ਅਚਾਰ	ਆਚਾਰ
੧੨੪	੩	ਆਏ ਸਿੱਖ	ਆਏ, ਓਨਾਂ	੧੬੯	੧੦	"ਕਲ	"ਕਾਲ
			ਨੂੰ ਸਿੱਖ	੧੭੦		ਹੌਕੇ	ਹੋਕੇ
੧੨੮	ਹੇਠੋਂ ੪	ਮੂਲ	ਉਥਾਨਕਾ	੧੭੩	ਹੇਠੋਂ ੩	ਹਇ ਕੋ-	ਹੁਇ ਕੋ-
		ਕਬਿੱਤ	ਸਹਿਤ*ਮੂਲ	੧੭੫	੭	ਟਾਨਗਨ	ਟਾਨਗੁਨ
੧੩੧	੩	ਅਨੁਰਾਉ	੧੨ ਅਨੁ-			ਕ੍ਰੋੜ	ਵਾ ਕ੍ਰੋੜ
			ਰਾਉ	੧੭੫	੮	ਆਕੇ	ਆਣਕੇ
੧੩੪	ਹੇਠੋਂ ੪	ਤਾਂ ਨਹੋਤਾ	ਤਾਂ ੯ ਨ	੧੭੭	੭	(ਜਰਾ	(ਜੇਰਾ
			ਹੋਤਾ	੧੭੮	੮	ਸ਼ਬ-	ਸ਼ਬਦ
੧੩੬	੧੦	ਗੁਰਮਤਿ	੯ ਗੁਰ-	੧੭੯	੧੩	ਧਿਔਂਦੇ	ਧਿਔਂਦੇ
		ਏਕ	ਮਤਿ ਏਕ	੧੮੩	੭	(ਸਭਕਿਸੇ	ਵਾ ਆਪ-
੧੩੬	੧੦	੬੧॥੩੫	੬੧॥੯੫			ਨੂੰ)	ਣੇ ਸਮ
੧੩੭	੨	੬੧॥੬੫	੬੧॥੯੫				ਹੀ ਤਕਦੇ
੧੩੮	੬	ਕਰਰ)	ਕਰਣ)				ਹੋਏ (ਸਭ
੧੪੫	੬	ਜੀਵਨ	ਜੀਵਨ				ਕਿਸੇ ਨੂੰ)
		ਮੁਕਤ	ਮੁਕਤੀ			(ਵਾ ਚਰ-	(ਵਾ ਚਰ-
੧੫੬	੬	੮੦।੧੧੪	()੮੦। ੧ਸੌ	੧੮੫	ਹੇਠੋਂ ੭	ਣ ਚਾਪੀ	ਣ ਚਾਪੀ,
			੧੪ਚਾਹੀਏ			ਕਰਣਾ)	ਪਗ ਪਖਾ
੧੫੯	ਹੇਠੋਂ੧੧	ਕਿਣ	ਕਿਣ				ਲਣ ਆਦਿ
		ਣਿਆਂ	ਕਿਆਂ				ਕਰਣਾਂ)
੧੬੧	੧੦	ਪ੍ਰਗਟਾ	ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ	੧੯੮	੫	ਸੂਹਤ ਨੂੰ	ਸੁਰਤ ਨੂੰ
		ਲਿਆ	ਆਇਆ				
		ਕਰਦੀ ਹੈ	ਕਰਦੀ ਹੈ				

* ਗੁਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆਂ ਕੀਕੂੰ ਰੰਗ ਲਗਦਾ ਹੈ—ਇਹ ਬਾਰਤਾ ਵਰਨਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:—(ਪੰ ੪ ।੮੯ ਕਬਿੱਤ ਦੀ ਉਥਾਨਕਾ)

() ਅਥ੍ਵਾ ਸਮੂਹ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਲ ਦੇ ਤ੍ਰਿਖਾ ਬੁਝਾਣ ਵਾਲੇ ਸੁਭਾਵ ਵਤ ਇਕ ਸਮਾਨ ਹੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰਹਿਤ (ਸ਼ਾਂਤ ਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤ) ਬਨੌਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ॥

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਗੁਰਮਤ ਪ੍ਰਦ੍ਸ਼ਕ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਦੀ ਕਬਿੱਤ ਵਾਰ ਸੰਖੇਪ ਸੂਚੀ (ਸੈਂਚੀ ੧)

ਅਰੰਭਿਕ ਭੂਮਿਕਾ ਗ੍ਰੰਥ ਕਾਰ ਕ੍ਰਿਤ

ਲੜੀ ਵਾਰ ਪ੍ਰਸਤਾਵ (ਗ੍ਰੰਥ) ਆਰੰਭ

ਸ੍ਰਦਾਰ ਬੁਧ ਸਿੰਘ ਮੈਨੇਜਰ ਤੇ ਪ੍ਰਿੰਟਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦ੍ਵਾਰਾ
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁਮਤ ਪ੍ਰੈਸ ਸ੍ਰੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ
੫੭ ਸਫੇ ਤੋਂ ਛਪੇ. ਸਤੰਬਰ ੧੯੨੭ ਕਾਪੀ ੧੦੦੦

ਪੁਸਤਕ ਮਿਲਨ ਦਾ ਪਤਾ—
ਭਾਈ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਵੈਦ (ਤਰਨਤਾਰਨ)ਗੁਮਟੀ ਬਜ਼ਾਰ ਲਾਹੌਰ

115, 116, 128, 140-44.

ਰਹਤਨਾਮਾ 10, 11, 2, 29, 31. 32, 33, 36, 65

ਸੇਵਾ 16, 21, 24, 28, 30, 42 (Imp), 59 Imp,
60, 121, 247 (Imp) 281, ~~221~~ 288

ਸਿਦਕ ਮਰਨ - 45, 61, 62, 63, 67, 76, 77, 106, 108
125, 126, 145-147

ਨਾਮ-ਸੇਵਾ - 46, 497

ਸੇਵਾ - 291, 304.

ਕਰਾਮਾਤ - 127

ਦੇਖ ਕੇ ਉਜਾੜੇ ਰੋਂਦੇ
ਸੁਣ ਕੇ ਸੁਣਾਂਦੇ ਰੋਂਦੇ

ਹਿਤਕਾਰੀ ਸੁਨੇਹਾਂ

ਸੰਸਾਰ ਸਿਖਯਾ ਦਾ ਘਰ ਸਯਾਣਯਾਂ ਨੇਂ ਆਖਯਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਸਿਨਿਮਾਂ ਦੇ ਤਮਾਸ਼ਾ ਘਰ ਦੀਆਂ ਤਸ੍ਵੀਰਾਂ ਦੀ ਤਰਾਂ ਆਪਣੇ ਕੌਤਕਾਂ ਕਲੋਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਮਨੁਖ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਮਨੇਂ ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਦਾ ਗਿਯਾਂਨ ਉਪਜਾਂਨ ਖਾਤਰ ਸਿੱਖਯਾ ਦਾ ਸਾਮਾਂਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇੰਞ ਹੀ ਇਨਸਾਂਨ ਦਾ ਗਿਯਾਂਨ ਉਚਾ ੨ ਹੁੰਦਾ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪੂਰੇ ਦਰਜੇ ਤੇ ਪੁੱਜਕੇ ਇਸਨੂੰ ਪੂਰਣ ਪੁਰਖ਼ ਦੀ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ! ਪਰ ਇਸ ਕੁਦਰਤੀ ਰਚਨਾਂ ਦ੍ਵਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਗਯਾਂਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਸਾਮਾਂਨ ਤਦੇ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਕਾਰਜ ਕਰ ਹੋ ਸੱਕਦੇ ਹਨ ਜੇਕਰ ਆਦਮੀਂ ਦੇ, ਦਿਲ ਦਿਮਾਗ ਅਰੁ ਸ਼ਰੀਰ ਆਪਣੀ ਸ੍ਵਸਥ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹੋਂਨ ਕਯੋਂਕਿ ਜੇ ਸ਼ਰੀਰ ਰਾਜੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਦਿਲ ਭੀ ਬਹੁ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕੱਦਾ ਤੇ ਸਰੀਰ ਅਰੁ ਦਿਲਦੇ ਵਿਗਾੜ ਕਾਰਣ ਦਿਮਾਗ ਭੀ ਟਿਕਾਣੇਂ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇਂ ਇਸ ਥੋੜ ਨੂੰ ਪੂਰਿਆਂ ਕਰਣ ਲਈ ਆਯੁਰ ਵੇਦ ਦੇ ਨਿਯਮ ਪ੍ਰਗਟਾਇ ਤੇ ਉਨਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀਆਂ ਸਹਾਯਕ ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰਦੀਆਂ ਔਖ਼ਧੀਆਂ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਿਨਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਕੇ ਆਦਮੀਂ ਆਪਣੇਂ ਆਪਨੂੰ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸ੍ਵਸਥ (ਤੰਦਰੁਸਤ) ਬਣਾ ਤੇ ਰਾਜੀ ਰਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ਸੋ ਜੇਹੜੇ ਆਪਣੇਂ ਸਰੀਰ ਯਾ ਦਿਲ ਦਿਮਾਗ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਦਰਦ ਪੀੜ ਯਾ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਹੋਂਨ ਅਰਥਾਤ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਰੋਗੀ ਸਮਝ ਰਹੇ ਹੋਣ ਉਨਾਂ ਸਜਨਾਂ ਖਾਤਰ ਅਸਾਂ ਉਕੱਤ ਆਯੁਰ ਵੇਦ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਔਖਧੀਆਂ ਤਯਾਰ ਕੀਤੀਆਂ ਤੇ ਸੈਂਕੜੇ ਹਜਾਰੀ ਥਾਂਈ ਵਰਤ ੨ ਕੇ ਅਜ਼ਮਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਤੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਕੇ ਇਲਾਜ ਕਰਾਕੇ ਉਹ ਸਭ ਤਰਾਂ ਅਰੋਗ ਹੋ ਸੱਕਦੇ ਹਨ ਦੂਰ ਬੈਠੇ ਭੀ ਡਾਕ ਰਹੀਂ ਸਮਾਂਚਾਰ ਹਾਲਤ ਲਿਖ਼ਕੇ ਅਸਾਥੋਂ ਦਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਧ ਔਖਧੀਆਂ ਨੂੰ ਮੰਗਵਾਕੇ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਨਯਾਮਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਤੀਵੀਆਂ ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਗੁਪਤ ਪ੍ਰੱਗਟ ਸਭ ਭਾਂਤ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਦੀ ਦਵਾਈ ਅਸੀ ਪੁਸ਼ਤਾਂ ਤੋ ਅਜਮਾਇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਬਾਲਾਂਦਾ ਇਲਾਜ ਭੀ ਬੜੀ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾਂ ਹੈ ਪੂਰਾ ਹਾਲ ਜਾਂਨਣ ਲਈ, ਸੁਖਦਾਈ ਮਾਰਗ, ਟ੍ਰੈਕਟ ਮੁਫ਼ਤ ਮੰਗਵਾਕੇ ਪੜ੍ਹੋ।

ਪਤਾ-ਭਾਈ ਅਰਜ਼ਨ ਸਿੰਘ ਵੈਦ ਗੁਮਟੀ ਬਜਾਰ ਲਾਹੌਰ